

BIBLIOGRAPHIE
HELLÉNIQUE

OU DESCRIPTION RAISONNÉE
DES OUVRAGES PUBLIÉS PAR DES GRECS
AU DIX-SEPTIÈME SIÈCLE

PAR

ÉMILE LEGRAND

PROFESSEUR A L'ÉCOLE NATIONALE DES LANGUES ORIENTALES

TOME DEUXIÈME

PARIS
ALPHONSE PICARD ET FILS, ÉDITEURS

LIBRAIRES DES ARCHIVES NATIONALES
ET DE LA SOCIÉTÉ DE L'ÉCOLE DES CHARTES
82, RUE BONAPARTE, 82

—
1894

BIBLIOGRAPHIE
HELLÉNIQUE
DU DIX-SEPTIÈME SIÈCLE

TOME DEUXIÈME

MACON, PROTAT FRÈRES, IMPRIMEURS

BIBLIOGRAPHIE
HELLÉNIQUE

OU DESCRIPTION RAISONNÉE
DES OUVRAGES PUBLIÉS PAR DES GRECS
AU DIX-SEPTIÈME SIÈCLE

PAR

ÉMILE LEGRAND

PROFESSEUR A L'ÉCOLE NATIONALE DES LANGUES ORIENTALES

TOME DEUXIÈME

PARIS
ALPHONSE PICARD ET FILS, ÉDITEURS

LIBRAIRES DES ARCHIVES NATIONALES
ET DE LA SOCIÉTÉ DE L'ÉCOLE DES CHARTES
82, RUE BONAPARTE, 82

—
1894

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

17118

BIBLIOGRAPHIE
HELLÉNIQUE
DU DIX-SEPTIÈME SIÈCLE

365

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ, ΤΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ. Εκτέθεται παρά τῆ Ἱερᾶ τῶν Φίλων Ἐνωριδι.
EN TH ΣΑΛΗΚΑΤΗ. VENETIS. M.DC.XLV. *CVM PRIVI-
LEGIO.*

In-8° de ζζ' (67) pages. Texte encadré. Impression rouge et
noire. En tête du volume se trouve un f. indépendant occupé par
une gravure en taille-douce représentant le Crucifement. Elle est
signée *G. Georgi.*

Bibliothèque d'Émile Legrand.

366

ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΕΚΔΟΣΙΣ. Εκτέθεται παρά
τῆ Ἱερᾶ τῶν Φίλων Ἐνωριδι. EN TH ΣΑΛΗΚΑΤΗ. VENE-
TIS, M.DC.XLV.

In-8° de μδ (44) pages et 2 ff. entièrement blancs. Texte encadré.
Impression rouge et noire.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

367

ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΔΥΟ ΚΕΙΜΕΝΑ. Εκτέθηται παρά τῆ Ἱερᾶ τῶν
Φίλων Ἐνωρίδι. EN TH ΣΑΛΗΚΑΤΗ. VENETIIS. M.DC.XLV.
CVM PRIVILEGIO.

In-8° de πδ' (84) pages. Texte encadré. Impression rouge et
noire.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

368

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΙΑΣΜΕΝΩΝ. Εκτέθη-
ται παρά τῆ Ἱερᾶ τῶν Φίλων Ἐνωρίδι. EN TH ΣΑΛΗΚΑΤΗ.
VENETIIS. M.DC.XLV.

In-8° de κγ' (23) pages. Texte encadré. Impression rouge et noire.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

369

BIBLION ΤΟΥ ΙΟΥΝΙΟΣ ΜΥΝΟΣ. Περιέχον τὴν πρέπουσαν
αὐτῷ, ἅπασαν ἀκολουθίαν. Τυπωθὲν Ἐνετίησι παρά Ἰωάννη Βίκτωρι
τῷ Σαβιώνι, ἀναλώμασι μὲν, τοῖς αὐτοῦ. ἐπιμελεία δὲ, καὶ ἐπιδιορ-
θώσει, Νικηφόρου Ἱερομονάχου τοῦ Πασχαλέως. CON PRIVI-
LEGIO. Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. αχμέ. ΜΙΜΗΤΑΙ
ΕΣΤΕ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Au v° du dernier f. : Τὸ παρὸν βιβλίον τετύποται Ἐνετίησιν, παρά
Ἰωάννη Βικτόρι τῷ Σαβιώνι. ἀναλώμασι μὲν τοῖς αὐτοῦ, ἐπιμελεία δὲ
καὶ ἐπιδιορθώσει, Θεοφάνους Ἱερομονάχου ξενακίου τοῦ κυπρίου. Ἔτει
ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. αχμέ. Ἀλφάβητος. αβγδεζηθικλ.
Ἄπαντα εἰσὶ τριάδια, πλὴν τοῦ λ ὅπερ εἰσὶ δυάδιον.

In-folio de 64 feuillets non chiffrés, divisés en 11 cahiers de
6 feuillets chacun, sauf le dernier qui n'en a que 4. Impression

rouge et noire. Titre encadré d'un bois, dans la partie inférieure duquel se voient la marque et les initiales de A. Pinelli.

Bibliothèque Sainte-Geneviève : BB. 30. f^o.

370

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΝΕΩΣΤΙ ΜΕΤ' ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ

τυπωθὲν ἐν τοῖς Τύποις τοῦ φιλέλληνος

Ἰουλιανοῦ : —

Καὶ διωρθωθὲν παρὰ Θεοφυλάκτου Ἱερομονάχου
τοῦ Τζανφουρνάρου : —

Περιέχων Πασχάλια ἐτῶν μδ'. Τό τε Σύνταγμα
περὶ νηστειῶν, καὶ πάντα τὰ ἐν τοῖς προτυ-
ποθεῖσιν Ὁρολογίοις εὑρισκόμενα,

Μετὰ Νέας ψυχοφελεστάτης προσθήκης μὴ προϋ-
παρχούσης ἐν οὐδενὶ προτυποθέντι Ὁρολογίῳ.

Ἦγουν,

Λόγου τινὸς παραινετικοῦ τοῦ θείου Χρυσοστόμου πρὸς
τοὺς ὀρθῶς μεταλαβεῖν βουλομένους.

Καὶ Κανόνος τινὸς Παρακλητικοῦ ὠφελειμωτάτου,
πρὸς ἐτιμασίαν εὐπλαβοῦς ἐξομολογήσεως.

Καὶ ἐτέρου Κανόνος Παρακλητικοῦ εἰς τὴν ὑπερα-
γίαν Θεοτόκον τοῦ εὐσεβεστάτου Βασιλέως Θεο-
δώρου Δοῦκα τοῦ Λάσκαρι ἐν πάσῃ θλείψει
ψυχῆς Χριστιανοῦ ὠφελείμου.

Τὰ πάντα ψυχοφελέστατα, καὶ ἀναγκαίωτατα.

CON PRIVILEGIO : —

Ἐνετίησιν, παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ. ἀχμέ.

In-12 de 4 ff. non chiffrés, 524 pages et 1 placard (signé Aa) contenant un tableau synoptique des conciles œcuméniques. Ce volume comprend 24 cahiers : un cahier liminaire de 4 ff. non chiffrés, 21 cahiers (signés A-X) de 24 pages chacun, 1 cahier (signé Y) de

8 pages, et 1 cahier (signé Z) de 12 pages. Bois dans le texte. Impression rouge et noire. Le *Paschaliūm* a été rédigé, comme nous l'apprend la table (f. 4 liminaire, r°), par le prêtre ALEXANDRE ΘΕΟΡΗΥΛΑΚΤΕ.

Le f. 2 est occupé par l'avis reproduit ci-après :

Ο ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΣ ΤΟΙΣ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΥΣΙΝ ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ.

Ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ὧ ἱερατεῖον αἰδέσιμον, τὰ ὅποια μὲ ὀλιγώτερα μέσα γίνονται, περιττὸν εἶναι βέβαια νὰ ἐνεργοῦνται μὲ περισσότερα. Καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ ὁ τυπογράφος Ἀντώνιος ὁ Ἰουλιανὸς, ὁ ὅποιος πάντοτε μὲ διακκῆ καὶ θερμότερον πόθον εὐρίσκομαι εἰς τὸ νὰ δείχνω συχνὰ πρὸς ὄλον κοινῶς τὸ ὑμέτερον ἑλληνικὸν γένος τὸ τῆς καρδίας μου πρόθυμον, πάντα συναρωγῶς ἐφάνισθηκα εἰς τὸ νὰ τυπῶν διάφορα ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἀναγκαῖα βιβλία, δὲν ἠθέλησα καὶ κατὰ τὸ παρὸν νὰ λείψω παρὰ διὰ μᾶλλον εὐκολίαν καὶ εὐπορίαν ὑμῶν τῶν εὐλαβεστάτων ἱερέων νὰ τυπώσω εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος Ὁρολογίου καὶ τὴν θεῖαν λειτουργίαν τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου, καὶ μετ' αὐτὴν καποῖας εὐχὰς ἀναγκαῖας εἰς συγχώρησιν τῶν μελλόντων μεταλαβεῖν τὰ ἄχραντα μυστήρια καὶ εἰς ἀσθενοῦντας.

Δεχθῆτε λοιπὸν εὐθύμως τὴν προθυμίαν μου, ἣ ὅποια γεννᾶται ἀπὸ μίαν ἀγαθὴν ἐδικὴν μου προαίρεσιν· καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἐρρωσθε ἐν εὐτυχίᾳ καὶ εὐδαιμονίᾳ.

Ἐνετίθηεν, κατὰ τὸ ἀρχμὲ ἔτος τὸ σωτήριον.

Ἀντώνιος ὁ Ἰουλιανός.

Nous devons faire observer que la Messe de S. Jean Chrysostome et les prières pieuses dont il est question dans l'avis ci-dessus ne figurent pas dans l'exemplaire qui nous a servi à rédiger la présente description; elles ne sont pas non plus mentionnées à la table des matières, qui a pourtant été complétée par 8 lignes imprimées sur un morceau de papier collé au bas du f. 4 recto, sur le mot ΤΕΛΟΣ tiré en rouge. Il manque, d'ailleurs, quelque chose à la fin du Κανὼν παρακλητικὸς de Théodore Ducas Lascaris (p. 524).

Bibliothèque universitaire de Leyde : 506. G. 18.

371

ΣΥΝΤΟΜΟΣ
ΔΙΗΓΗΣΙΣ

Τῆς θαυμαστῆς μεταθέσεως τοῦ γονι-
κοῦ σπητίου τῆς ὑπερευλογημένης
παναγίας.

Μ' Ἀγγελικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τὴν
Ναζαρέθ εἰς τὴν Σκλαβουιάν
α'. β'. εἰς τὸ δάσος τοῦ Ῥεκα-
νάτου γ'. εἰς τὴν νῦν χῶ-
ραν τοῦ Λαυρέτου με-
ταθεμένο.

Εἰς κοινὴν φράσιν, διὰ κοινὴν ὠφέ-
λειαν, καὶ εὐλάβειαν τῶν Ρωμαίων.

Παρὰ τοῦ πατρὸς Μάρκου τοῦ Λήμμα.

Ῥιθυμνείου τοῦ ἐκ τῆς συντροφίας
τοῦ Ἰησοῦ ἱερέως.

Ῥώμησιν. ἔτει. αχμε. με τὸ
θέλημα τῶν προεστώτων.

A la fin :

ΡΩΜΗΣΙΝ,
Τύποις τοῦ Μασκάρδου,
ἔτει αχμε.
Μὲ τὸ θέλημα τῶν
Προεστώτων.

In-12 de 112 pages et 4 feuillets non chiffrés, dont les deux der-
niers blancs. Livre de la plus insigne rareté.

La page 3 est occupée par une gravure représentant la Vierge
plongée dans les nuages jusqu'à mi-corps et portant l'Enfant. Au
dessous d'elle, on voit la *Santa casa* avec un angelot de chaque côté.
Au bas de cette gravure, on lit en caractères de forme archaïque :

ΟΙΚΟΣ ΕΝ Ω Ο ΛΟΓΟΣ ΣΑΡΞ ΕΓΕΝΕΤΟ.

La page 4 est blanche.

Page 5 :

Ego infrascriptus perlegi totum hoc opus Historiæ Lauretanæ ab admodum R. P. non solum diserto sed etiam eloquente MARCO LIMA Cretensi, e Societate Iesu, compositum : in quo dum virginalis μεταθεσις domus erudite pertractat, dum munificentiam ac ipsius ornamenta percenset, dum demum Græcos, Virgini deiparæ alioquin addictissimos, ad Lauretanæ quoque Virginis cultum vehementer invitat, nihil tamen protulisse visus est quod vel orthodoxæ fidei, vel bonis moribus dissentaneum sit : quinimo ut præcipuum hunc in Virginem cultum Græcorum posteri et intueantur et imitentur, æquissimum iudico ut typis traditum proferatur in lucem. In quorum fidem hæc manu mea scripsi, die 11 maj 1645.

Ita ego GULIELMUS ROTA, theologus & in Græcorum Collegio de Urbe græcarum litterarum professor.

Page 6 : Imprimatur si videbitur reverendissimo P. M. Sac. Pal. Apost. A. Sacratuſ Vicesg.

Breve compendium Historiæ Lauretanæ a Patre MARCO LIMA, nostræ Societatis, græco sermone compositum testatur nihil fidei catholicæ nec veritati historiæ contrarium continere. Quare in lucem prodire posse iudicamus ad excitandam magis Græcorum devotionem ergo istam sanctam Lauretanam famam. Die 28 iun. 1645.

Ita ego GEORGIUS BUSTRONIUS societatis Iesu, pœnitentiarius S. Petri pro græca lingua.

Ita et ego Iacobus de Georgis, confessarius soc. Iesu.

Imprimatur, Fr. Iacobus Ciofanus lector et reverendiss. P. Fr. Michaelis Mazzarini S. et apost. Palatii mag. socius.

Pages 7 à 15 : L'épître dédicatoire suivante au cardinal Antoine Barberini, dont nous respectons l'orthographe.

ΤΩ ΕΞΟΧΩΤΑΤΩ ΚΑΙ ΑΙΔΕΣΙΜΩΤΑΤΩ ΚΑΡΔΙΝΑΛΕΙ
 ΚΥΡΙΩ ΚΥΡΙΩ ΑΝΤΩΝΙΩ ΤΩ ΒΑΡΒΕΡΙΝΩ,
 ΤΩ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΥΠΕΡΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗΣ
 ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΛΑΥΡΕΤΟΥ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΗ, ΤΩ
 ΩΣ ΑΡΙΣΤΑ ΑΡΙΣΤΩ ΚΑΙ ΩΣ ΓΕ ΚΡΑΤΙΣΤΑ ΚΡΑΤΙΣΤΩ.

Σοῦ προσφέρνω, ὦ ἐξοχώτατε καρδινάλι, ἐτούτην μου τὴν βραχύφυλλον φυλλάδα καὶ σύντομον διήγησιν τῆς θαυμαστῆς μεταθέσεως τοῦ παρθενικοῦ σπητίου τῆς Λαυρετικῆς Παναγίας, ὡσι ὡς δῶρον ἢ δῶρον ἄξιον τῆς μεγαλοπρεπεστάτης σου ἐκλαμπρότητος, ὄντας τόσον εὐτελεῆς ὅσον εἶναι ὀλιγόφυλλον, ἀμὴ ὡς σημεῖον τῆς ἐδικῆς μου διαθέσεως· σημεῖον, λέγω, τοῦ ὁποίου ἡ μεγαλωσύνη μόνον εἰς τὴν αὐτὴν του μικροτάτην μικροσύνην περιέχεται· ἴδια ὡσάν εἶναι ἡ ἀτίμητη δακτυλιδόπετρα, τῆς ὁποίας, κατὰ τοὺς πολυέμπειρους μαργαρομιμητὰς, ὄχι ἡ χοντροσύνη, ἀμὴ ἡ μικροσύνη μόνον καὶ μοναχὰ ψηφᾶται. Μικροτάτη εἶναι ἡ παρούσα φυλλάδα, τίς τὸ ἀρνητάι; ἀμὴ ποῖος ἐμπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ εἰς αὐτὴν νὰ μὴν περιέχεται ἡ μεγαλήτερη εὐλάβεια ὅπου τὴν σήμερον εἰς τὴν χριστιανωσύνην ὅλην δίδεται καὶ εὐρίσκεται; ἡ μεγαλωσύνη τῆς ὁποίας περιεχομένης εὐλάβειας, νὰ τὴν ἐπροσφέρω τῆς ἐξοχωτάτης σου αἰδεσιμότητος με παρακινᾷ τόσον δυνατὰ ὅσον ἀληθινὰ ἡ εὐτελειά της με ἐσυνεκράτειεν. Ἄμὴ θυμούμενος τὸ ἐπαινετὸν ἀποφθεγμα τοῦ πολυμαθεστάτου Ἰλουτάρχου, ὁ ὁποῖος, προσφέροντας τοῦ Τραϊανοῦ αὐτοκράτορος τὰ Ἄποφθέγματα του (διὰ τὴν πολυμαθίαν τῶν ἀξιοπαϊνέτων παροιμιῶν καὶ διὰ ταῖς ἐπιστημονικωτάταις γνώμας κατὰ πᾶν ἀκριθέστατον εἶδος ἀρετῆς τε καὶ σοφίας κατὰ τὴν ἀξίαν των ὄχι ποτὲ ἀξιοθαύμαστα) καὶ παρακινημένος ἀπὸ τὸν νόμον ὅπου ὁ τῶν Λακεδαιμονίων νομοθέτης Λυκοῦργος τῶν εἶχεν δώσει, καὶ θαρρευμένος, ἄντις μεγαλοφυχημένος εἰς τὸ παράδειγμα καὶ ξόμπλι του, ὅτι ποτὲ ἔλαχεν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου, τὰ παρόντα λόγια ποῦ λέγει Ἀρταξέρξης, ὁ Περσῶν βασιλεὺς, οὐχ ἤττον οἰόμενος βασιλικὸν καὶ φιλόανθρωπον εἶναι τοῦ μεγάλα δίδοναι, τὰ μικρὰ λαμβάνειν εὐμενῶς καὶ προθύμως. Ἐπεὶπερ, ἐλαύνοντος αὐτοῦ καθ' ὄδον, αὐτουργὸς ἄνθρωπος καὶ ἰδιώτης οὐδὲν ἔχων ἕτερον, ἐκ τοῦ ποταμοῦ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ὕδωρ ὑπολαθῶν προσήνεγκεν, ἠδέως ἐδέξατο καὶ ἐμειδίασε,

τῆ προθυμίᾳ τοῦ διδόντος, οὐ τῆ χρεία τοῦ διδομένου, τὴν χάριν μετρήσας. Ὁ δὲ Λυκοῦργος εὐτελεστάτας ἐποίησεν ἐν Σπάρτῃ τὰς θυσίας, ἵνα αἰεὶ τοὺς θεοὺς τιμᾶν ἐτοίμως δύνωνται. Καὶ βραδίως ἀπὸ τῶν παρόντων θυμούμενος, λέγω, καὶ κινημένος ἀπ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα, σοῦ προσφέρω καὶ ἐγὼ μὲ εὐλαβέστατον θάρρος τέτοιας λογῆς εὐτελοδῶρητον δῶρον, ποσῶς μὴ φοβούμενος νὰ μὴν ἔχουσιν οἱ φρόνιμοι τῶν ἀνθρώπων πλέον παρὰ εὐλογώταταις νὰ κρίνουσιν ταῖς αἰτίαις ὅπου νὰ σοῦ τὴν προσφέρω μὲ καταπείθουσιν· ἐπειδὴ καὶ ὄντας ἡ ἐκλαμπρότητά σου, δέσποτά μου ἐξοχώτατε, προσετῶς τρισάξιος καὶ ἐπιστάτης τρισάριστος ἐτουνοῦ τοῦ παναγιώτατου σπητίου τῆς Λαυρετικῆς Παναγίας, εἰς δούλεψιν τῆς ὁποίας ὡς πνευματικὸς ἀνάμεσα εἰς τόσους ὡς πάντων ἐλάχιστος εὐρίσκομαι καὶ ἐγὼ, ἔχι ἄλλου παρὰ τῆς ἐξοχότητός σου νὰ τῆν προσφέρω ὁ αὐτὸς σωστὸς λογαριασμὸς δὲν λέγω μὲ προτρέπει, ἀμὴ καταναγκάζοντάς με, μὲ σπρόχνηι, μάλιστα ὡς πρᾶγμα ἀναζητούμενο, διὰ νὰ μὴν εἰπῶ τῆς ἐξουσίας τῆς λογουμένου· καὶ διατὶ ἐκατάπιασα ἐτοῦτον τὸν μικρότατον κόπον μερικὰ, ἄντις μοναχὰ διὰ κοινήν εἶδησι καὶ ὠφέλειαν τοῦ γένους μου τῶν Ῥωμαίων, τοῦ ὁποίου ἀντάμα μὲ τὸν ἐξοχώτατον καὶ αἰδεσιμώτατον καρδιανάλιν ἀδελφόν τῆς ἀκριβώτατον καὶ τέρι τῆς παναξιώτατον, Φραγκίσκον λέγω τὸν Βαρβερίνον, ὡσάν κληρονομίαν ἐκληρονομήσατε ἀπὸ τὸν παναγιώτατον ἄκρον ἀρχιερέα καὶ πάπαν τρισμακαριώτατον Οὐρβανὸν τὸν ὄγδοον, θεῖον σας φιλοστοργότατον καὶ τῶν Ῥωμαίων πατέρα φιλέλληνα, μὲ τὴν πατρικὴν ἐπιστάσιαν ὅπου ἔχετε τοῦ ἐλληνικοῦ φροντιστηρίου τῆς Ῥώμης, τὴν σπλαγχνικὴν διαφέντευσιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ γένους· γένος ποτὲ ὑπέρλαμπρον, ποτὲ περιφανέστατον καὶ παντελεύθερο, ἀμὴ τὴν σήμερον, ὦ τύχη, ὦ τύχης δυστυχία καὶ δυστυχία χρόνων κοντὰ διακοσίων ἔχι θαμπομένο, ἀμὴ ἀποσκοτινισμένο, καὶ ἀπὸ ζυγὸν Ἀγαρηνῶν δυσβάστακτον τεταλαιπωρεμένο. Ὅθεν μὲ δάκρυα καρδιοστάλακτα καὶ καρδιοφλογερά ἀνασπενάσματα σφίγκομαι, ἄντις στραγιίζομαι λέγοντας τὸ ῥητὸ τῶν τριῶν ἀγίων παιδῶν : κύριε, παρέδωκας ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων, ἐχθίστων, ἀποστατῶν, καὶ βασιλεῖ ἀδίκῳ καὶ πονηροτάτῳ παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοιξαι τὸ στόμα· αἰσχύνῃ γὰρ καὶ

ὄνειδος ἐγενήθημεν. Μολατοῦτα, θεέ μου παναγαθε, ἐλεημονητή μου θεέ, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ ἐλέους σου καὶ σπλάγχνα τῆς φιλανθρωπίας σου μὴ παραδώσης ἡμᾶς εἰς τέλος, καὶ μὴ ἀποστήσης τὸ ἔλεός σου ἀφ' ἡμῶν.

Λοιπὸν τίνος ἄλλου ἔπρεπε νὰ ἀφιερῶσω τὸν κόπον τοῦτον διὰ πνευματικὴν εὐλάβειαν τοῦ ῥωμαϊκοῦ γένους καταπιασμένον καὶ συνθεμένον, παρὰ τοῦ αὐτοῦ ὑπερασπιστοῦ τοῦ ἰδίου μου γένους; Ἄς καταξιωθῆ τὸ λοιπὸν μὲ ἰλαρὸν πρόσωπον νὰ τὸν καταδεχθῆ ἡ ἐξοχώτητά σου κατὰ τὸν ἐνδόμυχον πόθον τῆς εὐλαβείας μου πρὸς τὴν αἰδουσιμωτάτην σου ἐκλαμπρότητα τόσον τρανὸν ὅσον καθ' αὐτόν του μικρόν· ἐπειδὴ καὶ μαλαματένιος θέλ' ἔσται ἐκείνων ὅπου ἀναγνώσῃ τὸν θέσιν, ὄντας μὲ τὴν μαλαματένιαν σκέπην τῶν χρουσῶν τῆς μελισσῶν περισσὰ χαριτωμένος, ξανοίγοντας εἰς ταῖς χρουσαῖς τρεῖς μέλισσαις τοῦ εὐγενεστάτου σου στέμματος, ταῖς αὐταῖς τρεῖς χάριτες, ἀμὴ μαλαματένιαις χάριτες.

Λαυρέτωθεν, μαρτίου κθ', αχμέ.

Τῆς ὑμετέρας ἐξοχωτάτης αἰδουσιμότητος καὶ μεγαλοπρεπεστάτης λαμπρότητος δούλος ταπεινότητος,

Μάρκος ὁ Λήμματος,

ὁ ἐκ τῆς συντροφίας τοῦ Ἰησοῦ.

Pages 16-27 :

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΤΗΝ ΚΑΙ ΕΥΛΑΒΟΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΗΝ
ΤΗΣ ΛΑΥΡΕΤΙΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ.

Ποσῶς δὲν εἶναι, ὦ ἀδελφέ μου φιλόθεε Ῥωμαῖε, σκοπός μου ἢ νὰ σοῦ ἱστοριογράψω, ἢ ἱστορικῶς νὰ σοῦ διηγηθῶ τὴν ἀδιήγητην διήγησιν τῆς τόσης θαυμαστῆς μεταθέσεως, καθὼς μῆτε νὰ σοῦ ἀναφέρω μὲ τούτην μου τὴν βραχύφυλλον φυλλάδα τὰ θαυμασὰ κτίρια, τὰ διαφοροψιλοτεχνίσματα, τὰ γλυφτοτεχνευμένα μάρμαρα, τὰ μαρμαρένια ἀγάλματα, τὰ ὠραιότατα καὶ ἱερώτατα σκεύη, τὰ ἀξιοθαύμαστα εἰκονίσματα, τ' ἄπειρα τάγματα ὡς καὶ ἀπὸ τὰ ὑστερώτερα πέρατα δὲν λέγω τῆς χριστιανωσύνης, ἀμὴ τῆς οἰκουμένης ὅλης, τὸ ἀναρίθμητον ἀσημομάλαμα, τὸ ἀτίμητον λογαρι, τὸν ὑπερατίμητον θησαυρὸν, ταῖς ἱερατικαῖς

τάξεις, ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑπηρεσίαις, ταῖς διάφοραις καὶ λωγιῶν τῶν λογιῶν ψαλμωδίαις μιᾶς τόσον ἐξακούστης ἐκκλησίας αἰδουσιμωτάτης κλήρας καὶ ἀψευγαδέυτης κυβερνήσεως τοῦ Λαυρετικοῦ ναοῦ, τῆς Λαυρετικῆς λέγω Παναγίας, ὄντας ἱστορίας δέον καὶ ἱστοριογράφου ἴδιον· ἀμὴ μόνον καὶ μοναχᾶ νὰ κάλοφανερώσω τοῦ γένους μου μὲ μίαν βραχυτάτην ναί, ἀμὴ ἀληθινωτάτην εἶδησιν ἓνα τόσον ἀξιοθαύμαστον θαύμασμα, τοῦτέστι νὰ μεταφέρουσι μὲ ὀρισμὸν οὐρανικὸν, καὶ πρόσταγμα μόνον ἐκείνου ὅπου ποιεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα, οἱ ἄγγελοι τοῦ παραδείσου (μηνὸς μαίου ἑννέα, ἔτει χιλιοστῷ διακοσιοστῷ ἑννενηκοστῷ πρώτῳ) ἀπὸ τὴν Ναζαρέθ εἰς τὴν Σκλαβουλίαν, διὰ τόσον στερεᾶς καὶ πελάγους διάστημα, χωρὶς καμιάς λογιῆς πάτον, καμιάς λογιῆς θεμέλιον, ὡς καθὼς σήμερον τὸ θωροῦμεν καὶ θωρῶντας ἀποροῦμεν, τὸ γονικὸ (λέγω) σπῆτι τῆς θεομακαρίστης καὶ θεογεννήτορος παρθένου Μαρίας.

Ἡ ἀφορμὴ καὶ ἡ αἰτία, ὅπου δὲν λέγω με παρακινᾶ, ἀμὴ μὲ σφίγγει καὶ μὲ σπρόχνηι νὰ γράψω καὶ νὰ φανερώσω τοῦ γένους μου τετοιανῆς λογιῆς θαυμαστότατον θαύμασμα, ἐστάθη καὶ εἶναι νὰ εὐρίσκομαι ἐγὼ ὁ πάντων ἐλάχιστος ἀπὸ πολλὺς πνευματικὸς καὶ ἑξαγορευτῆς σὲ τούτην τὴν ἐπίγειον παράδεισον, ἐκκλησίαν (λέγω) τῆς Λαυρετικῆς Παναγίας, καὶ καθημερούσιον νὰ θωρῶ τέσση πνίξιν καὶ σύντρεξιν λαῶν καὶ ἐθνῶν λογιῶν τῶν λογιῶν, τόσον ὅπου εἰς μερικαῖς ἑβδομάδες τοῦ χρόνου διὰ πᾶσαν μίαν μετροῦνται ὀκτὼ καὶ ἑννέα χιλιάδες γενεῶν τῶν γενεῶν (φαίνεται πρᾶγμα ἀπίστευτον, ὅμως εἶναι ἀληθινώτατον)· μόνον καὶ μοναχᾶ ἀπὸ τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων ἀρρέα καὶ ποῦ νὰ φανοῦν ἢ τρεῖς ἢ δύο, καὶ τοῦτοι ἐκ τύχης καὶ ὀλογοῦρὸς τοῦ χρόνου. Τόσης ἀπολείψεως καὶ τόσοῦ θαύματος ἡ αἰτία δὲν εἶναι ἢ τῆς στερεᾶς ἢ τοῦ πελάγους τὸ πολὺ μῆκος· ἐπειδὴ καὶ καθὼς τόσον θαλασσομάχονται διὰ τὴν πρόσκαιρὴν των πραγματίαν, ὅπου τρέχει χρόνος νὰ ἀράσσουσιν εἰς διάφορους λιμένας τῆς Ἰταλίας πενήντα καὶ ἑξήντα πλοῖα, ξύλα καὶ καρᾶβια Ῥωμαίων, ἔτζι χιλιαῖς φοραῖς περισσότερον διὰ τὴν πραγματείαν, τὴν αἰώνιον σωτηρίαν, λέγω, τῶν ψυχῶν, ὄντας ἡ ψυχὴ μας ἡ εὐαγγελικὴ μᾶς διὰ τὴν ὅποιαν μᾶς λέγει ὁ κύριος καὶ δεσπότης μας Χριστὸς

« πραγματεύεσθε ἕως ἔρχομαι », πρέπει τους νά ταξιδεύονται ὡς σέ τούτην τήν πηγὴν τοῦ ἐλέους, καταφύγιον τοῦ κόσμου, ἐλπίδα καὶ προστασίαν τῶν πιστῶν, προσκυνῶντας μὲ πᾶσαν εὐλάβειαν τέτοιαν Παναγίαν· μάλιστα ὁποῦ ἀπὸ τὸ Λαυρέτο δὲν ἀπέχει, μήτε ξεμακραίνεται ὁ λιμηόνας ἢ τῆς Νεαπόλεως, ἢ τοῦ Ῥαγουσίου, ἢ Βενετίας, ἢ τοῦ Ἀγκῶνος παρὰ πάνω ἀπὸ τὰ πενταχόσια μίλια μοναχά, ὅλα καλοστρατιὰ, ξεχωρίζουσιν ἀπὸ τὸν Ἀγκῶνα τὸ Λαυρέτο. Καὶ ἐκεῖνο ἐποῦ ἀπάνω εἰς ὅλα με πικραίνει δυνατὰ καὶ πικρότατα μὲ σφάζει εἶναι τὸ νά κατέχω τὸ πῶς εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, καθὼς ὡς τὴν σήμερον δὲν εἶναι ἐτζι τάχα, μήτε ἐστάθη γένος ἢ ἔθνος τῆς Παναγίας εὐλαβέστερον ἀπὸ τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων. Ἐπειδὴ καὶ ἔχει μόνον οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Ῥωμαῖοι, ἀμὴ καὶ οἱ κοσμικοὶ ὅλοι καὶ λαϊκοὶ τὴν τετράδην ἀπέχονται παντάπασης τὸ κρέας, καὶ τυρινὸν ποσῶς δὲν πασχάζουσι διὰ μερικὴν εὐλάβειαν καὶ τιμὴν τῆς Παναγίας. Τὸ δεκαπενταύγουστον ὅλον ὅλοι οἱ κοσμικοὶ τὸ νηστεύουσι, καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὡς καὶ τὸ ψάρι. Δὲν εἶναι χώρα, ἀμὴ χωρὶς νά μὴν ἔχει τῆς Παναγίας ἐκκλησίαν· ἄντις εἰς πολλοὺς τόπους ἄλλη δὲν εὐρίσκεται παρὰ τῆς Παναγίας· καὶ ὁποῦ εἶναι μοναχὰ δύο ἐκκλησίας, ἄρρεα καὶ ποῦ νά μὴν εἶναι τῆς Θεοτόκου ἢ μία. Τὰ χρυσόβουλλα τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἀρχιερέων ὡς τὸ πλείστον ἔχουσι τὴν Παναγίαν· ὁ αὐτὸς θρόνος ὁ βασιλικὸς τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ χώρα, νέα Ῥώμη, ἢ Κωνσταντινούπολις, ἀπὸ τὸν αὐτὸν τῆς κτίστην Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν, εἰς ταῖς ἕνδεκα τοῦ μαγίου, ὅταν παντάπασης ἐξωφλίσθη, ἔτει ἀπὸ κόσμου καταβολῆς πεντάκις χιλιοστῶ ὀκτακοσιοστῶ τριακοστῶ ὀγδόῳ, ἀφιερῶθηκεν τῆς Παναγίας, καθὼς τὸ γράφει τόμῳ τρίτῳ τῶν Χρονικῶν τοῦ Ὁ Ζωναρᾶς Ἰωάννης. Μερικὴν ἄντις ξεχωριστὴν εὐλάβειαν ἔχει καὶ φέρνει τῆς Παναγίας τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων, ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία μοναχὰ ὡς ἑορτὴν ἐπίσημον ἑορτάζει τὴν πάντιμον ζώνην τῆς Παναγίας, ὁποῦ ἡ αὐτὴ Παναγία ἐπεμφε τοῦ ἀγιωτάτου Θωμᾶ τοῦ ἀποστόλου, ἑορτάζοντάς τὴν εἰς τὴν ὑστερὴν μηνὸς τοῦ αὐγούστου· ἡ αὐτὴ ἀνατολικὴ ἐκκλησία εἰς ταῖς δύο τοῦ ἰουλίου μηνὸς ξεχωριστὰ ἄντις μοναχὰ ἑορτάζει ὡς ἑορτὴν μεγάλην καὶ ἐπίσημην τὴν ἑορτὴν τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς

υπερευλογημένης Παναγίας, ψάλλοντας εἰς τὸ τροπάριόν της τὰ λόγια ταῦτα : Θεοτόκε ἀειπάρθενε, τῶν ἀνθρώπων ἡ σκέπη, ἐσθῆτα καὶ ζώνη τοῦ ἀχράντου σου σώματος κραταῖαν τῇ πόλει σου περιβολὴν ἐδωρήσω.

“Ολαις ἐτούταις ἢ εὐλάθειαις εἶναι ἴδιας καὶ μερικαῖς εὐλάθειαις τοῦ ῥωμαϊκοῦ γένους ξεχωριστὰ ἀπὸ καθ’ ἄλλο γένος· καὶ καλοῦξεύροντας λοιπὸν ἐγὼ πόσῃ καὶ πόσῃ μεγάλῃν εὐλάβειαν φέρνει καὶ ἔχει πρὸς τὴν Παναγίαν περισσότερα ἀπὸ κάθε ἄλλο γένος τὸ γένος μου τὸ ῥωμαϊκό, καὶ ἀπέκει θωρῶντας το νὰ λείπει σὲ τούτην ὅπου τὰ ἐπιλοῖπα ἄλλα ἔθνη δείχνουσι πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τὴν προσκύνησίν της ἐδῶ εἰς τὸ Λαυρέτο, βέβαια βαστῶ καὶ καταπειθόμεαι νὰ πορεύεται τέτοια λειψευλάβεια ἀπὸ τὴν ὀλίγην εἶδῃσιν τόσον ἀγιωτάτου σπητρίου καὶ θαυμαστοῦ θαύματος, ὄντας ἀληθινὰ τὸ σπῆτι τοῦτο οἶκος σωτήριος καὶ οἶκος σωτηρίας.

“Θεν ὡς πρόπον, εὐλογον καὶ θεάρεστον πρᾶγμα ἐλόγιασα νὰ εἶναι ἂν, διὰ μέσον ἐτουῆς τῆς ἐλαχίστης καὶ βραχυτάτης μου διηγήσεως, δώσω τοῦ γένους μου τόσῃ εἶδῃσιν ὅση εἶναι ἀρκετὴ νὰ τὸ παροτρύνῃ καὶ νὰ τὸ παρακινήσῃ πρὸς τούτην τὴν εὐλάβειαν ὅπου μοναχὰ τοῦ λείπει νὰ ἔχῃ πρὸς τὴν Παναγίαν. Λοιπὸν πύρωσαι τώρα ἐσὺ, βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, ῥήγισσα τῶν ἀγγέλων, δέσποινα τοῦ κόσμου, ἐλπίς καὶ προστασία τῶν πιστῶν, τὴν θέλῃσιν καὶ τὴν καρδίαν ὀλωνῶν ὅπου θέσιν ἢ ἀναγνώσῃ ἢ ἀκούσῃ τὴν διήγησιν ἐτούτην, ἔρθῃ θέσιν νὰ σὲ προσκυνήσουσι μὲ πᾶσαν τιμὴν καὶ εὐλάβειαν, ἀποβγατίζοντας τόσον πνευματικὸν θησαυρὸν, ὅσον καθημερούσιον μὲ τὸ πλουτοδοτήρόν σου χέρι εἰς τὰ ἐπιλοῖπα ἔθνη μὲ τόσῃ εὐθηνίαν καὶ ἐλευθεριότητα διαμοιράζεις, καὶ ἀποκτῶντας ἓνα συγχώριον τέλειον πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν των ὅσοι Ῥωμαῖοι μὴν ψηφῶντας ἢ ἰδρωτα καὶ κόπον καὶ δρόμον καὶ φόβον, ἢ ἐξοδὸν καὶ κακοπάθειαν, προσκυνησόμενοι θέλουσιν ἔρθῃ ἐδῶ σὲ τοῦτον σου τὸν ἀγιώτατον οἶκον καὶ ναόν σου τὸν ὠραιότατον ἢ, διὰ νὰ εἰπῶ καλῖτερα, ἐπίγειον παράδεισον. Εἶθε μοι, Παναγία μου εὐλογημένη καὶ ὑπερευλογημένη!

“Ο πάντων ἐλάχιστος καὶ δούλος ταπεινότατος
πατήρ Μάρκος ὁ Λήμματος,
ὁ ἐκ τῆς συντροφίας τοῦ Ἰησοῦ.

Pages 28 à 30 :

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΘΕΝΤΑ ΕΚ ΝΑΖΑΡΕΘ ΕΙΣ
ΤΗΝ ΛΑΥΡΗΤΗΔΑ ΚΩΜΗΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ
ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ ΟΙΚΟΝ.

Δέρκεις οὐρανίωνας ἀειρομένους μικρὸν οἶκον ;
οὗτος τὸν Μαρίας ἠχθοφόρησε τόκον.
Ἔστι μικρὸς σκοπέοντι, ἀτὰρ μέγας ἐστὶ νοοῦντι·
τοῦνεκεν ἐκ βάρους μυριάς ὕψι φέρει.
Ἐκ τούτου δὲ νόησον ὅσον βάρος ἔπλετο οἴκου·
ὅτι πόλος δι' ἑνὸς, τὸς δ' ὑπὸ μυριάδων.
Καὶ σὺ, πάτερ Λήμμα, πλέον ἔγραφες ἀμφὶ μελάθρου
μικρὰ γραψαμένων ἀμφὶ πόλων μεγάλα.

ΕΙΣ ΤΟ ΑΥΤΟ.

Λαῖνον ὅττε φέροντες ἐπέτρεχον ἄγγελοι οἶκον
ἤγαγον εἰς Λαύραν χωρίον Αὔσονίης,
μικροῦ δ' ἀντὶ δόμοιο τέως πόλιν ἔκτισε κώμη·
μάνθανε δὴ τὸ σέβας θειοδόκου μεγάρου·
ἂν τὴν βίβλον ἴδῃς, μέγεθος μικρὸν ἂν δὲ νοήσῃς,
σοὶ μέγχι μὲν δόξει Λῆμμα θεοφροσύνης.
Ἰερώνυμος Κιγάλας ὁ Κύπριος ἐποίει.

ΙΑΜΒΕΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟ ΑΥΤΟ.

Ἐκ Ναζαρέθ μὲν ἐσμὸς ἀγγέλων μέγας
τὸν ἱρὸν οἶκον ἀμφιπεσῶν τῆς Κόρης
μετώχμασαν πρὶν Λαυρέτου πρὸς χωρίον,
κὰκ τοῦ μέγιστον οἷσιν ἐμμένει κλέος.
Μένει δὲ καὶ σοὶ κῶδος ἀγγέλοις ἴσον,
ὦ Μάρκε, Κούρης εὐλαβέστατον κάρτα,
καὶ σῆς ἄωτον εὐφυέστατον πάτρας·
κἂν γὰρ τὸν αὐτὸν οὐ μετήνεγκας δόμον,
ἀλλ' οὖν γε φωνεῖς ἠδυσφώνοις σου λόγοις
πρὸς οὗ θέαν τε καὶ πρὸς ὕμνον Παρθένου.
Γουλιέλμος Ῥότας ὁ Μήλιος ἐποίει.

L'ouvrage proprement dit commence à la p. 31 et se termine à la p. 112, où on lit :

Ἐγὼ πατὴρ Μάρκος ὁ Λήμμας ὁ ἐκ τῆς Κρήτης Ῥιθύμειος, ἐκ τῆς συντροφίας τοῦ Ἰησοῦ ἱερεὺς τε καὶ θεολόγος.

Les deux feuillets qui suivent la page 112 contiennent les Ἐπανορθωτέα, et au verso du second de ces feuillets, on lit le colophon reproduit ci-dessus¹.

Bibliothèque Barberine (à Rome) : T. VI. 9.

372

CYRILLI LVCARIS Patriarchæ Constantinopolitani CONFESSIO Christianæ fidei. Cui adjuncta est gemina ejusdem Confessionis CENSVRA SYNODALIS; Vna, à Cyrillo Berrhæensi, Altera, à Parthenio; Patriarchis itidem Constantinopolitanis, promulgata. Omnia Græcè & Latinè. MDCXLV.

In-8° de 147 pages. A en juger par les caractères et le papier, ce livre a dû être imprimé en Hollande.

On lit dans la préface de cet ouvrage que la Censure de CYRILLE DE BERRHÉE a été publiée d'après une copie manuscrite envoyée de Rome par Léon Allatius et que la version latine qui l'accompagne est celle *quæ extat in Vindiciis Silvestri a Petrasancta, e societate Jesu, Laureti, anno 1639, editis*. En ce qui concerne les deux autres documents, on s'est borné à reproduire : la *Confession de foi* de Cyrille Lucar d'après l'édition de Genève, 1633 (sauf les témoignages tirés de l'Écriture); et la Censure de PARTHÉNIUS d'après l'édition parue à Paris, chez Sébastien Cramoisy, en 1643.

Bibliothèque nationale de Paris : D 11.

373

EMINENTISSIMIS AC REVERENDISSIMIS CARDINALIBVS, ARCHIEPISCOPIIS ET EPISCOPIIS maiora Ecclesiæ

1. Je dois la description de ce petit livre à l'obligeance de M. Léon Dorez, membre de l'École française de Rome.

Gallicanæ Christianissimæ comitia, Deo fauente, fœliciter habentibus. A.R.S.H. M.DC.XLV. Cyrillus Archiepiscopus Trapezuntinus.

In-folio de 4 pages. Sans indication de lieu, mais certainement imprimé à Paris. Rarissime.

Il n'est pas fait mention de cette supplique dans les Procès-verbaux de l'Assemblée du Clergé de 1645, d'où l'on peut conclure qu'elle ne fut pas prise en considération.

Bibliothèque Mazarine : Recueil factice 2652 U¹⁷, n° 61.

Nous reproduisons intégralement ce document intéressant.

Imaginem orientalium ecclesiarum (antistites eminentiss. ac reverendiss.) cernitis : non eorum quidem ut orthodoxis quondam imperatoribus, patriarchis et episcopis, illustrissimis ecclesiæ catholicæ luminibus et ornamentis, cum universa gente religiosissima deoque dilectissima, eximie floruerunt : sed sicut heu ! nunc immani plaga schismatis et hæreseos divinitus afflictatæ penitusque labefactatæ iugum durissimum imperii Turcarum miserrime patiuntur. Nam qui ex Ponto sive ultimis Cappadociæ atque ottomanicæ dominationis finibus exultantem ac peregrinantem apud vos et vestro se sistentem celeberrimo conventui, virum apostolici vestri sacratissimique ordinis archiepiscopum cernitis : haud alia de causa quam propter confessionem orthodoxæ fidei et necessariam cum œcumenico beatissimoque patriarcha senioris Romæ sanctiss. D. N. papa, catholicisque episcopis et ecclesiis communionem a qua nunquam potuit dimoveri : ipsi profecto *reliquias Israel* perquam licet exiguas ac vix aspectabiles, luctuosissimum sed verissimo rerum nostrarum toto Oriente calamitosissimarum spectaculo, vestris illis oculis atque animis ad humanitatem omnem compositis, subiectas habetis ac propositas ; quæ vos tristissima contemplatione miseræ suæ vehementer afficiant et commoveant. Quis enim de familia Christi : de *corpore eius quod est Ecclesia* : quis non paulo humanior *lamiis et struthione in deserto*, veteris splendoris nostri memor ad hunc

diversum adeo conspectum afflictionum nostrarum, quibus *visitavit et vindemiavit nos dominus in die iræ furoris sui; vicem nostram doleat et cum sensu ac commiseratione dicat : hæccine est illa sanctissima Græcia, regio illa perfecti decoris, gaudium universæ terræ? quomodo obtexit caligine in furore suo dominus filiam Sion : proiecit de cælo in terram inclytam Israel, et non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui?*

Videtis igitur (antistites eminentiss. ac reverendiss.) Trapezuntinum archiepiscopum patria tandem atque ecclesia sua pulsum, virum sexagenarium : qui, post innumeras iniurias et opprobria, vexationes et miseras maximas a Turcis atque a Græcis schismaticis propter communionem fidemque catholicam acceptas ac perlatas, solum vertere coactus : pridem iam vagus per orbem errat : sex annos apud Patres Theatinos, iuxta regem Mengrelliæ (Colchidis olim dictæ) : Romæ duos annos apud Sanctiss. D. N. beatissimæ memoriæ papam Urbanum VIII peregrinatus, ubi lauta ab eo et magnifica hospitalitate exceptus, locum ubivis suo inter archiepiscopos ordine habebat : nunc ex quo viam universæ carnis ingressus ille est, Roma quoque dimissus, tametsi non sine literis commendatitiis amplissimis ac testimoniis locupletissimis tum meriti ac personæ, tum probatæ atque exploratæ dudum communionis eius ac professionis catholicæ, tandem in sinum se vestrum misericordiæ plenissimum (antistites eminentiss. ac reverendiss.) infelicissimus archiepiscopus, exul egensque coniecit.

Anglis, Scotis, Hibernis, exteris Gallia universis, celebratissima humanitatis innatæ atque insitæ gloria illustris, in afflictis rebus ac præsertim in discriminibus fidei atque religionis catholicæ, publicum dulcissimumque asylum aperuisse semper visa est. Hanc ego episcopali caractere atque honore, per dei gratiam vobiscum in una ecclesia sancta eius, in illo *episcopatu uno atque indiviso, cuius a singulis in solidum pars tenetur*, insignitus atque exornatus : spero quoque fortunæ meæ, propter fidem communionemque catholicam miseræ atque

iactatæ, episcopali vestra benignitate singularique fraternæ pietatis officio, portum ac perfugium futuram, quemadmodum sancto Thomæ, Cantuariensi archiepiscopo, ipsique Alexandro papæ III, iisdem utrique temporibus christianissimi regis Ludovici VII, cognomento iunioris ac lenis, aliisque pluribus identidem fuisse memoriæ proditum est.

Equidem sentio in ista paupertate atque humilitate mea generalique (quandoquidem ita deo placuit) contemptissimæ apud Latinos gentis nostræ abiectio, quam forte nonnullis grave videri possit, quod ego meam adhuc cum vestra illustrissima dignitatem contendere sim ausus, *vas fictile atque contritum*. Sed meminerint hi, quæso, quod ex eadem argilla et luto ficti sumus omnes; et audiant vocem illam prophetæ ad derisores Hierusalem in die quo afflixit eam dominus desolatione maxima : *Gaude et lætare, filia Edom, quæ habitas in terra Hus : ad te quoque perveniet calix, inebriaberis et nudaberis*. Sed omen deus avertat. Quanquam ostendit vobis deus, superiori ultimo et hocce sæculo, quod vivimus, libravitque in capita vestræ gentis christianissimæ *phialam iræ suæ* ? Parum absuit quin effunderet illam, sicut apud nos, totam in terram vestram ! Vidit Gallia periculum hoc eminentissimum : vidit aliquot iam sibi stellas de cœlo cadere cœptas ; non dicam planius, ne commemorando invidiam mihi conciliem, cum benevolentia ac misericordia quoque egeam : vidit sacras suas basilicas a Calvinistis plerasque profanari atque dirui : hæreticam pravitatem apud suos grassari : avitam religionem patriosque ritus pessumdari : nova templa, arces atque urbes, novæ hæreticorum perduellium sectæ concedi atque extrui : vidit ad eam impietatem ingentem populi multitudinem abductam cum plerisque regni magistratibus, proceribus, principibus. Denique bellis intestinis, multaque internecone civium arva camposque suos cruentari vidit : necdum vestra, necdum convaluit ab hac peste et calamitate Gallia ! nondum ei plaga ista maxima et perniciosissima venit ad cicatricem ! Ita siquidem *hunc humiliat et hunc exaltat dominus, quia calix in*

*manu eius vini meri plenus mixto et inclinavit ex hoc in hoc :
verumtamen fœx eius non est exinanita ; bibent omnes peccatores
terræ.*

Cæterum quandiu in Græcia fui ante excitatam in me persecutionem a Cyrillo, patriarcha nuper Constantinopolitano, calvinista nequissimo, qui et pœnas tandem dedit Mahumetanis ipsis flagitiorum suorum : sive Constantinopoli in collegio Patrum Iesuitarum, ex monte Sancto (qui Athos est, iuxta Thessalonicam, patriam meam) monachus decies millesimus, ubi sex annos versatus, disciplinas ac scientias interim philosophicas atque theologicas, cum salutaribus fidei orthodoxæ luminibus ac præceptis, capessebam atque imbibebam altius (ac vix tum presbyter excipiendis ad pœnitentiam confessionibus Græcorum undique omnium poteram sufficere), donec votis omnium Trapezuntinorum enixe rogatus ac postulatus, multaque ideo ab ipsis patriarchæ Constantinopolitano numerata pecunia, uti mihi manus imponere vellet ad inaugurationem sacram, et me illico Trapezunta iuberet proficisci ; qui perinde emptus a populo atque ovibus meis in archiepiscopum (sicut ab iisdem deinde quoque redemptus in captivitate mea fui) iure dici possim : sive postea Trapezunte decem annos integros ; in illa ecclesia totius patriarchatus tertia, quam Alexius quoque Comnenus imperator, relicta Europæa parte imperii orientalis atque Asiatica sibi servata (Cappadocia nimirum, Ponto et Colchide), sedem imperii sui fecerat, atque ab ea imperium illud novum ducentos annos Trapezuntinum est appellatum, donec capta a Mahomete II, Turcarum eodemque iam nuperrime Constantinopolitano imperatore, cœpit servitutum pati, et limitem ea parte dominationis ottomanicæ facere. Quandiu certe apud Græcos nostros versatus sum, antequam in caput meum turbulentissima tempestas, quæ me ad portum vestrum impulit, ingrueret, ac me cœpisset per vim ac metum urgere ac premere ut anathema papæ et Francis, hoc est Catholicis, tantummodo vellem dicere (date hanc veniam ut de me tantulum loquar in tanta afflictione atque abiectioe mea),

tandiu semper in honore ac veneratione fui Turcis ac Græcis, nullius egens, nec sordide, nec ignominiose vixi, tam bene ac honeste personam dignitatemque meam sustinui, pro decoro ac modestia episcopi professione primum monachi, hoc est paupertatis studiosi atque a fastu et luxu sæcularium hominum duplici titulo alieni, quam inter Latinos fieri passim soleat.

Dabunt vobis (antistites eminentiss. ac reverendiss.) et palam quotidie dare non indignantur huius fidei testimonium idoneum ac verissimum præclari ac perillustres equites domini De Chesi et De Marcheville, exlegati Regis christianissimi apud imperatorem Turcarum. Dedit et honorificum in scriptis mihi ad quoscunque pertineret, cum tabulis fidei et *salvi conductus*, præclarus item ac perillustris eques dominus De la Haye, qui nunc eadem legatione fungitur, cum ego Constantinopoli discessi et orientales plagas exul deserui. Neque me certe dubitavit illustriss. ac reverendiss. Athenarum archiepiscopus D. de Baigne, sanctæ sedis apostolicæ apud Regem christianissimum nuntius, pro sua pietate atque hospitalitate maxima, tam benigne adhuc et honorifice tanquam archiepiscopum excipere, ut ad mensam quotidie secum insuper et domicilium iuxta suas ædes pro me conductum, humanus ac misericors antistes, admittere porro pergat, donec (quod ipse a vobis sperat et cum eo viri boni quotquot rerum mearum notitiam habuerunt, ipsa quoque pia Congregatio Parisiensis de Propaganda Fide sperant rogantque mecum vehementer) magnificentissima atque humanissima conventus vestri celeberrimi atque augustissimi charitate ac misericordia, supplicem exulem archiepiscopalis ordinis, confessorem catholicæ fidei, huncque senem ea quam videtis canitie spectabilem, pauculis diebus vitæ sibi reliquæ, annum aliquod pro dignitate sua mediocre, de patrimonio ecclesiæ, largitionibusque illis quas pie admodum ministris calvinistis ex hæresi ad fidem conversis impertire vos audio, providere quoque ac decernere velitis.

Obiit nuper hic Parisiis Bethlehemiticus episcopus, cui, ne dignitatem suam paupertate viliores faceret, cum non esset

valde dives, annum eiusmodi decreveratis; hospiti confessori atque archiepiscopo, non modo non valde diviti, sed in tanta egestate constituto, ut ei plane nisi subvenitis, mendicandum cum maxima ordinis characterisque vestri ignominia, nulla vero sua culpa fuerit, ne gratiam parem denegate, ac iubete et decernite potius ut in eius ipse locum accipiendis pro characteris simul et paupertatis suæ merito, consuetæ vestræ misericordiæ beneficiis, extrema sublevatus inopia, honorifice succedat. *Hospitalitatem nolite oblivisci qui substantiam habetis huius mundi* (substantiam et thesauros ecclesiæ) *et videtis fratrem vestrum necessitatem habere; ne claudite, quæso, viscera vestra ab eo.* Ita *necessitatibus sanctorum communitantes hospitalitatemque sectantes* (quæ propria, ex præcepto Apostoli, episcoporum est) ex mea quoque inter alios clientes vestros miserabili conditione allevata, *charitas dei opere et veritate manere in vobis cognoscetur: verentibus* (inquam) vobis religiose cum B. Hieronymo (quemadmodum ex solita vestra tum communi, tum singulari apud vos benignitate in hospites apparet laudabiliter) *ne Maria cum Ioseph locum in diversorio non inveniatur, et Iesus exclusus dicat: hospes eram et non suscepistis me.*

Adhibebo adhuc (nisi gravamini tot argumentis urgeri charitatem vestram, antistites eminentiss. ac reverendiss.) vestra summa eruditione ac pietate non indignam (ut arbitror) obtestationem atque obsecrationem: Per sanctissimos illos videlicet maiores nostros, quorum divinissimis operibus bibliothecas vestras ditastis atque exornastis, et cathedræ basilicæque vestræ concionando personant: Chrysostomum, Epiphanium, Cyrillos ambos, Basilium, Nazianzenum, Gregorios duos alios, Athanasium, Dionysium, qui etiam vester fuisse creditur, cæteros ingenti numero: ac vestrum etiam, si placet, Hilarium Pictaviensem, qui apud nos exul et confessor illustrissimus peregrinatus est; denique per sacrosancta octo concilia œcumenica nostra, ecclesiæ, velut quatuor evangelia, veneranda universæ; quibus nimirum Græcia locum et subsellia, ipsum

quoque (nisi fallor) vitæ commeatusque subsidium præbuit Propter tantos viros meritumque ac memoriam tantorum patrum nunquam intermorituram, hoc iam confido : tantulam gratiam miserrimo illorum nepoti archiepiscopo concedetis. Nec refricabo vobis recentioremem memoriam singularis illius beneficii a nostris Græcis in ecclesiam occidentalem collati, quum capta ad annum Christi M.CD.LIII Constantinopoli, direptoque a Turcis orientali demum imperio, græcæ litteræ bonæque perinde artes ac disciplinæ omnes a cardinali Bessarione, Chrysolora, Gaza, Trapezuntio, Chalcondyla, Musura (*sic*), Gemisto Plethone¹, Lascare atque aliis in Italiam (ex qua DCC fere annos exulaverant) reduci ac deinde in alias Europæ latinæ partes, Lutetiamque vestram post annos circiter LXX, Hermotimo² Spartano ludum inibi litterarum græcarum patribus vestris primum aperiente, perferri atque diffundi cœptæ sunt. Ita nostris debetur ex orbe vestro pulsa denuo ac dissipata ignorantia, quæ nostras heu! subinde vicissimque regiones, iusto dei iudicio, miserabiliter adhuc invasit, obtexit, excæcavit.

Det vobis (eminentiss. ac reverendiss. antistites) benignissimus deus in illa vestra pietate atque eruditione maxima, in illo florenti ecclesiæ gallicanæ statu, diurnam pacem ac felicitatem in Christo Iesu. Amen. Amen.

374

LEONIS ALLATII DE LIBRIS ECCLESIASTICIS GRÆCORVM, DISSERTATIONES DVÆ : Quarum vnâ, diuinorum Officiorum potiores & usitatiores Libri percensentur : Alterâ, Triodium, Pentecostarium, & Paracletice examinantur. PARISSIS, Sumptibus SEBASTIANI CRAMOISY, Regis, & Reginæ Regentis Architypographi, ET GABRIELIS CRAMOISY, viâ

1. Il est à peine besoin de faire observer que Pléthon et Chrysoloras étoient morts antérieurement à la prise de Constantinople par les Turcs.

2. Il faut écrire *Hermony*.

Iacobæâ, sub Ciconiis. M.DC.XLV. *CVM PRIVILEGIO REGIS.*

In-4° en deux parties, dont la première de 351 pages, et la seconde (laquelle ne possède qu'un faux-titre) de 185 pages chiffrées et 15 pages non chiffrées. Cette seconde partie comprend les traités *De narthece veteris ecclesiæ* et *De recentiorum Græcorum templis.*

L'année suivante, 1646, Sébastien Cramoisy mit cet ouvrage en vente avec un nouveau titre, ainsi conçu :

LEONIS ALLATII DE LIBRIS ET REBVS ECCLESIASTICIS GRÆCORVM, DISSERTATIONES ET OBSERVATIONES VARIÆ. (*Le reste comme dans le titre précédent, sauf la date :*) M.DC.XLVI.

On trouve ensuite une épître dédicatoire de Sébastien Cramoisy à Pierre Seguier, une table du volume et un faux-titre pour la première partie.

Les exemplaires ainsi rajeunis possèdent donc quatre feuillets liminaires non chiffrés, mais sont privés des pages 1-2 qui forment le frontispice dans les exemplaires datés de 1645. Dans certains exemplaires, notamment celui que j'ai sous les yeux pour faire cette description et qui a appartenu à Huet, évêque d'Avranches, on n'a pas même supprimé l'ancien titre de 1645, mais on s'est borné à mettre en tête du volume les 4 feuillets liminaires dont nous venons de parler.

Biblioth. nat. de Paris : D 41 (Inventaire, D 3517).

375

LEO ALLATIVS, DE TEMPLIS GRÆCORVM RECENTIORIBVS, Ad Ioannem Morinum; DE NARTHECE ECCLESIAE VETERIS, Ad Gasparem de Simeonibus; NEC NON DE GRÆCORVM HODIE QVORVNDAM OPINATIONIBVS, Ad Paullum Zacchiam. COLONIAE AGRIPPINÆ, Apud IODOCVM KALCOVIVM & socios. clb Ibc xlv.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés, 184 pages et 3 planches hors texte gravées en taille-douce. Marque de l'imprimeur sur le titre. Recherché.

Biblioth. nationale de Paris : D 43 (Inventaire, D 11628).

376

LEONIS ALLATHI CONFVTATIO FABVLÆ DE IOANNA PAPISSA, Ex Monumentis Græcis. BARTOLDVS NIHSIUS recensuit, Prologo atque Epilogo auxit; nec non Telescopium adjunxit. COLONIÆ AGRIPPINÆ, Typis IODOCI KALCOVII & Sociorum. cIo Io cxlv.

In-8° de 112 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Livre curieux et recherché.

Bibliothèque de M. Ingram Bywater (à Londres).

377

LEONIS ALLATHI DE MENSURA TEMPORVM, & præcipue GRÆCORVM, EXERCITATIO. COLONIÆ AGRIPPINÆ, Apud IODOCVM KALCOVIVM & Socios. cIo Io cxlv.

In-8° de 4 feuillets non chiffrés et 239 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre.

Biblioth. nat. de Paris, D 43 (Inventaire, D 11628).

378

**ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ**

Λαοκάρως τοῦ Βυζαντίου.

Ἡ πάνυ Ωφελιμωτάτη καὶ Ἀναγκαιωτάτη

Νεωστὶ ἐπιμελῶς μετατυπωθῆσα

Συγδρομῇ καὶ Δαπάνῃ τοῦ Εὐγενεστάτου κυρίου

Ἐπιφανίου τοῦ Ἡγουμένου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων

εἰς Ωφέλειαν τῶν Φιλομαθεστάτων

Νέων.

Παρὰ Ἰωάννη Πέτρῳ τῷ Πινέλλῳ.

Ἐνετίησι ἐν ἔτει σρλω. αχμέ.

Con Licenza de' Superiori.

In-8° de 2 feuillets non chiffrés et 431 pages. Marque de Pinelli

sur le titre. Les pages 411-431 sont occupées par le *Tableau de Cébès*. Rarissime édition de cette grammaire.

Le feuillet 2 est occupé par l'avertissement suivant :

ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΦΙΛΟΜΑΘΕΣΤΑΤΟΙΣ ΝΕΟΙΣ ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ Ο
ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ Ο ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΠΑΝΟΤΙΟΥΝ ΚΑΤΑΘΥΜΙΟΝ.

Ἐπὶ ὅλα τὰ ἄλλα βιβλία, ὧ νέοι φιλομαθέστατοι, τὸ πλέον ἀναγκαιότερον καὶ πλέον χρησιμώτερον εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀρετὴν εἶναι ἡ γραμματικὴ· διατὶ αὐτὴ μόνη, ὡσάν ἕνας καλὸς ὁδηγὸς, εἰσάγει μὲ εὐκολίαν τοὺς ἀρχαρίους εἰς αὐτήν. Τοῦτο τὸ χρησιμώτατον βιβλίον βλέποντάς το ἐγὼ παρ' ὀλίγον ἀφανισμένον διὰ τὴν παλαιότητα τοῦ καιροῦ, καὶ στοχαζόμενος τὴν μεγάλην ζημίαν ὁποῦ ἡμπορεῖ νὰ λάβῃ τὸ ἔκλαμπρον γένος μας, ἠθέλησα διὰ νὰ γνωρισθῇ εἰς ὅλους ἡ θερμοτάτη ἀγάπη ὁποῦ πάντοτε διαφυλάττω εἰς αὐτὸ, νὰ τὸ μετατυπώσω μὲ ἔξοδον ἰδίαν ἐδικὴν μου εἰς κοινὴν ὠφέλειαν. Παρακαλῶ τὸ λοιπὸν τὴν προθυμίαν σας νὰ δεχθῆτε ἐξ ὅλης σας καρδίας ἐτούτην μου τὴν καλὴν διάθεσιν, καὶ παρακινήσετε ἕνας τὸν ἄλλον σας εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς τόσοσ ὑπὸ πάντων ἐπαινουμένης ἀρετῆς, μὴν φειδόμενοι οὐδενὸς κόπου διὰ νὰ τιμήσετε καὶ νὰ μεγαλύνετε τὸ ἔξοχον γένος μας, τὸ ὁποῖον διὰ ἀμέλειαν καὶ ἀγνωσίαν πολλῶν, παρ' ὀλίγον εὐρίσκειται ὑστερημένον ἀπὸ τὸν μεγάλον θησαυρὸν τῆς σοφίας, καὶ ἀπὸ πολλοῦς διὰ τὴν ἀμάθειαν καταφρονημένον. Εὐτυχεῖτε, νέοι φιλομαθέστατοι.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 125. 8°.

Bibliothèque de M. le prince G. Maurocordato.

DE TRIPLICI STATV ANIMAE RATIONALIS AD AVRES,
AC TENOREM Aristotelis, veræque Philosophiæ HOC EST
De ea, vt oritur, vt in corpore degit, vt post corporis interitum agit, OPVS Non modo solidis Philosophiæ fundamentis firmatum, ac varijs Stagiritæ locis ex Græco fonte erutis illustratum, sed multiplici etiam eruditione refertum, AVCTORE JOANNE COTTVNIO VERIENSI PHILOSOPH.

MEDIC. ET S. THEOL. DOCT. EQVITEQVE AVREATO
S. GEORGII. Et in Patauina Academia Philosopho Primo
AD *Illustrissimos, atq; Excellentissimos* PATAVINI LYCEI
MODERATORES. PATAVII, Typis Io : Baptistæ Pasquati.
M.DC.XLV. *Superiorum Permissu.*

In-folio de 4 ff. non chiffrés, 288 pages et 12 ff. non chiffrés. Sur le titre un médaillon représentant Minerve, avec la devise : NIL INVITA MINERVA. Voir ci-dessus, t. I, p. 263, la première édition de cet ouvrage.

Bibliothèque du Musée britannique : 28. f. 2 (2).

380

Βιβλιαρίδιον ΠΡΟΧΕΙΡΟΝ ΤΟΙΣ ΠΑΣΙ ΠΕΡΙΕΧΟΝ τοὺς ἀριθμοὺς Γραικοὺς τε, καὶ Ἰταλικούς, Κατὰ τρόπον ἀναδιπλασιασμοῦ εἰς μεγίστην ὠφέλειαν τῶν ἀπλουστέρων. Καὶ μάλιστα τῶν ἀρχαρίων παιδίων : — Con licentia de' Superiori, & Priuilegio : — Ἐνετίησιν, παρὰ Ἰωάννου Ἀντωνίου τοῦ Ἰουλιανοῦ. αἰχμέ.

In-8° de 16 feuillets non chiffrés. Sur le titre, une vignette représentant la Justice avec ses attributs. Ce petit livre est une table de multiplication. Rarissime.

Au recto du f. 2, on lit l'avis suivant :

Ο ΤΥΠΩΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΝΤΑ.

Διότι, ὡς ἄξιε ἀναγνώστα, δὲν ἔχω τὴν προθυμίαν ὀλιγώτερον ἀτενῆ εἰς τὸ νὰ ὠφελῶ μὲ τοὺς ὠφελίμους μου κόπους παρὰ νὰ παρακινῶ μὲ πράγματα ἐπιθυμητὰ τὸ γένος τῶν Γραικῶν, βάνω τώρα εἰς φῶς τὴν παροῦσαν μικρὰν πραγματείαν τοῦ ἰταλικοῦ καὶ γραικικοῦ λογαριασμοῦ, λογιάζοντας ὅτι τοῦτο νὰ εἶναι εἰς μεγαλωτάτην ὑπηρεσίαν, τόσον εἰς τὴν συνεχῆ μεταχείρισιν τῶν πραγματευτῶν, ὅσον ὁμοῦ καὶ εἰς τὴν εὐκολίαν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἀρχαρίων παιδίων. Ἄς ἀρέσκη τὸ παρὸν μικρὸν δῶρον ἀλλ' ἔχι μικροῦ κόπου, καὶ ἄς συμπεραίνῃ τὴν ἀγάπην

δπου φέρνω πρὸς τὸ σὸν γένος, μὲ τὰς ἄλλες διαφόρες νέες πραγματεῖες
δπου ἤδη ἐδόθησαν καὶ δπου θέλω δώσει εἰς φῶς ἀκόμη. Εἰς τὸ θεῖον.

Ἐπιθυμητικώτατος εἰς τὸ νὰ δουλεύω τὸ τῶν Γραικῶν γένος,
Ἰωάννης Ἀντωνίος δ' Ἰουλιανός.

Au verso du susdit feuillet 2, on lit le même avis en italien.

Le recto du feuillet 3 est occupé par l'intéressant Catalogue que nous reproduisons ci-après :

Πραγματεῖες νέες αἱ δεδομένες ὑπὸ τοὺς
ἐμοὺς τύπους τοῦ Ἰωάννου Ἀντωνίου Ἰουλιανοῦ
εἶναι αἱ ὑπογεγραμμένες.

Θηκαρᾶς, ἤγουν εὐδοματάριον μὲ τὰ πασχάλια αἰώνιον¹.

Συνταγματέιον ἱστορικόν, ἤγουν Χρονογράφος².

Εἰρμολόγιον μὲ προσθήκην καὶ τὸν Φυσιολόγον³.

Ἄσμα ἀσμάτων τοῦ Σολομῶντος⁴.

Λειτουργεῖαι ἐξηγηταὶ μὲ πράγματα νέα⁵.

Ἀμαρτωλῶν σωτηρία⁶.

Ψαλτήριον ἐξηγητόν⁷.

Ἐρωφίλη⁸.

Μιχαὴλ Βοηδόντας⁹.

Γεωπονικόν, ἤγουν ἰατροσόφιον¹⁰.

1. Voir, à l'année 1643, le n° 336.

2. Voir, à l'année 1637, le n° 263.

3. Voir, à l'année 1639, le n° 282, et, à l'année 1643, le n° 332.

4. Voir, à l'année 1639, le n° 283.

5. Voir, à l'année 1639, le n° 284.

6. Voir, à l'année 1641, le n° 300.

7. Voir, à l'année 1643, le n° 326.

8. Voir, à l'année 1637, le n° 265.

9. Cette édition des *Exploits de Michel le Brave*, qui doit être ou de 1645 ou d'une date antérieure, nous est inconnue. Georges Zaviras (*Nouvelle Grèce*, p. 528) en mentionne une parue à Venise, chez Nicolas Gkykys, en 1668, que nous n'avons pu découvrir nulle part. Nous donnons la description de celles de 1672 et de 1683. Il en existe peut-être une édition parue en Roumanie, au dix-septième siècle. Voir Alexandre Helladius, *Status præsens Ecclesie græcæ* ([Naremburg], 1714, in-8°), page 12.

10. Voir, à l'année 1643, le n° 339.

- Φυσιολόγος ¹.
 Ἀξία τοῦ ἱερέως ².
 Μετεωρολογικόν ³.
 Προσκυνητάρι, ἤγουν ἀποδημία πρὸς Ἱερουσαλήμ ⁴.
 Πατήρ ὁποῦ καθοδηγεῖ τὸν υἱόν ⁵.
 Ζωὴ τοῦ Αἰσώπου ⁶.
 Στοιχολογία μὲ τὰ πασχάλια χρόνων μδ' ⁷.
 Ἡ λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἑλληνικὴ μὲ τὴν ἐξήγησιν κατὰ τὸ λατινικὸν ἀντικρὺς ⁸.
 Ἡ κορῶνα ἢ πρετζιόζα εἰς τὴν ἰδιωτικὴν καὶ ἑλληνικὴν τῶν Γραικῶν διάλεκτον, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν ⁹.
 Bibliothèque nat. de Paris : A 2729 (Invent. A 7753).

381

Βιβλίον ὀνομαζόμενον Νέος Θησαυρὸς μετὰ τῶν μὴ προὔπαρχουσῶν εἰκόνων τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων ὀμιλιῶν, νεωστὶ μετατυπωθέν τε καὶ κοσμηθέν. Παρὰ δὲ Θεοφυλάκτου Ἱερομονάχου τοῦ Τζανφουρνάρου μετ' ἐπιμελείας ὅτι πλείστης διορθωθέν. Ἐνετίησι, παρὰ Ἰωάννη Πέτρῳ τῷ Πινέλλῳ, τὸ φχμς'. ἔτος τὸ σ̄ριον.

In-4°. Titre emprunté à Vrétos, *Catalogue*, première partie, page 30, n° 94.

1. Voir, à l'année 1643, le n° 332.
2. Voir, à l'année 1642, le n° 319.
3. Voir, à l'année 1642, le n° 316.
4. Nous ne connaissons pas ce livre. On trouvera décrites plus loin (aux années 1661, 1679 et 1683) trois éditions d'un ouvrage portant le même titre.
5. Cet ouvrage nous est inconnu. C'est peut-être une nouvelle édition du poème de MARC DÉPHARANAS que nous avons décrit dans notre *Bibliographie hellénique des XVe et XVIe siècles* (tome I, p. 245, n° 105).
6. Cette édition de la *Vie d'Ésope* nous est inconnue.
7. Cet ouvrage nous est inconnu.
8. Voir, à l'année 1644, le n° 348.
9. Nous ne connaissons pas d'édition de la *Corona pretiosa* sortie des presses de Jean-Antoine Gialiani.

382

ΟΡΟΛΟΓΙΟΝ (sic)

VENETIIS, MDCXLVI. EN TH ΣΑΛΗΚΑΘΗ.

In-16 de 16 ff. non chiffrés et ωσθ' (879) pages chiffrées. Texte encadré. Impression rouge et noire.

Bibliothèque nationale de Paris : B 139 (Inventaire, B 3590).

Bibliothèque du Musée britannique : 3366. aa.

383

ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ ΑΙΩΝΙΟΝ ΜΕΤΑ ΚΑΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗΣ

ΜΕΘΟΔΟΥ ΠΡΟΧΕΙΡΟΝ ΤΟΙΣ ΠΑΣΙ. Ἀρχόμενον ἀπὸ Χριστοῦ ἔτη, αχκζ'. Καὶ λήγον ἕως εἰς ἔτη, βρνθ'. Καὶ ἀφ' οὗ τελειώση πάλιν ἀρχήζει εἰς τὴν αὐτὴν ἰδίαν ἀρχὴν. Μόνον ἡ ἔχρονια παρέρχεται. Τὰ δὲ ἄλλα πάντα μένουσιν ἀπαρλλάκτως, ὡς βλέπεις ἐστρωμμένα : — ΝΕΩΣΤΟΙ ΕΦΕΥΡΕΘΕΝ ΤΕ, ΚΑΙ ΣΥΝΤΕΘΕΝ παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσι κυρίου Ματθαίου Τζιγάλα τοῦ Κυπρίου. Περιέχον καὶ ἑρωτολόγιον πάνυ ὠραῖον, καὶ εὐκολώτατον ἔτι δὲ Σεληνοδρόμιον συντομώτατον. Τὰ πάντα πρόχειρα τοῖς πᾶσι : — Con licentia de 'Superiori & Priuilegio : — Ἐν ταῖς κλειναῖς Βενεταῖς, Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ. αχμς'. Πουλλίεται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίου : —

In-4° de 14 ff. non chiffrés, divisés en 2 cahiers dont le premier (signé A) de 8 ff., et le second (signé B) de 6 ff. Le second f. est par erreur signé B2, au lieu de A2. Marque de l'imprimeur sur le titre.

Au verso du titre on lit les vers suivants.

ΕΤΕΡΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ.

Μὲ κόπον καὶ πολλὴν σπουδὴν, εἰς δόξαν τοῦ κυρίου,
ἄρχισ' αὐτὴν τὴν μέθοδον τοῦ νέου Πασχαλίου.

1. Nous ne nous expliquons pas ce mot. Peut-être Cigalas avait-il composé une autre pièce de vers sur le même sujet, et que l'on aura seulement inséré la seconde, sans en modifier l'intitulé.

τὸ ποῖον διὰ νᾶν' αἰώνιον συναρμολόγησά του
 θεμέλιον, κύκλους φεγγαριῦ δεξιὰ καὶ ἀριστερά του,
 Ἀδάμ τὰ ἔτη καὶ Χριστοῦ καὶ κύκλους τοῦ ἡλίου,
 ἰνδικτιῶναν, φάσκα τε μετὰ μηνολογίου
 ὁμοῦ καὶ ὅλες τὲς ἑορτὲς ὅπου ἀκολουθοῦν τοῦ πάσχα,
 σεληνοδρόμιον εὐκολον κ' ἔβαλά το 'ς τὴν στάμπα.
 Τοῖς πᾶσιν εἶναι ἀρμόδιον, κ' εἴ τις τὸ ἀποκτήσῃ,
 ζαχάρεως καὶ μέλιτος γλυκύτερον τὸ εὐρίσκη
 ἱερέως εἶν' ἐφεύρεμα· καὶ ἂν θέλῃς τὸ ὄνομά του,
 γύρευσε τὸ 'ς τὰ κρόστιχα, νὰ εὐρῆς καὶ τὴν γενεάν του
 ἀνάγνωσ' το πολλὰς φορὰς διὰ νὰ τὸ ξερηστήσῃς,
 λόγον νὰ διδῆς καθ' ἑνὸς ὁποῦ νὰ σὲ ῥωτήσῃ
 Ἄν ποτε οἱ ἐντυγχάνοντες πάντα νὰ τοῦ ἐνθυμοῦνται
 συγχώρησιν 'πὸ τὸν θεὸν διὰ ταύτην νὰ αἰτοῦνται.

L'acrostiche de ces seize vers donne : Ματθαῖος Τζιγάλας.

Le f. 2 est occupé par la préface suivante :

ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΥΞΟΜΕΝΟΙΣ ΤΩ ΠΑΡΟΝΤΙ ΠΟΝΗΜΑΤΙ ΜΑΤΘΑΙΟΣ
 ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ ΕΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ Ο ΤΖΙΓΑΛΑΣ Ο
 ΚΥΠΡΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΝ ΚΑΙ ΕΥΤΥΧΙΑΝ ΠΑΡΑ
 ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΕΝ ΤΡΙΑΔΙ ΘΕΟΥ.

Πολλὰ εἶναι ὅπου συμβάλλουσιν εἰς τὴν κατάστασιν καὶ εὐταξίαν τῆς
 καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ ἀγαπητοί,
 ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἓνα καὶ ἀναγκαῖον εἶναι ἡ διάγνωσις τοῦ μυστικοῦ τῶν
 χριστιανῶν πάσχα· περὶ τοῦ ὁποῦ πολλὴν φροντίδα φαίνεται πῶς εἶχον
 οἱ ἅγιοι πατέρες, οἱ τῆς πρωτοτύπου ἐκκλησίας ποιμένες καὶ διδάσκαλοι.
 Οἱ ὅποιοι, πρὶν νὰ εὐρεθῇ ὁ τρόπος τῶν Πασχαλίων, ἀνάγκην εἶχον ὁ
 καθεὶς ἐπίσκοπος εἰς τὴν ἐπαρχίαν του νὰ κάμνουσιν τοπικὰς συνόδους
 καθὲν χρόνον νὰ ζητοῦσι μὲ μεγάλην ἔρευναν καὶ κόπον τὴν ἡμέραν τοῦ
 πάσχα· καὶ τότε νὰ πέμπουσι γραμματοφόρους νὰ τὴν κηρύττουσιν εἰς
 τὸν κόσμον (Τοῦτο ὅπου λέγω ἔμπορεῖ καθεὶς νὰ τὸ γνωρίσῃ καὶ ἀπὸ
 τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων συνόδων καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ
 σοφωτάτου Συνεσίου). Ὑστερον δὲ, ἀφ' οὗ εὐρέθη ὁ τρόπος οὗτος ὅπου
 τυπώνεται τὴν σήμερον εἰς τὰ Ὡρολόγια, ἀνεπαύθησαν.

Ὅμως οὐδὲ οὗτος ὁ τρόπος εἶναι τέλειος· διότι, ἀφ' οὗ τελειωθοῦσιν οἱ διωρισμένοι ἐκεῖνοι χρόνοι ὅπου εἶναι τυπωμένοι, ἀνάγκη εἶναι νὰ γίνωνται πάλιν ἄλλα Πασχάλια, καὶ πάλιν ἄλλα καὶ ἄλλα, καὶ οὕτως νὰ ὑπαγαίνη τὸ πρᾶγμα εἰς ἄπειρον. Ταύτην τὴν σύγχυσιν βλέποντας ἐγὼ καὶ θέλοντας νὰ φέρω κάποιαν εὐκολίαν εἰς τοῦτο, διὰ βοήθειαν κοινήν, ὡς γνήσιον μέλος ὅπου εἶμαι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἐβάλθηκα μὲ θεοῦ χάριν νὰ δείξω ἓνα τρόπον τοῦ εὐρίσκειν τὸ ἅγιον πάσχα παντοτινὸν, καὶ θέλοντας νὰ τὸ κάμω πολλὰ συνοπτικόν, ἔσμιξά το μὲ τὸν συγχρονισμόν τοῦ κυριακοῦ ἔτους.

Θετέον εὐρισκόμενοι εἰς τὸ ἔτος αχλ', ἔχομεν πάσχα εἰς τὰς κη' τοῦ μαρτίου, ἰνδικτιῶνος ιγ', ἡλίου κύκλοι κς', σελήνης κύκλοι ιγ', νομικὸν φάσκα τῆ κα' ἀπριλίου, ἡμέρα κυριακῆ. Τῷ δὲ ἐρχομένῳ ἔτει, ὅπου εἶναι αχλά, ἔχομεν πάσχα ἀπριλίου ι, ἰνδικτιῶνος ιδ', ἡλίου κύκλοι κς', σελήνης κύκλοι ιδ', νομικὸν φάσκα ἀπριλίου θ', ἡμέρα σαββάτω' καὶ οὕτω καθεξῆς ἀκολουθεῖ ὡς φαίνεται κατεστρωμένον. Τὰ δὲ λοιπὰ ὅπου ἀκολουθοῦσι τῷ πάσχα, οἶον παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ τὰ ἐξῆς, εὐρήσεις κατὰ τάξιν εἰς τὰ ἔμπροσθεν λέ κανόνια ὅπου εἰς τὸ τέλος εἶναι.

Ἰστέον ὅτι ἡ ἔννοια τῆς παρούσης μεθόδου ἔχει οὕτως· ἐπειδὴ ὁ ἥλιος ἔχει κύκλους κη', ἡ δὲ σελήνη κύκλους ιθ', πολυπλασιαζόμενα τὰ κη' μετὰ ιθ' γίνονται φλβ', καὶ τόσοι χρόνοι κάμνουσιν μίαν μεγάλην κυκλοφορίαν. Θετέον εἰς τὸν καιρὸν τῆς πραγματικῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως ἦτον ἡμέρα κυριακῆ μηνὶ μαρτίῳ κέ, ἡλίου κύκλοι κγ', σελήνης κύκλοι ι, μετὰ χρόνους φλβ' ἀπέρασεν μία μεγάλη κυκλοφορία, καὶ συνῆλθον πάλιν ὁ αὐτὸς μῆν, ἡ αὐτὴ ἡμέρα, ὁ αὐτὸς κύκλος τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ τὸν τότε καιρὸν. Ἐπειτα πάλιν μετὰ φλβ' χρόνους ἀπέρασεν δευτέρα κυκλοφορία. Καὶ συνῆλθον πάλιν τὰ αὐτὰ καθὰ πρότερον. Ὅμοίως πάλιν μετέπειτα ἄλλους φλβ' χρόνους ἀπέρασεν ἡ τρίτη κυκλοφορία· ἦσαν δὲ ἀπὸ Ἀδάμ ἔτη ζρλέ, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ἔτη αχκζ', καὶ συνῆλθον πάλιν ἅπαντα ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ τὸν τότε καιρὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ σταυρώσεως, ἦγουν τὸ ἅγιον πάσχα ἡμέραν κυριακῆν, μαρτίῳ κέ, ἡλίου κύκλοι κγ', καὶ σελήνης κύκλοι ι·

καὶ ἂν ποτε ἔτυχεν ἀναμεταξὺ τῶν αὐτῶν φθβ' χρόνων ἡ ἡμέρα τοῦ ἁγίου πάσχα εἰς τὴν κέ τοῦ μαρτίου, ἢ τύχη, καθὼς μέλλει νὰ συνέβῃ εἰς τὴν ἔχρονίαν ἀχλή Χριστοῦ καὶ ἄλλαις βολαῖς συμβαίνει, ἀλλὰ δὲν συνέρχονται καὶ οἱ κύκλοι τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἰ, ὡσὰν τότε. Κατὰ δὲ τὴν ἡμετέραν μέθοδον, ἀφ' οὗ περάσουν φθβ' χρόνοι, ὅλα συνέρχονται ὁμοῦ ἀπαραλλάκτως, πλην τῆς ἰνδικτιῶνος. Εἰ δὲ θέλεις νὰ συναρμόσῃς καὶ τὴν ἰνδικτιῶνα μὲ τὸν συγχρονισμὸν τῆς παρουσίας κυκλοφορίας, μετὰ τὸ τέλος τῆς αὐτῆς ὁποῦ γίνονται ἔτη ἀπὸ Χριστοῦ βρῆθ', ὅταν θέλῃς νὰ ἀρχίσῃς νέαν κυκλοφορίαν, προσθὲς ὀκτώ, καὶ οὕτως συναρμολογεῖται καὶ ἡ ἰνδικτιῶν.

Ὅμως ἡμεῖς εὐρισκόμενοι νῦν, τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δ' κυκλοφορίας, κάμνομεν πρῶτον ἔτος ὡς δεῖ τῆς ἡμετέρας μεθόδου τὸ ἀρχζ' ἀπὸ Χριστοῦ καὶ ἕως τὸ βρῆθ', καθὼς φαίνεται ὡδε κατεστρωμένον, τελειώνει, Καὶ πάλιν ἀρχίζει ἡ ἐ κυκλοφορία, μόνον τὸ ἔτος παρέρχεται, ἤγουν ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι ἡ ἀρχὴ ἀρχζ', κάμνεις ἀρχὴν ἀπὸ τὸ ἔτος βρῆθ', τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἀκολουθοῦσιν ἀπαραλλάκτως.

Ταύτην τὴν μικρὰν συνεισφορὰν θέλοντας ἐγὼ ὁ πάντων ἐλάχιστος νὰ φέρω εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ μετὰ πολλῆς σκέψεως καὶ ἐπιμελείας, ἐξέδωκά την εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐντίμου κυρίου Ἰωάννη Ἀντωνίου Ἰουλιανοῦ, ἐκ προγόνων τυπογράφου παλαιοῦ, γνωρίζοντάς τον προθυμότερον νὰ δεῖξῃ τὴν ἀγάπην ὁποῦ ἔχει μὲ τὸ ἐνδοξότατον γένος τῶν Γραικῶν· ὅστις ἐτύπωσέν την εἰς δόξαν θεοῦ καὶ εὐφροσύνην τῶν ἐντυγχανόντων· καὶ εἰ μὲν ὀρθῶς λογιάζω, εὐγε, τῷ θεῷ χάρις τῷ δοτῆρι πάντων τῶν ἀγαθῶν. Εἰ δὲ περιττὸν δόξῃ καὶ ἀνωφελές, ἀλλ' ὑμεῖς γε τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν δέξασθε, ἥτις καὶ αὐτῷ τῷ θεῷ ἐστὶν εὐαπόδεκτος. Ἐρρωσθε.

Ἐλάχιστος ἐν πρεσβυτέροις
Ματθαῖος ὁ Τζιγάλας ὁ Κύπριος.

384

ΔΙΑΛΟΓΟΣ
 ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ
 ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΤΙΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΕΦΡΩ,

Γενόμενος μετὰ Ἑβραίου τινὸς Ἐρβάν ὀνομαζομένου.
 Ὁφελιμώτατος καταπολλὰ διὰ Κάθε Χριστιανὸν ὅπου ἐπιτιδεύεται νὰ κα-
 ταχάλαση ταῖς φλυαρίαις, καὶ μάταιαις γνώμας
 τῶν ἀνοήτων Ἑβραίων.

ΠΡΟΣΕΤΙ ΔΕ
 ΚΑΙ ΣΥΜΑΖΩΕΙΣ ΛΟΓΩΝ ΤΙΝΩΝ
 ὠραιωτάτων τοῦτε Ἁγίου Ἐπιφανείου,
 καὶ ἄλλων Ἁγίων,
 Καταπολλὰ ψυχοφεισεστάτων εἰς κοινήν σωτηρίαν.
 ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΑΞΙΟΜΝΗΜΟΝΕΥΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ

τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Μαρίνης : —
 Τὰ πάντα ἐδιωρθώθησαν ἐπιμελῶς ὑπὸ Νικολάου Κεραμέως.
 Con licentia de' Superiori, & Priuilegio : —
 Ἐν ταῖς κλειναῖς Βενεταῖς, Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ.
 σ'χμς'.

Πολλέται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἁγίου Φαντίνου : —

In-4° de 2 ff. non chiffrés et ρμδ' (144) pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. En grec vulgaire. Rarissime édition.

Au v° du titre, on trouve l'épître dédicatoire suivante :

ΤΩ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΩ ΚΑΙ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ
 ΛΟΓΙΩ ΑΝΔΡΙ ΚΥΡΙΩ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΩ ΤΩ ΤΖΑΝΦΟΥΡΝΑΡΗ
 ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ΤΗΝ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗΝ
 ΜΕΤΑΝΟΙΑΝ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ.

Ἡ μὲν νόμμος καὶ δημιουργικὴ φύσις ἔβαλεν τάξιν εἰς καθένα γένος πλῆθος εἰδῶν, τὰ μὲν ὑπερέχοντα, τὰ δὲ ὑπέχοντα, θεῖέ μοι καὶ ἱερὸ ἀνθρωπε· κατὰ τὸν Ἱεροκλέα φιλόσοφον ἐξηγουόμενον τὸ πυθαγορικὸν ἔπος· ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεοὺς νόμῳ ὡς διάκεινται τίμα, ἔπειτ'

ἤρωας ἀγαυούς. Ἡ δὲ θεόδοτος καὶ χαριτόδωρος χάρις ἔθεσεν διακόσμησιν εἰς καθένα γένος τὸ μὲν κρείττον, τὸ δὲ ἔλαττον, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ἐρμηνεύμενον τὸ Παύλου ῥητὸν ὅτι πᾶσαι αἱ οὐσαι ἐξουσαί ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν. Ἀληθῶς ὅλαι αἱ ἐξουσαί παρὰ τοῦ θεοῦ ἐτάχθησαν (θεῖέ μοι καὶ ἱερὲ ἄνθρωπε πάλιν λέγοντας, ἐπειδὴ τὸ καλὸν δις καὶ τρίς κατὰ τὴν παροιμίαν), διατὶ τάξις εἶναι ὅπου τὸ ὅλον συσταίνει καὶ τὸ πᾶν στολίζει κατὰ τὸν ἐν θεολόγοις Γρηγόριον, λέγοντα· τάξις τὸ πᾶν διακεκόσμηται, τάξις τὸ πᾶν συνεστήσατο.

Εἶναι βέβαια τάξις εἰς τὴν τῶν χριστιανῶν ἐκκλησίαν, ἡ μὲν ἐξουσιάζουσα καὶ ἀναφέρουσα, ὡς ὁ τῶν ἱερέων κόσμος· ἡ δὲ ἐξουσιαζομένη καὶ ἀναφερομένη, ὡς ὁ τοῦ χριστεπωνύμου λαοῦ στολισμός. Τοῦ πρώτου ἀναμφιβόλως ἡ λογιότης της, τοῦ δευτέρου ἀναντιρρήτως ἐγώ. Ἀναφέρουμαι λοιπὸν καὶ ὡς ὑπήκοος ἐξουσιάζομαι ἐγὼ καὶ τὰ ἔργα μου πρὸς τὴν ἀγιωσύνην της. Διὰ τὸ ὅποιον, ἐπειδὴ ὁ σὸς ἐν σπουδαίοις φιλομαθῆς Νικόλαος Κεραμεὺς ἔδωσέ μου τὸ παρὸν τετυπωμένον ἐγχειρίδιον (ὅπου τοῦ ἐχαρίσθη ἀπὸ κάποιον ἀγαθὸν καὶ τίμιον ἄνθρωπον Ἀθηναῖον, ὀνομαζόμενον Νικολὸν Μαραθωναῖον), τὸ ἀναθέτω καὶ ἀφιερώνω μάλιστα εἰς τὴν σεβασμίαν της ψυχῆν, τὶ διὰ τὴν εὐλάβειαν ὅπου τῆς διαφυλάττω, τὶ διὰ τὸ πρᾶξόν της πνεῦμα, καθὸ ἡσυχον καὶ ἀφιλόνηκον, τὶ διὰ τὸ φρόνιμόν της ἦθος, καθὸ συμβουλευτικὸν τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς τῶν ὠφελίμων πραγμάτων ἐμπειρίας καὶ πράξεως περιεκτικόν. Τὴν παρακαλῶ μὲ εὐλάβειαν τὸ λοιπὸν νὰ τὸ δεχθῆ συνισταίνοντας τὴν τοῦ βιβλίου ἀρετὴν εἰς τὸ ἐνάρετόν της κήρυγμα, διατὶ τοιοιτοτρόπως ἐγὼ θέλω ἀπολαύσῃ τὸ τέλος μου τὸ ποθοῦμενον. Ἐρρωσο.

F. 2^ο. ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΣ ΤΟΙΣ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΥΣΙ.

Τὸ ψηλαφούμενον καὶ βλεπόμενον τῆς σαρκὸς φανερώνει τὸ πρᾶγμα νὰ μὴν εἶναι πνεῦμα, ὅθεν ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγεν εἰς τοὺς ἰδίους μαθητάς· ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σὰρκα καὶ ὄστέα οὐκ ἔχει.

Πάλιν τὴν μὲν φιλοπονίαν τῶν μυρμηγκῶν ἢ τοῦ κλοκακίριου τῶν καρπῶν συμάζωξις δείχνει· τὴν δὲ ἀλαζονείαν τῶν ἀλαζόνων ἀνθρώπων

ἡ τῶν μὴ καλῶν ἐλπίδα καὶ προσδοκία διδάσκει, καὶ εἰς κοντολογία
 κάθε πρᾶγμα ἀπὸ τὰ καμώματά του γνωρίζεται. Τὰ ἔργατά μου λοιπὸν,
 ὧ εὐγενές Ἑλλήνων γένος κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν πίστιν, φανερώουσι
 τὴν πρὸς τὴν αὐθεντίαν σας ἀγάπην τε καὶ πόθον μου. Ἔργα μου δὲ
 ἠξέυρετε καλῶτα πῶς ἡ τῶν βιβλίων τύπωσις εἶναι, ἀπὸ τὰ ὅποια ἡ
 εὐγένειά σας ἀποκτᾷ ὄχι μόνον ὠφέλειαν, ἀλλὰ καὶ πολυπραγμοσύνην.
 Τοιοῦτον βιβλίον, ἤγουν πολυπράγμον καὶ ὠφέλιμον, κατὰ τὸ παρὸν
 ἐτύπωσα, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπιγραφή διδάσχει· καὶ
 εἶναι πολυπράγμον καθὸ διάλογον ἐπιμελεστάτον μεταξὺ Χριστιανοῦ καὶ
 Ἑβραίου περιέχει· εἶναι δὲ ὠφέλιμον καθὸ συμπάξωξιν χρησιμωτάτην
 διαφόρων λόγων συνέχει. Τοῦτο, κατὰ τὴν ὥραν, εἰς τὴν αὐθεντίαν σας
 παριστάνω, δείχνοντας τὸ πρόθυμον τῆς ὑπηρεσίας μου, καὶ τάσσοντας
 μετέπειτα ἄλλα νέα βιβλία. Ὑγιαίνετε.

Ἰωάννης Ἀντώνιος ὁ Ἰουλιανός.

Bibliothèque de l'Arsenal : Théol. 2251. 4°.

ICTOPIA TOY PE

ΤΗΣ ΣΚΟΤΙΑΣ,

ΜΕ ΤΗΝ ΡΙΓΗΣΑ

τῆς Ἑγκλητέρας : —

Ὅποῦντις, εἰς σὲ καιρὸν, ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. αἰχμς'.

Παρά Ἰωάννη Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ.

Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés, en un seul cahier signé A. Sur le
 titre, une xylographie représentant une Reine assise sur son trône
 et entourée de ses femmes. Rarissime édition.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

386

ΙΣΤΟΡΙΑ ΗΜΠΕΡΙΟΥ ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, Παρὰ Ἰωάν. Πέτρῳ τῷ
Πινέλλῳ. ἀρχμς.

In-8° de 20 ff. non chiffrés. Marque de l'imprimeur sur le titre.

Bibliothèque du Musée Britannique : 237. i. 18.

387

Βιβλίον (sic) Καλούμενον (sic)

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟΝ.

ΕΙΣ ΤΟ ΟΠΟΙΟΝ

Περιέχονται Ἑρμηνεῖαι θαυμασιώτατες. Πῶς γὰρ
σπέρνουν τοὺς καρποὺς γὰρ ἐπιτυχέουσι. Πῶς
γὰρ κεντρῶνουν τὰ δένδρη. Καὶ γὰρ φυ-
τεύουσι. Καὶ ἕτερα ὅμοια : —

ΚΑΙ ΕΞΟΧΩΣ ΠΩΣ ΝΑ ΚΥΒΕΡΝΑΤΑΙ

πᾶς ἕνας γὰρ μὴν ἀσθενήσῃ πρόποτε. Ἔτι δὲ καὶ
ιατρικὰ διάφορα ἀληθέστατα εἰς πᾶσαν
ἀσθένειαν. Συντεθὲν παρὰ Ἀγα-
πίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητῆς : —

Con licentia de' Superiori, & Priuilegio : —

Ἐνετῆσιν, παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ. ἀρχμς.

Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίνου.

In-8° de 104 feuillets non chiffrés (dont le dernier blanc) divisés en sept cahiers de 16 ff. chacun, sauf le premier et le dernier qui n'en ont que 12 chacun. Signatures : a ABCDEF. Marque de l'imprimeur sur le titre. Très rare.

Collation des feuillets liminaires :

Feuille 1 : Le titre.

Feuillets 2-3 : Épître dédicatoire reproduite plus loin.

Feuillets 4-6 : Préface d'Agapios au lecteur.

Feuillets 7-12 : La table des matières.

AL MOLTO ILLVSTRE & ECCELL. SIG. SIG.
GIACOMO DE MEDICI,
DOTTOR DI MEDICINA & FILOSOFIA, MIO PATRON OSSERVAND.

Πολλοὶ νομίζουσιν ὅτι ὁπότεν τις ἄνθρωπος γεννηθῆ εἰς πόλιν πολυάνθρωπον καὶ περίφημον, ἀπὸ γονεῖς εὐγενεῖς καὶ ἐπιφανεῖς, εἶναι ἄξιος νὰ εὐφημηθῆ ὁ τοιοῦτος καὶ νὰ θαυμάζεται διὰ τὴν τῆς πατρῖδος καὶ συγγενείας αὐτοῦ περιφάνειαν. Ἄλλὰ σφάλλουσιν ἄμετρα οἱ τοιοῦτοι καὶ ἀδιάκριτα κρίνουσιν ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν κατάγεται εἰς τοὺς κληρονόμους, καθὼς καὶ ἡ κακία καὶ φαύλη πολιτεία δὲν ὑπάγει κατὰ διαδοχὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους. Ἄλλὰ πᾶς ἕνας ἐκ τῶν ἰδίων ἔργων, κατὰ τὸν δεσποτικὸν λόγον, ἢ αἰσχυνθήσεται, ἢ δοξασθήσεται. Ὅσον οὖν εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἐναρέτους καὶ ἐπιφανεῖς γονεῖς καταγόμενος καὶ τὰ ἔργα του νὰ εἶναι εὐτελεῆ τε καὶ ἄπρεπα ὅσον τοῦ πρέπει κατηγορία καὶ καταφρόνησις. Καὶ πάλιν (τὸ ἐναντίον) ὅταν φυτρώσῃ καὶ ἀνατραφῆ εἰς μίαν χώραν εὐτελεστάτην καὶ ἀσημον ἀπὸ ποταποῦς ἀνθρώπους ἕνα φυτὸν εὐγενέστατον, καὶ νὰ γένη μὲ τὴν σπουδὴν αὐτοῦ καὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν θαυμάσιος εἰς τὰς πράξεις καὶ κατορθώματα, καὶ νὰ προκόψῃ εἰς τὴν ἀρετὴν, τότε μᾶλλον πρέπει ὁ τοιοῦτος νὰ εὐφημηθῆ ὑπὸ πάντων ἀξίως καὶ λαμπρῶς νὰ ἐγκωμιάζεται καθὼς φαίνεται ἐμφανῶς εἰς τὴν εὐγενεῖάν σου, κύριε Ἰάκωβε, ῥήτορ ἐξοχώτατε καὶ ἰατρὲ πάνσοφε. Καὶ σὲ θαυμάζουσιν ἅπαντες, βλέποντες ὅτι ἀπὸ μίαν ποταπὴν καὶ εὐτελεῆ χώραν τῆς Μαίνης ἐβλάστησε τοιοῦτον φυτὸν ἐστολισμένον μὲ τόσας ἀρετάς καὶ χαρίσματα. Ταῦτα ἀκούοντας καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸν θεωριέστατον κύρ Παρθένιον, τὸν πρῶτον Εὐρυσθένης ἐπίσκοπον, καὶ ἀπὸ πολλοὺς Λακεδαιμόνας, σὲ ἠγάπησα κατὰ θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας μου· καὶ μὲ ὄλον ὁποῦ δέν σε εἶδα μὲ τοὺς αἰσθητοὺς ὀφθαλμοὺς, σὲ στοχάζομαι μὲ τοὺς νοερούς καθ' ἐκάστην, καὶ μετὰ σοῦ διαλέγομαι. Ὅθεν εἰς μικρὸν σημεῖον τῆς εὐλαθείας ὁποῦ ἔχω πρὸς τὴν σὴν λογίότητα, ἠθέλησα νὰ τῆς ἀφιερῶσω ἐτοῦτο τὸ μικρὸν βιβλίον, παρακαλῶντας τὴν νὰ τὸ ἐρευνήσῃ ὡς ἔμπειρος καὶ πρακτικώτατος, νὰ τὸ διορθώσῃ ἐὰν ἔχη τίποτε σφάλμα καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ μὲ τὴν πολλὴν πρᾶξιν ὁποῦ ἔχει εἰς τὴν ἱατρικὴν ὅσα ἐγὼ ἀφῆκα ἄγραφα διὰ τὴν ὀλίγην μου μάθησιν, ὅτι ἐγὼ ἰατρὸς δὲν εἶμαι.

Μόνον ἀπὸ τὸν Ματαιώλην καὶ Κάστορα καὶ ἄλλους σοφοὺς τῶν Ἰταλῶν ἐμεταγλώττισα τὰς ἐρμηγείας αὐτὰς ὅπου ἐτύπωσα εἰς κοινὴν ὠφέλειαν. Δέξου τοιγαροῦν, ἐξοχώτατε, τὸ μικρὸν τουτὶ δῶρον τοῦ ταπεινοῦ Ἀγαπίου, ὡς ὁ τῆς Περσίδος ἀναξ καὶ ὁ Μακεδῶν Ἀλέξανδρος τὸ κοίλαις χερσὶ προσφερόμενον παρὰ τῶν γεγηπόνων ὑδάτιον ὑπεδέξαντο. Δέσμι δὲ καὶ ἀντιβελῶ τὸν παντοδύναμον ἀνακτα, τοῦ ἀξιώσαι ἡμᾶς συνομιλῆσαι ἐν τῷδε τῷ βίῳ ὅπως συνευφρανθῶμεν τῷ πνεύματι· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι κληρονόμος ποιῆσαι τῆς αἰωνίου μακαριότητος.

Δούλος ἀχρεῖος τῆς σῆς λογιότητος Ἀγάπιος μοναχός.

In seculo Athanassio Lando di Candia.

Bibliothèque nat. de Paris : S 1147 (Inventaire, S 15030).

Biblioth. de l'École des langues orientales : R. VII. 54.

Bibliothèque du Musée britannique : 967. a. 13.

388

Βασιλεὺς ὁ Ῥωδολίνος τραγωδία συντεθειμένη παρὰ Ἰωάν.
Ἀνδρέα τοῦ Τρωίλου. Ἐνετίησιν. 1647.

Le titre de ce livre est emprunté à l'ouvrage de Christian-Auguste Brandis, *Mittheilungen über Griechenland* (Leipzig, 1842, in-12), tome III, page 84, en note. Après avoir parlé d'*Érophile*, Brandis ajoute : « Von ähnlichen Gehalt ist Βασιλεὺς ὁ Ῥωδολίνος. » Léon Allatius avait déjà mentionné cette tragédie dans ses *Poeti antichi raccolti da' codici mss. della biblioteca Vaticana e Barberina* (Naples, 1661, in-8°), première partie, p. 30. Vingt ans plus tard, Marinus Tzanès Bounialis la signalait ainsi dans sa *Φιλωνεικία τοῦ Χάνδακος καὶ τοῦ Ῥεθέμνου*¹, p. 446 (je conserve l'orthographe de l'original) :

Ἰωάννην Ἀνδρέα Τρωίλον μὲ χάριαι θεὲ νὰ πλύνω,
γιατὶ ἔυγαλε κὶ ἐτύπωσε τὸν βεῖγα Ῥωδολίνο.

C'est Rhéthymno qui parle de la sorte. Il s'ensuit que JEAN-ANDRÉ TROILOS était de cette petite ville crétoise si féconde en esprits d'élite.

1. Imprimée à la suite de sa *Διήγησις διὰ στολίων τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ γενομένου* (Venise, 1681, in-8°).

Malgré toutes les recherches que nous avons faites dans un grand nombre de bibliothèques, il nous a été impossible de découvrir un exemplaire de ce livre.

389

ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ

ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ

ΝΕΩΣΤΙ ΕΠΙΜΕΛΩΣ ΜΕΤΑΤΥΠΩΘΕΝ,
ΚΑΙ ΚΕΚΟΣΜΙΘΕΝ ΣΕΛΗΣΙ ΤΕ

καὶ περιγραφαῖς πάντων τῶν ἐν αὐτῷ
περιεχωμένων.

ΠΡΟΣΤΕΘΕΝ ΤΕ ΕΝ ΤΑΥΤῃ Τῃ ΕΠΙΔΩΣΕΙ

ἔχθεσίν τινα περὶ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων προσερχο-
μένους τῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει πάνυ
ὠφελημωτάτῃ.

ΔΙΟΡΘΩΘΕΝ ΔΕ ΜΕΤΑ ΠΛΕΙΣΤΗΣ

ἐπιμελείας παρὰ Θεοφυλάκτου Ἱερομονάχου
τοῦ Τζανφουρνάρου : —

Con licenza de' Superiori, & Priuilegio : —

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀρχμή.

Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ, ἀναλώμασι τοῖς αὐτοῦ : —

Πουλίεται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἁγίου Φαντίνου : —

In-4° de 4 ff. non chiffrés et υμá (441) pages. Marque de l'im-
primeur sur le titre. Impression rouge et noire. Très rare en bon état.

Bibliothèque de l'École des langues orientales : R. III. 55.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 85, 4o.

390

ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗ ΕΡΩΦΙΛΗ, ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ
ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ Ἐν σπουδαίοις Κυροῦ Γεωργίου Χορτάτζη Κρη-
τός : — Καὶ συνεργεῖα τοῦ εὐγενεστάτου ἐν ἄρχουσι, Κυροῦ Φιλίππου

Χαρέρη Ζακύνθου : — Con licentia de' Superiori, & Priuilegio : — ΕΝΕΤΗΣΙΝ, αχμή. Παρά 'Ιωάννη 'Αντωνίω τῷ 'Ιουλιανῷ : — Πουλίεται κοντά εἰς τὸν Πόντε τοῦ 'Αγίου Φαντίνου : —

In-8° de 80 ff. non chiffrés, divisés en six cahiers, dont le premier de 4 ff., les 4 suivants de 16 ff. chacun et le dernier de 12 ff. Signatures a et A-E. Marque de l'imprimeur sur le titre. Réimpression de l'édition de 1637, mais plus rare que celle-ci.

Bibliothèque de l'Arsenal : Belles-Lettres. 2353. 8°.

391

LEONIS ALLATHI
DE
ECCLESIAE
OCCIDENTALIS
ATQUE
ORIENTALIS
PERPETUA CONSENSIONE,
LIBRI TRES.
EJUSDEM DISSERTATIONES,
DE DOMINICIS ET HEBDOMADIBUS
GRÆCORUM,
ET DE MISSA PRÆSANCTIFICATORVM,
Cum BARTOLDI NIHUSII ad hanc Annotationibus,
de Communione Orientalium sub specie unica.
COLONIAE AGRIPPINÆ
Apud JODOCUM KALCOVIUM.
cId Idc XLVIII.

In-4° de xlvij pages et 1694 colonnes. Sur le titre, un ange ayant au-dessus de la tête un ruban qui porte cette devise : MVSICA DIS CURÆ EST.

En tête du volume, on trouve, entre autres pièces liminaires, une épître dédicatoire d'Allatius à Louis XIV et une réimpression de *In natales Delphini gallici Leonis Allatii Hellas*.

Nicéron affirme¹ que cet ouvrage « a été fort longtemps rare, parce qu'il étoit caché dans le magasin d'un libraire de Hollande ».

Bibliothèque nationale de Paris : D 47 (Inventaire, D 3522).

Bibliothèque Mazarine : n° 12704.

Bibliothèque de l'École des langues orientales : T. III. 37.

392

ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΤΗΣ

ΒΕΛΓΙΚΗΣ

Χριστιανική και Ὀρθόδοξος Διδασκαλία

και τάξις :

Ἡγουν,

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ,

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ,

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ,

και

ΚΑΝΟΝΕΣ Ἐκκλησιαστικοί.

Εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων κοινὴν γλῶτταν μεταφρασμένη.

Ἐτυπώθη ἐν Λουγδούνῳ τῶν Βαταβῶν, παρὰ Βοναβεντούρα και

Ἀβραάμῳ τοῖς Ἐλζεβίριοις, τῷ ἀχμῇ ἔτει

τῆς Χριστοῦ γεννήσεως.

In-4° de 6 feuillets non chiffrés et 500 pages. Marque elzévirienne (le Solitaire) sur le titre. Ce volume ayant été tiré sur un papier plus grand que celui dont les Elzevier avaient coutume de se servir, il arrive parfois que les catalogues de librairie annoncent comme

1. *Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres dans la République des lettres*, tome VIII (1729), page 105.

étant en grand papier des exemplaires bien conservés de marges. Vendu, relié *en maroquin rouge* par Capé, 50 fr. Guiraud.

En tête du volume (feuillet 2 r° à 6 r°) figure la préface suivante, que nous reproduisons en respectant l'orthographe de l'original :

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΙΣ
ΕΥΣΕΒΕΣΙ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΣ ΣΩΤΗΡΙΑΝ
ΠΑΡΑ ΘΕΟΥ.

Ἄνάμεσα εἰς ταῖς ἄλλαις ἐξήγησες καὶ πνευματικὰ συγγράμματα, ὅπου εὐγαίνουσι εἰς φῶς σιμᾶ εἰς τοὺς χριστιανοὺς, ἐφάνη ἀκόμι ἄξιον νὰ μεταγλωττισθῆ εἰς τὴν κοινὴν τῶν ἐλλήνων γλωτταν τὸ παρὸν βιβλίον τῆς χριστιανικῆς Θρησκείας ὅπ' οὖναι στερεωμένη εἰς ὅλους τοὺς τόπους τῆς Βελγικῆς πολιτείας. Εἰς τὴν πίστιν καὶ διδασκαλίαν τῆς ὁποίας συμφωνοῦσιν ἀκόμι καὶ ὅλαις αἱ ἐκκλησίαις τῆς Ἰνγλιτέρας καὶ Σκοτίας ὡσάν πολλαῖς εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Ἀλεμανίαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου. Καὶ ἐτούτη εἶναι ἡ ὀρθόδοξη θρησκεία, ὅπου μὲ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ εἶναι θεμελιωμένη εἰς τὸν ἱερόν του λόγον, ὅπ' οὖναι ὁ μοναχὸς τύπος καὶ μόνος νομοκάνοντας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ εἶναι διορθωμένη εἰς τὴν ἀπλὴν καθαρότητα τῆς προτερინῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἀπ' ἐκεῖθεν ὅπου ἦτον διὰ τὰ συμβεβηκότα τῶν ἀπερασμένων καιρῶν ἀπ' ὀλίγον ὀλίγον παραστρατευμένη. Ὁ τύπος τῆς ὁποίας θρησκείας, μ' ὅλα τὰ μέρη καὶ ἀκόλουθὰ τῆς συναγμένα καὶ μὲ τάξιν ὀρδινιασμένα, δείχεται ἐδῶ ὡσάν μέσα εἰς ἓνα καθρέφτην καθάρια.

Τὸ πρῶτον μέρος περιέχει τὴν Ὁμολογίαν ὅπου κάμνει ἡ Βελγικὴ ἐκκλησία ὀμπροστὰ εἰς τὸν κόσμον διὰ ὅλα ἐκεῖνα ὅπου αὐτὴ πιστεύει καὶ ἐπαγγέλλεται, πρεπούμενα τῆς θεϊκῆς μεγαλειότητος εἰς τὴν λατρείαν καὶ δούλευσίν της καὶ εἰς αἰώνιον σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ δεῦτερον μέρος εἶναι ὁ Κατηχησμός, ἡγουν μία καθαρὴ καὶ κοντόλογη μάθησις τῶν δογμάτων ἐκείνης τῆς ὀμολογίας, ὅπ' οὖναι ἀναγκαϊότερα νὰ πιστεύη καὶ νὰ κάμνη κάθε χριστιανός· μὲ τὰ ὅποια νοουθετοῦνται καὶ διδάσκονται τὰ παιδία καὶ οἱ νεοδιδασκτοὶ εἰς τὰ σχολεῖα καὶ εἰς ταῖς ἐκκλησίαις, διὰ νὰ γενοῦσιν ἄξια μέλη τοῦ Χριστοῦ. Καὶ θέλει ἰδεῖ ὁ προσεκτικὸς διαβαστὴς πῶς τὰ ἄρθρα ἐτούτων τῶν δύο

πρώτων μερῶν, τὰ ὅποια διαλαμβάνουσι τὰ θεμελιωτικά δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ, εἶναι εὐγαλμένα ἀπὸ τὴν ἱεράν καὶ σωτηριώδη τοῦ θεοῦ γραφὴν, καὶ βεβαιωμένα διὰ μέσου μαρτυριῶν τῆς αὐτῆς καὶ ἀπλῶς λόγον πρὸς λόγον ἀναφερμένα. Εἰς τρόπον ὅπου ἡ λογικὴ τοῦ Χριστοῦ ποίμνη ἀκόμι ἐδῶ ἤμπορεῖ νὰ ἀπολαύσῃ μίαν ζωντανὴν ὠφελημοτάτην πνευματικὴν τροφὴν τοῦ ἱεροῦ τοῦ λόγου ἀπάνω εἰς ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἄρθρα διὰ νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ κάμῃ ὁ κάθε χριστιανὸς εἰς τιμὴν καὶ δούλευσιν τοῦ θεοῦ, καὶ μέτοχος νὰ γενῆ τοῦ ἐλέους του εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Τὸ τρίτον μέρος τοῦ βιβλίου διαλαμβάνει τὴν λειτουργίαν τῆς Βελγικῆς ἐκκλησίας, ἤγουν ταῖς τάξεις καὶ τοὺς τύπους τῆς, διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν θείων μυστηρίων καὶ ἄλλων ἱεροπραξέων, διὰ νὰ δοξάζεται καὶ νὰ ἐπικαλεῖται ὁ κύριος ὁ θεὸς μὲ πρέπουσες παρακάλυψεις, εἰς τὸν καλλίτερον τρόπον ὅπ' οὔναι βολετὸν μὲ χριστιανικὴν ἀπλότητα καὶ βεβαιωσύνην, διὰ νὰ μὴν ξεπέφτῃ τινὰς εἰς τοὺς κινδύνους καὶ ζημίαις τῆς ψυχῆς, κάθε πρᾶγμα κατὰ πῶς εἰς τὴν πίστιν καὶ διδασκαλίαν εἶναι ξεκαθαρισμένα διὰ τὰ δύο πρῶτα μέρη.

Εἰς τὸ τέταρτον μέρος καὶ τὸ τέλος εἶναι γραμμένοι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, κατὰ τοὺς ὁποίους τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῆς εἶναι διατεταγμένα, καὶ κυβερνοῦνται μὲ χριστιανικὴν φρόνησιν καὶ εὐταξίαν, διὰ τὴν μεγαλιωτέραν οἰκοδομὴν τῆς, εἰς ὑπακοὴν τῶν προσταγμάτων καὶ παραγγελμάτων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, καὶ διὰ νὰ ξεφεύγῃ καὶ νὰ ἀποδιώχνηται ὅσον εἶναι βολετὸν κάθε ἀνθρωπίνῃ φιλοδοξίᾳ καὶ τυρανικῇ κυρίεσιν. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὰ δύο ἐτοῦτα μέρη (ὅσον εἰς ταῖς ἐξωτερικαῖς κυβέρνησες καὶ εἰς τοὺς μερικοὺς τρόπους τῶν συνηθισμένων πράξεων) εἶναι μία ἐλευθερία χριστιανικὴ ἢ ἀδιαφορία πολλῶν πραγμάτων, ἔξω ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ δεισιδαιμονίαν, ἤγουν ἄπρεπην ψευδ' εὐλάβειαν, ὡσὰν ὅπου καὶ τὰ δύο εἶναι ἀπὸ τὸν θεὸν ἐμποδισμένα, δὲν ἐπροσθεθήκασιν ἐκεῖ καταλεπτά λόγον πρὸς λόγον αἱ μαρτυρίαι τῆς ἁγίας γραφῆς, καθὼς ἔγινεν εἰς τ' ἄλλα δύο μέρη ὅπου περιέχουσι τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως καὶ διδασκαλίας καὶ τὸ θεμέλιον ὅλης τῆς θρησκείας. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατακρίνεται ἡ ἐκκλησία

ἐκείνη, οὐδὲ καταφρονεῖται καμία ἄλλη, ὅπου κρατῶντας τὸ αὐτὸ θεμέλιον καὶ εἶναι ἀκουμπισμένη εἰς τὴν μόνην ἀκρογωνιαίαν πέτραν Ἰησοῦν Χριστὸν, κυβερνᾶται εἰς ἐκεῖνα τὰ ἀδιαφοριτικά πράγματα μετ' ἄλλαις τάξεσι καὶ συνήθειαις, καθὼς ἡ προλεγομένη ἐκκλησία διὰ μέσου τοῦ πέ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος ἐξεκαθαριστὰ τὸ ἀναφέρει. Ὅμως μ' ὄλον τοῦτο, εἰς τὸ τρίτον μέρος εὐρίσκονται εἰς τὸ περιθώριον σηματοδοτούμενοι περίσσιοι τόποι τῆς θείας γραφῆς, ἀπὸ τὰ λόγια τῶν ὁποίων εἶναι συνθεμένοι οἱ τύποι τῆς λειτουργίας καὶ τῶν θείων παρακαλέσεων, διὰ τὴν γνῶσιν ὃ εὐσεβῆς διαδοχῆς πῶς ἐκείνη ἡ ἐκκλησία ἐσυνήθισε νὰ μιλή εἰς τὰ ἅγια καὶ θεϊκὰ πράγματα, μετ' ἄλλαις διδαγμαῖς ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος τοῦ αὐτοῦ θεοῦ. Ἐποῦτα εἶναι τὰ τέσσαρα κοντοσυμμαζωμένα μέρη τῆς χριστιανικῆς ἐτούτης θρησκείας, ὅπου μερικὰ εἰς τὸ παρὸν βιβλίον εἶναι διηγημένα καὶ ἐξηγημένα εἰς τὸν τρόπον ὅπου ἐπαγγέλλονται καὶ μετέρχονται τὴν σήμερον εἰς ταῖς περιοχαῖς τῆς ἁνωθεν Βελγικῆς πολιτείας· ἡ ὁποία θρησκεία ἔστρωντας καὶ τὴν ἐκαταδιώχθη εἰς τοὺς ἀπερασμένους καιροὺς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς μετὰ κάθε λογῆς βίας καὶ δυναστείας, καθὼς εἰς ταῖς ἱστορίαις διηγᾶται καὶ εἰς τὸν κόσμον μαθημένον εἶναι, ἐσκεπάσθη ὄχι μόνον τόσον θαυμαστὰ ὅσον χαριτωμένα ἀπὸ τὸν θεόν, καὶ εἰς ὅλαις ταῖς ἐναντίας τοὺς ἐπιβουλαῖς καὶ ταραχαῖς, ἐδιαφενδεύθη καὶ διεφυλάχθη ἀπ' αὐτόν. Καὶ ἐπειδὴ τὸ λεγόμενον τοῦτο Βελγικὸν γένος, ἀκόμη διὰ χάριτος καὶ εὐλογίας ἐκείνου τοῦ ἐπουρανοῦ του σκεπαστοῦ, ἀπὸ κάλλιον εἰς καλλίτερον εὐτυχεῖντων καὶ ἀνθίζωντας ἐπεριδιάβασε εὐημεριμένα εἰς τὰ μέρη τῆς ἀνατολῆς διὰ τὴν κάμη φιλίαν καὶ πραγματείαν μετὰ τὸν λαόν τῆς, εἶναι ἀκόμη πρέπον καὶ δίκαιον, τόσον διὰ τὴν δεξιὴν τὴν ἀκακίαν τῆς καὶ τὴν ὀρθότητα τῆς λεγομένης θρησκείας, ὡς διὰ τὴν μὴν κρύψη τὸ φῶς καὶ τὰ πνευματικὰ καλὰ ὅπου τῆς ἐχαρίσθησαν ἀπὸ τὸν θεόν, ὅτι νὰ εἶναι ἀνάμεσα εἰς τοὺς φίλους ἀγαπητικὰ συγκοινωνημένη ἢ εἰδησις ὅλων ἐτούτων. Καὶ μάλιστα διατὶ οἱ ἐχθροὶ μὴν ἠμπορῶντας νὰ καταβάλλουσι καὶ νὰ ὑποτάξουσι πρὸς τοῦ λόγου τοὺς πολεμόντας μετὰ ταῖς βίαις τοὺς καὶ δυναστείας ἐτούτης τὴν θρησκείαν ὅπου οὐδὲν θεμελιωμένη ἀπάνω εἰς τὴν στερεάν καὶ ἀσάλευτον πέτραν ὅπου δὲν θέλει παρέλθει ὅταν ἀκόμη θέλουσι παρέλθει ὃ

οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, τὴν κακοφημῆζουσαν ἀδίκως ὡσάν αἰρετικὴν καὶ ἀποστατικὴν καὶ ἀνάξια νὰ ὀνομάζεται χριστιανική, ὅπου αὐτὴ μὲ τὴν καθολικὴν ὀρθόδοξον καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν δὲν ἐγνωρίζει ἄλλην κεφαλὴν, οὐδ' ἄλλον ἄκρον ποιμένα παρὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν μόνον· ὁ ὁποῖος κυβερνῶντας τὴν διὰ μέσου τοῦ ἁγίου τοῦ πνεύματος βόσκει καὶ φυλάγει τὰ πρόβατα ὅπου ἀκούουσι τὴν φωνὴν του, κατὰ τὸν ὄρισμὸν τοῦ ἐπουρανίου πατρὸς· ὁ ὁποῖος, ὕστερα ἀπὸ ταῖς πλανημέναις κατοικεῖαις τῆς παραχώδους ἐτούτης ζωῆς, θέλει τὰ βάλλει εἰς τὴν οὐράνιον του μάνδραν τῆς ἡσυχαστικῆς αἰωνίου του δόξης, κατὰ τὸ ζήτημα ὅπου ἔκαμε τοῦ ἴδιου του πατρὸς. Εἰς τὸν ὅποιον παραδίδομεν ὅλους τοὺς πιστοὺς ἀγαπητοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς, ὅπου θέλουσι διαβάσει τὸ βιβλίον ἐτοῦτο μὲ καθαρὰν συνείδησιν καὶ μὲ εὐσεβῆ προσοχὴν τῆς ψυχῆς χωρὶς πάθος κοσμικόν· καὶ εἰς ἐτοῦτο δὲν ἐλογιάσθη, οὐδ' ἐμετρίθη κανένα διάφορον κοσμικόν, οὐδὲ σκοπὸς ἄλλος παρὰ μόνον ἡ πνευματικὴ ἔνωσις ὁλονῶν τῶν χριστιανῶν, διὰ νὰ ζητηθῆ ἡ μόνη δόξα τοῦ θεοῦ, ἡ ὅποια τοῦ αὐτοῦ πρέπει καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Alphonse Willems affirme ¹, sans indiquer la source où il a puisé son renseignement, que cette traduction en grec vulgaire de la Confession de foi des Églises réformées des Pays-Bas est l'œuvre de Hiérothée de Céphalonie.

Nous sommes en mesure de fournir la preuve de l'assertion du savant bibliographe.

Disons d'abord que HIÉROTHÉE ABBATIUS était à Leyde le 23 décembre 1644, date à laquelle il se fit inscrire sur les registres de l'université de cette ville. Son inscription est ainsi conçue : *HIEROTIUS (sic) ABBATIUS Cephaloniensis, in insula Cephalonia archimandrita*. 45². *Hon. ergo*³. Ajoutons qu'il était encore à Leyde l'année même où parut le présent volume; car, le 1er mars 1648, il y date la Relation d'un tremblement de terre survenu à Céphalonie en 1637 et dont il avait été témoin oculaire⁴.

1. *Les Elzevier, Histoire et annales typographiques* (Bruxelles, 1880, in-8°), page 156.

2. Abbatis était donc né vers 1599.

3. *Album studiosorum Academiæ Lugduno-Batawæ* (La Haye, 1874, in-4°), colonne 355.

4. Nous avons publié cette curieuse relation dans le tome premier de notre *Bibliothèque grecque vulgaire* (Paris, 1880, in-8°), pp. 331-338.

Trois ans plus tard, Abbatis passe par Genève, et ce sont les archives du Consistoire de cette ville qui nous fournissent la preuve que notre homme est bien le traducteur de la Confession de foi des Pays-Bas. On lit, en effet, dans le *Registre H de la Compagnie de Messieurs les pasteurs et professeurs de l'Église et Eschole de Genève* (page 351) :

« Du vendredy 14 mars 1651. A esté veue une lettre grecque escrite à la vénérable Compagnie par le Sr HIEROTHEUS ABBATIUS, prédicateur de Céphalonie, et de mesme ont esté veues plusieurs attestations données en divers lieux audit archimandrite audit lieu de Céphalonie; lequel, ayant séjourné environ trois ans au Pais-Bas, y auroit traduit en grec vulgaire la Confession de foy, le Catéchisme, liturgie et discipline des églises réformées dudit lieu, le tout imprimé à Leyden ¹, de quoy il auroit remis une copie à notre frère Monsieur Girard pour la vénérable Compagnie. Si que ledit auroit mis en proposition si on luy donneroit audience; sur quoy ayant esté opiné à propos de l'ouyr en ce qu'il auroit à représenter, tellement qu'estant entré, on l'a fait seoir au haut du banc, du costé de nos frères Messieurs les pasteurs des églises des champs, où il auroit amplement représenté le subject de son despart de Céphalonie et de son séjour au Pais-Bas. Après quoy auroit esté exhorté que, si la providence de Dieu le rendoit en bonne santé au siens (selon que nous le luy souhaittons tous), il fist tous ses efforts pour empêcher que la doctrine des papistes ne fust receue en les églises, et de faire en sorte que la pure vérité y fust annoncée selon la simplicité apostolique et la Confession de foy qu'a cy-devant fait le deffunct patriarche Cyrille, et qu'il approuva, et de s'y employer de tout son possible. Si que s'estant retiré, a été advisé de luy faire present de trois pistoles et le défrayer de la despense qu'il a faite et fera pendant son séjour en ce lieu. En outre, charge a esté donnée à Monsieur le Mod^e de prier Monsieur le premier syndiq à ce que N. S. luy facent aussi quelque don et présent, ce qui a esté fait, et ce conformément à la bénéfïcence de céans, qui est de trois pistoles. »

Voici la lettre de Hiérothée Abbatis, dont il est question en tête du document que nous venons de reproduire :

1. Il est très vraisemblable que Hiérothée Abbatis fit sa traduction en grec vulgaire sur la traduction en grec ancien de Frédéric Sylburg, dont deux éditions étaient déjà sorties des presses elzéviriennes, la première en 1623, la seconde en 1635. Voir Willems, *Les Elzevier*, numéros 212 et 422.

Αἰδεσιμώτατοι καὶ σοφώτατοι κύριοι ποιμένες καὶ τοῦ
Χριστοῦ εὐαγγελίου λογοκλήρυκες καὶ διδάσκαλοι, χαί-
ρετ' ἐν κυρίῳ.

Οὐδὲν ἐν κόσμῳ ἡδύτερον καὶ τερπνότερον, οὐδ' ἐν τοῖς οὐρανοῖς
βέλτιον καὶ θυμηδέστερον, ὡς ἡ τῆς ἐν Χριστῷ ἀγαπητικῆς ἐνώσεως
χάρις καὶ δύναμις, ἥτις τὰ διεστῶτα εἰς ἓν ὁμοφρόνως συνάγει καὶ τὰ τῆς
ἀληθοῦς τελειότητος συνδεῖ ἡνωμένως. Αὕτη γὰρ οὐκ ἔκνευε κάμνουσα,
οὔτε τῆς ἀδυναμίας χραῖται προφάσει, ἀλλὰ πάντα ἰσχύει καὶ ἡδέως δια-
πράττεται. Τοῦδὲ χάριν ἐν τῇδε ὑμετέρᾳ τῆς ἀγάπης ἐνόητι καὶ φιλα-
δελφίᾳ τεθαρρηκώς, πρὸς ὑμᾶς διαπεράσας ἤλθον, ἵνα ἐλευθερίως οὐχ
ὡς ξένος ἀπλῶς τῶν Ἑλλήνων ἐπαπολαύσω αὐτοὺς τὰ λαμπρὰ χορη-
γούμενα σύμβουλα εἰς ἀένναον μνήμην καὶ ἀντίληψιν τῆς ἐμῆς ταύτης
ὀδοιπορίας ἐφόδιά τε καὶ ἐπιδεόμενα (κατὰ τὴν τῶν συστατικῶν γραμμά-
των δηλοποίησιν) λόγῳ καὶ ἔργῳ τὸ κατὰ δύναμιν τε καὶ προαίρεσιν
ἀγαθὴν. Τῆς γὰρ ταύτης ὑμῶν εὐμενεστάτης εὐεργεσίας καὶ χάριτος καὶ
πρὸς ἐμὲ μεγίστης φιλοτίμου δωρεᾶς ὑποδεχόμενος, οὐ τῶν ἀχαρίστων
ἔσομαι, ἀλλὰ μετ' εὐφήμου φωνῆς ὑμῖν οὐ τὰς τυχοῦσας χάριτας ὁμολο-
γήσω, καὶ παρὰ θεοῦ ὑμῖν τὰγαθὰ πάντα καὶ ἐπωφελῆ εὐξομαι ἀενάως
ἐν εἰρήνῃ τε καὶ ὁμονοίᾳ ἐν τῇδε τῇ εὐσεβεστάτῃ ὀρθοδόξῳ πίστει ἀκίβδηλῳ
διατηρουμένους ἀδιαπτώτους καὶ ἀσφαλεστάτους καὶ κατ' ἐχθρῶν νικητάς
τε καὶ τροπαιούχους εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Ἐρρωσθε.

Ἐν Γενεῦᾳ τῇ περιφήμεν πόλει, μουνιχιῶνος κ' τοῦ ἀγνά.

ὁ ἐν Χριστῷ τῆς ὑμετέρας ἐξοχωτάτης αἰδεσιμότητος

κατὰ πάντα πιστὸς καὶ ἀδελφὸς

Ἱερόθεος Ἀββάτιος

ὁ ἐκ Κεφαλληνίας ἀρχιμανδρίτης¹.

On lit au dos de cette lettre : *Lettre grecque écrite à la V. C. le
vendredy 14 mars² 1651, et leue le d. jour, envoyée par le S. Hierotheus,
abbé en Céphalonie.*

1. Biblioth. publique de Genève, Ms. grec 37-38 (en portefeuille), seconde
liasse, n° 46 a. Original.

2. La lettre d'Abbatios porte la date du 20 munychion (mars), mais fut certain-
nement lue le 14. Notre Grec l'avait sans doute ainsi postdatée, dans la convic-
tion qu'il n'en serait peut-être donné lecture qu'à la séance du vendredi 21 mars.

393

ΒΙΟΙ ΑΓΙΩΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΓΛΩΤΤΗΣ,

ΗΤΟΙ ΕΚ ΤΩΝ ΣΥΝΑΞΑΡΙΩΝ

μεταφρασθέντες.

ΠΑΡΑ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ

ἐπισκόπου κυθήρων εἰς κοινήν ὠφέλειαν.

Τὸ παρὸν βιβλίον τετύπωνται Ἐνετίησιν, παρὰ Ἰωάννη

Πέτρῳ τῷ Πινέλλῳ ἀναλώμασι μὲν τοῖς αὐτοῦ,

Ἐπιμελεῖα δὲ καὶ διορθώσει, Θεοφυλάκτου

Ἱερομονάχου τοῦ Τζανφουρνάρου.

CON PRIVILEGIO.

Ἔτι ἀπὸ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας, τοῦ κῦ ἡμῶν Ἰϋ Χϋ. αχμή.

In-4° de 6 feuillets non chiffrés et τμδ' (344) ff. chiffrés. Titre encadré d'un bois. Les ff. liminaires sont successivement occupés par le titre, la préface de Margounios et la table des matières. Rare.

Biblioth. du Musée britannique : 870. e. 2.

394

LA

FAMA FORIERA

PER LA GLORIOSISS.^{MA} LAVREA

IN AMBE LE LEGGI

DEL

SIG.^{NA} FRANCESCO CARTARIALL' ILL.^{MO} E REV.^{MO} MONS.^{NA} ABBATE

GIOSEFFO CIVRANO.

Patauij, apud Paulum Frambottum, sub Signo Saluatoris. c.13. 10. cxxxxviii.

In-4° de 10 feuillets non chiffrés, dont le dernier blanc, divisés en deux cahiers, dont le premier de 4 ff. et le second de 6 ff. Signatures A-B. Titre-frontispice gravé en taille douce, et signé *Hier. David F.*

Au r^o du f. signé B 3, on lit les deux pièces suivantes de JEAN-MATTHIEU BOUSTRONIOS.

ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΝ ΤΟΝ ΚΑΡΤΑΡΙΟΝ
ΤΟΝ ΕΝ ΑΜΦΟΤΕΡΟΙΣ ΤΟΙΣ ΝΟΜΟΙΣ ΕΣΤΕΜΜΕΝΟΝ.

Στέμματα Καρταρίοιο γενέθλια δέρκεο, ἄστρα
τριττὰ, λέοντα μέγαν, γαυριάει στεφάνω.
Ἄστρον ἔη, σοφίην ἀνερείπων, ὄρτο λαλοῦντας
οἷα λέων, λῦσεν πύσματα ἀντιπάλων'
τοῦνεκα δαφναίους στεφάνους κροτάφοισιν ἐνίσχει
τοὺς πρὶν ἀμειβαίους δέξατο κρατὶ λέων.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ.

Ἀστέρες ἐν γενέθλῃ ἐπιμάρτυρες εἰσεῖν (sic) ἀέθλων,
τοιάδε (sic) σαῖς ἀρεταῖς ἔπρεπε, σὴ σοφίῃ.

Joannis Matthæi Bustronii.

Du même Jean-Matthieu Boustronios, on trouve, au verso du feuillet signé B 3, un Éloge latin, finissant au recto du f. 4 dudit cahier B et dont voici l'intitulé :

In Franciscum Cartarium dum Viriusque Juris Laurea insigniretur, Cuius Stemma tres Stellæ, & Leo Coronatus.

L'éditeur de cette plaquette est Gio. Antonio Giorgio, dont il y a deux pièces de vers en tête.

Bibliothèque nationale de Paris : Y 4220.

395

ΑΠΟΚΤΟΛΟΣ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ. Νεωστὶ μετατυπωθεὶς καὶ μετὰ
ἐπιμελείας ὧν εἶχεν πρῶτερον σφαλμάτων ἐκκαθαρθεὶς. Ἡ πίστις
ἡμῶν οὐκ ἐν σοφία ἀνθρώπων ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ. CON PRIVI-
LEGIO. Ἐνετίησιν, Παρὰ Ἰωάννη Πέτρῳ τῷ Πινέλλῳ. ἀχμθ'.

In-4° de 162 ff. non chiffrés, divisés en 20 cahiers de 8 ff. chacun, sauf le dernier qui en a 10. Signatures A-V. Titre encadré d'un bois. Impression rouge et noire. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 53. 4°.

396

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ

ΤΟΥ ΞΑΝΤΟΠΟΥΛΛΟΥ (sic),

Συναξάρια εἰς τὰς Ἐπισήμους ἑορτάς,

ΤΟΥ ΤΡΙΩΔΙΟΥ, ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΥ.

Μεταφρασθέντα εἰς κοινὴν γλῶσσαν, παρὰ τοῦ ἐν Ἱερεῦσι

ἐλαχίστου, Ματθαίου Κιγάλα τοῦ Κυρίου : —

Con licentia de' Superiori, & Priuilegio.

EN BENETIAIS,

Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ.

Ἐπι ἀπὸ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ,

καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ : —

αχν'.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés, 4 (90) pages et 1 f. blanc. Marque de l'imprimeur sur le titre, lequel est tiré en rouge et noir. Rarissime.

Bibliothèque du Musée britannique : 871. f. 1.

397

TESTIMONIUM ADVERSVS GERSENISTAS TRIPLEX,
LVCÆ HOLSTENII, LEONIS ALLATII, CAMILLI DE CAPVA *Benedic-
tini*. Ab ANTON. FRANC. PAYEN, *Aduocato in Curia Romana
celeberrimo* literis consignatum. PARISIIS, Apud SEBASTIA-
NUM CRAMOISY, Regis ac Reginæ Architypographum : ET
GABRIELEM CRAMOISY. Viâ Iacobæâ sub Ciconiis. M.DC.LI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

In-8° de 32 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Très rare.

On trouve, en tête de cette plaquette, une lettre de Gabriel Naudé, éditeur de l'opuscule, adressée à Payen, et datée de Paris, veille des calendes d'octobre (30 septembre) 1651.

Bibliothèque Mazarine : n° 24932.

398

EXPOSITIO
VNIVERSÆ LOGICES

Auctore

IO. COTTVNIO EQ.

et in Pat. Vniu. Philosopho Primo

Ad

Illustriss. et Excellentiss.

PETRVM SAGREDO

D.M. *Procur.*

HIERONYM. LANDO

Equit. et Senator. opt.

BERTVCIV̄. VALERIO

Equit. et Senator. opt.

Patauini Lycæi Moderatores.

*Hac aperta, hac clausa,
aperiuntur, clauduntur.*

PATAVII, *Impensis Francisci Bolzettæ. CIΩICLI.*

In-4° de 4 feuillets non chiffrés et 440 (non 442) pages fautivement chiffrées. Le volume se compose de 56 cahiers de 4 feuillets chacun. Le titre ci-dessus, lequel est gravé en taille-douce dans un bel encadrement (signé *Io. Georg. sculps.*), se trouve au recto du f. 2. Le recto du premier feuillet est occupé par un faux titre ainsi conçu :

EXPOSITIO
LVCIDISSIMA
VNIVERSÆ LOGICES
AVCTORE
IOANNE COTTVNIO.

L'épître dédicatoire est datée de Padoue, 6 février 1651. Elle ne présente aucun détail qui soit de nature à nous intéresser.

Biblioth. Casanatense (à Rome) : L. XI. 24.

399

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΟΓΟ-
ΘΕΤΟΥ ΧΡΟΝΙΚΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ. GEORGII ACROPO-
LITÆ MAGNI LOGOTHETÆ HISTORIA, IOELIS CHRO-
NOGRAPHIA COMPENDIARIA, & IOANNIS CANANI Narratio
de Bello CP. LEONE ALLATIO INTERPRETE, CVM EIVSDEM NOTIS,
& THEODORI DOVZÆ Observationibus. *Accessit Diatriba de*
GEORGIORVM Scriptis. PARISIIS, E TYPOGRAPHIA REGIA.
M.DC.LI.

In-folio de 4 feuillets non chiffrés, 427 pages chiffrées et 9 pages non chiffrées, dont les deux dernières blanches. A la page 7 non chiffrée, on lit : PARISIIS, IN TYPOGRAPHIA REGIA, CVRANTE SEBASTIANO CRAMOISY, Regis ac Reginae Regentis Architypographo. M.DC.LI.

A la suite de cette première partie, on doit trouver la suivante déjà annoncée dans le faux titre :

DVCÆ MICHAELIS DVCÆ NEPOTIS HISTORIA BYZAN-
TINA RES IN IMPERIO GRÆCORVM GESTAS COMPLEC-
TENS : A IOANNE PALÆOLOGO I. AD MEHEMETEM II.
Accessit CHRONICON BREVE, quo Græcorum, Venetorum,
& Turcorum aliquot gesta continentur. E BIBLIOTHECA REGIA
nunc primùm in lucem edita, versione Latina, & Notis illus-
trata. Studio & opera ISMAELIS BVLLIALDI. PARISIIS, E TYPO-
GRAPHIA REGIA. M.DC.XLIX.

In-folio de 10 ff. non chiffrés, 282 pages et 7 ff. non chiffrés, dont le dernier blanc.

A la fin :

PARISIIS, IN TYPOGRAPHIA REGIA, CVRANTE SEBAS-
TIANO CRAMOISY, Regis ac Reginae regentis Architypographo.
M.DC.XLIX.

400

Η ΝΑΥΤΙΚΗ ΝΙΚΗ
ΟΠΟΥ ΕΓΙΝΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΤΟΛΟΝ

τῆς γαληνοτάτης πολιτείας τῶν Ἐνετῶν,
ΕΞΑΡΧΕΥΟΝΤΑΣ ΑΔΟΨΙΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ Ο ΜΟΤΖΕΝΙΚΟΣ,
ἐναντίον εἰς τοὺς Τούρκους, εἰς τὸ
Αἰγαῖον Πέλαγος ἀγνά.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΨΗΛΟΤΑΤΟΝ ΕΝΔΟΞΟΤΑΤΟΝ
ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΝ ΗΓΕΜΟΝΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ
ΖΗΝΟΒΙΟΝ ΕΧΜΗΛΙΣΚΗΝ.

Con licenza de' Superiori, & Priuilegio : —

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀγνβ'.

Παρά Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ : —

Πουλίεται κοντὰ εἰς τὸ Πόντε τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

In-4° de 4 ff. non chiffrés, dont le premier blanc, et 15' (16) pages.
Marque de l'imprimeur sur le titre.

En tête de cet opusculé on lit l'épître dédicatoire suivante :

Τῷ ΥΨΗΛΟΤΑΤῷ, ΕΝΔΟΞΟΤΑΤῷ, ΦΙΛΟΧΡΙΣΤῷ ΚΑΙ
ΝΙΚΗΦΟΡῷ ΗΓΕΜΟΝΙ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΖΗΝΟΒΙῷ ΕΧΜΗΛΙΣΚῆ
ΔΑΟΝΙΚῷ ΖΑΜΙΤΡῆΣ ΝΙΚΑΝ.

Οἱ νῆκες καὶ τὰ τρόπαια πρέπουσι τοῦ νικηφόρου. Διὰ τοῦτο θέλοντας ἐγὼ νὰ παρρησιάσω τὴν λαμπρὰν καὶ ἀείμνηστον τῆς γαληνοτάτης τῶν Ἐνετῶν πολιτείας ναυκρατίαν, μὲ ἄλλο δὲν ἐλόγιασα νὰ τὴν στολίσω παρὰ μὲ τὴν ἰσχυρὰν σου ὑπεροχὴν, κράτιστε Ζηνόβιε Ἐχμηλίσκη, ὁ ὁποῖος ἐφάνης εἰς τὸν κόσμον τοὺς ἐναντίους σου καὶ τοὺς ἐναντίους τοῦ κοινοῦ συμφέροντος νὰ καταβάνης καὶ νὰ καταπατήσῃς, καὶ ὄχι μὲ νῆκες ποταπὲς, ἀμὴ μ' ἐξαισιεὶς καὶ θαυμαστὲς, ποῦ κανεὶς ἄλλος εἰς πολλοὺς αἰῶνας δὲν ἐκατώρθωσε. Καὶ ποῖος δὲν θέλει κηρύξῃ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν φρόνησίν σου εἰς τὸ νὰ ὑποτάσῃς τὰ κάστρα καὶ νὰ ἐκδικήσῃς τὴν ἐλευθερίαν τῶν γενναιοτάτων Ῥώσων ἐναντίον εἰς τὸ ὑπερήφανον γένος τῶν Λέγων, οἱ ὁποῖοι κακῶς μεταχειρίζοντας τὴν ἐξουσίαν ποῦ τοὺς

εἴχετε ἐγγχείρησι, μὲ τυραννικοὺς δεσμοὺς δεινὰ σᾶς ἐκατάδεσαν, καὶ ἔχι μόνον δὲν εὐχαριστιόνταν νὰ σᾶς ἔχουν διὰ προπύργια καὶ σκουτάρια ἐναντίον εἰς τοὺς κοινοὺς ἐχθροὺς Τατάρους καὶ Τούρκους, τῶν ὁποίων ἐδείξετε πολλὰς βολὰς πόσον δύναται τῶν Ῥώσων τὸ σίδερο, ἀμὴ δι' ἀνταμοιβὴν τῶν καλῶν σας πεπραγμένων καὶ τῆς μεγάλης ὑπὲρ αὐτῶν ἀντιλήψεως ἀποθέτοντας κάθε ἐντροπήν, καταφρονῶντας ὡσὰν ἀλαζόνες τοὺς εὐεργέτας, σᾶς ἐποουλοῦσαν ὡς πράγματα εἰς τὰ πανηγύρια. Καὶ ἤθελ' ἦτον ὑπομονῆς ἄξιον, ἂν ἤθελαν τὸ κάμη μὲ τοὺς ὁμοίους καὶ ὁμπιστοὺς, ἀμὴ νὰ σᾶς παραδώσουν εἰς τὰ χέρια ἐκείνων ποῦ εἶναι ἐναντιώτεροι τῆς Χριστοῦ πίστεως, δηλαδή τῶν Ἑβραίων τὸ μωσαρώτατον καὶ ἐξουδενημένον γένος τοῦ κόσμου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πάντων σας τῶν ἀγαθῶν μὲ διάφορες ἐπιβολὰς φόρων καὶ δεινὰς πανουργίας εἴστεν ἀποστερημένοι· τοῦτο ποῖος ἐμπορεῖ νὰ τὸ ὑπομείνῃ τώρα; ὡς καθὼς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα παλαιὰ ἐλευθερώθητε ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ἀγνοσίας καὶ ἀπὸ τὴν πλάνην τῆς εἰδωλολατρείας καὶ ἐλάβετε τὴν χάριν τοῦ βαπτίσματος, μὲ τὴν ὁποίαν ἀξιώθητε τῆς οὐρανοῦ πολιτείας, εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον νὰ ἐπιμελήθητε νὰναγκασθῆτε νὰποδώσετε χάριν ἀντὶ χάριτος, τώρα λέγω ποῦ ἔχετε ἱκανὲς δυνάμεις καὶ θράσος ἀνίκητον, καὶ ἔχι νὰ φανθῆτε ἀγνώμονες πρὸς αὐτὴν ὡσὰν τᾶλλα γένη τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἔκαμε μεγάλας καὶ ἀθανάτους εὐεργεσίας, ἀμὴ νὰ τὴν ἐλευθερώσετε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν μεγάλην τοῦ δεινοτάτου τυράννου, ὁ ὁποῖος αὐτὴν, ποῦ ἐστάθηκεν ὅλης τῆς οἰκουμένης τὸ φῶς, τὴν ἠμαύρωσε, καὶ ὀλίγο λείπει καὶ τὴν πίστιν ἠράνισε. Διὰ τοῦτο τὴν προσφέρνω ἐμπροσθέν σου ἀκκουμισμένην εἰς τὴν σημαίαν σου καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν σου μὲ τὸ γενναῖον σύμβολόν σου· διατὶ εἰς ἄλλον δὲν ἔχει βαλμένην τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας της παρὰ ὕστερα ἀπὸ τὸν θεὸν εἰς ἐσένα καὶ εἰς τὸ ἰσχυρότατον γένος τῶν Ῥώσων, διὰ νὰ τὴν κάμῃς νὰ φάνῃ πάλιν βασίλισσα ὡς ἦτον εἰς τὸν καιρὸν Ἀλεξάνδρου καὶ Κωνσταντίνου τῶν μεγάλων τῆς οἰκουμένης μοναρχῶν, τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὰς ἀνδραγαθίας καὶ εἰς τὰς ἀρετὰς εἶσαι μιμητὴς ἀκριβέστατος. Διατὶ, ὡς καθὼς τὸν Ἀλέξανδρον μὴν στέργοντας κάποιαι Ἑλληνες διὰ στρατηγὸν τοὺς εἰς τὸν Φιλίππου τοῦ πατρὸς του διὰ τὴν ἡλικίαν του, μὲ τὸ νὰ τοὺς κατα-

πολεμήσει καὶ νὰ κατασκάψῃ τὰς χῶρας, θέλοντας καὶ δὲν θέλοντας τὸν ἐδέχθησαν· εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον μὴν θέλοντας νὰ σὲ ἀκολουθήσουν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Λέγων, ὅποτεν ἐπαρασκευάσθηκες ἐναντίον εἰς τοὺς ἀπίστους, τοὺς ἐπῆρες καὶ τὰ κάστηρ καὶ τὰς χῶρας, καὶ φουσαῖα πολλὰ τοὺς ἐχάλασες, ποῦ στανέως τοὺς πρέπει νὰ σὲ κρατήσουν διὰ μεγάλητερον. Καὶ ὡς καθὼς πάλαι ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸ ζωηφόρον καὶ νικηφόρον σημάδι τοῦ σταυροῦ ἐκαταπάτησε τοὺς ἐχθροὺς, ἔττι καὶ σὺ ἀσήκωσε τὸ σημάδι ποῦ σοῦ προσφέρνω ἐναντίον εἰς τοὺς ἀπίστους, διατι εἶναι βέβαιον πῶς θέλεις τοὺς νικήσης καὶ θέλεις τοὺς ἀφανίσης, ὄντας αὐτὸ κατὰ βαρβάρων ἢ νίκη, τώρα ποῦ ἡ γαληνοτάτη ἐτούτη πολιτεία τοὺς ἐνίκησεν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ὄλο ἓνα ἀκολουθᾷ νικῶντας τοὺς καὶ καταγαλῶντας τοὺς. Τούτο ἂν καὶ μία παραμικρὰ ἐπίδειξις εἶναι τῆς ἐδικῆς μου δουλείας πρὸς τὴν σὴν ὑψηλότητα, μεγάλυνέ την μὲ τὸ ὕψος τῆς μεγαλοπρεπείας σου, καὶ ἄς εἶσαι βέβαιος πῶς κατεβαίνει ἀπὸ μίαν μεγάλην μου προθυμίαν μὲ τὴν ὅποιαν μὲ θερμὰ δάκρυα καὶ ἀναστεναγμοὺς παρακαλῶ ἀπὸ τὸν θεὸν ἐγὼ διὰ ἐσένα ζῶν καὶ νίκες, καὶ διὰ ἐμένα διάσωσιν εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ ἰδῶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὅποτεν διὰ τὸ μέγα του ἔλεος θέλει σ' ἀξιῶση νὰ γενῆς ἐδικικητῆς τῆς πίστεώς του καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐμοῦ καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐρρωσο.

A la page 16, on lit l'avis suivant :

Σημάδευε σὺ ποῦ διαβάξεις ὅτι ἐμεταχειρισθήκαμεν εἰς τὸ παρὸν διήγημα κάποια λόγια ἑλληνικὰ, ἐπειδὴ καὶ τούτη ἡ γλῶσσα μας ἐκλείπει εἰς πολλὰ, καὶ παρὰ νὰ τὰ πάρωμεν ἀπὸ ξέναις γλώσσαις, ἐλογιάσαμεν διὰ καλλήτερον νὰ τὰ δανεισθοῦμεν ἀπὸ τὴν παλαιάν μας τὴν ἑλληνικὴν, ἢ ὅποια, ὄντας ἡ βασιλίσσα τῶν γλωσσῶν καὶ ἐκείνη ποῦ ἐστόλισεν ἄλλαις ξέναις, θέλῃ στολίση καὶ τούτην, ἢ ὅποια ἀπ' αὐτὴν κατεβαίνει.

Καὶ εἶναι τὰ κάτωθεν :

Ἐξαρχος τοῦ στόλου	τὸν τζενεράλι.
Ἐπαρχος τοῦ στόλου	τὸν προβεδήτωρ τῆς ἀρμάτας.
Ἐπαρχος ὁ καθολικός	προβεδήτωρ τζενεράλι.

ναύαρχος	καπετάνιο τῶν καραβίων ἢ ἀμμη- ράλιον.
ναύαρχος τοῦ κόλπου	καπετάνιο δὲλ γόλφο.
ναυκράτωρ	καπετάνιο τοῦ καραβίου.
ναύαρχος τῶν χοντρῶν κατέργων	καπετάνιο τῶν χοντρῶν κατέργων.
ναυμαχία	πόλεμος τῶν καραβίων.
ναυκρατία	νίκη μὲ καράβια.
πρωτοκόμης	ἔπου ὀρίζει τὸ κάτεργο.

Bibliothèque du Musée britannique : 871. f. 1. (2). Seul exemplaire signalé jusqu'à ce jour. Il est relié à la suite de la *Synopsis* de Matthieu Cigalas. Voir ci-dessus, à l'année 1637, le n° 263.

401

GRAECIAE
ORTHODOXAE
TOMVS PRIMVS,

In quo continentur Scriptores,

NICEPHORVS BLEMMIDA	GREGORIVS PROSYNCELLVS
IOANNES VECCVS PATRIAR. CP.	PATRIARCHA CONSTANTINOP.
PETRVS EPISC. MEDIOLANENSIS.	GEORGIVS TRAPEZVNTIVS.
GEORGIVS PACHYMERES.	IOANNES PLYSIADENVS.
ESAIAS CYPRIVS.	HILARIO MONACHVS.
IOANNES ARGYROPLVVS.	NICETA BYZANTIVS.

De Processione Spiritus sancti, & alijs.

*Accedunt de Gregorio Palama Archiepiscopo Thessalonicensi
Græcorum Sententiæ*

LEO ALLATIVS

Nunc primum e tenebris eruit, & Latine vertit :

Cuius Notæ in postremum Tomum reijciuntur.

ROMAE.MDCLII.

Typis sacrae Congregationis propagandæ Fidei.

SVPERIORVM PERMISSV.

In-4° de 8 ff. non chiffrés, 822 pages et 17 ff. non chiffrés.

Le tome second parut sept ans plus tard, sous le titre suivant :

GRAECIAE
ORTHODOXAE

TOMVS SECVNDVS

In quo continentur Scriptores,

IOANNES VECCVS PATRIAR. CONSTANTINOP.

CONSTANTINVS MELITENIOTA CHARTOPHYLAX.

GEORGIVS METOCHITA DIACONVS.

MAXIMVS CHRYSOBERGA.

De Processione Spiritus sancti, & alijs.

LEO ALLATIVS

Nunc primum e tenebris eruit, & Latine vertit :

Cuius Notæ in postremum Tomum reijciuntur.

ROMAE, Typis Sac. Congr. propagandæ Fidei, MDCLIX.

SVPERIORVM PERMISSV.

In-4° de 4 ff. non chiffrés, 1088 pages et 10 ff. non chiffrés, dont le dernier blanc. Les notes annoncées comme devant paraitre dans le dernier volume n'ont jamais été publiées, les tomes 1 et 2 étant les seuls qui aient vu le jour.

Nous croyons devoir donner place ici à une note de Jean-Christophe Amaduzzi concernant la publication projetée d'un troisième volume de la *Græcia orthodoxa* :

« Volumen tertium nunc expectamus (Amaduzzi écrivait ceci en 1781) ab Augustino Mariottio, viro ecclesiasticorum monumentorum studiosissimo, & curatori hæreditatis Raphaelis Vernazzæ Chii, iam vita functi nonis novembris anni elapsi 1780, qui omnia Allatii civis sui anecdota opera anxie conquisierat, quæ tandem typis committeret. Sed rem de die in diem protrahentem mors tandem re infecta interceptit¹.

1. *Demetrii Pepani Opera quæ reperiuntur* (Rome, 1781, in-4°), tome I, p. xxxviii, note 6.

403

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΒΙΒΛΙΑ ΔΥΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΩΤΤΟΥΝΙΟΥ,

Τοῦ ἐκ Βεβροίας, Ἰππέως, Φιλοσοφίας, Ἱατρικῆς, καὶ

Θεολογίας Διδασκάλου, καὶ ἐν τῷ τοῦ Παταβίου

Λυκείῳ Πρώτου Φιλοσόφου.

GRÆCORVM
EPIGRAMMATVM
LIBRI DVO,

Auctore

JOANNE COTTVNIO, VERIENSI,

*Equite, Philosophiæ, Medicinæ, & Sac. Theo-
logiæ Doctore; & in Patauina Academia*

Philosopho Primo.

CVM EIVSDEM VERSIONE LATINA.

Augustissimæ, & Christianiss. Maiestati

LVDOVICI XIV. GALLIARVM,

ET NAVARRÆ REGIS, &c.

CONSECRATI.

PATAVII, Apud P. Frambottum Bibliop. MDCLIII.

Superiorum permissu.

In-4° de 14 feuillets non chiffrés, 131 pages chiffrées, 1 feuillet unique intercalé entre les pages 6 et 7, 3 pages non chiffrées et 1 feuillet blanc.

Nota bene. Il y a des exemplaires en papier fort, notamment celui de la Bibliothèque Mazarine (coté sous le n° 10492). Rarissime.

Collation des feuillets liminaires :

Feuillet 1 : Faux titre.

Feuillet 2 : Frontispice gravé en taille-douce. Il représente Louis XIV enfant, assis sur son trône, la couronne sur la tête, tenant dans sa main gauche un sceptre où s'enroule une banderole sur laquelle on lit PVBLICA SPES, et prenant de la main droite un livre ouvert que lui présente la Grèce, personnifiée sous les

traits d'une femme. A gauche du trône se tient debout Mercure avec le caducée dans une main et dans l'autre un rouleau déployé sur lequel on lit ce titre abrégé : EPIGRAMMATA GRÆCA IOANNIS COTTVNI cum eiusdem latina versione.

Feuillet 3 : Le titre. Dans certains exemplaires, l'ordre des feuillets 2 et 3 est interverti.

Feuillets 4 recto à 5 recto : L'épître dédicatoire reproduite ci-dessous.

AVGVSTISS. ET CHRISTIANISSIMÆ MAIESTATI
LVDOVICI XIV
GALLIARVM ET NAVARRÆ INVICTISSIMI REGIS ETC.
PERPETVAM FELICITATEM AC VICTORIAM SVMMO
ANIMI NISV DICIT, OPTAT, PRECATVR.

Quamplurima volvuntur secula ex quo integrum Græcorum Epigrammatum opus nullum a quoquam in lucem prodiit, sive ob rei difficultatem seu fato quodam, hac quoque in parte in peius ruente Græcarum rerum conditione. Tenuitatem ingenii mei varium docendi munus exercuit Romæ, Bononiæ, Patavii, publice in Academiis. Hinc inter philosophica opera, quæ non pauca hactenus publici iuris feci ad isthoc etiam græcorum epigrammatum opus adverti animum; idque exemplo ipsiusmet Aristotelis, conterranei mei, qui, præter philosophicas contemplationes, Peplum homericum, cuius fragmentum etiamnum terimus, carminibus illigavit. Ille suos labores Magno Macedoni, regum tunc maximo, magna opum vi auctus obtulit : ego præsens opusculum AVGVSTISSIMÆ ET CHRISTIANISSIMÆ MAIESTATI TVÆ, regum vere maxime, seu alteri Alexandro Magno, humiliter offero sacroque.

Enimvero cui unquam laboriosissimum græcanicæ linguæ monumentum potiori iure consecrari debeat quam CHRISTIANISSIMÆ MAIESTATI TVÆ, cuius progenitores piissimi græcas et res et litteras unice in clientela habuere? qui pro salute universæ Græciæ, qui pro coercendis ab ea alienis furoribus, qui pro excutiendo ab eiusdem cervicibus iniquo servitutis iugo, qui pro libertate asserenda, ceu pro aris ac focus, toties maximis illuc transmissis exercitibus pene dixerim laborarunt?

Loquuntur id historiarum monumenta. Quocirca ipsa nunc Græcia ante AVGVSTISSIMÆ ET CHRISTIANISSIMÆ MAIESTATIS TVÆ pedes provoluta enixe Te veneratur et abs tua potentissima dextera paria ac maiora sperat aliquando expertura; necnon in TVIS felicissimis LILIIS, quæ priscis quoque temporibus secundos rerum portendebant eventus, publicam suarum rerum spem et salutem ominatur. Is enimvero a clarissima tuæ iuventæ aurora emicat fulgor qui, pergentibus ad meridiem annis, eximio splendore orbem terrarum perstringet universum. Ita strenue fausteque pollicentur acre tui ingenii acumen, tersum supraque ætatem senile iudicium, animus ad miraculum usque excelsus, sedula omnigenarum virtutum cultura, incomparabilis regiæ atque heroicæ liberalitatis splendor, singularis in prospiciendis tui regni ordinibus diligentia, in disponendis prudentia, in flectendis animis firmitas, effusa erga litteratos homines clementia, in rebus denique omnibus eximia ac divina quædam vis et efficacitas. Quo fit ut omnes merito atque optimo iure MAIESTATEM TVAM cœlitus communi hominum beneficio natam concessamque existiment.

Equidem una cum illa eadem Græcia AVGVSTISSIMAM ET CHRISTIANISSIMAM MAIESTATEM TVAM humiliter deprecor ut venerabundo huic meo litterario obsequio dignetur annuere. Quod si serena et clementissima, quo solet, fronte annuerit, profecto non præsens modo sed ventura quoque ætas adiunget operi et auctori splendorem.

Deum Optimum Max. ex intimo animi recessu oro ut CHRISTIANISSIMA MAIESTAS TVA sospes, incolumis omni que gloria aucta degat quamdiutissime, semper domi alta fruatur pace, semper militiæ vincat, semper utrobique fauste, feliciter, fortunateque regnet.

Patavii, kal. ianuariis A.P.V. MDCLIII.

Augustiss. et Christ. Mai. tuæ
humillimus et deditissimus servus

IOANNES COTTIVIVS.

Feuillets 5 v° à 6 r° : Avis au lecteur, en latin.

On lit ensuite successivement, feuillets 6 v° à 13 r° (texte grec avec traduction latine en regard) :

Deux pièces de vers en l'honneur de Louis XIV ayant chacune quatorze vers. Ce nombre est peut-être lui-même une flatterie à l'adresse du monarque.

Un distique sur le portrait de Louis XIV.

Une pièce de vers à Anne d'Autriche (14 vers).

Une pièce de vers à Louis XIII (12 vers).

Une pièce de vers à Henri IV (14 vers).

Deux pièces de vers au cardinal de Richelieu (dont l'une de 14 vers et l'autre de 12).

Une pièce de vers à Mazarin (8 vers).

Un distique au même.

Le verso du feuillet 13 est blanc.

Au feuillet 14 r°, le premier livre des Épigrammes proprement dites commence par une pièce de vers à la louange de l'Université de Paris, ainsi intitulée :

Τῆ ἐκλαμπροτάτῃ καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης περιφανεστάτῃ τῇ
ἐν Παρισίοις ἀκαδημίᾳ, ἀγνῇ πασῶν ἀκαδημιῶν μητρὶ, καὶ πρωτοτόκῳ
κεκλημένη τῷ χριστιανωτάτου βασιλέως θυγατρὶ.

Pour ce qui suit, nous nous bornerons à indiquer avec soin ce qui rentre strictement dans le cadre de notre Bibliographie.

Pages 37-38, les trois épigrammes suivantes à la louange de LÉONARD PHILARAS :

Εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον καὶ ἐλλογιμώτατον Λεονάρδον τὸν
Φιλαρᾶ παρὰ τῷ γαληνοτάτῳ Κελτῶν βασιλεῖ
ὕπερ τοῦ γαληνοτάτου Πάρμης καὶ Πλακεντίας
ἡγεμόνος πρεσβεύοντα ἀξιώτατον.

Κεκροπὶς ἔσκε γένεθλα σέω, θρεπτήρια Ῥώμῃ,
Κελτοῖς ἐνσελάεις αἵματι καὶ σοφίῃ.

Εἰς τὸν αὐτὸν παρ' οὗ αἰτεῖ ὡς τῆς αὐτοῦ
σοφίας δρόσον μεταδοίῃ.

Πάυσο, λῶστε λέον, φλεγέθων χθόνα, πάυσο πέμπων
γῆν ἐπι νωλεμέως σήματα πυρσοτόκα·

Ἰλαθι πυρσοβόλος, τελέθεις πῦρ, πῦρ δ' ἄρ ἰάλλων
 ἄζαλέην αἴθεις γαῖαν ἐμῆς κραδίης·
 αὐχμὸν δ' ἰσχανῶν δοίης δρόσον, ἃ λέον ἄρδε,
 οὐμὸν σῆσι κέαρ ἄρδε, λέον, ψεκάσι.

Τῷ αὐτῷ.

Κάβαλλες (sic) εἰν δαπέδῳ ἡμέων χάριν, ἥδ' ἐνὶ κήποις
 αἰεὶ ἡμετέροις θάλλε θάλεια σέθεν.

Page 47 :

Εἰς τὸν εὐκλεᾶ καὶ ὑπέρτατον
 Λέοντα τὸν Ἀλλάτιον, ἄνδρα ἐλλάδι τε καὶ
 λατινίδι φωνῇ πολυμαθέστατον.

Ἄτθιδος εὐκλείης μέγα λείψανον, ᾧ ἐνὶ πυθμῆν
 ἴδρεος ἀρχαίης ἄρτ' ἐπιτηλεθάα,
 Ἄλλάτιε, κλεινὴ σέ Χίος τέκεν, ἥ πρὶν Ὀμήρου,
 νῦν σέο κудίστοις ἦρε κλέος γενέθλοισ·
 θρέψε δὲ παμβασιλεια, θεῶν ἔδος ἠδὲ ἀνάκτων,
 Ῥώμη, καὶ θάλπει ἤς ἔτι ἀγκαλίσι·
 καὐτὸς Βαρβαρίνοιο μεγίστου νῦν ἀπολαύεις
 αἰγλης· σῶν δ' ἔργων πᾶς τόπος ἠδὲ χρόνος.

Page 48 :

Εἰς τὸν εὐκλεῆ καὶ αἰδεσιμώτατον
 Γεώργιον τὸν Βουστρώνιον, ἄνδρα σοφώτατον
 καὶ τῆς τοῦ Ἰησοῦ κοινωνίας ἀξιώτατον.

Ἐμβρυος εὐκλεῆσιν Βουστρώνιος ἀνδράσιν οἶκος
 κῆν τε Ἀθηναίης ἔργμασι, κῆν τε Ἄρεος·
 Ἄρεος αἰχμητῆς μεγάλόμβριμος αἴθ' Ἰάκωβος
 Ἰταλίη χραίσμων τεύχεσι κυδαλίμοις·
 ἄλκιμος ἠδὲ Ἀλέξανδρος, κεδνός τε Ἰάσσων
 γήραϊ ἀκμάζων εἰσέτι εὐθενεῖ·

ἕξος Ἀθηναίης γεραρὸς Ματθαῖος ἐτύχθη,
 ὀμφῇ καὶ σοφίῃ Παταβίῳ κλέος·
 Ματθαῖος πολυίδρες ἔαρ Μουσῶν· σὺ δ' ἐν αὐτοῖς
 οἶά τε Λητοίδης ἀστράσι λαμπετόεις·
 αἴθεσι γὰρ προγόνων πολυήρατον ἄνθεο αἶθος
 ἰδομσύνης, ἀρετῶν, ἤθεος, εὐσεβίης.

Page 49 :

Εἰς τὸν εὐκλεῆ, ὑπέρτατον καὶ σοφώτατον
 Ματθαῖον τὸν Βουστρώνιον.

Ἄριμινῶν πατέρων ἀρχηγὸν ἐπάξιον ἄδω,
 ἀξιότητι μέγαν, μείζονα σωφροσύνη·
 ἡλικίης ἀκμὴν προσαναισίμωσ' ἱεροφάντης
 Ἄριμινῶν ναῶ κύδει λαμπροτάτῳ·
 θαυμάζω σοφίην πανασίδιμον, ἐλλάδα γλῶτταν
 ἀνέρος ἀκροτάτην θάμβει Παταβίου·
 κρέσσων σοὶ βίωτος προσαγήραος εἴθε φανείη,
 κρυπτὰ κέλευθ' ἀρετῶν δεῖξεν ἄν ἀμφιβόλοις.

Page 50 :

Εἰς τὸν εὐγενέστατον Γάσπαρον τὸν Λουσινιανόν,
 ὃς ποτὲ τῆς Ῥώμης ἀποδημήσας πᾶσιν
 ἑαυτοῦ πόθον κατέλιπεν· νῦν δὲ ἐν Λαουρέτῳ
 ἀξιώτατα διαπρέπει κανονικὸς καὶ τῆς
 ἐκείνης αὐτῆς ἐκκλησίας καθολικὸς ἐπίτροπος.

Οἴχεο, ταρσὸν ἔλισσας, ἐμὸν φάος, ἄλκαρ ἀνίης,
 Γάσπαρ, νόσφι δέ σευ ἔσσατο πάνθ' ὀμίχλην·
 οἴχεο, θυμὸν ἔμαρψας ἐμὸν τάλαν, ἔσβεσας αἶθος
 στυγνὸν ἐμῶν βλεφάρων ἄλλοθι σεῦ στροφάων·
 οἴχεο, καὶ βάλλεις ἀπεὼν πλέον' ἅ μοι ἀνάγκης,
 πικρότερον σεύη Σαυροματῶν φυγέων.

Ἄλλο εἰς τὸν αὐτόν. ἡ Ῥώμη θρηνεῖ.

Ἄδε πολυτλάμων ἄπολις πόλις, ἃ πρὶν ἀπασῶν
 κάρτει καὶ κάλλει προσγενομένη πτολίῳν·
 ἄρτι ἀτεμνομένη κείνων πέλω· ὤλετο κάρτος,
 ὤλετο καὶ κάλλος, Γάσπαρος οἰχομένου.
 Ἦτε Γάσπαρ, εἰ ἦεν, ἐμὸν δὲ συνήτε κάλλος,
 φεῦ ἀπὸ ποσσατίου κάλλεος εὖνις ἔω·
 αὐτὰρ παρμολέοντες ἐμὸν στοναχῆσατε κῆδος,
 σπεύσατέ μοι κάλλευσ δάκρυ ἀποφθιμένου.

Page 63 :

Εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αὐτὴ διαλέγεται.

Ἄδε ποθ' Ἑλλάνων κλειὰ χθῶν, ἅς ἀλαπάξει
 ἠγορέην αἰὼν οὐκ ἐτάλασσαν ἅπας·
 Θρακῶν δὲ στυγερῶν δολόεν δόρυ. Αἶθε δ' ἄρ ὁ Θραξ
 κάτθανε πρὶν κλονέειν Ἑλλάδος ἄντα βέλος·
 ἡ τάχα μήτε ὄου ἀρθέντος, πρεσβυγενεῖη
 αὐτὰ ἐφ' ἀμετέροις ἠριπόμην ἀμάθοις ;
 Τρύχει πάντα χρόνος· σοφίης μόνον ἄνθος ἀτειρὲς,
 ἧ μὲν ἀτερμάντως πάντοθ' ἀειθαλέω.

Page 72 :

Εἰς βίβλον τοῦ σοφωτάτου Νικολάου τοῦ Ἀλλεμάνου
 ἧς τοῦνομα Ἰατροψυχία.

Χερσὶ μ' ὄλης, φιλόμουσε, ἐπ' ὄμφαλον εἴλυε βίβλον
 κλεινοῦ Ἀλλεμάνου ἄλθε' ἔχουσαν ἄκρα·
 ἄλλη ψυχῆς, οὐ δέματος νόσον αἵματ' ἀκεῦντα
 Χριστοῦ, οὐ βλοσυρῆς Γοργόνος ἐκ μελέων·
 Γοργόνος ἦν δ' ἐρέης λαιῆς ρυέν ἐκ χερὸς αἶμα
 ραῖε, τό δ' ὡς λαιὸν καλὰ πόρησιν ἄκη ;
 Στραφθεῖς Ἀλλεμάνου οἶμον βῆθ', ἧδ' ἐσαθρήσεις
 δεξιτερῶν Χριστοῦ σοὶ προβλύειν λαγόνων.

Εἰς ἄλλην βίβλον τοῦ αὐτοῦ
Περὶ τοῦ ἀπτικοῦ λόγου.

Ὅρθιος ἦε πάρος Μουσῶν στίβος, ἄρτι δὲ σείο
ἀμμιν ὀδηγεῦντος πᾶσι βατὸς τελέθει·
ἀθίδος οἶον ἅπαντα λύεις γριφώδεα γλώττης,
οἶον δυσχερέης πᾶν σκότος ἐξελάας.
Ζηνοδότου περιεργον, ἰδ' εὐφρονα φροῦδον ἐλέγχεις
Καλλιμάχιοιο πόνον σὴ πιनुτῆ σοφίῃ.
Λεῖτα δὲ πάντα πέλει ταγοῦ σέθεν, οὐκ ἄρα κλειθρα
οἴγμεν' ἔην Μουσῶν, ἀλλά νυν ἀμπετάας.

Page 74 :

Εἰς ὄρνιν τοῦ λογιωτάτου Νικολάου τοῦ Μωδαφάρου,
φιλτάτου μοι ἐν τοῖς ῥητορικοῖς διδασκάλου,
ἡδιστα ἄδοντα.

Οὐρεσίφοιτος ἔην, ὄζων δ' ἐπι ταρσὸν ἐρείσας
Βοιωτὴν φθογγὴν προὔχεον ἐκ στομάτων.
Δαῖς μοι ἄκρα χλόης, λέκτρον δ' ἄστρωτον ἐτύχθη
ἔρπηξ ἢ δρυὸς, φωλεὸς ἢ πέτρης·
ἄρτι δὲ πλεκτὸς ἔχει με λύγους δόμος, ἄρτι βεβρώθω
ἔργματα Δημήτρης, ἀμβροσίας μερόπων·
ἄρτι λιγὺν προῖεις στομάτων νόμον ἤδεα βάζειν,
οὐχ ὡς πρὶν Καῖσαρ, χαῖρε δὲ Μωδάφαρε.

Page 75 :

Ἄλλο εἰς τὸ αὐτό.

Τίς σε λιγὺν στηθέων ἤσκησεν ἀπ' ἤχον ἰάλλειν,
ποικίλα Μελπομένης τ' εἶδεα λαρὰ κρέκειν;
Τίς σε νόμον φρύγιον, γαῦρον τίς δώριον ὕμνον,
τίς τριμερὲς μέλπειν ἀρμάτιόν τε μέλος;
Τίς νεάτην χαλάαν βαρύδρυχθον, τίς δ' ἐπαφᾶσθαι
δειξε μέσσην, ὑπάτην, πᾶρ τε μέσσην μελίπουν;

Κεῦθε γὰρ ἀρμονίης τοκέας χρόνος. Οὐ γὰρ Ὀλυμπον,
 Τέρπανδρον, Σακκάδαν, οὔτε Θάληθ' ὀρώω.
 Κεδνὰ μὲ Μωδαφάροιο διδάξατο κύκλα προσώπου·
 πάνθ' ὅσα φορμῆζω, ὕψει ὄου ἐδάην·
 ἦ ῥὰ διδασκῆσαι θνητοῖς ἔπι κνώδαλα καὐτὰ
 ἀφραδέα κλεινοῦ ὦπ' ἴδε Μωδαφάρου.

Page 85 :

Εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον καὶ ὑπέρτατον
 Γεώργιον τὸν Κορνέλιον, ἱππέα, ἐπίκλην τὸν
 Μποροκόπουλον, φρονήσει καὶ ἀνδρεία
 μάλιστα διαπρεπέστατον.

Κρήτης ἔρκος ἔης πινυταῖς φρεσὶ κ' ἔγγει φαίνων,
 λώια ταῖς σάζεις, ὧ λυγρὰ ἐξελάας.
 Τρώεσι δεῖμα πάρος τελέεσκε κλεινὸς Ἀχιλλεὺς,
 Θρηξὶ δὲ νῦν μετίζον Κορνέλιος τελέθει.

Page 85 :

Πρὸς τὸν εὐλαβέστατον πατέρα Ἰλαρίωνα τὸν Τζιγάλα
 Κύπριον, ἀξιον τῆς τοῦ ἀγίου Βασιλείου τάξεως
 ἱερομόναχον, ἀνδρα εὐσεβεία, ἠθῶν χρηστότητι, οὐμὴν
 δὲ ἑλληνικῇ τε ἅμα καὶ λατινίδι φωνῇ ἐξοχώτατον.
 Ὅ λόγος ἰθύνεται πρὸς τὸν μέγαν Βασίλειον.

ὦ μέγα βασιλέων ἐπιώνυμε, Καππαδοκείης
 ἔρχαμε, μοναδικοῦ βαθροθέτα βίότου,
 δέρκεο οὐρανόθεν σὸν μύστην Ἰλαρίωνα,
 ἀγνὸν μὲν ζωῆ, ἔργμασι δ' ἀγνότερον·
 ἐσθῆς τρηχεῖη, καθαρὰ δαῖς, ἤματ' ἄσιτα,
 νύκτες δ' ἄγρυπνοι, ἄσματα, ἱκεσῖαι·
 θεῖός οἱ ἐν κραδίῃ, ἐν ῥήμασιν, ἐν τε ὀπωπῇ
 πνεεῖ ἔρωσ, θεῖων ἐργοτελῆς καμάτων.
 Ἀγγελικὸν πάμπαν σχῆμ' ἔπλετο; ἦ ῥὰ πιφάσκοις
 ἀνδράσι τοιοῦτοις σφόδρα ἀρεσκόμεθα.

Page 89 :

Εἰς τὸν πανυπέρτατον καὶ αἰδεσιμώτατον Βενέδικτον
 Ἰουστινιανὸν τὸν καρδινάλιν μακαρίας μνήμης,
 ὑπερασπιστὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν Ῥώμῃ φροντιστηρίου,
 εἰς τὴν πρὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ σιωπὴν.

Ἴς ἐμὴ εὐκάματος λύθη, Βενέδικτος ὑπέειπεν,
 ἢ βῶ ἐπ' ἐκκλησίῃ δηρὸν ἐμοχθίσασμεν;
 Φεῖδες, γλῶσσ', ἐπέων· τί ἐτι χρεῶ ἔπλετο μύθων;
 βουλάων οὐκ ἔθομαι, ἦν ἄτερ ὡσι πόνων.
 Ἐννεπε, καὶ σίγησε πανύστατον· οὐδὲ σάφ' ἴδμεν
 εἰ θάνεν, ἢ τί μέγα φράζεν ἐφ' ᾧ ἐμόγοι.

Ἄλλο εἰς τὸν αὐτόν.

Χθὲς γοάων σὸν ἔπηξα κενήριον, ἄρτι δὲ τύμβω
 δάκρυ τεῶ σπένδειν ἤλυθον. Οὐ τι μέγα·
 εἰς ἐλίχην μάγνης ποτιέλικται, οἱ δ' ἐλίχωπες
 ἡμέες εἰς σέ μόνον· πρὸς δὲ τετὴν ἐλίχην
 καὶ πάρος ἀνίηθεν ἐπλευσάμεν· ὦ ἐμὸν ἄλγος,
 νῦν σέο πρὸς τύμβον σὴ φερόμεσθ' ἐλίχη.

Page 90 :

Εἰς τὸν αὐτὸν θρήνος.

ὦ μέγα κοσμητορ λαῶν, ἀγχιστε προταίης
 τιμῆς, οὐρανόθεν γῆνδε κατερχομένης·
 πῆ σέο κεῖνα πάροιθ' ἀγλαίσματα; πῆ χαρίεσσα
 μορφή, ἢ πάντας τέρπε καὶ ἀχτυμένους;
 Πῆ κλέος εὐεπίης φρενοθελγές; πῆ μεγαθύμου
 σύμβολα κοιρανικῆς μεστὰ σαοφροσύνης;
 Πῆ λαοσσόα σεῖο φρονήματα; πῆ δὲ μενοιη
 ἄσπετος ἀλλοτριῶν ἐξελάτειρα πόνων;
 Αἰ, αἰ πάντα μόρος κατεδάψασ· ἃ μοὶ ἀνάγκης,
 πόσσο' ἄφαρ ἐξεμάας κύδε' ἐνὶ δρεπάνῳ.

Page 91 :

Cum isthuc opusculum hucusque iam typis esset exceptum, en mihi, felici nescio qua alite, religiosissimus P. GEORGIVS BVSTRONIVS, societatis Iesu, D. Petri pœnitentiarius, Roma mittit, die 15 novembris labentis anni 1652, tria folia impressa, quæ ait se anteaactis diebus accepisse Parisiis. In quorum altero spectatur incisa effigies illustrissimi ac doctissimi LEONARDI PHILARA, apposita hac inscriptione : Λεονάρδος Φιλαράς, υἱὸς Ἰωάννου, Ἀθηναῖος. Quæ sonant : *Leonardus Philaras, filius Joannis, Atheniensis.*

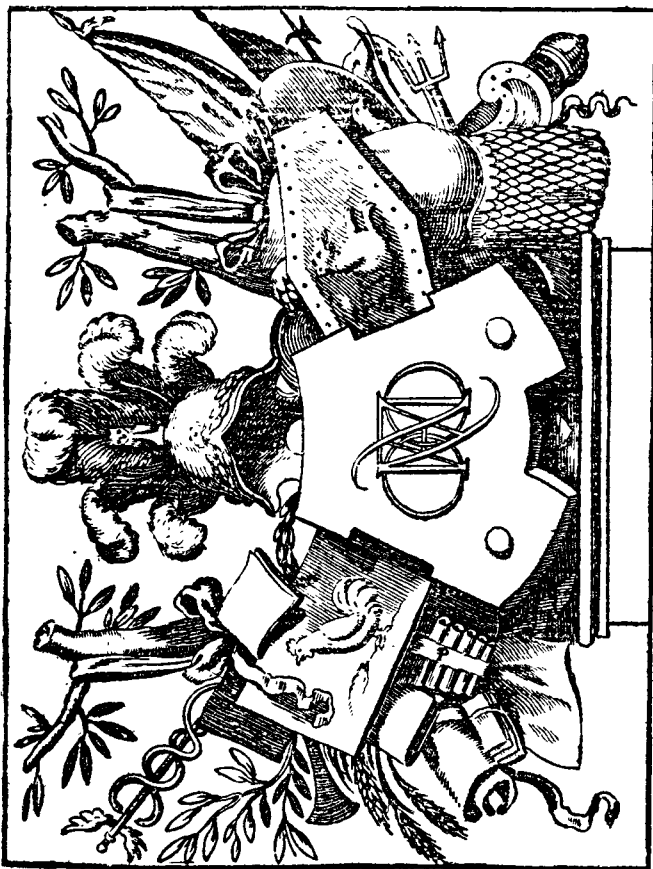
In altero continetur elogium, seu narratio grandiusculo caractere, latino sermone elata. Supra narrationem adiecta est prudens sententia græca. Supra eam extenditur icon, seu tabella variis figuris hieroglyphicis affabre cœlo exornata. In cuius quidem medio cernitur ceu geminatus globulus, in quo eiusdem nomen et cognomen Λεονάρδος Φιλαράς continetur, cunctis hisce litteris incredibili ingenio in unum an signum, an griphum ita examussim congestis, ut tamen earum unaquæque animadverti ac notari queat. Cuius quidem generis signa a Græcis vulgari idiomate, quo hodie utimur, appellitari solent μονοκοντυλιὰ, quasi dicas *unicus calami tractus*. Perinde namque conficitur ac si semel ac continuo calamum vertendo absolvas. Quo fit ut eius structura ab iisdem Græcis magni etiam æstimetur. Antiqua vero ac litteraria græca voce appellaverim βουστροφηδὸν γράμμα, quoniam, ut Henrici Stephani verbis in *Thesouro linguæ græcæ* loquar, fit « vertendo ac flectendo more boum arantium ».

In tertio denique folio aspicitur illa eadem icon, tum illa ipsa sententia græca, necnon duo tetrasticha : alterum quidem græco sermone, sed quo Græci hac tempestate loquuntur, alterum autem latinum in eiusdem effigiem.

Quæ quidem folia ut vidi, præsertim vero præfatum griphum, haud parum cœpi voluptatis, tum ob ingeniosissimam eius structuram : tum quia eximius hic vir antiqua mihi necessitudine et

observantia est cultus : in quem duo etiam cusi epigrammata, quæ pagina 37 huius istius opusculi legis ¹. Quocirca haud ingratum quoque fore existimavi, si ea ob oculos omnium sisterem, ut simul quoque meæ erga tantum virum observantiæ illustre aliquod æternumque posteritati exhibeam monumentum. Narrationem græcis carminibus illigavi. Figuram autem a meliore quem Patavii nancisci potui incidi curavi. Eam aspice.

1. Voir ci-dessus, page 60. Il y en a trois.

Βούλου τὰς εἰκόνας τῆς ἀρετῆς ὑπόμνημα μᾶλλον
ἢ τοῦ σώματος καταλιπεῖν.

LEONARDVS PHILARAS ATHENIS NATVS TΩN EYΠA-
TPIAΩN, ROMÆ EDVCATVS TΩN ΦIΛOΣOΦΩN, PARISIIS
OCCVPATVS TΩN ΠOΛITIKΩN, PVERITIAM IN GRÆCIA
CVM CARIS PARENTIBVS, IYVENTYTEM IN ITALIA LITE-
RARVM STVDIIS INCYMBENS, VIRILIS ÆTATIS PARTEM
IN GALLIA PVBLICIS REBVS OPERAM NAVANS EXEGIT.
NOBILI PATRIÆ LIBERTATIS DESIDERIO ACCENSVS,
PLVRES ANNOS INTER CHRISTIANÆ MILITLÆ MILITES,
APYD CAROLVM NIVERNENSIVM DVCEM, TRADVXIT,
MISSVSQVE AB EO MAGNIS DE REBVS AD GREGO-
RIVM XV ET VRBANVM VIII, ROMANOS PONTIFICES,
PLVRIMVM EAMDEM MILITIAM SVIS OFFICIIS IYVIT.
NVNC PRO SERENISSIMO DVCE PARMENSI IN AVLA
RESIDENS ORATOR, LVDOVICO IVSTO ET GASTONI,
AVRELIANENSIVM DVCI, APPRIME NOTVS, CARDINALI
RICHELIO CÆTERISQVE REGNI PROCERIBVS OB EXI-
MIAS VIRTVTES CARISSIMVS, HONORATE VITAM DEGIT,
VIR VERE ILLVSTRIS ET AD PRISCAM ILLAM SVORVM
GLORIAM ADSPIRANS.

Iam lege græca quanquam paulo περιφραστικώτερα.

Φέρτατε Ἀργείων, ζαθέης πολυλόβιε ὄρηξ
Ἄτθίδος, ἀρχαίου ἐρικυδέος ἔκγονε Κόδρου,
δείκλον εὐκλείης κρατερόφρονος Ἑλλάδος ἔμπνον
κλεινὸς Ἰωάννης, τεττιγοφόρος σὲ φύτευσε
πρῶτα τῆ πατρώῃ ἔφλεις θρεπτήρια γαίῃ
δεύτερα παμβασιλεία κατ' αἶσαν ἀφείλετο Ῥώμη.
εἰτά σε Κελτῆ προσεδέξατο, πλείστα δ' ἐν αὐτῇ
ἔργματα κλεινὰ ἔοργας ἀθέσφατα, πλείστα διορθοῖς
ἀενάαις πραπίδεσαι καὶ ἔσσομένοισι πιθέσθαι
καὶ Χριστοῦ στρατιῆν Νιβερνήων τὲ ἀνακτα
σῆ γ' ἀρετῆ βουλῆ τε ἐπέειγεις, ἔσφα ἄθεσμα
δεσμὰ ἀφυκτα φίλης ἡμῶν ἀπο πατρῴδος ἀρθῆ.
Πρὸς Γρηγόριον ἄκρον ἔδης καὶ Οὐρέανδον ἄκρον

ἔγδοον ἐργασίης ἀμεγάρτου εἶνεκ' ἀρίκει·
 νῦν δὲ γαληνοτάτου ἀρχοῦ Πάρμηης ἐφεδρεύεις
 πρέσβυς Λουδοβίκῳ Κελτῶν βασιλῆϊ δικαίῳ,
 Γαστονίδ' Αὐριλίῳν ἡγήτορι καὶ Ῥικελείῳ,
 ἄλλοις τ' ἀρχηγοῖς Γαλατείης ἀμφαγαπάζῃ,
 ἀκροτάτων ἀρετῶν, πολυήρατε, οὐνεκα σεῖο·
 φέρτατε Ἀργείων, Λεονάρδε ἀεὶ φιλόπατρι,
 ὦ Φιλαρᾶ, φιλέεις ἄρα σὴν πάτρην τε φίλους τε.

Ces vers sont suivis de leur traduction latine et d'une seconde reproduction de l'emblème.

Page 97 :

Πρὸς τὴν τιμίαν μου μητέρα.

Κυρά μου, δὲ μοῦ βόλεσεν ἀκόμι νὰ γυρίσω
 εἰς τὴν πατρίδα, νὰ σὲ εἰδῶ καὶ νὰ σὲ προσκυνήσω·
 χείρου μὲ τὴν εἰκόνα μου, κ' ἤξευρε πῶς μὲ σένα
 εἶν' ἡ καρδία μου πάντοτε, καὶ τὸ κορμὶ στὰ ξένα.

Philaras dut écrire ce quatrain sur un de ses portraits qu'il envoya à sa mère.

Page 97 :

IN EFFIGIEM LEONARDI PHILARAS.

Nobilis huic vitam fausto dedit omine tellus
 attica; doctrinam Roma secunda parens.
 Quem, varias postquam placuit cognoscere gentes,
 grata suo retinet Gallia nostra sinu.

De la page 115 à la page 122, on trouve douze pièces de vers à la louange de saint Athanase, protecteur du Collège grec de Rome. A la suite de ces pièces, on lit (p. 123) : Hæc in D. Athanasium, Collegii Græcorum Romæ tutelarem, conscripsi, cum in eodem Collegio alios alumnos græcas litteras docerem. Asservo apud me etiamnum complura alia.

Bibliothèque nationale de Paris : Y 530.

Bibliothèque Mazarine : n° 10492.

Bibliothèque de l'École des langues orientales : R. VI. 45.

404

LEONIS ALLATII ΣΥΜΜΙΚΤΑ, SIVE OPVSCVLORVM, GRÆCORVM ET LATINORVM, VETVSTIORVM AC RECENTIORVM, LIBRI DVO. Edente, nonnullis additis, BARTOLDO NIHVSIO. *Syllabus omnium subjicitur sequenti Dedicatoriam Præfatiunculæ.* COLONIÆ AGRIPPINÆ, Apud IODOCVM KALCOVIVM. c16c1c1111. *Permissu Superiorum.*

In-8° en deux parties dont la première de 16 ff. non chiffrés et 302 pages; la seconde de 1 f. non chiffré, 458 pages et 3 ff. non chiffrés.

On peut voir le titre des différents opuscules que contiennent ces deux livres, dans la reproduction intégrale de l'Index des dix livres des Σύμμικτα, que nous donnons plus loin, à l'année 1668.

Bibliothèque nationale de Paris : D 16 (Inventaire D 11614).

405

LEONIS ALLATII MELISSOLYRA De Laudibus DIONYSII PETAVII *Societatis Iesu Presbyteri.* ROMÆ, MDCLIII.

In-8° de 16 pages. Sur le titre, une lyre soutenue par une abeille. Rarissime plaquette.

En tête du livre (pp. 3-4), une dédicace latine au cardinal François Barberini. Le poème grec à la louange du P. Denys Petau, de la Compagnie de Jésus, est en vers iambiques et occupe les pages 5-16.

Bibliothèque de l'Arsenal : Théol. 4324. 8°.

406

ANEKAOTA SEV HISTORIA ARCANA PROCOPH CÆSARIENSIS NICOLAO ALEMANNO Defensore Primùm ex Biblioth. Vaticana prolata *NVNC Plerisq; in locis συγγράμωων* (sic) *testimoniis falsitatis convicta* à IOANNE EICHELIO

Franco Prof. Helmst. *gemino indice locupletata*. HELMESTADT,
Typis HENNINGI MULLERI Acad. Typ. CIΩIOCLIV.

In-4° de 64 feuillets non chiffrés, 172 (non 171, car il y a deux pages 151) + 304 pages et 10 feuillets non chiffrés. Marque de l'imprimeur sur le titre. Édition peu commune.

407

TRVTINA MEDICA

Qua tum Sanguinis missionis, tum Vini exhibitionis vulgaris in Febribus usus aduersus

ἀμωφῶδους Galeni detractatores pro ipsius tutela, ac Ὑδρωφῶδους perpenditur.

A

GEORGIO CORTACIO

CRETENSI

Philosoph. ac Medic. D.

EXTRVCTA

Eminentissimo Cardinali Principi

PETRO OTTOBONO

DICATA.

PATAVII, Apud Petrum Lucianum M.DC.LIV. *Superiorum permissu*.

In-4° de 8 ff. non chiffrés, 143 pages chiffrées et 5 pages non chiffrées. Sur le titre : les armoiries du cardinal Pierre Ottoboni gravées en taille-douce. Livre d'une extraordinaire rareté.

Collation du volume :

Feuillet 1 : Faux-titre.

Feuillet 2 : Titre.

Feuillets 3-4 : Épître dédicatoire *Eminentissimo ac reverendissimo principi Petro Othobono S.R.E. cardinali amplissimo domino ac patrono enixe humillimeque colendo perpetuam felicitatem p.* Cette épître est datée de Venise 1654 et signée GEORGIUS CORTACIVS.

Feuillet 5 recto : *Errata*.

Feuillet 5 verso : Un permis d'imprimer émanant de l'autorité ecclésiastique et daté du 7 novembre 1652; un second permis d'imprimer délivré par les Réformateurs de l'université de Padoue et daté du 4 décembre 1652.

Feuillet 6 recto :

Πρὸς τὸν πανυπέρτατον καὶ πανυπερσέβαστον κύριον κύριον
Πέτρον Ὀττοβόνον, ἱεράς ἐκκλησίας ῥωμαϊκῆς καρδινάλην,
ἀγαθὸν ἐξ ἀγαθῶν γεγεννημένον, ἤρωσιν ἐν βελτίοσι βέλ-
τιστον, πορφυρόεσιν ἐν μείζοσι μέγιστον, ἐν πᾶσι ὄτι
μάλιστα θαυμάσιον, ἐπίγραμμα.

Ἔρνος ἀειθαλές, ἄπλετον, Εἰνετιῶν ἀπο ὄρσε,
Ῥώμης ὑψιμέδους ἄρτι μέλαθρα θάλει·
φρίνικος ὕψει, εὐπετάλου δρυὸς εὐρεὶ ἐίκτην,
ἠδύπνοός γε χλόη ὄμμασιν εὐθυμή·
ἄλκαρ ζῶσι πέλει, λιγυροῖς ἔρνεσι χάρμα,
πτόρθοις εὐ γηθεὶ αἰετὸς ὑψιπέτης·
αἰετὸς ὑψιπέτης πετερύγων ὑπὸ βένθεα υἷα
ῥωμαλέως ἀγινεῖ Φοῖβος ὅποι τελέθει
τοῦ ἀγλαῶν σέλας οὐκ ἀτενίζοντ' ἐξαποβάλλει·
τὸν δ' ἀθρέοντα φίλον οἶα πᾶν συνέχει·
ὡς ἄρα Ὀττοβόνος δολεροῦς στυγεροῦς τε ἀλλάκει,
ἐσθλοῦς δ' ἐκφιλέει καὶ κρατεροῦς ἀνέρως.
Καὶ γὰρ Πέτρῳ ἔπλετο οἶά περ ἄκραν ἐς πέτραν,
ἱερά θεσμοσύνη εὐσεβείης φιλή.

Εὐκλείης τοσαύτης ἱερῶ ἀνάθημα
τοδὶ εὐτελὲς ἀπεώρισε
Μιχ. θύτης ὁ Χορτάκιος.

Feuillet 6 verso : Traduction latine littérale de la pièce grecque précédente ; elle est ainsi signée :

Michael Cortacius sac.
Auct. frat.

Feuillet 7 r° et v° : Avis au lecteur, dont voici le début : « Typographia huius operis Patavii nobis Venetiis existentibus peracta est. »

Feuillet 8 r° et v° : Épître « ad præstantissimum ac celeberrimum Venetorum medicorum collegium ».

Les quatre dernières pages du volume sont occupées par :

Elogium acrostichon, singulæ cuius maiores litteræ sequens thema hac in prima linea positum exprimunt, nempe : *Ad auctorem operis frater Ioannes Stephaninus Vicetinus Servita prior hoc adplaudens elogium inscribit.*

Aureum Dogma
 Augusto Universa Compendio
 Tradens
 Oracula Reserat Edisserit Miracula
 Orbi
 Principum Et Regum
 Incolumitati
 Salubre Faustum
 Rara Appellatur Trutina
 Edocens Remedia Impertiens
 Opus Admirandum
 Novo Nomine
 Excellens Stupendum
 Sophis Typum Expressum Philomusis
 Hippocratis
 Asclepiadis
 Normam Insignem
 Nuncios Universis Significans
 Viris
 Insolitum Cælo Et Telluri Interminatum
 Nimio Videbitur Stupore
 Siste Et Respice
 Viator
 Ista Trutina
 Aptiora Ponderat Remedia
 Incolumitatem
 Omnium Reparatura Hominum

O

Cœleste Altitonantis Donum
 Pharmaca Largiens Amica
 Venena Depellens Expellens Noxia
 Salubritatem Effert Longævam
 Obtrectatores Galeni Invidos
 Vindicat
 Medico Iure
 Nunquam
 Solum Cœlum
 Regulam Intuebitur Breviorem
 Ista Trutina.

♠

Quisquis Respicis Intueris Aspicias Sophos Viator Sapiens
 Mirabile hoc Opus Medicam Hance Trutinam Quisquis Con-
 tueris Meditaris Eam Æqua Ponderare Lance Vulgarem in
 Febribus Usam Sanguinem Emittendi Exhibendi Vinum
 Adversus Obtrectatores Galeni Detrectatores Intellige Geor-
 giumque Ipsum Cortaccium Insignem Huius Libri Auctorem
 Medicum Physicum Orbi Celebrem Urbi Defensorem acerrim-
 um Tutelarem Galeni Medicæ Artis Principis Æstimato Qui
 Brevi Hoc Compendio Quicquid Galenus Dixit Scripsit Æscu-
 lapius Complectens Universum Terrarum Ambitum Implet
 Iure Complet Qui Sinceriori Doctrinæ Stylo Calamo Medicæ
 Artis Puriori Veram Medendi Regulam Unicam Curandi
 Methodum Venturæ Posteritati Pandit Ecce Monstrat Qui
 Medica Hac Trutina Maxumæ Claudit Invidiæ Summæ Recludit
 Venerationi Ora Omnium Omnium Corda Qui Publica Divini
 Huius Operis Impressione Gloriosam Inclyti sui Nominis
 Famam Micantia super Sidera Extollit Igitur Quisquis Respicis
 Intueris Aspicias Sophos Viator Sapiens Medicam Hance Tru-
 tinam Cognosce Intellige Disce Omnes ad eam Accedentes
 Doctos Abscedere Doctissimos Perfectam Medicæ Artis Disci-
 plinam Perpendere Æque Integre Librare.

Publicis Acclamationibus Applausibus Perpetuis Orbis Urbis Tanti Immortalitati Æsculapij Hocce Obsequij Mnemosynon Observantiæ Posuit Frater Ioannes Stephaninus Vicetinus Servita Cœnobij Fratrum Servorum Vincentiæ Prior. *℞*

Accede Quisquis es Galenomastix, Trutina est in promptu. Quis Pensiculator? **Georgius Cortacius**. Quid ponderat? Vini & Sanguinis missionem in febris usus. Cui adversaris? Vini forsane? Bacchi amantem lædis? Sanguinis missioni assentiris? Genium cuiusdam defraudabis. Quid ergo? Æquilibrat Cortacius utrumque. Tu criticus Cretico eris? Zoile, siste. Lege.

*Marmora non chartæ sunt præmia digna laboris,
sponte sua cinget laurea Musa comas.
Sufficit in parvis hunc multa tenere libellum;
si meliora cupis, Zoile, prome tua.*

Amoris et observantiæ ergo
Mauritius de familia Fieschi Venetus,
Medic. Phys. &c. scribebat.

Bibliothèque nationale de Paris : Te⁴⁶ 14.

Biblioth. universitaire de Padoue : S.N. 1641.

ΠΡΟΚΛΟΥ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ
ΤΟΥ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ Τετραβιβλιον. PROCLI DIADOCHI
PARAPHRASIS IN PTOLEMAEI LIBROS IV. De Siderum
effectationibus, A LEONE ALLATIO à Græco in Latinum
conversa. LVGDVNI BATAVORVM, Ex Officinâ FRAN-
CISCI MOYARDI, Bibliopolæ à regione Academiæ. 1654.

In-8° de 4 ff. non chiffrés, 294 pages et 1 f. blanc. Cette édition est la même que celle de 1635, dont on s'est borné à réimprimer les 4 feuillets liminaires.

409

DEL VIAGGIO DELLA SIGNORA D. LVCRETIA BARBERINA DVCHessa DI MODENA DA ROMA A MODENA,
Lettera DI LEONE ALLACCI. ALL' ILL.^{mo} SIG.^{ra} IL SIG.^{ro}
 MARCANTONIO SPINOLA. GENOVA L'ANNO MDCLIV.
 CON LICENZA DE' SVPERIORI.

In-4° de 1 feuillet non chiffré et 97 pages. Rarissime.

Bibliothèque nationale de Paris : K 5350.

410

CONCORDIA
 NATIONVM CHRI-
 STIANARVM
 PER ASIAM, AFRICAM,
 ET EUROPAM,
 IN FIDEI CATHOLICÆ
 DOGMATIBUS,
 Apud borealis Europæ Protestantæ deserii
 contra fas pronuper cæptis;
 INDICATA
 ab
 ABRAHAMO ECHELLEN-
 SI, MARONITA,
 ET
 LEONE ALLATIO
 GRÆCO.
 Juncta sunt BARTOLDI NIHSII duo
 ad Protestantium eorundem Academicos
 PROGRAMMATA.
Superiorum concessu.
 MOGVNTIÆ,
 Typis NICOLAI HEYLLII.
 cId Idc LV.

In-8° de 2 feuillets non chiffrés, 44 et 280 pages.

Collation du volume :

Feuillet 1 : Le titre.

Feuillet 2 : L'intitulé suivant : *ABRAHAMI ECHELLENSIS, DE CHRISTIANIS PER ASIAM ET AFRICAM*, Maronitis, Armenis, Nestorianis, Melchitis, Jacobitis, Copticis, & Aethiopicibus, *CVM ECCLESIA LATINA CONTRA PROTESTANTIVM TVRBAM FACIENTIBUS, ASSERTIO* ; Simulque ad earundem nationum orientalium confessiones ipsas *PROVOCATIO*.

Pages 1 à 44 : *BARTOLDI NIHUSII AD PROTESTANTIVM ACADEMICOS PROGRAMMA*. Ce programme est daté : Moguntiae ineunte maio MDCLV.

Pages 1 à 44 (bis) : *CATALOGVS LIBRORVM CHALDÆORVM*, AUTORE HEBED IESV, Interprete ABRAHAMO ECHELLENSI, Qui & NOTAS addidit. *EDITIO HÆC POST ROMANAM est altera, sed majoris nunc lucis ergo distincta passim numeris*.

Pages 45 à 90 : *ABRAHAMI ECHELLENSIS NOTÆ*.

Pages 91-252 : *LEONIS ALLATII, DE PERPETUA CONSENSIONE LATINÆ ET GRÆCÆ ECCLESIAE, EPISTOLA ad D. JOANNEM CHRISTIANVM L. B. DE BOINEBYRG. Subjungitur JOANNES VECCUS PATRIARCHA. CONSTANTINOPOLITANUS, De processione Spiritus sancti, ad Sugdææ Episcopum Theodorum, eodem Allatio interprete. Editio hæc prima est*.

Pages 253 à 280 : *BARTOLDI NIHVSII AD PROTESTANTIVM ACADEMICOS PROGRAMMA POSTERIVS*. Daté : Moguntiae, ineunte maio MDCLV.

Bibliothèque de l'Arsenal : Théol. 4332. 8°.

411

LEONIS ALLATII DE VTRIVSQUE ECCLESIAE OCCIDENTALIS ATQVE ORIENTALIS perpetua in dogmate DE PVRGATORIO consensione. Quæ continentur in hoc volumine indicat pagina 14. ROMAE, Apud Iosephum Lunam Maronitam. M.DC.LV. Superiorum permissu.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés et 952 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. En tête du volume, il y a une épître dédicatoire d'Allatius à Alexandre VII.

Au f. 7 verso, on lit ce qui suit :

Continentur in hoc volumine :

[1] Leonis Allatii de utriusque Ecclesiæ occidentalis atque orientalis perpetua in dogmate de Purgatorio consensione.

[2] Eiusdem dissertatio de perpetua Ecclesiæ occidentalis atque orientalis tum in dogmate, tum in ritibus consensione, ad D. Ioannem Christianum de Boineburg.

[3] Eiusdem epistola ad D. Bartoldum Nihusium, episcopum Myssiensem, in qua agitur : 1° de Communione Græcorum sub specie unica ; 2° textum græcum Maccabæorum de Sacrificio pro mortuis dicere quod exprimit textus latinus.

[4] Eustratii, presbyteri Constantinopolitani, adversus eos qui dicunt animas statim atque e corpore solutæ sunt, non operari ; neque oblati pro iis precibus et aliis bonis operibus juvari, græce et latine, Allatio interprete.

[5] Joannis Vecchi, episcopi Constantinopolitani, ad Sugdææ episcopum Theodorum liber tertius, græce & latine, Allatio interprete.

Bibliothèque nationale de Paris : D 38 (Inventaire, D 41626).

Contre cet ouvrage de Léon Allatius a été écrit le livre dont voici le titre :

Ecclesia græca lutheranizans Sive exercitatio de consensu et dissensu orientalis græcæ speciatim russicæ, et occidentalis lutheranæ ecclesiæ, in dogmatibus, Ex variis, Quæ de religione Græca extant, monumentis eruta. Ubi simul demonstratur Ecclesiam Græcam facilius cum Lutheranis quam Romanis sacris uniri posse, inque principalibus doctrinæ capitibus, propius a nobis quam pontificiis distare. Cui ob materiæ adfinitatem adjecta in calce est Dissertatio *Viri Admodum Reverendi Theologi celeberrimi* Dn. JOH. QVISTORPII, De Christianismo Græcorum hodiernorum opposita *Leoni Allatio* Theol. Romano, Auctore & Editore J. P. Kohlio, Kiloniens. Lubecæ, Apud Petr. Böckmannvm. 1723.

In-8° de 1 feuillet (titre) et 190 pages. Le feuillet qui forme les pages 189 et 190 a dû être tiré avec le feuillet de titre, car ils sont l'un et l'autre indépendants. Ouvrage peu commun.

Bibliothèque de l'Arsenal : Théol. 4334. 8°.

412

KONSTANTINOY (sic) TOY MANASSH SYNOPSIS ISTOPIKH. CONST. MANASSIS BREVIARIUM HISTORICVM. EX INTERPRETATIONE IOANNIS LEVNCLAVII, cum eiusdem, & IOANNIS MEVRSHI Notis. *ACCEDIT VARIARVM LECTIÖNVN LIBELLVS*, curâ LEONIS ALLATHI, & CAROLI ANNIBALIS FABROTI IC. Item Glossarium Græco-barbar. studio eiusdem FABROTI. PARISIIS, E TYPOGRAPHIA REGIA. M.DC.LV.

In-folio de 4 feuillets non chiffrés, 197 pages chiffrées et 11 pages non chiffrées, dont les deux dernières blanches. Armes de France sur le titre.

A la page 9 non chiffrée de la fin :

PARISIIS, EX TYPOGRAPHIA REGIA, CVRANTE SEBASTIANO CRAMOISY, Regis ac Reginae Regentis Architypographo. M.DC.XLIX.

Dans certains exemplaires, notamment celui de la bibliothèque Mazarine, cette date est couverte par une petite bande de papier portant : M.DC.LV.

Pour être complet, le volume doit posséder la partie suivante annoncée sur le faux-titre de la première :

GEORGHII CODINI ET ALTERIVS CUIVSDAM ANONYMI EXCERPTA DE ANTIQVITATIBVS CONSTANTINOPOLITANIS, Edita in lucem opera & studio PETRI LAMBECH HAMBVRGENSIS : cum Latina versione, & Animaduersionibus necessariis. *ACCEDVNT MANVELIS CHRYSOLORÆ EPISTOLÆ TRES de comparatione veteris & nouæ Romæ.* ET IMP. LEONIS COGNOMINE SAPIENTIS ORACVLA,

cum Figuris, atque antiqua Græca Paraphrasi. *Addita est etiam Explicatio Officiorum sanctæ ac magnæ Ecclesiæ, iuxta eorum ordinem, Interprete BERNARDO MEDONIO Tolosate.* PARI-SIIS, E TYPOGRAPHIA REGIA. M.DC.LV.

In-folio de 6 feuillets non chiffrés et 323 pages. Au bas de la page 323, on trouve la même souscription qui figure déjà dans la première partie.

Bibliothèque Mazarine : n° 5643.

413

VITA DELLA VENERABILE SERVA DI DIO MARIA RAGGI DA SCIO. *Del Terzo Ordine di S. Domenico, Scritta DA LEONE ALLACCI.* IN ROMA, Per il Mascardi. MDCLV. *CON LICENZA DE' SVPERIORI.*

In-4° de 4 feuillets non chiffrés, 117 pages chiffrées et 3 pages non chiffrées. Le titre est orné d'une petite vignette représentant une abeille posée sur une lyre. Rarissime volume.

En tête de l'ouvrage, on trouve une épître dédicatoire de Léon Allatius *Al Padre Rev^{mo} Maestro generale dell' ordine de' Predicatori, F. Gio. Battista Marini.*

Bibliothèque du Musée britannique : 702. k. 14.

MARIE RAGGI de Chios mourut à Rome, le 7 janvier 1600, à l'âge de quarante-huit ans. Elle fut inhumée dans l'église de Santa Maria sopra la Minerva. Sa vie, écrite en latin par son confesseur, Michel Loth de Ribera, de l'ordre des Frères prêcheurs, a été traduite en italien par Paul Minerva de Bari, religieux du même ordre, et plusieurs fois imprimée, notamment à Naples, en 1609.

Voir aussi sur Marie Raggi un ouvrage très rare de Michel Giustiniani : *La Scio sacra del Rito latino* (Avellino, 1658, in-4°), pages 166 à 168; et Léon Allatius : *De ecclesiæ occidentalis atque orientalis perpetua consensione* (Cologne, 1648, in-4°), col. 1096 et col. 1658-1659.

414

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΡΗΤΟΡΟΣ ΙΕΡΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Αντιπατελλάρος.

Επιστολή περί ενώσεως τῶν ἐκκλησιῶν πρὸς τοὺς Πατριάρχας
τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων.

Συντετμημένος Αντικαμπανέλλας.

D. ATHANASII
RHETORIS PRESBYTERI
BYZANTINI

Antipatellarus.

Epistola de vnione Ecclesiarum ad Alexandrinum
& Hierosolymorum Patriarchas.

Anticampanella in Compendium redactus.

PARISIIS,

Ex Typis IVLIANI IACQVIN, viâ Latomorum,

propè Sorbonam.

M.DC.LV.

CVM APPROBATIONE.

Un volume in-4°. Sous le titre général ci-dessus, on doit trouver les quatre parties suivantes :

Première partie : L'*Antipatellarus*, qui n'a qu'un titre d'entrée en matière, ainsi conçu :

ΤΗΣ ΑΥΤΟΣΥΣΤΑΤΟΥ' ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΑΝΤΙΠΑΤΕΛΛΑΡΟΣ
ΠΡΟΣ Αθανάσιον τὸν πατελάρον Πατριάρχην ἔντα ἐν τῇ Κωνσταν-
τίνου, καὶ διδάξαντα τὰ ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν ἁγίων Αποστόλων, τὴν εὐσέ-
βειαν ἀνάστατον ποιοῦντα, καθ' ἣν ἡμέραν τῇ δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ κρίσει
καὶ τοῦ θρόνου ἐξεδλήθη, ἔτει αγνέ. ἀνασκευαστικὸς τῶν ἐκείνῳ περὶ τοῦ
πρωτείου τοῦ μακαρίου Πέτρου ῥηθέντων

In-4° de 4 feuillets liminaires et 43 pages. J'omets à dessein la traduction latine de ce titre.

Deuxième partie :

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΡΗΤΟΡΟΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
 ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΣ ΤΟΥΣ ΤΟΝ ΤΕ τῆς Ἀλεξάν-
 δρείας, καὶ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον διέποντας, περὶ τῆς ἐνώσεως
 τῶν ἐκκλησιῶν. EIVSDEM ATHANASII RHETORIS BYZAN-
 TINI AD PATRIARCHAS ALEXANDRINVM & Hierosolymi-
 tanum de Sanctarum Ecclesiarum vnione. PARISIIS, Ex
 Typis IVLIANI IACQVIN, viâ Latomorum, propè Sorbonam.
 M.DC.LV.

In-4° de 44 pages, dont les trois dernières blanches.

Troisième partie (L'opuscule suivant, qui n'a qu'un titre d'entrée en matière, ainsi libellé) :

PARTHENII PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI
 DECRETVM SYNODALE Damnans Caluinianas hæreses, Quæ
 in professione Fidei Cyrilli nomine ante annos aliquot edita,
 circumferebatur cuius Scriptor, falsò Orientalem Ecclesiam
 criminatur, aiens, priuatam suam fidem, fidem esse & profes-
 sionem Orientalium Christianorum Græcorum, quum sit Calui-
 nica, non verò vlllo modo Græca.

In-4° de 20 pages, dont les seize premières sont chiffrées 1 à 16 ;
 les trois suivantes 43, 44 et 45, et la dernière est blanche. Soit deux
 cahiers de huit feuillets chacun et un cahier de 2 feuillets.

La pagination et la signature (*Fij*) de ce dernier cahier indiquent
 qu'il a été tiré avec les 2 feuillets qui terminent la deuxième partie.

Quatrième partie :

D. ATHANASII RHETORIS PRESBYTERI BYZANTINI
 Anticampanella in Compendium redactus aduersus librum de
 sensu rerum & Magia. PARISIIS, Ex Typis IVLIANI IACQVIN,
 viâ Latomorum, propè Sorbonam. M.DC.LV. CVM APPRO-
 BATIONE.

In-4° de 28 pages. Marque sur le titre.

Les trois premiers opuscules sont en grec anciens avec traduction
 latine en regard. Mais, à la suite de la deuxième partie, on trouve
 une lettre du patriarche d'Antioche à Louis XIV, en latin seulement,
 tandis qu'une lettre du patriarche de Constantinople au même roi et
 qui figure immédiatement auparavant est en grec avec traduction latine.

L'Anticampanella est en latin seulement.

Nota bene. Il y a deux sortes d'exemplaires de cet ouvrage. Les uns sont dédiés au cardinal Spada et ont, au verso du titre général, un bois des armes de ce prélat.

Au recto du feuillet 2 liminaire, on lit deux distiques à la louange du cardinal Spada :

IN EMINENTISSIMVM D. CARDINALEM SPADA
KAI TΑΣ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΩΣ ΑΡΧΙΚΛΑΣ ΑΥΤΟΥ ΣΗΜΑΙΑΣ
DISTICHON.

Lilia quod Gallis prædicunt Spathaque summum
Imperium, nonne hoc dignus utrisque simul?

ALIVD.

Inclyta nobilitas terno tibi fulgurat ense;
Monstrant in Gallos Lilia terna fidem.

Au verso du même feuillet 2 commence le texte grec de l'épître dédicatoire.

Au feuillet 3 recto commence la traduction latine de la susdite épître dédicatoire, dont le texte grec finit au verso.

Au recto du feuillet 4 se termine la traduction latine.

Au verso du même feuillet, on trouve une Approbation en latin pour l'*Antipatellarus* seulement, datée de Paris, le 27 juillet 1655 et signée : Hallier, Margaritus Gauquelin, J. Courtin.

Dans d'autres exemplaires, l'épître dédicatoire au cardinal Spada est remplacée par une épître à Pierre Segulier, dont nous reproduisons seulement le texte grec :

Τῷ λαμπροτάτῳ καὶ ἐξοχωτάτῳ κ.κ. Πέτρῳ τῷ Σεγυβιερίῳ, τῷ
τῶν Γαλλίων νομοφύλακι, ὃ ἐν ἱερεῦσιν Ἀθανάσιος Ῥήτωρ
ὁ Βυζάντιος γῆρας βαθὺ καὶ πανεύδαιμον ἐπευφημίζει.

Τὰς διατριβὰς ἐν τῇ Κωνσταντίνου κατὰ συγκύρημα ποιούμενος, πᾶντων ἀξία καὶ γένει περιφανέστατε, ἐπὶ πατριαρχούντος Πατελάρου, τόν τε λαόν κατὰ τοῦ πρωτείου τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ πανηγυρικῇ καὶ λαμπρᾷ αὐτῶν μνήμῃ διδάσκοντας, αὐτήκοος ἦν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐγὼ τῶν λεγομένων ἐκεῖνῳ. Παροξυνθέντος δέ μου τοῖς λελεγεμένοις ὡς οὐδέποτε, παραχρῆμα ἐπὶ τὸ γράφειν ὄρμησα, καὶ τὸ

βραχὺ τοῦτο πάραυτα σχεδιάσας σύγγραμμα, τισὶ τῶν ἀκροασαμένων τῶν Πατελαρῶν εὐθὺς τότε τοῦτ' αὐτὸ ὑποδοθῆναι ἀνωνύμως πεποιήκα. Νῦν δὲ, εἰς ταύτην τὴν παντοδαποῖς κομῶσαν παιδεύμασι πάντιμον ἀφιγμένος ἤδη τῶν πόλεων δέσποιναν, ἠναγκάσθην δὴ ἐκὼν ἄκων ἐκδοῦναι τῶν ἀπροσποιήτως τισὶν ὅλως περικυριζόμενων τῆς εὐσεβείας ἱκανοποιῶν. Προσέθηκα δὲ τῇ ἐκδόσει τούτου καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἣν περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν τοῖς πατριάρχαις τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπέστειλα. Εἰς γὰρ τὴν Ἑλλάδα παρὰ τοῦ χριστιανικωτάτου τῶν βασιλέων διὰ τινὰς ἀναγκαιὰς ἀποσταλεῖς χρείας, εἴληφα καὶ παρὰ τοῦ θρόνου ἐντολὰς τοῦ ἀποστολικοῦ πείραν λαβεῖν τῶν προϊσταμένων τῶν Ἑλλήνων ὅπως περὶ τῆς ἐνώσεως ἔχουσι τῶν ἐκκλησιῶν ὅθεν ἐκεῖνοις μὲν, ὡς ἔφην, ἐπέστειλα, οὐκ ἐνὸν ἰέναι (δαπάνης ἀπορία) πρὸς αὐτοὺς, καὶ ζώσῃ διαλεχθῆναι φωνῇ. Τοῖς δὲ τῆς Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἀντιοχείας πατριάρχαις ἐν αὐτῇ τῇ Βυζαντίδι διηλέχθην, ὧν καὶ τὰς πρὸς τὸν βῆθέντα φιλευσεβῆ βασιλέα περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐπιστολὰς μετὰ τὴν προρρηθεῖσιν ἐπισυνῆψα' αἷς καὶ τὸν Ἀντικαμπανέλλαν συντετμημένον, ῥωμαστί μόνον, λειψαναλώματος, παρέξευξα. Καὶ εἴπερ ἡ τῶν Κωνσταντινουπόλεως συνεχῆς μεταβολὴ μὴ συνέβαινε δίκην συνεχείας στροφῆς σφαίρας πληττομένης ἢ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατὰ βραχέα καιροῦ διαστήματα συνεχῶς ἐν ἐκάστοις δράμασι τὰ προσωπεῖα μεταβαλλόντων, ἥτις διηνεκῶς τὰ καλῶς συμβιβασθέντα κυκῶσα καὶ ἀκυροῦσα διέλυε, τὸ πᾶν ἐντως κατωρθωκῶς εἶην καὶ διηγουκῶς. Ἔδοξε δὲ μοι τὸν τῶν Γραικῶν τρόπον οὐ τεχνικῶς ἀλλ' αὐθεντικῶς σχεδιάσαι τὸ σύγγραμμα, ταῖς γὰρ τέχναις τήμερον ἀπατάσθαι Γραικοὶ οἴονται, διὸ τῷ λόγῳ μηδαμῶς ὑφίενται' ταῖς δ' ἱεραῖς καὶ τῶν ἁγίων χρήσεσιν ἤμισα ἀλλ' ἠδέως εἴκουσιν.

Ἀνατίθημι δὲ σοι αὐτὸ (ἅμα τῇ πρὸς τοὺς πατριάρχαις ἐπιστολῇ καὶ τῷ παραζευχθέντι τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιστολῶν Ἀντικαμπανέλλα), τῷ πάντων ἀρίστῳ ἤρωϊ, τῷ σθένει παντὶ πάντων ἄριστα καὶ κάλλιστα τῆς ἐπιδόσεως τῆς εὐαγοῦς πίστεως φροντίζοντι καὶ δριμυτάτῳ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας ὑπερμάχῳ, οὐχ ὡς ἄξιον τῆς σῆς μεγαλονοίας, ἀλλ' οἷόνπερ τι χρέους σημείον, καὶ ἴν' οὕτως ἐπιγραφόμενον καὶ τῷ ἱερῷ τῆς σῆς ἐξοχῆς, ὡς ἀνακείφω, ἀνακείμενον ὀνόματι, οὐδεὶς ἂν ποτε,

καίπερ ὅσον βούλει πολμηρὸς, περιιδεῖν πολμήσειεν ἢ σχοίη ἐναντίον εἰπεῖν. "Ἐρρωσο.

Ἐν Παρισίοις, πυανεψιῶνος εἰκάδι ἀγγδ'.

En tête de la quatrième partie (*Anticampanella*), on trouve l'épître dédicatoire suivante :

ILLVSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO DOMINO DOM. PETRO
SEGVIERIO, GALLIARVM CANCELLARIO, ATHANASIVS
RHETOR, PRESBYTER BYZANTINVS, PERPETVA
OBSERVANTIA COLENDO.

Plures aut luci aut gloriae ergo in mendacium insurgentes veritatis partes tuentur, excellentissime domine; at neutro modo ego impellor, sed solius veritatis amore desiderioque illam omnibus patefaciendi, efficiendique ut maiores illa vires inania non obtineant sophismata. In eam rem pauca quaedam expositurus, duo a V. E. requiro, quorum unum est ut; curiosa latinitate posthabita a pluribus hodie amata, hoc tantum unum attendat, scilicet an vera sint quae scripta sunt necne, indeque de scriptis ferat iudicium: non enim, secundum magnum Basilium, in dictionum elegantia et aeris sonitu pietas et sacra dogmata sita sunt; nec utique in Plotini (qui alter Plato dictus est) orthographia philosophica dogmata τὸ σεμνὸν habebant. Alterum, ut proferre nolit E. V. quod quibusdam olim alto fastu turgidis (supprimatur) excidit. Ita, unde unus talis nostrum reprehendendo censorem agit? Ne dicat, inquam, velim E. V. Siquidem Christus Dominus, cui omnes in suo magnifico et maiestate horrifico adventu redditori sunt rationem de quavis re quam in commodum ecclesiae suae vertere poterant (coercere enim elephantis contra pietatem impetus V. E. potest), non quaeret, inquam, ille ὁ ἀπροσωπολήπτῃς iudex cujas dogmata catholica defendens et fulciens militantem contra ea redarguerit, sed utrum vere zelo veritatis pietatisque id factum sit, studioque conservandi dominium, ius et auctoritatem sacris paginis, patribusque in filios ecclesiae, et huic ipsi ecclesiae catholicae, quae non σαθροῖς et marcidis dogmatibus (ut author

libri *De sensu rerum et magia*) filios alit suos, sed virescentibus, ζωηφόροις et vividis. Quapropter cum de huiusmodi hoc compendium tractet materia, audet ingredi sub umbra alarum E. V. et patrocinium illius exoptare, quæ fidem semper ita acerrime defensat catholicam. Offero itaque et dedico V. E. munusculum hoc, quod tanto sanctæ defensori ecclesiæ exiguum est sane : sed ei viro ita pio non ingratum fore mihi persuadeo. Recipe igitur, domine excellentissime, istud benigna et generosa qua soles fronte, meque ut inter tui fideles et sincere te colentes numerare servos non dedigneris oro, dignerisque te pendere benigne quæ de anima mundi sequuntur.

Il convient de faire observer que les épîtres dédicatoires, qu'elles s'adressent à Segulier ou au cardinal Spada, ne présentent entre elles que de fort légères différences. En outre, l'épître latine à Segulier, que nous venons de reproduire, n'est pas identique dans tous les exemplaires ; mais les variantes offrent si peu d'importance que nous n'avons pas cru devoir les relever.

Bibliothèque Sainte-Geneviève (Réserve).

Bibliothèque de Théodore Avramiotis.

415

ΒΙΟΙ ΑΓΙΩΝ
 ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
 ΓΛΩΤΤΗΣ,
 ΗΤΟΙ ΕΚ ΤΩΝ
 ΣΥΝΑΞΑΡΙΩΝ
 ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝΤΕΣ.

Παρά Μαξίμου Ταπεινοῦ Ἐπισκόπου Κυθήρων
 εἰς κοινὴν ὠφέλειαν.

Τὸ παρὸν Βιβλίον τετύπωται Ἐνετίησι, Παρά Ἀνδρέα
 τῷ Ἰουλιανῷ, ἀναλώμασι μὲν τοῖς αὐτοῦ, ἐπιμε-
 λεία δὲ καὶ διορθώσει Θεοφυλάκτου Ἱερο-
 μονάχου τοῦ Τζανφουρνάρου.

Ἐτεῖ ἀπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. αχινς'. Ἐνετ.

In-4° de 8 feuillets non chiffrés et τκή (328) ff. chiffrés. Le titre

ci-dessus se trouve dans un encadrement gravé sur bois et portant la signature : *Curleto Fecit*. Cette xylographie est une reproduction assez grossière de celle que l'on trouve dans les éditions de livres analogues sorties des presses de Pinelli. Elle n'en diffère que par la marque typographique. Rarissime.

Bibliothèque Casanatense (à Rome) : B. VI. 60.

416

CHRISTINAE
SVECORVM.GOTHORVM
VANDALORVMQVE
REGINAE,
PIAE.FELICI.AVGVSTAE.
Sacrae Congregationis de Fide Propaganda
Collegium
perhumane invisenti
COLLEGII
EVCHARISTICON.
ROMAE,
Ex Typographia Sacrae Congregationis
ANNO MDCLXVI.

In-4° de 23 ff. non chiffrés, divisés en 6 cahiers dont les 3 premiers de 4 ff. chacun, le quatrième de 5 ff. (deux ff. montés sur onglet ayant été substitués au f. signé D 2), le cinquième de 4 ff. et le sixième de 2 ff. Signatures A-F.

En tête de cette rarissime plaquette, on trouve une Idylle grecque de Léon Allatius en l'honneur de Christine, reine de Suède.

Biblioth. Casanatense (à Rome) : Miscell. in-4°, n° 601.

417

Τριαδικὴ ὀκτώηχος ἐν ἣ εἰσὶ γεγραμμένοι κανόνες καδ'. οἱ μὲν
ὀκτώ πρὸς τὴν παναγίαν Τριάδα, Πατέρα, Υἱὸν καὶ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον, οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ὦν οἱ μὲν εἰσὶ ποίημα Ἀγαπίου Μοναχοῦ, οἱ δὲ ἐτέρων παλαιῶν διδασκάλων καὶ ὑπ' αὐτοῦ διορθωθέντες καὶ τυπωθέντες οἰκείois αὐτοῦ ἀναλώμασιν εἰς κοινὴν ὠφέλειαν. Ἐνετίησιν, αχινς'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ. Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ ἀγίου Φαντίνου.

In-8° de 58 feuillets non chiffrés.

Emprunté au *Troisième catalogue de livres rares* (en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1869, in-8°), p. 11, n° 13, où il est coté 10 fr. *Nota bene.* Nous ne garantissons pas l'exactitude du nombre de feuillets donné par Paul Lambros.

418

ΒΙΒΛΟΣ ΚΑΛΟΥΜΕΝΗ
ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗ.

ΕΝ Η ΕΙΣΙ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ ΜΕΡΙΚΟΙ

Βίοι Ἀγίων τινῶν οἱ ὠραιότεροι τοῦ καλοκαιρίου.

ἀπὸ τὴν ἀ. τοῦ Μαρτίου, ἕως ταῖς

ὑστεραῖς Αὐγούστου.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝΤΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Εἰς τὴν κοινὴν ἡμετέραν διάλεκτον, παρὰ Ἀγαπίου Μονα-

χοῦ. καὶ ὑπ' αὐτοῦ διορθωθέντες μετὰ πλείστης

ἐπιμελείας. καὶ τυπωθέντες οἰκείois

αὐτοῦ ἀναλώμασι.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, αχινς'.

Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίνου.

CON LICENZA, ET PRIVILEGIO.

A la fin :

Ἴδου ἐτελειώθη ἡ βιβλος αὕτη τῆς ἡ. φευρουαρίου αχινς'. ἥτις εἶναι ὠραιότερα ἀπὸ ὅλα τὰ βιβλία τοῦ ἀγαπίου. λοιπὸν ἄς πουλιέται ἐδὼ μὲν εἰς τὴν βενετιαν ἕνα γρόσον, εἰς δὲ τὰ μέρη τοῦ λεβάντε ἄσπρα ρκ'. καὶ

ὅστις κλέψει κανένα βιβλίον τοῦ αὐτοῦ ἀγαπίου, ἢ τοῦ ἀνθρώπου του, νὰ εἶναι ἀσυγχώρητος καὶ ἀφορεσμένος παρὰ θεοῦ διατὶ ἐχρώθη ὁ πτωχὸς τ'. γροσῖα νὰ τὸ τυπώσῃ καὶ χρεῖζουν οἱ κόποι του ἄλλα τέσσα. ὅθεν πρέπει οὐ μόνον νὰ τὸν πληρώσετε, ἀλλὰ καὶ ἔλεος νὰ τοῦ δώσετε. ἔποῦ ἐκοπίασε τέσον καὶ ἐβασανίσθη διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ψυχῶσας.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης φιλαδελφίας.

In-4° de 4 feuillets non chiffrés et τκ' (320) pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rarissime.

Au verso du titre, on lit une épître dédicatoire d'Agapios :

Τῷ αἰδεσιμωτάτῳ καὶ πανευλαθέστατῳ παπαῖ κὺρ Ἐμμανουήλ τῷ χρησιμωτάτῳ οἰκονόμῳ τῆς ἐνομοκράτους νήσου τοῦ ἁγίου Εὐστατίου.

Cette épître est suivie d'une autre épître au lecteur et de la table des matières.

Bibliothèque Casanatense (à Rome) : B. VI. 59.

419

S.P.N. METHODII EPISCOPI ET MARTYRIS CONVIVIVM
DECEM VIRGINVM. LEO ALLATIVS Hactenus non editum
primus *Græce vulgavit, Latine vertit, Notas, & Diatribam de
METHODIORVM scriptis adiecit.* ROMÆ, Typis S. Congreg.
de Propaganda Fide. MDCLVI. *Superiorum permissu.*

In-8° de 8 ff. non chiffrés, 435 pages et 6 ff. non chiffrés. Sur le titre une lyre avec une abeille.

En tête du volume, une épître dédicatoire au pape Alexandre VII.

Biblioth. nationale de Paris : C. 126 (Inventaire, C 2581).

420

VITA E MORTE DEL P.F. ALESSANDRO BALDRATI DA
LVGO *Fatto morire nella Città di Scio da' Turchi per la
Fede Cattolica li 10 di Febbraro 1645.* Scritte DA LEONE

ALLACCI Accademico Vmorista di Roma, Incognito di Venetia, & Apatista di Fiorenza. IN ROMA, Per Francesco Moneta. 1657. *Con licenza de' Superiori.*

In-12 de 6 feuillets non chiffrés et 120 pages.

En tête du volume, on lit une épître dédicatoire de Léon Allatius à Raymond Capizucchi, maître du sacré Palais Apostolique.

Au verso du f. 5 se trouve l'énumération des *Scritture delle quali si è servito l'auttore in questo racconto.* On y remarque :

1° *Processo formato della morte di F. Alessandro da Lugo da Monsig. ANDREA SOFFIANO, vescovo di Scio, in Scio, per gli atti di Nicolò de Portu, notario publico e cancelliere della corte vescovale di detta città.*

2° *Relatione della morte dell' istesso scritta da Monsig. ANDREA SOFFIANO, vescovo di Scio, in Scio, li 14 febraro 1645, mandata alla S. Congregatione de fide propaganda.*

Bibliothèque nationale de Paris : H 2818. 2 (Invent. H 10744).

Jacques (en religion Alexandre) Baldrati naquit à Lugo, le 25 septembre 1595, de César Baldrati et de Lucie de' Bianchi. Il prit l'habit de S. Dominique le 15 janvier 1612 et fut martyrisé par les Turcs, à Chios, le 10 février 1645. Michel Giustiniani parle assez longuement de ce personnage dans sa *Scio sacra del Rito latino* (Avellino, 1658, in-4°), pages 209 à 226.

Nous empruntons au même ouvrage (pp. 204 à 206) les détails suivants sur ANDRÉ SOPHIANOS :

Andrea Soffianò Sciotto, figliuolo di Nicolò e di Fiore Castelli, nato nell' anno mille cinquecento novanta, essendo attualmente vescovo dell' isola di Santorini, successe à frà Marco nel vescovato di Scio nell' anno 1641, à 10 di marzo, richiesto non solo da' Giustiniani, mà della più nobile e sensata parte de' cittadini, per haver loro sperimentato il suo discreto procedere, oltre alla sufficienza della dottrina e bontà di vita, in tempo che haveva essercitato il vicariato generale del suo predecessore, ancorche vi concorressero altri soggetti, e specialmente il sudetto Tubino, protetto vivamente da Francesco Ingoli, segretario primiero della Sacra Congregatione della Propaganda Fede (perciòche ad essa sono state appoggiate

dalla Sede Apostolica le direzioni delle Chiese dell' Arcipelago, dopo la sua erezione, fatta con gran prudenza e pietà da papa Gregorio XV, e con non minore vigilanza e zelo promossa da Urbano VIII e da gli altri suoi successori) essendo stato pienamente informato papa Urbano delle qualità di monsignor Andrea e di coloro che lo richiedevano, dal cardinale Gio. Battista Pamphilio, poscia papa col nome d'Innocentio X, e dall' eruditissimo e maestoso cardinale Bernardino Spada, a' quali era stata commessa da Sua Beatitudine la loro informazione per opera dell' humanissimo Cassano Giustiniani e mia, che composi ancora la lettera che segue, scritta da' sudetti Sciotti alla mentovata Congregazione :

*Eminentissimi e reverendissimi Signori e Padroni colendis-
simi, Essendo vacato il vescovato di questa città per morte di
monsignor frà Marco Giustiniano di buona memoria, per molti
degni rispetti ci conoscemo tenuti à rappresentare riverente-
mente à cotesta sacra Congregazione, quale de' soggetti nostri
cittadini sia il più idoneo e proportionato alli bisogni di questa
città per suo successore; già che, oltre li requisiti de' sacri
canoni e costituzioni apostoliche, bisogna particolarmente che
abbia l'infrascritte qualità. Primo, che non sia forastiero,
mà nato suddito del Turco, acciò non sia tenuto per spia e non
sia sottoposto alle avanie. Secondo, che sia ben nato e che
sappia la lingua greca per potere intendere i cittadini per se
stesso, tanto nelle confessioni, quanto negli loro particolari
affari: essendo anche il vescovo giudice ordinario nelle cause
civili à coloro che vogliono litigare christianamente. Terzo, che
abbia maniera di mantenere la quiete & unione trà Monesi e
Borghesi, e frà Latini e Greci, che spesso sogliono nascere trà
di loro differenze di consideratione. Quarto, che in occasione
degli aggravij, che vengono fatti alla città, possa, come persona
di autorità, interpersi e trattare aggiustamenti con li Turchi,
dominanti di essa. E perche in persona di monsignor Soffiano,
nostro cittadino, concorrono le sudette buone qualità, havendolo
noi sperimentato, mentre, in spatio di diece anni, hà essercitato*

il vicariato di questa città, e principalmente nel tempo delle pesti, somministrando egli solo, con raro esempio di pietà e con pericolo della sua vita gli sacramenti di santa chiesa agli appestati, & havendo fatto altre opere degne di pastore, e di grandissima edificazione di tutti: perciò unitamente noi sottoscritti in nome di tutta questa città supplichiamo humilmente l'eminenze vostre à restar servite di significare alla Santità di N. S. il senso universale di noi, affinche per mera sua pietà, e per conservatione & accrescimento del culto divino, si degni essaudirci e consolarci: mentre alla Santità Sua riverentemente bacciamo li santissimi piedi, & all' Eminenze vostre facciamo humilissima riverenza.

Di Scio, à 11 di maggio 1641.

Dell' Eminenze vostre humilissimi e devotissimi servitori N. N.

Havendo Andrea preso immediatamente possesso della nuova Chiesa di Scio, cominciò à governarla con ogni sollecitudine pastorale, usando esatta diligenza parimente di cooperare alle sodisfattioni di tutti, benche non gli sia riuscita interamente propitia.

Et, pages 231-232 :

Andrea Soffianò, dopo esser stato in Roma alla visita de' Sacri Limini nel pontificato d'Innocentio X, con riportare.... per suo mantenimento cento scudi annui del legato del cardinale Benedetto Giustiniani lasciato per la visita dell' Arcipelago, e poscia in Parigi, con ottenere dalla Regina non sò che aiuto di danari, è ritornato nella sua residenza, invigilando al bene dell' anime sottoposte alla sua direttione, per corrispondere non solo all' obbligo della sua gravissima carica, mà all' affetto sviscerato col quale quei nobili e cittadini l'hanno desiderato e procurato per loro amorevolissimo pastore.

Une lettre du sultan Sélim, datée de Constantinople, derniers jours de réby-ul-akhir 975 de l'hégire, et adressée au gouverneur de Caffa, pour lui intimer l'ordre de mettre en liberté les Giustiniani détenus dans cette ville, fut traduite du turc en grec par André

Sophianos et envoyée par lui, en 1651, à l'abbé Michel Giustiniani, qui a inséré cette version dans sa *Scio sacra del Rito latino* (Avellino, 1658), pages 123-124. On la trouve aussi dans la *Scelta delle lettere memorabili raccolte dall' abbate Giustiniani* (Naples, 1683), seconde partie, pages 47-48.

421

LEONIS ALLATHI
DE
CRYPTOGRAPHIA
GRÆCORUM
RECENTIORVM
EPISTOLA.

VIENNÆ AUSTRIÆ,

In Officina Typographica Matthæi Cosmerovij, Sacræ
Cæsareæ Majestatis Aulæ Typ. A.D. 1657.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés et 36 pages, dont la première et la dernière non chiffrées. Vignette sur le titre. Plaquette de la plus insigne rareté.

On doit trouver en tête de cet opuscule un portrait gravé de LÉON ALLATIUS. Le personnage, représenté de trois quarts, a la tête tournée vers l'épaule droite et coiffée d'une calotte; il porte la moustache et la barbiche. Il est placé dans un médaillon, flanqué de branches de pin et posé sur des feuilles d'acanthé, autour duquel on lit : ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΜΨΥΧΟΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΠΕΡΙΠΛΑΤΟΥΝ. Au dessous, dans un cartouche :

HELLADIS ILLUSTRANS FOLIIS ALLATIUS ORBEM
ELOQUII PAR EST, ROMA, NITORE TUI.

Erga Summum in literis Virum istum, favore ac studio Nobiliss. ac Eruditiss. D.D. IOANNIS MANNAGETÆ S.C.M. Archiatræ Summi. (Et plus bas :) G. Bouttats sculp. Viennæ.

Une épître dédicatoire de l'imprimeur commence au verso du titre et se termine au verso du feuillet 2. Elle est ainsi intitulée : *Nobilissimo, Magnifico et Eruditissimo Domino, Domino Ioanni Guilielmo Mannagettæ, Sac. Cæsareæ Maiest. Archiatro Amplissimo, Domino*

et Patrono meo Gratoso. Et signée : *Nobiliss. Magnif. Et Eruditiss. D. V. Obsequentissimus Matthæus Cosmerovius, Sac. Cæs. Majest. Aulæ Typographus*. Cette épître n'offre aucun intérêt.

L'opuscule proprement dit débute, page 1, par cet intitulé : *Leonis Allatii de Cryptographia Græcorum recentiorum epistola. Carolo Morono suo Leo Allatius S.P.D.*

La page 36 est occupée par l'errata.

Cette dissertation fut imprimée à Vienne par les soins du savant jésuite Simon Wangnereck, avec lequel Allatius était étroitement lié. On trouvera dans le tome troisième une lettre relative à cette impression.

Bibliothèque impériale de Vienne : C P. 2. B. 27.

Je dois la description de ce volume à M. le Dr Alfred Gödlin de Tiefenau, conservateur de la susdite bibliothèque, lequel a poussé l'obligeance jusqu'à me faire un calque du titre.

422

A True and Exact RELATION OF THE STRANGE FINDING OUT OF MOSES his TOMBE, In a Valley neere unto Mount NEBO in PALESTINA. With divers remarkable occurrences that happened thereupon, and the several judgements of many learned men concerning the same. Communicated by a person of quality residing at Constantinople, to a person of Honour here in England, and by him permitted to be published, for the satisfaction of the Ingenious. LONDON, Printed by J. G. for Richard Lowndes, at the White Lion, in St Paul's Church-yard. 1657.

In-4° de 3 feuillets non chiffrés, 39 pages chiffrées et 3 pages blanches.

Nous donnons place ici à cet ouvrage, parce que plusieurs bibliographes l'attribuent à JOSEPH GEORGIRENES, archevêque de Samos. Mais cette attribution ne repose sur aucune base sérieuse. Dans un exemplaire conservé à la bibliothèque Bodléienne (Wood. 246.3.), on lit cette note de Wood : *This is a meere lye; it was writt by Thomas Chaloner esq. and invented at a tavern : London.*

423

COMMENTARII LUCIDISSIMI IN TRES ARISTOTELIS
 LIBROS DE ANIMA, unà cum Quæstionibus : et plurimo-
 rum contextuum ex græco fonte correctione, aut synceriori
 versione, AVCTORE IO. COTTVNIO EQVITE PHILOSO-
 PHIÆ, MEDICINÆ, ET S. THEOL. DOCT. Et in Patauina
 Academia Philosopho Primo, SERENISSIMO, ET REVE-
 RENDISSIMO GVIDOBALDO THVN, CELSISSIMO S.R.I.
 PRINCIPI, SALISBVRGENSI ARCHIEPISCOPO, &c.
 humiliter consecrati. PATAVII, Typis Matthæi Cadorini.
 M.DCLVII.

In-folio de 4 ff. non chiffrés, 510 pages et 4 ff. non chiffrés. Sur
 le titre, marque de l'imprimeur avec la devise : OMNEM SENSVM
 SVPERAT. Texte sur deux colonnes. Rare.

L'épître dédicatoire ne présente aucun intérêt, elle est datée de
 Padoue, 1er janvier 1657.

Bibliothèque du Musée britannique : 28. f. 2 (1).

424

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ
 ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ
 ΤΩΝ
 ΕΝ ΤΩι ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΩι
 ΤΙΜΩΡΟΥΜΕΝΩΝ.

Βιβλίον τοῖς ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς
 ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατοικοῦμένοις
 ὠφελέστατον.

Παρά τοῦ αἰδεσίμου Πατρὸς ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ
 ΡΩΣΣΕΡΙΟΥ τοῦ ἐκ τῆς τοῦ Ἰησοῦ
 συντροφίας θεολόγου.

Ἐν Παρίσι,

Ἐκ τῶν τύπων Κλαυδίου τοῦ Κραμοσίου.

ἔτει Κυρίου αγγλ'.

In-8° de 8 ff. non chiffrés, 287 pages, plus 1 fort jolie gravure en

taille-douce sur un feuillet séparé, où l'on voit d'un côté le Purgatoire, et de l'autre, une église dans laquelle un prêtre dit la messe. Sur le titre, une petite vignette représentant un homme prosterné devant un autel sur lequel se consume un agneau. Livre d'une insigne rareté. Grec vulgaire.

Immédiatement après le feuillet de titre, on trouve :

1° Une épître dédicatoire en latin, adressée par le Père François Richard, de la Compagnie de Jésus, ès nom et place du Père François Rosiers, de la même Compagnie, à Alexandre le Raguois de Bretonvilliers, curé de Saint-Sulpice de Paris, et à Bénigne le Raguois de Bretonvilliers, président de la Cour des Comptes. Elle se termine ainsi : *Dabam Parisiis, vice & nomine auctoris, 26 martii 1657, Servus vester obsequentissimus, Franciscus Richardus Societatis Jesú.*

2° Un avis de François Rosiers aux Grecs orthodoxes.

3° Un permis d'imprimer, rédigé en latin, de Louis Cellot, provincial de la Compagnie de Jésus pour la province de France, daté de Paris, 20 mars 1657.

4° Les deux approbations suivantes que je reproduis intégralement en respectant l'orthographe :

Μαρτυρία τῶν διδασκάλων.

Ἐγὼ ὁ ὑπογεγραμμένος, ἐδιάβασα ἐπιμελῶς τοῦτο τὸ βιβλίον ὅπου ὀνομάζεται, *Συνήγωρος τῶν ψυχῶν τῶν ἐν τῷ Καθαρητηρίῳ τιμωρουμένων, συνθεμένος ἀπὸ τὸν λογιώτατον πατέρα Φραγκίσκον τὸν Ῥωσσερίον ἐκ τῆς συντροφίας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ δὲν ἤρα εἰς αὐτὸ κανένα πρᾶγμα ὅπου νὰ εἶναι ἐναντίον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, μηδὲ ἐναντίον εἰς τὰ καλὰ ἤθη, ἀλλ' ὠφελέστατον καὶ τοῖς Λατίνοις ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ τοῖς Ῥωμαίοις, ἐὰν θελήσωσι νὰ τὸ διαβάσουσι μὲ προσοχὴν καὶ ἀγάπην θεοῦ, χωρὶς πάθος* ἔτιζή ὑπολαμβάνομεν, εἰς τὰς κζ' τοῦ μαρτίου αἰνῆς, ἐν τοῖς Παρισίοις.

Ἀθανάσιος Ῥήτωρ,

ἱερεὺς καὶ κήρυξ τοῦ θείου λόγου, ὁ Βυζάντιος.

Ἄλλη.

Ἡμεῖς ὑπογεγραμμένοι τῆς Ἐταιρίας τοῦ Ἰησοῦ ἱερεῖς καὶ θεολόγοι, ὀμολογοῦμεν ὅτι ἐπιμελῶς ἀνεγνώκαμεν τὸ πρὸν βιβλίον ὀνομαζόμενον

Συνήγορος τῶν ψυχῶν τῶν ἐν τῷ Καθαρτηρίῳ τιμωρουμένων, παρὰ τοῦ αἰδεσίμου πατρὸς Φραγκίσκου Ῥωσσερίου γεγραμμένον· καὶ μαρτυροῦμεν ὅτι τὸ εὐρήκαμεν εἰς τὰ δόγματα τῆς πίστεως, ὅπου περιέχει, ἀληθέστατον, καὶ εἰς ταῖς ἀγίαις πράξεις τῶν ἀρετῶν, ὅπου διδάσκει, εὐλαθέστατον, καὶ εἰς ταῖς καλαῖς ἐρμηνείαις, ὅπου δίδει, ὠφελέστατον πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν ζωντανῶν, καὶ διὰ τὴν βοήθειαν καὶ ἐλευθερίαν τῶν ψυχῶν ἐν τῷ Καθαρτηρίῳ βασανισμένων. Ἐν Ῥώμῃ, ἔτει Κυρίου αἰχγς', μηνὶ ἰουλλίου ἡ.

Γεώργιος Μπουστρόνιος.

Φραγκίσκος Ῥιχάρδος.

Biblioth. nat. de Paris : Inventaire, D 50850.

425

COMPENDIUM
GRAMMATICÆ GRÆCÆ

Breuitè, dilucidè, ordi-
neque digestum,

A P. ANDREA PERZIVALE

Cretense, Soc. Iesu.

*Ad usum Iuuentutis, quæ Græcarum li-
terarum studio operam nauat, in
Collegijs eiusdem Societatis.*

Panormi, Typis Augustini Bossij. 1657.

In-12 de 8 feuillets non chiffrés, 245 pages et 1 feuillet blanc. Sur le titre figurent les armes de la famille Petta. Livre de la plus insigne rareté.

On trouve successivement en tête du volume :

Page 3 : Une approbation.

Page 5 : Une épître dédicatoire ainsi intitulée : NOBILISSIMO ET ERVDITISSIMO IUVENI D. PAVLO PETTA, V. I. DOCTORI, ANDREAS PERZIVALES S.

Page 10 : AD LECTOREM.

Page 13 : INDEX CAPITVM.

La page 244 contient l'errata et la page 245 l'imprimatur.

Biblioth. communale de Palerme : CXXXI. A. 7.

426

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ, Παρά τοῦ ἐν Θεολόγοις περι-
 βοήτου διδασκάλου ΙΑΚΩΒΟΥ ΛΕΔΕΣΜΑ ἱερέως ἐκ τῆς ἐται-
 ρίας τοῦ Ἰησοῦ. DOTTRINA CHRISTIANA, Composta dal
 R. Padre IACOMO LEDESMA Theologo della Compagnia di
 Giesu. IN PARIGI, Appresso CLAUDIO CRAMOISY Stampatore.
 M.DC.LVII.

In-12 de 96 pages.

Grec vulgaire avec l'italien en regard, de la page 2 à la page 83.
 La page 84 est blanche. Le reste du volume est occupé par ΓΥΜΝΑ-
 ΣΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ, rédigée en grec vulgaire
 seulement.

Bibliothèque de l'Arsenal : Théol. 6257. 8°.

427

Titre
 de la
 première partie.

ΤΑΡΓΑ
 ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ
 ΤΗΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εἰς τὴν διαφένδευσιν τῆς ὀρθοδοξίας.

Συνθεῖσα παρὰ τοῦ αἰδεσίμου πατρὸς ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ

ΡΙΧΑΡΔΟΥ, τοῦ ἐκ τῆς Ἰησοῦ ἐταιρίας θεολόγου.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ.

Ἐκ τῶν τύπων ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΤΟΥ ΚΡΑΜΟΣΙΟΥ.

ἔτει Κυρίου αχγνή.

In-4° de 8 ff. non chiffrés et 412 pages. Vignette sur le titre.

La destruction par les Grecs orthodoxes d'un grand nombre
 d'exemplaires de ce livre, l'année même où il fut publié, nous en
 explique l'extrême rareté. Voici ce que raconte à ce sujet le patriarche
 Dosithée (Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, Livre XI, cha-
 pitre XI, paragraphe III, p. 1177) :

Ἐν ἔτει δὲ χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ πεντηκοστῷ ὀγδόῳ, ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπλῶς εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς Φράντζας ἢ λεγομένη Τάργα· καὶ λαθῶν θέλημα ἀπὸ τῆς βασιλείας ὁ πατριάρχης Παρθένιος ὁ τέταρτος, ἔγραψεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ εἰς τὸν Γαλατᾶν, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς Σμύρνην καὶ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ὀρθοδόξων κατ' αὐτῆς. Καὶ ἀγοράσαντες οἱ ὀρθόδοξοι τὴν Τάργαν, κατέκαυσαν πάμπολλα βιβλία αὐτῆς ἐν τοῖς φόροις, καὶ ἐγένετο τοῖς παπισταῖς αἰσχρὴν μεγάλην.

En tête de cette première partie du *Bouclier de la Foi*, on lit la curieuse épître dédicatoire suivante :

EXCELLENTISSIMO DOMINO D. IOANNI DE LA HAYE, DOMINO
DE VENLAY, REGI CHRISTIANISSIMO LUDOVICO XIV
A CONSILII SECRETIS, EIVSDEMQUE AD OTTHOMANICVM
IMPERATOREM LEGATO DIGNISSIMO, NECNON ROMANÆ
FIDEI IN ORIENTE ACERRIMO DEFENSORI.

Scutum fabricavimus, vir excellentissime : quærimus in Græcia Achillem, cui illud offeramus. Quis te vero melior in Græcia vel Achilles vel dux alius inveniri potest? Quis inter Christi regum regis milites Constantinopoli versantes fortior? Atque adeo quis in universo Oriente, christianos inter heroas, præstantior ac virtutibus illustrior? Tu enimvero Achillem fortitudine, Ulyssem prudentia, Nestorem eloquentia, consilio Calchantem, Agamemnonem atque Menelaum sapientia vitæque integritate vincis. Tu incredibili rerum tum divinarum, tum humanarum scientia, tu insigni pietate, iustitia, comitate, cæterarumque laude virtutum, omnes orientalis imperii incolas facile antecellis. Nempe hæ tuæ præclaræ dotes cum generis tui nobilitate coniunctæ, duos eminentissimos ac sapientissimos cardinales, Richelæum atque Mazarinum, permoverunt, ut te in Palladis ac Musarum sinu educatum, in Themidis aula diu versatum et excultum, in prima summaque totius Galliæ curia conscriptum regii consilii senatorem, e millenis unum eligi curarent, qui christianissimorum regum duorum, Ludovici XIII et Ludovici XIV, personam ad otthomanicum imperatorem sus-

tineres, qui initum ab regibus nostris cum turcicis imperatoribus fœdus foveres, qui apud eos iura Gallorum, secundum avita pacta, defenderes; qui ecclesiæ christianæ romanæque fidei defensorem, atque orthodoxorum omnium patronum ageres, in imperatoria urbe, in nationum omnium sede, in nobilissimo ac celeberrimo mundi teatro, coram potentissimis opulentissimisque dominatoribus Orientis, Europæ, Asiæ, Africæ, magna ex parte domitoribus moderatoribusque.

Quod amplissimum gravissimumque munus tibi commissum iam ab annis octodecim et amplius, maxima omnium ordinum approbatione laudeque gessisti. Profecto tam diuturnum legationis tuæ tempus apertissima certissimaque tui approbatio est, locupletissimum sapientiæ tuæ, consilii, fidelitatis, integritatis, moderationis, diligentiae, æquitatis, virtutis denique omnis testimonium, invictissimum argumentum rei semper abs te bene gestæ atque ex christianissimi Regis voluntate. Clamant anni octodecim quantum legatio tua et agendi ratio placeat in omnibus, approbeturque utriusque Regis aulæ atque proceribus tum Gallicis, tum Turcicis. Quid? tot tantisque principibus utriusque partis, tamque inter se dissimilibus tandiu placuisse, quantum tui præconium est? Æstiment, si velint, iusti rerum æstimatores, præsertim ii quibus ingenium, mores, instabilitas mutabilitasque tam orientalis quam occidentalis aulæ perspecta est. Ego quidem certe maximum censeo.

Idcirco legatio tua, vir sapientissime, tot annos est prorogata, quia semper grata fuit; idcirco nullis temporum angustiis circumscripta, quia est optima, regique tantopere probata est ut ne ea morte tua finiretur, ipse iam providerit, cum decrevit ut illustrissimus Filius tuus eam statim exciperet, cum tu illam deponeres. Cum enim ipse vera tui sit imago, et tuarum nobilis quædam propago virtutum: legatio illius tua semper censebitur, nec morte finem accipiet, quia in eo semper vives.

Nec mirum ulli videri potest quod tua hæc legatio tantopere ab omnibus approbetur. Quis enim te vel ingeniosior ac mitior inveniri potest in asperis ferisque animis demulcendis tractan-

disque? vel prudentior in negotiis per difficillima perturbatissimaque sæpe tempora moderandis? vel fortior in christianissimi Regis honore vindicando? vel in Gallicorum Consulum mercatorumque iure secundum conventa tuendo, diligentior et constantior? vel æquior in Gallorum aliorumque tuum ad tribunal sæpe disceptantium, aut arbitrum te adoptantium, controversiis diiudicandis? Quis te in audiendis adiuvandisque calamitosis benignior? Quis propugnandæ propagandæque religionis avitæ studiosior? Quis Locorum Sacrorum religiosior patronus? Quis Ierosolymitani templi, Dominicique Sepulcri custodum, ab iniuriis et oppressione barbarorum, defensor vindexque fidelior? Quid dicam tuo rogatu et intercessione, nulliusque alterius quam tuis sumptibus, aperta fuisse Latinorum templa, anno 1650, in urbe Galata, Constantinopoli proxima; quæ templa omnia levem ob causam Turcicus Prorex claudi iusserat, sigilloque regio obsignari? Quid labores susceptos operamque navatam, quanta maxima navari ab homine sapientissimo vigilantissimoque potuit, in causa conciliandæ Venetos inter Turcasque tam optatæ pacis? quamvis non eo exitu quem esse oportuit. Sed cuius culpa, vel quorum? Hoc unum affirmo quod certo scio, non tua. Quid enim ad incendium belli iam plusquam decennalis restinguendum non tentasti? Quem lapidem non movisti? Sed laudandis conatibus obstitit ea vis cui licet quod libet.

Quid commemorem, vir humanissime, prolixam tuam in omnes omnium gentium catholicæ fidei sectatores voluntatem, opere auxilioque dato non raro comprobata? Neque enim benevolentiam, beneficentiamque tuam unius regni quantumvis maximi finibus coerces, sed in omnia longe lateque diffundis. Scis charitatis nullos esse fines: idcirco tuæ quodvis regnum angustum est. Tuum nationes omnes pectus amplectitur, divino simillimum: Gallos, Italos, Hispanos, Germanos, Polonos, Thraces, Insularum Ægæi maris incolas, Græcos, Asianos, Syros, Armenos. Quinetiam alienos ab recta fide cultuque romano schismaticos et hæreticos quibus potes arti-

bus beneficiisque demereris. Cui horum omnium aliquid abs te postulanti negasti? Quoties iis indigentibus adiumentum tulisti? Quam multis miseris ope atque opibus tuis adfuisti? Quam multos e periculis maximis quasi numen aliquod liberasti? Quid referam eximium tuum in religiosos ordines atque orthodoxæ fidei prædicatores in Oriente versantes amorem et studium? Ecquis eorum benevolentia tuæ signa non sensit? Quis tuæ munera liberalitatis non percepit? Quis comitatem tuam, cum te adiret, non perspexit? Quis opem ac tutelam tuam, cum eam rogaret, non est expertus?

Neque minimum apud te locum nacta est minima Societas nostra, quam [a] christianissimo Rege commendatam fidei tuæ, clientelæque commissam, singulari charitate semper complexus es, quam donis sæpe tuis cohonestati, quam gratia tua præsidioque ubique texisti: Constantinopoli, Smyrnæ, Athenis, Napoli Romanicæ, Naxii, Santerinii, Alepi, Damasci, Sidone, Tripoli Syriæ. Cui præterea facultatem ante annos fere decem impetrasti ab imperatore Turcarum, imperatorio ipsius diplomate syngraphaque firmatam, secure commeandi per turcicum imperium, habitandique quovis in loco ubi sunt ecclesiæ vel consules Gallorum. Quam multa alia Principis ipsius vel Proregis solemnia diplomata et edicta nostris rebus domibusque tutandis necessaria nobis obtinuisti? Quam multas litteras nostri defendendi commendandive gratia ad magnates diversos ipse scripsisti? Infinitus sim cunctis sigillatim recensendis.

Denique, ut parvis reliqua complectar, quam multa præclara et omnium sermone prædicanda, per annos decem ac octo, in tua legatione pro re christiana fecisti? innumerabilia. Quam multa modo tacenda? certe non pauciora. Neque enim omnia vis dici, neque vero expedit omnia dicere; sed veniet dies, cum ea ad tuum decus immortale, ab iusto orbis iudice, populis omnibus patefent.

Non est pluribus opus, vir illustrissime, ut qualem initio quærebam Achillem, id est egregium in christiana militia propugnatorem et orthodoxæ fidei propugnatorem inclytum,

talem esse te orbis terrarum intelligat. Patere igitur ut tibi, tanquam meritissimo rei christianæ defensori ac fidei romanæ patrono, meum ego *Romanæ Fidei Scutum* supplex offeram et consecrem. Id quod ego quidem facio, non ut illo te tuearis, cum omnibus et a natura et a gratia et a doctrina sis armis instructus : sed ut ipsum tuo se nomine tueatur, dum alios tuebitur ; nec offendatur a quoquam, dum omnibus cupit esse defensionis.

Non latet Excellentiam tuam plurimas catholicorum copias per turcicum imperium inter infensissimos fidei orthodoxæ hostes esse disseminatas ; qui tua fulti autoritate, tuoque exemplo animati, omnipotenti Deo merent romano ritu. Neque eos clypeo indigere negabis, qui crebras illorum cum adversariis, præsertim schismaticis, concertationes de fide non ignoras. Ea re Clypeum hunc qua potui arte conflavi, quo contra Græcorum, a quibus frequentius lacessantur, tela omnia impetusque munirentur. Quem eiusmodi esse confido ut quisquis eo deinceps uti voluerit, is e conflictu non modo invictus, sed etiam victor faventibus superis sit discessurus.

Finxit Homerus¹ Vulcanum Achilli scutum ex ære auroque fabricasse optimum atque pulcherrimum, in quo egregia arte cælaverat præclarissimas quasque rerum tum cœlestium, tum terrestrium formas. Quem poetam imitatus deinde Maro noster² finxit similiter Vulcanum eundem Æneæ procudisse clypeum alterum non minus elegantem, in quo historiæ romanæ tunc adhuc futuræ seriem totam, sculptis ad vivum imaginibus expressam, admirabiliter descripserat.

Quod illi fabulati sunt, id nos vere præstitimus. Clypeum construximus, exhibemusque catholicis militibus mira rerum varietate refertum, superarum, mediarum, inferarum : omnia ecclesiæ romanæ dogmata continentem, quæ a Græcis vulgo in controversiam vocantur. Faxit modo Deus Optimus Maximus ut quo eum animo ac fine excudimus edidimusque in lucem, eodem accipiatur, ut profligato mendacio detur veritati locus ;

1. II. 18.

2. Æn. 8.

et, hæresibus tandem expugnatis obtritisque erroribus, triumphet divina fides, sine qua impossibile est Deo placere.

Tu vero, vir præstantissime, nostrum hoc opus, quaecumque sit, qua voluntate Excellentiae tuæ offertur, eadem, quæso, aspice et accipe tuam in clientelam. Tuo illud calculo approba; autoritate, qua nos resque nostras soles, firma et defende. Esto mei clypeus clypei. Quod si quid in eo incultum videatur summæ eruditioni tuæ, id enimvero tribue tenuitati ingenii mei, ac dissimula. Si quid autem sit quod acutissimo ac nobilissimo tuo arrideat, id omne uni supremo numini adscribe, a quo descendit omne donum perfectum, cuius unius opitulante gratia et susceptum opus et ad exitum usque perductum est. Cui sicut æternam gloriam atque honorem omnibus animi votis exopto, ita tibi comprecor in ipsius beato sempiternoque regno immortalem. Fave igitur et vale, dum toto pectoris affectu esse ac dici cupio, Excellentiae tuæ humillimus et obsequentissimus servus

FRANCISCUS RICHARDUS, e Societate Iesu.

Cette épître est suivie d'une préface au lecteur, datée de Paris, le 11 janvier 1658.

Titre
de la
seconde partie.

ΤΑΡΓΑ
ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ
ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ
ΔΙΑΦΕΝΔΕΥΣΙΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ,
Συνθεῖσα παρὰ τοῦ αἰδεσίμου πατρὸς Φρανκίσκου (sic)
Ριχάρδου τοῦ ἐκ τῆς Ἰησοῦ ἐταιρίας θεολόγου.
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.
ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ,
ΕΚ ΤΩΝ ΤΥΠΩΝ ΕΔΜΟΝΔΟΥ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΝΟΥ.
ἔτει Κυρίου αχγνή.

In-4° de 4 ff. non chiffrés, 345 pages chiffrées, 1 page non chiffrée

(contenant le permis d'imprimer du Provincial de la Compagnie de Jésus, daté de Paris le 2 janvier 1658, et signé *Ludovicus Cellotius*) et 1 f. entièrement blanc. Sur le titre, les armes d'Alexandre VII.

En tête de cette seconde partie du *Bouclier de la Foi* se trouve une épître dédicatoire en latin au pape Alexandre VII.

Bibliothèque nationale de Paris : D 20.

Bibliothèque de l'École des langues orientales : R. II. 15.

428

ΠΑΤΩΡ ΦΙΛΟΣ
ΗΓΟΥΝ ΠΟΙΜΗΝ ΠΙΣΤΟΣ

Μεταγλωττισμένος ἀπὸ τὸ Ἰδιώ-
μα τὸ Ἰταλικὸν.

ΠΑΡ' ΕΜΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΥΜΜΑΚΗ

ΕΚ ΠΟΛΕΩΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Εἰς κατάνυξιν, καὶ περιδιάβασιν ὠφέλιμον
καὶ εἰς μάθησιν ἠθικῶν νοημάτων

ἀφιερωμένος,

ΤΩ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΩ,

ΚΑΙ ΑΞΙΩΤΑΤΩ

ΚΥΡΙΩ ΚΥΡΙΩ

ΝΙΚΟΛΑΩ

ΚΟΥΜΜΟΥΤΩ.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀρχή.

Παρά Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

Con Licenza de' Superiori, & Privileggio.

In-8° de 144 feuillets non chiffrés, divisés en 18 cahiers, signés a et A-S, dont le premier est de 6 feuillets, les 16 suivants de 8 ff. chacun et le dernier de 10 ff. Fleuron sur le titre. Livre de la plus insigne rareté.

Nota bene. Il y a des exemplaires dont le titre porte ἠθικῶν au lieu de ἡθικῶν.

En tête du livre, on lit l'épître dédicatoire suivante :

Τῶ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤῶ ΚΑΙ ΛΕΙΩΤΑΤῶ ΚΥΡΙῶ ΚΥΡΙῶ
ΝΙΚΟΛΑῶ ΚΟΥΜΜΟΥΤῶ.

Τῶν παλαιῶν οἱ ποίησες τοῦ μ' ἀρετὴ ἐγινῆκαν
καὶ μὲ σπουδὴ τῶν ποιητῶν στὸν κόσμον ἐφανῆκαν,
πάντ' ἀπὸ τοὺς ἐνάρετους ἦτασιν κρατημένες
εἰς μεγαλώτατην τιμὴν καὶ πλείσια παινεμένες·
διὰ τοῦτο ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἐμεταγλωττιστῆκαν
κεῖς γένη διαφορεικὰ μ' ὄφελος ἐσπαρθῆκαν.
Τούτους κέγῳ μιμούμενος ἔχι μὲ ὅμοια χάρη,
καθὼς ἐξ αὐτοὺς ὄφελος ὁ κόσμος εἶχε πάρη,
ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν ἠθέλησα νὰ σώσω
κεῖσέ βαθμὸν παραμικρὸν εἰς αὐτοὺς νὰ σιμῶσω,
βάνοντας κόπον ἀρκετὸν ὅσον ὁ νοῦς μου ἐμπόρειε
νὰ σώσῃ, κῆ διάνοια ὡς ἤξευρε κέθῳρειε·
κέχαμα μεταγλώττισιν εἰς τὸ χαριτωμένον
ποίημα τὸ ἐνάρετον καὶ τόσον παινεμένον
τοῦ σοφωτάτου κεύγενῆ τοῦ καθαλιέρ Γουαρίνη,
ποῦ τέτοιου γένους ποίημα ὀπίσω οὔλα τάφινει,
τοῦ Παστῶρ Φίδου λέγοντας, καθὼς ἵνοματισμένον
τὸ ἔχει ὁ ἴδιος ποιητῆς κῆ ἀπ' ὅλους γνωρισμένον.
Τοῦτον ἐκ τὴν ἰταλικὴν τὴν γλῶσσαν ἤφερά το
στὴν ἐδικὴν μας τῶν Ῥωμιῶν, κείσιν αὐτὴν ἔβαλά το,
διὰ νὰ μποροῦσι μ' εὐκολιὰ ὅσοι δὲν ἀγρικοῦσι
τὴν γλῶσσα αὐτὴ τῶν Ἰταλῶν, οὐδὲ νὰ τὴν μιλοῦσι,
νὰ τὸν διαβάζουσι καὶ νάκοῦν εἰς τούτην τὴν δικὴν τους
μὲ πλείσιαν ἀναγάλλιασιν καὶ μ' εὐχαρίστησίν τους·
διατὶ ἀπ' αὐτίνον ἠθικὲς ἀπόφασες μανθαίνου,
καὶ νοθεσιὲς σοφώτατες λαμβάνουσι καὶ παίρνου,
καὶ θέλοντας μ' ἐπιθυμίαν ἐτοῦτον μου τὸν κόπον
νὰ τότε φέρω ὀμπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων
διὰ μέσου τοῦ τυπώματος, δὲν ἠῦρα νάκκουμπήσω
κεῖς τοῦτον μου τὸν λογισμὸν βοήθεια νὰ ζητήσω

παρὰ στὸ ὑποκείμενο τᾶξιο τζ' ἀντιληψῆς σου
 τὸ βγενικὸν καὶ γνωστικὸν στήν χάριν τὴν δικήν σου,
 ἐνάρετε Νικόλαε, υἱὲ τοῦ Δημητρίου
 Κουμμούτου τοῦ σοφώτατου καὶ τοῦ τιμίου βίου.
 Καὶ ὡς ἐκεῖνη ποῦ ποθεῖ πάντα της νὰ σπουδάξῃ
 ὠφέλιμα γραψίματα μ' ἀγάπη νὰ διαβάξῃ
 καὶ ἄλλο δὲν ἐργάζεται εἰς ἄλλην τὴν ζωὴν της
 παρ' ἀρετῆ, παρὰ σπουδῆ μὲ δόξαν καὶ τιμὴν της·
 κέχει τὴν συναναστροφὴν μ' ἐνάρετους ἀνθρώπους
 καὶ ὠφελεῖται καὶ ὠφελεῖ μὲ χίλιους ἀξιους τρόπους
 φημιζοντας τοῦ λόγου της μ' ἔτζι χαριτωμένες
 πράξεις εὐγενικώτατες καὶ ἀπ' ὄλους παινεμένες
 'ς τοῦτες τὲς χάρες τὸ λοιπὸν μὲ θάρρος προσηλῶν
 τοὺς κόπους τούτους πᾶκαμα καὶ ποθ' ἀφιερῶνω,
 ἐλπίζοντας τὴν δούλευσιν τὴν πλείσια ποῦ τῆς φέρνω
 στήν δικοσύνη, στήν φιλιὰ ὁποῦ 'ς αὐτὴ βασταίνω·
 καὶ θέλει μου καταδεκτῆ μὲ δίχως νάμφιδάλω
 τοῦτο τὸ δῶρον τὸ μικρὸν σὰν νὰ 'τοῦνα μεγάλο·
 διὰ τὸ ὁποῖο ὑπόσχεσιν πάντα θέλω φυλάξῃ
 μὲ γνώμην ἀμετάτρεπτη δίχως ποτὲ νάλλάξῃ,
 Σουμμάκιος ὁ Μιχαήλ, ὁ ἀκριβὸς δικός της
 φίλος ἡγαπημένος της καὶ δουλευτῆς πιστός της.

Bibliothèque du Musée britannique : 241. g. 40.

Bibliothèque de Théodore Avramiotis.

Les exemplaires manuscrits de cette traduction du *Pastor fido* de Guarini ne sont pas très rares. Nicolas Catramis (Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου, Zante, 1880, in-8°, p. 296) en signale deux appartenant à des particuliers. Nous en avons sous les yeux un troisième, un chartaceus in-4° de 254 feuillets chiffrés, en tête duquel on lit cette note : *Hunc librum tribus aureis emi Venetiis a domino Dionysio Sophiano Græco, anno 1687, mense aprili* (La signature a été grattée).

429

COMPENDIVM
GRAMMATICÆ GRÆCÆ

Breuitè, dilucidè, ordi-
neque digestum,

A P. ANDREA

PERZIVALE

Cretense, Soc. Iesu.

*Ad vsum Iuuentutis, quæ Græcarum
literarum studio operam nauat,
in Collegijs eiusdem
Societatis.*

Editio Secunda ab eodem Auctore
recognita & aucta.

Opera & sumptibus

ROCHI DE MERCVRIO

Panormi, Typis August. Bossij, 1658.

In-12 de 6 feuillets non chiffrés, 214 pages et un feuillet blanc. Sur le titre, le monogramme de la Compagnie de Jésus (IHS) dans une petite vignette. Sur le faux-titre figurent les armes de la famille Branciforti, au dessous desquelles on lit : COMPENDIVM GRAMMATICÆ GRÆCÆ. Volume d'une insigne rareté. La première édition parut en 1657 ; voir ci-dessus le n° 425.

Nota bene. Léon Dorez, membre de l'École française de Rome, nous signale, à la Bibliothèque Casanatense (sous la cote : p. XI. 28), un exemplaire de cette Grammaire dont le titre, au double point de vue de la rédaction et de la disposition typographique, est identique à celui que nous venons de reproduire, sauf qu'il possède en plus une dernière ligne, malheureusement mutilée et ainsi conçue :

Imp. Ab. Gelosus V. G. Imp. R. de Gregorio P // // // //.

Le troisième chiffre du millésime, qui est également endommagé, paraît être un 7, le quatrième a disparu. Cette édition n'est peut-être qu'une réimpression pure et simple de celle de 1658, dont on se serait borné à changer la date.

Ajoutons que l'exemplaire de la Bibliothèque Casanatense est incomplet de plusieurs feuillets liminaires. C'est sur cet exemplaire qu'a été prise la copie de l'épître dédicatoire reproduite ci-après. Nous en sommes redevable à l'obligeance de Léon Dorez.

A la page 5 liminaire commence l'épître dédicatoire suivante :

NOBILISSIMO ATQVE INGENIOSISSIMO
ADOLESCENTI B. STEPHANO BRANCIFORTI,
ALCANTARÆ MILITI EX PRINCIPIBUS BVTERÆ &c.
ROCHVS DE MERCVRIO F.

Oppianus, egregius vates, præclarum volumen de Piscatu ac Venatione heroico carmine conscriptum Antonino imperatori, Severi filio, supplex sacravit, quod ille prope ephebus Nympharum ac Nereidum lusibus mirifice delectaretur. Remuneratio Principis, qua et Agesilao poetæ parenti regressus ab exilio potuit, et ingenti auro scriptoris labor cumulatus ac levatus fuit, facile declaravit quo animo munus illud Antoninus exceperit. Illius ego obsequium imitatus, tibi, iam gymnasii sudoribus assueto Sororumque choris assidue perfruenti, libellum hunc de græcis rudimentis nobilem, decenni quidem puero, sed ingenii perspicacitate adulto, dicare opportunum existimavi. Quippe qui tanquam tenella myrtus aut laurus odorata in Olmei aut Eurotæ ripis fecundo illo Palladis et Apollinis latice in dies ita succrescis, ut latinis et græcis Musis non leviter eruditus, sed alte imbutus, cœtaneos tuos omnium admiratione facile superes.

Nec me pœnitet cum Antonino Augusto te contulisse, cuius familia cum Austriaca prosapia nexa, insigni prærogativa aurei velleris Equitis, Hispaniarum Magnatis, primi Siciliæ principatus, aliisque titulis decorata, crebro Principum diademate, sacrisque Antistitum infulis redimita, instar nitidissimi solis fulgentes radios passim diffundit. Nec minus late tui gentilitii Leonis facinora, manuumque amputatarum decora, generoso hostibusque formidoloso rugitu ita percrebrescunt ut vix historiarum volumine, nedum epistola brevi, recenseri possint. Quod super est, suscipe benigne munusculum studioso

adolescenti congruum, exiguum quidem, fateor; sed parva non parva censenda sunt, si magnis sacrentur. Vale.

Page 9 liminaire : Approbation.

Page 10 liminaire : AVCTOR AD LECTOREM.

Bibliothèque nationale de Palerme : Armadio V. D. 34.

430

ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΛΑΤΙΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ Περὶ τῆς ἐκπο-
ρεύσεως ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ. LEONIS ALLATHI De
Processione SPIRITVS SANCTI ENCHIRIDION. ROMÆ,
Typis S. Congr. de Prop. Fide. 1658. *Superiorum permisso.*

In-12 de 7 feuillets non chiffrés (appartenant au premier cahier) et σζά (261) pages. Sur le titre, une fleur avec une abeille posée dessus, ce qui forme une allusion aux armes du pape Urbain VIII, dans lesquelles figurent trois abeilles. Ouvrage rédigé en grec vulgaire. Rare.

Feuillets 2 r° à 5 r° :

Συγγραφεῖς ἀνατολικοὶ τυπωμένοι εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσύνθεσαν ταῖς πραγματείαις των, καὶ μεταγλωττισμένοι εἰς τὸ Λατινικὸν ἀπὸ τὸν Λέοντα τὸν Ἀλάτζη, περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἄλλων διαφόρων Ζητημάτων ἀνάμεσα κάποιους Ἀνατολικούς καὶ τὴν ἁγίαν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν.

Feuillets 5 v° à 7 : Table des 32 chapitres du livre.

Bibliothèque nationale de Paris : D 24 (Inventaire, D 11617). Relié avec le *Traité* du même Allatius sur le Symbole de S. Athanase. Voir le numéro suivant.

431

ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Μετὰ τῆς ἀπο-
σημειώσεως. ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΛΑΤΙΟΥ. ROMAE, Typis
S. Congr. de Prop. Fide. MDCLIX. *Superiorum Permisso.*

In-12 de 2 feuillets non chiffrés (faux-titre et titre) et 55 pages.

Marque de la Propagande sur le titre. Opuscule rédigé en grec vulgaire. Très rare. Le faux-titre est ainsi conçu :

IN SYMBOLVM S. ATHANASII *Excerpta EX LEONIS ALLATII Tractatu fusiore, de eodem SYMBOLO.*

Au verso du titre, il y a deux *imprimatur*. Rarissime.

Bibliothèque nationale de Paris : D 24 (Inventaire, D 11617). Relié à la suite du Traité de Léon Allatius *Sur la Procession du Saint-Esprit*. Voir le numéro précédent.

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΤΟΥ ΡΟΔΙΝΟΥ ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ἸΩΑΝΝΟΥ Πρεσβύτερου, καὶ Ῥεφερενδარიού τῆς Ἐκκλησίας τῆς Παραμυθιάς εἰς τὴν παλαιὰν Ἑπειρον. εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος Ἰωάννης, παραπονάται διὰ τὸν Ῥώμης Ἀρχιερέα, ὅτι ὡς ἄκρος ποιμένας, καὶ ὡς διάδοχος τοῦ Πέτρου, δὲν ζητᾷ τὰ πρόβατα, τούτεστιν ἐκείνους, ὅπου ζιοῦσιν εἰς τὸν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. ROMÆ, Typis Sacræ Congregationis de Propaganda Fide, Anno 1659. *Superiorum Permissu.*

NEOPHYTI RHODINI EPISTOLA Ad IOANNEM Presbyterum Paramythiensem, Qua probat Romanum Pontificem non tantum Latinos, sed etiam Græcos, vii suas oues, quærere, illisque prouidere. Tum demum agit de Processione Spiritus sancti, de Primatu Papæ, de Azymo & Fermentato, de igne Purgatorio, & visione Beatifica.

In-12 de 3 feuillets non chiffrés, 132 pages et 3 ff. blancs. Marque de la Propagande au verso du titre. L'intitulé latin ci-dessus reproduit occupe le recto du f. 2, dont le verso est blanc. Un exemplaire est coté 10 fr. dans le *Troisième catalogue de livres rares (en grec)* publié par Paul Lambros (Athènes, 1869, in-8°, p. 11, n° 14.

Au recto du f. 3, on lit une approbation de Léon Allatius datée du premier mars 1659; au v° du même f., il y a deux *imprimatur*.

Ce livre fut écrit : Εἰς τὴν Νίβιτζαν, ἀρχμῆ, μηνὶ ἰανουαρίῳ (page 132).

Bibliothèque de Théodore Avramiotis.

433

ΒΙΒΛΙΟΝ ΩΡΑΙΟΤΑΤΟΝ
ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΣΤΙΧΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ
ΚΑΤΑ ΠΟΛΛΑ ΨΥΧΩΦΕΛΕΙΣ.

Εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον,

Εἰς τὴν μακαρίαν Τριάδα.

Εἰς τὸν μάταιον κόσμον.

Εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν,

Καὶ ἕτερα διάφορα, πρὸς ψυχικὴν ὠφέλιαν χρήζοντα.

Παρὰ Ἀκακίου Ἱερομονάχου τοῦ Διακρούσση, τοῦ ἐν (sic).

Κεφαλῆγιας συντεθέν.

Καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας παρ' αὐτοῦ διορθοθὲν, καὶ τυπωθὲν
 ἰδίως αὐτοῦ ἀναλώμασι.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, αχρῆ'.

Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

A la fin (verso du dernier feuillet) :

Ἐτελειώθη τὸ παρὸν,

χρόνους εἰς τοὺς χιλίους.

εἰς τοὺς πενήντα καὶ ἑννιά,

μὲ τοὺς ἑξακοσίους.

Στάς δεκαπέντε τοῦ μηνὸς

ἤγουν τοῦ ἰουλίου.

με κόπον πολὺν καὶ μὲ σπουδὴν

τοῦ αὐτοῦ Ἀκακίου.

Ὡ ὕψιστε πᾶν βασιλεῦ,

κἄμὲ τὸ γεγραφέτα.

λύσιν πταισμάτων δώρησε,

τὸν πολλὰ μαρτηκότα.

Τῷ Θεῷ πρέπει δόξα καὶ τιμὴν νῦν καὶ αἰεὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἀμήν.

In-4° de 52 feuillets non chiffrés, divisés en 13 cahiers de 4 feuil-

lets chacun. Le premier cahier ne porte pas de signature ; les douze suivants sont signés de A à M. Volume d'une insigne rareté.

En tête de l'ouvrage on trouve une épître dédicatoire en vers d'ΑCΑΚΙΟΣ ΔΙΑCΡΟΥCΙCΙC à Léonard Philaras, laquelle est ainsi intitulée :

Τῷ ἐκλαμπροτάτῳ καὶ ἐλλογιμωτάτῳ κυρίῳ ἡμετέρῳ κυρίῳ Λεονάρδῳ τῷ Φιλάρᾳ, εὐπατρίδῃ Ἀθηναίῳ, παρὰ τῆ γαληνοτάτῃ ἀρχῇ τῶν Ἐνετῶν ὑπὲρ τοῦ γαληνοτάτου ΠάρμηC καὶ Πλακεντίας ἡγεμόνοC πρεσβεύοντι, εὐχεται.

Cette épître débute ainsi (nous conservons l'orthographe fantaisiste de l'original) :

ἈκούγωνταC τὰς ἀρετάC, καὶ τὴν εὐγένειάν τηC,
τὰ ἔργα τὰ θεάρεστα τηC ἐντιμότητά τηC,
τὴν γνῶσιν τε καὶ φρόνησιν, κορμὶ το στολισμένον,
νοῦν τε, προαίρεσιν λεπτὴν, τρόπον χαριτομένον,
καὶ τηC ψυχῆC εὐγένειαν τὴν ἀγαθὴν καὶ ἄξαν,
ὁποῦ τὴν μαρτυροῦσιναι ὅσοι κ' ἂν τὴν ἐπράξαν,
τὰ πλεῖστα κατορθώματα ὁποῦσε στολισμένοC,
χαρίσματα πολλῶν λογίων, ἀρεταῖC τιμημένοC,
καθὼC ἐκ ῥίζηC ἔτυχεC τερπνῆC, χαριτωμένηC
σὲ πλούτησεν ὁ κύριοC ἐν λόγοιC τε καὶ ἔργοιC,
σοφία τε καὶ σύνεσιC εὐρίσκετ' εἰC ἐσένα.
τῆC τύχηC πάντα τ' ἀγαθὰ καὶ κεχαριτωμένα.
ΤέτοιαC λογίC γνωρίζονταC κ' ἐγὼ τὸ ὄνομά σου,
ἐλαίου ΝάρδεC ἐνδοξεC, καὶ ἐπιτήδευμά σου,
τὴν τιμημένην σου ζωὴν, τὴν γνῶσιν καὶ σοφίαν,
καὶ τὴν καλὴν διαγωγὴν, τὴν τρίβον τὴν εὐθείαν,
προθύμωC ἀφιέρωσα τοῦτο μου τὸ βιβλίον
εἰC τέτοιον κατὰ φύγιον τηC ἀρετῆC τὸ θεῖον, etc.

A la suite de l'ouvrage d'Acakios Diacroussis, on trouve :

Χριστοφόρου ἀρχιεπισκόπου ἈλεξανδρείαC λόγοC φανερόC. Τῖνι ὁμιώθῃ ὁ ἀνθρώπινοC βίλοC.

Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας
ρήσεις καὶ ἐρμηνεῖαι τῆς θείας γραφῆς.

Enfin deux énigmes en vers.

M. Blanc, auditeur du cours de grec moderne à l'École des
langues orientales, possède un exemplaire de ce livre sur le
titre duquel on lit la note manuscrite suivante : Κτῆμα ἱερὸν τῆς
Ἀνδριταίνης. Δῶρον Ἀγαθόφρονος Νικολοπούλου. L'exemplaire sur
lequel j'ai fait la présente description se trouve dans la

Bibliothèque de M. le prince Georges Maurocordato.

434

ΘΗΣΑΥΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗΣ
ΒΑΣΕΩΣ ΤΕΤΡΑΓΛΩΣΣΟΣ

Μετὰ τῆς τῶν Ἐπιθέτων ἐκλογῆς, καὶ διττοῦ τῶν λατινικῶν τε καὶ Ἰταλικῶν
λέξεων πίνακος·

Ἐκ διαφόρων παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων λεξικῶν συλλεχθεὶς παρὰ
ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΒΛΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ

Καθηγουμένου τῆς μονῆς τοῦ μεγάλου Γεωργίου Σκαλωτοῦ, Κήρυκος τοῦ Ἱεροῦ
εὐαγγελίου, καὶ τῶν ἐπιστημῶν κατ' ἀμφοτέρας τὰς διαλέκτους διδασκάλου.

THESAURVS
ENCYCLOPÆDICÆ BASIS
QVADRILINGVIS.

Cum Epithetorum delectu ac duplici Latinarum, ac
Italicarum dictionum Indice.

De pluribus antiquis ac Recentioribus Dictionarijs collectus a
P. GERASIMO VLACHO CRETENSI

Abbate D. Georgij Scalotæ, Sacri Euangelij concionatore,
ac scientiarum in vtroque idioma Magistro.

AD SERENISSIMVM
FERDINANDVM II.
Magnum Ducem Hetruriæ.
VENETIIS, MDCLVIII.

Ex Typographia Ducali Pinelliana. *Superiorum permissu.*

Page 688 :

Θεῶ δοτῆρι πάντων, δόξα καὶ κλέος. Ἐτυπώθη ἐν Βενετίας ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ κυρίου ἡμῶν αἰγνθ. Παρὰ Ἰωάννη Πέτρῳ τῷ Πινέλλῳ Δουκικῷ Τυπογράφῳ ἐπιμελεῖα καὶ διορθώσει Ἄρσενιῳ Ἱερομονάχῳ Καλοῦδῃ τοῦ Κρητῶς.

In-4° de 28 pages liminaires, 688 pages pour le dictionnaire proprement dit et 58 feuillets non chiffrés (dont le dernier blanc) comprenant les index latin et italien. Première et rarissime édition de cet ouvrage.

Collation du volume :

Pages 1-2 : Titre.

Pages 3-9 : Sont occupées par une épître dédicatoire à Ferdinand II, grand-duc de Toscane. Cette épître, rédigée en latin, est ainsi datée et signée : *Venetiis, calendis iuniis MDCLIX, Gerasimus Vlachus Abbas*. En tête de l'épître figurent les armes de Ferdinand II, tirées en taille-douce.

Pages 10-23 : Contiennent sept pièces grecques de Gerasime Vlachos, avec la traduction latine en vers placée en regard du texte. En voici le détail :

1° A Ferdinand II.

Κοίρανε καρτερόφρων, Τούσκης Ζεῦ ὑπάτε αἴης,
 ὅς μέγα κοιρανέων ὄλβιος ἦεν ἔρα·
 πᾶν κράτος ἄνισον ἀμφὶ σέ, πᾶν στέφος ἄξιον ἴσχεις,
 σκηπτρά τε πάντα πέλει ἦττονα σῆς δράσιος·
 Παλλὰς Ἀθήνη σοῦ ἐφιμείρεται, ἄκρα τε φεύγει
 Πανδίωνός τε ὄρους μέμφετ' ἐπατρεκέως·
 ἔνθα δ' ἐδρεύεις λάτρην ἔμμεναι, ὡς ἐρατίζεις,
 ἀτμεύειν τε νοεῖ φέρτερον ἢ μεδέειν·
 αὐτόθ' ἐὼν μέλι χειλεσιν ἐκπροχέουσα Ἐτρούσκοις,
 γεύματα Τουσκοσύνης ἀξίζει ἀπάραι.
 Πορσύνεται βάζιν Παναχαιῶν, φθέγμα δὲ Τοῦσκοιν
 πευθομένη, πλοῦτον μισθοφόρον συνάγει·
 μύθους αἰμυλλίους δέεται καὶ ῥήματα πάντα,
 οὐδ' ἐκατὸν στόμασιν ἀρκέει αὐδομένη,
 πρήξιας ὄφρα τεὰς, μεγαφέρτατε, ἐς μέγ' αἴεση
 ἡχῆ ἀθανάτῳ μουσοτρόφου σοφίης.

- 2° A Victoria de la Rovère, grande duch. de Toscane (6 distiques).
 3° Au prince Cosme, fils du grand duc de Toscane (6 distiques).
 4° Au cardinal Charles de Médicis (6 distiques).
 5° Au cardinal Jean-Charles de Médicis (6 distiques).
 6° Au prince Léopold de Médicis (6 distiques).
 7° Au prince Matthieu de Médicis (6 distiques).
 Viennent ensuite les épigrammes suivantes :

Ἄρσενίου ἱερομονάχου Καλούδη τοῦ Κρητὸς πρὸς τὸν γαλη-
 νότατον καὶ ἀνικητότατον Φερδινάνδον δεύτερον, τὸν μέγαν
 τῆς Τυρρηνίας δοῦκα.

Πόρσυνεν εὐμενέως ἄχραμα Ζεὺς κράντορα αἴῃ
 ἔχγονον εὐδικίης, εἰκόνα σωφροσύνης·
 Παλλὰς φραδμοσύνας πόρην, εὐεπίην δέ γε Πειθῶ,
 Φοῖβος ἀνακτορίην, νικισύνην τε Ἄρης.
 Μοῦνος ἐὼν τελέθεις, μεγαφέρτατε κοίρανε Τούσκης,
 ὄρχαμε ἡγεμόνων, φαίδιμε Φερδινάδε,
 εἵκελος ἡρώων, πολυπάνσοφον εὖχος Ἀθῆνης,
 ἀλκτῆρ μουσοτρόφων, τῶν Χαρίτων τρέφιμος,
 κοίρανος ἐκ προγόνων, πόλος ᾧ χέεν ἄμιγα δῶρα,
 πτῶσιν δυσμενέων, σῆπτρά τε ἀθάνατα.
 Εὐπορίης δωτηρὰ σε τεύξατο ἕνθεος αὖρη,
 εὐπορά σοι μούνη πάντα ποριζομένη·
 τοῦνεκα προφρονέως Θησαυρὸν δέξσο, κράντωρ,
 ἑλλανίδου φωνῆς, σήματα βαιὰ χρέους.

Cette pièce est accompagnée de sa traduction latine littérale. Les suivantes ne sont pas traduites.

Τοῦ αὐτοῦ Ἄρσενίου ἐπίγραμμα εἰς τὴν μουσοτρόφον βίβλον
 τοῦ ἐλλογιμωτάτου καὶ σοφωτάτου Γερασίμου, ἡμετέρου
 καθηγουμένου καὶ διδασκάλου.

Πανδώρην, μέγα ἔργον, ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
 πόρσυνον ἀνθρώποις, δῶρα δολοφροσύνης·

βίβλον δ' εὐεπίης πολυδαίδαλον ὤπασε μῦθος
 ἐκ σφετέρων καμάτων ἀνδράσι Γηράσιμος,
 ἀμφοτέρης φωνῆς μεγαφέρτατον εὖχος ἀείρας,
 ἰδμοσύνης στεφάνους πάντοθεν ἀμφιέχων·
 ὃς μουσάων λέξατο ἔθνεα ὄρχαμα πάντα
 σήματι ἧς σοφίης, θάμβος ἀγειράμενος·
 κρήνη καλλιρόη μάλα ἦν ποθέουσιν Ἀχαιοὶ
 ῥύθρεσιν ἀρδομένη ἀντολίην τε δύσιν·
 τοῦνεκα Γηράσιμος γέρας αὐτὴν πόρσυνε μόνω
 ἀρχῶ Τουσκοσύνης, τῶν Χαρίτων τροφίμω.

Γρηγορίου ιερομονάχου Μελισσηνοῦ τοῦ Κρητὸς
 καὶ Σιναΐτου.

Κυδαλίμοις καμάτοις μεγάλαν κόσμοιο ἁλωῶν
 τίς προτρύνει χαίρειν, χεῖρας ἰδὲ κροτέειν;
 Γηράσιμος Βλάχος, ζάθεος φῶς, ὃς μάλ' ἀείρας
 κῦδος ἐοῖς ἔργοις καὶ σελίδεσσιν ἄχοις,
 οὐ μόνον ἄρτι γε, τουτοῖν ἀλλά γε θήκατο γήθειν
 κόσμον καὶ Κρήτην πατρίδα τὴν σφετέρην.

Ἴτερον τοῦ αὐτοῦ.

Θησαυροῦ κυκλοπαιδικῆς βάσεως θέτο βίβλον
 Γηράσιμος στεφθεῖς Πιερίδων καμάτων.
 Πᾶσιν ἄρ' ὃς δ' ἀφίησι μέγα κλέος οὐρανόμενης,
 οὐρανῆς γὰρ ἔχει γλώττας ὁδοὺς σοφίης.

Βαρθολομαίου ιερέως Συροπούλου τοῦ Κρητὸς.

Θαύμαινον τρία ταῦτα ἔλως χθονὶ ἀρχιγενεῆς :
 Ἴρακλέους ἀλκᾶν θαρσαλέου μάκαρος,
 δῶρα κεραυνοβόλου, γλυκυμελιχον αὔραν Ὀμήρου,
 οὗ μέλος ἐκ στόματος ῥεύσατο τῆς σοφίης.
 Ἐν σοὶ δὲ τρία πάντως, ὦ πολυπάνσοφε, ταῦτα
 μεῖζονα ἴδωκε φύσις, οὐράνιός τε χάρις·

ὅτι πασῶν ἀρετῶν κοσμήτωρ πᾶσιν ἐφάνθης,
πάντα κάρηνα τέμνων ἀφροσύνης σοφίῃ.

Στεφάνου Τζιγαρά τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

Ἦδυεπούς πολυγλώττου μούσης ὅστις ἐέλδη
αὐδὴν εὐτάκτως δαιδαλέην λαλέειν·
δεῦρ' ἴθι θαρρῶν, Θεσαυρὸν θαμιναῖς ὑπὸ χερσὶ
τόνδ' ἀνέλιττ' ἀνέρος τὸν πολυδαιδάλεον·
Πανδώρης εὐρήσεις πάνδωρον πίθον ὥσπερ
παντοδαπῆ τε χύδην δῶρα χαριζόμενον,
ὄρχατον εὐάνθη πολυποίκιλον αἰόλου αὐδῆς,
τοῖς τε ἐπερχομένοις πᾶσιν ἀνοιγόμενον.
Ὡς γὰρ παντοδαποῖς προσπτᾶσα φυτοῖσι μέλισσα
ἐκ πάντων γλυκερῶν μῆδετ' ἰούσα μέλι·
οὕτως οὗτος ἀνὴρ ἐσθλῶν βίβλων παρὰ πάντων
δαιδαλέην αὐδὴν δὴν ἀναλεξάμενος,
πᾶσαν Θεσαυρῶ πολυδαιδαλέῳ ἐνέθηκε
πουλυμαθημοσύνης εἴνεκα κ' εὐπορίης·
ὄν γε μετερχόμενος πολλῇ σπουδῇ, φιλόμουσε,
χαῖρε καὶ εὖ πράττειν τῷ πονέσαντι λέγε.

Bibliothèque nationale de Paris : X 501. Réserve.
Bibliothèque de M. le prince Georges Maurocordato.

Théodore Avramiotis possède de cet ouvrage un exemplaire dont les 28 pages liminaires ont été remplacées par un feuillet qui contient le titre suivant :

DICTIONARIUM QVADRILINGVE, id est, GRÆCVM
VVLGARE & LITERALE, LATINVM & ITALICVM. Auctore
GERASIMO VLACHO CRETENSI. VENETIIS. M.DC.LVIII.
Ex TYPOGRAPHIA DVCALI PINELLIANA. Superiorum permissu.

435

ΝΕΟΦΥΤΟΥ
ΤΟΥ ΡΟΔΙΝΟΥ

Περὶ Ἡρώων, Στρατηγῶν, Φιλο-
σόφων, Ἀγίων, καὶ ἄλλων ὀνο-
μαστῶν ἀνθρώπων, ὁποῦ
εὐγγήασιν ἀπὸ τῶ
νησι τῆς Κύ-
πρου.
Ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ παρὰ τῶ
Μασκάρδῳ ἔτει τῆς Χριστοῦ
γεννήσεως αχγθ'.

In-12 de 6 feuillets non chiffrés et 203 pages. Sur le titre, un arbre ayant trois abeilles de chaque côté du tronc. Rarissime et curieux petit volume, publié après la mort de ΝΕΟΦΥΤΕ RHODINOS, par LAURENT PORTIUS, qui l'a dédié à LÉON ALLATIUS.

PERILLVSTRI ADMODVM AC ERVDITISSIMO VIRO D. LEONI
ALLATIO FELICITATEM LAVRENTIVS PORTIVS.

Sub faustis tuis, eruditissime vir, non modo gestit et ambit auspiciis, sed enixe rogat admodum reverendi domini Neophyti Rhodini de claris Cypri viris ὀψιγονον opus in lucem edi. Et sane non immerito : tuis namque conceptum auguriis, beneficiorum influxibus altum patrocinioque concretum, tui quoque nominis athanasia, aura frui debebat immortalis, typis excusum. Benevolis igitur excipies, ut spero, ulnis non modo elaborati ingenii fœtum amicique coniunctissimi munus, sed ardentissimi erga te mei obsequii signum et pignus. Restat ut assueta tui animi benevolentia hæc, quæcunque illa fuerint, amplectaris et fulgentissimis tuarum virtutum radiis illustres, ac Leonino sane rugitu foveas, adversusque voraces temporis dentes criticorumque latratus ac invidiæ tela tuearis et protegas. Vale.

A la suite de cette épître, on trouve deux *imprimatur* et le passage

suyvant extrait de la seconde recension (inédite) des *Apes Urbanæ* de Léon Allatius :

EX SECUNDA RECENSIONE APVM VRBANARVM SIVE
DE VIRIS ILLUSTRIBVS LEONIS ALLATII.

NEOPHYTUS RHODINUS, hieromonachus ordinis sancti Basilii, Cyprius, et per plures annos sacræ Congregationis fidei propagandæ missionarius, et maximum in modum ab hæreticis et schismaticis ob fidem catholicam afflictus et diris tormentis confectus, edidit vernacula Græcorum lingua :

1° *Compendium divinatorum sacramentorum. De præceptis Decalogi. De peccatis. De censuris ecclesiasticis. De officio divino recitando.* Omnia simul Romæ, apud Hæredem Bartholomæi Zannetti. 1628, in-8¹.

2° *Panopliam spiritualem libris V.* In qua res ad fidem pertinentes dilucide exponuntur. Romæ, apud eundem. 1630, in-8².

3° *Interrogatorium Confessorum.* Romæ, typis Sacræ Congregationis Fidei propagandæ. 1630, in-12³.

4° *Homilias XII Canticum B. Mariæ Virginis Magnificat exponentes.* Additur *Homilia in Dormitionem Deiparæ et Martyrium sancti Neophyti.* Omnia Græcorum lingua vernacula. Romæ, typis eiusdem Sacræ Congregationis. 1636, in-8⁴.

Vertit in eamdem Græcorum linguam :

5° *Augustini Episcopi Hipponensis Soliloquium.* Ibidem. 1637, in-12⁵.

6° *Augustini Episcopi Hipponensis Manuale.* Ibidem. 1637, in-12⁶.

7° *Exercitationem spiritualem.* Ibidem. 1641, in-8⁷.

-
1. Voir tome premier, page 261, n° 183.
 2. Voir tome premier, page 278, n° 204.
 3. Voir tome premier, page 275, n° 202.
 4. Voir tome premier, page 339, n° 251.
 5. Voir tome premier, page 349, n° 258.
 6. Publié à la suite du n° précédent.
 7. Voir tome premier, page 412, n° 299.

8° *De viris illustribus Cypriis*. Romæ, apud Mascardum. 1659, in-12¹. Additur *Martyrium sancti Mamantis* eadem lingua.

9° *Epistolam ad Ioannem, presbyterum Paramythiensem de supremo Pontifice, & aliis*².

Vertit etiam in eandem linguam nondum editos *Libros de Imitatione Christi*³ Ioannis Gersonis, scripsitque præterea *de Synodis tractatum*, qui apud me est.

Parabat eadem lingua *Vitam Gregorii XIII, pontificis maximi*.

Tandem in linguam græcam atticam *Martyrologium Romanum*, quod asservatur eiusdem manu scriptum in bibliotheca Barberina.

A ces ouvrages de Néophyte Rhodinos on peut encore ajouter les suivants :

1° Une traduction de *Philothée ou Traité de l'amour de Dieu* de S. François de Sales, laquelle est mentionnée dans la Préface d'Amaduzzi aux Œuvres de Démétrius Pépanos⁴.

2° Βίος ἡ μαρτύριον τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰγνατίου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, γραμμένος ἐλληνικὰ ἀπὸ Νικητῶν Δαβίδ τὸν Παφλαγῶνα καὶ γυρισμένος εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν ὑπὸ Νεοφύτου Ῥοδινῶ τοῦ Κυπρίου⁵.

Bibliothèque du Musée Britannique : 276. a. 21.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

1. C'est l'ouvrage que nous venons de décrire.

2. Voir ci-dessus, page 112, n° 432.

3. Dans la préface qu'il a mise en tête des Œuvres de Démétrius Pépanos (Rome, 1781, in-4°), Amaduzzi signale également cette traduction (tome I, page LXXVI, note 6) et ajoute que le manuscrit en est conservé dans la bibliothèque du Collège de la Propagande.

4. Tome I, page LXXVI. Amaduzzi ajoute en note : « Extat ms. autographa manu ipsius interpretis, apposita facultate imprimendi Raimundi Capisucchi, magistri sacri palatii apostolici, in bibliotheca collegii urbani de Propaganda fide. »

5. Également signalée par Amaduzzi (*ibid.*) comme conservée dans la bibliothèque du Collège de la Propagande.

436

LEONIS
ALLATII
LIBRORVM
EDITORVM
ELENCHVS

AD ILLVSTR[ISSIMVM] DOMINVM

D. ALOYSIVM LAFARINA

Marchionem Madoniæ, &c.

Ad instantiam Blasij Diuersini Bibliopolæ.

Romæ, Ex Typographia Varesij. 1659.

SVPERIORVM PERMISSV

In-8° de 14 pages et 1 feuillet blanc. Fleurs sur le titre. Livre de la plus insigne rareté. Suivant certains bibliographes, il n'aurait été tiré qu'à dix exemplaires seulement pour être distribué à des amis par l'éditeur.

Les pages 13-14 sont occupées par les pièces de vers suivantes :

AD GRÆCIAM DE CLARISSIMO ET INCOMPARABILI
VIRO LEONE ALLATIO
SIMONIS RETTENPACHERI GERMANI SALISBURGENSIS.

Græcia, quid plangis rigido subiecta tyranno?
attolle frontem nubilam.

En ut surgit honos tuus et nova gloria mœstam
dolore prohibet atteri.

En pia te proles vinclis exsolvit et iram
iubet tyranni spernere :

dum nullos vitat noctuque diuque labores,
ut reddat antiquum decus.

Eruit e tenebris priscoque carere nitore
doctos labores non sinit.

Ut maior sit fama tibi cunctasque per oras
tuam loquatur gloriam,

doctos heroas græca latiaque camœna
prodire conspicuos facit.

Illi admirantur (nec celant gaudia) lingua
 utraque sensus promere ;
 et grato vultu vitam debere fatentur
 magno LEONI ALLATIO.
 Nec satis est illis animam vitamque dedisse.
 et vindicasse e vinculis ;
 ne graviter lædat, dum non intelligit, ore
 teterrimo ignorantia,
 securamque viam carpant per devia, doctam
 attendit et præfert facem.
 Lætantur laudesque canunt, doctumque per orbem
 doctissimus colitur LEO.
 Phœbi etenim proles, Musarum dulcis alumnus,
 fulcrum ruentis Græciæ est :
 nec minus Ausoniæ decus est et norma loquelæ
 nostrique princeps sæculi.
 Huic laudes gratesque feras, qui magna tuorum
 decora sepulta non sinet.
 Cessa igitur tandem laceros divellere crines,
 et pone frontem nubilam.

CHIOS PATRIA HOMERI ET LEONIS ALLATII.
 EIVSDEM.

Ortu Mæonidis sese Chios inclyta iactat,
 et summum gaudet progenuisse virum.
 Sed metuit, siquidem ancipiti sub iudice certat,
 et differt dubia gaudia lite sua.
 Differat illa licet ; sat erit genuisse LEONEM
 maiorem cunctis Mæonidique parem.

Bibliothèque Casanatense (à Rome) : Miscell. 193. 4°.
 Bibliothèque de M. Ingram Bywater (à Londres).

436 BIS

Titre général du volume :

Syntagmatis historici, seu veterum Græciæ Monu-

mentorum, de tribus Sanctorum Anargyrorum Cosmæ et Damiani nomine paribus, Partes duæ, potissimum ex manuscriptis à Clarissimo Viro LEONE ALLATIO Româ transmissis, cum interpretatione Latina R. P. SIMONIS WANGNERECKII, Societatis Jesu. REINOLDUS DEHNIUS, ejusdem Soc. ea quæ P. Wangnereckii obitu imperfecta remanserant absolvit, notis illustravit, Præfatione apologeticâ opus munivit. *Viennæ in Austria*, apud Matthæum Cosmerovium. 1660.

Titre de la première partie :

Syntagmatis historici sev veterum Græciæ monimentorum, De Sanctis Anargyris Cosma et Damiano, pars prima. In qua agitur de sanctis Cosma et Damiano confessoribus ex Asia, Qui coluntur in Græcâ Ecclesiâ. 1. Novembr. Interprete R. P. SIMONE WANGNERECKIO, Societatis Jesu. *Viennæ Austriæ*, Typis Matthæi Cosmerovii, S.C.M. Typographi, Anno Domini M.DC.LX.

Titre de la seconde partie (page 230) :

Syntagmatis historici, sev veterum Græciæ monumentorum, De Sanctis Anargyris Cosma et Damiano, pars secunda, Quæ agit de duobus Martyrum hujus Nominis paribus, Romanorum scilicet, ac Arabum. Cum Interpretatione Latinâ Partim SIMONIS WANGNERECKII, Partim REINOLDI DEHNII, Societatis Jesu Sacerdotum, Et hujus notis ad acta quidem Martyrii & officij Ecclesiastici Canonem Martyrum Romanorum, in margine : ad Arabum verò Historiam, in fine libri.

Titre des Notes :

In acta martyrii et miracula sanctorum Cosmæ et Damiani ex Arabia, notæ REINOLDI DEHNII Soc. Jesu.

In-4° de xxxvii + 543 + L pages + 8 feuillets non chiffrés

+ 2 pages non comptées entre les pages 229 et 230. *Nota bene.* Nous n'avons vu de cet ouvrage que des exemplaires incomplets du titre général et de la préface (ce sont les plus nombreux); nous empruntons à De Backer, *Biblioth. des écrivains de la Compagnie de Jésus* (Liège et Paris, édit. in-f°), tome III, s. v. WANGNERECK (Simon), et ce titre et la pagination de la préface; aussi ne garantissons-nous l'exactitude absolue ni de l'un, ni de l'autre.

Comme on peut le constater en parcourant cet ouvrage, presque toute la partie grecque est due à la collaboration de LÉON ALLATIUS. A ce titre, le présent volume avait sa place marquée dans notre Bibliographie.

Biblioth. nat. de Paris : H 1180 (Invent. H 3574).

437

CARMINA GRÆCA

Rythmica Gratulatoria

De Reditu

Serenissimi, Sacratissimi &

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

Principis

CAROLI II,

Magnæ Britanniae,

Galliæ & Hiberniæ

Regis

Composita à Constantino Rodocanacide Chiensi, tunc commorante in Celeberrima Academia Oxoniensi.

OXONIÆ,

Typis A. & L. Lichfield, Acad.

Typogr. Anno Dom. M.DC.LX.

In-8° de 6 pages non chiffrées, 16' (12) pages chiffrées en grec, et un feuillet blanc au recto, mais ayant au verso une vignette représentant une pièce de canon sur son affût et surmontée d'une couronne royale. Dans le coin supérieur gauche de cette même vignette, il y a une H, et dans celui de droite un B. Titre entouré d'une bordure de fleurons. Livre de la plus insigne rareté.

Les pages 3-6 liminaires sont occupées par l'épître dédicatoire suivante :

Τῷ περιφανεστάτῳ ἀνδρὶ καὶ ὄντως εὐγενεστάτῳ δεσπότῃ
Γουλιέλμῳ τῷ Σευμούρῳ τῷ μαρχιῶνι, κόμητι τῆς
Ἑρτρορδίας, ἀντικόμητι τοῦ Εὐπεδίου, ἱππεὶ τῶν περισκε-
λίδι δεκαρχῶν ἐπισήμων, συμβούλῳ ἐν τοῖς ἀπορρήτοις
τῆς πάνυ τοῦ βασιλέως μεγαλωσύνης, καὶ ἀξιοπρεπεστάτῳ
τῶν ἐν Ὁξονίᾳ φροντιστηρίων ἀκαδημιάρχῃ, εὐ πράττειν.

Ὅσοι τὴν ἀρετὴν ἀγαπᾶν ἐπαγγέλλονται, περιφανέστατε καὶ σοφώ-
τατε δέσποτα, ὀφειλοῦσιν εὐκαιρίας ἐπιλαβόμενοι πᾶσι φανερὸν ποιήσα-
σθαι ὅσον ἐπὶ τῇ καταλύσει τῆς τυραννίδος καπὶ τῇ θεῖᾳ τῆς εὐνομίας
εὐδοκίᾳ συνευφραίνονται. Τούτοις δὲ μάλιστα προσήκει τὸ τοιοῦτον ἐκπο-
νεῖν ἀξιόλογον ἔργον ὅσοι τυγχάνουσι διατρίβοντες ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ ἐν
ἡπερ ἡ βασιλεία, πολλῶ καὶ μακρῶ κλύδωνι κατασεισθεῖσα, πάλιν τῇ
τοῦ θεοῦ χάριτι ταχέως ἐπανωρθώθη. Ἔτι δὲ πρὸς τοῖς εἰ δύνανται
πρὸς τὰ τοιαῦτα ἐμπείρως πως ἔχοντες καὶ τοῖς πόρρω κατοικοῦσι λυσι-
τελεῖν ἐπὶ τῇ διώξει τῆς ἀρετῆς καὶ τῇ τῆς κακίας ἐκκλίσει. Εἰ γὰρ
τοῦτ' ἀπροσωπολήπτως ἐπιτηδεύειν, πᾶσι τῷ ὄντι δεῖξειεν ἂν μετὰ
παρρησίας τῇ νομίμῳ τοῦ βασιλέως αὐτοκρατορίᾳ συγκαίρειν καὶ τῇ
πολυποθήτῳ τῶν ἀρχομένων εἰρήνῃ συνήδεσθαι, ὧν ὁ μὲν ἐστὶν εἰκὼν
ἔμψυχος θεοῦ, ἡ δὲ αὐτὸς ὁ Χριστὸς, ὁ φυλάττων ἀκύμονα καὶ ἀτάραχον
τὴν ψυχὴν τῶν τὴν εἰρήνην διωκόντων. Ἐπεὶ τοίνυν καγὼ ἐξ ἑνιαυτοῦς
ἐν τῇδε τῇ ὀνομαστοτάτῃ νήσῳ κατώκησα, καὶ προτοῦ ἐν ἑτέροις ἐπυ-
θόμην τόποις τὰ μετὰ βίας καὶ παρανομίας ἐγχειρηθέντα, καὶ δεῦρο
κατ' οἰκονομίαν θεοῦ ἐληλυθὼς, τοῖς ἄλλοις συμμαθήκα τὰς ἀνωμα-
λίας καὶ τοὺς ἐσχάτως τῆς βασιλείας ἐπιβατεύειν τολμῶντας, τελευταῖον
δὲ ἀκήκοα καὶ τὴν θεσπέσιον καὶ πανεράσιμον ἐπάνοδον τῆς πάνυ μεγα-
λωσύνης τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως Καρόλου τοῦ δευτέρου καὶ θεοφυ-
λάκτου, εὐλογον ἡγησάμην ρυθμοῖς ἑλληνικοῖς ἐξακριβῶσαι πάντα διὰ
βραχέων. Τοῦτο δ' ἐξέπιτηδες πεποίημαι, ὅπως μὴ μόνον οἱ ἐν δυτικοῖς
ὄντες τόποις, ἀλλὰ καὶ οἱ νῦν ἐπιχώριοι ἡμῶν Ἕλληνες, οἱ τὴν Ἄνα-

τολήν οἰκοῦντες, ἀκούσωσιν ἐκεῖνα, κάπῃ τῇ θεόθεν τῆς πάνυ μεγαλωσύνης τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως ἐπανόδῳ συνησθῶσιν ὡς ἂν ἄστρω ἠλιοφανεῖ ἐξ Ἐνατολῆς θείας τοῖς Ἑγγλοῖς οἰκονομικῶς ἐπανελθόντι, κειμένους τῷ ὄντι ἐν ἀταξίᾳ σκιᾶ.

Καί γάρ ἅπασι πόρ' ἤμαρ νόστιμον Ἑγγλοῖς,

θεῖου γλιχομένοις πρυτάνεως Καρόλου,

ἡ τοιαύτη περιπέδητος ἀμέλει καὶ Βριταννωφελῆς τοῦ βασιλέως παλινδρομία, οὔσα ὄντως παλιννομία. Περύκασι γάρ οἱ Ἑλληνας εὐχεσθαι πᾶν ἀγαθὸν τοῖς τῶν Ἑγγλων μάλιστα βασιλεῦσι, μεμνημένοι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, Βριταννοῦ ὄντος καὶ τῶν Ἑλλήνων θεοσεβῶς καὶ πατρικῶς βασιλεύσαντος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρ' ἐκείνου Ῥωμαῖοι μέχρι τοῦ νῦν τῇ ἐπιχωριαζούσῃ ἡμῶν γλώττῃ ὀνομαζόμεθα, διὰ τιμὴν ἀμέλει μεγίστην ἄγοντες τὸ παρ' ἐκείνου τοιοῦτο ἐπιτεθὲν ἡμῖν ὄνομα. Ἐπεὶ δὲ τυγχάνω κεκρημένος νέῳ μὲν τινι καὶ οὐκ εἰωθότι ἐπὼν γένει, μελιφθόγγῳ δ' ὅμως καὶ ρυθμικῷ, ὡς ἐν παντὶ ἐπιχωρίῳ φιλεῖ γενέσθαι ἰδιώματι, ἀναγκαῖον ὑπέληφα τῇ σῆ ὄντως εὐγενεστάτῃ καὶ ἠρωϊκῇ δεσποτεῖᾳ ἀφιερῶσαι. Καὶ ταῦτά γε, ὅτι τοιοῦτον ἐδόκει ἐκλιπαρεῖν ὑπερασπιστήν, ὅστις οἷός τ' ἂν εἴη διέπειν ἐκεῖνα καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀξιόλογα ποιήσασθαι ὑπερ σοὶ μόνῳ πρέπει, ἅτε δὴ τῶν ἐν Ὁξονίᾳ περιβοήτων φροντιστηρίων ὄντως σεμνοπρεπεστάτῳ ἀκαδημάρχῃ ὑπάρχοντι καὶ τῶν ἐλληνικῶν ἐμπειροτάτῳ γραμμάτων. Οὕτω γὰρ διὰ τῆς σῆς ὑπερόχου καὶ λαμπρᾶς ἀρετῆς ἢ τῶν ἐπῶν νεότης βᾶρον ἂν τηρηθεῖ ἀμωμος ὑπὸ τῶν ψέγειν ὀτιοῦν πεφυκότων. Δέομαι τοίνυν τὴν σὴν ἀξιοπρεπεστάτην καὶ ἠρωϊκὴν δεσποτεῖαν εὐνοϊκῶς, ὡς εἴωθε, ταῦτ' ἀποδέξασθαι, μηδαμῶς ἀφορῶσαν τὸν ποιήσαντα, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν ἐκείνου σκοπὸν μετὰ τῆς εὐδιαθέτου καρδίας, ὅς ἀδιαλείπτως εὐχεται τῷ παναριστομεγίστῳ θεῷ εὐδαιμονεῖν σε εἰς ἀπεράντους ἐνιαυτοὺς ἐρρωμένως, εἰρηνικῶς καὶ περιχαρῶς τὸν βίον διάγοντα. Τῇ σῆ σεμνοπρεπεστάτῃ καὶ περιφανεστάτῃ δεσποτεῖᾳ εὐπειθέστατος δοῦλος

Κωνσταντῖνος ὁ Ῥοδοκανάκις ὁ Χίος.

Bibliothèque du Musée britannique : 998. a. 33.

Bibliothèque Bodléienne (Oxford).

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΟΒΔΕ-
 ΛΑΑ ΠΕΡΣΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΑΘΛΟΥ Ψ'αλλομένη τῆ κθ'. Τοῦ
 Σεπτεμβρίου Μηνός. Συντεθεῖσα παράτε τοῦ Ὀσιωτάτου ἐν Ἱερομο-
 νάχοις, καὶ λογιωτάτου, Κυρίου ΚΑΛΛΙΟΠΙΟΥ Καλλιέργου (sic)
 τοῦ Κρητὸς, παράτε τοῦ εὐλαβεστάτου, ἐν ἱερεῦσι, Κυρίου ΕΜΜΑ-
 ΝΟΥΗΛΟΥ Τζάνε, τοῦ λεγομένου Μπουνιαλῆ. Τοῦ εἰκονογράφου.
 Ἐφημερίου ἐν τῷ Ναῶ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος ΓΕΩΡΓΙΟΥ
 τῶν Ῥωμαίων τοῦ ἐν Κλειναῖς Βενεταίς. Διὰ δαπάνης δὲ καὶ ἀνα-
 λωμάτων τοῦ αὐτοῦ Ἱερέως, Τζάνε.

Τὴν σὴν τελοῦντας ἐκ πόθου, μνήμην Μάκαρ.

Ἄθλητὰ μυριαθλε φρούρει καὶ σκέπε.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀχξά. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ. *Con Licenza
 de' Superiori, & Priuilegio.*

In-4° de 8 feuillets non chiffrés et μ' (40) pages. Les 8 feuillets
 liminaires sont imprimés tout en noir, mais le reste du livre est tiré
 en rouge et noir. Extrêmement rare.

Collation des feuillets liminaires :

Feuillet 1 recto : Le titre. Même f. verso : Les deux pièces de
 vers reproduites ci-après :

ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ.

Ἐγρεο, Γοβδελαᾶ, τύμβοιο παλίμβιος· ἔγρου
 φοῖνιξ οἶα νέος φοίνικα χερσὶ φέρων·
 ἦνίδε φλοξίν ξρωτος φωσφόρον ἤψατο πυρὰν
 πῦρ Ἐμανουήλου ἀφθὲν ἀνά κραδίην·
 ὕδατι πῦρ σθένεται· νῦν οὖν τάντιστροφον ὤφθη,
 πῦρ ὠθεῖ χρονίης κύματ' ἀμνημοσύνης.

ΕΤΕΡΑ.

Ἐγρετο Γοβδελαᾶς, παλινόροσος Φοῖβος ὑπάρχων
 φῶς φέρε τῷ Τζάνη καυτὸς ἐμοῖς βλεφάροις,

ἥλιον οὐκ ἔνι ἄμμι βροτοῖς ἀντικρυς ἐπόπτειν,
πάνολον ἐν σελίσιν δερκόμεθ' ἠέλιον.

Ἄλέξ. Μ. δ Β.

Cette signature doit peut-être se lire : Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ Βυζάντιος. L'année même où parut ce petit volume, 1661, Alexandre Maurocordato étudiait à l'université de Padoue.

Feuillets 2 recto-3 recto :

Τῷ πανιερωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας
κυρίῳ κυρίῳ Μελετίῳ τῷ Χορτακίῳ, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ
πατριαρχικῷ.

Ἀγκαλὰ καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ ἐκκλησία, πανιερώτατε καὶ σοφώτατε δέσποτα, νὰ ἐνθυμᾶται εἰς τὰς κθ' τοῦ Σεπτεμβρίου τὸ θαυμαστὸν μαρτύριον τοῦ μεγαλομάρτυρος καὶ πολυάθλου Γοβδελαᾶ, ἀμὴ χωρὶς ἐσπερινὸν καὶ κανόνα, μόνον τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καὶ τοῦτο ὄχι ἀπὸ σμικρότητα τοῦ ἁγίου, ἐπειδὴ καὶ μέγιστον τὸν παρασταίνουσι τὰ μεγάλα του κατορθώματα, ἀλλ' ἀπορίᾳ ἐφέσεως τῆς πρὸς τὸν ἅγιον, καὶ διὰ τοῦτο τοσοῦτον χρόνον διέμεινεν οὕτως· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς εὐτελεῖς δούλους τῆς σῆς πανιερότητος, καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις περισσότερον παρὰ σ' ἄλλους ἐφάνη τοῦ ἁγίου ἡ πρεσβεῖα θερμῇ πρὸς θεὸν, καὶ τὸ ζητούμενον ἐλάβομεν, διὰ τοῦτο ὄντες ἡμεῖς οὐτιδανοὶ νὰ δώσωμεν πρέπουσαν εὐχαρίστησιν τοιοῦτου βοηθοῦ, ἐλογιάσαμεν, ἐπειδὴ καὶ σήμερον ἡ αὔριον δίδομεν τὸ κοινὸν τέλος τοῦ θανάτου, καὶ τὸ ὑπερφυῆς θαῦμα μένει λησιμονημένον, νὰ τυπώσωμεν τὴν παροῦσαν ἀκολουθίαν, εἰς δόξαν μὲν τοῦ ἁγίου, τελείωσιν δὲ τοῦ χρέους ὅπου πρὸς αὐτὸν ἔχομεν, καὶ σημάδι τῆς ἐμφύτου εὐλαθείας. Ἀμὴ, διατὶ ἡ ἀκολουθία εἶναι ὄλως ἱκετήριος χωρὶς νὰ φανερώνη τὸ γεγονὸς θαῦμα, διὰ τοῦτο μὲ βραχυλογίαν δίδομεν εἶδῃσιν τῆς σῆς σοφίας.

Ὅντες λοιπὸν εἰς τὴν δυστυχῆ πατρίδα, ἤγουν εἰς τὸ Ῥέθεμνος, εἴχαμεν καὶ ἄλλους ἀδελφοὺς κατὰ σάρκα, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἓνας ὀνόματι Φραγγίλας ἀρρώστησε κατὰ πολλὰ καὶ τοιαύτην ἀσθένειαν ὅπου οἱ ἔξω ἰατροὶ πολὺν φόβον θανάτου δι' αὐτὸν μᾶς ἔδωσαν· καὶ διὰ τοῦτο ὁ πατήρ μας ἀκούοντας τὸν θάνατον νὰ σιμώνῃ, πρὸς τὸν αὐτοῦ υἱὸν ἀλλέως

δὲν ἦτον παρὰ καθὼς εἰς τὴν παροῦσαν καὶ πρόσκαιρον ζωὴν μᾶς ἐκυβέρνα οὕτω καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν ἔπρεπε νὰ ἐτοιμάσῃ. Καί, ξημερώνοντας ἢ καθ' τοῦ σεπτεμβρίου μηνός, ἐπῆγεν εἰς τὸν σεβάσμιον ναὸν τῆς κυρίας τῶν ἀγγέλων νὰ εἰπῇ τοῦ ἐφημερίου νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ ἐπιτήδεια τῆς ταφῆς, καὶ διὰ νὰ διαβάξῃ τὸ συναξάριον τοῦ ἀγίου, δὲν ἠθέλησε νὰ τοῦ μιλήσῃ εὐθύς, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὴν εὐλάβειαν ἤκουε τὸ μαρτύριον, καὶ οὕτω τὸν ἅγιον διὰ τὴν ζωὴν τοῦ παρ' ὀλίγον τεθνηκότος ἀδελφοῦ ἐπαρακάλεσε, τάσσοντας νὰ τοῦ κάμῃ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν κατ' ἔτος ἑορτὴν, καὶ τελειώνοντας ὁ ἱερεὺς τὸ μαρτύριον, τοῦ εἶπε τὴν συμφορὰν του, καὶ εἰς τὸν οἶκον ἐπιστρέφοντας ἤυρε τὸν υἱὸν κοιμώμενον, τὸν ὅποιον ἤλπιζε νὰ εὕρῃ τεθνηκότα. Καὶ μετὰ ὦραν ἐξυπνῶντας ὁ ποτὲ ἀλαλος, τυφλὸς καὶ νεκρὸς, ἀνέβλεψεν, ἐλάλησε καὶ εἶπε· « ποῦ εἶναι ὁ κοκκινόφορος νέος ὁποῦ μ' ἐσκέπαζε μὲ τὸ ἀπανωφόριόν του ὅσῃν ὦραν ἐκοιμούμουν; » Καὶ ὁ πατήρ, ἀκούοντας τὸν λόγον, ἐδόξασεν ὁμοῦ καὶ πάντες τὸν θεὸν καὶ τὸν ἅγιον, ὁποῦ ἐπρόφθασεν εὐθύς εἰς τοιαύτην φοβερὴν θανάτου ὦραν. Καὶ ἀπὸ τότε ὁ ἀσθενὴς ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ πρὸς ζωὴν ἤλθε, καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν εἰκόνα ἐποίησαμεν, καὶ τὴν ἁγίαν ἑορτὴν κατ' ἔτος δὲν ὀκνοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν παροῦσαν ἀκολουθίαν διὰ ἰδίας ἐξόδου εἰς τύπον νὰ βαλθῇ ἐκοπιάσαμεν, καὶ πρὸς τὴν σὴν πανιερότητα (εἰ καὶ μικρὸν τὸ δῶρον) ἀφιερώνομεν, καὶ σύγγνωθι ἡμῖν τοῦ τολμήματος, ποιμὴν τοῦ Χριστοῦ θεοπρόβλητε.

Τῆς σῆς πανιερότητος εὐτελῆς καὶ ἀνάξιος δούλος,
Ἐμμανουὴλ ἱερεὺς ὁ Ζάνες ὁ εἰκονογράφος, ὁ
λεγόμενος Πουνιαλῆς, ὁ Ῥηθύμειος.

Feuillet 3 verso :

Εἰς τὸν πανιερώτατον καὶ σοφώτατον Χορτάκιον κύριον καὶ δεσπότην ὁ Κρήτης Καλλιόπιος. Ἐπίγραμμα.

ἜΩ Κρήτη, περιδοξὸς ἔδρη ἀνδρῶν πολυφήμων,
ὧ σὺ τε Χορτακίων εὐγενέων γενεή,
τέρπεο, καὶ γὰρ ἔχεις Μελέτιον θ' ἥλιον ἄλλον
αὐχῆσαι προφανῶς Ἑλλάδι λαμπόμενον,

οὐ βροντῆσι λόγος, βίος εἵκελος ἀστεροπῆσιν,
 ἀκτίσιν δ' ἀρεταὶ ἄσπερ ἅπασι χέει·
 ζωογονεῖ καρδίας τε βροτῶν αἰσχροῖσι τακείσας·
 ἥλιος οὖν ἔργοις αἶ' καὶ ἔτεσσιν ἔοι!

Feuillets 4 et 5. Sont occupés par une préface sans intérêt, dont voici l'intitulé :

Ἐμμανουήλ, ὁ εὐτελής πρεσβύτερος καὶ εἰκονογράφος, τοῖς εὐσεβέσι καὶ φιλομάρτυσι χριστιανοῖς χάριν καὶ ἔλεος παρὰ τοῦ ἐνὸς τρισυποστάτου καὶ ὁμοουσίου θεοῦ.

Feuille 6 (recto et verso) :

Εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα Γοδδελαᾶν, υἱὸν Σαβωρίου,
 τοῦ σοφωτάτου Ἰλαρίωνος ἱερομονάχου τοῦ Κιγάλα.

Γοδδελαᾶ πολύτλα, κλέος ἄφθιτον οὐραυνῶνων,
 ἔκγονε Περσιάδων σκηπτροφόρων γονέων,
 τίπτε τετὴν φονίοισιν ὑποβληθεῖσάν ὀλέθροις
 οὐκ ἐνέδως βιοτήν, ἀλλὰ σαθροῖς καλάμοις ;
 Οὐ σε, μάκαρ, ροθναῖσι καταξάναντες ἀκάνθαις
 τετράκις, οὐ νεύροις ἤλασαν ἐκ βιότου·
 οὐ κτάνον ἀμφὶ τένοντας ἀποσπάσαντες ἱμάντας
 μαρτυρικὸν τε κάρας δέρμα μεταυχενίης.
 Οὐ θάνες, ὅττε μύλωνας ἀπερρίζωσαν ὀδόντας,
 πάντων δ' ἄλγος ἔτλης σκαπτομένων ὀνύχων·
 οὐδὲ λέβης κατέπρησε πυριφλέκτοις καχλάζων,
 ὅστέα δ' οὐκ ἐάγη τεκτονικῶ κοχλίᾳ·
 οὐ σε ποσὶν πατέοντες ὄλον νύχος ὤλεσαν ἵπποι,
 οὐ φρουρᾶς χρονίης τρυχόμενόν σε πόνοι.
 Οὐκ ὀβελδὸς πυρίκαυστος ἀπέκτανεν ὄτα διήκων,
 οὐ φθάρε μασχαλίδων πυρφόρα κύκλα δέμας.
 Οὔτε δ' ἐπ' ἀγκίστροισι καθηλώσας σέο νῶτα,
 οὔτε πάλιν χεῖρας βάρβαρος ἤνυσέ τι.

Δίς μὲν ἀνεσκολόπισεν, ἀνηλεέεσσι δὲ ἦλοις
 εἰς ξύλον ἐξέτενεν χεῖρας ἀεθλοφόρους·
 ἄρτι δὲ δεξαμενέων ἀνθ' αἵματος ἔρρει λύθρα
 ἐν δ' ὄλον ἔδρασέ σου πολλάκι τραῦμα δέμας.
 Θάμβησάν ποτε τόξα μετήρορον ἰὸν ἰδόντα,
 θαύμασεν ἠττηθείς λιμὸς ὁ πανδαμάτωρ.
 Τίπτε σὸν οὐ κατέλυσε, μάκαρ, βίον ἔσχατα πάντα,
 ἐφθаре δ' αὖ δονάκων θραύσματα λεπταλέων;
 Γνωθί μοι ἐν βασάνοισιν ὅσον πέλε πίστις ἀμύμων,
 ὡς δὲ σαθρὰ καλάμοις ἐστὶ φύσις μερόπων.
 Γοδδελαᾶς ἦν μάρτυς, ὅθεν κράτος ἔσχεν ὀλέθρου,
 καὶ βροτὸς ὦν σαθρῶν ἤριπεν ἐκ δονάκων.

Feuillet 7 recto : Invocations en prose à S. Govdelaas. Même
 feuillet verso : Prière pour chasser les pensées obscènes, composée
 par S. Épiphane, patriarche de Constantinople.

Feuillet 8, blanc au recto, contient au verso un beau portrait en
 taille douce de S. Govdelaas.

Bibliothèque du prince Georges Maurocordato.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

439

IOANNES HENRICVS HOTTINGERVS *Fraudis, & imposturæ
 manifestæ conuictus* A LEONE ALLATIO. ROMÆ, Typis
 Sac. Congreg. de Propaganda Fide. Anno Domini MDCLXI.
SVPERIORVM PERMISSV.

In-8° de 8 ff. non chiffrés, 600 pages et 8 ff. non chiffrés dont le
 dernier blanc. Marque de la Propagande sur le titre.

Bibliothèque nationale de Paris : D 7384 (Inventaire, D 21809).

« Hottinger, dit Nicéron ¹, avait inséré dans son Histoire ecclé-
 siastique du seizième siècle une dissertation où il prétendoit faire

¹ *Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres dans la République des
 Lettres*, tome VIII, page 111.

voir que les sentimens de l'Église greque étoient fort différens de ceux de l'Église romaine, et approchoient de ceux des Protestans; et ce fut pour refuter cette dissertation qu'Allatius composa cet ouvrage, qui lui attira une réponse d'Hottinger, intitulée *Leo Allatius nimix temeritatis convictus.* »

Ajoutons que cette Réponse de Hottinger occupe les pages 177 à 212 de l'ouvrage intitulé : *Joh. Henrici Hottingeri Enneas dissertationum philologico-theologicarum Heidelbergensium* (Zürich, 1662, in-4°).

440

POETI ANTICHI
RACCOLTI DA CODICI M.SS.

della Bibliotheca Vaticana,
e Barberina.

DA MONSIGNOR
LEONE ALLACCI.

e da lui dedicati.

ALLA ACCADEMIA
DELLA FVCINA

della Nobile, & Esemplare Città
DI MESSINA

IN NAPOLI, per Sebastiano d'Alecci 1661.

Con licenza de' Superiori.

In-8° de 8 ff. non chiffrés, 77 pages chiffrées, 3 pages non chiffrées, 227 pages chiffrées, 1 page non chiffrée. Sur le titre, marque de l'imprimeur avec la devise : FORMAS VERTIT IN OMNES. Livre de toute rareté. Il y a des exemplaires en grand papier.

Au verso du f. 8 liminaire on lit le joli sonnet suivant à la louange de Léon Allatius :

MO. MO. ALL' ILL. E REV. MONSIGNOR
LEONE ALLACCI,
PRIMO CVSTODE DELLA VATICANA.

Ite, Sicule Muse, al gran LEONE
che la tomba d'Omero ebbe per tana,

e 'l greco scisma e l'eresia germana
doma feroce entro al romano agone.

Ite tosto a fregiar d'etnee corone
le sacre giube e la cervice umana,
ch' al pondo de la sede alma romana
fida base e sostegno il ciel suppose.

O mondo veramente fortunato,
se il buon LEON, ch' al gran pastor TIRRENO
hor dorme innanzi, un dì gli veggghi à lato,
e 'l REGIO COR di santo ardor ripieno
nel firmamento Vatican traslato
non gli scintilli a' piè, ma gli arda in seno.

L'OCCVLTO.

Bibliothèque nationale de Paris : Y 4323 A.

441

VINDICLÆ
SYNODI EPHESINAE
ET
S. CYRILLI

De processione ex Patre & Filio
SPIRITVS SANCTI.

Auctore

LEONE ALLATIO.

ROMÆ,

Typis Sac. Congreg. Propagandæ Fidei.

Anno MDCLXI.

SVPERIORVM PERMISSV.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés et 656 pages. Marque de la Propagande sur le titre. Très rare.

Bibliothèque nationale de Paris : D 25 (Inventaire, D 11618).

442

ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΘΟ-
 ΛΙΚΗΣ. Συγγραφεῖσα ἐν Ἐπιτομῇ διὰ ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥΣ ΙΕΡΟ-
 ΜΟΝΑΧΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΕ ΠΡΩΤΟΣΥΓΓΕΛΟΥ
 ΤΟΥ ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΥ. CONFESSIO CATHOLICÆ ET
 APOSTOLICÆ IN ORIENTE ECCLESIAE, Conscripta com-
 pendiosè per METROPHANEM CRITOPVLVM, Hieromo-
 nachum quondam & Patriarchalem Constantinopolitanum
 protosyngelum, edita & latinitate donata à IOANNE HOR-
 NEIO Acad. Iul. Prof. P. HELMESTADII, Typis & Impensis
 HENNINGI MVLLERI, Acad. Typ. CIΘ IO LXI (*sic*, lire 1661).

In-4° de 16 ff. non chiffrés, 162 pages et 1 f. non chiffré. Pages
 à deux colonnes. Volume d'une très grande rareté.

En tête de ce livre, on trouve : 1° une épître dédicatoire de Jean
 Horneius *Serenissimis principibus ac dominis dn. Augusto, dn. Chri-
 stiano Ludovico, dn. Georgio Wilhelmo, ducibus Brunsvicensium &
 Lüneburgensium*, datée de Helmstædt, le 4 des ides de mai (12 mai)
 1661 ; 2° la table des matières ; 3° une lettre de Hermann Conrin-
 gius à Jean Horneius, datée de Helmstædt, calendes de juillet 1661 ;
 4° une épître dédicatoire de Métrophane Critopoulos aux professeurs
 de Helmstædt, datée de cette ville, le 12 mai 1625.

Bibliothèque nationale de Paris : D 13 (Inventaire, D 3506).

Le manuscrit autographe de la *Confession* de ΜΕΤΡΟΦΑΝΕ ΚΡΙΤΟ-
 ΠΟΥΛΟΣ est aujourd'hui conservé à la Bibliothèque de Wolfenbüttel,
 sous le n° 1048 (946 Helmst.). Voir la description qu'en donne le
 Dr Otto von Heinemann¹. : *Die Handschriften der herzoglichen
 Bibliothek zu Wolfenbüttel*, tome II (Wolfenbüttel, 1886, in-8°),
 pages 313-314.

443

ΑΡΜΟΝΙΑ ΟΡΙΣΤΙΚΗ τῶν ἔντων, κατὰ τοὺς Ἑλλήνων Σοφοῦς.
 Συνθεθεῖσα παρὰ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΒΛΑΧΟΥ τοῦ Κρητὸς Καθη-
 γουμένου τοῦ Μεγάλου Γεωργίου Σκαλωτοῦ Ἐξαγγελικοῦ Κήρυκος
 καὶ τῶν Ἐπιστημῶν Διδασκάλου.

HARMONIA DEFINITIVA Entium, de mente Græcorū Doctorum, AVCTORE GERASIMO VLACHO CRETENSI Abbate D. Georgij Scalotæ, concionatori, ac scientiarū Magistro. AD LEOPOLDVM INVICTISSVMVM IMPERATORĒ SEMPER AVGVSTVM. VENETIIS TYPIS ANDREÆ IVLIANI. M.DCLXI, Superiorū Permissu.

Page 322 :

Finis Gloria DEO, et DEIPARÆ honor. Gregorio Vlaco Sacro diacono Cretensi Correctore.

Page 323 :

Τέλος καὶ τῷ ΘΕΩ δόξα· καὶ τῇ ΘΕΟΜΗΤΟΠΙ κλέος. Ἐτυπώθη ἐν Βενεταῖς παρὰ Ἀνδρέα Ἰουλιανῷ ἔτη τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αχξ'. Ἐπιμελεία καὶ διορθώσει Γρηγορίου Ἱεροδιακόνου Βλάχου τοῦ Κρητός.

In-4° de 20 feuillets non chiffrés et 324 pages. Titre gravé. Un exemplaire est coté 15 fr. dans le *Deuxième catalogue de livres rares* (en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 8, n° 16.

En tête du volume on trouve successivement :

1° Une épître dédicatoire en latin de GÉRASIME VLACHOS à Léopold Ier, empereur d'Allemagne, datée de Venise, le 1er mars 1660. Voici le seul passage de cette épître qui mérite d'être cité :

En Græcia, quam dudum ad novissima ærumnarum exempla othomana barbaries vexat, a Te uno libertatem exspectat pristinumque decorem. Nondum in solio maximo principem suspexit qui tantum litterarum cum summa pietate componeret, inde maiorem nunc quam hactenus fiduciam iniiit, sordes impietatis exuendi, abigendæ servitutis et decoris litterarum quas olim amiserit reparandi.

2° Eiusdem abbatis Vlachi elogium ad Leopoldum Cæsarem.

3° Eiusdem abbatis Vlachi ad Leopoldum, archiducem Austriae magnanimum.

4° Ἀρσενίου ἱερομονάχου Καλλοῦδη Κρητός, τοῦ ἐν Παταβίῳ Κωππουνιανοῦ φροντιστηρίου διδασκάλου, εἰς τὸν σοφώτατον καθηγούμενον Γεράσιμον.

Φιλοσόφου σοφίης μεγαφέριστα δόγματα φαίνων
πενταετῆ σιγὰν λέξατο Πυθαγόρας.

Γηράσιμος δὲ λόγοισιν ὄρους ὄντων τολιπεύων
 ἀμφαδίην καθόλου ἐμμενέως κατέχει,
 ἀνδρῶν δ' ἀπειρεσίῳ κατ' ἀπείρονα φθέγματα γαῖαν
 κάλλει καὶ τέχνῃ εἰς ἓν συναψάμενος·
 αὐτὸς ἔφα οὐ φάσκει, οὐδέ γε φθέγμασιν οἷσιν
 δόγματα ἄλλ' ἑτέρων φιλοσόφων τε λόγους.

5° Γρηγορίου ἱερομονάχου σιναιῆτου Μελισσηνοῦ
 τοῦ Κρητὸς εἰς τὸν αὐτόν.

Γηράσιμος πολυίδρις ἀοιδοπόλων μέγα εὖχος
 ὡς στεφανηφορέων ἰδμοσύνης στεφάνοις,
 τοὺς δὲ ὀρισμοὺς τῶν ὄντων ἐς ἓν ὄργανον ἤξεν
 μουσῶν, ἐκ προχέων δῶρα σεμνᾶς σοφίης
 πᾶσιν, ἄρ' ὀσάτιοί γε ὀρισμοὺς ἀμφαγαπῶντες
 ἀμφοτέρης παλάμης τρίψατε τήνδε βίβλον.

6° AVCTOR BENEVOLO LECTORI SALVTEM.

Recurrit identidem animo illud Tullii, lector candidissime, non nobis solis nos esse natos, sed patriæ et amicis. Patriæ a barbarorum immanitate iamdudum vexatæ nullas possum ipse ferre suppetias, ab ea etiam propulsatus; amicis, quorum in numero universos litterarum assecclas colloco, me profuturum spero, si aliquid subinde typis sufficiam, quo eorum eruditio possit augeri. Eorum usui, anno superiore *Thesaurum græcæ linguæ* vulgavi, arbitratus non paucis id adiumento futurum qui parens illud litterarum idioma, veluti ab exilio revocatum, ea qua par est cupiditate sequantur. Idem id temporis votum author fuit ut rerum omnium quæ præsertim sub usum orationis præ aliis cadunt finitiones per volumina discitas in unum contraherem, contractasque in unum emitterem. Nec satis duxi eas finitiones congerere quas vulgata typis volumina continent; multa insuper consului quæ prælum adhuc exspectant. Quid profecerim, nescio. Illud exploratum habeo me illi omnino labori non pepercisse, quo cum *maiore litterarum*

compendio opus absolverem. Multa typographus excudendo peccaverit; iis ita veniam deprecor ut sciam graviora a me in elucubrando excidisse. Dum tibi subiverit quo animo scripserim, nihil non indigebis. Si hanc Harmoniam probaveris, aliam exspecta, nempe Supernominationum Virginis Deiparæ. Interim vale.

Suivent le Κατάλογος τῶν διδασκάλων ἐξ ὧν συνετέθη ἡ παροῦσα πραγματεία et deux index.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

Bibliothèque de M. Ingram Bywater (à Londres).

444

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΟΝ

Τῶν Ἱερῶν τόπων ὅπου εὕρισκονται εἰς τὴν

ΑΓΙΑΝ ΠΟΛΙΝ

ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Ἐκδοθὲν Παρὰ ΑΡΣΕΝΙΟΥ Ἱερομονάχου

Καλλούδη τοῦ Κρητός.

Κήρυκος τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἐν Παταβίῳ

Κωττουιανοῦ Φροντιστηρίου Διδασκάλου.

Πρὸς τὸν Ἐκλαμπρότατον

ΠΡΙΓΓΙΠΑ ΚΑΙ ΑΦΘΕΝΤΗΝ

ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ.

Con Licenza de' Superiori, & Priuilegio.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀρχῆ.

Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

A la fin :

Ἐτυπώθη ἐν Βενεταίαις, παρὰ Ἀνδρέα Ἰουλιανῷ ἀρχῆ. Ἐπιμελεία καὶ διορθώσει Γρηγορίου Ἱεροδιακόνου Βλάχου τοῦ Κρητός.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés et ρηθ' (199) pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Dans le texte, gravures sur bois empruntées au *Viaggio da Venezia al S. Sepolcro*. Rarissime.

L'épître dédicatoire, datée de 1661, au prince de Moldavie ne présente absolument aucun intérêt; il n'en est pas de même de la préface, que nous reproduisons intégralement :

Πᾶσι τοῖς φιλευσεβέσιν ἀναγνώσταις
Ἄρσένιος ἱερομόναχος εὔχεται.

Ἡ ἀφορμὴ ὅπου μὲ ἐπαρακίνησε νὰ τολμήσω εἰς τὸν κόπον τῆς παρούσης ἱστορίας νὰ εἰσέβω καὶ νὰ μεταχειριστῶ τοῦτο τὸ δυσχερὲς ἔργον, ὃ εὐσεβέστατοι χριστιανοί, δὲν εἶναι ἄλλη, μόνον τὸ πατρικὸν μου σέβας, ἡ πολλὴ πρὸς τὰ θεῖα προσκυνήματα εὐλάβεια καὶ εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν τοῦ ζωοδόχου τάφου, καὶ τέλος πάντων ἡ κατὰ θεὸν ἀγάπη ὅπου φέρω πρὸς τὸν πανοσιώτατόν του πρωτοσύγκελλον, τὸν λογιώτατον ἱερομόναχον κύρ Μακκάριον τὸν Ἀσπρᾶ, τὸν συμπατριώτην μου, ὁ ὁποῖος τὴν μοναδικὴν πολιτείαν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ποθήσας, ἀρίνοντας τὰς κοσμικὰς συναναστροφὰς, τὴν κοσμικὴν δόξαν ὡς οὐδὲν ἐλογίσαστο, πάντα ἡγησάμενος σκύδαλα, ἵνα Χριστὸν μένον κατὰ τὸν μέγαν κερδῆση Ἀπόστολον. Πάντοτε τὰς ἐρήμους τῆς ἁγίας Ἱερουσαλήμ διήρχετο, τοὺς ἱεροὺς τόπους συνεχῶς προσκυνῶντας· ἀλλὰ διὰ τὴν ἄκραν ὑποταγὴν ὅπου εἰς τὴν μητέρα του τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸν ταύτης ἀρχιερέα ἔχει, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Τάφου χρεῖαν, ζήλω θεῖω κινούμενος, τὰς ἐρήμους τῆς ἁγίας Ἱερουσαλήμ ἀφείς, πρὸς τὰ ἐδικὰ μας ὄρια ἐφθασεν, ἀλιεύοντας μὲ τὴν πνευματικὴν του σαγήνην ὄχι ἰχθύας ἀφώνους, μὰ ψυχὰς λογικὰς, καὶ ὡς ταχὺς δρομεὺς εἰς διαφόρους τόπους, κάστρη, χώρας καὶ πόλεις περιερχόμενος, ποτὲ μὲν διὰ θαλάσσης, ποτὲ δὲ διὰ ξηρᾶς, εἰς μυρίους κινδύνους, στενοχωρίας καὶ κακουχίας καθημερινὸν τὸν ἑαυτὸν του δίδοντας, τὴν σωτηρίαν τῶν λογικῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων κερδίσει. Τοιοῦτος ἐφάνη εἰς τοὺς παρεληλυθότας χρόνους εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους, εἰς τὰς ὁποίας ἀθάνατον ἄφησεν ἔνομα· καὶ τανῦν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πελοποννήσου Θετταλίας καὶ εἰς πᾶσαν τὴν Ἠπειρον περιπατῶντας, ἔχι μόνον μὲ τὰς ψυχοφελεῖς του διδαχὰς εἰς μετάνοιαν τοὺς ἀνθρώπους παρακινᾷ, καὶ πρὸς βοήθειαν καὶ ἐπίσκεψιν τοῦ ἁγίου Τάφου παραινεῖ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ἐνθέου του

πολιτείας, τοῦ εὐτελοῦς σχήματος καὶ χριστομιμήτου βίου εἰς μεγαλύτερας ἐργασίας προσφέρει. Τοῦτος λοιπὸν ὁ ἔνθεος ἀνὴρ καὶ ἐμένα ἐπαρακίνησε νὰ συγγράψω τὴν παροῦσαν ἱστορίαν καὶ νὰ τὴν δώσω εἰς τύπους διὰ νὰ τὴν ἀναγινώσκη καθένας, ὅπως ἂν δὲν ἐπῆγεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἁγίους τόπους, μὲ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτης νὰ παρακινήθῃ νὰ ἰδῇ αἰσθητῶς τὸ ζωγραφούμενον, πάλαι καὶ δὲν ἔχει δύναμιν νὰ πάγῃ, νὰ μὴν ἀποστερηθῇ παντελῶς ἀπὸ τὴν θεωρίαν, καὶ βλέποντας τόσα ἱερά προσκυνήματα καὶ ἁγίες ἐκκλησίες εἰς τὲς ὁποῖες ἀκοίμητα ἀνάπτουσι τόσον πλῆθος κανδηλιῶν, καὶ τὲς ἑξοδες ὁποῦ καθημερινὸν γίνονται, διὰ νὰ φυλάγονται ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, νὰ βοηθᾷ τὸ κατὰ δύναμιν.

Ἐσύγγραφα λοιπὸν τὴν ἱστορίαν μὲ πολὺν κόπον, ὅχι διατὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος παρὼν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἁγίους τόπους ἐπεριπάτησα καὶ αἰσθητῶς τὰ ἅγια προσκυνήματα εἶδα, διατὶ οὐδέποτε ἕως τῶρα δὲν ἐπῆγα, μὰ καθὼς εἰς διαφόρους ἱστορίας ἐδιάβασα, καὶ ἀπὸ πολλὰ βιβλία ἑλληνικὰ, ῥωμαϊκὰ, λατινικὰ καὶ ἰταλικὰ ἐσυνάθροισα, καὶ ἀκόμη κατ' ἐρώτησιν ἀπὸ διαφόρους προσκυνητὰδες ἔμαθα, ἐτελείωσα τὸ Προσκυνητᾶριον. Ἄν εἶναι λοιπὸν τίποτας λάθος, ἃς ἔχω συγγνώμην, διατὶ δὲν εἶναι ἑδικόν μου τὸ σφάλμα, ἀλλ' ἢ τῆς παλαιότητος τῶν ἱστοριῶν, ὅπου ἄλλως ἦταν τὰ πράγματα τότε καθὼς ἔγραψαν οἱ ἱστορικοὶ, καὶ ἄλλως τῶρα εὐρίσκονται, ἢ καὶ αἱ διηγήσεις τῶν προσκυνητᾶδων ἀπὸ ἀσθένειαν μνήμης δὲν ἀληθεύουν. Ἐχει λοιπὸν ὁ ἀναγινώσκων διήγησιν εἰς πλάτος, καὶ πίνακα τῶν κεφαλαίων, καὶ εἰς κάθε φύλλον εἰς τὰ πλάγια εὐρίσκεις σημειωμένα τὰ ὀνόματα πάντων (sic) τῶν τοποθέσεων, οἶον ἢ ἁγία Σιών, οἶκος Θωμᾶ τοῦ ἀποστόλου, οἶκος Πέτρου, καὶ τὰ ὅμοια. Μὲ εὐλάβειαν λοιπὸν καὶ ἀγάπην ἀναγίνωσκε, παρακινήσου εἰς ἀγαθοεργίαν, καὶ εὐχου ὑπὲρ ἐμοῦ καθὼς καὶ ἐγὼ εὐχομαι τοῦ καθενὸς τὰ καταθύμια.

Bibliothèque du Musée britannique : 869. a. 3.

Aureus Nilus, oratio de D. Thoma Aquinate habita eiusdem die festo in Templo D. Augustini Ord. PP. Prædicatorum sub felicissimis auspiciis Illustriss. ac

Generosissimi viri Iulii Cæsaris de Pace, Almæ Theolog. Philosoph. et Medic. Universitatis Prorektoris & Syndici meritissimi, eidemque dicata ab ALEXANDRO MAUROGORDATO Constantinopolitano. Patavii, Typis Iosephi Sardi. Superiorum permissu.

In-4°.

Nous empruntons ce titre à l'ouvrage de Gio. Cinelli Calvoli : *Biblioteca volante continuata dal dottor Dionigi Andrea Sancassani*, seconde édition (Venise, 1735, in-4°), tome III, pages 300-301. Le bibliographe italien n'assigne pas de date à cette plaquette. Mais Jules-César della Pace ayant été élu prorecteur et syndic le 2 août 1660 et son successeur le 2 août 1661 (Voir Facciolati, *Fasti Gymnasii Patavini*, Padoue, 1757, in-4°, page 235), ce Discours ne put donc être prononcé qu'en 1661, le 7 mars, jour où l'Église célèbre la fête de S. Thomas d'Aquin, et dut être publié peu après.

446

LEONIS ALLATHI

DE

OCTAVA SYNODO

PHOTIANA

Annexa est,

IOANNIS HENRICI HOTTINGERI

Disputationis Apologeticæ, de Ecclesiæ

Orientalis atque Occidentalis tam

in Dogmate, quam in Ritibus

dissensu, &

IVVENIS VLMENSIS

Exercitationis Historico-Theologicæ de Ecclesia

Græcanica Hodierna.

REFVTATIO.

ROMÆ. Typis S. Cong. Propag. Fidei, Anno. 1662.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés, 696 pages et 1 feuillet non chiffré. Marque de la Propagande sur le titre. Peu commun.

Bibliothèque nationale de Paris : D 7385 (Inventaire, D 21810).
Bibliothèque Mazarine (deux ex.) : n°s 43663 et 49527.

Voici le titre de l'opuscule d'Élie Veielius (le Jeune homme d'Ulm), contre lequel est dirigée une partie du présent ouvrage de Léon Allatius :

I.N.D.N.I.C. *EXERCITATIO HISTORICO-THEOLOGICA DE ECCLESIA GRÆCANICA HODIERNA*, L. ALLATIO POTISSIMUM, P. ARCUDIO, ET B. NIHUSIO OPPOSITA, AB ELIA VEIELIO, nunc SS. TH. DOCT. atque PROFESS. Summique apud Ulmanos templi Ecclesiaste. *ARGENTORATI*, Sumptibus & Typis JOSIÆ STÆDELI. ANNO M DC LXVI.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés et 60 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rare.

Bibliothèque nationale de Paris : D 1 (Inventaire, D 3501).

Nous possédons un exemplaire de ce livre dont le titre est ainsi conçu :

I.N.D.N.J.C. *EXERCITATIO HISTORICO-THEOLOGICA, DE ECCLESIA GRÆCANICA HODIERNA*, L. ALLATIO POTISSIMUM, P. ARCUDIO, ET B. NIHUSIO OPPOSITA. *SUB PRÆSIDIO* DN. JO. CONRADI DANNHAWERI, D. *RESPONDENTE* ELIA VEIELIO, nunc SS. Th. Doct. atque Profess. Summique apud Ulmanos templi Ecclesiaste. *ARGENTORATI*, Sumptibus & Typis JOSIÆ STÆDELI, ANNO MDCLXVI.

Les exemplaires ainsi intitulés n'ont pas de marque typographique sur le titre.

Nous n'avons pas eu sous les yeux la première édition de cet opuscule parue à Strasbourg en 1662. Ce traité fut mis à l'index par un décret en date du 20 juin 1662. Voir la *Defensio Exercitationis* du même Élie Veielius, f. 7 liminaire, v^o.

Élie Veielius ne se tint pas pour battu; il répondit à Léon Allatius par le livre dont voici le titre :

Eliaë Veielii SS. Theol. D. Prof. & Ecclesiastæ Ulmensis *DEFENSIO EXERCITATIONIS HISTORICO-THEOLOGICÆ De ECCLESIA GRÆCANICA HODIERNA*, ADVERSUS REFU-

TATIONEM EIUSDEM à *Sene Chio Romæ adornatam*. Præfixa est epistola Cl. V. CHRISTOPHORI ARNOLDI ad Auctorem. *FRANCO-FURTI*, Apud JOANNEM NICOLAUM HUMMIUM. Anno MDCLXVI.

In-4° de 14 feuillets non chiffrés, 258 pages (dont la dernière est par erreur chiffrée 259) et 8 feuillets non chiffrés, dont le huitième, qui contient l'errata, manque quelquefois. Très rare.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

Quatre ans plus tard, Veielius prit encore à partie Léon Allatius, dans l'ouvrage dont voici le titre :

CONSIDERATIO ANABAPTISMI MONACHALIS; à L. ALLATIO Monachis Græcis imputati, *AUTHORE ELIA VEIELIO*, SS. Theol. Doct. Profess. & Ecclesiaste Ulmensi. *M.DC.LXX. ULMÆ*, Apud CHRISTIAN. BAL[T]HASAR. Kühn, Reip. Typogr. & Bibliop.

In-4° de 1 feuillet non chiffré, 100 pages et 1 feuillet blanc. Marque de l'imprimeur sur le titre.

Bibliothèque nationale de Paris : D 1 (Inventaire, D 3501)

447

ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΥΠΕΡΑΝΕΣΤΗΚΟΤΟΣ
ΕΠΙ ΠΑΣΙ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΟΥ ΑΚΡΟΥ
ἀρχιερέως, πρὸς τοὺς τῆς ἐώας Πατριάρχας, καὶ περὶ
τοῦ ἀπλανοῦς αὐτοῦ.

DE SVMMI PONTIFICIS
SVBLIMI SVPRA OMNES
DOMINIO, AD PATRIARCHAS
Orientis, & de infallibilitate ipsius.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés, 37 pages et 1 feuillet blanc.

Ce livre ne porte ni date, ni indication du lieu d'impression, mais il a certainement été imprimé à Paris, et très probablement en 1662, date que porte la traduction latine de l'épître dédicatoire.

Au verso du titre on lit l'épître dédicatoire suivante :

Τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ ἀηττήτῳ μονάρχῃ, τῆς τε ἀγίας ἐκκλησίας πρωτοτόκῳ Λοδοβίκῳ ἰδ', τῶν Γαλλῶν καὶ τῆς Ναβάρρας βασιλεῖ χριστιανικωτάτῳ.

Τὴν παροῦσαν πρὸς τοὺς τῆς ἐφίας πατριάρχας ἐγγαραγθεῖσαν ἐπιστολὴν, βασιλέων φιλόχριστε, οὐκ ἀξύμφορον οὐδ' ἀλυσιτελῆ θεία μοι ὑπερφυῶς ἐλπίς γενησομένην βεβαίως ὑποτίθεται, πρὸς τε τὴν τῶν ἐκκλησιῶν εἰρηνικὴν κατάστασιν τὰ μέγιστα ξυμβαλοῦσαν καὶ συνοίσουσιν ἀσφαλῶς διίσχυρίζεται. Αὕτη οὖν ἡ ἐπιστολὴ καίτοι γε παρορμητικὴ δὴ πρὸς ἀγαθὸν τυγχάνουσα, χρήζει δὲ μέντοι μεγασθενοῦς ὑπερμάχου καὶ γενναίου προστάτου πρὸς χαλιναγωγίαν καὶ σωφρονισμόν τῶν ψελλιζουσῶν γλωσσῶν· διὸ ἔδοξεν αὐτῇ ὑπὸ τὸ ἄμαχον καὶ ἀήττητον κράτος τῆς σκέπης τῆς ὑμετέρας ξυδραμεῖν καὶ καταφυγεῖν γαληνότητος. Καὶ γὰρ ὅτι μάλιστα κατὰ διαδοχὴν τῶν φιλοχρίστων αὐτῆς προγόνων τὸ φιλεῖν τοὺς Γραικοὺς κέκτηται οἶονεὶ κληρονομίαν, καὶ οἶκτον ἔχει περιπαθῆ παρὰ τοὺς πολλοὺς περὶ τὸ ταλαίπωρον τῶν Γραικῶν γένος, καὶ τῆς εὐσεβείας παντὶ σθένει ὑπερασπίζει. Τούτων χάριν ταπεινότητα γονυπετοῦσα ἱκετεύει τὸ ὑμέτερον κράτος ὑπερασπίσαι αὐτῆς πρὸς τὸ τυχεῖν τοῦ ποθομένου σκοποῦ καὶ τῆς ἐφέσεως εἰς δόξαν μὲν τοῦ ἐν Τριάδι προσκυνουμένου θεοῦ καὶ εὐκλειαν ἀτελεύτητον τῆς ὑμῶν γαληνότητος.

Ἐν τοῖς Παρισίοις,
νοεμβρίου κέ, αχξά.

Τῆς φιλοχρίστου σου γαληνότητος
ἐλάχιστος δοῦλος,
Ἄθανάσιος Ῥήτωρ.

La traduction latine de cette épître, qui figure au recto du feuillet suivant, est datée du 1er janvier 1662. Quant à la lettre proprement dite aux quatre patriarches, le texte grec porte la date du 3 octobre 1661, et la traduction latine celle du 13 novembre de la même année.

Biblioth. nat. de Paris : Inventaire E 3431.

448

IL DELICIOSO
GIARDINO
DI SEMIRAMIDE,
Ouero la Sede Gloriosa de i Cigni
di Permesso in Gloria
Nel Dottorato Felicissimo
In Ambe le Leggi
DELL' ECCELLENTISSIMO SIGNOR
ANTONIO DARIO
CITTADINO VENETO
Consacrata alla Grandezza Incomparabile
Dell' Illustrissimo Signor
GIO : BATTISTA SANUDO
Nobile Veneto

DA EMMANVEL CALAFATTI CRETENSE.

In Padoua, per il Pasquati 1662. Con Lic. de' Sup.

In-4° de 40 feuillets non chiffrés. Entre les feuillets 39 et 40, on trouve intercalée une gravure en taille-douce représentant une Renommée; elle est signée *Elisabetta P. F.* et tirée sur papier ayant les pontuseaux verticaux. Rarissime plaquette, dont chaque page est encadrée d'un ornement gravé sur bois.

En tête de ce livre, on trouve une épître dédicatoire sans intérêt d'EMMANVEL CALAFATTI, datée de Venise, le 10 juillet 1662.

Ce Recueil contient neuf pièces d'Emmanuel Calafatti :

1° Un éloge de Jean-Baptiste Sanudo, en latin.

2° Un madrigal, (que nous reproduisons à titre de curiosité) sur les armoiries du même Jean-Baptiste Sanudo :

Porta il gran Gio : Battista
Nell' immortal suo scudo
Azurra striscia entro un argenteo campo,
Perchè del cielo è un lampo,
Onde sua gloria acquista.
Appresso un Pelican, ch' il petto ignudo

Offre à suoi proprii figli,
 (Generosi consigli),
 Ma perchè have crudele e torvo 'l sguardo
 Contro nemici, porta ancora un Pardo.

Emmanuel Calafatti.

3° Un sonnet italien sur les armoiries d'Antoine Dario. Ce sonnet est signé : *Emmanuel Calafatti cavaliere.*

4° Un éloge latin des mêmes armoiries.

5° Un madrigal sur les nom et prénom d'Antoine Dario.

A la suite de ce madrigal, on trouve un Éloge en latin signé :
 DEMETRIVS CORVMALVS Zacynthus.

6° Un éloge latin d'Antoine Dario.

7° Autre éloge en latin du même Antoine Dario.

8° Une épigramme sur le nom et les armoiries de Dario.

9° Une autre épigramme sur le même sujet.

Indépendamment de ces pièces, le volume en renferme d'autres soit anonymes ou signées d'initiales, soit signées de pseudonymes académiques ou de noms italiens.

Bibliothèque nationale de Paris : Y 4214 A.

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ. ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΕΥΧΑΣ

ΙΚΕΤΗΡΙΟΥΣ. Εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν. Καὶ εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Συλλεχθὲν μὲν ἐκ διαφόρων Βιβλίων. Τὰ πλεῖστα δὲ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ. ΛΕΓΟΜΕΝΑΙ ΚΑΘ' ἘΣΠΕΡΑΝ, ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ. Παρὰ τοῖς βουλομένοις πολεμῆσαι, τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν. Πρὸς τὰ πάθη, καὶ ἡδοναῖς, ἐγκειμένην. Ἀρχόμεναι, ἀπὸ τῆς Σαββάτῳ Ἑσπέρας. Προσετέθησαν δὲ, καὶ ἕτεροι τρεῖς Κανόνες Παρακλητικοί. Εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Καὶ ὀλέκληρος ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος. ΕΤΙ ΔΕ ΠΡΟΣΕΤΕΘΗ, ΚΑΙ ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ ΑΙΩΝΙΟΝ. Καὶ Κανόνιον, πασῶν τῶν ἑορτῶν, ὅπου ἀκολουθοῦσι τῷ Πάσχα. Μετὰ Σεληνοδρομίῳ, συνοπτικωτάτου, καὶ Μηθολογίου, συντομωτάτου. Τὰ πάντα πρόχειρα τοῖς πᾶσι. Συντεθέντα παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσι, κῦ Ματθαίου

Τζιγάλα, τοῦ Κυπρίου. Con licenza de' Superiori, & Priuilegio. ENETIΗΣΙΝ. Ἐτη ἀπὸ Χριστοῦ αχϛβ'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῶ.

In-4° de ρλά (131) pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Communication du professeur Alexis Pavloff.

. Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 77. 4°.

450

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ. Νεωστὶ μετατυπωθὲν, καὶ διορθωθὲν, παρὰ ΓΡΗ-
ΓΟΡΙΟΥ ΙΕΡ. ΒΛΑΧΟΥ. Μετὰ πασχαλίων ἐτῶν λζ' καὶ Συναγ-
ματίου τινὸς περὶ τῶν νηστειῶν τοῦ ὄλου ἑνιαυτοῦ εἰς κοινὴν γλῶτταν
μετενεχθέντος παρὰ τοῦ λογιωτάτου ἐν Ἱερομονάχοις κυρίου νικη-
φόρου τοῦ πασχαλέως. Ἐνετίησιν. Παρὰ Ὀρσίνῳ Ἀλδρίτζη.
αχϛγ'.

In-16 de 720 pages chiffrées partie en lettres grecques, partie en chiffres arabes (la dernière non chiffrée). Titre encadré d'un bois; bois dans le texte. Impression rouge et noire. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.

Bibliothèque du Ministère des Affaires étrangères (à Moscou) : n° 3545.

451

THE Excellency and Usefulness of the TRUE Spirit of SALT,
More fully Discovered then formerly. WITH DIRECTIONS
How to take it, and where it may be had. *Sale & Sole nihil
Utilius. LONDON*, Printed for *Nathanael Webb* at the Royal
Oake in *St. Pauls Church-yard*. 1663.

In-4° de 1 f. non chiffré et 6 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre : un chêne, avec les mots *Royal Oake*.

Bibliothèque du Musée britannique : 778. e. 41 (5).

L'auteur de cet opuscule est CONSTANTIN RHODOCANAKIS. Voir plus loin, à l'année 1664, la troisième édition.

452

TRACTATVS
DE ANIMA,
SEV

PHILOSOPHIA VERE NATVRALIS

Hisce temporibus à nullo prorsus Professorum
in Scholis tradi solita,

Vnicuique literarum ad studia incumbenti necessaria : Tyronibus enim, ac
Medicis ad scientiam medicam perfecte acquirendam; Poetis, ac Ora-
toribus ad habendam materiam pro suis operibus; Philosophis
ad philosophandum de rebus naturalibus; Principibus ad
cognoscendum suorum Ministrorum aptitudinem vel
ineptiam ad gubernandum; Senibus, vt à senectute
ad iuuentutem redeant; Iuuenibus, ut sani, et
diù viuant, suoque filium libito marem, vel
fœminam, boni ingenii, memoriæ, vel
phantasiæ generent; Fœminis, vt
sterilitatem fugiant, facile
concipiant, atque pariant,
ita et cæteris
omnibus.

AVCTORE

DEMETRIO PHALEREO
CONSTANTINOPOLITANO

*In Almo Archigymnasio Romano Philosophiæ,
ac Græci Idiomatis Professore.*

ROMAE, Typis Nicolai Angeli Tinassij, M.DC.LXIII.

SVPERIORVM PERMISSV

In-4° de 8 feuillets non chiffrés, 424 pages et 10 feuillets non
chiffrés. Sur le titre figurent les armes du pape Alexandre VII.
Ouvrage de la plus insigne rareté.

Nota bene. La disposition du titre de l'original n'a pas été conser-
vée, mais seulement imitée, pour les lignes 7 à 20.

En tête de ce livre on trouve une épître dédicatoire au pape
Alexandre VII et une préface au lecteur. Ces deux documents sont
l'un et l'autre dénués d'intérêt.

Bibliothèque Casanatense (à Rome) : L. XI. 37.

453

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΜΗΝΟΣ. Περιέχον τὴν πρέπουσαν αὐτῷ, ἅπασαν ἀκολουθίαν. Τυπωθὲν Ἐνετίησι παρὰ Ὀροίνῳ Αλβρίτζῃ, ἀναλώμασι μὲν, τοῖς ἑαυτοῦ. ἐπιμελεῖα δὲ, καὶ ἐπιδιορθώσει, Γρηγορίου Ἱερομονάχου Βλάχου τοῦ Κρητῶς. **CON PRIVILEGIO.** Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. αχξγ'. **MIMHTAI ESTE ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.**

In-folio de 146 ff. non chiffrés, divisés en 18 cahiers de 8 ff. chacun, sauf le dernier qui en a 10. Signatures A-S. Dans l'exemplaire de la bibliothèque Sainte-Geneviève, le seul que j'aie pu trouver, le dernier f. manque; il contenait très probablement la souscription et le registre. Titre encadré d'un bois. Impression rouge et noire.

Bibliothèque Sainte-Geneviève : BB. 33. f^o.

454

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΙΑΝΝΟΥΑΡΙΟΥ ΜΗΝΟΣ Περιέχον τὴν πρέπουσαν αὐτῷ, ἅπασαν ἀκολουθίαν. Τυπωθὲν Ἐνετίησι παρὰ Ὀροίνῳ Αλβρίτζῃ, ἀναλώμασι μὲν, τοῖς ἑαυτοῦ. ἐπιμελεῖα δὲ, καὶ ἐπιδιορθώσει, Γρηγορίου Ἱερομονάχου Βλάχου τοῦ Κρητῶς. **CON PRIVILEGIO.** Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. αχξγ'. **MIMHTAI ESTE ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.**

Au recto du dernier feuillet :

Ἐνετίησιν, παρὰ Ὀροίνῳ Αλβρίτζῃ. αχξδ'. Ἡ τῶν τετραδίων κατὰ τάξιν ἀκολουθία. α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ. Ἄπαντα εἰσὶ τετράδια. πλὴν τοῦ ρ. ὅπερ εἰσὶ πεντάδιον.

In-folio de 138 ff. non chiffrés, divisés en 18 cahiers de 8 ff. chacun, sauf le dernier qui en a 10. Titre encadré d'un bois. Impression rouge et noire.

Bibliothèque Sainte-Geneviève : BB. 28. f^o.

455

LE
GLORIE CADVTE

Dell' Antichissima, ed Augustissima Famiglia
COMNENA,

Da Maestosi Allori dell' Imperial Grandezza, ne' Tragici Cipressi della priuata Conditione. Nelle quali si scuoprono le Preminenze d'Alcuni Prencipi Sourani, e di molte nobilissime Famiglie da quella originate nell' Europa; Con varie, curiose, & erudite altre Compositioni. *Cauate dal buio dell' obliuione alla luce del Mondo,* DALL' ABBATE DON LORENZO MINIATI, Dottore di Sacra Theologia, e dell' vna, e l'altra Legge, Protonotario Apostolico, & Acad. tra gl' Incauti di Napoli, l'Ingelosito. CONSACRATE All' Immortalità del Glorioso Nome della Sacra Maestà, del Cattolico, Grande, e Pio, D.FILIPPO QVARTO AVSTRIACO, Rè delle Spagne, Imperador dell' Indie, e Monarca Gloriosissimo. In questa Seconda Impressione corrette, ampliate, & ornate di molte figure in rame. IN VENEZIA, *Per Francesco Valuasense,* M.DC.LXIII. CON LICENZA, E PRIVILEGIO.

In-folio de 34 feuillets non chiffrés, y compris les gravures, 218 pages, 1 feuillet blanc et un grand tableau généalogique gravé en taille-douce. La disposition du titre n'a été conservée que pour les quatre premières lignes seulement.

Collation du volume :

Feuillet 1 : Gravure représentant des portiques au dessus desquels planent cinq anges, dont l'un se pose sur la tête une couronne impériale, tout en serrant dans sa main droite un rameau de laurier, et dans sa gauche un sceptre; un second ange tient de la main gauche un encrier, et de la droite il trace sur un voile les paroles suivantes : SCRVTAMINI SCRIPTVRAS, QVIA ILLÆ SVNT QUÆ TESTIMONIVM PERHIBENT DE ME. Ioan : 5. Les trois autres anges soutiennent

le voile, et l'un d'eux tient, en outre, un écusson où figurent les armes des Comnènes. Cette gravure n'est pas signée.

Feuillet 2 : Le titre, tiré en rouge et noir et orné d'une couronne impériale.

Feuillet 3 : Épître dédicatoire de Laurent Miniati à Philippe IV, datée de Naples, le 7 janvier 1650. En tête de cette épître, il y a une fort belle gravure signée : *G. Castellus sculp.* On y voit deux moines dominicains, dont l'un se précipite à la rencontre d'un personnage à cheval, sans doute Philippe IV, lequel a le front ceint d'une couronne de laurier et est accompagné de gens armés ; au dessus, deux anges soutiennent l'écusson de Philippe IV, et l'un d'eux souffle dans une trompette à laquelle est suspendue une banderole où on lit ce distique :

Sol ubi diffundit radios, ibi regnat Iberus,
Regnat uterque solo, regnat uterque polo.

Feuillet 4 r° : Pièce de neuf distiques de Laurent Miniati à l'adresse de Philippe IV.

Feuillets 4 v° à 5 r° : Avis italien de Laurent Miniati au lecteur.

Feuillets 5 v° à 6 r° : Lettre de Miniati en latin *Pro declaratione frontispicii* adressée *D. Michaeli Cabanilio duci S. Ioannis Rotunni & principi Acad. Otiosorum Neap.* datée de Naples, ides de novembre (13 novembre) 1650.

Feuillets 6 v° à 9 v° : Diverses pièces de vers à la louange de Laurent Miniati.

Feuillet 10 : Superbe portrait de VINCENT COMNÈNE. Il est représenté à mi-corps, en habit de religieux dominicain, la tête coiffée d'une calotte et légèrement tournée vers l'épaule gauche. En dehors et au dessus du médaillon, à droite : un violon avec son archet et la devise *Ictibus dulcisonat* ; à gauche, une sphère armillaire avec un compas et la devise *In labore quiescit* ; au milieu, dans un cartouche, une composition allégorique (paysage, oiseau volant vers une étoile, etc.) avec la devise *Operosus amor*. Autour du médaillon : EFFIGIES REVERENDISS. P. F. VINCENTII COMNENI S. THEO. MAG. ORD. PRÆD. ÆTAT. SVÆ LXIII. Sur le côté droit du médaillon, une pancarte porte l'inscription suivante : *Dictum Adm. Rdi. P[at]ris Fr[at]ris Francisci Porcelli à Neap. S. Th. Magistri Ord. Præd. ad Effigiem supradictam :*

Hac quis in effigie ? Comnenus. Origine qualis ?

Regius est, Quantus nomine ? Cerne libros.

Au dessous du cadre, les armoiries de Vincent Comnène, de

chaque côté desquelles sont empilés trente-et-un volumes composés par lui et portant chacun leur titre. Enfin, tout en bas : *D. Carolus Caracciolus Neapolitanus, eques S^{ci} Iacobi, effigiem hanc animo suo iamdiù insculptam ære incidi curavit, anno M.DC.LIII*. Et la signature du graveur : *Iac. Ruphonus sculp.*

Feuillet 11 : Éloge latin par Thomas Valuta du susdit portrait de Vincent Comnène.

Feuillet 12 r° :

EIDEM PRO MAIESTATE CORPORIS EPIGRAMMA
P.M.F. MICHAELIS AGAPITI TRAPEZVNTINI,
ORD. EREMIT. S. AVGVSTINI.

Quod tua te virtus tollat, quod Pallada vincas,
in te fida hominum vota animique cadunt :
corpore cæsareo præstes, Comnene, quod ore
ostentes regem, regia sceptrâ decent :
o facièm imperio dignam ! tibi purpura regis
alba hæc fortassis purpura vestis erit.

Ce MICHEL AGAPITOS, originaire de Trébizonde, appartenait à la Colonie grecque de Malte. Il était entré dans la Congrégation des Somasques (soumise par Pie V à la règle de saint Augustin). Voici la courte notice que lui consacre, sous le n° 112, folio 23 v°, la *Chronique* (inéd.) du Collège grec de Rome, dont il avait été élève : *Michel Agapito Maltese è stato d'indole buona, studio logica e parte della fisica, poi diventò religioso de clerici regolari di Sommaschi. Al presente vive in detta religione, essendo stato in collegio sette anni.*

Sur le même feuillet r^o, commence un éloge latin de Vincent Comnène par Cornélie Pisani, noble vénitienne, prieure du monastère de Sainte-Catherine de Venise.

Feuillet 13 v° : Composition allégorique à pleine page, présentant le même motif que celle qui occupe le cartouche placé au dessus du portrait de Vincent Comnène (voir plus haut, page 152). Elle est signée : *Ruphonus sculp.* On en trouve la description dans les feuillets 14 r° à 15 v°.

Feuillets 14 r° à 15 v° : *Mercurialis reverendissimi patris magistri fratris Vincentii Comneni ex Prædicatorum Ordine in Otiosorum Academia Ecstatici Stellarius, per Ioannem Franciscum a Iesu Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum, humaniorum litterarum primarium professorem & Acad. Incautum, dilucidatus.*

Feuillet 16 r° : Un anagramme et une épigramme en latin de Lucas Carolucci, chanoine d'Altamura, à la louange de Vincent Comnène, et un Avis en italien au lecteur par Antoine Basso, docteur en droit civil et canonique.

Feuillet 16 v° : Lettre italienne de Vincent Comnène, datée de Rome, le 9 janvier 1637, par laquelle il remercie Jean-Baptiste Manso, marquis de Villa, de l'avoir fait élire membre de l'académie napolitaine des Otiosi. La lettre est suivie d'un sonnet italien du même Comnène, adressé à Manso et qu'il dit avoir mis moins d'une heure à composer.

Feuillets 17 r° à 20 r° : Indication des compositions académiques de Vincent Comnène, dont la plus ancienne porte la date du 7 février 1637, et la plus récente celle du 20 mai 1646. Le bas du feuillet 20 r° est occupé par un Avis en italien adressé au lecteur.

Feuillet 20 v° : Quatre sonnets italiens, dont deux de Vincent Comnène. Au bas de la page, un Avis italien au lecteur.

Feuillet 21 r° : Frontispice gravé en taille-douce et représentant une Renommée : Il est signé : *G. Castellus*, et porte ce titre abrégé : IL RAMO PIV PRINCIPALE DEL GRAND' ALBERO Genealogico, et Historico Dell' Antichiss^{ma} et Augustiss^{ma} FAMIGLIA COMNENA. Le verso est blanc.

Feuillet 22 r°. Au recto de ce feuillet commence la *Première partie* du volume avec ce titre :

I. LA VERITA ESSAMINATA, INTORNO AL Ramo più principale dell' Imperial' Albero COMNENO, Historico, e Genealogico; *Composta, e distesa in sedici Generationi, che toccano i tempi correnti*, DA MONSIGNOR D. FRA BENEDETTO ORSINI, VESCOVO D'ALESSIO, De' Minori Osseruanti di S. Francesco, della Prouincia di Ragusa. *E per ordine della Santità di Nostro Signore*, VRBANO OTTAVO, Fù letta, Essaminata, & Approuata con applausi, Da Monsignor GIO. MATTEO Gariofilo, Arciuescovo d'Iconio, famoso Historico Greco, Da Monsignor GIOVANNI Ciampoli, Secretario de' Breui di N. S., Da Monsignor LEONE Allaci, da Monsignor LVCA Ostenio (*sic*), E d'alcuni altri Historici i più singolari di Roma. *DEDICATA* Alla Sacra Maestà Catto-

lica DI D. FILIPPO QVARTO AVSTRIACO, Il Grande, ed il Pio, Rè delle Spagne, Imperadore dell' Indie, e Monarca Gloriosissimo.

Feuillet 22 v° est blanc.

Feuillet 23 r° : En tête les armes de Philippe IV, gravées en taille-douce. Vient ensuite une épître dédicatoire en italien, qui se termine au verso ; elle est datée de Naples, 3 juin 1635, et signée : *D. Alessio Comneno, Prencipe di Trabisona.*

Feuillet 24 r° : Compositions diverses en l'honneur du livre. parmi lesquelles nous citerons ce sonnet en latin :

Stirps Comnena quidem celebris (spectabilis Heros)
 Durius a pravo Mahometo oppressa flagellis,
 Ac superata feris per castra tyrannica bellis,
 Nunc radios privata tuos veneratur Iberos ;
 En pompas celebrare tuas hortatur Homeros,
 En modulis titulos extollit ad astra tenellis,
 Concinit en castis præclara trophæa labellis,
 En tua scepra colit fulgentia,serta, galeros.
 Hic sub rite tuis aquilinis prædita palmis
 Auspiciis summis, lautis turrata coronis
 Exurgat, vigeat Phœbæis inclyta psalmis.
 Cornua confringas othomanica, Cynthia donis
 Orba sit assyriis mandes : Comnena sub almis
 Per te fama decet resonet per sæcula zonis.

Feuillet 24 v° : Jugement porté sur *La verità esaminata, etc.*, par le Fr. Paul Caracciolo, daté de Rome, le 6 avant les calendes de mai (26 avril) 1636.

Imprimatur du Frère Nicolas Riccardi, de l'ordre des frères Prêcheurs, maître du sacré Palais apostolique.

Permis d'imprimer des Réformateurs de l'université de Padoue, daté du 30 janvier 1661.

Feuillet 25 : Avis au lecteur en italien du Fr. Michel de Torres, Napolitain, maître en théologie, évêque de Potenza, académicien *incautus*, de l'ordre des frères Prêcheurs.

Feuillet 26 r° : Épigramme du même Michel de Torres à la louange de Vincent Comnène.

Sonnet de Vincent Comnène à Michel de Torres pour le remercier

d'avoir honoré avec sa plume les grandeurs de l'impériale maison des Comnènes.

Feuillet 26 v° : Épigramme de Vincent Comnène à Michel de Torres (sept distiques).

Explication du frontispice représentant une Renommée, lequel occupe le recto du feuillet 21 (en italien).

Feuillet 27 r° : Un sonnet, une épigramme et un quatrain sur le frontispice du feuillet 21 recto. Le quatrain porte cet intitulé : *Ad Iconem Fanæ tubam frangentis tetrastichon D. Io. Francisci Savari, Melitensium archidiaconi & acad. incauti.*

Feuillets 27 v° à 28 r° : Une élégie sur la famille Comnène par le P. Joseph de la Visitation, prêtre des Écoles pies, provincial du royaume de Naples. Elle est dédiée à Vincent Comnène (31 distiques).

Feuillet 28 v° : Un anagramme et une épigramme de Lucas Caroluccius à la louange de Laurent Miniati.

Feuillet 29 : Une lettre de Benoît Orsini, évêque d'Alessio, à Pierre Benessa, secrétaire d'État d'Urbain VIII, datée de Rome, 9 avril 1636.

Feuillet 30 r° : Sonnets à la louange du livre, le premier anonyme, le second par Charles Spinola, chanoine régulier de Latran.

Feuillet 30 v° : Sonnet à la louange de l'auteur par Louis Ficeni, de la Congrégation de S. Philippe de Neri.

Cinq distiques latins *Pro servando fortunæ moderamine*, par Desiderius Nenchus, Ragusain, de l'ordre des frères Prêcheurs.

Immédiatement après ce feuillet 30, on trouve un tableau généalogique gravé en taille-douce et d'un format un peu plus grand que celui du volume. Il est intitulé : PRIMARIVS COMNENORVM FAMILIÆ ARBORIS RAMVS.

Feuillet 31 : Gravure en taille-douce, en tête de laquelle on lit : *Hic apposita habes quatuor Paternæ Familix latera, quia in antecedenti Arboris Ramo cum propriis insignibus inseri non potuerunt. QVATVOR PATERNA STEMMATA.* Au dessous figurent les armes des Comnènes, des Lascaris, des Anges et des Paléologues. Signature du graveur : *I. Ruphonus sculp.*

Feuillet 32 : Gravure en taille-douce, en tête de laquelle on lit : *Hic pariter annexa vides quaterna Materni generis latera, quia una cum propriis insignibus ob loci angustiam inscribi non potuere. QVATVOR MATERNA STEMMATA.* Au dessous figurent les armes des Ohmuchievich, des Bogascinovich, des Cihorich et des Costagnich. Signature du graveur : *I. Ruphonus sculp.*

Feuillet 33 : Gravure en taille-douce, en tête de laquelle on lit :

Quatuor hæc Paterni Generis stemmata ex aliis octo desumpta sunt quæ Ill^{mus} ac Reverend^{mus} Præsul D. Frater Thomas Vrsinus, ex Divi Francisci Minorum Observantia, Antivarensis Archiepiscopus Regniq̃ue Serviæ Primas, anno Domini 1600, die 9 feb. instante Domino D. Petro Comneno quamplurimorum fide dignorum testium irrefragabili ac vero testimonio approbavit. Sign. I. Ruphonus sculp.

Feuillet 34 : Gravure en taille-douce, en tête de laquelle on lit : *Quatuor materni generis insignia ex illis octo decerpta fuerunt quæ anno Domini 1584 die 6 maii Ill^{mus} et Rev^{mus} Dominus totius Bossinæ Argentinæ Regni Episcopus D. Antonius Matthæi, rogatu Domini D. Petri de Iueglia Ohmuchievich, D. Helenæ Ohmuhievih (sic) fratris, innumeris fere singularibus testibus veritatem cum iuramento affirmantibus testata et comprobata reddidit. Sign. I. Ruphonus sculp.*

Page 1. Vignette d'en tête gravée sur cuivre et signée *Ruphonus sculp.* Au-dessous, le titre *La Verità essaminata, etc.*

Page 10 on lit : Chi desidera vedere più chiaramente questa Genealogia, vegga l'Albero generale di quest' augustissima famiglia Comnena, il quale incomincia da Enea sudetto, e continua per dritta e continuata linea e successione masculina da padre in figliuolo, e da figliuolo in nipote, insin' al giorno d' hoggidi nella persona d'Alessio Comneno, ch' al presente vive, figliuolo legitimo e naturale di Pietro Comneno, nel quale finisce la sesta decima generatione, composto e dato in stampa dal sig. Leone Allatio, soggetto eruditissimo, e perciò fu fatto custode della famosa libreria Vaticana, sotto questo titolo :

De Regia, Imperatoriaque
Origine

Serenissimæ Familiæ Comnenæ,

Quæ appellata prius fuit Siluia, tum Iulia,

Postea Flauia, & hodie Comnena.

Viget, extatque nunc hæc Vetustissima Arbor

In Alexij Comneni Trapezuntis Principis Augustissima Domo.

Ex ea enim plurimorum Principum origo,

Et multarum Familiarum Illustrium deriuatio elucescit.

Omniaque summa diligentia, studio, & labore deduxit.

Fretus antiquis lapidibus,

Grauissimis scriptoribus,

Ac tot publicis, priuatisque Documentis,

Nec non Auctoribus ijs præcipue,
Qui Imperatorum Genealogias litteris
Consignarunt.

Leo Allatius Græcus, Historiarum Professor,
& Custos Bibliothecæ Vaticanæ.

Nota bene. Les deux lignes précédentes n'en forment qu'une seule dans l'original.

A la page 132 commence la biographie d'ALEXIS COMNÈNE, fils de Pierre et d'Hélène Ohmuchievich-Gargurich, né à Naples le 23 avril 1590. Il prit le nom de VINCENT en entrant dans l'ordre de S. Dominique. *Nota bene.* On trouvera cette biographie de Vincent Comnène à la suite de la description du présent volume.

Aux pages 138-139 figure la liste suivante de ses ouvrages :

- 1° Grammatica quinque linguarum, scilicet illiricæ, græcæ, latinæ, italicæ et hispanicæ.
- 2° Interpretationes in Rhetoricam Ciceronis.
- 3° Discorsi academici.
- 4° Dialoghi curiosi delle scienze più occulte.
- 5° La Forma copiosa delle lettere.
- 6° Il Cielo Stellato, orationi panegiriche, in lode di diversi santi della sua religione.
- 7° La Trasformatione dell' Anima, Quaresimale.
- 8° Il Rosario con quindici Prediche, che contengono i quindici Misterii, gaudiosi, dolorosi e gloriosi.
- 9° La Bilancia del Tempo e dell' Eternità.
- 10° Commentaria super Poeticam Horatii.
- 11° L'Armonia lirica, canzoniero.
- 12° L'Istabilità della Fortuna, comedia.
- 13° David Comneno scannato con sette suoi figliuoli, tragedia.
- 14° Il Pescator vedovo, tragicomedia maritima.
- 15° San Vincenzo Ferrerio, poema sacro.
- 16° Un volumetto di varie poesie, in lingua illirica.
- 17° Affetti ossequiosi, divisi in prelati, cavalieri e dame.
- 18° Oracolo overo Partenope felicitata, epitalamio.

- 19° Appendix in universam Logicam.
 20° Observationes cum suis difficultatibus super totam Philosophiam naturalem.
 21° Dilucidationes in duodecim libros Metaphysicorum.
 22° Explicationes in Aphorismata Hippocratis.
 23° Commentaria super universam Philosophiam moralem.
 24° Annotationes in Geometriam, Arithmeticam, Musicam et Astrologiam.
 25° Theologia Thomistica Speculativa.
 26° Theologia Thomistica Moralis.
 27° Clavis aurea iuris civilis atque canonici.
 28° Encyclopedia Pythagorica.
 29° Il Viaggio del Mondo.
 30° Ricordi Politici per saper vivere nelle Corti de' principi grandi, cavati da i più celebri autori greci, latini & italiani.
 31° Risvegliamento a' precipi christiani contro il Turco.
 32° Apparato del Cielo e della Terra.
 33° Lumi del Cielo, Devotioni.

A la page 143 commence une pièce de vers ainsi intitulée : *Lamento della Fama per la gran caduta dell' Antichissima & Augustissima Famiglia Comnena, canzone del signor SIMONE PORTIO, dottore medico, filosofo e teologo, oriundo da Trabisonda*. Elle finit à la page 144.

Pages 145-146 : Lettre de Pierre Benessa à Vincent Comnène, datée de Rome, 27 août 1636, où il l'informe que l'Histoire de la branche des Comnènes par Orsini est imprimée « con grandissimo gusto de' virtuosi ». Il lui dit que le pape Urbain VIII a fait examiner l'ouvrage par Jean-Matthieu Caryophyllis, archevêque d'Iconium, Jean Ciampoli, secrétaire des brefs, Luc Holstenius et Léon Allatius. Enfin il ajoute, en parlant d'Allatius : « Il detto monsignor ha determinato (havendo già fatta la fatica) di far' un altro libro più grande assai di questo in lingua latina, per maggiore commodità de' forestieri, il quale abbraccerà tutto l'albero Comneno, sotto titolo : *Flaviae hoc est Comnenæ gentis Vicissitudines*, a competenza di quell' altro suo rivale, ch' intitolò il suo libro con questo conspicuo frontispicio :

Vetustissimæ ac Augustissimæ Comnenæ Gentis
 Catastrophe,
 Ab Efflorenti Imperatoriæ Celsitudinis
 Maiestate,
 In Tragicos exitus,
 Insidioso nouercantis Fortunæ ludibrio,
 Miserabiliter dilapsæ.
 Ab Abbate N.
 Græcarum rerum Professore,
 In Orbis Theatrum,
 Velut in Scænam,
 Hoc Libello prolatæ.

Deuxième partie.

II. BREVE DISCORSO GENEALOGICO DELLA
 Antichissima, e Nobilissima Famiglia OHMVCHIEVICH
 GARGVRICH, ESPOSTO Nel Teatro del Mondo quasi
 in Scena, DA FRANCESCO DE PETRIS, PATRITIO
 NAPOLITANO Dottore nell' vna, e l'altra Legge, &
 Academico Otioso, detto il Benguidato.

In-folio de 3 feuillets non chiffrés et 29 pages.

Le premier feuillet est occupé par un beau frontispice qui représente le Temps avec ses attributs. On y trouve un abrégé du titre que nous venons de reproduire et il est ainsi signé : *Joan. Batt[ist]a Bonacina Mediol. sculp. Romæ.*

Le feuillet 3 est occupé par une épître dédicatoire de Francesco de Petris, adressée à Vincent Comnène et datée de Naples, le 29 septembre 1645.

Troisième partie.

III. TESTIMONII FEDELISSIMI Dell' Opere Egregie,
 e Christiane; & dell' antichissima Nobiltà *DEL REVERENDISSIMO PADRE MAESTRO FRA VINCENZO COMNENO DELL' ORDINE DE' PADRI PREDICATORI, Fra gl' Academici Otiosi detto l'Estatico, e Principe dell' Academia de' Signori Incauti di Napoli.*

ESPOSTI ALLA LVCE DEL MONDO, A confusione de maligni, nemici della verità. *DAL SIGNOR CARL' ANTONIO STELLA*, Dottore nell' vna, et l'altra Legge, & Academico Incauto, detto l'Instabile.

In-folio de 2 feuillets non chiffrés et 19 pages.

Le premier feuillet est occupé par un beau frontispice, signé *Antonius Angelus Flavius Eques Inu[enit]*; *Petrus Piccinus Venetus sculpsit.*

Quatrième partie.

IV. COMPENDIOSA, Y VERDADERA RELACION DE LOS SERVICIOS HECHOS, Assi en la Armada Real del Mar Oceano, como en las passadas reboluciones de la Ciudad de Napoles, A la Real Corona de la Augustissima Magestad DEL REY NVESTRO SEÑOR D. FELIPE QVARTO, El Catolico, el Inuencible, el Grande, el Iusto, y el Pio; *Inclito decoro de las Magestades, Poderosissimo Atlante, y Inuictissimo Monarca de los dos Mundos.* POR EL PADRE FRAY VINCENTE COMNENO, Maestro en Sacra Theologia, de la Orden de Santo Domingo, y de sus præclaros Antecessores, QVE SON ABVELO, TIO, PRIMOS, Y DE D. ALEXO COMNENO El moço, Principe de Trapisonda. *Sacados de sus autenticos, y originales papeles, y de algunos Historiadores impressos, en esta Secretaria de Estado, y Guerra, De Orden del Excellentissimo Señor EL SEÑOR D. INIGO VELEZ DE GVEVARA, Y TASSIS, Conte de Oñate, y Villamediana, Virrey, Lugarteniente, y Capitan General del Reyno de Napoles.*

In-folio de 4 feuillets non chiffrés et 83 pages.

Le premier feuillet est occupé par un fort beau frontispice signé *Iacobus Thouenot* (sic) *sculp.* 1650. On y lit un titre plus abrégé que celui reproduit ci-dessus.

Le feuillet 3 est occupé par une épître dédicatoire à Philippe IV,

datée de Naples, 4 août 1650, et signé : D. Constantino Comneno, princeps di Trapisonda.

Cinquième partie.

V. DISCORSO ACADEMICO SOPRA D'VNA ROSA
FRA LE SPINE, CO'L MOTTO, ΤΟΣΑΡΤΑΙΣ ΠΑΗΓΑΙΣ
ΜΙΑ ΑΝΤΙΣΤΑΜΑΙ (sic), che in Latino vuol dire, *TOT*
ICTIBVS VNA RESISTO. IMPRESSA DI D. ALESSIO
COMNENO POSTVMO, Princeps de Trapisonda. COM-
POSTO DAL P. FRA TOMASO IERINICH, Professore
di Filosofia, e di Sacra Theologia, Academico Incauto,
detto l'Inuigorito, Vicario Generale della Congregatione
di Ragusa dell' Ordine de' Predicatori.

In-folio de 2 feuillets non chiffrés et 17 pages. Le premier feuillet est occupé par une belle gravure au milieu de laquelle on voit une rose avec, au dessous, une couronne impériale et les armes des Comnènes. Dans la partie supérieure : un aigle bicéphale tenant dans ses becs et ses serres un ruban où se lit la devise *TOT ICTIBVS VNA RESISTO*. Cette jolie composition est signée : *I. Antonius Ang^s F^s Eques In. Petrus Picinus Venetus sculpsit.*

La page 1 contient une épître dédicatoire en italien de Carlo Caracciolo à Vincent Comnène, datée de Naples, 23 juin 1650.

La page 8 est entièrement gravée (*I. Ruphonus scul.*) et ainsi intitulée :

R^{mo} Patri, nobilissimo Viro, litterarum humaniorum studijs clarissimo, Concionatori eximio, et sacrae Theologiae praestantiss^{mo} Magistro, F. Vincentio Comneno, ordinis Praedicatorum, Sextuplex Anagramma purum a Planetis decantatum.

Et au dessous de la figure :

ANAGRAMMATON COMPENDIVM.

Vnicus en, Custos, Numa, Pan, Numenque triumphas,
Mentis compos, Amor, Vita, Decorque uiges.

D. Lucas Carolucius Canonicus Altamuranus,
et Academicus Incautus. D.D.D.

Sixième partie.

VI. GIOVCHI DI FORTVNA, Esposti in noue lingue, le più nobili, e più fiorite del Mondo; COME A DIRE, ITALIANA, LATINA, SPAGNVOLA, FRANCESE, Greca, Hebraea, Illirica, Arabica, e Persiana, In più diuersi, e Poetici Giuochi, d'alcuni delle più dotte Muse d'Europa, CON L'OCCASIONE DELLA MISERABILE CADVTA dell' Antichissima, & Augustissima Famiglia COMNENA Dagl' Imperi.

In-folio de 2 feuillets et 8 pages; 1 feuillet et 22 pages; 1 feuillet et 32 pages (dont la dernière est par erreur chiffrée 20); 1 feuillet et 27 pages; 1 feuillet et 37 pages.

Collation de la sixième partie :

Feuillet 1 : Une gravure qui représente le Temps et la Fortune (avec leurs attributs) en train de jouer aux dés sur une tablette que supporte une sphère et que tient d'un côté un enfant ailé. Sur la sphère, on lit : *Giuochi di Fortuna*. Cette composition est signée : *Ioan. Batt[ist]a Bonacina Mediolanen. Sculp. Romæ.*

Feuillet 2 : Le titre.

Pages 1-2 : Épître dédicatoire en italien adressée à Alexis Comnène, prince de Trébizonde, par Robert Mollo, imprimeur, et datée de Naples, 19 mars 1647.

Page 3 : Avis au lecteur en italien par Paul Caracciolo.

Pages 4 à 8 : *Discorso academico sopra il nome dell' opèra intitulata Giuochi di Fortuna*, composé par Thomas Sersale, Napolitain, clerc régulier, etc. etc.

Viennent ensuite :

1° GIOVCHI DI FORTVNA In Lingua Italiana.

Comprenant 1 feuillet et 22 pages.

La page 1 est occupée par une épître dédicatoire en italien adressée à Alexis Comnène, prince de Trébizonde, par Jean-Baptiste Arata, et datée de Naples, 6 janvier 1646.

2° IOCI FORTVNÆ In Lingua Latina.

Comprenant 1 feuillet et 22 pages.

La page 1 est occupée par une épître dédicatoire en latin adres-

sée à Alexis Comnène le jeune, prince de Trébizonde, par « Ioannes Franciscus Savarus, Miletensium Archidiaconus », et datée de Naples, 25 mars 1646.

3° IVEGOS DE LA FORTVNA En Lenguaje Español.

Comprenant 1 feuillet et 27 pages.

Les pages 1-2 contiennent une épître dédicatoire en espagnol adressée à Alexis Comnène, prince de Trébizonde, par François de Vargas, et datée de Naples, 27 février 1646.

4° IEVS DE FORTVNE En Langue François[e].

Comprenant 1 feuillet et 34 pages. Les pages 35 à 37 sont occupées par des Avis de l'imprimeur.

Les pages 1-2 sont remplies par l'épître dédicatoire suivante :

A MONSEIGNEVR EXCELLENTISSIME
MONSEIGNEVR ALEXIS COMNÈNE, PRINCE
DE TRABISONDE.

Monseigneur, le motif qui m'oblige à presenter à Vostre Excellence ce petit ouvrage de Poesie, que j'ay composé en nostre langue, est que je sçay que vos Ancestres ont eu toujours le cœur françois, & que vous, estant heritier de leurs vertus, avez succé avec le laict cette mesme inclination, qui semble estre comme naturelle à tous ceux de vostre Race. C'est ce qui me fait esperer que vous agreerez le dessein que j'ay eu de remettre en son jour le tres celebre nom des COMNÈNES, & de relever la splendeur imperiale de cette tres ancienne et tres auguste famille, qui, apprez avoir fourni plus de huictante empereurs et imperatrices, avec cent cinquante roix & reynes, qui ont commandé durant mille ans & davantage, outre un nombre presque infini d'autres principautez & seigneuries qu'elle a possédé avec grand éclat, se void maintenant decheüe de son rang & privée de ses Estats, & ce depuis l'an 1462, par la tyrannie de Mahomet second, qui fist des grandes conquestes sur les chrétiens à l'occasion des guerres qui estaient pour lors entre les princes catholiques. Ce n'est pas pourtant que j'aye entrepris de faire une exacte

recherche, ni un denombrement precis de vostre longue genealogie, puisque les plus diserts orateurs et les premiers poetes du temps en langue grecque, latine, toscane, espagnole, hebraïque, illirique, turquesque & arabesque, ont exercé la délicatesse de leur plume sur un subject si fécond, et, sans aller plus loin, ce prodige d'éloquence, le Reverendissime Pere VINCENT COMNÈNE, vostre cher oncle, qui a mis en lumiere tant de volumes sur presque toute sorte de sciences dans la douceur de son style ordinaire, s'est surpassé soy mesme en la tragedie qu'il a composée & intitulée *David Comneno scannato*. Il me suffit de dire que vous descendez des Empereurs d'Orient, & que vous estes petit nepveu du grand ALEXIS COMNÈNE posthume, nepveu de DAVID COMNÈNE, dernier empereur de Trabisonde. En cette qualité je veux vous reconnoitre pour souverain de cet empire, comme estant le plus proche de cette couronne. Et, bien qu'Ottoman s'en soit rendu le possesseur depuis tant d'annees, c'est par une usurpation tyrannique, vous seul en estant le successeur legitime par le droict de vostre naissance. Ce genereux prince, dont vous portez le nom et tirez l'origine, armé du zele de la foy, vint autrefois à Rome se jeter aux pieds du pape Pie cinquiesme à dessein de porter efficacement Sa Sainteté à joindre ses armes à celles des autres princes chrestiens pour s'opposer aux progres de l'insolence du Turc, à l'imitation de son père Alexis, cousin germain du mesme David empereur, qui moyenna pareillement envers le pape Pie deuxiesme cette tant fameuse ligue des princes catholiques contre Mahomet second, laquelle eust reussi sans doute à l'avantage de l'Eglise, si elle n'eust esté interrompue par la disgrace de la mort du pape dans la ville d'Ancone. Et vous, imitant le zele de ces deux grands capitaines, vous joignez vos armes à celles des Venitiens dans les emplois les plus considerables, dont cette République honnore vostre merite, pour combattre l'orgueil de la puissance ottomane. Vous avez gravé en caractères d'or si avant dans votre cœur la constance & la piété de vos ayeulx qui ont souffert glorieusement le

martyre & se sont rendus encore plus segnez par l'effusion de leur sang que par le lustre de leur pourpre imperiale, que vous faictes trophée de combattre soubz l'étendard de la croix pour la defense de la foy catholique. C'est ainsi que, fortifiant vostre courage du bouclier de la religion, vous pouvez hardiment aller contre l'ennemi commun du christianisme, & par mesme moyen conquerir de nouveau un empire qui vous appartient déjà, je veux dire vostre Trabisonde. Ce sont les vœux, Monseigneur, d'une personne qui vous honnore parfaitement & qui estime à grande gloire de pouvoir se qualifier

De vostre Excellence

Le tres humble & tres obeissant serviteur,

Fr. Jean-Baptiste Marye,

de l'Ordre des Minimes.

Du Royal Convent de la Trinité du Mont,

à Rome, ce sixiesme avril 1646.

A la page 35, il est dit que Jean-Baptiste Marye était « sacrae theologiae magister, ordinis Minimorum sancti Francisci de Paula, natione Gallus, patria Brivatensis in Arvernia, etc., etc. »

Pages 36-37 se trouve un avis de l'imprimeur auquel nous empruntons ce qui suit :

Sono non men leggiadri i componimenti et arguti i pensieri spiegati in altre cinque lingue, greca, ebraica, illirica, arabica e persiana, da persone dottissime e d'alto ingegno, come sono :

Nella greca, l'eccellentissimo signor **GIORGIO MVSALO**, dottore in medicina; il Padre **D. ARSENIO CALLVDIO**, monaco di san Basilio Magno; l'illustrissimo e reverendissimo signor don **FRANCESCO GOZADINO**, vescovo di Xanti e di Cefalonia; l'eccellentissimo signor **SIMONE PORTIO**, dottore in medicina; l'illustrissimo e reverendissimo signor **D. LEONE ALLACCI**, prelado dell' una e l'altra segnatura; il signor **GIORGI GRIPPARIO**, dottore nell' una e nell' altra legge; et il reverendissimo signor **D. VITTORIO CORIFEIO**, dottore di sacra theologia.

Nella ebraica, l'illustrissimo e reverendissimo monsignor vescovo di Campagna; il Padre maestro fra Giuseppe Maria Avila, domenicano; il Padre fra Giulio Bartholocci, dell'ordine Cisterciense, scrittore della Vaticana; et il signor Gio. Battista Giona, scrittore pure della Vaticana.

Nell' illirica, l'illustrissimo e reverendissimo monsignor arcivescovo d'Ochrida; il Padre Lettore Giubilato; fra Raffaele Levakovich, minor osservante di san Francesco; il Padre fra Thomaso Ierinich, domenicano, lettore di sacra theologia e vicario generale della congregazione Ragusina; e l'illustrissimo signor Giovanni Gondola detto Maciza, senatore gravissimo della Repubblica di Ragusa.

Nell' arabica, il Padre maestro fra Mattheo Rispoli da Malta, soggetto insigne e regente di san Domenico di Palermo; il signor Giacomo Gilio, gentil'huomo virtuosissimo; et il Padre fra Celestino di Santa Liduina, carmelitano scalzo, lettore delle lingue orientali nel seminario Romano.

E finalmente nella lingua persiana, il signor Pietro della Valle, detto il Pellegrino, cavaliere romano; il signor Livino Vuarnero, dottissimo gentil'huomo; et il signor Ludovico di Dieu, eruditissimo personagio in ogni scienza....

Ma la Fortuna hà pure saputo qui mettere la sua zampetta, ci fa trovare in paese dove non corre occasion d'adoprar cotali lingue, e in conseguenza affato privi ci rende di caratteri opportuni per quelle.

L'imprimeur qui parle ici est peut-être Robert Mollo, de Naples, qui a signé l'épître dédicatoire en italien ci-dessus mentionnée. La première édition des *Jeux de Fortune* paraît avoir vu le jour à Naples

Septième partie.

VII. ORACOLO, OVERO PARTENOPE FELICITATA, EPITALAMIO; Con alcun' altre Compositioni, *DEL PADRE FRA VINCENZO COMNENO*, Maestro di Sacra Theologia, dell' Ordine de' Predicatori, fra gl' Academici Otiosi detto l'Estatico, e Prencipe de' Signori

Incauti di Napoli. *FATTO* Per le felicissime nozze de' Serenissimi Sposi REGI DELLE SPAGNE, IMPERADORI DELL' INDIE, E GRAN MONARCHI DEL MONDO, D. FILIPPO IV. E D. MARIA ANNA AVSTRIACI; Sempre Gloriosi, Sempre Fortunati, e Sempre Augusti.

In-folio de 2 feuillets et 71 pages.

Le premier feuillet est occupé par une composition allégorique signée *Iacobus Thouenot Sculp.* On y lit un titre abrégé ainsi conçu : ORACOLO ouero PARTENOPE FELICITATA EPITALAMIO Con altre Rime del P[ad]re M[acst]ro COMNENO.

Les pages 1-2 sont occupées par une épître dédicatoire en italien adressée à « D. Indico Velez di Guevara e Tassis, conte d'Ognate e Villa Mediana, signor della casa di Guevara e d'Orbea, e delle ville di Guevara, Saliniglia, Celduendo e di Valverde; commendator d'Albaniglia, corriere maggiore di Sua Maestà e suo vicerè, e capitán generale nel regno di Napoli. » Elle est signée de Vincent Comnène, et datée de Naples, 9 août 1650.

A la page 6, il y a une lettre de Vincent Comnène au même personnage, dans laquelle il le félicite d'avoir conquis en peu de jours la place forte de Portolongone. Elle est datée de Naples, 27 juin 1650.

Les pages 27 à 29 sont occupées par une composition musicale de Vincent Comnène.

Nous transcrivons, à la page 37, le sonnet suivant de Vincent Comnène, à titre de spécimen :

SONETTO.

Smalti d'arena d'oro il suo bel letto
 L'Ibero, e di zaffiri ambe le sponde;
 S'odan cigni cantar fra l'ombra e l'onde
 Con vivo sì, ma languido diletto;
 Sorrida il ciel nel più sereno aspetto;
 Spiri l'aria gentile aure seconde;
 Sian di smeraldo i colli, e sù le fronde
 D'un april si coroni ogni fioretto;
 Portin le Ninfe ancor pompa odorosa
 A la nuova d'amor Giuno fiorita,

Del nostro Austriaco Giove inclita sposa.
 E da' suoi cavi sassi Echo gradita
 Presagisca più lieta, e men' ascosa,
 Glorie agli sposi augusti, e palme e vita.

Huitième partie.

VIII. AFFETTI OSSEQUIOSI DIVISI *IN* PRELATI, CAVALIERI, e DAME. *Del Padre Maestro* FR. VINCENZO COMNENO DE' PREDICATORI, Detto l'Estatico Fra gli Academici Otiosi, e Prencipe dell' Academia de' Signori Incauti di Napoli.

In-folio de 5 feuillets non chiffrés et 163 pages.

Le feuillet 1 est occupé par un frontispice signé *I. Ruphonus sculp.* et portant un titre abrégé ainsi conçu : AFFETTI OSSEQUIOSI Del M^o R^{do} P^re M^ro fra VINCENZO COMNENO Dominicano Detto l'Estatico *Fra gli Accademici Otiosi di Napoli* divisi in PRELATI, CAVALIERI, E DAME.

Le recto du feuillet 3 est occupé par une lettre en italien de Giuseppe Battista, adressée à Vincent Comnène pour l'exhorter à publier ses *Affetti ossequiosi*. Elle est datée d'Avellino, 2 mai 1653.

Le feuillet 5 r° et v^o est rempli par une épître dédicatoire en italien de Vincent Comnène au pape Innocent X; elle est datée de Rome, 1er avril 1646.

Les pages 79-80 sont occupées par une épître dédicatoire de Vincent Comnène, adressée à Ferdinand, grand duc de Toscane, et datée de Naples, 2 mai 1646.

Les pages 127-128 sont remplies par une épître dédicatoire de Vincent Comnène, adressée à Victoria de la Rovère, grande duchesse de Toscane, et datée de Naples, 3 juin 1646.

Neuvième partie.

IX. APPLAVSI ACADEMICI All' Eminenza dell' Ingegno sublime, e fertile, *Del Reuerendissimo Padre Maestro Fra* VINCENZO COMNENO, DOMENICANO, Fra gl' Academici Otiosi detto l'Estatico, *NELLA CONTEMPLATIONE, NEL GIVDITIO, e NELL' ESPRESSIONE*. DIVISI Nella Varietà dell' Opere, Nell'

Armonia delle Prediche, e Nella Vaghezza delle Camere.
**COMPOSTI DA' SIGNORI ACADEMICI INCAVTI DI
 NAPOLI**, Con occasione, che fù assonto al Precipato
 della loro Famosa Academia.

In-folio de 4 feuillets non chiffrés et 67 pages.

Le premier feuillet est occupé par une gravure allégorique, signée
G. Castellus sculp.

Le feuillet 3 contient une épître dédicatoire en italien adressée
 par Bartolo Partivalla à Vincent Comnène, et datée de Naples,
 13 août 1643.

A la page 51, on lit le sonnet suivant :

SONETTO DEL SIGNOR CAVALIER
 D. ANTONIO FLAVIO ANGELO COMNENO.

Sono le tue potenze, o mio Comneno,
 Maggior del grido oltre ogn' human pensiero,
 Ne giunger può di tant' ogetto al vero
 Matematica norma ampio terreno.

Se miro i fonti, il Dio del vasto seno
 Giudico che tu sei, e Pindo altero,
 Ove di lauro coronarmi io spero,
 E solleva le piume al ciel sereno.

Non di Memfi e di Roma alto lavoro
 Mirasi à meraviglia à parte, à parte,
 Ma di virtù sublime un gran tesoro.

Dunque chi brama alla poetica arte
 Trovar d'Apollo il più pregiato alloro,
 Canti l'albergo tuo nelle sue carte.

Bibliothèque nationale de Paris : J 135 (Inv. J 835).

Bibliothèque de l'Arsenal : Histoire, n° 15835. fo.

Voici maintenant la notice biographique sur Alexis (Vincent)
 Comnène, annoncée plus haut. Elle commence dans l'ouvrage de
 Miniati à la page 132 et se termine à la page 137.

ALESSIO COMNENO, primogenito di Pietro, nacque in Napoli,
 alli 23 d'aprile l'anno 1590, e nel sacro battesimo gli furono

padrini l'istesso vice rè D. Giovanni di Zunica, conte della Miranda, e D. Isabella Gonzaga, prencipessa di Stigliano; onde gl' imposero due nomi, il primo di *Giorgio*, per essere nato nel giorno festivo di san Giorgio martire, patrono & avvocato della religione militare Costantiniana, la quale fù sollevata e posta nella sua pristina grandezza da' prencipi Comneni; et il secondo d'*Alessio*, forse per ravvivare in lui le virtù & i meriti del suo grand' avo Alessio Comneno postumo. Nacque in Napoli, perchè la sua madre si ritrovava all' hora venuta recentemente da Ragusa, in compagnia di detto suo fratello, Pietro d'Iveglia Ohmuchievich Gargurich, per mettere in ordine i dodici galeoni, così suoi come d'alcuni altri suoi parenti, de' quali era fatto capitano generale da Filippo secondo, rè delle Spagne, come già è stato notato poco di sopra.

Ma ritornato à Ragusa, essendo bellissimo bambino e d'un anno e mezzo in circa della sua età, cascò in una stravagante infermità, cagionata forse ò per la mutatione del clima, ò per il latte infettato della sua nutrice, per lo che divenne tutto piaga e così deforme e brutto che nel riguardarlo era cosa molto compassionevole. E quantunque la sua madre l'havesse fatto applicare da i più valenti medici della città varij e diversi medicamenti, tutti però riuscivano vani & inutili. Onde il fanciullino in quella sua tenera età sempre visse con evidente pericolo della sua vita, insin' à tanto che la detta sua madre fece voto a S. Vincenzo Ferrerio dell' ord. de' Predicatori, suo particolare divoto, di farli portare per un' anno il suo sant' habitino, se lo sanava. Onde portato il fanciullino nella chiesa Domenicana, nella quale si trova una statua del sopradetto santo molto miracolosa, e mentre si cantava solennemente da quei Padri la messa votiva di detto santo sopra il suo altare, e vestito il fanciullino di quel suo santo habitino, subito ricuperò la perdita sua salute miracolosamente, perchè si come fù portato nelle braccia dalla sua nutrice tutto dolente e semivivo nella detta chiesa, così nel ritornare che fece da quella verso la sua casa, ritornò con i suoi piedi sano e tutto ridente &

allegro, con maraviglia di tutta la città. Per lo che questo fatto fù tenuto generalmente da tutti per miracolo molto chiaro e patente di detto santo.

Era solito (in quella sua tenera età) con quel suo santo habitino di salire sopra una sedia ò tavolino à predicare alla gente della sua casa tutto quello c' haveva sentito avanti dal predicatore ò della nostra chiesa, ò de' Padri Domenicani, con tanta gratia, gravità e gesti che faceva maravigliare tutti quelli che lo sentivano. Et in questo mi pare c' havesse voluto imitare il detto santo, del quale portò poi il suo nome nell' illustrissima religione Domenicana.

Fù inviato ancora giovanetto nel seminario Romano, sotto la cura e buona disciplina de' Padri della Compagnia di Gesù, nel quale fece grandissimo profitto così ne i buoni costumi come nelle lettere humane, nelle quali si fece così eccellente ch' invitava con virtuosa gara in quell' età fanciullesca i primi soggetti di quel seminario con le sue belle compositioni latine così in verso come in prosa, con sodisfazione singolare di quelli Padri e particolarmente del Padre Roccamora, rettore di detto seminario, il quale, conoscendo la singolare nobiltà del suo sangue e la vivacità del suo ingenio, procurò per ogni via di tirarlo nella sua Compagnia, come già haveva fatto.

Ma, presentendo il suo padre questa sua risoluzione, subito lo levò dal detto seminario, e dopo alcun tempo li fece pigliare per moglie MARIA CANTACUZENA, dama delle più conspicue del nostro secolo : poichè in essa la beltà, la gratia e la virtù radunate facevano un' armonia mirabile per guadagnarsi i cuori di tutto il mondo. Questa fù figliuola ultima di Giovanni Cantacuzeno e d'Irene Rali, e nipote di quel famoso Michele Cantacuzeno, despoto di Moldavia, il quale era temuto talmente dal Gran Turco; dubitando ch' un giorno non si sollevasse contro di lui, per il gran suo giuditio e sequela singolare c' haveva de' primi soggetti della sua natione greca, lo fece strangolare; che per ciò fuggirono appresso tutti gli altri della sua casa dalla città di Tessalonica, dove stanziano, per non

stare soggetti alla tirannide de' Turchi, accompagnati dall' arcivescovo di detta città, la qual' è molto celebre (quando non fusse per altro, almeno per le lettere di san Paolo), e se ne vennero à Napoli, dove fù maritata co' l' detto Alessio¹.

La medesima signora, nel primo parto che fece, se ne morì nel fiore de' suoi verdi anni, lasciando vivo il parto, che fù chiamato poi nel battesimo *Alessio* (nome grandemente stimato nella famiglia Comnena). Il suo padre Alessio, per una morte così inaspettata & improvvisa si trovò affondato e sommerso in un' abisso di dolori; che perciò fece all' hora quella bella tragedia-comedia pescatoria (ad imitatione di *Pastor Fido*) intitolata *Il Pescator vedovo*, quale à pena finita cascò in una grand' infermità che già l'haveva ridotto all' ultimo periodo della sua vita.

E mentre stava in quell' angonia di morte, li parve vedere il nominato san Vincenzo Ferrerio con una indicibile gloria, che l'essortava ad abbandonar il mondo e vestirsi di quel suo santo habito, se bramava sanare da quella pericolosa infermità. Egli li promise prontamente di farlo. Onde subito migliorò e ricuperò perfettamente la sua perdita salute fra breve tempo. Et indi à pochi mesi (per adempire la promessa data al santo) entrò nell' illustrissima religione domenicana à i sei di febraro dell' anno 1608, lasciando il nome d'Alessio, e pigliando quello di detto santo (in memoria della gratia ricevuta), chiamandosi F. Vincenzo, con universal allegrezza di tutti quelli Padri del convento di S. Domenico di Ragusa, ma con grandissimo

1. Cet alinéa renferme plusieurs assertions dont l'état actuel de la science historique ne permet guère de contrôler l'exactitude. Il est faux, toutefois, que Michel Cantacuzène ait jamais été prince de Moldavie. Mais, en revanche, il est vrai que l'un de ses fils s'appelait Jean. Il avait huit ans en 1578. L'ainé, Andronic, avait épousé, en 1576, une fille de Jacques Rhallis. D'après notre auteur, Jean aurait également pris femme dans la même famille. La chose n'a rien d'impossible. Il peut se faire aussi que plusieurs membres de la famille Cantacuzène se soient réfugiés à Thessalonique après la mort de Michel et que, de là, ils aient gagné Naples. Le métropolitain de Thessalonique qui les accompagnait était sans doute le vieux Joasaph Argyropoulos grand ami de Michel, et qui avait assisté au mariage d'Andronic (Voir Martin Crusius, *Turcogræcia*, p. 67, et Étienne Gerlach, *Türkisches Tage-Buch*, pp. 200 et 466).

disgusto de' suoi parenti e particolarmente della sua madre, la quale non si poteva quietare, per esser stato suo primogenito & amato da lei teneramente.

Adesso nella sua religione, com' intendo da alcuni Padri principali di quella, fa bonissima riuscita, così ne i religiosi costumi, come nelle lettere. Onde non è maraviglia ch' essendo ancora novitio semplice facesse l'oratione funebre in lingua latina nella sua chiesa domenicana, avanti il senato Ragusino, in lode d'Henrico Quarto, rè di Francia, con occasione delle sue essequie che ivi si celebrarono, così elegantemente, ch' io restai attonito & il signor Camillo Camilli, pubblico lettore dell' humanità di Ragusa, gentilhuomo di molto eruditione, dottrina & integrità di vita, lo lodò con epiteti & encomij non ordinarij.

Fatta la professione, fù inviato in Spagna, nello studio di Salamanca, nel quale si fermò per alcuni anni, sotto la cura e dottrina di quelli dottissimi maestri Domenicani, catedratici di quella famosa università, e particolarmente del Padre maestro fra Pietro di Herrera, nella quale faceva grandissimo profitto.

Ritornato poi in Italia difese dottamente e gratosamente le sue universali Conclusioni in Roma, nella sua chiesa della Minerva, dedicate alla Santità di Papa Paolo V, sotto il generalato del Padre maestro frat' Agostino Galamino da Brisighella, che fù fatto appresso cardinale del titolo de Ara Cœli, dal detto pontefice, con ammiratione d'huomini letterati, i quali ammiravano in lui la profondità della dottrina, la varietà dell' eruditione, la finezza del giuditio e le maniere proprie di sostenere la sua opinione. Onde alcuni virtuosi lo celebrarono con i loro elogij così in versi greci come latini e toscani.

E per essere state così ben ordinate e vagamente intagliate in rame queste Conclusioni, mi sforzerò di far una breve descrizione di loro per dare maggior gusto al curioso lettore. In mezzo di quelle stava sedente nel trono di Salomone S. Tomaso d'Aquino, e sopra il suo capo si vedeva lo Spirito santo co' l motto che dicea : *Ecce plusquam Salomon hic*. Questo trono era circondato d' ogn' intorno da una gran moltitudine de'

primi teologie filosofi del mondo. Nell' aria si vedevano suolazzare una gran quantità d'angioletti, che tenevano in mano con scherzo gratoso le Conclusioni teologiche, ch' abbracciavano i trattati più principali di tutta la *Somma* di detto santo, come à dire *de Trinitate*, *de Angelis*, *de Virtutibus & Vitiis*, *de Fide*, *Spe & Charitate*, *de Incarnatione*, *de Sacramentis et de Auxiliis*. Sotto i suoi piedi stava il trattato *de Ente & Essentia* del dottissimo cardinale Gaetano, nel qual' era inclusa tutta la *Metafisica* d'Aristotile. Questo trono teneva sei gradini. Nel primo erano le Conclusioni de i tre libri *de Anima*; nel secondo, de i quattro libri *de Caelo & Mundo*; nel terzo, *de Meteoris*; nel quarto, de i tre libri *de Generatione & Corruptione*; nel quinto degl' otto libri *de Physica*, e nel sesto tutta la *Logica*. I dodici leoncini che stanno intorno à i detti gradini, ogni uno teneva in bocca le sue Conclusioni; i primi quattro tenevano le quattro specie delle scienze Matematiche, il primo della Geometria, il secondo dell' Aritmetica, il terzo della Musica & il quarto dell' Astrologia. Gl' altri otto tenevano le Conclusioni universali di tutte l'altre scienze; il primo delle Legge civili e canoniche; il secondo della Medicina; il terzo della Chimica; il quarto delle Paradossiche; il quinto delle Cabalistiche; il sesto della Rettorica; il settimo della Poesia e l'ottavo della Grammatica. Queste Conclusioni così belle e curiose si vagheggiano insin hoggidi da i curiosi nelle pubbliche botteghe de' barbieri e altre simili di questa città di Roma e si vendono ancora pubblicamente nella piazza Navona.

Ha letto il corso di Filosofia in Napoli nel convento di san Tomaso d'Aquino, essendo priore il Padre maestro Boromeo, per ordine del suo vicario generale di tutto l'ordine Domenicano, il Padre maestro fra Rafaele Risoz Spagnuolo. Et appresso ha letto Teologia nei conventi più principali della sua religione con grandissimo profitto de' suoi scolari, facendoli huomini celebri così in cattedra come in pulpito; onde alcuni di quelle furono fatti poi gran prelati di santa chiesa, come fù il Padre maestro fra Michele Mazzarino, il quale fù fatto prima arcives-

covo di Aix in Francia, poi vice rè di Catalogna & ultimamente cardinale di santa chiesa da Innocentio decimo, sommo pontefice. Per lo che si potrà averare in lui quel detto di san Cesario : *Quos exceptit filios reddit patres, et quos enutrit parvulos reddit magnos.*

Per ordine del suo Padre Generale, fra Serafino Secco, fu necessitato dall' obediienza d'andar à servire Sua Maestà Cattolica (ad imitatione del suo avo & altri suoi maggiori) con la carica di cappellano maggiore della squadra di Christoforo Martolossi, e di predicatore generale dell' armata reale del mar' oceano; ove, con la sua dottrina, predicatione, divotione e religiosa vita, ha ridotto all' osservanza della legge evangelica non solo le schiere de' soldati, marinari, e di molti altri pubblici peccatori dell' uno e dell' altro sesso, facendoli recitare à choro il divino rosario della Vergine santissima, sua particolare divota, con maraviglia de' circostanti e particolarmente del sig. d. Federico di Toletto, generalissimo dell' armata; ma ancora ha convertito alla nostra santissima fede ottantasei perfidi heretici, i quali abiurarono pubblicamente i loro errori & heresie. Oltre di quegli' altri cento e più che restarono ben disposti per l'istessa conversione, nel tempo quando l'armata spagnuola stava unita con la francese nel porto di Morbian in Francia contro quel pestilential nido della Roccella; per lo che lo celebrava più e più volte il tenente generale dell' armata francese, fra Achille d'Estampes di Valenzè, gran croce di Malta, nelle pubbliche raunanze de' cavalieri francesi, spagnuoli, italiani e ragusei, con quest' elogio, *che valeva assai più la lingua sua eloquente che tre mila soldati ben armati.* Questo valoroso cavaliere fu fatto poi cardinale da Urbano ottavo per le sue heroiche attioni fatte in beneficio di santa chiesa.

Ma che dirò del suo gran coraggio, che dimostrò nella detta armata in più occasioni, quando combatteva la sua capitana con i galeoni nemici ò barbareschi, ò olandesi, ò inglesi? All' hora egli era il primo ad uscire nel campo della puppa del

galeone con un crocifisso in mano, e con la solita sua eloquenza inanimava quelli soldati e marinari à combattere coraggiosamente contro i nemici della nostra santissima fede, correndo hor d'una & hor dall' altra parte del galeone, in guisa che faceva stupire tutti quelli marinari e soldati, i quali faceva col suo efficace dire novelli Marti : onde venivano à trionfare appresso del inimico gloriosamente. Quindi è ch' una volta si ritrovò in chiaro pericolo della sua vita, mentre era combattuta la detta sua capitana da tre galeoni barbareschi molto potenti, all' incontro di Cascais, castello non troppo lontano dalla città di Lisbona. E quantunque la sua capitana tenesse dentro da settecento huomini tutti coraggiosi e valentuomini, cioè trecento marinari, trecento soldati e cento cavalieri venturieri, e settanta cannoni, con tutto ciò passò gran pericolo d'esser' abbordata dal nemico in quel conflitto sanguinoso, nel quale furono feriti e morti parecchi de' nostri, ma con grandissima mortalità e stragge dell' inimico, del quale un galeone andò al fondo & altri due fuggirono tutti rotti e fracassati. Hor in questo combattimento fu ferito malamente da una moschettata un cavaliere, suo grand' amico, per lo che cascò subito in terra come morto; ove corse egli a confessarlo, e mentre stava assettato tenendolo in seno per sentire la sua confessione, venne un' altra moschettata, la quale lo ferì nella gamba destra, e passando la balla da una banda all' altra, col ferir' ancora quell' altra sinistra, ove si fermò con pericolo evidente di perdere la detta gamba destra. E se non fusse stato il cirugico più che valente medico che lo curò, facilmente l'haverebbe persa. Nulladimeno, in quell' atto sanguinoso, non si perse niente d'animo, ma più tosto dimostrò un coraggio molto virile. Onde con questo suo ardire fù gran parte della vittoria c'hebbe la detta capitana con grande beneficio della real corona e reputatione della natione ragusea.

Era così ardente di carità verso il prossimo ch' andò nell' Indie, in compagnia del Padre fra Diego Cogliado, spagnuolo Dominicano, missionario generale di quelle, e degl' altri suoi

compagni di divers' altre religioni, ch' erano al numero di 29, per propagare la nostra santissima fede, con i quali passò più volte chiaro pericolo della sua vita, e particolarmente in Giappone d'esser crocifisso, nella Cina d'esser' impiccato & in Costantinopoli d'esser' impalato. Questo viaggio del mondo, ch' egli ha girato tutto intorno co i medesimi, l'ha descritto in un libro geograficamente con grandissimo gusto de' curiosi, poichè è pieno di diversi & eruditissimi discorsi naturali, storici, filosofici, astrologici, politici e teologici : tutti appartenenti à i costumi & à i riti di quelle diverse nazioni, opera veramente molto bella e curiosa.

Ritornato poi da Spagna in Roma, ove, per queste sue gran fatiche fatte in beneficio della chiesa, fù fatto maestro di sacra Teologia, per ordine d'Urbano VIII, sommo pontefice, dal Padre fra Vincenzo Maculano da Fiorenzola, all' hora vicario generale di tutta la religione Dominicana & adesso eminentissimo cardinale del titolo di san Clemente ; nella quale funtione mi ritrovai ancor' io, in compagnia di detto monsignor Benessa e d'alcuni altri huomini letterati, con singolare nostra consolazione e gusto particolare, mentre ammiravamo in lui la candidezza dello stile, la dolcezza degli scherzi, la gentilezza nel ripetere gli argomenti e l'honestà nel sciogliergli : tutti inditij chiarissimi della placidezza del suo genio, dell' amabilità de' suoi costumi e del candore della sua religione.

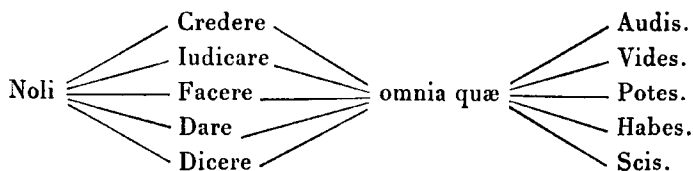
Si ritirò poi in Napoli, come quella che li piaceva fra tutte le città del mondo ; che perciò vi fabricò quella bella stanza nella riviera di santa Lucia à mare, luogo delitiosissimo e molto salubre per il suo benigno clima (questa chiesa era prima una picciola cappelletta, fù ridotta poi in quella forma che si vede al presente, con la sua poca habitatione dalle limosine de' capitani e marinari ragusei); onde viene ad essere lodata da ogn' uno e particolarmente da' virtuosi, nella quale attende a' suoi studij & à perfettere le sue opere, con osservare puntualmente quelli suoi documenti memorandi, i quali stanno scritti vagamente in un quadro grande, ch' era posto

nel più comodo luogo di detta sua stanza, affine ch' ogn' uno che entrava in quella li potesse leggere commodamente, e sono li seguenti.

DOCUMENTA MEMORANDA.

Audi omnes. Paucis crede. Cunctos honora.

Ora. Lege. Tace. Fuge & Quiesce.

DISTICHON.

Qui cupit in cœlo optatam contingere metam,
sepius in terris hæc Documenta legat.

Frequenta l'Academie, e particolarmente quella degli Otiosi di Napoli, con singolare gusto degli huomini letterati, per essere tutti i suoi discorsi meschiati con una suavità dello stile, con la vaghezza de' concetti e con la gravità delle sentenze; in guisa che venivano à formarne uno spiritoso composto di grande eloquenza ed esquisita dottrina, che perciò i SS. Academici Incauti (che sono i primi soggetti d'Italia) mossi da queste singolari virtù l'hanno fatto Principe della loro famosa Academia; la qual' egli honora non solo con la prosa & il verso toscano, latino e greco, ma ancora con proporre à quelli virtuosissimi SS. problemi i più curiosi che si possano giamai sentire, facendo pompa, in quelli con la vaghezza delle sue inventioni, con la dolcezza del suo stile, con la gentilezza de' suoi pensieri e con la novità de' suoi concetti, lasciando in ogni luogo l'opinione d'una mirabile sufficienza in qual si voglia impiego letterato. Questi problemi si stamperanno quanto prima, sotto titolo di *Discorsi academici*. Che però viene ad essere celebrato da quelli Signori con le loro ingegnosisime compositioni, acclamandolo per

Apollo del nostro secolo, per semideo delle Muse, per primo cittadino di Parnaso e legittimo herede d'Academò.

Non solo fa professione di belle lettere, ma ancora si diletta di disegnare, di musica e di toccare diversi stromenti musicali, componendo mottetti, madrigali e canzonette molto ariose, con diletto singolare degl' uditori per la loro dolce armonia.

Ha predicato insin' adesso nelle più famose città d'Italia con infinito concorso de' popoli, gusto de' letterati e beneficio dell' anime; e non è maraviglia, perchè con tante machine d'eruditioni, con le quali veniva à reprimere i vitij e convertire l'anime à Dio. Quindi è che, quando predicò in Madrid, nella chiesa dell' hospedale degl' Italiani, con grand' applauso di tutti quelli personaggi ch'erano fiore della nobiltà italiana. E fra quelli ne furono gl'ambasciatori del gran duca di Toscana, del duca di Savoia, di Mantova, di Modena e di Palermo, e particolarmente dell' ambasciatore veneto Mocenigo, e di nuntio apostolico monsignor Pamfilio, che fù fatto poi cardinale & appreso papa, che si chiamò Innocentio decimo. Onde Sua Maestà di Filippo quarto, hoggi regnante, intendendo la sua fama, lo fece predicare avanti di lui nella sua cappella reale, la quarta domenica di Quaresima, con grandissima sua sodisfattione, ammirando il suo ingegno pronto, la sua memoria singolare e la sua eloquenza mirabile. L'anno poi 1636, predicò in Venetia, città principalissima d'Italia, con grandissima sua fama, in guisa che i primi senatori di quella l'amarono e riverirono in eccesso, e particolarmente il signor Marco Giustiniano, procuratore di san Marco, il signor Gio. Battista Nani, procuratore e riformatore dello studio di Padova, il signor cavaliere Angelo Contarini, il signor Gio. Francesco Loredano & il signor Michieli poeta, i quali l'honorarono grandemente con diverse dimostrazioni d'amorevolezza, e particolarmente con quattro modi molto singolari. Il primo fù farli vedere così à lui come à tutti gl' altri che portava in sua compagnia le gioie del Santuario e le Sale dell' Armi del Consiglio Maggiore, mentre si ballotava : onde il Prencipe

Francesco Erizzo si levò in piedi à guardarlo, mentre stava à sedere in quel luogo ove sono soliti a sedere i principi sovrani forastieri. Il terzo, fù condotto à vedere l'Arsenale, con singolare sua maraviglia. Et il quarto & ultimo, lo fecero aggregare alla cittadinanza della loro famosa e maravigliosa città di Venetia, con tutte quelle gratie, prerogative & essentioni che godono tutti gl' altri loro cittadini. Anzi il prefato procurator Nani procurò efficacemente di farlo subentrare nella lettura della sacra Scrittura dell' università di Padova ogni volta ch' il P. M. ~~Alberto~~ Campana l'avesse rinunciata, come all' hora si diceva per andare in Venetia per consultore di detta Republica. Questi honori non furono fatti à nissun' altro predicatore di quei tempi, quantunque fussero di gran fama e grido, se non à lui solo, per i suoi gran talenti che tiene nel predicare.

Posso confermar' ancor' io questa particolarità, mentre più volte l'ho udito predicare in diverse chiese con grandissimi applausi degl' uditori e mia singolar' ammiratione; poichè ammiravo in ogni sua predica l'inventione rara, l'ordine distinto, i concetti quasi inimitabili, unità di materia maravigliosa, e sopra tutto l'eloquenza così ben spiegata con varietà di figure, con vaghezza d'ornamenti, con efficacia di ragioni e con parole sode, alte, tonanti, sì dolci e soavemente pulite, che sembrava un fiume veloce che portava il folgore nel fine del periodo : onde posso concludere con Apollinare ch'egli *est flumen in verbis et fulmen in clausulis*.

Son informato che, mentre stava in Napoli, spesse volte faceva le missioni, così per le carceri, l'arsenale, le galere & i vascelli, predicando, confessando e facendo lemosine à quell' afflitta gente; com' ancora visitava l'hospedale della Nunciata ogni venerdì, nel quale serviva con ogni sorte di carità & amore quelli poveri infermi, di modo ch'era fatto unico essemplio à tutti quelli signori, che l'accompagnavano.

Non solo dimostrò la sua somma pietà con quest' operationi così christiane verso i poveri; ma ancora campeggiò la sua virtù della giustizia, la quale stimava egli grandemente,

ingiusta ò mal fatta. Per lo che molte volte diceva, fra le radunanze de' cavalieri e ministri regij, il prencipe di Bisignano, don Tiberio Carafa, ch' *il Padre maestro Comneno sarebbe stato assai meglio giusto giudice che ritirato religioso.*

S'immortalò nel tempo delle revolutioni della città e regno di Napoli, nelle quali fece prodezze segnalatissime, e particolarmente con uno suo manifesto, col quale quietò totalmente quell' infuriato popolo, in guisa che lo ridusse all' obediienza di Sua Maestà, ma con la perdita totale di tutte le sue robbe, gioie e denari così sue come del suo figliuolo don Alessio Comneno, che passavano una gran somma, coll' essere trattato barbaramente da quella plebe arrabiata, e passar' ancora cinque volte certo pericolo d'esserli tagliata la testa da quella, come fece al detto suo figliuolo d. Alessio. E tutto questo faceva egli per difendere la parte del rè cattolico e della natione spagnuola, che tanto lui stima e riverisce. Anzi si diceva all' hora generalmente da tutti che lui habbia conquistato quel regno à Sua Maestà con le sue continue pratiche e persuasive che faceva à quella insolente turba, e particolarmente con il detto suo manifesto. Così testimoniano questa verità molti religiosi di diversi ordini e signori principali del regno, come ancora alcuni altri storici stampati non solo spagnuoli, ma italiani e latini, che furono presenti à quella sanguinosa tragedia.

Più volte nella sua religione è stato priore, visitatore, commissario e vicario generale della Congregatione ragusina. Fuori della sua religione è stato ancora vicario, qualificatore, consultore del sant' offitio & ambasciatore d'alcuni prencipi sovrani per i loro negotij rilevantissimi.

Molte massime è solito dire fra le conversationi, e particolarmente quella della nobiltà, *la quale è somigliante (dice egli) allo specchio, il qual' è un vetro netto, puro e senza nissuna macchia; ma, se non è infodrato di dietro con l'argento vivo e piombo, non può rappresentare per conto veruno nissun' imagine ò figura; così la nobiltà la più chiara e patente che sia*

nel mondo, se non è accompagnata con lo splendore dell' oro & argento e gran ricchezze, non può campeggiare, nè risplendere in nissuna parte dell' universo. Questa verità è molto chiara e si prova giornalmente (con grandissima mortificatione della nobiltà) in persone vili e plebee, le quali sono ascese con le loro ricchezze à gradi supremi d'ogni honore & autorità.

Per la sua lodevolissima vita e singolare dottrina è stato più volte visitato con officiose lettere de' precncipi sovrani della christianità come sono il gran duca di Toscana Ferdinando secondo, i nepoti del papa, i cardinali & altri prelati grandi, & in particolare l'imperadore Ferdinando secondo & il cardinale Pasmano, i quali lo chiamavano con grand' istanze che venisse à servirli, promettendoli per questo gli honori c'haverebbono richiesto i suoi meriti e la sua alta nascita. Ma per essere stato egli all' hora attualmente impiegato in servizio d'un altro precncipe sovrano, non ha potuto accettare l'invito. Tutte queste lettere originali ho letto io con mia singolare meraviglia e gran gusto & al presente si conservano in potere de' suoi nepoti.

Fù teologo dell' eminentissimo signor cardinale Pier Luigi Caraffa, con il quale era tanto famigliare che s'il cappello cardinalitio lasciare si potesse in testamento, l'haverebbe lasciato al Padre maestro Comneno, per la gran stima che faceva del suo gran merito e dell' altre sue qualità veramente religiose.

Urbano ottavo gli offerse, per via di detto monsignor Benessa, l'arcivescovato di Trabisonda (città capitale di quell' imperio, nel quale i suoi antenati imperadori havevano regnato 258 anni), con seicento scudi di pension' annua & altre speranze maggiori appresso. Ma egli lo ruscò per gran paura che tiene de' Turchi, i quali l'havevano strapazzato crudelmente per tutti quei paesi per i quali haveva passato quando ritornava dall' Indie, e particolarmente in Costantinopoli, ove passò chiaro pericolo d'esser impalato (tormento d'indicibile crudeltà), per l'ordine del cadì, per havere detto à certi giannizzeri (vinto dal suo zelo christiano) : « I vostri padri, avi e

tutti altri vostri antenati, furono christiani, e voi adesso sete Turchi? » Onde se l'ambasciadore dell' imperadore, Cesare Gallo, non s'intrometteva co' l gran visier, senz'altro sarebbe stato impalato. Che perciò non lo accettò, ringratiando grandemente la Sua Santità dell' honore che li faceva.

Innocentio decimo lo volse fare cardinale; perchè, sicome haveva fatto cardinale, à petitione del prencipe Ludovisio, un prete nobile di casa Albergati suo parente per via materna, il quale si chiama adesso il card. Ludovisio; così voleva far' ancora un' altro à petitione del prencipe Giustiniani; ma, per non essere concorde con la prencipessa sua moglie, mentre il prencipe nominava il Padre maestro fra Gio. Battista de Marinis, generale domenicano, per rispetto che la sua madre era della famiglia Giustiniana, parente del marchese Giustiniani il vecchio; e donna Maria Pamfilia, sua moglie e nipote di Sua Santità, voleva il Padre Paolo Belli giesuita, zio carnale di detto prencipe. Hor vedendo il papa questi dispareri, volse fare (per troncare la lite) l'arcivescovo d'Avignone, il Padre maestro fra Gio. Domenico de Marinis, pure domenicano e fratello di detto generale. Con questa risoluzione del papa si moltiplicarono maggiormente i trattati. Percioche donna Olimpia, cognata del papa, per levare tanti fastidij à Sua Santità, portò efficacemente il Padre maestro Comneno come zio ancora del prencipe, perchè la signora donna Cattarina Belli, moglie di Cassano Giustiniani e madre del prencipe, era sorella cugina di detto Padre maestro Comneno, per via della sua madre. Così fù riconosciuto per tale all' hora quando era confessore di don Alonso de Cardines, Stratiò di Messina; & ancora perchè il papa lo conosceva molto bene & in Napoli & in Madrid & in Roma per soggetto di non ordinaria virtù e bontà, per lo che sempre l'ha guardato con buon occhio. E s'il papa fra queste altercationi non moriva, l'haverebbe fatto cardinale senz' altro, così per troncare la lite, come per honorare un religioso così qualificato e degno d'ogni honore supremo.

456

BIBLION ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΝ
ΝΕΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ
 ΕΚ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Εἰς τὴν κοινὴν ἡμετέραν Διάλεκτον

Μεταφρασθὲν μὲν

ΠΑΡΑ ΑΓΑΠΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ

Τυπωθὲν δὲ καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθὲν

ΠΑΡΑ ΑΚΑΚΙΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΔΙΑΚΡΟΥΣΗ

Τοῦ ἐκ Νήσου Κεφαλληνίας.

Con Licenza de' Superiori, & Priuilegio.

Ἔτη ἀπὸ Χριστοῦ, ρχξδ'.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

A la fin :

Ἐτελείσθη τὸ παρὸν, χρόνους εἰς τοὺς χιλίους,
 Εἰς τοὺς ἐξήντα τέσσαρους, μὲ τοὺς ἐξακοσίους,
 Εἰς τὰς ὀκτὼ καὶ εἴκοσι, μηνὸς τοῦ Σεπτεβρίου.
 Μὲ κόπον πολλὸν καὶ μὲ σπουδὴν τοῦ αὐτοῦ Ἀκακίου.

In-4° de 8 feuillets non chiffrés, φλδ' (534) pages et un feuillet blanc. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rarissime édition.

Au verso du feuillet 8 liminaire, on trouve l'approbation suivante :

Ἐγὼ Ἰωάννης Ματθαῖος ὁ Βουστρώνιος, τῆς τοῦ ἁγίου Μάρκου Βιβλιοθήκης διαφύλαξ, προστασίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Πατρὸς τῆς ἱερᾶς θεοσεβείας ἐξεταστοῦ, ἀνέγνωκα πάσας τὰς ἐν τῷ παρόντι τμήματι συνεχομένας τῶν Ἀγίων ζωᾶς, ἄριστα μὲν συντεθημένας, ἀκριβῶς δὲ συναχθῆσας ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ κοινὸν ἰδίωμα, παρὰ τοῦ λογιωτάτου Ἀγαπίου τῆς θείας λήξεως, ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει εὐσεβοῦς ἀσκητοῦ. ἐν αἷς οὐχ εὕρηκα διάφορόν τι ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. τοῦτου γε χάριν ἀξίας τύπῳ διέκρινα, καὶ τὴν παροῦσαν πίστιν συνέγραψα, καὶ αὐτοχειρὶ διεχάραξα ὀγδόῃ Μαρτίου ἔτη 1664.

Ἐγὼ αὐτὸς Ἰωάννης Ματθαῖος ὁ Βουστρώνιος ἰδίᾳ χειρὶ προσέγραψα.

Nota bene. Cette approbation et le colophon ci-dessus ont été copiés sur un exemplaire appartenant à Paul G. Stavridis. Dans d'autres exemplaires les fautes d'orthographe sont plus ou moins nombreuses.

Bibliothèque Casanatense (à Rome) : B. VI. 58.

Bibliothèque de Paul G. Stavridis.

457

LEONIS ALLATHI
DE SYMEONVM
SCRIPTIS DIATRIBA,
SYMEONIS METAPHRASTÆ LAVDATIO,
AVCTORE MICHAELE PSELLO :
SANCTÆ MARIE PLANCTVS,
IPSO METAPHRASTE, AVCTORE;
EIVSDEM ALIQVOT EPISTOLÆ.
LEONE ALLATIO IPSO INTERPRETE.
ORIGINVM
RERVMQVE CONSTANTINOPOLITANARVM
MANIPVLVS,
VARIIS AVCTORIBVS.

F. FRANCISCVS COMBEFIS *Congregationis S. Ludouici*
Ord. Prædicatorum, ex vetustis MSS. Codd. partim eruit,
omnia reddidit, ac Notis illustravit,
Versa Pagina syllabum indicabit.

PARISIIS,
Sumptibus SIMEONIS PIGET, Bibliopolæ Parisiensis,
Viâ Iacobæâ, sub signo Prudentiæ.
M.DC.LXIV.

SVPERIORVM PERMISSV.

In-4° de 4 feuillets non chiffrés, 279 pages chiffrées et 1 page non chiffrée (pour la première partie) ; 4 feuillets non chiffrés, 333 pages chiffrées, 1 page non chiffrée et 1 feuillet blanc (pour la seconde partie).

A la page 179 de la première partie, on lit :

PARISIIS, Ex Typographia FRANCISCI LE COINTE.
M.DC.LXIV.

La seconde partie porte le titre particulier suivant :

ORIGINVM

RERVMQVE

CONSTANTINOPOLITANARVM,
VARIIS AVCTORIBVS, MANIPVLVS.

F. FRANCISCVS COMBEFIS Congregationis S. Lu-
douici Ord. Prædicatorum, ex vetustis MSS. Codd.
partim eruit, cuncta reddidit, ac Notis illustrauit.

Versa pagina syllabum indicabit.

PARISIIS,

Sumptibus SIMEONIS PIGET, Viâ Iacobæâ,
ad insigne Prudentiæ.

M.DC.LXIV.

SVPERIORVM PERMISSV.

En tête de la première partie, on trouve une épître dédicatoire de Combefis à Léon Allatius; en tête de la seconde, une épître du même Combefis à Guillaume de Lamoignon.

Biblioth. nat. de Paris : C 1158 (Inventaire, C 1996).

Bibliothèque de Théodore Avramiotis.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΙΟΥ ΜΗΝΟΣ. Περιέχον τὴν πρόπουσαν
αὐτῷ ἅπασαν ἀκολουθίαν. Τυπωθὲν Ἐνετίησι παρὰ Ὀρσίνω Ἀλβρί-
τζῆ, ἀναλώμασι μὲν, τοῖς ἐξυτοῦ. ἐπιμελεῖα δὲ καὶ ἐπιδιορθώσει,
Γρηγορίου Ἱερομονάχου Βλάχου τοῦ Κρητῶς. CON PRIVILEGIO.
Ἔτι ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. αὐξῶδ'. ΜΙΜΗΤΑΙ ΕΣΤΕ ΤΟΥ
ΧΡΙΣΤΟΥ.

Au verso du dernier feuillet :

Ἡ τῶν τετραδίων κατὰ τάξιν ἀκολουθία. α β γ δ ε ζ η θ. Ἄπαντα εἰσι τετράδια, πλὴν τοῦ θ, ὅπερ ἐστὶ πεντάδιον.

In-folio de 66 ff. non chiffrés, divisés en 8 cahiers de 8 ff. chacun, sauf le dernier qui en a 10. Ce dernier cahier, qui devrait être signé θ, est par erreur signé H, sauf au quatrième f., marqué θιιι. Titre encadré d'un bois semblable à ceux des éditions de Pinelli, sauf la marque placée dans le bas et qui, dans le présent volume, est un lion sur une forteresse. Bois dans le texte. Impression rouge et noire. Un exemplaire est coté 20 fr. dans le *Deuxième catalogue de livres rares* (en grec), publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 9, n° 17.

Nota bene. Il y a des exemplaires où toutes les fautes du titre ont été soigneusement corrigées. Tel est l'exemplaire qui appartient à Théodore Avramiotis.

Bibliothèque Sainte-Geneviève : BB. 29. fo.

459

ALEXICACVS SPIRIT of SALT of the World Which vulgarly prepar'd is call'd THE SPIRIT OF SALT. OR The transcendent Virtue of the true SPIRIT of SALT *Long look'd for*, And now Philosophically prepared and purified from all hurtfull or Corroding Qualities, far beyond any thing yet known to the World : being both safe and pleasant for the use of all Men, Women and Children. By CONSTANTINE RHODOCANACES, *Græcian* of the Isle of *Chios*, and one of his Majesty's Chymists; which is the sole autor and inventor of this Spirit. In a Physical Laboratory in LONDON, next door to the *Three Kings Inne* in *Southamptou* (sic) *Buildings*, near the *Kings Gate* in *Holborn*, Where all manner of Chymical preparations are carried on without any Sophistication or abuses whatsoever. *This third Edition is enlarged with some extraordinary Testimonies, Advertisements, and rare Medicaments.* By His Majesties special Direction and Allowance.

Πᾶν ἀγαθὸν ἐκποῦ τοῖς ἄλλοις ἐστὶ κοινωνικόν. *London*, Printed by *R. D.* in the Year 1664.

In-4° de 4 feuillets non chiffrés et 8 pages. Rarissime.

Bibliothèque du Musée britannique : 778. e. 41 (n° 7).

460

A DISCOURSE In the Praise of Antimoniae, and the *Vertues* thereof. Written and Published at the request of a Person of quality. By *Constantine Rhodocanacis*. Printed in the year 1664.

In-4° de 1 feuillet non chiffré, et 9 pages. La page 9 se termine par *Glory be to God. Constantine Rhodocanacis Chiensis*.

Bibliothèque du Musée britannique : 7461. aaa.

461

PNEVMATICVM
INSTRVMENTVM

Circulandi Sanguinis,
SIVE

De Motu, & Vsu Pulmonum
Dissertatio Philosophico-medica,

AVTHORE

ALEXANDRO MAVROCORDATO

CONSTANTINOPOLITANO*

Philosophiæ, & Medicinæ

Doctore.

* Ce mot
manque dans
certains exem-
plaires.

Bononiæ, ex Typographia Ferroniana 1664.

Superiorum permissu.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés, 137 pages chiffrées et 3 pages non chiffrées, dont l'antépénultième blanche et les deux dernières renfermant l'*errata*. Livre de la plus insigne rareté.

En tête du volume on trouve l'épître dédicatoire suivante :

SERENISSIMO FERDINANDO SECUNDO MAGNO ETRVRIÆ DVCI
AC DOMINO CLEMENTISSIMO ALEXANDER
MAVROCORDATVS
P. F. P.

Augusta romani imperii moles, cui terrarum universus orbis angustus fuerat, serenissime Dux, non aliunde incrementi primordia sumpsit quam ab asylo quod exteris nationibus patefecit. Quapropter maiores tui, quorum immortalia nomina silentio veneror, nihil habuere antiquius quam ut asylum aperirent iis qui in alieno solo scientiarum fructus decerpaturi procul a penatibus peregrinantur. Itaque sicuti gentes dissitis e plagis profectæ et romano hospitio exceptæ portendebant fore ut aliquando aquilæ romanæ sub alis tractus immensi ab Euphrate ad Tigrim, ab extremis Africæ arenis ad ultimum usque Boream iacerent; ita Mediceum nomen, veluti numen, nationes loco dissitæ, vocibus dissonæ, moribus discordes, numero innumeræ, unanimi consensu venerantur. Utinam hic mihi liceret serenissimi Ferdinandi secundi imperatorias virtutes si non graphice depingere, saltem presse leviterque adumbrare. Verum tam feracem laudum segetem si paucis perstringerem, Xerxem, stultissimum illum elementorum hostem, imitarer, qui oceanum irritò conatu ausus est iniectis catenis compescere.

Nil mirum itaque si, Byzantio profectus ut in Latio disciplinis et recta vivendi, sentiendi, intelligendique ratione informarer, tandem ad amplissimum asylum et commune literatorum perfugium me conferam. Quinimo sicuti peregrini nonnisi exhibita tessera olim excipiebantur, ita opellam hanc veluti tesseram demississimi obsequii mei tuo sacrario, serenissime Dux, offero. Neque tenuitatem operis contempnas; parva namque a maximis accepta grandescunt. Ita fluvialis aqua dono quondam Persarum regi data, aureo vase digna fuit. Quare tuum ante conspectum alacriter hæc prodit Dissertatio non tam de sua exilitate sollicita quam de tua amplitudine

secura. Siquidem quam illa lucem, vespertilionis ad instar, perferre non poterit, gloriosissimi tui nominis umbra levabit. Vale, lumen et columen æternum perennaturæ Maiestatis.

Bononiæ, M.DC.LXIV, kal. maii.

Viennent ensuite l'Avis au lecteur (que nous reproduisons ci-après), la table et les approbations, lesquelles n'offrent aucune particularité intéressante.

CANDIDE LECTOR.

Accipe, lector, opus hoc saltem nomine peregrinum quod novitatem sapit. Homericæ similis Ægypto fortasse tibi videbitur ista Dissertatio, in qua nempe multa mala bonis paucis intertexta sunt. Verum tuæ dabis specimen præstantiæ, quando non ut musca quæ manus totius candorem emensa putidiusculo tuberculo accumbit, meliora præteriens, peiora theoninis dentibus dilacerabis; sed apis ad instar, foliorum inanem pompam despiciens, e floribus, si qui sunt, succum exsuges. Utcumque certe lecturæ fructum tibi polliceor minime contemnendum. Etenim aut erroribus tandiu circumactus, me duce, ad portum appelles veritatis; aut me erroris in tenebris cæcutientem ipse dux vindicabis in lucem. Laboris impatiens opus edidi nondum satis expolitum, ut si minus argumentum probaveris, parum olei et operæ perdam, et hoc unum habeam excusationis perfugium. Quod si placebit primus iste partus, secundum exspecta impensius et accuratius typis edendum. Amice, bene vale, dummodo, sive probes sive reprobés, benevolus sis. Μηδὲ μίμει, μηδὲ μώμει.

Voici maintenant la très remarquable préface qui se trouve aux pages 1-3 :

PROŒMIVM IN QVO INTENTIO AVTHORIS.

Mirabilem pulmonum contextum in anatomicis theatris, ubi non magis oculis atque auribus quam animo sæpius, accepissem, quænam ex illo naturæ opificio humano corpori, cæterisque animalibus sanguineis emolumenta obvenirent, addiscendi

cupiditate flagravi. Quare statim authorum opinionibus, uti fieri solet, ac presertim principum philosophicæ medicæque reipublicæ sententiis expendendis animum adieci. Ac primo quidem illas inter se collatas in mentis lance, positis utrinque rationum momentis, sine fraude ponderavi (quoad licuit mihi per meam imbecillitatem; siquidem ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐστὶ πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα¹, *rationum examen longæ est experientiæ ultimus fructus*). Tum veram, prout videbatur, amplexus, ubi ad pulmonum fabricam ac motum retuleram, velut aptatam potius illis quam quadrantem, mens φιλαληθῆς, *veritatis amans*, repudiavit, alium quempiam usum illa structura digniorem iam inde suspicata.

Quamvis enim antiquitatis e longinquo venerabilis nimia sit auctoritas, adeo tamen animi libertate delector ut nullius, etsi in multos dominetur, velim iuratum esse mancipem. Nec enim illud mihi triticum est quod tritum, sed quod verum aut verosimilius; neque verum illud tantum quod prius dictum. Quæ tamen dextra manu porrecta absit ut aliquis vitio mortalitatis in peius bona etiam detorquentis sinistra accipiat, meque putet, cum nondum Apollinem in ipso sacrario consalutaverim aut Palladem citra nebulam viderim, sapientium virorum statuta permutandi cupiditate teneri. Etenim eodem odio prosequor novatores, quorum pravo palato nil sapit quod antiquitatem redoleat; et mancipia vetustatis, quæ cum antiquis errare malunt quam recte sentire cum recentioribus. Etiam si errare humanum sit, aliorum autem errores, quos ipsi castigarent, si reviviscerent, tueri infra hominem habeatur². Illud vero mihi consilium fuit ut, quod serio pulmonum constitutionem evolventi occurrit, non tam in lucem proferam quam acerrimo doctorum iudicio submittam, quo me ab erroris tenebris in veritatis vindicent splendorem. Χαλεπὸν γὰρ ἄνθρωπον ὄντα μὴ διαμαρτάνειν ἐν πολλοῖς, τὰ μὲν ὅλως ἀγνοήσοντα, τὰ δὲ κακῶς κρί-

1. Dionys. Long., *De exc. dic. gen.*

2. Scaliger, *Ezer. 300 et de ca. ling. lat. c. 67.*

νοντα, τὰ δὲ ἀμελέστερον γράψοντα¹ : *Difficile enim homini non errare in multis, cum quædam omnino nesciat, quædam male diiudicat, alia negligentius scribat.*

Verum libeat ante quæ de pulmonum usu vulgo circumferuntur in scholis digerere; siquidem veritatis quærendæ atque inveniendæ unicum est intellectus criterium ipsa comparatio, quandocunque sine præiudicio fit. Cum enim natura id unum agat quod melius est, in comparatione quod melius apparet, id etiam verius est².

Bibliothèque nationale de Paris : Tb³⁶ 29.

Bibliothèque du Musée britannique : 783. e. 7.

Bibliothèque universitaire de Padoue : I². 212.

462

PNEVMATICUM INSTRUMENTUM *CIRCULANDI SANGUINIS*, SIVE De Motu, & Usu Pulmonum *Dissertatio Philosophico-Medica*, AVTHORE ALEXANDRO MAUROCORDATO CONSTANTINOPOLITANO, Philosophiæ, & Medicinæ Doctore. *FRANCOFVRTI*, Sumptibus THOMÆ MATTHIÆ GÖTZII. ANNO M.DC.LXV.

In-12 de 4 feuillets non chiffrés, 181 pages chiffrées et 3 pages non chiffrées, dont la dernière blanche. Reproduction de l'édition de Bologne, décrite sous le numéro précédent.

Bibliothèque nationale de Paris : Tb³⁶ 29 A.

Bibliothèque du Musée Britannique : 548. b. 16.

463

EXPLICATION DE LA LITVRGIE, OV MESSE, EXPOSÉE EN LANGVE GRECQVE Par la Bouche d'or, & Prelat de l'Orient, Sr IEAN CHRYSOSTOME, Faite succinctement

1. Gal., 2, *De comp. med. per loca.*

2. Socr. apud Plat. in *Phæd.*

par D. NICOLAS CALIMERA, Religieux Grec, et Abbé de Sainte Marie à Famagouste. *Dédiée à Tres-Illustre & Tres-Pieuse Dame CLAVDE GOVFFIER, Dame de Guyancourt, & autres Lieux.* A PARIS, De l'Imprimerie de CLAVDE BLAGÉART, Ruë S. Jacques, vis à vis la vieille Poste, à la Cloche Rouge. M.DC.LXV. AVEC APPROBATION ET PERMISSION.

In-8° de 56 pages. Il y a, page 8, une *Approbation des Docteurs*, datée de Paris, le 11 mars 1665; et, page 56, un permis d'imprimer daté de Paris, le 15 mars 1665. Opuscule d'une insigne rareté.

Les pp. 3-6 sont occupées par l'épître dédicatoire suivante :

A TRES ILLVSTRE ET TRES PIEVSE DAME CLAVDE GOVFFIER,
DAME DE GUYANCOVRT ET AVTRES LIEVX.

Madame, il ne vous semblera pas nouveau, dans le favorable accez que vous donnez ordinairement aux affligez, de trouver à la rencontre un Estranger dépoüillé de la rusticité des Barbares, prosterné à vos pieds, vous témoigner sa reconnoissance, puisque vous-mesme, Madame, luy avez commandé ce travestissement avantageux, qui doit, sous un idiome emprunté et plus doux que le sien, vous rendre familiere l'intelligence des plus augustes ceremonies de la messe grecque, commune à la vostre; et certainement, Madame, vous l'auriez jugé bien peu versé dans l'air du monde, si, après tant d'assistances temporelles sorties de vostre main toujours liberale au soulagement des pauvres, elle ne s'estoit efforcée de chercher à l'emprunt, ne le pouvant de soy-mesme, de quoy satisfaire à ses étroites obligations, et faire éclater sa gratitude par une obeissance respectueuse. Encore bien que son present semble mediocre en apparence, j'oseray dire neantmoins asseurément et avec vérité qu'il excède la magnificence des plus puissans monarques de la terre, puisqu'il renferme éminemment en soy tout ce qu'il y a de plus pompeux, de plus saint et de plus riche en la grace, je veux dire Jesus-Christ une fois immolé pour le salut des hommes sur l'arbre de la Croix: c'est, Madame, la Liturgie du grand saint Chrysostome, dont vous avez désiré

si ardamment penetrer les mysteres, que nostre eglise grecque consacre à vostre singuliere pieté, par les mains de ses premiers ministres, avec protestation d'un souvenir éternel qu'elle gravera dans le cœur de ses enfans, à la delivrance desquels vous avez si puissamment contribué ; et, se sentans affranchis de la dure servitude du Turban, ils chanteront des cantiques de louanges et d'actions de grace à Dieu, pour obtenir sur vostre illustre personne toutes les faveurs celestes & la récompense des biens qu'aura receu la Mere en la personne de, Madame, vostre tres-humble et tres-obeissant serviteur,

D. NICOLAS CALIMERA, Rel. Grec,
& abbé de Ste Marie à Famagouste.

Bibliothèque de l'École des langues orientales : R. VII. 13.

464

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ, ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ

ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΣΗΦ

ΤΟΥ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ

Ψαλλομένη τῇ γ'. τοῦ Ἀπριλλίου μηνός
Ἐκτυπωθεῖσα διὰ δαπάνης καὶ ἀναλωμάτων

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΖΑΝΕ

Τοῦ Ῥηθυμναίου, τοῦ ἐπιλεγομένου

ΜΠΟΥΝΙΑΛΗ,

Τοῦ Εἰκονογράφου.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, αχξξέ.

Παρά Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

Con Licenza de' Superiori.

In-4° de x' (20) pages. Impression tout en noir. Plaquette d'une très grande rareté.

L'auteur de cet Office de S. Joseph l'Hymnographe est EMMANUEL

TZANÈS BOUNIALIS, comme il résulte tant de l'autorisation ci-dessous que de l'Épître dédicatoire qui va être mentionnée.

Au verso du titre, on lit ce permis d'imprimer :

Noi Refformatori dello Studio di Padova : Havendo veduto per fede del Padre Inquisitore nel libro in lingua greca, intitolato in italiano *Lodi per la Festività di san Gioseppe*, composto dal reverendo EMMANUEL ZANE da Rettimo, non esservi cosa alcuna contro la santa fede cattolica, e parimente per attestato di Monsig. reverendiss. arcivescovo di Filadelfia, niente contro prencipi e buoni costumi, concedemo licenza che possi esser stampato, osservandosi gl' ordini, etc.

Dat. a' 26 marzo 1665.

Zuane Donado, refformator.

Andrea Pisani, procurator refformator.

Angelo Nicolosi, segretario.

Les pp. 3-4 sont occupées par une épître dédicatoire à Mélétius Chortakios (Chortatzis), métropolitain de Philadelphie; elle est signée par Emmanuel Tzanès surnommé Bounialis de Rhéthymno, prêtre et peintre.

La p. 5 est blanche. La page 6 est occupée par un beau portrait de S. Joseph l'Hymnographe, gravé sur cuivre; le saint est représenté assis, tête nimbée, écrivant ces mots : Ἰλαστήριον τοῦ κόσμου, χαῖρε. Devant lui, une table où sont posés deux volumes et un encrier avec une plume dedans. A l'angle supérieur gauche du cadre, l'Esprit saint apparaît, sous la forme d'une colombe, environné de rayons. Dans le haut, on lit : ὁ ΑΓΙΟΣ ΙΩΣΗΦ (et vis à vis du personnage), ὁ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΣ. Au bas du portrait, ces deux vers, également gravés :

Ἄσμασι τὸν Τριάδος τερπνὸν κοσμήτορα ἄθρει,
πρόκριτον ὑμνογράφων ἕξοχα μουσπέλων.

Enfin, dans l'angle inférieur droit, cette signature : E.P.F.

Bibliothèque de M. le prince Georges Maurocordato.

465

LEONIS
ALLATII
IN
ROBERTI CREIGHTONI
Apparatum, Versionem & Notas
AD HISTORIAM
CONCILII FLORENTINI
Scriptam
A SILVESTRO SYROPVLO
De vnione inter Græcos & Latinos
EXERCITATIONVM
PARS PRIMA.
ROME, Excudebat Mascardus, MDCLXV.
SVPERIORVM PERMISSV.

In-4° de 12 feuillets non chiffrés et 736 pages.

On trouve, en tête du volume, une épître à Alexandre VII, et une approbation de Jean Bona, datée de Rome, le 9 février 1664.

Bibliothèque Mazarine : n° 19517.

466

DRAMMATVRGIA
DI
LEONE ALLACCI
Divisa
in
Sette Indici.
IN ROMA, Per il Mascardi. 1666.
Con licenza de' Superiori.

In-12 de 12 feuillets non chiffrés et 816 pages. Rarissime.

Biblioth. nat. de Paris : Y +⁽¹⁶⁾ + 3680.

467

ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ ΝΕΩΣΤΙ ΕΠΙΜΕΛΩΣ
 ΜΕΤΑΤΥΠΩΘΕΝ, ΚΑΙ ΚΕΚΟΣΜΙΘΕΝ ΣΕΛΗΣΙ ΤΕ και
 περιγραφαῖς πάντων τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων. ΠΡΟΣΤΕΘΕΝ
 ΤΕ ΕΝ ΤΑΥΤΗ ΤΗ ΕΠΙΔΩΣΕΙ ἔκθεσιν τινα περὶ τοὺς ἐξ
 Ἰουδαίων προσερχομένους τῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει πάνυ ὠφελιμω-
 τάτη. CON LICENZA DE' SVPERIORI. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ,
 αχξς'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-4° de 4 feuillets non chiffrés et υμά (441) pages. Titre encadré d'un bois. Impression rouge et noire. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 86. 4°.

468

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΤΩ ΔΑΒΙΔ Νεωστὶ μετατυπωθεὶς μετὰ πολλῆς
 ἐπιμελείας διορθωθείς ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, αχξς'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ
 Ἰουλιανῷ.

In-8° de 104 feuillets non chiffrés, divisés en 13 cahiers de 8 ff. chacun, signés A-N. Communication du professeur Alexis Pavloff.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 103. 8°.

469

ΟΚΤΩΗΧΟΣ ΝΕΩΣΤΙ. Τυπωθεὶς καὶ διορθωθείς. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ.

Παρὰ Ὀρσίνω Ἀλθρίτζη. Ἐν ἔτει. αχξς'. Πουλιέται εἰς τὸν σὺν
 Μαρτζηλιάν.

In-8° de 146 ff. non chiffrés, divisés en 18 cahiers de 8 ff. chacun, sauf le dernier qui en a 10. Titre encadré d'un bois et bois dans le texte. Impression rouge et noire. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 119B. 8°.

470

Ἡμπερίου ἱστορία νεωστὶ μετατυπωθεῖς καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διορθωθείς. Ἐνετίησιν, αχξζ', παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-8° de 20 feuillets non chiffrés.

Le présent titre est emprunté à la préface de la réimpression de cette édition donnée par Gustave Meyer (Prague, 1876, in-8°).

471

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ
ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ, ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΛΑΜΠΑΔΙΣΤΟΥ.

Ἐκτεθεῖσα παρὰ Γερασίμου Ἱερομονάχου τοῦ
 Κυπρίου, καὶ τυπωθεῖσα ἐξ οἰκείων
 ἀναλωμάτων.

Con Licenza de' Superiori.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, αχξζ'.

Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-4° de 4 feuillets non chiffrés (dont le quatrième blanc), xβ' (22) pages et 1 feuillet blanc. Marque de l'imprimeur sur le titre. Raris-sime plaquette.

Au recto du f. 2 liminaire, on lit :

Μελέτιος ἐλέω θεοῦ μητροπολίτης Φιλαδελφείας
 ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου.

Τὰ ἀρίστως πραττόμενα, ἐπαινετέα· πόσω μᾶλλον τὰ ἐκτιθέμενα εἰς ἁγίων μνήμας. Διὸ δὴ ἡ ταπεινότης ἡμῶν ἐπιβεβαίωι τουτὶ τὸ συνταγματίον, ἥτοι ἀκολουθίαν ἄριστα μελετηθεῖσαν καὶ ἐπιμελῶς ἐκτεθεῖσαν παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καθηγουμένου καὶ διδασκάλου κυρίου Γερασίμου Χριστοφόρου τοῦ Κυπρίου, τύποις ἀξίαν τε εἶναι ἐκθεῖναι.

'Εδόθη ἐν κλειναῖς 'Ενεταῖς, ἐκ τῆς ἡμετέρας προεδρίας τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἀπριλίου κβ', κατὰ τὸ ἀρχεῖζ' ἔτος.

Au verso du même feuillet :

Εἰκοστῇ ἐνάτῃ ἀπριλίου ἔτους ἀρχεῖζ'.

'Εγὼ Ἰωάννης Ματθαῖος ὁ Βουστρώνιος, τῆς τῶν 'Ενετῶν ἀρχῆς βιβλιοθήκης διαφύλαξ, προστασίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου πατρὸς Οὐγολίου, τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐξεταστοῦ ἀρχαίου ἐν τῇ τῶν 'Ενετῶν ἀρχῇ, ἀνέγνωκα τὴν σεμνὴν καὶ διωρθωμένην ἀκολουθίαν ταύτην, ἐπιμελῶς συντεθεῖσαν παρὰ τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου ἐμοὶ φιλότατου πατρὸς Γερασίμου τοῦ ἱερομονάχου Κυπρίου, καὶ οὐδὲν τι ἐναντίον τῆς αὐτῆς πίστεως καὶ τῆς τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων δεσποτείας καθεύρηκα· τούτου γε χάριν ἀξίαν τύπου διέκρινα καὶ αὐτοχειρὶ ταύτην τὴν πίστιν διεχάραξα.

'Εγὼ αὐτὸς Ἰωάννης Ματθαῖος ὁ Βουστρώνιος ὁμολογῶ.

Le troisième feuillet liminaire est occupé par une épître dédicatoire à Mélétius Chortatzis, métropolitain de Philadelphie, signée :

Γεράσιμος ἱερομόναχος, ὁ Χριστοφόρος ὁ Μυριανθεύς.

Bibliothèque de M. le prince Georges Maurocordato.

472

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΝΕΩΣΤΙ ΜΕΤΑΤΥΠΩΘΕΝ Καὶ διορθωθὲν παρὰ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΙΕΡ. ΒΛΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ. Μετὰ Πασχαλίων ἐτῶν λζ'. καὶ Συνταγματίου τινὸς περὶ τῶν νηστειῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ εἰς κοινὴν γλῶτταν μετενεχθέντος παρὰ τοῦ λογιωτάτου ἐν Ἱερομονάχοις Κυρίου Νικηφόρου τοῦ Πασχαλέως. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀρχεῖζ'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-16 de ψλέ (735) pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Impression rouge et noire. Bois dans le texte. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 120. 8°.
Bibliothèque de M. Ingram Bywater, à Londres.

473

CION
 PAPHLAGONICVS
 SIVE
 COLVMNA IN GLORIAM
 D. ALYPII
 CIONITÆ ERECTA.

ORATIO

Habita ejusdem Die Festo

IN TEMPLO D. GEORGII GRÆCORVM

*Coram Illustrissimis, Excellentissimis, nec non**Auspicatissimis Męcenatibus,*

Et in Onomatochyto ANTENORIS Athenaeo

Plusiodoris MVSAGETIBVS

MODERATORIBVSQ; Vigilantissimis.

IISDEMQUE DICATA

AB ANGELO SVMMACHIO ZACYNTHIO

Θεοῦ δίδόντος, οὐδὲν ἰσχύει φθόνος.

Καὶ μὴ δίδόντος, οὐδὲν ἰσχύει πόνος.

VENETHIS, Ex Typographia Iuliana, MDCLXVII.

Superiorum Permissu.

In-4° de 23 pages. Sur le titre, entre les deux vers grecs, il y a une rose. Plaquette de la plus insigne rareté.

Après avoir transcrit à notre intention le titre de cette rarissime plaquette, dont il possédait un exemplaire, feu Jean Veloudo ajoutait ce qui suit : « Precede al frontespizio una graziosa incisione in rame, rappresentante S. Alypio in cima alla colonna. Due Angeli gli somministrano l'Eucaristia. Sulla colonna sono delineati gli stemmi dei Procuratori dello Studio di Padova; ai quali, dopo il frontespizio, il Summachi dedica la sua Orazione. Al basso si vede una chiesa, dalla cui porta esce una Monaca coll' epigrafe : MATER S. ALYPII. »

474

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ

ΟΜΟΛΟΓΙΑ

τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ.

In-8° de 252 pages, dont les 16 premières non chiffrées, et 2 feuillets blancs. Sans indication de lieu ni de date.

Rareté de la CONFESSIO ORTHODOXE. Ce livre était déjà devenu fort rare à la fin du dix-septième siècle. On lit, en effet (au verso du feuillet 6 liminaire), dans l'épître au lecteur que Dosithée, patriarche de Jérusalem, a mise en tête de sa nouvelle édition de la *Confession orthodoxe*, imprimée au monastère de Snagov (Roumanie), en 1699, in-folio :

Περὶ τοῦ δὲ τῷ ἀρχαίῳ ἔτος ἐτύπωσαν αὐτὴν οἱ πρωτεύοντες ἐν τῇ Βελγικῇ διὰ μεσιτείας τοῦ τότε μεγάλου βασιλικῷ ἐρμηνεύῳ τοῦ μακαρίτου Παναγιώτου, πλὴν ἐν ὀλίγοις βιβλίοις, ἅτινα λυτὰ ἦτοι ἄδετα ἐμοιράσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῦ τότε ἀγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μεθοδίου ἐκ μέρους τοῦ εἰρημένου ἄρχοντος. Πλὴν, ὡς εἴρηται, ὀλίγα ὄντα τὰ βιβλία εἰς ὀλίγον καιρὸν ὀλίγιστα ἐμείνασι καὶ σχεδὸν ἠφανίσθησαν.

Quelques années plus tard, Alexandre Helladius s'exprimait ainsi ¹ : *Orthodoxa homologia in Græcia iam albo corvo ferme rarior facta est.* Et Emmanuel Schelstrate ² : *Confessionem hanc sæpius frustra quæsieram utpote cuius exemplaria ad Panagiotam Constantinopolim transmissa erant; nec alia quam unum exemplar Romæ et duo Parisiis reperire potui, quæ ultima apud Ioannem Garnerium mihi, dum vivebat, amicissimum extabant. Receperat illa Constanti-nopoli Garnerius, & quamvis ea magni faceret, pro singulari tamen suo erga me affectu, unum ex duobus obtulit, quod lubenti animo accepi et Antuerpiam rediens, cum CONSTANTINO RHODOCANACIDE Chio, quo tunc magistro græco utebar, latine converti.*

1. *Status præsens Ecclesiæ græcæ* ([Nuremberg], 1714, in-8°), page 102.

2. *Acta orientalis Ecclesiæ contra Lutheri hæresim* (Rome, 1739, in-4°), pages 106-107.

Date d'impression. La *Confession orthodoxe* ne porte en elle-même aucune indication qui permette de déterminer la date où elle fut imprimée. Certains auteurs, notamment Du Cange¹ et J. P. Kohlius², ont pris à tort pour la date d'impression l'année 1662, qui figure au bas de la lettre du patriarche Nectaire, que l'on trouve au commencement du volume.

Le Synode de Bethléem, tenu en 1672, s'exprime ainsi³ :

Πρὸ ἐτῶν καὶ μάλιστα ἕξ ἢ ἑπτὰ, βίβλος τετύπεται ἐπιγραφομένη Ὁμολογία ὀρθόδοξος τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἣν συν-εγράψατο μὲν ὁ ἀγιώτατος ἐκεῖνος μητροπολίτης Κιαίβου Πέτρος, ἔσαφήνισε δὲ καὶ ἐδιωρθώσατο, εἴ τι σαφηνίας καὶ διορθώσεως ἔδειτο ἐν αὐτῇ, προτροπῇ τῆς ἐν Γιασίῳ συνόδου, ὁ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλης ἐκκλησίας πρωτοσύγκελλος καὶ διδάσκαλος Μελέτιος Συρίγου, ὁ ἀπὸ Κρήτης ὀρμώμενος. Ἐδέξατο δὲ αὐτὴν καὶ δέχεται ἀπαξιαπλῶς πᾶσα ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία. Ἐξέδωκε δὲ αὐτὴν τύπῳ μηδὲν ἀφαιρέσας καὶ προσθετικῶς ταύτῃ, ἀλλὰ κατὰ πάντα ὁμοίαν τῷ πρωτοτύπῳ, ὁ πάντ' ἀγαθὸς, ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ σοφώτατος ἄρχων κύριος Παναγιώτης, ὁ μέγας ἐρμηνεὺς τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ κράτους, καὶ τῆς εὐσεβείας ἄκρος ζηλωτής.

Dans le passage, ci-dessus reproduit, de l'épître du patriarche Dosithée, il est dit que la *Confession orthodoxe* fut imprimée vers 1668. Cette date n'est pas exacte, mais elle approche plus de la vérité que celle donnée par le Synode de Bethléem. On lit, en effet, dans le *Journal d'Antoine Galland*, sous la date du vendredi 4 mars 1672⁴ : « M. l'Ambassadeur⁵, ayant envoyé le sieur Fontaine⁶ chés le Résident d'Hollande pour luy demander un exemplaire de la *Confession orthodoxe de l'Eglise d'Orient*, et pour s'enquérir de luy touchant l'impression de ce livre, il luy en donna deux et luy dit que M^r des Brosses, ayant esté prié, du temps de M. Varner, par le

1. *Glossarium mediæ et infimæ græcitatatis*, tome II. Index auctorum, colonne 58.

2. *Ecclesia græca lutheranizans* (Lubeck, 1723, in-8°), page 11, en note.

3. *Synodus Bethlehemitica adversus calvinistas hærelicos* (Paris, 1676, in-8°), page 26.

4. *Journal d'Antoine Galland pendant son séjour à Constantinople (1672-1673)*, publié et annoté par Charles Schefer (Paris, 1881, in-8°), tome I, page 65.

5. Charles-François Olier de Nointel.

6. Drogman de l'Ambassade de France.

Sr Panaiotti ¹ de luy faire imprimer ce livre en Hollande, il l'envoya. Messieurs les Estats, en ayant eu nouvelle, ils en firent la despense, qui monta à quatre mille francs ; et que, quand il vint pour résider à Constantinople, il apporta six caisses remplies d'exemplaires, qui furent donnés au Sr Panaiotti. Les deux exemplaires que Monsieur l'Ambassadeur receut estoient couverts de vélin à la manière d'Hollande ². »

Cette citation a besoin de quelques éclaircissements. D'abord, Varner (ou Verner), du temps de qui Des Brosses aurait envoyé la *Confession orthodoxe* en Hollande pour y être imprimée, Varner, disons-nous, mourut à Constantinople en 1665 ³. Ce fut donc, au plus tard, en 1665, qu'on expédia le manuscrit dans les Pays-Bas. On peut même affirmer que ce ne fut pas antérieurement à cette date, car M. de Nointel, ambassadeur de France, dans une lettre publiée par Antoine Arnauld, précise davantage encore, lorsqu'il dit : « Des Brosses, qui étoit ici secrétaire de Messieurs les États en l'année (blanc), n'y aiant point alors de Résident, fut recherché par le sieur Panaiotti pour faire imprimer en Hollande un manuscrit de Catéchisme qu'il lui donna écrit à la main, se déclarant d'en vouloir faire les frais ⁴. » Il ressort clairement de ce passage que le manuscrit de la *Confession orthodoxe* fut remis à Des Brosses, après le décès de Varner, alors que le poste de Résident étoit vacant. Ensuite, Justin Colier, résident en 1672, déclare avoir apporté avec lui les caisses contenant les exemplaires de l'ouvrage. Or, comme ce diplomate arriva à Constantinople le 25 mai 1668 ⁵, on peut en conclure que la *Confession orthodoxe* fut achevée d'imprimer en 1667 seulement. Autrement, les États l'eussent envoyée plus tôt, par exemple avec Richard Croock, qu'ils avoient désigné pour remplacer Varner et qui, se rendant en Turquie, périt à Raguse, dans le tremblement de terre de 1667 ⁶.

Lieu d'impression. Après ce qui vient d'être dit, il serait, à la rigueur, inutile de chercher à établir que la *Confession orthodoxe*

1. Panagiotis Nicousios, grand interprète de la Porte.

2. C'est un exemplaire pareillement relié que possède notre Bibliothèque nationale.

3. *Journal de Monsieur Colier, Resident à la Porte pour Messieurs les Estats generaux des provinces unies, traduit du flamend.* A Genève, pour Jean Herman Widerhold. M.DC.LXXI. (in-12), feuillet liminaire 4 r°.

4. *La Perpétuité de la Foy de l'Église catholique touchant l'Eucharistie* (Suivant la copie à Paris chez la veuve Charles Savreux, 1704, in-4°), tome III, page 492.

5. *Journal de Monsieur Colier, etc.*, page 1.

6. *Journal de Monsieur Colier, etc.*, feuillet liminaire 4 v°.

fut imprimée dans les Pays-Bas. Mais nous pensons que le lecteur trouvera quelque intérêt à parcourir les documents suivants. Nous donnons d'abord la parole à M. de Nointel.

« Le quinziesme de février 1672, un de mes amis ¹ m'a rapporté qu'ayant dîné avec Monsieur le Resident d'Hollande & la conversation étant tombée sur la religion des Grecs, on avait parlé du livre intitulé *Confession orthodoxe de l'Église catholique et apostolique d'Orient*, comme étant justificatif de sa croiance en la Présence réelle et de la Transsubstantiation, Monsieur le Resident découvrit l'origine de l'impression de ce livre, car il lui dit que M. Panaïotti ayant envoyé l'exemplaire en Hollande pour y être imprimé à ses frais, Messieurs les États n'avoient pas voulu qu'on prit de son argent : & que, pour gagner ses bonnes grâces, ils l'avoient fait imprimer à leurs propres dépens avec un très grand soin, et qu'ils en avoient confié plusieurs quaiesses à leur Resident, pour en faire présent à Monsieur Panaïotti.

« Voilà la manière dont ce seigneur Hollandois s'est expliqué, & je croi qu'il auroit donné un de ces livres à celui qui lui parloit, s'il ne lui avoit pas répondu qu'il en possédoit un.

« C'est une chose admirable, non pas que ce livre ait été imprimé en Hollande, puisque tout s'y imprime indifféremment par le désir du gain : mais que l'impression s'en soit faite par l'autorité publique, gratuitement & avec tant d'exactitude. Il est vrai que le désir d'acquérir l'amitié de Monsieur Panaïotti y a contribué. Mais l'on peut croire aussi que, comme, sans une considération aussi forte que celle-là, Messieurs les États n'auroient jamais consenti à fournir des armes contre eux-mêmes, Dieu a permis qu'ils y fussent comme forcez par des vûes temporelles, afin que le remède fût rendu public par ceux-mêmes qui avoient contribué au mal. Le Résident de Hollande, nommé Cornélius Haga, avoit corrompu Cyrille Lucar. Il en avoit tiré une profession de foi calviniste, sous le nom de l'Église d'Orient. Il avoit donné à ceux de sa secte un moien d'éloigner d'eux le reproche de singularité dont ils sont accusez ; et, comme il ne se pouvoit vanter tout au plus que d'avoir un patriarche et quelques évêques participans à son hérésie, il comettoit une fausseté et faisoit injure à l'église d'Orient, en lui imputant l'opinion d'un patriarche & de quelques particuliers. Cette manière d'agir étoit d'autant plus injuste qu'il sçavoit bien

1. Très probablement le Père Alexis, custode des Capucins de Constantinople. Voir plus loin (p. 207) l'extrait du *Journal d'Antoine Galland*.

que son argent avoit fait parler ces Messieurs comme il avoit voulu. Ainsi il étoit raisonnable que la réparation en fût authentique. Deux synodes tenus à Constantinople, l'un par Cyrille de Bérée et l'autre par Parthénien le vieil, ont rejeté avec anathème cette profession de foi mercenaire ; mais, comme si des actes de cette importance n'eussent pas suffi, il a fallu que la condamnation de ces principaux articles calvinistes ait été réduite en forme de catéchisme.

« Car c'est pour ce sujet qu'en l'année 1642, sur la réquisition de l'Église de Russie, le livre intitulé *Confession orthodoxe de l'église catholique & apostolique d'Orient* a été approuvé de tous les patriarches. On y voit la Présence réelle, la Transsubstantiation, l'Invocation des saints, les sept Sacremens et le culte des Images, établis nettement. Et parcequ'il sembloit inutile, s'il n'étoit imprimé, on a songé au moien de le mettre entre les mains de tout le monde par l'impression.

« Il n'y a point d'imprimerie grèque à Constantinople. Celles qui se pourroient trouver en Valachie ou en Moldavie ne sont pas assez correctes. Il y auroit eu du danger à se pourvoir en Moscovie. Ceux de l'église latine n'auroient peut-être pas voulu consentir d'imprimer un livre qui ne contient pas des sentimens catholiques touchant la Procession du S. Esprit et quelques autres points. Ainsi il ne restoit plus que les Protestans ; et je ne doute point que Dieu n'ait permis la rencontre de toutes ces difficultez, afin qu'on se trouvât dans la nécessité de se servir des Hollandois, et qu'ils reparassent ainsi en quelque sorte l'injure qu'ils ont faite à l'Église d'Orient. Et, comme leur Résident y avoit donné lieu, qu'il l'avoit tramée & qu'il y avoit employé son industrie et son argent, on ne peut pas désirer une réparation plus expresse qu'un désaveu de ses calomnies par ses supérieurs, qui font imprimer à leurs dépens un livre qui découvre la fausseté qu'avoit avancée leur Résident. Il avoit corrompu le Patriarche et quelques particuliers par argent : & ses maîtres sont forcez, par une conduite admirable de Dieu, de se servir de leur argent pour rendre public le contraire d'une profession de foi toute vénale. Il prétendoit cacher une verité de fait par des vûes toutes humaines, voulant autoriser, à quelque prix que ce fût, une chose qui favorisoit sa religion, & d'autres vûes humaines contraignent Messieurs les États de désavouer leur ministre. Enfin c'est leur Résident même qui découvre ce mystère sans en être autrement sollicité, & qui de lui-même est entré dans ce détail pour satisfaire à une curiosité générale de son ami.

« Toutes ces réflexions sont assez fortes ; mais il faut revenir à

l'entretien de Monsieur le Résident, dans lequel on n'a pas oublié de parler aussi des Arméniens.

« Après qu'il leur eut demandé ce qu'il en étoit & qu'on lui eut répondu qu'à l'égard des cérémonies, elles approchent fort des nôtres : que pour la croiance, ils avoient de grandes hérésies, mais qu'ils tenoient la Présence réelle et la Transsubstantiation, il s'étonna de ce dernier point, et demanda s'il étoit bien véritable. On lui en certifia la vérité & ce fut ce qui finit la conversation.

« Le 4 de mars j'ai ordonné à Fontaine d'aller chez M. le Résident d'Hollande le remercier de ce qu'il m'avoit envoyé son secrétaire avant son voiage de Smyrne, et lui offrir ses services à la Porte, où je le dépêchois. Il l'a prié de ma part qu'il me voulût bien faire le plaisir de me donner un des livres qui étoient intitulés *Confession orthodoxe de l'Église catholique & apostolique d'Orient*, et de me dire comment l'impression s'en étoit faite, et par quelle raison il se trouvoit saisi de quelques-uns de ces exemplaires. Monsieur le Résident, aiant témoigné m'être très sensiblement obligé de ma civilité, a assuré Fontaine que lui et tout ce qui se trouvoit dans sa maison étoit à mon service : & il lui a donné deux des livres que je désirois, en lui disant que c'étoient les seuls qui lui restoient : et que, pour leur impression, Des Brosses, qui étoit ici secrétaire de Messieurs les États en l'année (blanc), n'y aiant point alors de Résident, fut recherché par le sieur Panaiotti pour faire imprimer en Hollande un manuscrit du Catéchisme qu'il lui donna écrit à la main, se déclarant d'en vouloir faire les frais : que ce secrétaire en ayant informé Messieurs les États, ils le firent imprimer à leurs dépens, qu'il leur en coûta 4000 francs, pour en remplir des quaiesses, où il y avoit plusieurs exemplaires. M. le Résident ajouta qu'ayant été nommé en ce temps-là pour venir à Constantinople y résider pour Messieurs les États, il lui fut ordonné de se charger de ces quaiesses & d'en faire présent au sieur Panaiotti : qu'il y avoit même une douzaine et demie d'exemplaires reliés à la hollandoise, dont il lui en présenta douze : et que pour les six autres, il n'en avoit plus que les deux qu'il venoit de me donner ¹. »

Un curieux passage du *Journal d'Antoine Galland* confirme et complète les détails que l'on vient de lire :

« Le père custode des Capucins dit à S. E. qu'estant chés le résident d'Hollande ce mesme jour (lundi 15 février 1672) et dans

1. *La Perpétuité de la Foy de l'Église catholique touchant l'Eucharistie* (Suivant la copie à Paris chez la veuve Charles Savreux, 1704, in-4°), tome III, pp. 490-492.

l'entretien qu'il avoit eu avec luy, estant tombé sur la croyance des Grecs touchant la réalité dans le sacrement de l'Eucharistie, le résident lui dit que généralement tous les Grecs n'estoient pas de cette croyance et qu'il y avoit eu un patriarche qui avoit des sentiments conformes à ceux de la religion prétendue réformée. Mais que, luy ayant proposé la Confession orthodoxe de l'église d'Orient, qui déclaroit positivement la doctrine de l'Église grecque sur ce point, sans désadvouer ny approuver son autorité, il luy advoua que ce livre avoit esté imprimé en Hollande, et que Messieurs les Estats ayant appris que le sieur Panaïoti l'avoit envoyée dans leur pays pour ce sujet et considérant les avantages qu'ils pouvoient retirer de sa bonne amitié à la Porte, à cause de sa charge de drogman, ils ne voulurent pas souffrir qu'il lui en coustat rien et ils en payèrent la dépense ; il adjousta que l'impression avoit esté icy transportée en trois ¹ caisses qui avoient esté mises entre les mains du dit sieur Panaïotti, et il en offrit un audit père custode, qui l'en remercia parce qu'il en estoit pourveu. S. E. qui estoit fort en peine de connoistre le lieu où ce livre avoit esté imprimé et qui n'en avoit pu estre informé de la bouche des Grecs dont il s'en estoit enquis, soit qu'ils ne le sceussent pas ou, que, le sachant, ils le voulussent dissimuler à cause de ce pays suspect, S. E., dis-je, eut bien de la joie d'apprendre ceste nouvelle *ex ore inimici*². »

PIÈCES LIMINAIRES DE LA CONFESSION ORTHODOXE.

Νεκτάριος, ἐλέω Θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, πᾶσι τοῖς ἐντευχομένοις ὀρθοδόξοις ἀδελφοῖς ἀγαπητοῖς καὶ τέκνοις ἐν κυρίῳ χάριν, εἰρήνην καὶ ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ.

Μὴ δὴ παρέργως, ἀναγνώστα φιλάτε, ταύτην τὴν βίβλον μέτιθι, εἴ σοι βουλητὸν εἶη πρὸς πίστιν ὀρθὴν παιδαγωγηθῆναι, καὶ περιῶν ἔτι τῷ ὑλώδει τούτῳ σώματι, τοῖς τοῦ ἀύλου φωτὸς ἀμαρύγμασιν ἐλλαμφθῆναι, ὅπερ ἔστι ζῆν ὑπὲρ τὰ ὀρώμενα καὶ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι τῷ νῶ ἀνιπτάμενος· σύντομον καὶ γὰρ οὐχ ἤττον δὲ καὶ σαφεῖ περιλήψιν ὀρθῶν ἔχει

1. Galland dit *six* dans le passage de son *Journal* reproduit plus haut, page 204. Mais ce détail n'a qu'une médiocre importance.

2. *Journal d'Antoine Galland etc.*, etc., publié et annoté par Charles Schefer (Paris, 1881, in-8°), tome I, p. 49.

δογμάτων ὡσπερ καὶ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς ἀριδῆλως σοι προαναφω-
νεῖται· ἐπιγράφεται μὲν γὰρ Ὁρθόδοξος Ὁμολογία τῶν Γραικῶν
δηλαδῆ, εἰλικρινῆς καὶ καθαρᾶ, τῷ μῆδ' ὀπωσοῦν νεωτερισμοῦ τινὸς
ἐπιμιξίαν ἔχειν ἐτέρου θρησκευματος. Συντέτακται δὲ τὸ μὲν πρῶτον
παρὰ τῆς τῶν Ῥώσων ἐκκλησίας (στιχούσης ἄνωθεν τῷ ὀρθῷ τῆς
ἀνατολικῆς ἐκκλησίας κανόνι) ἐξ αἰτίας ὀρωμμένης τοιαύτης.

Πέτρος Μογιλας (ὁ καὶ πρὸ ὀλίγου τῶν τῆδε μεταστάς καὶ πρὸς
θεὸν ὁσίως μεταχωρήσας) παρὰ τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαριωτάτου πατριάρ-
χου τῶν Ἱεροσολύμων κυροῦ Θεοφάνους προβληθεὶς καὶ χειροτονηθεὶς
ὀρθόδοξος μητροπολίτης, καὶ τοὺς οἵακας ἐγχειρισθεὶς τῆς κατὰ τὸ
Κίεβον μητροπόλεως, ἐνέτυχε τῷ ποιμνίῳ συμπεφυρμένῳ νεωτερισμοῖς
τισὶ τῶν ἑτεροδοξούντων, ἀπάδουσι πάντη τοῦ ὀρθοῦ καὶ ἀρχαίου σφῶν
δόγματος. Ὅθεν οἶα καλῶς ποιμὴν καὶ γενναῖος τῆς πίστεως πρόμαχος,
σκοπὸν ὅτι μάλιστα θεοφιλεῖ προὔθετο, ἵνα πρὸς ἣν ἐξ ἀρχῆς εἶχε δογ-
μάτων ὀρθότητα ἢ τῶν Ῥώσων ἐκκλησία ἀπευθυνῆται καὶ ἀποκαταστήσῃ·
τοὺς δ' ἀνακύφαντας νεωτερισμοὺς ἐκεῖσε προρρίζους ἐκτέμῃ· καὶ τὸ
πνευματικὸν αὐτοῦ λήϊον εὐσταχυν ἀποφῆνῃ καὶ καρποφόρον. Ταῦτα
τοιγαροῦν ἐκεῖνος καλῶς διανοηθεὶς καὶ τοῦργου συντόμως ἤψατο· σύλ-
λογον καὶ γὰρ τῶν κατὰ τὴν αὐτοῦ παροικίαν ἐλλογίμων τε καὶ ἐπιστη-
μόνων ἀνδρῶν κατὰ τὴνδε τὴν μητρόπολιν συναγηρογῶς, οὐ μὴν δὲ,
ἀλλὰ πρὸ τούτων καὶ τοὺς ὑφ' αὐτὸν τρεῖς ἐπισκόπους (χειροτονηθέντας
τότε κάκεινους παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀοιδίμου τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχου),
σκέψεώς τε πολλῆς γενομένης, βουλήν κεινῆ καὶ γνώμη μιᾶ συνεφώνησαν
ἅπαντες ταύτην αὐτῶν τὴν τῆς πίστεως ἔκθεσιν γράψαι τε ἐν κεφα-
λαίοις καὶ ἐπιτρέψαι τὴν ὀριμωτέραν αὐτῆς σκέψιν τῇ ἐν Κωνσταντινου-
πόλει ἐκκλησίᾳ, καὶ τῇ αὐτῆς ἱερᾷ συνόδῳ, ἥπερ ἄνωθεν εἶποντο, καὶ
πρὸς ἣν, ὡς εἰς κεφαλὴν τοῦ ὀρθοδόξου τῶν Γραικῶν συστήματος ὑπε-
τάσσοντο, καὶ ὡς εἰς ἀσφαλῆ γνώμονα ἐνητένιζον· ἵν' ὀποιαοῦν τῶν
κεφαλαίων αὐτῆ ἐγκρίνοι, ταῦτα καὶ οὗτοι διακρατεῖν, καὶ αὐ' ὅσα περ
ἀποδιαπομπεῖται, ταῦτα κάκεινοι ἀπορρίπτειν ὡς νόθα ἔχοιεν.

Συντάξαντες τοιγαροῦν τὴν βίβλον, καὶ ἔκθεσιν τῆς τῶν Ῥώσων
πίστεως αὐτὴν ἐπιγράφαντες προσεκαλοῦντο τοὺς παρὰ τῆς ἐν Κων-

σταντινουπόλει μεγάλης ἐκκλησίας εἰς Μολδαβίαν πεμφθησομένους ἐπιτρόπους συνοδικούς καὶ πατριαρχικούς ἐξάρχους, ἐν ᾧ τόπω καὶ παρ' αὐτῶν ἔφασκον πρέσβεις ἐπιστεῖλαι, ἐφ' ᾧ πρῶτον ἐκεῖσε ἀνακριθεῖη τὰ τῆς αὐτῶν πίστεως ἐκτεθέντα κεφάλαια, εἴ γε συνάδοιεν, εἴ τε καὶ μὴ, τῇ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὀρθότητι· μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖσε βάσανον, καὶ δημοσίως αὐτῇ ταῦτα κοινώσασθαι. Καὶ δὴ λοιπὸν πέμπονται παρὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Νικαίας Πορφύριος καὶ Μελέτιος ὁ Συρίγος, διδάσκαλος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ὅς καὶ ἐπ' εὐσεβείαι καὶ ὀρθοῖς δόγμασιν παιδῶθεν ἀνατραφεῖς τε καὶ παιδευθεῖς, καὶ πρὸς τελειότητα βίου καὶ λόγου ἀχθεῖς κήρυξ, διερμηνεὺς, καὶ στάθμη τῶν ὀρθῶν τῆς πίστεως δογμάτων καὶ ἔστι καὶ λέγεται. Τὸ πατριαρχικὸν δὲ τότε ἐπιφερόμενος πρόσωπον σὺν πληρεστάτῃ ἐξουσίᾳ καὶ τῆς ἱερᾶς ἀπάσης συνόδου ἐς Μολδαβίαν, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, σὺν τῷ Πορφυρίῳ παρεγένετο.

Ἀφίκοντο δὲ καὶ παρὰ τῶν Ῥώσων ὁ τε Ἡσαίας Τρόφιμος, καὶ Κονονοβίκιος, καὶ Ξενοβίκιος, ἄνδρες τῷ ὄντι θαυμάσιοι καὶ πάση σοφίᾳ καὶ ἐπιστήμῃ κεκοσμημένοι. Τὸν δὲ τῆς γνώσεως πρῦτανιν θεὸν τοῦ ὀρθοῦ λόγου προστήσαντες ἡγήτορα, μετὰ πολλὰς ἀνακρίσεις καὶ ἀναπτύξεις Γραφῶν ἱερῶν ἐς οὕτω πέρας χρηστὸν τὴν βίβλον προήγαγον, ἀνακαθάραντες ταύτην ἀλλοτρίας γνώμης ἀπάσης καὶ τῆς τῶν νεωτερισμῶν ἐκείνων συμφύ[ρ]σεως. Κάκειθεν εὐθὺς πρὸς τοὺς τέσσαρας τῶν ἀποστολικῶν θρόνων εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους πατριάρχας ἐξέπεμψαν· οἱ καὶ ὡς γνήσια καὶ ὀρθὰ περιέχουσιν δόγματα, καὶ μηδοπωσοῦν τῆς καθολικῆς καὶ εἰλικρινοῦς τῶν Γραικῶν πίστεως διαμαρτάνουσαν ἀπεδέξαντο, καὶ τοῖς πᾶσιν ὁμοφώνως ἐκήρυξαν ὡς ἔστιν ἄρα καθαρὰ καὶ ἀνόθευτος. Κυρώσαντες δὲ ταῖς σφῶν αὐτῶν ἰδιοχειροῖς ὑπογραφαῖς μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς ἕκαστος κληρικῶν, ὡς δείκνυνται καὶ δρῶνται, οὐ μόνον Ῥώσων, καθολικώτερον δὲ πάντων τῶν Γραικῶν, ὀρθόδοξον πίστιν αὐτὴν ἐπωνόμασαν.

Ἀλλὰ ταύτην τύπῳ μὲν πρὸ πολλοῦ οἱ Ῥῶσοι τῇ σφῶν διαλέκτῳ ἐξέδωσαν· παρὰ δὲ Γραικοῖς ἐν χειρογράφοις καὶ μόναις δέλτοις τέως ἀνεγινώσκετο. Ὁ δὲ σοφώτατος, οὐχ ἤττον δὲ καὶ θεοσεβέστατος καὶ

ὀρθοδόξοτατος ἑρμηνεὺς τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ κράτους τῶν αὐτοκρατόρων, κύριος Παναγιώτης, οἷα τοῦ ἡμετέρου τῶν Γραικῶν γένους ἐς ἄκρον ζηλωτῆς, καὶ τοῦ ὀρθοδόξου ἡμῶν δόγματος διάπυρος ὑπερ-ασπιστῆς, πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ μεγαλοπρεπέσιν ἔργοις, καὶ τοῦργου τούτου γενέσθαι προστάτης οὐκ ὤκνησε, τοῦ τύπῳ δηλαδὴ, καὶ κατὰ τὴν ἡμῶν τε καὶ τῶν Λατίνων φωνὴν¹ (καίπερ πολιτικῆς φροντίσιν ὅσαι ὄροι ἐνειλούμενος) οἰκείους ἀνελώμασι ταύτην ἐκδοῦναι, ἵν' ἕκαστος τῶν εὐσεβεῖν βουλομένων δίχα δαπάνης (ἀμισθὶ γὰρ πᾶσι τὰς βίβλους διδόνθαι παρεσκευάσασε) κτᾶσθαι ταύτην δύναίτο, κἀντεῦθεν, ὡς ἀπὸ καθαροῦ καὶ ζῶντος ὕδατος καὶ ἀπὸ πηγῶν ἄλλων σωτηρίου ἀνιμᾶσθαι ἔχοι τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας εὐσεβῆ δόγματα, καὶ μὴ τισιν ἄλλοις θολεροῖς τῶν ἑτεροδοξούντων δόγμασι ξενίζοιτο καὶ ἐξαπατῶτο.

Εἰ δὲ καὶ πεζῇ τῇ φράσει ἐκδίδεται (διὰ τὸ οὐ μόνον σοφοῖς ἀνδράσι, [ἀλλὰ] καὶ τοῖς πολλοῖς εὐξύνετον εἶναι), οὐ χρὴ θαυμάζειν· καὶ γὰρ οὐ πρὸς τὸ ἀκαλλῆς τῆς φράσεως, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν λεγομένων ἀλήθειαν ἀποσκοπεῖν δεῖ τὸν ἐχέφρονα. Ὀφειλομεν δὲ μᾶλλον ἅπαντες μεγάλας καὶ ἀθανάτους τὰς χάριτας εἰδέναι τῷ ἀνδρὶ, προξένῳ ἡμῖν γενομένῳ τοῦ τοιοῦτου καλοῦ, ἐκλιπαρεῖν τε τὸ θεῖον ἀνταποδοῦναι πλουσιῶς αὐτῷ καὶ ἀθανάτους τὰς ἀμοιβὰς ἐν τῇ τῆς ἀνταποδόσεως ἡμέρᾳ.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μονῇ, ἔτει αἰχξβ', νοεμβρίῳ κ'.

Παρθένιος, ἐλέφ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,
νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων συνόδου καὶ τοῦ κλήρου διεληθόντες τὸ πεμφθὲν ἡμῖν παρὰ τῆς ἀδελφῆς ἡμῶν ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας βιβλίον, τὸ ἐπιγραφὴν ἔχον « Ὁμολογία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ », τὴν πραγματεῖαν αὐτοῦ ποιούμενον ἐν τρισὶ μέρεσιν, εἰς τε τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν ἐλπίδα, καὶ τὴν μὲν

1. Nous ne croyons pas que cette traduction latine ait été imprimée, du moins ne l'avons-nous trouvée citée par aucun bibliographe comme ayant vu le jour. Il est très probable que c'est celle qui figure en regard de l'original grec dans le *Parisinus* 1265 de l'ancien fonds grec, dont il sera question plus loin.

πίστιν διαιροῦν εἰς τὰ δώδεκα ἄρθρα τῆς πίστεως, ἦτοι τοῦ ἱεροῦ συμβόλου· τὴν δὲ ἀγάπην, εἰς τὰς δώδεκα ἐντολάς καὶ εἰς λοιπὰ ἀναγκαῖα τῆς ἱεράς καὶ θεοπνεύστου παλαιᾶς τε καὶ νέας Γραφῆς· καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν κυριακὴν φωνὴν καὶ τοὺς ἐννέα μακαρισμοὺς τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, εὖρομεν αὐτὸ ἐπακλόουθον τοῖς δόγμασι τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, καὶ ὁμόφωνον τοῖς ἱεροῖς κανόσι, κατ' οὐδὲν ἐναντιούμενον αὐτῇ, οἷον τὸ ἀντικρὺ δεύτερον μέρος εἰς λατινικὴν γλῶσσαν ἐμπεριέχεται, καὶ οὐ διήλθομεν αὐτό. Ἐπικυροῦμεν οὖν αὐτὸ μόνον τὸ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διαλέκτῳ τυγχάνον, καὶ ἀποφαινόμεθα γνώμῃ κοινῇ συνοδικῇ πάντα εὐσεβῆ καὶ ὀρθόδοξον, ὄντα ὑπὸ τὴν ἀνατολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, χριστιανὸν ἀναγινώσκειν αὐτὸ καὶ μὴ ἀποστρέφασθαι. Ὅθεν καὶ ὑπεγράφη εἰς διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αχμγ', μηνὶ μαρτίῳ, ἡμέρᾳ ια'.

Ἡ ἰδιόχειρος ὑπογραφή τοῦ παναγιωτάτου οὕτως ἔχει :

Παρθένιος ἐλέψ̄ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἰωαννίκιος ἐλέψ̄ θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ κριτῆς τῆς οἰκουμένης.

Μακάριος ἐλέψ̄ θεοῦ πατριάρχης τῆς μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας.

Παΐσιος ἐλέψ̄ θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ.

ὁ Ἀγκύρας Λαυρέντιος.

ὁ Παρίσης Γρηγόριος.

ὁ Χαλκηδόνος Παχώμιος.

ὁ Ἀνδριανουπόλεως Παρθένιος.

ὁ Βερροίας Ἰωαννίκιος.

ὁ Ῥόδου Μελέτιος.

ὁ Μεθύμνης Κορνήλιος.

ὁ Λακεδαιμονίας Γαβριήλ.

ὁ Χίου Παρθένιος.

ὁ μέγας λογοθέτης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Λάσακρης.

ὁ μέγας οἰκονόμος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Χριστόδουλος.

- ὁ μέγας ῥήτωρ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Μιχαήλ.
 ὁ μέγας σακελλάριος τῆς μεγ. ἐκκλ. ἱερεὺς θεολόγος.
 ὁ σακελλίου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Γεώργιος.
 ὁ μέγας χαρτοφύλαξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας [Εὐστάθιος].
 ὁ πρωτέχδικος τῆς μεγάλης ἐκκλ. Θωμᾶς Βλαστός.
 ὁ πρωτονοτάριος τῆς μεγάλης ἐκκλ. Φίλιππος.
 ὁ πρωταποστελλάριος τῆς μεγάλης ἐκκλ. Κωνσταντῖνος.
 ὁ λογοθέτης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Νικόλαος.
 ὁ ὑπομνηματογράφος τῆς μεγ. ἐκκλ. Κωνσταντῖνος.
 ὁ δικαιοφύλαξ τῆς μεγ. ἐκκλησίας Μιχαήλ.
 ὁ λογοθέτης γενικοῦ τῆς μεγ. ἐκκλ. Χρυσόσκουλος.

Νὰ δίδονται χάρισμα τοῖς εὐσεβέσι χριστιανοῖς διὰ ψυχικὴν ὠφέλειαν τοῦ περιφανεστάτου καὶ λογιωτάτου ἄρχοντος κυρίου Παναγιώτου.

Cette première édition de la *Confession orthodoxe* ne tarda pas à être épuisée. En 1672, on en projetait une seconde, ainsi que cela résulte de la lettre du patriarche œcuménique Denys, qui se trouve en tête du *Parisinus 1265* de l'ancien fonds grec et que nous reproduisons ci-dessous, d'après ce manuscrit :

Διονύσιος, ἐλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης¹, τοῖς ἐντευξομένοις ἅπασιν ὀρθοδόξοις, ὅσοι τοῦ ἱεροῦ καταλόγου καὶ τῆς κοσμικῆς πολιτείας, χάριν, εἰρήνην καὶ ἔλεος ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Πολὺς ἔντως ὁ τῆς σωτηρίας καρπὸς ἀγαπητὸς ἀποφέρεται τῆς ὁσμῆραι μελέτης τῶν τῆς γραφικῆς ἱερῶν πονημάτων διδασκαλίας τοῖς ἐμμελῶς αὐτῇ προσενέχουσιν, ὥσπερ καὶ γὰρ τις πρόοδος ἀπλανῆς ὑπερφυῶς πέφυκεν ἐδηγοῦσα τοὺς πρὸς τὴν οὐράνιον εὐθυδρομοῦντας δόξαν καὶ μακάριον πᾶσι· τέλος ἐπιμνηστεύεται· μακάριος γάρ ἐστι πᾶς ὅς ἐν τῷ νόμῳ κυρίου μελετήσῃ· ἡμέρας καὶ νυκτὸς κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἔνθεν τοι συνορῶντες ἡμεῖς οὐ μικρὸν τι λυσιστελεῖν δυναμένην καὶ τὴν

1. Ce qui précède est écrit de la propre main du patriarche Denys.

τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας ταύτης ἀνάγνωσιν· ἦτις πρὸ χρόνων μὲν ἱκανῶν συντεθεῖσα παρὰ διδασκάλων ὀρθοδόξων, δοκιμασθεῖσα δὲ καὶ ἀποδεχθεῖσα καὶ κυρωθεῖσα ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτιμῶν πατριαρχῶν, ὀψέ ποτε καὶ εἰς τύπον ἐξεδόθη σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ καὶ καταθέσει δαπάνης, μικρὸν ἔμπροσθεν, παρὰ τοῦ σοφωτάτου καὶ ὀρθοδοξοτάτου μεγάλου ἐρμηνέως τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ κράτους τῶν αὐτοκρατόρων κυρίου Παναγιώτου καὶ υἱοῦ κατὰ πνεῦμα ἀγάπητοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἅτ' εὐσεβεῖα καὶ θεοσεβεῖα μεθ' ὅσης ἀκροτάτης σοφίας προέχοντος καὶ ζῆλον ἔνθεον πνέοντος· ἦς τὰ τυπωθέντα βιβλία τοῖς ἀπανταχοῦ χριστιανοῖς ἀμισθὶ διανεμῆται πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τοῦ γένους ἡμῶν. Τέως μέντοι δαπανηθέντων αὐτῶν τῆ πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς διανεμήσει καὶ πολλῶν ἄλλων ἀποτυγχανόντων τῶν ἐξαιτούμενων ἔσημῆραι τῆς λυσιτελοῦς ταύτης φιλοτιμίας, οὐκ ἔξω φροντίζων περὶ τούτου μένειν ἐγνώκαμεν, ἀλλ' ἠξιώσαμεν τὴν τοῦ ἀξιοπρεπεστάτου αὐτοῦ ἄρχοντος εὐμένειαν καὶ αὐθις ἀφειδῆσαι καὶ ἀναπληρῶσαι τὴν ἔνδειαν διὰ δευτέρας τῶν βιβλίων ἀνατυπώσεως, οὐχ ὅτι γε μόνης ἀξιωθήσεται φάμενοι μνήμης, τῆς διὰ γῆς πλανωμένης καὶ προσκαιροῖς ἐνταυθὶ ταῖς ἀκοαῖς συναφαπλουμένης, ἀλλὰ κἀκείνης μᾶλλον τῆς ὑπερκειμένης καὶ κρείττονος, δι' ἣς τὰ καλὰ τῶν ἔργων συναθανίζεται· ὅστις οἴκοθεν ἔχων τὸν ζῆλον καὶ διάπυρον ὄσσην τὴν ἔφειν πρὸς εὐεργεσίαν τοῦ γένους οὐ παρὰ θύραν ἦκειν ἀφήκε τὰς ἡμετέρας βουλὰς, ἀλλ' ὑπερβαλλόντως ἀσμενισάμενος τὴν ἐγχείρισιν παρὰ χρῆμα τὸ ἔργον, θεοῦ συναντιλαμβάνοντος ἐξετέλεσε, καὶ πάλιν τυπώσει δευτέρᾳ βιβλίων οὐκ ὀλίγων ἀριθμὸν τοῖς εὐσεβέσιν ἐπεδαψίλευσε πρὸς τοῖς λοιποῖς οὐχ ἤττον καὶ τῷ ἰδίῳ προσηκόντως χαριζόμενος διδασκάλῳ, μὴ καταλιπεῖν τὸν ἐκεῖνου πόνον ἀμαυρωθῆναι φιλοτιμούμενος· λίαν γὰρ ἐκθύμους ἐκεῖνος ἀμφοπνήσατο ὁ κύριος Μελέτιος Συρίγος, ὡς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας διδάσκαλος δόκιμος, πατριαρχικῇ ποτε καὶ συνοδικῇ προτροπῇ τὴν ἀνακάθαρσιν καὶ διόρθωσιν τοῦ προκειμένου βιβλίου.

Ἄγετε δὴ, χριστιανοὶ μου ὀρθόδοξοι, μετ' εὐφημίας δεξάμενοι τὴν βίβλον ταύτην τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας ὡς εὐσεβῆ καὶ ψυχωφελῆ, χάριτας ὁμολογεῖτε τῷ κοινῷ αὐτῷ εὐεργέτῃ καὶ τῆς σωτηριώδους αἰεί

ἀναγνώσεως ἔχεσθε, μηδ' ὅλως ἀμελοῦντες· ἐν γὰρ τῇ μελέτῃ τῶν
θείων γραφῶν ἡ αἰώνιος ζωὴ προσπορίζεται, ἧς ἅπαντες ἐπιτύχοιμεν ἐν
Χριστῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

Ἐν ἔτει αχσβ'. ἰνδ. ιε.

ὁ Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος.

Au feuillet 147 r°, on lit l'attestation suivante :

Nous, CHARLES-FRANÇOIS OLIER DE NOINTEL, conseiller du
roy en ses conseils, en sa cour de parlement de Paris, et
ambassadeur pour Sa Majesté tres chrestienne à la Porte
othomane, certifions et atestons à tous qu'il apartiendra que
le present manuscrit latin et grec¹ intitulé la *Confession orto-
doxe de l'Eglise d'Orient* nous a esté mis entre les mains par
le sieur Panaiotti, premier interprete de la Porte, qui nous
ayant assuré qu'il serviroit puissamment à établir la vérité du
livre du mesme tiltre imprimé par ses soins, puisqu'il en est
l'un des originaux et que les signatures originales des
patriarches s'y trouvent, nous a prié, par le zele de venger
son Eglise des outrages qu'on luy fait, de faire en sorte que
Sa Majesté aye la bonté de l'agreer², pour la confusion de
ceux qui en voudroient douter; et, comme il s'est fait un point
de conscience et d'honneur, à l'imitation des patriarches et
prelats de son Eglise, de mettre le fait contesté dans toute
l'evidence possible, il nous envoya l'année passée une aproba-
tion de ce mesme livre par le patriarche Denis, tenant alors le
siege de Constantinople, que nous avons mis à la teste de ce
manuscrit³. Touttes ces vérités estant constantes nous ne fai-
sons pas difficulté, afin que personne n'en doute, de les confir-

1. Les deux langues figurent en regard l'une de l'autre.

2. Le manuscrit n'entra que longtemps après à la Bibliothèque royale. On lit, en effet, au recto du feuillet de garde qui précède le texte, la note autographe suivante : *J'ay doné et fait remettre ce volume qui m'appartenoit dans la bibliothèque du roy, dans laquelle il mérite d'estre conservé. Le premier mars 1701, à Paris. L'ar[chevêque] duc de Reims.* Ce prélat était Charles-Maurice Le Tellier.

3. C'est celle-là même que nous venons de reproduire.

mer par nostre signature, le sceau de nos armes et le contre-seing de nostre premier secrétaire.

Donné à nostre Palais sur le Canal de la Mer Noire, le onzieme septembre 1673.

OLIER DE NOINTEL,
ambassadeur pour Sa Majesté
tres chrestienne à la Porte othomane.

L. + S.

Par mondit seigneur,
LE PICARD.

Cette *Confession de foi* a été traduite en diverses langues. Elle fut publiée en slave à Moscou, en 1696, sous le titre suivant, dont nous devons la transcription à M. I. Pomialovsky, doyen de la Faculté des lettres de l'université de Pétersbourg :

БѢ СЛѢВЪ СѢЯА ЕДИНОСѢЩНЫЯ, ЖИВОТЕОРАЦІЯ, И НЕРАЗДѢЛИ-
МЫЯ ТРЪИ, ОЦА, И СНА, И СѢАГО ДХА, СІА КНИГА ПРАВОСЛАВНОЕ
ИСПОВѢДАНІЕ ВЪРЪ, СОБОРНЫЯ И АПѢЛЬСКІЯ ЦРКВЕ ВОСТОЧНЫЯ,
НОВО ПРЕКЕДЕСА СЪ ЕЛАІНОГРЕЧЕСКАГО ЯЗЫКА, СЪ ДОСТОВѢРНЫМЪ
СВИДѢТЕЛСТВОМЪ : И ПОВЕЛѢНІЕМЪ БЛГОУЧИВѢЙШАГО ВЕЛІКАГО
ГДРА НАШЕГО ЦРЯ, И ВЕЛІКАГО КИЗЯ, ПЕТРА АЛЕКСІЕВИЧА, ВСЕА
ВЕЛІКІА, И МАЛЫА, И ВѢЛЫА, РУССІИ САМОДѢРЖЦА : БЛГОСЛО-
ВЕНІЕМЪ ЖЕ ВЪ ДХОВНОМЪ ЧИНѢ ОЦА ЕГѢ И БГОМОЛЦА, ВЕЛІКАГО
ГДА, СѢВІШАГО КУРЪ АДРІАНА АРХІЕПКА МОСКОВСКАГО И ВСЕА
РУССІИ, И ВСѢХЪ СѢВЕРНЫХЪ СТРАНЪ ПАТРІАРХА : ПРИ БЛГОРОД-
НѢЙШЕМЪ ГДРѢ НАШЕМЪ ЦРВЧѢ, И ВЕЛІКОМЪ КИЗѢ, АЛЕКСІИ
ПЕТРОВИЧѢ, ИЗАДАДЕСА ТУПОГРАФСКИМЪ ТИСНЕНІЕМЪ, КЪ ЦРСТЕВ-
ЮЩЕМЪ. (Au verso :) ВЕЛІКИМЪ ГРАДѢ МОСКВѢ : ВЪ ЛѢТО МІРОТ-
ВОРЕНІА „ЗСА : РЖТВА ЖЕ БГОЧЛКА ІИСА ХРТА „АХЧС. ІНДІКТА А-
МІА МАРТА. ПРИДАДЕСА ЖЕ КЪ СЕІ КНИЗѢ ДВА СЛѢВА О ЧЕСТВО-
ВАНІИ ВѢИХЪ ІКОНЪ, СѢАГО ОЦА ІВАННА ДАМАСКИНА.

(Imprimerie nationale.)

Petit in-folio de 118 feuillets, dont les uns sont foliotés, les autres paginés. Par l'épître dédicatoire on apprend que cette édition a été exécutée sur la prière de Barlaam Jasinsky, métropolitain de Kiev.

475

ΑΠΟΚΟΠΟΣ.

Ὁφέλιμος καταπολλὰ διὰ τοὺς κοπιασμένους,
 Λιμένας ὁ σῆριος εἰς τοὺς ἀπεγνωσμένους.
 Καλότυχος ὅπου στοχαστῆ τὰ ὅσα περιέχει,
 Διαπὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν βουλὴν ποτὲ δὲν θέλει εὔγει.

ΕΝΕΤΗΣΙΝ.

Παρὰ Ὁρσίνω Ἀλβρίτζη. αἰχῆς'.
 Πουλιέται εἰς τὸν σὰν Μαρτζηλιάν.

In-4° de six feuillets non chiffrés. Vignette sur le titre, lequel est disposé sur deux colonnes et les vers séparés en deux hémistiches. Rarissime édition. Un exemplaire est coté 12 fr. dans le *Deuxième catalogue de livres rares* (en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 9, n° 18; et 11 drachmes dans le *Catalogue de livres en vente chez Th. Nicolaïdès Philadelphus* (en grec), Δελτίον πρῶτον (Athènes, 1868, in-8°), page 64.

476

ICTOPIA
 ΤΗΣ
 ΣΩΣΑΝΝΗΣ : —

ΕΝΕΤΗΣΙΝ.

Παρὰ Ὁρσίνω Ἀλβρίτζη. αἰχῆς'.
 Πουλιέται εἰς τὸν σὰν Μαρτζηλιάν.

In-8° de huit feuillets non chiffrés, dont le dernier blanc. Édition

peu commune. Un exemplaire est coté 4 fr. dans le *Deuxième catalogue de livres rares* (en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 9, n° 19; et 3 drachmes dans le *Catalogue de livres en vente chez Th. Nicolaïdès Philadelphus* (en grec), Δελτίον πρώτον (Athènes, 1868, in-8°), page 64.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

477

ALEXANDRI

DE RVBEIS

Doctor. Iurec. Phil.

ac Med.

Expositio brevis. & dilucida in
duas priores sect. Aphorism.

Hippocratis;

Et eorundem à Græco idiomate in

Latinum fidelis conuersio.

Ad

Illustriss. atque Excellentiss.

PATAVINI LYCEI

MODERATORES.

PATAVII, MDCLXVII.

Typis Mattæi de Cadorinis. *Su. p.*

In-12 de 6 feuillets non chiffrés, 344 pages et 4 feuillets, dont les deux derniers blancs. Livre de la plus insigne rareté.

Les feuillets liminaires qui suivent le titre sont successivement occupés par l'épître dédicatoire aux modérateurs de l'université de Padoue (*Ill^{mis} atque Excell^{mis} DD. Andreæ Contareno, Angelo Corrarior, Nicolao Sagredo*), des vers latins à l'adresse de l'auteur et le permis d'imprimer.

Bibliothèque universitaire de Padoue : H³. 108.

Nicolas Comnène-Papadoli affirme (*Historia gymnasii Patavini*, Venise, 1726, f°, tome II, p. 316) que ALEXANDRE DE RVBEIS publia, en 1671, l'ouvrage dont on vient de lire la description. Nous ne

saurons dire s'il s'agit d'une seconde édition, ou s'il ne faut voir, dans ce passage, qu'une simple erreur de date. Papadopoli consacre (*ibid.*) à cet auteur la courte notice que voici :

Alexander de Rubeis, Zacynthius, nobili genere natus, Pata-vii medicinæ se institutionibus excoluit, contubernio usus Io. Cicalæ, professoris publici. Doctoris lauream assecutus, medicinam feliciter fecit in patria, ubi decessisse dicitur anno 1680.

478

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΝΕΙΛΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ
ΜΑΘΗΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΒΙΒΛΙΑ. Δ.

S. P. N.

NILI ASCETAE

DISCIPVLI S. IOANNIS CHRYSOSTOMI
EPISTOLARVM LIBRI IV.

Interprete LEONE ALLATIO

*Additæ sunt Variæ Lectiones in eiusdem S. NILI Narrationem
de cæde Monachorum ex varijs Codd. MM. SS.*

DIATRIBA quoque eiusdem ALLATII de NILIS,
& eorum scriptis.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM
RAYNALDVM ESTENSEM
ROMAE, Typis BARBERINIS. M.DC.LXVIII.
EXCVDEBAT FABIVS DE FALCO.

SVPERIORVM PERMISSV.

In-folio de 4 feuillets non chiffrés, 494 pages, 26 feuillets non chiffrés et 63 pages, plus dix feuillets d'index. Sur le titre, marque de l'imprimeur gravée en taille douce.

Biblioth. nat. de Paris : C 319 (Inventaire, C 225).

479

LEONIS
ALLATHI
ΣΥΜΜΙΚΤΩΝ

Sive

**Opusculorum Græcorum, &
Latinorum Vetustiorum,
ac Recentiorum**

LIBRI X.

ROMAE, Apud Successorem Mascardi.

M.DC.L[X]VIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

In-4° de 24 pages. Plaquette rarissime et recherchée. *Nota bene.* Dans certains exemplaires, l'erreur de date du titre a été corrigée à la plume, dans d'autres elle est dissimulée par une bande de papier, sur laquelle on a imprimé le véritable millésime : M.DC.LXVIII.

Cette publication présente une importance telle au point de vue de l'activité déployée par LÉON ALLATIUS, que nous croyons utile de la reproduire intégralement.

ILLVSTRISSIMO DOMINO D. ANFRANO
MATTHIÆ FRANSONO DOMINO SUO COLENDISS. S.

Vide quam improbus sim quamque audax. Furtum iacto; nec communis ideo, nec Spartanæ legis pœnas reformido, quarum altera in facientes clemmata, altera in minus provide celitantes animadvertunt. Quidnam est? Proferam. Cum diebus proxime elapsis apud Leonem Allatium, quocum mihi hospitalis tessera est, uti soles, diversarer, inobservatus Diatribam intravi. En fatum! Abacus illic erat libris confarcinatim positus (in eo enim locupletissimus et celeberrimus huius sæculi Scriptor suas perficit lucubrationes) ad satietatem onustus. Accedo: et quorundam eius operum, quæ nondum excusa sunt, indicem aspicio; nec aspicio modo, verum etiam, Catulliano Asino dextrior, aspectum surripio. Mox, discedendi opportunitatem

nactus, hilaris ac festinabundus e scalis delabor potius quam descendo. Thesaurum a me subductum crederes : et quid ni? Thesaurus est et quocunque regio ditior atque optabilior. Hinc, sed vide rursus quam probus sim, quamque prodigus : ne solus invento aut, si mavis, sublato fruerer, publici iuris facere illico decrevi. Et quia plurimum tibi debeo, tibi talium divitiarum avido transmitto. Queretur Allatius. Nil moror; et, si repetundarum me postulaverit, libentissime restituam, et eius compendio. Nam quæ exarata manu erant, typis edita et tuo nomine decorata recipiet. Sed interim caveat ne scrinia, quæ similibus gazis crepant, evacuem, compilem. O quantum de Orbe literario bene meritum me crederem, si rapinas hasce continuarem! Nec despero : eoque alacrius hoc, si qua potero, aggrediar, quo doctos illustresque homines, et te potissimum doctrinæ et generis nobilitate conspicuum, suffuranti, sed non plagiario, patrocinatoros confido. Vale, mi Anfrane, et qua soles, senio inter adversa confectum, animi benignitate, eum amplexari ne desinas, qui iandiu est, eritque dum vivet, Dom. Tuæ Illustr. observ.

Andreas PESCHIULLIUS.

Romæ, Kal. Apr. 1668.

Imprimatur. Si videbitur Reverendissimo Patri Mag. Sacri Pal. Apost.

M. Episc. Arimin. Vicesg.

Imprimatur. Fr. Hyacinthus Libellus, Sacri Palatij Apostolici Magister.

LEONIS ALLATHI ΣΥΜΜΙΚΤΩΝ ΣΙΒΕ ΟΡΥΣΧΥΛΟΡΥΜ
 ΓΡÆΟΟΡΥΜ ΕΤ ΛΑΤΙΝΟΡΥΜ ΒΕΤΥΣΤΙΟΡΥΜ
 ΑΟ ΡΕΟΕΝΤΙΟΡΥΜ

LIBER PRIMVS
 in quo continentur

Ioannes Phocas de locis Antiochiam inter et Hierosolymam,
 nec non Syriæ, Phœniciaë et Palæstinæ. Græce et latine.

- Epiphanii Hagiopolitæ Syria et Urbs Sancta. Gr. L. Perdiccæ
 Ephesii Hierosolyma. Gr. L.
 Anonymus de locis Hierosolymitanis. Gr. L.
 Eugesippus de distantiiis locorum Terræ Sanctæ.
 Villebrandi ab Oldenberg Itinerarium.
 Leo Allatius de Solea veteris Ecclesiæ.
 Idem pro Græcorum communione sub specie unica.
 Idem de Liturgia S. Iacobi.
 Idem de Lignis S. Crucis.
 Rituale vetus Cophtitarum Latine redditum ab Athanasio
 Kircherio.
 Conradi Marpurgici S. Elisabeth Vidua Thuringiæ Lant-
 gravia.
 Gabriel Sionita de Ritibus nonnullis Maronitarum.

LIBER SECVNDVS.

- Constantini Porphyrogennetæ Basilius Macedo. Gr. L.
 Ioannis Cameniataë Excidium urbis Thessaloniciæ. Gr. L.
 Ioannis Anagnostæ de urbis eiusdem excidio postremo.
 Gr. L.
 Eiusdem de eodem excidio Monodia. Gr. L.
 [Theodori Gazæ de origine Turcarum. Gr. L.]
 Melchior Incoferus de Eunuchismo.
 Leo Allatius de Commentitia Papissa.
 Lucas Holstenius de Abassinorum Communionem sub unica
 specie.
 Idem de Sabbathio flumine.
 Anonymus de eodem flumine.
 Catalogus Operum S. Ioannis Damasceni Ioanni Auberto
 suppeditorum ab Leone Allatio.
*Hi duo priores Symmictorum libri editi sunt Coloniaë Agrip-
 pinæ, apud Iodocum Kalcovium, 1653. Nunc eduntur auctiores
 et correctiores.*

LIBER TERTIVS.

Agathemeri Orthonis filii Geographica hypotyposis. P. Ἀγάξανδρος ὁ Μιλήσιος ἀκουστῆς Θάλεω πρῶτος ἐτόλμησε τὴν οἰκουμένην. Leone Allatio Interprete.

Monumentum Adulitanum Ptolomæi Euergetæ. P. Βασιλεὺς μέγας Πτολεμαῖος καὶ βασιλέως Πτολεμαίου, cum Interpretatione et Notis Allatii.

Nicephori Blemmidæ Geographia Compendiaria. P. Βουλόμενος δὲ ὡς ἐν συντόμῳ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ζωγραφῆσαι. Allatio Interprete.

Eiusd. alia de terra historia compendiosa. P. Ἡ γῆ τὴν μέσην τοῦ παντὸς ἔλαχε χώραν. Eodem Interprete.

Anonymi Geographica hypotyposis. P. Ἡ τῆς ὅλης γῆς περίμετρος σταδίων κέ μυριάδων καὶ 6' παραδέδοται. Allatio Interprete.

Georgii Gemisti in Strabonis Geographica. P. Οὔτε τὴν θάλατταν τὴν Κασπίαν ὀρθῶς οἶεται Στράβων. Allatio Interprete.

E[iusdem] de Figura terræ habitatæ. P. Τὸ τῆς γῆς τῆς οἰκουμένης σχῆμα. Allatio Interprete.

E[iusdem] Chorographia Thessaliæ græcolatina. P. Ἡ χώρα πλὴν ὅσον ποταμόκλυστος ἐστίν. Eodem Interprete.

Anonymi de Istro Fluvio. Gr. L. P. Ὅτι ὁ Ἴστρος ὁ ποταμὸς ὁ λεγόμενος Φεισών. Eodem Interprete.

Philonis Byzantii de Septem Orbis Miraculis. Gr. L. Allatio Interpr. P. Τῶν ἐπτὰ θαυμάτων ἕκαστον φήμη μὲν γινώσκεται παῶσιν.

Anonymi de iisdem cum Notis græce et latine. P. Ἐένον θέαμα τῶν πάλαι πυραμίδων. Allatio Interprete.

Nili Doxapatrii de Thronis Patriarchalibus ad Regem Roge-
rium. Gr. L. [P.] Πανευγενέστατε αὐθέντα μου, περὶ ἧς μοι ἔγραψας ὑποθέσεως. Eodem Interprete.

Ordo Episcoporum et Metropolitanorum sub Patriarchis Antio-
cheno et Hierosolymitano. Gr. L. P. Ὁ Καθολικὸς Ῥωμαγύρεως, ἧτοι Περσίας. Allatio Interprete.

Romanæ ædificationes curatæ a Lælio Biscia ex Clerico

Camerali Sacrae Romanæ Ecclesiæ Cardinali, ab Allatio conscriptæ Latine.

De Constantinopoli Vaticinia varia carmina.

Danielis Monachi Vaticinia varia de Constantinopoli et aliis.

Theophili Romani Vaticinium in Græcam Linguam versum a Ioanne Rizenò (il faut sans doute lire *Rizano*).

Maffæi Vegii Laudensis de rebus antiquis memorabilibus Basilicæ Divi Petri Romæ. P. *Magnam cœpi semper animi recreationem.*

Ioannis Canabutii de Insula Samothracia et Diis Troicis. Gr. L. ad Æni et Samothraciæ Principem. P. Τῆς δουλικῆς ταύτης καὶ τολμηρᾶς ἀναφορᾶς πρὸς τὴν αὐθεντίαν σὴν. Allatio Interprete.

Leonis Allatii Imago Ilii Græce. P. Ἰλίου κρήδεμνα ταῦτα, ὦ παῖ.

Leonardi Aretini de Repub. Florentinorum. Gr. L. P. Ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦμεῖς εἰδέναι τὴν πολιτείαν τῆς ἡμετέρας πόλεως, ὅποια (sic) τίς ἐστίν. Allatio Interprete.

Ioannis Antiocheni Archæologia, in qua multa fabulose exponuntur. Gr. L. Allatio Interprete.

Ex Ioanne Philadelphensi excerpta. G[r]. L. P. Ὁρθῶς ἄρα οἱ τὰ μυθικὰ τὸν Κρόνον τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας. Allatio Interprete.

LIBER QVARTVS.

Oppiani Ixeutica prosa oratione expressa. Gr. L. P. Οἱ ἀετοὶ πλεῖστον ὑπερτεροῦσιν τῶν ὄρνέων. Interprete Allatio.

Brysonis Philosophi de extremis diebus Carmen Iambicum Græce. P. Ἀρχὴ κακῶν γε προσδραμεῖται τῇ χθονί.

Theodosii Diaconi de excidio Cretensi ad Imperatorem Romanum. Gr. L. P. Ῥώμη παλαιά, μὴ φθόνει τὸν δεσπότην. Allatio Interprete.

Leodrisii Cribelli de Expeditione Pii Pontif. adversus Turcas. P. *Persuasus sum multis ut cæptam adversus impios Christianæ Religionis hostes.*

Bartholomæi Gryphii de Expeditione Classis Turcicæ et Melitæ obsidione. P. *Tantus semper fuit honos historiæ, Illustrissime Princeps.*

Nicolai Fulginatis de expugnatione Constantinopolitana. P. *Gothos evertisse Romam et insævisse adversus cives.*

Bessarionis Cardinalis Epistola ad Venetos de Expugnatione Constantinopolitana. P. *Distuli ante hanc infelicem et calamitosam.*

Lauri Quirini Epistola de Expugnatione Constantinopolis ad Nicolaum V. P. *Quanquam ingenium meum par materiæ non sit.*

Georgii Merulæ Alexandrini Bellum Scodrense ad Iacobum Merulam et Franciscum Gambarinum. P. *Existimo vos in magna expectatione eorum esse.*

Petri Acciaioli descriptio pugnæ Ariminensis. P. *Difficile admodum in primis videtur sententia sapientissimorum hominum, &c.*

Blasii Liscii Vولاتerrani de diræptione suæ Patriæ ad Federicum Comitem Montis Feretri. P. *Magno et excelso ingenio Viri.*

Chronicon secundum traditionem Septuaginta Interpretum et aliorum Expositorum. Gr. L. P. Ἀδὰμ πρῶτος ἄνθρωπος γενόμενος. Allatio Interprete.

LIBER QVINTVS.

Anonymi Compendiosa traditio Artis Rhetoricæ. Gr. L. P. Οἱ τῆς ῥητορικῆς τέχνης ἐξηγηταὶ πρὶν. Allat. Inter[prete].

Anonymi Prolegomena in Artem Rhetoricam. Gr. L. P. Τὰ προλεγόμενα τῆς ῥητορικῆς τέχνης εἰς δέκα κεφάλαια διαίρουνται. Allatio Interprete.

Anonymi in Rhetoricam Prolegomena. Gr. L. P. Οἱ τὴν ἡμέτεραν τέχνην διακοσμήσαντες ῥήτορες.

Tryphonis Sophistæ Prolegomena in Artem Rhetoricam. Gr. L. P. Ἐπειδὴ τέτταρες εἰσιν αἱ ἀνωτάτω ζητήσεις. Φημί δὴ τὸ εἶ ἐστιν. Allatio Interprete.

Ioannis Doxapatrīi Prolegomena in Artem Rhetoricam. P. Πᾶσζ ζήτησις εἰς ταῦτα καὶ μόνα. *Ex. Cod. Vat. ms. Gr. 106*, pag. 1.

Ioannis Itali methodus Rhetoricæ per Synopsis exposita. P. Ἡ ῥητορικὴ μέθοδος ἐστὶν ἐξ ἐνδόξων. *Ex. Vat. Cod. ms. Gr. 316*, pag. 141.

Maximi Planudis Prolegomena in Artem Rhetoricam. P. Τὴν ῥητορικὴν διαφόρως τινὲς ὠρίζουσι (sic). *Ex. Cod. ms. Vat. Gr. 1466*, pag. 1.

Expositionum in Artem Rhetoricam, cum a Christianis tum ab Ethnicis traditarum. Gr. L. P. Πρὸ τῆς ἀκριβοῦς ἐκθέσεως τῶν κατὰ μέρος ὀφειλόντων ἐν τῷ παρόντι θεωρηθῆναι πονήματι. Allatio Interprete.

Matthæi Camariotæ Compendium in Rhetoricis Exercitationes. Gr. L. P. Ὅρος προγυμνάματος. Προγύμνασμα ἐστὶ. Allatio Interprete.

Longini Philosophi Prolegomena in Ephestionis Enchiridion. Gr. L. P. Ἄλλ' εἴτε νέα τῶν μέτρων θεωρία. Allatio Interprete.

Troili Sophistæ in Artem Rhetoricam Hermogenis. Gr. L. P. Ἐπειδὴ σὺν θεῷ τῆς ῥητορικῆς ἀρχόμεθα τέχνης. Interprete Allatio.

Anonymi Rhetorica Problemata εἰς τὰς στάσεις. G[r]. L. P. Νόμος ἐκέλευε τὴν ὀρφανὴν, μήτε τὸν ἐπίτροπον αὐτῆς. Allatio Interprete.

Georgii Pachymeræ de Probationibus. Gr. L. P. Πᾶν κεφάλαιον κατασκευάζεται. Allatio Interprete.

Romani Sophistæ περὶ ἀνειμένου κανόνες. Gr. L. P. Οὐκ ἄγνοῶ μὲν ὡς τολμηρὸς καὶ περίεργος εἶναι δέξω. Allatio Interp.

Lesbonactis, sive Libonactis Ethnicodialecti. Gr. P. Σχημά ἐστὶ λόγου πλοκὴ τῶν τοῦ λόγου μερῶν κατὰ τινὰ διάλεκτον.

Synopsis Figurarum quarum Hermogenes meminit in libris de Inventione et de Ideis. Gr. L. P. Στρογγύλον σχῆμα ἐστὶ τόδε. Allatio Interprete.

Tiberii Sophistæ de Figuris apud Demosthenem. Gr. L. P.

Μέλλοντι τὴν τῶν σχημάτων θεωρίαν τὴν παρὰ Δημοσθένει κατανοεῖν.
Allatio Interprete.

Herodiani de Figuris. Gr. L. P. Σχῆμα ἐστὶν ἐξάλλαξις φράσεως ἀπὸ τοῦ καταλλήλου ἐπὶ τὸ κρεῖττον, cum Interpretatione et Notis Allatii.

Georgii Chærobosci de Tragicis Rhetoricis. Gr. L. P. Πάσης παλαιᾶς καὶ νέας γραφῆς ποιητικοὶ τρόποι εἰσίν. Interprete Allatio.

Michaelis Apostolii Byzantii de Figuris Poeticis. G[r]. L. P. Φράσις ἐστὶ λόγος ἐγκατάσκευος ἢ λόγος. Allat. Int[erprete].

Leonis Allatii de Sophocle et Eurypide (sic) iudicium et amborum comparatio.

Michaelis Pselli, quæ sit Historiarum differentia quarum alteri Charicleæ, alteri Leucippe argumenta sunt. Gr. L. P. Πολλοὺς οἶδα καὶ τῶν ἄγαν πεπαιδευμένων. Allatio Interprete.

Dionis Sophistæ Epistolæ. P. Συνίστημί σοι τὸν φέροντα τὴν ἐπιστολὴν ἄνδρα. Allatio Interprete.

Incerti de Componendis Cifris. P. *Il qui maximis rebus agendis præsumt.*

Leonis Allatii de Cryptographia Græcorum Recentiorum Epistola ad Carolum Moronum, Eminentissimi Cardinalis Barberini Bibliothecarium.

LIBER SEXTVS.

Diadochi, Episcopi Photicæ Epiri, in Ascensionem D. N. Iesu Christi Oratio. Gr. L. P. Φέρε μοι νῦν τοὺς Ἰουδαίους ἱερεῖς, ὥρα γὰρ ἐπινικίων λόγων.

Georgii Hagiotolitæ Oratio de Angelis. Gr. L. P. Καὶ πάλαι τῷ θεῷ Δαυὶδ περὶ ἡμῶν πάντως προκελαδῆσαν τὸ πνεῦμα. Allatio Interprete.

Leonis Centuripini Oratio in S. Iacobum Apostolum. Gr. L. P. Ὑλικὴ μὲν αἰσθησις ἤδεται τοῖς ὦν ἀντιλαμβάνεσθαι πέφυκεν. Allatio Interprete.

Leonis Siculi Grammatici Laudatio in S. Nectarium, Patriarcham Constantin. Gr. L. P. Ἀρετὴν ἐπαινεῖν αἰρετόν. Allatio Interp.

Nicolai Pepagomeni Laudatio in S. Isidorum Martyrem. Gr. L. P. Ἰσιδώρον τὸν γενναῖον λόγους ἐγκωμιάσαι τῶν καθάπαξ ἄν εἴη. Allatio Interp.

Basilii Seleuciensis Oratio in S. Pentecostem. Gr. L. P. Πικρὰ μὲν, ἀλλ' ἐπωφελῆ τῆς ἐκκλησίας τὰ πνευματικά. Allatio Interp.

Eiusdem in B. Iobum Oratio. Gr. L. P. Ὡσπερ οἱ κατὰ γῆν βασιλεύοντες τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἐν παρατάξεσιν ἀριστεύσαντες. Allatio Interp.

Ioannis Damasceni Oratio in ficum exsiccata et Parabolam vineæ. G[r]. L. P. Κινεῖ με πρὸς τὸ λέγειν ὁ ἐνουπύστατος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ λόγος. Allatio Interp.

Eiusdem Oratio in Hypapantem Domini Nostri Iesu Christi. Gr. L. P. Εἶχε μὲν ἡ τῶν γενεθλίων πανηγυρίς. Allatio Interp.

E[iusdem] Oratio in Dominæ nostræ Deiparæ diem Natalem. Gr. L. P. Λαμπρῶς πανηγυρίζει ἡ κτίσις. Allatio Interprete.

E[iusdem] Oratio in Dormitionem Deiparæ. Gr. L. P. Ἔθος ἐστὶ τοῖς ἐρωτικῶς πρὸς τι διακειμένοις. Allatio Interprete.

E[iusdem] Oratio in S. Barbaram Martyrem. Gr. L. P. Ὑπέρκειται μὲν ὁμολογουμένῳ (sic) ἅπασαν ἐγκωμίων σκῦθεσιν (sic). Allatio Interprete.

Eiusdem, sive potius Ioannis Euboënsis Episcopi, Oratio in diem Natalem Domini. Gr. L. P. Ὅπότεν τὸ ἕαρ ἐπέλθη τὰ τῶν σωματίων στοιχεῖα. Allatio Interp.

Nili Chii, Metropolitæ Rhodi, Laudatio in Sanctam Matronam Chiam. Gr. L. P. Οὐ ξένα τὰ τῆς παρούσης ἡμῶν πανηγύρεως. Allatio Interprete.

S. Isidori Martyrium. Gr. L. P. Κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Allatio Interp.

Vita S. Cosmæ Melodi. Gr. L. Allatio Interprete.

Nicephori Blemmidæ Monachi de Vita et rebus gestis S. P. N. Pauli Latrensis. Gr. L. P. Μάτην οἱ πολλοὶ τὸν χρένον αἴτιον ἀξιοῦσιν εἶναι τοῦ περὶ τὰ καλὰ ζήλου. Allatio Interprete.

Georgii Trapezuntii de Andrea Chio.

Ioannis Stauracii, Chartophylacis Thessalonicensis, Oratio

in Miracula Myrorrhoæ Magni Demetrii. Gr. L. P. Ὁ λόγος τῶ μυροῤῥόα Δημητρίῳ τὰ θαύματα. Ποῦ γὰρ δίκαιον τὴν τοσούτων θαυμάτων. Allatio Interp.

Georgii Grammatici Laudatio in S. Barbaram. G[r]. L. P. Ἔστι μὲν τοῖς οὐκ ἄξις ἐπισφαλὲς τῶν ὑπὲρ ἄξιαν ἐφάπτεσθαι. Allatio Interp.

Euodii Martyrium Quadraginta duorum Martyrum. Gr. L. P. Φαιδρὰ μὲν παρούσης πανηγύρεως ἡ ὑπόθεσις. Allatio Interprete.

Theodori Studitæ vita, et laudatio Magni Arsenii. Gr. L. P. Ἄσθῆρ ἀειφανῆς ἡμῖν οὐκ ἐν τῷ ζῶδιακῷ κύκλῳ. Allat. Interprete.

Theodori Studitæ laudatio in S. Bartholomæum Apostolum. Gr. L. P. Μέγιστος ἀγὼν, προσθήσω δέ τι, καὶ κλέος. Allatio Interprete.

Procopii Diaconi et Chartophylacis laudatio in S. Apostolum et Evangelistam Marcum. Gr. L. P. Πάλιν Ἀποστολικὴ καταστράπτει πανήγυρις, καὶ πάλιν ἐγὼ τοῖς θιασώταις. Allatio Interp.

Arsenii, Archiepiscopi Corcyrensis, laudatio in S. Andream Apostolum. Gr. L. P. Ζωγράφοι μὲν καὶ λογογράφοι τὴν ἴσην τῆς ἐντυγχάνουσιν προξενούσιν ὠφέλειαν. Allatio Interprete.

Photii, Patriarchæ Constantinopolitani, Epistola ad Nicolaum Papam. Gr. L. P. Ὁ τε τῆς ἱεραρχίας κατὰ νοῦν τὸ μέγεθος ἀναλήψομαι. Interprete Allatio.

Michaelis Glycæ de Pœnitentia Salomonis. Gr. L. P. Εἰ δέ τις καὶ περὶ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος μαθεῖν βούλεται. Allatio Interprete.

Eiusd. de Assumptione B. M. Virginis. Gr. L. P. Περὶ δὲ τῶν συμβεβηκότων τῇ ἀειπαρθένῳ τοῦ Κυρίου Μητρὶ. Allatio Interprete.

Ioannis Phurnæ ad G[regorium] Antigonitem de Missa Præsanctificatorum. Gr. L. P. Ἐμοὶ δοκεῖ, Πάτερ ἅγιε, μὴ δεῖν ὅλως ἐν ταῖς ἁγίαις Τεσσαρακοσταῖς. Allatio Interprete.

Leonis Allatii de fine vitæ Ioannis Euangelistæ Commentarius.

Nicolai V vita per Iannettum Manettum. P. *Vetus quædam peritiorum Auctorum.*

Franciscus Philelphus in Vitam Nicolai Papæ V.

LIBER SEPTIMVS

Himerii Sophistæ Oratio Epithalamica in Severum cum præmeditatione. G[r]. L. P. 'Απόλλωνα φασί μετά τὰς μεγάλας νίκας. Allatio Interpr.

Eiusdem Polemarchicus. Gr. L. P. Οὐ τοῖς ψέγουσι τὸν νόμον ἐπὶ τοῦ μνήματος ἐγνωκότων λέγειν. Allatio Interprete.

Eiusdem in Imperatorem Panathenæicus ineunte vere. Gr. L. P. Χαῖρε φίλον φάος χαρίεντι μειδιῶν προσώπῳ. Leone Allatio Interp.

Choricii Sophistæ oratio in Procopium Sophistam Gazæum. Gr. L. P. Ἴσως μὲν ἀλογόν τι δόξω ποιεῖν. Allatio Interp.

Eiusdem Oratio in summum Copiarum ducem. Gr. L. P. Ἄτοπον μὲν ἴσως ἐγχείρημα δόξει καὶ θράσους μεστόν. Allatio Interp. Libanii Declamationes nondum editæ.

Michaelis Pselli in Pulicem Oratio. Gr. L. P. Τὸν κώνωπά φασι ὡς ἐλέφαντα, καὶ ἵνα γε καθ' εἰρμὸν ὁ λόγος προτοί. Allatio Interprete.

Eiusdem Pediculi Laudatio. Gr. L. P. 'Ἄλλ' ὁ φθὲρ ἴσως τῇ Ψύλλῃ τῆς εὐφημίας ἐπιβασκήνειεν. Allatio Interpr.

Michaelis Apostolii Oratio Funeris in Bessarionem Cardinalem. Gr. L. P. Ἐμελλον ἄρα μετὰ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα δεινὰ, καὶ τῆς ἱερᾶς καὶ φίλης μου πατρίδος. Allatio Interpr.

Eiusd. Προσφώνημα in Bessarionem Cardinalem. P. Τάχαθὰ τῶν ἔργων, θεϊότατε Καρδινάλιων (sic). Allatio Interp.

Dionis Sophistæ Epistolæ V. Gr. L. P. Σύστημί (sic) σοι τὸν φέροντα τὴν ἐπιστολὴν ἄνδρα. Allatio Interp.

Vita Iulii Cæsaris Lagallæ, scriptore Leone Allatio.

Constantini, discipuli Leonis Philosophi, carmina Elegiaca ad eundem. P. Μυρία μὲν δεδάηκας ὅσα προγενέστεροι ἄνδρες.

Leonis Philosophi ad Carmina Constantini Responsio, et alia eiusdem varii argumenti. P. Πολλοί με τωθάζουσι γλώσσει κερτόμῳ.

Nossidis, Myrus et Anytæ Epigrammata Græca nondum edita. P. Εἰς ἔρωτα. Ἄδιον οὐδὲν ἔρωτος, τὰ δ' ἔλθια δεύτερα πάντα.

Carmina de Herbis. P. Τοὺς πυρέττοντας τὸ χαμαίμηλον.

Philippi Thessalonicensis Poetæ antiqui Carmina non edita.

P. Ἀνάθημα τῷ Ποσειδῶνι παρὰ Χαρικλέους. Ἄγκυραν ἐμβρυοῖκον ἐρυσινηΐδα.

Leonidis Tarentini, sive alterius Poetæ antiqui, Epigrammata non edita. P. Εἰς Μηλῶ καὶ Σατύρην τὰς αὐλητρίδας. P. Μηλῶ καὶ Σατύρῃ ταυοήλικες ἀντιγενεΐδew.

Anonymi Carmina nonnulla. P. Τσοῦτος ὁ πλοῦς καὶ μάτην καὶ ποῦ πλέω.

Constantini Rhodii Iambi in Leonem Chærosphactem Græce.

P. Ἄλλ' ὡς μεταλλεὺς καὶ σφαγεὺς χοίρων πέλων.

Eiusdem Scoptici Iambi in Theodorum Eunuchum. P. Σοφοὺς μὲν οὐδεὶς εὐρεθήσεται ὡς θέμις.

Theodori Paphlagonis responsa Iambis. P. Ἄπαντές εἰσι τῶν φρενῶν ἠττημένοι.

Leonis Allatii de Mandragora liber.

Michaelis Pselli Opusculum de admirabilibus Lectionibus cum Interpretatione et Notis Leonis Allatii. Gr. L. P. Μηδὲ κρινῶν ἀναγνωσμάτων εἰς ἀνήκοος. Allatio Interprete.

Zosimi in Demosthenem Oratio. Gr. L. P. Δευτέρῳ μοι λοιπὸν ἐπιβῆναι τῷ πατριεὶ καιρός. Allatio Interp.

Diogenis Cynici Epistolæ ineditæ. Gr. L. P. Διογένης Ἀπολλήξειδι χαίρειν. Θηβαῖε Μεγάσθενες ἀπεθέμην τὰ πολλά. Interprete Allatio.

Cratetis Epistolæ ineditæ. P. Τοῖς ἑταίροις. φεύγετε μὴ μόνον τὰ τέλη τῶν κακῶν.

Dosiadis Ara cum Scholiis. Ὅλος οὐ μέλιθρος ἱρῶν.

Gregorii Cyprii, Patriarchæ Constantinopolitani, de sui ipsius Vita ita disposita ut ab alio narrari videatur. Gr. L. P. Πατρις μὲν τῷ συντεταχότι τὸ βιβλίον Κύπρος ἢ νῆσος. Allatio Interp.

Leonis Allatii in Emin. Card. Barberinum Oratio Græca, cum Collegium Græcorum reviseret. P. Μέμνων ὁ (sic) παῖς ὁ τῆς ἡοῦς ἐπ' ἄωρον τῷ πτώματι.

Methodii, Patriarchæ Constantinopolitani, Vita. Gr. L. P. (Sic. Mais l'Incipit n'est pas donné). Allatio Interprete.

LIBER OCTAVVS

Anastasioi, Antiocheni Patriarchæ, de coacta in Perside Orientalium Episcoporum Synodo. Gr. L. P. Βασιλεύοντος Ἀρρηνάτου τῆς Περσικῆς γῶρας. Allatio Interprete.

Synodus sub Emmanuele Comneno, Imperatore Byzantino, contra Soterichum et socios. Gr. L. P. Ἐπειδὴ ὁ μακρὸς χρόνος καινὸν ἀεὶ τι προσχεται. Allatio Interprete.

Ioannis de Ragusio, Oratoris Concilii Basiliensis missi ad Græciam, de iis quæ Constantinopoli peracta sunt Relatio. P. *Reverendissimi in Christo Patres & Domini.*

Tomus Synodicus contra Ancyranum. Gr. L. P. Ἡ μὲν οὖν παρὰ τῶν χρηματισάντων τούτων Ἀγκύρας τε. Allatio Interprete.

Nicetæ, Chartophylacis Thessalonicensis, de Dissidiis inter Græcos et Latinos alio atque alio tempore exortis. P. A^{ov} Ἐπι Γρατιανοῦ διὰ Παυλῖνον τὸν τῶν Εὐσταθιανῶν ἀρχηγόν. Allatio Interpr.

Photii Patriarchæ de nova Manichæorum hæresi et ortu. P. Πολλοῖς ὀρῶντες ἀγνοούμενον, ὅθεν δὴ τὴν ἐπωνυμίαν τὸ βδελυκτὸν τοῦτο. Allatio Interp.

Methodii Patarensis de Libero Arbitrio Fragmentum. Gr. L. P. Ὁ μὲν Ἰθακῆσιος γέρων κατὰ τὸν τῶν Ἑλλήνων μῦθον. Allatio Interp.

Georgii Gemisti de Fato. Gr. L. P. Πότερα δὲ ὄρισταί καὶ εἴμαρται ἅπαντα τὰ μέλλοντα. Allatio Interp.

Leonis Allatii Epistola ad Laurentium Forerum, Quid sentiant Græci de Utiquetariis.

Ioannis Damasceni Libellus rectæ Fidei. Gr. L. P. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα. Allat. Interp.

Eiusdem de Virtutibus et Vitiis Gr. L. P. Ἰστέον ὅτι ἀπλοῦς ὦν ὁ ἄνθρωπος. Allat. Interp.

Eiusdem Congressus cum Saraceno. Gr. L. P. Εἰπέ μοι, ὦ ἐπίσκοπε. Eodem Allat. Interp.

Georgii Trapezuntii de Recta Christianorum Fide ad Ame-

ram, cum capta esset Constantinopolis. Gr. L. P. Πολλά ἐστὶ τὰ παρακινήσαντα καὶ πείσαντά με τολμῆσαι. Allatio Interpr.

Ioannis Matthæi Caryophili de Primatu Papæ contra Barlaamum Monachum. Gr. L. P. Καὶ ταύτῃ μὲν ἀπεσυβαλίσθω (sic) Νεῖλος, καὶ ὅσοι κατ' ἐκεῖνον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα. Eodem Caryophilo Interpr.

Iulii Cæsaris Lagallæ Disputatio de Sympathia et Antipathia rerum. P. *Dictionis de Sympathia et Antipathia, quid horum utroque nomine significetur.*

Nicephori Blemmidæ de Officio Imperatoris. Gr. L. P. Παλαιός τις νόμος ἐπεκράτησε τοῖς πράγμασι συμφωνῶν. Allatio Interp.

Anonymi in Cantica Canticorum expositio. Gr. L. P. Πολλοὶ τῶν παρ' Ἑλλῆσι σοφῶν περὶ ἔρωτος λόγου τὴν ψυχὴν ἐπ' αὐτὴν τὴν οὐρανίαν ἀψῖδα. Allatio Interp.

Leonis Allatii de Preputio Domini nostri Iesu Christi Diatriba.

Eiusd. in Hymnum Aristotelis Hermiæ dictum Commentarius.

Agathonis Diaconi et Chartophylacis Bardanæ Tyranni contra Synodum Sextam attentata. Gr. L. P. Ὁ ἀμαρτωλὸς ἐγώ. *Cod. Gr. L. Ms. Vat. 853, p. 831. Cod. 834, p. 218.*

Hippolyti Martyris expositio in Daniele. Gr. L. Interp. Allatio.

Iulii Cæsaris Lagallæ de Cometis Opusculum. P. *Superiorum rerum notitiam admodum exilem ad nos pervenire.*

Eiusdem, An cælum sit animatum anima, quæ tribuit esse et constituit vivens, sive, ut vulgo dicitur, informante. P. *Videatur apparenti veritati magis consentanea pars negativa.*

Anonymi ad Summum Pontificem Epistola de procuranda unione Græcorum. Gr. L. P. Μακαριώτατε Πάτερ, Τῶν πραγμάτων τὰ μὲν ἔργοις, τὰ δὲ λόγοις δεικνύται, τὰ δὲ ὑπ' ἀμφοτέρων. Allatio Interp.

Leonis Allatii Declamatio contra Scriptionem habita in Academia Humoristarum. P. *Scriptionem eiusque usum, quem nonnulli admirabilem,*

Demetrii, Metropolitæ Cyziceni, de hæresi Iacobitarum et Chatzitariorum Gr. L. P. Ἐπειδὴ σου τὴν ὑπερφύη καὶ τῷ ὄντι βασιλικωτάτην φύσιν. Allatio Interp.

Leonis Allatii in Henrici Spondani Continuationem Cæsaris Baronii Annalium Notæ. P. *Scribis ad me, Vir humanissime, maxima te capi admiratione.*

LIBER NONVS

Olympiodori, Philosophi Alexandrini, Εἰς τὸ κατ' ἐνέργειαν Ζωσίμου, ὅσα ἀπὸ Ἑρμοῦ καὶ τῶν Φιλοσόφων ἦσαν εἰρημένα. P. Γίνε-
ται δὲ ἡ ταριχεύα ἀπὸ μηνὸς Μεχ'ῖρ κέ.

Heliodori Philosophi ad Theodosium Magnum Imperatorem de Mystica Philosophorum Arte. P. Σκηπτρα γαίης μέδοντες ὡς πᾶν ἐμφανές. Carmine Iambico.

Theophrasti Philosophi de Arte Divina. P. Οἱ τῶν σοφιστῶν ἄνδρες ὡσπερ ῥήτορες. Carmine Iambico.

Hierothei Philosophi de Divina sacraque Arte. P. Ἀπάρξομαι προσπλέξαι εὐφραδέστατον. Carm. Iambico.

Archelai Philosophi de Arte Sacra. P. Ἡ πάνσοφος καὶ θεία τέχνη τῶν σοφῶν. Carmine Iambico.

Ex Democriti Physicis ac Mysticis. P. Ἡ φύσις τῆ φύσει τέρπε-
ται, καὶ φύσις τὴν φύσιν νικῶ (sic). Dominico Pizimentio Vibonensi Interprete.

Anonymi Πίνος ὁ μηδὸλως φεύγων. P. Φεύγειν δὲ εἰρήχασι, δηλο-
νότι πρὸς τὸ πῦρ ἐκτίθενται δύο.

Philosophi cuiusdam ad Theodosium Magnum Imperatorem. P. Τὸ ὄν τετραμερές ἐστὶ κατὰ φύσιν ἐκ τῶν εἰρημένων συγκαίμενον μορίων.

Zosimi de Instrumentis et Caminis. P. Ἡ τῆς δραμένης (sic) καμίνου περιγραφὴ. κεῖται ἧς ὁ φιλόσοφος ἐμνημόνευσιν (sic).

Anonymi de Arte sacra. P. Τὰ μὲν τοῦ προοιμίου ἄλις, ἔλθωμεν δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Stephani Maximi Philosophi et magistri universalis ad Heraclium Magnum Imperatorem Doctrina, de Sacra et magna Scientia. P. Ὁ ἄναρχος καὶ ὑπέρσοφος.

Democriti Physica et Mystica. P. Βαλὼν εἰς λίτραν μίαν πορφύρας διοβολοῦ λίτραν.

Synesii Philosophi ad Dioscurum in quendam Democriti librum velut Scholia. P. Τῆς πεμφθείσης μοι ἐπιστολῆς παρὰ σοῦ περὶ τῆς τοῦ θεοῦ Δημοκρίτου βίβλου. Dominico Pizimentio Interprete.

Stephani Alexandrini Universalis Magistri et Philosophi magnæ et sacræ huius Artis de Chrysopoeia, actionibus novem. Ἐν πράξεσιν θ'. P. Θεὸν τῶν πάντων ἀγαθῶν αἴτιον καὶ βασιλέα τῶν ὄλων καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ. Dominico Pizimentio Interprete.

Pelagii Sophistæ Περὶ τῆς θείας ταύτης καὶ ἱερᾶς τέχνης. P. Οἱ μὲν προγενέστεροι καὶ ἐρασταὶ καὶ ἀνάπλειοι φιλόσοφοι. Dominico Pizimentio Interp.

Ostani Philosophi ad Petasium Περὶ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς καὶ θείας τέχνης. P. Τῆς φύσεως τὸ ἄτρεπτον ἐν μικρῷ ὕδατι τέρπεται.

Nicephori Blemmidæ de auro conficiendo, quod idem divino auxilio opitulando confecit. P. Λαθῶν σὺν θεῷ λίθον τὸν οὐ λίθον, ὃν λέγουσι λίθον τῶν σοφῶν.

Auctores de Chemia Græci, apud Leonem Allatium. P. Ἀνω-
νύμου λεξικὸν κατὰ στοιχεῖον τῆς χρυσοποιίας.

Michaelis Pselli Epistola ad Xiphilinum Patriarcham de auri conficiendi Ratione. Dominico Pizimentio interprete. P. Ὁρᾶς, ὦ Δέσποτα, ὁ ποιεῖς ὁ ἐμὸς δυνάστης, ἡ τῆς ἐμῆς ψυχῆς Τυραννίς.

LIBER DECIMVS

Leonis Allatii de Theodori et eorum scriptis Diatriba.

Eiusdem de Nicetis et eorum scriptis Diatriba.

Eiusdem de Psellis et eorum scriptis Diatriba iam edita emendatior et auctior.

Eiusdem de Philonibus et eorum scriptis Diatriba.

Eiusdem de Ioanne Damasceno et eius scriptis, ex Opere eiusdem non edito de libris Apocryphis.

Eiusdem librorum editorum elenchus.

Illustrium Virorum Epistolæ ad Leonem Allatium
et Allatii ad easdem rescriptæ¹.

Andreas Taurellus.	Ioannes Hubertus.
*Bartholom. Tortolettus.	Ioannes Bollandus.
*Bartholdus Nihusius.	*Ioannes Cottunius.
*Benedictus Mariottus.	Io. Feder. Gronovius.
Bernardus Madorius.	*Ioannes Morinus.
Carolus a S. Antonio.	*Isaacus Vossius.
*Carolus Avantius.	Lælius Guidiccionus.
*Carolus Chartarius.	Laurentius Forerus.
*Christianus Rauus.	*Lucas Waddingus.
*Clemens Tosius.	*Marcus Meibomius.
Elias Heingerus.	*Marcus Peutingerus.
Federicus Morellus.	*Melchior Inchofer.
*Ferdinandus Carolus.	Michael Ioannes Vimbodinus.
*Fortunius Licetus.	*Nicolaus Heinsius.
*Franciscus de Combefis.	*Nicolaus Zoravius.
*Gabriel Naudæus.	Paganinus Gaudentius.
*Gaspar de Simeonibus.	Paulus Bombinus.
*Gotardus Voegelinus.	*Philibert. de la Mare.
*Gottofred. Henschenius.	*Philippus Tomasinus.
*Henr. Iulius Blummus.	*Reinoldus Dehnius.
*Henricus Valesius.	*Renatus Moreau.
*Hieronymus Bardus.	*Simon Wangnereckius.
*Iacobus Gaddius.	*Vincentius Marinarius.
*Ianus Nicius Erythræus.	

*De Leonis Allatii et Scriptis illius nonnullorum Clarorum
Virorum Testimonia, quæ suggeret Eruditissimus Vir Carolus*

1. J'ai marqué d'un astérisque les noms des savants dont la Bibliothèque Vallicellane, à Rome, possède des lettres adressées à Léon Allatius. Voir sur ce sujet, dans la *Rivista delle Biblioteche* (numéros 18-19), une excellente notice de Curzio Mazzi, intitulée : *Tre epistolarii nella Vallicelliana di Roma.*

Moronus, Eminentissimi Principis Cardinalis Barberini Bibliothecarius.

Bibliothèque universitaire de Leyde : 711. c. 8. (Provient de la Bibliothèque d'Isaac Vossius, n° 138).

Bibliothèque du Musée britannique : 819. g. 11.

480

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ. Διὰ μέσου τοῦ Πατρὸς Παύλου Λαγνίου, Καπουσίνου, ἐκ τῆς τάξεως τῶν μικροτέρων ἀδελφῶν τοῦ ἁγίου φρανκέσκου συνθεμένη. EN PARIZI, Παρὰ τῷ Αὐθωνίῳ (sic) Βιτρὲ τοῦ τε Βασιλέως καὶ τοῦ τῆς Γαλλίας Κλήρου Τυπογράφῳ. αχῆῆ.

In-16 de 1 feuillet (pour le titre), 123 pages et 1 feuillet blanc. Armes de France sur le titre. Rarissime.

Au bas de la page 123, on lit :

Imprimatur DE LA REINYE, die 7 Julii 1668. Excudebat Antonius Vitre, MDCLXVIII.

Voici le titre de départ et le début du premier chapitre (p. 3) :

Διδασκαλία χριστιανική εἰς κοντολογία συνθεμένη διὰ νὰ τήνε μάθουν εὐκολα ὅλοι οἱ χριστιανοὶ κατὰ τὸ χρέος τους.

Περὶ τοῦ τέλους τοῦ χριστιανοῦ καὶ τοῦ σημαδίου τοῦ σταυροῦ.

Κεφάλαιον ἄ. Διδάσκαλος καὶ μαθητής.

Δ. Εἰπέ μου, εἶσαι ἐσὺ χριστιανός;

Μ. Ναισκε, μετὴν χάριν τοῦ θεοῦ.

Δ. Τί θέλει νὰ εἰπῆ χριστιανός;

Μ. Θέλει νὰ εἰπῆ ἄνθρωπον βαπτισμένον ἐποῦ ὁμολογᾷ τὴν πίστιν καὶ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.

Bibliothèque nationale de Paris : D 5110 (Inventaire, D 14804).

481

ΕΝΧΕΙΡΙΔΙΟΝ (sic) ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ. Διὰ μέσου τοῦ Πατρὸς Παύλου Λαγνίου, Καπουσίνου, ἐκ τῆς τάξεως τῶν

μικροτέρων ἀδελφῶν τοῦ ἁγίου φρανσέσκου συνθεμένον. EN ΠΑΡΙΖΙ,
Παρά τῷ Ἀθωνίῳ (sic) Βιτρὲ τοῦ τε Βασιλέως καὶ τοῦ τῆς Γαλλίας
Κλήρου Τυπογράφῳ. αχξή.

In-8° de 16 feuillets non chiffrés (dont le seizième blanc) et
184 pages. Rarissime ouvrage. Grec vulgaire.

En tête du volume on lit en grec vulgaire et en français l'épître
dédicatoire suivante :

AV PLUS GRAND, AV PLUS GLORIEUX ET AV PLUS
CHRÉTIEN DE TOUS LES ROIS, LOUIS XIV, ROY
DE FRANCE.

Sire, comme l'Europe est trop limitée pour renfermer la gloire de Vostre Maïesté, aussi faut-il plusieurs écrivains et différentes sortes de langues pour publier au monde ses actions heroïques, afin que toutes les nations en ayent la connoissance. Je prens, Sire, pour ma part le soin de les divulguer dans les provinces de la Grèce, en faisant sommairement sçavoir aux peuples qui les habitent que Vostre Maïesté est un prince incomparable, qui reünit en sa seule Personne toute la Sagesse, la Justice, la Valeur et le Bonheur nécessaire pour former un Monarque accompli. Sa Sagesse ne luy permet pas de rien entreprendre sans l'avoir meurement considéré; sa Justice, de ne rien faire qui ne soit équitable et selon la Loy de Dieu; sa Valeur, de craindre les perils, où il y va de la conservation de l'Église, de ses États, de ses Sujets ou de ses Alliez; et enfin son Bonheur qui l'accompagne dans toutes ses glorieuses entreprises semble estre tellement inseparable de sa Royale Personne, qu'on la peut appeler Bienheureuse sur la terre, puisque tout luy cede et luy succede et que rien ne luy resiste : sans prejudice neantmoins de la felicité éternelle qui l'attend au Ciel, pour recompense de tant de bonnes œuvres qu'elle fait et qu'elle medite de continuer par l'augmentation de la Foy Catholique aussi bien que pour le repos de ses Sujets.

Il est juste, Sire, que les Grecs reconnaissent vos libéralitez, puisqu'ils en ressentent les effets : et qu'ils sçachent

que votre protection ne leur est pas moins favorable dans l'estat de leur malheur, que celle qu'ils recevoient de leurs anciens Empereurs chrestiens dans celui de leur liberté, puisque votre Maiesté veut bien avoir le soin de leur procurer des Capucins françois qui les maintiennent dans la Foy de l'Église.

Il y a près de cinquante ans, Sire, que le feu Roy vostre Père, de glorieuse mémoire, entreprit l'establisement de nostre Ordre dans l'Empire du Turc, tant par le moyen des instances qu'il fit faire auprès du Pape pour obtenir de sa S. les permissions nécessaires à l'administration des Sacrements, que par l'entremise de son Ambassadeur qui résidoit lors à la Porte, à qui sa Maiesté commanda d'apporter tous ses soins auprès du Grand Seigneur, pour obtenir la permission de nous pouvoir establir dans tous les Estats qui relèvent de son Empire. Et enfin, pour surcroit de sa bonté, elle adjousta à sa puissance l'effet de ses libéralités, en assignant un fonds considérable sur l'Etat, pour faire subsister nos Missions, dans les païs incommodés où nous ne pourrions pas vivre d'aumones selon nostre profession : en effet, Sire, elles ont subsisté depuis ce temps là jusques à présent à la plus grande gloire de Dieu, au contentement de l'Église, à l'honneur de la France, et pour l'utilité des peuples chrestiens qui gémissent sous le joug des Infidèles.

Ce que le feu Roy a heureusement commencé, V. M. l'a généreusement continué et augmenté, avec un zèle digne de sa piété vraiment très chrestienne, puisque le nombre de nos maisons s'est accru avec celui des Religieux et des services que nous rendons, Sire, à vostre Ambassadeur qui réside à Constantinople auprès du Grand Seigneur : aussi bien qu'à vos consuls, qui sont dispersés dans les villes de Smyrne, de Scio, de Naxie, d'Athènes, de Napolie de Romanie, de Sira, de Conchia d'Assi, d'Alep, de Tripoli de Syrie, de Baruc, du Mont-Liban, du Caire, de Damas, de Damiate, de Moussol, de Babylone, d'Ispaan, de Surath, et de plusieurs autres lieux où

nous sommes demeurans, tant pour le service des marchands françois qui vont négotier en Levant et dans les Indes que pour l'utilité des chrestiens du pays, à qui nous administrons les sacrements de l'Église, que nous catéchisons, que nous preschons dans leurs propres langues maternelles et que nous maintenons en la foy.

C'est une gloire incomparable, Sire, pour la France, et qui éclate à la face de l'Europe, de l'Asie et de l'Afrique, quand les habitans de ces trois plus belles parties du monde apprennent que V. M. seule, à l'exclusion de tous les roys chrestiens de la terre, prend le soin, en qualité de Roy tres chrestien, de fournir des Religieux Capucins françois aux chrestiens qui seroient sans pasteurs dans l'Empire du Turc, et qui demeureroient sans sacremens, si V. M. ne leur procuroit des prestres pour leur administrer ceux qui sont nécessaires.

Il semble, Sire, que le Ciel approuve sensiblement les bonnes intentions de V. M., voyant que tous vos Religieux françois apprennent si facilement les langues grecques, turques, arabes, armenienes, cophytes, persiennes, et généralement toutes celles qui leur sont nécessaires pour se faire entendre dans les païs où on les envoie, qu'ils semblent estre nais dans les mesmes païs, quand on les y entend parler, écrire ou prescher, dans les idiomes de ces mesmes langues, comme s'ils les avoient reçues par l'infusion du S. Esprit, ainsi que les Apostres les receurent au jour de la Pentecoste ; mais facilité de langues estrangères, Sire, qui est d'autant plus admirable qu'elle ne se trouve point dans toutes les autres nations de l'Europe, qui voyagent en Levant, et qui n'y peuvent communément apprendre les langues du païs, mesme après plusieurs années qu'ils y ont fait leur demeure. Ce qui les oblige enfin de s'en revenir dans les provinces de la chrestienté aussi sçavans comme ils en estoient sortis, parce qu'ils n'ont pas l'usage des langues estrangères, qui d'ailleurs sont absolument nécessaires pour faire du fruit dans les Missions où ils sont envoyez.

Je n'avance rien, Sire, dont je ne sois le tesmoin oculaire, pour avoir eu l'honneur d'estre, sous la protection de Vostre Maiesté, l'espace de dix ans missionnaire apostolique dans la Grèce, où Dieu m'a fait la Grâce d'y apprendre les langues du país, et d'y travailler à la vigne du Seigneur avec les autres Religieux françois, quoyque le moindre de tous. Les livres en langues arabes, turques et persiennes, que nos pères ont fait imprimer, rendent un témoignage authentique de la vérité que je publie, sans parler de ce livre grec qui renferme les principales instructions nécessaires au salut, et que je dédie à V. M. avec justice, puisqu'il est imprimé à ses dépens, pour estre distribué gratuitement aux pauvres chrestiens de la Grèce, comme un effet trop évident de ses royales magnificences; et qui sont si estenduës, que ne pouvant contenir dans les limites de la seule France, ny de toute l'Europe, il faut qu'elles se dégorgent jusques dans l'Asie et l'Afrique, où vostre Maiesté entretient des missionnaires à ses despens; où elle fait racheter les chrestiens esclaves des Infidèles, et où elle contribuë de ses finances pour leur faire imprimer des livres nécessaires à les instruire dans la foy catholique qu'ils professent.

Tant de personnes, Sire, retirées de l'esclavage et mises en liberté par le moyen de vos libéralitez, et tant d'âmes sauvées par le zèle de vostre Maiesté très chrestienne, sont autant de bouches qui publieront à jamais en terre et au ciel qu'elles ont, après Dieu, toute l'obligation à vostre Maiesté de tout le bonheur qu'elles possèdent, et prieront ensuite sa divine Maiesté de donner à la Vostre la digne recompense qu'elle mérite et que luy souhaitent tous les Religieux Capucins, ses très humbles sujets, par la bouche du moindre de tous, et qui se trouvera très relevé si V. M. luy permet de se dire avec un très profond respect, Sire, son très humble, très obeissant et tres fidelle serviteur et sujet,

F. PAUL DE LAGNY,
capucin indigne.

Cette épître dédicatoire est suivie de plusieurs approbations en grec vulgaire, dont une des Théologiens de la Sorbonne.

Enfin, au feuillet 15 verso, on trouve un permis d'imprimer daté de Paris, le 28 mai 1668, et signé : DE LA REYNIE.

Bibliothèque nationale de Paris : D 5114 (Inventaire, D 14805).

482

CARMINVM IACOBI ALBANI GHIBBESII, POETAE LAV-
REATI CAESAREI PARS LYRICA ; ad exemplum Q. HORA-
TII FLACCI quamproximè concinnata. ROMÆ, Ex Officinâ
Fabij de Falco, cld. Ioc. LXVIII. *Permissu Superiorum.*

In-8° de 12 feuillets non chiffrés (y compris le frontispice et le portrait de Ghibbes) et 230 pages.

Le frontispice est signé : *Salv. Rosa delin. Alb. Clowet sculp.* Le portrait est signé : *Eques Petr. Berettinus Corton. delin. Alb. Clowet incid. Romæ.* Au dessous du portrait, on lit : *An. ætat. LV. Iacobus Albanus Ghibbesius poeta laureatus cæsareus,* et ce distique :

Tot pro Ghibbesio certabunt regna, quot urbes
Civem Mæoniden asseruere suum.

Athanas. Kircherus H. C. P.

Nous donnons place ici à ce volume, parce que l'on y trouve, p. 195, une pièce de vers de LÉON ALLATIUS et, p. 210, une pièce de vers de SIMON PORTIUS, reproduites l'une et l'autre ci-après.

LEONIS ALLATII IN CLARISSIMVM ORATOREM,
POETAM ET MEDICVM IAC. ALB. GHIBBESIVM
IAMBI.

Ἐξαίρετον γήθησε Παρνησοῦ λόφος
ἄστοι δ' ἐπεσπίρτησαν ἠδονῆς ὕπο
πολλῆς, γέλωτα θέντες ἐκπεπληγμένον,
ὅτ' αὐτόθ' ἦλθεν εὐεπῆς μουσηγέτης
Ὀμηρος, ᾧ φθόνησαν οὐ μόνον πέδου
ἤρωες, ἀλλ' οἷς οὐδὲν ἐλλείπει πόλου
κρατοῦντες, ἄκρας εἵνεκεν πανδοξίας.
Ἐκνίξε δ' αὐτοὺς ἀλλεπάλληλος χάρις
φοιτῶσα, ταρφεῖς ἤμος ἐκ κοινῆς στέγης

πόθ' ἐγκονοῦντες ἀμφὶ Παρνησσῶ θέσαν
 ἦν Λέσθος ἐξανήκεν, ὃν Κάδμου πτόλις,
 ὃν γείνατ' Ἄσκρα, πλείονές τ' ἐπὶ τοῖσδε
 οὖς οὐκ ἂν ἐννέποιμ', ἵνα μὴ λυπῶν λέγω·
 ἀλλ' οὐδὲ μὲν τάρπησαν, εὖτ' ἂν οἷς φίλοι
 Μοῦσαι φέρειν πρωτεῖα μεθ' ὑμνητὰς πόρον,
 μᾶλλον δ' ἄκρον προβάαντα ῥητόρων λόγων
 μύθων ἀκεστόρων τε δέγμενοι λειῶν
 ἄπειρον, ὠρχήσαντο ποσσὶν εὐφόροις·
 οὐπω δὲ τόσσον τέρφθεν, ὅσσον ὀπτόταν
 ἔφθη προσελθῶν Ἄλθανός Γιββήσιος,
 κάρην στέφεσσι μυρίοις ἐστεμμένος.
 Τρισσὶν δ' ἀριστεύεσκε, φέρτερος πολὺ
 ἄλλων ἐπιστήμαισι τρισσὶν ἐμπρέπων,
 τὰς οἱ παρέσχεν ἀρκέσας Ἀσκληπιδῆς,
 Ἑρμῆς, Ἀπόλλων τ' ἄφνεὸν πρεσβήτιον.
 Μιᾶς δ' ἐκεῖνοι γέντο καρδίας πρόμοι,
 τέχνην ἐπεὶ κτήσαντο παρ πέδον μίαν·
 ὁ δ' Ἄλθανός πλούτησε τρισσὴν καὶ μόνος.
 Ἔνθεν μὲν ἄλλους μονοκαρδίους βροτοὶ
 ἐπώνυμον λέγουσιν· ὁ δὲ Γιββήσιος
 ὁ τρισσαριστεὺς τρισσοκάρδιος κλύει,
 λόγῳ θ' ἀπλῶ πέφυκε πᾶσι παρ σοφοῖς.

Εἰς πολυθρύλλητον ἄνδρα τὸν Ἰάκωβον Ἄλθανὸν Γειδέ-
 σιον χρυσοῦν σειρᾶ παρὰ Λεοπόλδου, τοῦ Ῥωμαίων αὐτο-
 κράτορος, κεκοσμημένον ἀρετῆς ἕνεκα καὶ ποιήσεως.

Simonis Porcii ad maximum virum D. Iacobum Alba-
 num Ghibbesium, laureatum et torquatum poetam a
 Cæsare Augusto nuper factum, epigramma.

Στέμμασιν ἀφθάρτοις κεφαλὴν σὴν στέψεν Ἀπόλλων
 πρῶτον ἀοιδοσύνης, νῦν Λεόπολδος ἀναξ·

ἀλλά γε Μουσάων χάριτας μόνον ὤπασε κείνος
 κοσμήσας ψυχὴν, οὗτος ἔδωκε βίον·
 σῆς ἀρετῆς ζαθέης δῶκεν γὰρ σύμβολα γαίῃ
 ἔλβια καὶ τιμῆς, ἡδὲ φιλοφροσύνης.
 Γειθέσιος τοίνυν μεγάλους κοσμήτορας ἔντως
 Φοῖβον ἔης δόξης καὶ Λεόπολδον ἔχει.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

483

APANTISMATOLOGIA
 OVERO
 RACCOGLIMENTO POETICO

De piu Fioriti Ingegni

Nella Solenne Coronatione in Filosofia, e Medicina

DELL' ECCELLENTISSIMO SIGNOR

ANGELO SYMMACHI

Nobile del Zante.

CONSACRATO

ALL' ILLVSTRISS. ET ECCELLENTISS. SIG.

BATTISTA NANI

K^r., e Proc.^{ior} di S. Marco Meritiss.^{mo}

DA D. LVIGI GRADENIGO ARCIPRETE

della Canea.

IN PADOVA, Per il Cadorino. M.DC.LXVIII.

CON L'ASSENSO DE SVPERIORI.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés, 1 feuillet chiffré et 102 pages (dont plusieurs non chiffrées), divisés en six cahiers de 8 feuillets chacun et un cahier de six feuillets. Sur le titre, une vignette autour de laquelle on lit les quatre vers suivants :

Σοφοῦ παρ' ἀνδρὸς προσδέχου συμβουλίαν.

Καλῶς ἀκούειν μᾶλλον, ἢ πλουτεῖν θέλει.

Ἐν μυρίοις τὰ καλὰ γίγνεται πόνοις.

Μοχθεῖν ἀνάγκη τοῦς θέλοντας εὐτυχεῖν.

Le premier feuillet est occupé par une gravure en taille-douce, signée *Jac. Picini scul. Venet.*, laquelle représente la Philosophie sous les traits d'une femme, et une autre femme casquée, qui soutient l'écusson des Nani. Plus bas, un enfant ailé avec l'écusson de Summachi, et au dessous cette inscription :

Βούλου τὰς εἰκόνας τῆς ἀρετῆς ὑπόμνημα μᾶλλον ἢ τοῦ σώματος καταλιπεῖν.

La dernière page est occupée par une vignette qui représente deux anges sonnant de la trompette et soutenant une couronne; au dessus de la vignette, on lit :

Δόξης ἀθανάτου στέφανος.
Gloriæ Immortalis Corona.

Au dessous :

Οὐκ ἔστι σοφίας κτῆμα τιμώτερον.
Ὅπλον μέγιστόν ἐστιν ἡ ῥετὴ βροτοῖς.

Et au bas de la page :

Τοὺς Ἀγγέλους στέφουσιν Ἄγγελοι μόνοι.

Plaquette de la plus insigne rareté. Description communiquée par feu Jean Veloudo et feu Hippolyte Noiret.

Bibliothèque S. Marc de Venise : *Miscellanea 1444. Op. n° 6.*

484

L'ECHO GIULIVA prodotta dalle voci canore delle Muse per l'ingegnosissima et eruditissima oratione *Enypnion Sophiæ panagrypnon* ovvero *Sapientia in somno ad virtutis stimulum omnino vigilans*, dell' eloquentissimo signor ANGELO SUMMACHI, nob. del Zante, dal medesimo con universale applauso recitata il secondo di novembre nell' aprirsi delle pubbliche scuole l'anno 1668, nella Cattedrale di Padova, et in occasion del suo famosissimo dottorato di Filosofia et Medicina, all' illus. et excellentiss. S.S. Giambat-

tista Cornaro Piscopia, procur. digniss. di S. Marco, replicata e consecrata. In Padova, appresso Giacomo Cadorin. 1668.

In-4°. Titre emprunté à Cigogna, *Inscrizioni Veneziane*, tome IV, page 443.

Avant de citer le titre de ce livre, Cigogna fait la remarque suivante (*ibid.*) : *Antonio dall' Acqua, addirizando al Cornaro il seguente libro, fa le laudi di casa Cornara, e vi aggiunge un epigramma in lode di Giambattista.*

485

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΒΡΑΙΟΠΟΥΛΑΣ, ΤΗΣ ΜΑΡΚΑΔΑΣ. Τὴν ὁποῖαν εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους μηνὶ Ἰουλίῳ ἰε. ἔκλειψε κρυφίως, ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῆς ὁποῦ ἐκάθουσαν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τόπον λεγόμενον, Φανάρι, ἕνας νέος Ἀρβανίτης λεγόμενος Δημος, καὶ πηγαίνωντας εἰς τὴν Οὐγκροβλαχίαν, τὸν ἐτίμησεν ὁ αὐθέντης τοῦ τόπου περισσὰ, καὶ τοῦ τὴν ἔδωσεν, εἰς γυναῖκα. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. ἀρχαίῃ. *Con licenza de' Superiori.*

In-8° de 31 pages. Corbeille de fleurs sur le titre.

Nous donnons place ici à ce livre, bien que nous soyons certain qu'il porte une date erronée. Quand nous publiâmes, en 1877, une nouvelle édition de l'*Histoire de la Juive Marcada*¹, nous n'avions pas accordé l'attention qu'il mérite au rajeunissement qu'un éditeur a fait subir au vers 671 de ce poème : αὐθέντης τότε ὄριζεν καὶ Καρτζιάν τὸν λέγαν (*le prince alors régnant s'appelaît Caradja*). Depuis lors, on nous a signalé cette particularité et la contradiction flagrante qu'elle offre avec la date 1668. Il est évident que, dans ce passage, le nom de Caradja a été substitué à celui d'un de ses prédécesseurs sur le trône de Valachie. Il s'agit assurément ici de Nicolas Caradja, qui régna en 1782, car une main inexpérimentée a tracé trois fois *Demetrio 1789* à la dernière page de l'exemplaire que j'ai sous les yeux.

Il est donc indubitable que la date 1668 est erronée. Et ce qu'il y

1. Dans notre *Recueil de poèmes historiques en grec vulgaire relatifs à la Turquie et aux Principautés danubiennes* (Paris, 1877, in-8°) pages 129-189.

a de surprenant, c'est que la date 1683 qui figure sur le titre d'une autre édition est également fautive, puisque le nom de Caradja se trouve au vers 671. Cette double erreur nous semble avoir été commise à dessein ; mais nous ne savons à quoi l'attribuer. Bien qu'elles ne portent pas de nom d'imprimeur, ces deux éditions sortent certainement des presses de Nicolas Glykys.

De ce que nous venons de dire il résulte qu'on n'a signalé, jusqu'à ce jour, aucune édition du dix-septième siècle de l'*Histoire de Marcada*.

Alexandre Helladius parle toutefois d'une édition qui aurait été publiée sous les auspices de Serban Cantacuzène : *Sub cuius auspiciis MERCADA (sic) edita est, versibus politicis ; qui (sic) Historiam quandam comprehendit, quo pacto ditissimi Iudæi filia Mercada (sic) dicta ad amorem cuiusdam Græci iuvenis pervenerit, a quo arrepta Walachiam aufugit, ibique, post sacrum susceptum fontem, uxor eius facta est. Liber sane et linguæ et versuum et historiæ leporebus elegantissime adornatus, ut nihil dicam de pio modestoque inibi comprehenso amore, qua occasione etiam Iudæorum stultitiæ et mores mirifice exponuntur*¹.

486

LA PERPETVITÉ DE LA FOY DE L'EGLISE CATHOLIQUE TOVCHANT L'EVCHARISTIE DEFFENDVE *Contre le Livre du SIEVR CLAVDE, Ministre de Charenton. Quod apud multos unum invenitur, non est erratum sed traditum. Tert. de præsc. cap. 28. Imprimé à SENS par Louis PRUSSUROT, Imprimeur de Monseigneur l'Archevesque de Sens : Et se vend A PARIS, Chez CHARLES SAVREUX, Libraire juré, sous la Tour de N. Dame, du costé de l'Archevesché, à l'Enseigne des trois Vertus. M.DC.LXIX. Avec Approbations, & Privilege du Roy.*

Au verso du f. 24 liminaire :

Achévé d'imprimer pour la première fois le 25 de Février 1669.

1. Alexandre Helladius, *Status præsens ecclesiæ græcæ* ([Nuremberg], 1714, in-8°), pages 11-12.

Tome premier. In-4° de 38 feuillets non chiffrés, 970 + 172 + 86 pages et 6 feuillets non chiffrés.

Ce savant ouvrage a sa place marquée dans notre Bibliographie, car il renferme un certain nombre de traités et de documents rédigés tout spécialement, par des Grecs, pour y être insérés. Les plus considérables de ceux que contient le tome premier sont (pages 50 à 54 du petit texte) :

ENCHIRIDION SIVE *STELLA ORIENTALIS OCCIDENTALI SPLENDENS* ID EST, Sensus Ecclesiæ Orientalis, scilicet Græcæ, DE TRANSUBSTANTIATIONE CORPORIS DOMINI aliisque controversiis A Nicolao Spadario (*sic*) Moldavolacone, Barone ac olim Generali Wallachiæ. *Conscriptum Holmiæ anno 1667. mense Febr.*

Les auteurs de la *Perpétuité de la Foy* reproduisent l'extrait d'une lettre de M. de Pomponne à eux adressée, et où l'on trouve les détails suivants sur NICOLAS SPATHAR (pages 404 et suiv.) :

Le traité que le feu roy de Suède fit avec le Ragotski, prince de Transylvanie, et avec le prince de Moldavie, cousta les Estats à l'un et à l'autre, par l'opinion que conceut le Grand Seigneur qu'il y avoit quelque jonction resoluë contre luy. Il deposa le prince de Moldavie, qui, ayant perdu ses biens et ses Estats, eut recours à la Suede pour qui il avoit esté chassé, et en obtint quelques terres en Pomeranie, où il a toujours demeuré depuis. Ce prince a envoyé icy, depuis peu de mois, pour ses interests un gentilhomme nommé LE BARON SPATARI, qui avoit esté long-temps secretaire d'Etat lorsqu'il regnoit, et qui a depuis commandé les troupes sous les deux princes que le Turc a tout de suite donnez à cette province. Il le chargea d'une lettre qu'il me rendit. Je fus surpris de trouver un homme si voisin de la Tartarie autant instruit aux langues, et avec une connoissance aussi generale de toutes choses. Il parle bien latin : mais il pretend que, comme sa principale étude a esté le grec, il y est beaucoup plus sçavant. Il sçait assez bien l'histoire, et particulièrement celle de l'Eglise. Et, comme il a fort étudié les questions qui sont entre nostre religion et la

grecque, et mesme entre les Lutheriens et les Calvinistes, je l'ay cru aussi capable qu'homme du monde de bien sçavoir l'opinion des Grecs. Il a esté long-temps ministre de ses princes à la Porte, et c'est par là qu'il m'a expliqué que ce que le resident de Suede mande de Moscou, que les patriarches y doivent venir, ne peut estre, parce qu'ils ne sortent pas ainsi de leurs sieges. Ce sont seulement leurs legats qu'ils envoient pour appaiser le trouble que la deposition du patriarche de Moscovie avoit causé. J'ay esté bien aise de vous envoyer sa réponse, que je l'ay prié d'écrire sur les questions que l'on veut éclaircir. Il y travaille, et j'espere l'avoir avant que de fermer mon paquet. Il convient generalement avec nous sur toutes choses, et n'en differe que sur la procession du S. Esprit. Aussi vient-il toutes les festes à la messe chez moy, et, à l'exception du *Credo*, où il oublie le *Filioque*, il n'y a pas un meilleur catholique.

Après avoir reproduit cet extrait, les auteurs de *La Perpétuité de la Foy* ajoutent les réflexions suivantes :

Voilà l'histoire de ce seigneur. Et il est à remarquer que ces questions dont il est parlé dans cette lettre sont celles mesmes que l'on verra imprimées à la fin de ce volume, dont on avoit envoyé une copie à M. de Pompone. Elles contiennent clairement l'estat des differens qui sont entre nous et les Calvinistes, tant sur l'Eucharistie que sur quelques autres points. Ce fut à ces questions que ce Seigneur entreprit de répondre et, pour cela, il composa un écrit en grec et en latin, sous ce titre : *Enchiridion*, etc. (Voir ci-dessus le titre de cet opuscule.)

On le peut voir imprimé tout entier en latin à la fin de ce volume, n'ayant pas cru qu'il fust necessaire de le donner en grec, puisque le latin est aussi bien original que le grec, et qu'il le donna écrit de sa main à M. de Pompone en l'une et en l'autre langue.

Les pages 60 à 73 du petit texte contiennent le *Traité de l'Eucharistie de PAÏSIOS LIGARIDÈS*, lequel débute par cet intitulé :

Humillimus Metropolita Gazæ PAYSIVS LIGARIDIUS illustrissimo atque generosissimo Domino Residenti JOANNI DE LILIENTHAL Salutem plurimam dicit.

Il est signé : PAÏSIUS LIGARIDIUS CHIUS, Metropolita Gazæ Hierosolymitanus.

Et daté :

Datum in Alexiano Musæo, anno salutis 1666, octavo Novembris.

A la page 441, on trouve un extrait d'une lettre d'Arnauld de Pomponne, datée de Stockholm, le 10 septembre 1667, et dans laquelle on lit ce passage concernant PAÏSIOS LIGARIDÈS :

Il est Grec de nation et religieux de l'ordre de S. Basile. Il a étudié à Rome et à Padouë, et estant revenu de là à Constantinople, il y avoit esté fait archevêque de Gaza en Palestine. Le succès avec lequel il preschoit la religion grecque aux Turcs et quelque persecution qu'il craignoit que cela luy attirast, l'obligea à s'éloigner de Constantinople et à passer en Moldavie et en Walachie, qui sont de l'Eglise grecque. Sa reputation obligea le kzar à l'appeler à Moscou. Il est logé dans son palais, et est en fort grande estime en cette Cour. Sans l'ignorance de la langue du païs, il auroit apparemment esté eleu patriarche en la place de celui qui a esté déposé; et le sieur de Lilienthal m'a assuré que nul autre n'avoit tant de reputation et tant de sçavoir que luy en Moscovie. Il luy avoit témoigné qu'il avoit dessein de faire souscrire son escrit dans l'espèce de Synode auquel les legats des patriarches de Jérusalem et de Constantinople avoient esté envoyez; mais la chose luy parut depuis d'un trop long travail, parce qu'ayant écrit pour le sieur de Lilienthal en latin, il auroit fallu qu'il eust remis le mesme écrit en grec et qu'il l'eust fait ensuite traduire en moscovite, afin que les legats et les evesques du païs l'eussent pu entendre. Ainsi il le donna comme il l'avoit écrit d'abord.

(Page 442) : La datte de l'écrit marque mesme quelque consideration de l'auteur, puisqu'elle fait voir qu'il est logé

dans le palais mesme du grand duc, qui s'appelle Jean Alexiovitz, et c'est ce qui luy a fait nommer le lieu d'où il écrivoit : *Ex Alexeo* (sic) *Museo*.

LA PERPETUITÉ DE LA FOY DE L'EGLISE CATHOLIQUE TOUCHANT L'EUCARISTIE, DEFFENDUE *Contre les Livres du Sieur Claude Ministre de Charenton*. TOME SECOND. Contenant les preuves de la Doctrine de l'Eglise tirées de l'Ecriture ; & des Peres des six premiers Siecles, & la refutation des deffaites par lesquelles les Ministres se sont efforcez de les éluder, & principalement de leurs fausses comparaisons d'expressions, & des deux clefs celebres de *figure* & de *vertu*. A PARIS, Chez la Veuve CHARLES SAVREUX, Libraire Juré, au pied de la grosse Tour de Nostre-Dame, aux trois Vertus. M.DC.LXXII. AVEC PRIVILEGE, ET APPROBATION.

Au verso du feuillet 3 liminaire :

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le 12 Decembre 1671.

In-4° de six feuillets non chiffrés et 844 pages.

LA PERPETUITÉ DE LA FOY DE L'EGLISE CATHOLIQUE TOUCHANT L'EUCARISTIE DEFFENDUE *Contre les Livres du Sieur Claude Ministre de Charenton*. TOME TROISIÈME. Contenant la Réponse aux Passages difficiles des Peres objectez par les Ministres. ET La Confirmation de l'Union des Eglises Orientales avec l'Eglise Romaine, sur la Présence réelle, la Transsubstantiation, & autres points, par les Attestations authentiques de tous les Patriarches, & de la plupart des Evesques de ces Eglises, & par un grand nombre d'autres preuves. A PARIS, EN la Boutique de CHARLES SAVREUX. Chez GUILLAUME DESPREZ, au pied de la Tour de Nostre-Dame, du costé de l'Archevesché. M.DC.LXXIV. AVEC PRIVILEGE, ET APPROBATION.

Au verso du feuillet 11 :

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le 30 Mars 1674.

In-4° de 16 feuillets non chiffrés, 853 pages chiffrées, 1 page non chiffrée, et 2 feuillets non chiffrés qui se trouvent entre les pages 810 et 811.

Nota bene. La disposition typographique du titre de ce tome troisième n'est pas identique dans tous les exemplaires.

La lettre latine, si souvent citée, de PANAGIOTIS NICOUSIOS à M. de Nointel occupe les pages 595 à 597 de ce volume. Elle est datée d'Andrinople, le 20 décembre 1671.

Nota bene. Il existe, sous la même date que l'édition in-4°, une édition in-12 de *La Perpétuité de la Foy*, dont nous négligeons à dessein la description bibliographique.

Biblioth. nat. de Paris : D 7873 (Invent. D 6002).

Bibliothèque d'Émile Legrand.

487

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ, ΚΑΙ ΙΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΟΓΜΑΤΩΝ, ΕΙΣ ΩΦΕΛΕΙΑΝ τῶν ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ. Ἀπλῆ

φράσει παρὰ Γρηγορίου Ἱερομονάχου, καὶ Πρωτοσυγγέλου τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, τοῦ ἐκ τῆς ἀγίας μονῆς τῆς νέας, τῆς κειμένης ἐν Χίῳ συντεθεῖσα, ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΟΛΛΑ ΩΦΕΛΙΜΟΝ, καὶ πολλὰ χρειαζόμενον διὰ κάθε Χριστιανὸν, καὶ διὰ κάθε ἄλλον ἄνθρωπον, ὅπου θέλει νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν. Con Licenza de' Superiori, e Privilegio. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, Ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ. αχξθ'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλλιανῷ.

In-8° de 192 pages. Sur le titre, une vignette semblable à celle de la première édition (voir n° 238), représentant S. Jean Chrysostome. Communication de Gabriel Sophocle.

La présente édition ne diffère de celle de 1635 que par l'épître dédicatoire suivante :

Τῷ εὐγενεστάτῳ ἐν ἄρχουσι καὶ χριστιανικοπρεπεστάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Μάρκῳ τῷ Καγιάννῃ, ἐκ πόλεως Ῥιθύμνης τῆς περιφήμου Κρήτης, ἀνδρὶ σωφροσύνη, παρρησία, καὶ τινι ἐμφύτῳ διαθέσει πρὸς τὸ μεγαθύμως εὐεργετεῖν τοὺς

ἅπαντας ἐξοχωτάτῳ, ὁ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους τυπογράφος
Ἄνδρέας Ἰουλλιανὸς τὴν ἅπασαν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν.

Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ ἀειμνήστου μου πατρὸς, τοῦ ἑποίου ὁ ζήλος
πρὸς τὸ εὐγενέστατον τῶν Ἑλλήνων γένος καὶ εἴθνη ἦτονε κατὰ πολλὰ
ὑπερβολικῆ, ἄλλο δὲν σπουδάζω παρὰ τὴν αὐτὴν ἀγάπην νὰ φέρνω, καὶ
εὖνους εἰλικρινέστατος νὰ φαίνωμαι εἰς ὅλους κοινῶς τῆς Ἑλλάδος.
Πρέπει γὰρ (κατὰ τὸν εἰπόντα) τοὺς παῖδας ὡσπερ τῆς οὐσίας, οὕτω
καὶ τῆς φιλίας τῆς πατρικῆς κληρονομεῖν. Τούτου χάριν, καθὼς ἐκεῖνος
τῷ τότε καιρῷ μὲ τὴν τυπογραφίαν τῶν βιβλίων ἐγύρευε τὰ πλεῖα ἐξο-
χώτατα πρόσωπα τῶν Γραικῶν, διὰ νὰ τὰ ἀφιερῶνῃ εἰς τὴν ἐκείνων
ἀντίληψιν τοιουτοτρόπως ἐγὼ τὴν σήμερον μεταδίδωντας νεωστὶ τὴν
παροῦσαν Σύνοψιν τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων ἔξω διὰ
μέσου τῆς τυπογραφίας μου εἰς τὸ ἐνδοξότατον καὶ πολυθρύλλητον ὄνομα
τῆς χαριτομόρφου σου θεᾶς ἀφιερῶνῳ ὡς πλεῖα περίφημον καὶ περι-
θλεπτον, παρακαλῶντας τὸ μεγαλόθυμον τῆς ἀδολαμνησιακάου σου
ψυχῆς νὰ δεχθῇ τὸ μικρὸν ὡσπερ μέγα πρὸς χάριν τῆς πολλῆς καὶ
ἀμέτρου εὐλαβείας, οὐ μὴν δὲ καὶ χρέους ὑπεραπείρου, ὅπου εἰς τὴν
ἀκρόπολιν τῆς καρδίας τῆς φυλάττω. Τὸν ἔπαινον καὶ φήμην τῆς εὐγε-
νείας σου ἀφίνω νὰ περιγράψῃ διὰ ζώσης φωνῆς ἢ τῶν Ἐνετῶν βασι-
λεύουσα πόλις, καὶ ἅπας τόπος κοινῶς τῆς ἀνατολῆς καὶ δύσεως ἔπειδὴ
ὁμογνώμως μιᾶ φωνῇ κηρύττουσιν ἅπαντες τὸ γένος, τὴν τιμὴν, τὴν
ταπεινώσιν, τὴν ἀγαθότητα, τὴν ἀμνησιακίαν, τὸ ἐλεύθερον, τὸ φιλεῦ-
σπλαγχνον καὶ εὐσυνείδητον τῆς θεοσεβάστου σου ψυχῆς. Ἐρρωσο.

Ἐνετίησιν, ἀρχεθ', μαίω υἱ.

Marc Gagiannis, à qui est adressée cette épître, fut gardien de la
Colonie grecque de Venise, en 1666, 1670 et 1698 (Voir Jean
Veloudo, Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετῆζ, page 175).

Bibliothèque du Parlement hellénique.

488

Vera Relatione
DEL THAVMATVRGO DI CORFV
SPIRIDIONE

IL SANTO,

Oue si vede anco come da Costantinopoli, quando,
e per chi segui la sua Traslatione in quella

Metropoli, e come ne goda il

IVSPATRONATO

LA FAMIGLIA BVLGARI.

Consecrata all' immortal Merito

DELL' ILLVSTRISS. E REVERENDISS. MONSIG.

CARLO LABIA

Dignissimo Arciuescouo di Corfù,

DA

NICOLO BVLGARI

Dottor di Filosofia, e Medicina,

Nob. Corcirese.

IN VENETIA, Per il Mortali. M.DC.LXIX.

CON LICENZA DE' SUPERIORI.

In-4° de 8 ff. non chiffrés, 41 pages chiffrées et 3 pages blanches.
Vignette sur le titre. En regard du titre, un portrait de S. Spiridion gravé en taille douce et signé *Ruphonus f.* Le f. qui contient ce portrait appartient au premier cahier. Volume d'une rareté extrême.

En tête du volume, on trouve successivement (f. 4 r° à f. 8 v°) :

Illustrissimo e reverendissimo Signore,

Frà i iuspatronati ch' in questo terreno globo vengon da chi si sia goduti, pretiosissimo ed impareggiabile forse è quello del Thaumaturgo di Trimithunte SPIRIDIONE il Grande, di cui vive per intieri secoli iuspatronataria la Famiglia Bulgari, serva d'ossequio profondo di V. S. illustrissima e reverendissima. I prodigi ch' alla giornata sperimenta in esso la nostra Patria, le meraviglie autenticate da Dottori della Chiesa i più sublimi, il Corpo suo venerabile, ch' à spettatori sembra da capo a' piedi un

miracolo quotidiano, à bastanza convincon qual egli Tesoro ne sia.

Compare al Mondo la SUA RELATIONE, ed ancorche gli dia spirito SPIRIDIONE ergendola sù l'auge de' più rilucenti splendori, pure non osa apprir bocca che sotto l'aura della labra meliflue di Monsignor illustrissimo Labia.

Ad ella raccomanda e l'autore e sè stesso : e certa di vedersi sollevata sino al meriggio dall' eminenza di quell' Aquila, ch' hà l'equatore per seggio, *ὃ θηρεύσει* proverbialmente *τὰς μύσας*, ed in non cale porrà qualunque detrattoria mosca.

Son uno dei Consorti di questo iuspatronato, non è dubio ; mà la serie del discorso fondata in base di scritture incontrastabili fan ch' io non sia chi parli, mà la verità medesima, a cui devon tutti humiliarsi.

Vederà in essa V. S. illustrissima come da Costantinopoli, quando e per chi seguì la traslatione di questo sacrosanto Pastore à questa sua felice perciò Metropoli, che sotto la Protezione di SPIRIDIONE vanta d'esser, e senza rossore, l'antimurale del nome christiano. Del suo braccio destro, che tiensi con divotione à Roma, non sappiamo se sia stato smembrato qui à Corfù ò in Bizanzo, ò pure in Cipri, ove fù il Santo sepolto. Si hà solo per relatione data à Don CHRISTODULO, mio fratello, da regolari di S. Filippo Nerio, coll' occasione che dimorava in quel studio, qualmente la santità di Clemente VIII (che fù appunto il primo ad ingrandir coll' ottava nella di lei diocese l'officio di questo gran protettore dell' isola) l'abbia dato in dono al cardinal Baronio, tanto benemerito per i suoi Annali, quale l'abbia anco dedicato alla chiesa nuova della Congregatione di quell' Oratorio, di cui era quella Eminenza. Porgo in tanto à V. S. illustrissima e reverendissima i voti della mia divota osservanza, e miratore ed ammiratore insieme delle virtù sue sopragrandi dagli uditori acclamate ed adorate, le baccio humilmente le sacre mani.

Di V. S. illustr^{ma} e rever^{ma}

Divoto ed oblig. serv.

Corfù, li 10 aprile 1669.

NICOLÒ BVLGARI.

A CHI LEGGE

La famiglia BULGARI di Corfù discendente, per quello il nome stesso risuona, da Bulgaria, ò Volgaria, ch' è l'inferiore Misia degl' antichi, provincia d'Europa, ch' ebbe tanto ad emulare l'imperio d'Oriente, è stata sempre nobilissima, e feconda di eccellenti soggetti. E tralasciando i Bulgari di Toscana, che sono fuori della mia sfera, à Corfù, celebri furono STEMMATELLO BULGARI (per dar principio da chi fù primo à meritare il iuspatronato, del quale si tratta in quest' opera), fortunatissimo non tanto ne' beni caduchi, quanto dovizioso di celesti tesori; essendo che à questo solo frà Corcirensi toccò, per il matrimonio contratto con ASSIMINA, la pregiatissima reliquia del gran Thaumaturgo Spiridione; ARTEMIO, insigne per la dignità pastorale di protopapà di quella città e isola; VERTORI doi, l'uno cavalier e l'altro dottor; CHRISTODULO, non men celebre per l'esquisita peritia d'ambe le lingue, che per le cariche più sublimi di quella nobile patria; PIETRO, dignissimo sacellario; STEMMATELLO secondo, iuriconsulto ed orator celeberrimo, che meritò per le sue singolari doti le dignità più conspicue di quella spettabil città. Mà non è ramo di questo ceppo, qual non fruisca gl' honori, che per il merito di suddita volontaria gode singolarmente dalla munificenza publica quella privilegiatissima altrettanto quanto fedelissima Communità, anzi d'acerba morte estinto, di presente con amare lagrime deploriamo MARC' ANTONIO, laureato in ambe le leggi ed oratore eloquentissimo, la di cui facondia meritò le lodi d'un Senato veneto, mentre come ambasciador della patria perorò in quel serenissimo areopago. Fù questo fratello di NICOLÒ, l'autore dell' opera; il quale havendo comandato à me, GIULIO ZIBLETTI, di darla alle stampe, non hò potuto fare di meno ch' incontrare i suoi degni desiderij, non solo per la vicendevole amicitia ed oblighi che professo alla sua nobil casa, mà per la divotione ancora che speciale tengo a quel glorioso santo nato nel regno di Cipro, d'ondè io traggio l'ori-

gine. Mà perchè l'assistenza del torchio ricerca non men perito che diligente soggetto; quale correger dovesse gli errori che nella stampa occorono, quantunque malagevolmente, perciò raccomandai l'affare alla sublime intelligenza e non ordinaria sollecitudine del reverendissimo ed eccellentissimo Monsignor LUIGI GRADENIGO, già arciprete alla Canea, ed hora maestro e predicator famosissimo nell' un e l'altro idioma; soggetto veramente di quelle virtù e riguardevoli conditioni, che come da per tutto conspicuo, così nell' inclita città di Venetia lo rendono insigne e celebre. Tanto hò voluto significare à lettori, e perchè habbin contezza dell' autore, e per dimostrare l'osservanza, quale professo a' signor Corfiotti, nel cui argentato avello conservasi con tanto culto così pretioso tesoro.

Au feuillet 7 recto : Armes de Carlo Labia gravées en tailedouce.

IN ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. D. D. CAROLVM LABIAM,
MERITISSIMVM CORCYRÆ ARCHIEPISCOPVM,
EPIGRAMMA.

Labilium labes labefactat Labia labris;
labe laborifera nec labra lapsa labant.
Evehit hæc aquilæ regalis Carolus uncis;
doctiloquis illas deterit ipse labris.

Nicol. Bulgari Corcyr.

Feuillet 7 verso :

IN BEATISSIMVM NIC.ENVM PATREM
THAVMATVRGVM SPYRIDIONEM
TETRASTICHON EPIGRAMMA.

Spyridion laterem dum dextra strinxit : ab ipso
en subito tellus exiit, ignis, aqua.
Sicque patrem terra, unda natum, pneumaque flamma
ostendit trinum simplicitate deum.

Paul. Varvesii, med. Messan.

DISTICHON.

Arius a patribus dum non superatur, ab uno
Spyridione sacro vincitur eloquio.

ALIUD.

Spyridion monadam triadis convicit, et ipse
Arius erubuit : Synodus obstupuit.

Stephani Bulgari Corcyr.

Feuillet 8 recto :

Εἰς τὸ ὑπερφυῆς λείψανον τοῦ θαυματουργικωτάτου
Σπυρίδωνος τὸ παρὰ τῆ τῶν Κερκυραίων μητροπόλει,
ἐπίγραμμα.

Καὶ ζῆς ἐν μακάρεσσι, καὶ οὐ βαρὺν ὕπνον ἰαυεῖς·

ἀλλὰ φέρεις μορφήν ἀρτιθανοῦς, Σπυρίδων·

ἄσσα δέ σοι φθιμένῳ σταυρόγραφα ῥήγεα θῆκαν

λάτριες, εὐθρόπτου σιγῆς ἄμοιρα πέλει.

Καὶ λιπαρὴν Κέρκυραν ἔχεις, καὶ θαύματα πρήσσεις,

λάτρι φιλε Χριστοῦ, λάτρι φιλε τριάδος.

Matth. Carioph. episc. Icon¹.

Ἔτερον.

Κύπρος σε, Σπυρίδων ἱερώτατε, θρέψατο πρώην,

ἀλλὰ γε Κερκύρα σῶμα τεδὸν κατέχει.

Ζῶντά σε κείνη δερκομένη σφόδρα τέρπετο πᾶσα,

αὕτη κἂν θνητὸν πλὴν κατατέρπεθ' ὄλη.

Christod. Bulgari, presb. Corcyr.

Feuillet 8 verso : Permis d'imprimer daté du 18 avril 1669.

La page 22 de cette plaquette est occupée par une gravure en
taille-douce (signée *Ruphonus f.*), représentant S. Spiridion dans

1. Il y a dans l'original : *Teon*, faute typographique évidente. — Cette pièce
de vers est empruntée aux *Noctes Tusculanæ et Ravennates* de Jean-Matthieu
Caryophyllis (Rome, 1621, in-8°), pp. 26-27.

sa chässe. En tête on lit : ΔΕΙΨΑΝΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ.
IL CORPO DI SAN SPIRIDION, PROTETTOR DI CORFÙ. Au
bas, on lit ces vers qui font allusion aux armoiries de la famille
Bulgari gravées au milieu :

Stella ch' è Spiridion spirito al Leone
influe, e a' piedi suoi Cinthia ne pone.

A la page 23, on voit, gravées en taille-douce, les armes de la
famille Bulgari, et au dessous cette pièce de vers :

MADRIGALE.

S'allude all' arma gentilitia della famiglia Bulgari.

Non teme, ne paventa
Il Veneto Leon di Thracia Luna.
Operi pur fortuna
quanto vuol, quanto val, ch' in vano il tenta.
Da etherea gierarchia
Spiridion, stella fatal gl' in via
prosperi influssi : onde le corna sceme
con generoso ardir le calca e preme.

Gio. Tr. D. e K.

Bibliothèque publique de la ville de Corfou.

Cette relation a été, de nos jours, traduite en grec et imprimée
sous le titre suivant :

ΑΛΗΘΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ ΘΑΥ-
ΜΑΤΟΥΡΓΟΥ ΔΕΙΨΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ,
'Εν ἣ δεκνύεται πῶς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μετηνέχθη εἰς Κέρκυ-
ραν, καὶ πῶς ἡ οἰκογένεια τῶν Βουλγάρων ἔχει τὸ ἐπ' αὐτοῦ πατρω-
νικὸν δικαίωμα, ΠΑΡΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ ἰατροῦ
καὶ φιλοσόφου Κερκυραίου. Νῦν δὲ ἐξελληνισθεῖσα μετὰ σημειώσεων
καὶ προσθηκῶν ὑπὸ Ν. Τ. ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ ΚΑΙ Ν. Β. ΜΑΝΕΣΗ,
ἐκδίδεται δαπάνῃ Α. ΤΕΡΖΑΚΗ. ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ, ΤΥΠΟΓΡΑ-
ΦΕΙΟΝ ΕΡΜΗΣ Ἀντωνίου Τερζάκη. 1857.

In-8° de ἡ (8) et 72 pages, plus, en tête du volume, une lithogra-
phie représentant S. Spiridion dans sa chässe.

489

COMPENDIVM GRAMMATICÆ GRÆCÆ. Breuiter, dilucidè ordineque digestum. A P. ANDREA PERZIVALE Cretense So. Iesu. *Ad vsum Iuuentutis, quæ Græcarum litterarum studio operam nauat, in Collegijs eiusdem Societatis.* Editio Quarta, ab eodem Auctore recognita, & Aucta. *Opera, & sumptibus* ROCHI DE MERCVRIO. Panormi, Typis Bossij, 1669.

In-12 de 4 feuillets non chiffrés et 202 pages. Monogramme de la Compagnie de Jésus sur le titre. Volume d'une insigne rareté. Voir ci-dessus les numéros 425 et 429.

On lit sur le faux titre : COMPENDIVM GRAMMATICÆ GRÆCÆ.

A la page 5 : Approbation.

A la page 7 : AVCTOR AD LECTREM (*sic*).

Biblioth. communale de Palerme : CXXXI. A. 8.

490

ALEXICACUS : SPIRIT of *SALT* of the *WORLD* : Which vulgarly Prepared, is call'd The SPIRIT of *SALT* : OR, The TRANSCENDENT VIRTUE OF THE TRUE Spirit of *SALT* Long look'd for, And now Philosophically Prepared and Purified from all *hurtfull* or *corroding* QUALITIES, far beyond any thing yet known to the *World*, being both safe and pleasant for the Use of all *MEN*, *WOMEN*, and *CHILDREN*. By *Constantine Rhodocanaces*, *Græcian* of the Isle of *Chios*, and one of His Majesties *Chymists* : Who is the sole Author and Inventer of this SPIRIT. Living in *London*, next Door to the *Three Kings Inn* in *Southampton Buildings*, near the *Kings Gate* in *Holborn*. Where all manner of *Chymical Preparations* are carried on without any Sophistication or Abuses whatsoever. *This seventh Edition Enlarged with Testimonies, Advertisements, and rare MEDICAMENTS.* By his *Majes-*

ties special Direction and Allowance. Πάν ἀγαθὸν ἐκυτοῦ τοῖς ἄλλοις ἐστὶ κοινωνικόν. *London, Printed by W. G. MDCLXX.*

In-4° de 2 ff. non chiffrés et 24 pages. Au verso du titre, les armes d'Angleterre avec les devises : *Honni soit qui mal y pense et Dieu et mon droit.* Rarissime.

Page 24, on lit l'avis suivant :

I shall remove my Lodging, at Michaelmass next, to new *Pell-Mell*, two or three dores beyond the *George*, where I shall be known by my wonted Sign for the setting off the *Spirit of Salt*.

Bibliothèque du Musée britannique : 778. c. 41 (10).

491

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ

Νεωστὶ μετατυπωθὲν καὶ

διορθωθὲν παρὰ

ΤΟΥ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΕΝ

Ἱερομονάχοις Κυ Ἄρσενίου

Καλοῦδης τοῦ Κρητῆς.

Μετὰ Πασχαλίων ἐτῶν λζ'. καὶ

Συνταγματίου τινὸς περὶ τῶν
νηστειῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ εἰς

κοινὴν γλῶτταν μετενεχ-

θέντος παρὰ τοῦ λογιω-

τάτου ἐν Ἱερομονάχοις

Κυρίου Νικηφόρου τοῦ

Πασχαλέως.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. αχζ.

Παρὰ Ὀρσίνω Ἀλβρίτζη.

In-16 de ψλῆ (735) pages. Titre encadré d'un bois dans lequel, vis-à-vis de la ligne formée par les indications de lieu et de date, on voit, à droite et à gauche, une abeille et les initiales (NF) de l'imprimeur Nicolas Glykys. Impression rouge et noire.

Le *Paschaliūm*, qui va de 1670 à 1706, a été composé, comme l'indique la table des matières (p. 5), par ARSÈNE CALOUDIS.

Bibliothèque de l'Arsenal : Théol. 2257. 8°.

Nota bene. Nous possédons un exemplaire de cet *Horologium* qui diffère de celui que nous venons de décrire en ce qu'il est tiré de format in-12 (soit 30 cahiers de 24 pages et un cahier de 16 pages seulement).

492

ΛΟΓΟΣ
ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΓΕΝΕΘΛΙΟΝ
ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Σεβασμίῳ Ναῶ
Τοῦ Μεγαλομάρτυρος ΓΕΩΡΓΙΟΥ
Παρὰ ἸΩΑΝΝΟΥ ΜΠΑΛΑΟΥΡΑ. ἐξ Ἰωαννίνων.

Καὶ παρ' αὐτοῦ

Τῷ ἐν ἀρχαῖσι Ἑλληγομιωτάτῳ ἀνδρὶ καὶ ἐν λογίοις Πανευγενεστάτῳ
ΚΥΡΙΩ

ΠΑΝΩ τῷ ΙΕΡΟΜΝΗΜΟΝΙ

Ταπεινῶς ἀφιερωθεὶς.

Συντεθεὶς δὲ παρὰ τοῦ Λογιωτάτου ἐν Διδασκάλεις

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ Ἱερέως τοῦ ΣΚΟΥΦΟ (sic)

Φιλοσοφίας τε καὶ ἱερᾶς Θεολογίας Δόκτωρος καὶ ἡμετέρου Καθηγητοῦ.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, Παρὰ Ὀρσίνῳ Ἀλβέρτζιῳ. ἀχό.

SVPERIORVM PERMISSV.

In-4° de 16 feuillets non chiffrés, divisés en 4 cahiers de 4 feuillets chacun, signés ABCD. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rarissime.

Le feuillet 2 contient l'épître dédicatoire de JEAN BALAOURAS.

Bibliothèque du Musée britannique : 870. g. 1.

Cet exemplaire, le seul que nous ayons vu, est incomplet de son dernier feuillet ; mais comme le feuillet 3 du cahier D porte, à son verso, le mot τέλος, on peut supposer que le feuillet manquant est blanc.

493

Stella Orientalis, sive Oratio de Divo Nicolao Myrensi Antistite habita eius festo post Missæ Solemnia in Templo D. Georgii Græcorum Coram Illustriss. atque Excellentiss. D. D. Marco Contareno D. Marci Procuratore amplissimo, eidemque dicata a IOANNE PHILIPPO CHALICHIOPVLO Patrizio Cretensi. Venetiis. 1670. Ex Typ. Iuliana.

In-4°. Titre emprunté à : Gio. Cinelli Calvoli, *Biblioteca volante continuata dal dottor Dionigi Andrea Sancassani*, seconde édition (Venise, 1735, in-4°), tome II, p. 136.

494

ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΟΝ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ Περιέχον τὴν πρέπουσαν αὐτῷ Ἀκολουθίαν. Ἐν ᾧ προσετέθησαν, καὶ αἱ ἑπτὰ Οἰκουμενικαὶ ἄγιοι Σύνοδοι, καὶ τὰ Συνοικέσια. Ἔτι δὲ τὰ ἑπτὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Αἱ τέσσαρες Γενικαὶ ἀρεταὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος. Καὶ τὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἀμαρτήματα ἐν εἴδει δένδρου μετὰ τὴν Ἑρμηνείαν αὐτῶν. Ἔτι δὲ προσετέθη, καὶ μέρος ἀπὸ τὸν Φυσιολόγον. Τὰ πάντα μετ' ἐπιμελείας τυπωθέντα. Con licenza de' Superiori. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, Παρὰ Νικολάφ τῷ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ἀρχαά.

Titre de la seconde partie :

ΜΕΡΙΚΗ ΔΙΑΓΝΩΣΙΣ ΕΚ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ Φιλοσόφων περὶ φύσεως, Καὶ ἰδιωμάτων τινῶν ζώων, συναθροισθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν ἀρχιερεῦσι λογιωτάτου, κυρίου Δαμασκηνοῦ, τοῦ στουδίτου. Con licenza de' Superiori. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, παρὰ Νικολάφ τῷ Γλυκεῖ. ἀρχαά.

A la fin du volume :

Ἐύληψε τέρμα ὡς ἐδῶ τὸ παρὸν : —

Ἐν ἡμέραις ἐξ τὴν κτίσιν κτίσεις λόγε,

Οὐχ' ὡς βυπῆ τὸν κόσμον ἀσθενῶν κτίσαι,
 Ἄλλ' ἵνα ταῖς ἐξ προστιθείς τὴν ἐξέδωμην,
 Τὸν σαββατισμὸν τὸν τελευταῖον μάθω.

In-8° de 304 pages chiffrées en chiffres arabes. Le *Physiologus* commence par le second titre ci-dessus à la page 221. Très rare. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 118. 8°.

495

ICTOPIA THS ΣΩΣΑΝΝΗΣ. ENETIHΣIN. Περὶ Νικολάου τοῦ
 Γλουκεῖ. Ἐν ἔτι, ἀρχαί.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés. Vignette sur le titre. Très rare.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

496

PROFESSIO
 ORTHODOXAE
 FIDEI

AB ORIENTALIBVS

Facienda.

IVSSV SS. D. N.

VRBANI PP. VIII.

EDITA.

ROMÆ,

Typis Sacrae Congregat. de Propaganda Fide.

MDCLXXI.

In-4° de 1 feuillet blanc et 18 pages, dont la dernière blanche. Marque de la Propagande sur le titre. Plaquette rarissime. Grec ancien et latin en regard.

Bibliothèque de M. Ingram Bywater (à Londres).

497

ΑΠΟΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΚΡΙΣΙΣ Τῆς ἐπ' ὀνόματι Κυρίλλου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐκδοθείσης ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἴτουν ἀπιστίας τῶν Καθελινιστῶν ἢ συνήπται, ΚΑΙ Η ΤΩΝ ΑΝΑΘΕΜΑΤΙΣΜΩΝ Παρ' αὐτοῦ δὴ τοῦ Κυρίλλου πάλαι ἐκφωνηθέντων ἀπόρριψις. ROMÆ, Typis S. Congr. de (sic) Prop. Fide, MDCLXXI. SVPERIORVM PERMISSV.

In-8° de 159 pages. Marque de la Propagande sur le titre. Réimpression de l'édition de 1632. Peu commun.

Bibliothèque de l'École des langues orientales : R. VII. 78.

498

ΑΣΚΗΣΙΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ

BIBAIION ΠΟΛΛΑ ΩΦΕΛΙΜΟΝ

διὰ τὰ ἐπιστραφή ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν
Θεὸν λογιάζωντας τὰ ὑστερινάτου.

Ἦγουν. Τὸν θάνατον. τὴν κρίσιν. τὴν βασι-
λείαν τῶν οὐρανῶν; καὶ τὴν παντο-
νὴν κόλασιν τοῦ ἄδου.

Παιδισμοῦ ἐνθυμοῦ τὰ ἰστερινάτου, καὶ δὲν θέλεις
ἀμαρτέψειν. Σειράχ. κεφάλ. ζ.

Κόπος Νεοφύτου πρεσβυτέρου τοῦ Ροδινοῦ.

ROMÆ, Typis Sacræ Congregationis de Prop.

Fide. M.DC.LXXI.

SVPERIORVM PERMISSV.

In-8° de 63 pages. Marque de la Propagande sur le titre. Réimpression de l'édition de 1641. Peu commun.

Bibliothèque du Musée britannique : 868. d. 4.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ ΕΠΙ-
ΣΚΟΠΟΥ ΙΠΠΩΝΗΣ Ἐγχειρίδιον. Εἰς τὴν κοινὴν τῶν Ρωμαίων
γλῶσσαν μεθερμηνευθὲν ὑπὸ Νεοφύτου τοῦ Ροδινοῦ τοῦ Κυπρίου.
S.P.N. AVGVSTINI EPISCOPI HIPPONENSIS *Manuale*
In communem Græcorum linguam conuersum à *Neophyto*
Rhodino Cyprio. ROMÆ, Typis S. Cong. de Propaganda
Fide. 1671. *Superiorum permissu*.

In-12 de 99 pages. A la suite de cet ouvrage et avec une pagination respective, on trouve l'ouvrage suivant, lequel ne possède qu'un titre de départ :

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΠΠΩΝΗΣ Μονολόγιον Τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν θεόν.
Βιβλίον ἕν.

In-12 de 190 pages et 1 feuillet blanc.

La présente édition de ces deux ouvrages de saint Augustin, traduits par Néophyte Rhodinos, est la reproduction de celle qui parut en 1637. Voir le tome I, p. 349, n° 258.

Biblioth. Angélique (à Rome) : L. 10. 37.

Νεοφύτου Ῥοδινοῦ περὶ ἐξομολογήσεως. Βιβλίον πολλὰ
ὠφέλιμον διὰ τὰ ἡξεύρη κανεῖς τὰ ἐξομολογᾶ. Κατ' ἐρώ-
τησιν, καὶ ἀπόκρισιν συντεθέν. Romæ, typis Sac.
Congr. de Propaganda Fide. MDCLXXI.

In-12 de 235 pages et 2 feuillets blancs. Un exemplaire est coté 15 fr. dans le *Troisième catalogue de livres rares* (en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1869, in-8°), p. 11, n° 15.

Voir dans le tome premier, à l'année 1630, page 275, n° 202, la première édition de cet ouvrage.

ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗ, ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑ ΤΗΝ
 ΠΡΕπουσαν αὐτῇ Ἀκολουθίαν. Νεωστὶ Ἐνετίησι μετατυπωθεῖσα
 παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ. ἀναλώμασι μὲν καὶ καμάτῳ ἰδίῳ, σπουδῇ
 δὲ καὶ ἐπανορθώσει τοῦ Παναιδεσιμωτάτου καὶ Σοφωτάτου Ἀλοῦσίου
 τοῦ Γραδενίγου, ἤδη Πρωτοθύτου τῆς Πόλεως Κυδωνίας ἐν Κρήτῃ,
 καὶ νῦν Βιβλιοφύλακος τῆς Γαληνοτάτης ΤΩΝ ΕΝΕΤΩΝ ΑΡΙ-
 ΣΤΟΚΡΑΤΕΙΑΣ. CVM PRIVILEGIO. Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου
 Οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. αἰχρά. ΜΙΜΗΤΑΙ
 ΕΣΤΕ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΝ.

In-folio de 1 feuillet non chiffré et 200 (200) feuillets chiffrés. Titre encadré d'un bois. Impression rouge et noire. Rarissime édition. Communiqué par Gabriel Sophocle.

Au recto du premier f. chiffré on lit l'avertissement suivant :

Τοῖς σοφωτάτοις, ἐλλογίμοις καὶ λογιωτάτοις ἐντευξομένοις.

Ἰδοῦ σοι τὴν τῆς Παρακλητικῆς βιβλον παρ' ἐμοῦ νεωστὶ μετατυπω-
 θεῖσαν τοῖς ἴσοις τύποις, τῇ ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ ἰδίῳ καμάτῳ, ᾧ πανευκλεέ-
 στατον καὶ μεγαλοφρονέστατον τῶν Γραικῶν γένος. Ἰδοῦ καὶ σὺν αὐτῇ
 τὸ πρόθυμον καὶ διακαές τῆς πρὸς τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν ἐμῆς θερα-
 πείας εἰς μίμησιν τῶν πάλαι μοι τυπογράφων προγόνων ἧς ἕνεκα προ-
 θυμοτάτη ψυχῇ καὶ εἰλικρινεστάτῃ καρδίᾳ σπουδάζω περὶ τοῦ τὰς βίβλους
 τῆς ἀγιωτάτης καὶ ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας εἰς φῶς ἀνοθεύ-
 τούς ἐκδιδόναι, ἐν αἷς σύμπασαι παρὰ τῶν θεοφόρων πατέρων καὶ τινων
 ἄλλων περιβοήτων θείων ἀνδρῶν αἱ συντεθεῖσαι νυχθήμεροι θείαι ἀκολου-
 θίαι καὶ κανονικαὶ δεήσεις συνέχονται. Ὡν ἐφεξῆς ἐκάστην ἕξεις κατ'
 ἔτος, θεοῦ χορηγοῦντος, ἐπιμελεῖα καὶ διορθώσει τοῦ παναιδεσιμωτάτου
 καὶ σοφωτάτου Ἀλοῦσίου τοῦ Γραδενίγου, ἀρχιθύτου ἤδη πρότερον
 Κυδωνίας, ἐν τῷ παρόντι δὲ βιβλιοφύλακος τῆς τῶν κλεινῶν Ἐνετιῶν
 γαληνοτάτης Ἀριστοκρατείας, τοῦ μήτε ἀγρυπνιῶν, μήτε μόχθων, μήτε
 δαπανῶν ἰδίων (ἴν' οὕτως εἶπω) φειδομένου, πρὸς κοινὴν ὠφελειάν τε
 καὶ ἐπιτηδεύματα τοῦ ἀξιοπολυδοξάστου καὶ προσφιλεστάτου αὐτοῦ
 γένους· ἀνθ' ὧν δικαίως ἂν αὐτῷ μεγίστας τὰς χάριτας ἔχειν δεῖ.

Τούτου γάρ καί μόνου ἐνστατικῶς παρὰ τοῖς ἐκλαμπροτάτοις καί ἐξοχωτάτοις τῶν τῆς τοῦ Παταβίου σκουδῆς ἀπαρτιστῶν μεσιτεύσαντος, καί οἱ τρεῖς ὁμογνώμως, ὁ τοῦ Κονταρίνου δηλαδή Ἄνδρέας, ὁ τοῦ Σαγρέδου Νικόλαος καί ὁ τοῦ Νανίου Βαπτιστής (οἱ τρεῖς τῶ ἔντι φωστῆρες καί στυλοὶ τῆς Γερουσίας), πῆ μὲν ὡς κοινοὶ τῆς Ἑλλάδος θερμότατοι ὑπερασπισταὶ καί Μηχῆναι, πῆ δὲ ὡς τοῦ προρρηθέντος αὐθένται μερικοὶ καί προστάται, προσέταξαν καί ἰδίως με διεκέλευσαν μηδεμίαν διὰ βίου, οὐ μὴν ἐκκλησιαστικὴν βίβλον τολμᾶν ἐντυποῦν, ἀλλὰ καί μήτε ἄλλην τινὰ συγγραφὴν, ἄνευ ἀδείας διορθωτοῦ. Ταύτην οὖν τὴν τῶν ἐξοχωτάτων ἀπαρτιστῶν ἐντολὴν ἀσμένως ἐδεξάμην· καί πρῶτον μὲν, συμβουλή τε καί βοήθειά τοῦ προειρημένου σοφωτάτου, τὴν παροῦσαν ἦν ἔχεις Παρακλητικὴν μετὰ σκουδῆς ἐπεχειρησάμην· τὰς δ' ἐφεξῆς διὰ φροντίδος ἔσεται μοι ὅσον αὐτίκα ἐπιτελέσαι καί τυπῶσαι. Τοσοῦτων καί τηλικούτων σφαλμάτων ἅπερ ἐν τῇ παρουσίᾳ εὐρήσεις, τὸν τυπογράφον, οὐ μέντοι τὸν ἐπανορθωτὴν αἰτιῶ· μᾶλλον δ' ἐν αἰτίᾳ αὐτὴν τὴν τυπογραφίαν ποιῶ, ταύτης γάρ ἴδιόν ἐστι τὸ ἀμαρτάνειν παραπλησίως ὥσπερ σύμφυτον ἔνεστι τῇ ἀνθρωπότητι τὸ πλημμελεῖν.
Ἐρρωσθε.

Τῆς ὑμετέρας εὐγενείας ἀμετάτρεπτος καί πιστὸς δούλος,
Ἄνδρέας Ἰουλιανὸς ὁ τυπογράφος.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

502

DOCUMENTI SPIRITUALI DEL P. MAESTRO GIOVANNI
D'AVILA. ΝΟΥΘΕΤΗΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΑ-
ΤΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΑΒΗΛΑ, μεγάλου διδασκάλου τῆς
πνευματικῆς ζωῆς. Ἐρμηνευμένη εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῶν
Ρωμαίων, διὰ κοινὴν ὠφέλειαν τῶν εὐλαβῶν ἀνθρώπων. IN ROMA.
Nella Stampa della Sac. Congr. de Propag. Fide. MDCLXXI.
CON LICENZA DE' SUPERIORI.

In-12 de 88 pages et 4 feuillets blancs. Marque de la Propagande
au verso du titre. Réimpression de l'édition de 1637. Un exemplaire

est coté 10 fr. dans le *Troisième catalogue de livres rares* (en grec)
publié par Paul Lambros (Athènes, 1869, in-8°), p. 11, n° 16.

Biblioth. Angélique (à Rome) : N. 3. 12.
Bibliothèque d'Émile Legrand.

503

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ, ΚΑΙ ΘΕΟΣΤΕΠΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑΔΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΑΣ,

ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΑΣΗΣ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΝ

Ψαλλομένη τῇ ἐνδεκάτῃ τοῦ
ΦΕΥΡΟΥΑΡΙΟΥ ΜΗΝΟΣ.

Συντεθεῖσα παρὰ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΟΥ Ἱερέως τοῦ

ΤΖΑΝΕ λεγομένου ΜΠΟΥΝΙΑΛΗ, τοῦ εἰκονο-

γράφου Ἐφημερίου ἐν τῷ Ναῶ τοῦ Ἁγίου Μεγα-

λομάρτυρος ΓΕΩΡΓΙΟΥ τῶν Ῥωμαίων

τοῦ ἐν κλειναῖς Βενεταῖς, καὶ τυπω-

θεῖσα διὰ δαπάνης καὶ ἀναλω-

μάτων ἐνὸς Θεοσεβεστάτου

Χριστιανοῦ : —

CON LICENZA DE' SVPERIORI.

ΕΝΕΤΙΗCΙΝ

Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ : —

αρχά.

In-4° de 1 feuillet et id' (14) pages. Rarissime. Le feuillet qui se trouve en tête de cette plaquette contient au verso un portrait gravé de Théodora, assise sur un trône, tenant dans sa main gauche une icône de la Sainte Vierge, et ayant sur ses genoux un livre ouvert.

Les pages 3 et 4 sont occupées par une épître dédicatoire d'EMMANUEL TZANÈS BOUNIALIS aux Syndics de Corfou. Cette épître ne renferme rien d'intéressant.

Bibliothèque de M. le prince Georges Maurocordato.

504

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΦΩΤΕΙΝΗΣ

ΤΗΣ ΣΑΜΑΡΙΤΙΔΟΣ,

ἼΗ ὠμίλησεν ὁ Χριστὸς ἐν τῷ φρέατι.

Συντεθεῖσα παρὰ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ἱερέως τοῦ ΤΖΑΝΕ

λεγομένου Μπουνιαλή, τοῦ εἰκονογράφου, καὶ τυπω-

θεῖσα ἐκ τῶν ἀναλωμάτων τοῦ εὐγενεστάτου

Κυρίου ΝΙΚΟΛΑΟΥ

τοῦ ΠΟΥΛΗΜΕΝΟΥ

τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

CON LICENZA DE' SVPERIORI.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀρχά.

Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-4° de x' (20) pages, en un seul cahier signé A. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rarissime.

Les pages 3-4 sont occupées par une épître dédicatoire adressée à ΜΕΛΕΤΙΟΥΣ ΧΟΡΤΑΤΖΙΣ, et signée d'Emmanuel Tzanès Bounialis, de Rhéthymno. J'en extrais le passage suivant, le seul intéressant :

...Γνωρίζω τούτην τὴν ἀληθεῖαν ἐγὼ ὁ πανευτελής δοῦλος τῆς πανιερώτητός σου, καὶ διὰ τοῦτο ἔστοντας καὶ ὁ εὐγενὴς Πουλημένος κύριος Νικόλαος, παρακινημένος ἀπὸ θερμότητην εὐλάβειαν ὅπου ἔχει εἰς τὴν πολυάθλον καὶ χριστοκάλεστον Φωτεινὴν τὴν Σαμαριτίδα, ὑποσχέθη νὰ κἀνη κάθε χρόνον τὴν ἁγίαν τῆς ἑορτῆν, διὰ τὴν ὑπερφυῆ θαυματουργίαν ὅπου εἰς τοῦτον ἐποίησεν χαρίζωντάς του τὸ φῶς τῶν ὀμμάτων του, ὅπου σχεδὸν τὸ εἶχε χαϊμένον· διὰ τὴν ὁποῖαν αἰτίαν στοχαζόμενος τὸ χρέος τῆς ἀνταποδόσεως πῶς εἶναι μέγαν εἰς τὴν πολλὴν του ἀδυναμίαν, καὶ δὲν εὐρίσκωντας ἄλλον τρόπον τῆς εὐχαριστείας παρὰ μὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς εὐεργεσίας, καὶ μὲ τούτην τὴν πενιχρὰν ἀκολουθίαν, ὅπου ἐγὼ ὁ οἰκτρὸς ἐν ἱερεῦσι καὶ ἄμωσος ἐσύνθεσα, ἐσυλλογίσθη, ἐπειδὴ

μέλλει νὰ κάνη τήν μνήμην της καί εἰς τὰ μνηαῖα δὲν εὕρισκεί τίποτας
νὰ της ψάλλη τήν παρουσαν ἑορτήν, διὰ ἰδίας ἐξόδου εἰς δόξαν της ἀγίας
νὰ τυπώση.

Bibliothèque de M. le prince Georges Maurocordato.

505

PALLAS ARMATA

Siue de Litterariæ Militiæ Expeditione
ad Studium

ORATIO

In Anniuersaria Studiorum Apotheosi

Habita in Patauina Basilica

A GEORGIO CALAFATTI

Patricio Cretensi.

Sub felicissimis Auspicijs Illustrissimi, nec non

Generosissimi D. D.

MARCII PLACENTINI

NOBILIS A CASTRO FRANCO

Equitis Regis Christianissimi.

Almæq; D. D. Iuristarum Vniuersitatis Pro-Rectoris, ac

Syndici meritissimi, eidemq; Dicata.

PATAVII, Typis Pasquati, Almæ Vniuersitatis Sta-
tionarij, & Impressoris. *Super. Permissu.* 1671.

In-4° de douze pages. Plaquette de la plus insigne rareté. Com-
muniqué par Marc Girardi, préfet de la Bibliothèque universitaire
de Padoue.

En tête de l'opuscule on trouve l'épître dédicatoire à Marcus
Placentinus.

Biblioth. universitaire de Padoue : Busta 435. 17.

506

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΟΡΘΟΔΟΞΗ

Εἰς κοντολογίαν

Διὰ κοινήν ὠφέλειαν.

IN ROMA.

Nella Stampa della S. Congr. de Prop. Fide.

M DC LXXI.

Con Licenza de Superiori.

In-12 de 51 pages. Marque de la Propagande sur le titre. Rare.

Biblioth. Casanatense (Rome) : II. XX. 7.

507

BIBΛION ONOMAZOMENON, NEOS ΘΗΣΑΥΡΟΣ Μετὰ τῶν
μὴ προϋπαρχουσῶν εἰκόνων τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων ὀμιλιῶν.
Νεωστὶ μετατυποθὲν, καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθὲν. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ.
Παρὰ Νικολάῳ τῷ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ἀγρό'.

In-4° de 4 ff. non chiffrés et 380 pages. Titre encadré d'un bois,
autres bois dans le texte. Communication de Gabriel Sophocle.

En tête du volume on lit l'avis suivant :

Πᾶσι τοῖς ἐντευξομένοις τὸ χαίρειν.

Ἄδαπάνητος ἐλογίζετο σχεδὸν ἀπ' ὅλους ὁ θησαυρὸς τοῦ βασιλέως
Λυδίας Κροίσου, ἐπειδὴ καὶ ἀπ' ὅλα τὰ ἐκλεκτὰ καὶ πολύτιμα πράγματα
ὅπου εἰς τὸν τετραπέρατον κόσμον εὐρίσκοντο ἐκεῖνος μόνος ὑπὲρ πάντας
ἐπερίσσευε καὶ εὐπύρει. Ὅμως εἰς ὀλίγον τοῦ χρόνου διάστημα οὐ
μόνον ἐκεῖνά του τὰ ἐξαισία ταμεία καὶ ἀφθονοπάροχα γαζοφυλάκια
ἐχάθησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κροῖσος μ' ὅλα του τὰ στρατεύματα ὑπὸ

τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου παντελῶς ἀφανίσθη. Ἰδοὺ λοιπὸν ἕτερον NEON ΘΗΣΑΥΡΟΝ ἐγχειρίζω σοι, ὃ φιλευσεδέστατον τῶν Ἑλλήνων γένος, ὃ ὁποῖος οὔτε ἀπὸ ἐχθρῶς ἀφανίζεται, οὔτε βγάνωντας ἀπ' αὐτὸν καθημερινῶς καταδαπανᾶται, ἀλλ' ὅσον περισσότερο βγάνεις, τόσον σὺ θησαυρίζεις ἐν πάσῃ ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ, καὶ ἀφθόνως πλουτεῖς τῆς ψυχικῆς τελειότητος, αὐτὸς δὲ οὐδὲ ποσῶς ὀλιγοστεύει, ὡσάν ἐποῦ εἶναι φύσει ἀκατανάλωτος. Ἄφες λοιπὸν πάσας τὰς τερατολογίας τῶν ποιητῶν, ἢ τῶν ῥητόρων τὰς ὑπερβολὰς τε καὶ σχήματα, καὶ ἀνάγνωθι τοῦτον τὸν νέον Θησαυρὸν, ἐπειδὴ ἐὰν ἀκριβῶς καὶ ἐπιμελῶς θεωρήσῃς εἰς τὴν τούτου διήγησιν, θέλεις εὑρεῖ ἔχει λίθους πολυτίμους, ἔχει χρυσὸν ἢ ἄργυρον, οὔτε ἄλλον πλοῦτον ῥευστὸν καὶ φθαρτὸν (ὃ ὁποῖος, κατὰ τὸν Ἰσοκράτην, κακίας μᾶλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρέτης ἐστίν), ἀλλ' ἔνθεα κατορθώματα ὁσίων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, βίους ἀγίων πολυτελεῖς, θαυμασίους ἀγῶνας καὶ παλαίσματα θεῶν μαρτύρων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θέλεις καρπωθῆ ψυχικὴν τὴν ὠφέλειαν, καὶ θέλεις γένη κληρονόμος τῆς οὐρανόου βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

Γεώργιος ἱεροδιάκονος Σουγδουρῆς, ὃ ἐξ Ἰωαννίνων.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

508

ΑΠΟΚΤΟΛΟΣ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ. Νεωστὶ μετατυπωθεὶς καὶ μετ' ἐπιμελείας ὧν εἶχεν πρῶτερον σφαλμάτων ἐκκαθαρθεὶς. Ἡ πίστις ἡμῶν οὐκ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. Παρὰ Νικολάω τῷ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ἀχρῶ'.

In-4° de 324 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Impression rouge et noire. Communication de Jean Korssounsky.

Biblioth. de la Laure de S. Serge (près Moscou) : 17. 111.

509

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΝ

ΤΟΥ

ΟΛΟΥ ΕΝΙΑΥΤΟΥ

ΠΛΟΥΣΙΩΤΕΡΟΝ

τῶν ἄλλων,

Περιέχον ἀπάσας οὐμὴν τὰς ἐν τοῖς προ-
τυπωθεῖσιν Ἀνθολογίοις Ἀκολουθίας

καὶ Ἑρμηνείας, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν

ΟΚΤΩΗΧΟΝ μετὰ τοῦ ἐτέρου

Κανόνος τῆς Παρακλήσεως.

Προσέτι Πασχάλια, ἐτῶν, ξ'.

Ἐκδοθὲν μὲν παρ' Ἀνδρέου Ἰουλιανοῦ τοῦ Τυπο-
γράφου ἀναλώμασι καὶ τύποις τοῖς αὐτοῦ.

Διορθωθὲν δὲ ἀκριβῶς παρὰ τοῦ Παναι-

δεσιμωτάτου καὶ Σοφωτάτου Ἀλουῦσιου

τοῦ Γραδενίγου, ἀξιωτάτου Βιβλιοφύ-

λακος τῆς Ἑνετιῶν Ἐνδοξοτάτης

καὶ Γαληνοτάτης Ἀριστοκρατείας.

CON LICENZA DE' SVPERIORI.

Ἐνετίησιν, ἔτει ἀπὸ τοῦ Παρθενικοῦ Τοκετοῦ ἀχρόβ'.

In-folio de 322 ff., dont les 295 premiers chiffrés en grec et les 27 derniers non chiffrés. Titre encadré d'un bois. Impression rouge et noire. Rarissime et précieuse édition.

Au recto du f. 2 on lit l'épître suivante :

Τῶ πανικιδεσιμωτάτῳ καὶ ἐξοχωτάτῳ, σοφωτάτῳ τε καὶ
λογιωτάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Ἀλουσίῳ τῷ Γραδενίῳ, πρωτο-
παπᾶ ἤδη Κυδωνίας, νῦν δὲ βιβλιοφύλακι τῆς τῶν Ἑνε-
τῶν ἐνδοξοτάτης καὶ γαληνοτάτης ἀριστοκρατείας, Ἀνδρέας
Ἰουλιανὸς ὁ τυπογράφος τὴν ἅπασαν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν.

Τὰ αἴτια ὅπου παρακινούσι τοὺς συγγραφεῖς νὰ ἀφιερῶνουν τὰ τῶν
ιδίῳν μόχθων συγγράμματα καὶ τὰς τῶν βιβλίων ἐκδόσεις εἰς ὑποκείμενα

ἢ πολυχρήματα ἢ πολυμαθέστατα, τὰ αὐτὰ καταναγκάζουσι καὶ τοὺς τυπογράφους πρὸς τὴν τῶν βιβλίων ἀφιέρωσιν. Τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον ἔχωντας εἰς μίσος ἐγὼ, διατὶ εἶναι ἢ αἰσχροτάτη φιλαυτοαισχροκέρδεια, καθὼς εἶπεν ἐκεῖνος· ἄρ' ἔστιν αἰσχροτάτον αἰσχροκέρδεια; πρὸς τοῦ λαβεῖν γὰρ ὦν ὁ νοῦς τᾶλλ' οὐχ ὀρᾷ· καὶ τὸ δεύτερον εἰς ἐχθραν, ἐπειδὴ εἶναι ἡ πανουργοκολακεία, εἰς ψόγον τῆς ὁποίας λέγει ὁ ποιητής· ἐχθρὸς γάρ μοι κείνος ὅμως αἶδαο πύλησιν, ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ βάζει· εὐπρόσδεκτόν μου φαίνεται τὸ τρίτον, ὅπου εἶναι ὁ ἔπαινος, κατὰ τὸν εἰπόντα· φίλων ἔπαινον μᾶλλον ἢ σαυτοῦ λέγε· καὶ τέλος πάντων εὐχάριστον τὸ ὕστερον ὅπου βέπει πρὸς ὑπερασπισμὸν καὶ ἀντιληψίν· τὸ ὅποιον, ὡς ἔχοντα πολλὰς ἀντιλήψεις καὶ ὑπονοίας πρὸς τὸναντίον, κατὰ τὸν θεῖον διδάσκαλον, ἀντιληπτικὸν ὀνομάζεται. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ σκοπός μου, μὲ τὸ νὰ ἀφιερῶσω εἰς τὸ πολυμαθέστατον τοῦ ἀξιοπρεπεστάτου σου προσώπου ὑποκείμενον τὸ παρὸν Ἀνθολόγιον, τῶρα νεωστὶ μετατυπωθὲν παρ' ἐμοῦ μετὰ προσθήκης τῆς Ὀκτωήχου καὶ τοῦ ἑτέρου κανόνος τῆς παρακλήσεως, νὰ γυρεύσω ἀπὸ τὴν παναιδεσιμότητα καὶ ἐξοχότητά σου, σοφώτατέ μοι καὶ λογιώτατε, ὡς φιλαυτός τις, φιλοδωρίας ἢ ἄλλα εὐεργετήματα· οὔτε, ὡς ἄλλος εἴρων δολιόφρων, νὰ θέλω νὰ καταθωπεύσω τὴν σὴν χαριτόμορφον θέαν, ἐπειδὴ εἶσαι φύσει μισοκόλαξ· ἀλλ' οὔτε διὰ νὰ σὲ ἐγκωμιάσω ὡς ἄνδρα εὐγενεῖα, σοφία καὶ ἀρετῇ τοὺς ἄλλους ὑπερέχοντα, ἐπειδὴ ἐκ στόματος σοφῶν καὶ ῥητόρων μεγάλων, εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν, μάλιστα ἕως καὶ εἰς τὰ τῆς ἀλλοδαπῆς ὅρια, σοῦ καταρτίζονται πανηγυρικά, καὶ ἄδεται εὐφώνως τὸ ὄνομά σου εἰς τὰς τυπογραφίας τοῦ κόσμου. Οὗ ἕνεκα νὰ ἔχη χάριν τυχαίνει ἢ σοφωτάτη σου ψυχὴ εἰς τὴν Ἐνετιῶν γαληνοτάτην Γερουσίαν· ἢ ὁποῖα, μὲ τὸ νὰ ἐκόσμησε καὶ νὰ σὲ ἀνεβίβασεν εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ κοινῶ βιβλιοφύλακος, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ὅλους τοὺς ἑναρέτους τοῦ σύμπαντος νὰ σοῦ ὑφαινοπλέκουν σεμνοποιίας· καὶ τοῦτο εὐλόγως, διατὶ ὅσοι διάγουσιν ὑπὸ τὴν σκίαν τοιαύτης ἐνδοξοτάτης ἀριστοκρατείας καὶ τοιοῦτου γαληνοτάτου δουκὸς μὲ καθήκον ἢ ἄλλην ἀξιοπρέπειαν, ὅλοι κοινῶς περίφημοι καὶ τρισόλθιοι ἢμποροῦσι νὰ κρᾶζονται, πλὴα παρὰ νὰ ἦσαν ὑπὸ τὴν σκέπην μοναρχῶν, τυράννων, βασι-

λέων καὶ αὐτοκρατόρων τῆς ὁποίας τὴν αὐθεντίαν καὶ κράτος νὰ στερειώνῃ κύριος ὁ θεὸς ἤρεμον καὶ ἡσύχιον, διὰ πρεσβειῶν τῆς ἀειπαρθένου καὶ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ περιεχομένων ἁγίων, εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας, μὲ ἐπίδοσιν βασιλείας καὶ διαμονὴν ἀϊδιότητος.

Τὸ ἀφιερώνω λοιπὸν διὰ τὰ σ' ἔχη συνήγορον καὶ ὑπερασπιστὴν ἢ τυπογραφία μου τῆς ὁποίας δικαίως ἐκρίθης κατ' ἐκλογὴν καὶ ἐξοχὴν ἄγρυπνος καὶ ἐπιμελέστατος διορθωτῆς, κατὰ τὸ δόγμα τῶν ἐκλαμπροτάτων καὶ ἐξοχωτάτων κκ. μεταμορφωτῶν τυπωθὲν ἐν μηνὶ δεκεμβ. κγ αχρά. Τῶν ὁποίων πρέπει νὰ παρακαλῇ τὸ περιβόητον γένος τῶν Γραικῶν ὑγείαν, εὐδαιμονίαν καὶ γῆρας ἐπιμήχιστον, διότι φιλοστόργως ἐφρόντισαν, καὶ ἐξουσιαστικῶς ἐδογματίσαν τὴν κοινὴν διορθωσιν τῶν βιβλίων τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Δέξ' οὖν, παρακαλῶ σε, σοφώτατέ μοι, πρὸς σημεῖον τῆς πρὸς σέ μου ἀμετατρέπτου θεραπείας, τὸ παρὸν ὅπου προσφέρω τῇ σου λογιότητι διὰ τὴν ὥραν βιβλίον, ἐπεὶ περὶ τοῦ λοιποῦ θέλεις ἔχη καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τάξιν εἰς ὀλίγον τοῦ χρόνου διάστημα, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μου εἰς τὴν ἐπιστολὴν τῆς Παρακλητικῆς, καὶ, ἂν ἴσως εἰς ἐκείνην ὥσπερ καὶ εἰς τοῦτο τρέχουσι παραμικρότατα σφάλματα τῆς τυπογραφίας, σύγγνωθι, παρακαλῶ σε, τῇ ἀπειρίᾳ τῶν ἐργατῶν καὶ συναρμοστῶν, οἱ ὅποιοι, διὰ τὸ μὴ ἄδειαν ἄγειν, συνθέτουσι κάμμιαν φορὰν εἰς τὴν ἀπουσίαν μου. Ἄλλὰ θεοῦ χορηγούστος, τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, τὸ ψυχωφελέστατον Τριῶδιον, τὸ πολυέορτον καὶ μελιρρυτόμελον Πεντηχοστάριον, καὶ τὰ ἐπιλοιπα τῆς καθόλου ἀκολουθίας αὐτοχειρῶς θέλω συνθέσῃ ἐγὼ ὁ ἴδιος μὲ ἄγρυπνον ὄμμα καὶ προσοχὴν τοῦ νοός· καὶ τότε λαμβάνωντας ἢ λογίτης σου περισσοτέραν τὴν ἀφορμὴν ἀπὸ τοὺς περισσοῦς μου κόπους, περισσότερον προσέτι τὴν θέλει ἔχη ἢ ἐπαγγελία μου βοηθόν. Ἐρρωσο καὶ με, ὥσπερ φιλεῖς, φίλει, ἀμνηστίακε τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν φίλων εἰλικρινέστατε.

Ἐνετίησιν, ἀπὸ τοῦ παρθενικοῦ τοκετοῦ αχρὸ', ἰουλίφ δ'.

510

Ἀνδραγαθείαις τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἀνδρειοτάτου Μιχαήλ Βοϊβόνδα·
 ἔτι δὲ καὶ τὰ ὅσα ἐσυνέβησαν εἰς τὴν Οὐγκροβλαχίαν ἀπὸ τὸν καιρὸν
 ὅπου ἀφέντεψεν ὁ Σερμπάνος Βοϊβόνδας ἕως Γαβριήλ Μογιλα
 Βοϊβόνδα· ἔτι δὲ περιέχει καὶ τινὰς παραγγελίας πρὸς τὸν Ἀλέξαν-
 δρον Ἡλιάσι Βοϊβόνδα, καὶ εἰς ὅλους τοὺς διαδόχους τῆς Ἀφεντείας,
 καὶ θρῆνος περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Con Licenza de' Super-
 iori. Ἐνετίησι, Παρὰ Βαλεντίνι Μορτάλει. ἀχὸβ'.

Titre de la seconde partie :

ΕΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΥΓΚΡΟΒΛΑΧΙΑΝ
 Τελεσθέντων, ἀρξαμένη ἀπὸ Σερμπάνου Βοϊβόνδα, μέχρι Γαβριήλ
 Βοϊβόνδα, τοῦ ἐνεστῶτος Δουκός. Ποιηθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν Ἀρχιερεῦσι
 Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Μυρέων, Κυροῦ Ματθαίου τοῦ ἐκ Πογω-
 νιανῆς. Καὶ ἀφιερωθεῖσα τῷ ἐνδοξωτάτῳ (sic) ἄρχοντι Κυρίῳ Ἰωάννῃ
 τῷ Κατριτζῆ. Con Licenza de' Superiori. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, Παρὰ
 Βαλεντίνι Μορτάλει. ἀχὸβ'.

In-8° en deux parties comprenant ensemble 174 pages et un feuil-
 let blanc. La seconde partie commence à la page 64. Rarissime
 édition.

Le seul exemplaire de cette édition que j'aie eu sous les yeux se
 trouve dans ma bibliothèque. Il est malheureusement incomplet du
 titre de la première partie, que l'on a remplacé par un feuillet con-
 tenant écrit à la main l'intitulé ci-dessus reproduit.

En tête du volume on lit la préface suivante, qui ne manque pas
 d'avoir un certain intérêt.

Πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας τῷ παρόντι ποιήματι πᾶσαν
 χαρὰν καὶ εὐφροσύνην παρὰ θεοῦ.

Ὅταν τις ἀνθρωπος ἀκούῃ διὰ λόγου πράξεις καὶ ιστορίας ἐνδὸς
 μεγαλοψύχου καὶ ἀνδρειωμένου, ὅλως δι' ὅλου ἡ διάνοιά του καὶ ὅλη
 του ἡ διάθεσις συντρέχει ἐκεῖ ὅπου ὁ λόγος τῆς ιστορίας διαγράφει τὸ
 πρᾶγμα. Τοιοῦτον καὶ παρόμοιον συνέβη καὶ εἰς ἐμέ, ἀγαπητοί μου

ἀδελφοί, ἀκούοντας τὰ προτερήματα τοῦ ἀνδρειοτάτου Μιχάλη· καὶ δὲν φαντάζομαι ἄλλο, μόνον πῶς τὸν βλέπω νὰ ἀνδραγαθῇ μετὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ βραχίονα, εἰς τόσον ὅπου ἐκατέβαλεν ἕναν λέοντα ὅπου ἐκαυχᾶτον πῶς κυριεύει ὅλον τὸν κόσμον, καὶ τὸν ἐταπεινώσεν τόσον ἕως ὅπου τοῦ ἔστειλεν μεγάλα χαρίσματα νὰ ἔχη τὴν ἀγάπην του. Καὶ οὕτως ἐκράτησεν τὴν ἐξουσίαν τῆς Οὐγγροβλαχίας μετὸ σπαθί του εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν, καθὼς ἡ ἱστορία τὸ δείχνει πλατύτερον, καὶ τοῦτο ὅλον ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν μέγαν ζῆλον ὅπου φυσικὰ εἶχεν πρὸς τὴν πατρίδα του, τὴν περίφημον Βλαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη. Μὴ δυνάμενος νὰ τὴν βλέπῃ εἰς τὰ ἔσχατα κινδυνεύουσαν, ἐπειδὴ ἐκαταπατήθη ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς διὰ τὰ πολλὰ χρέη ὅπου συνέβαινον, μετὸ νὰ ἀλλάσσονταν οἱ ἀφεντάδες συχνάκις, καὶ ὅλα τῶν παλαιῶν τὰ χρέη τὰ ἐδέχεται ὁ νέος αὐθέντης, κατὰ διαδοχὴν ὥστε ὅπου ἐπληθύνθη τὸ χρέος καὶ ἀπῆγεν εἰς ἄπειρον εἰς τρόπον ὅτι οἱ ὀφειλέται, μὴ ἔχοντες ἐλπίδες νὰ πληρωθοῦν, ἔγιναν τύραννοι, καὶ ἤρπαζαν τῶν ἀρχόντων τὰ πλοῦτή τους δυναστικῶς, καὶ τῶν πτωχῶν τὰ τέκνα τους, καὶ τὸν ἀφέντην τὸν ἐξῆριζαν καὶ ἐλίθαζαν. Τοῦτο βλέπωντας ὁ πολὺς τὴν γνώσιν καὶ ἀνδρείαν Μιχάλης, ἔβαλεν καλὴν βουλήν νὰ λυτρώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὰ πάθη ὅπου τὴν ἐτριγύρισαν. Καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῆ ἔχρονιά ἀφῆ, καὶ μετὰ κάθε τρόπον καὶ μέσον ἔλαβε τὴν αὐθεντίαν τῆς Βλαχίας ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον τῆς πόλης. Καὶ, κατὰ τὸ σῆμα, ἔστειλε καὶ αὐτὸς ὅλα τὰ χρέη τῶν ἀπερασμένων ἀφεντάδων μετὰ ὑπόσχεσιν νὰ τὰ πληρώσῃ· διὰ τὸ ὅποιον σύντομα ὅπου εὐωδῶθη καὶ ἐκάθισεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ αὐθέντης, μετ' ὀλίγης ἡμέρας ὅλους ἐκείνους τοὺς δυνάστας ὅπου ἐτυραννοῦσαν τοὺς ἐφόνευσεν· καὶ ἐστάθη ἀνδρείως εἰς τὴν αὐθεντίαν δεκατρεῖς χρόνους ἀντιτασσόμενος εἰς ὅλους ἐκείνους ὅπου κατὰ καιρὸν ἐβουλήθησαν νὰ τὸν διασείσουν, καθὼς εἰς τὰς ἀνδραγαθίας του φαίνεται, ἀπὸ τὰς ὁποῖες δὲν εἶναι γραμμένες οὐδὲ τὸ μικρότατον μέρος. Ὑστερον δὲ τὸν ἐπιβουλεύθη ὁ Ζώρζης Μπάστας, σερδάρης τοῦ φουστᾶτου τοῦ νέμισκου, καὶ σύντροφος αὐτοῦ τοῦ Μιχάλη· καὶ ἔστειλεν ἀνθρώπους ἀρματωμένους καὶ ἐφόνευσάν τον εἰς τοὺς κάμπους τῆς Τόρτας, ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκειτον τενωμένους εἰς τοὺς τόπους τῆς Ἐρδε-

λίαν, ὅπου εἶναι θρόνος τῶν κράληδων· εἰς τὸν ὁποῖον τόπον ὁ ἀνδρεῖος Μιχάλης, ὅταν ἐκάθισεν κράλης ἔκτισεν ἓνα μοναστήριον τῶν ὀρθοδόξων, καὶ στέκεται ἕως τὴν σήμερον εἰς δόξαν θεοῦ καὶ αἰδίου μνήμην καὶ ψυχικὴν του σωτηρίαν.

Τὸ δὲ αὐτοῦ ὑπόμνημα ἐγράφη μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπὸ τὸν κύριον Σταυρινὸν, βιστιάριον τοῦ ῥηθέντος κυροῦ Μιχάλη, φυλακωμένου (sic) ὄντος (sic) ἀπὸ τὸν ἀνωθεν Μπαστιᾶν εἰς τὸ κάστρον τῆς Μπίστριτζας (ὡς λέγουσιν, μὲ τὸ θέλημά του), καθὼς εἰς τὸ τέλος τῆς ιστορίας φαίνεται. Ὑστερον δὲ μετὰ τριάκοντα χρόνους ὁ αὐτὸς Σταυρινὸς ἐφρονεῦθη ὁμοῦ μὲ τὸν υἱὸν του ὑπὸ Στεφάνου βοεβόδα εἰς τὴν Μπογδανίαν, χωρὶς πταίσιμον. Καὶ μετὰ πολὺν καιρὸν εὑρέθη αὐτὸ τὸ ὑπόμνημα ὁμοῦ μὲ ἄλλον ἓνα ποιηθὲν καὶ γραφὲν παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Μυρέων, κυροῦ Ματθαίου, τοῦ ἐκ Πογωνιανῆς, ἀνδρὸς τὰ πάντα πιστοῦ καὶ ἐναρέτου· τὸ ὁποῖον διελάμβανε τὰ συμβάντα σκάνδαλα εἰς τὴν Οὐγγροβλαχίαν, μετὰ πολλῆς σκέψεως καὶ συμφωνίας στίχων ἡρμοσμένων· ὁμοῦ καὶ αὐτὰ τὰ δύο ὑπομνήματα συμβεηκῶς ἔφθασαν εἰς τὰς τιμίας χεῖρας τοῦ φιλομαθεστάτου καὶ χρησιμωτάτου ἐν ἄρχουσιν κυροῦ Πάνου Πεπανοῦ ἐκ Πογωνιανῆς, συμπατριώτου καὶ φίλου κατὰ πολλὰ τοῦ ῥηθέντος ἀρχιερέως· ὁ ὁποῖος ἔχωντας πάντοτε διάπυρον πόθον πρὸς τὴν περιφημον Βλαχίαν, ἐπεθύμησεν νὰ τῆς ἀντιδώσῃ κάποιον τι διὰ καλὴν ἐνθύμησιν. Διὰ τοῦτο μὲ μεγάλην ἐλευθερίαν ἐξωδίασεν καὶ ἔβαλεν εἰς τὸν τύπον αὐτὰ τὰ δύο ὑπομνήματα ὅπου τὰ ὀνομάζουσιν, τὸ μὲν εἰς αἰδίου μνήμην τοῦ χριστιανικωτάτου καὶ μακαρίου κυροῦ Μιχαήλ· τὸ δὲ εἰς ἔπαινον ἐκείνων ὅπου ἠλευθέρωσαν τὴν πατρίδα τους ἀπὸ τὰ πάθη ὅπου τῆς ἐσυνέβησαν· ἔτι δὲ καὶ εἰς ἐγκώμιον ἐκείνων ὅπου ἐσύνθεσαν τὰ ἐπιγράμματα· ὅτι εἶναι δίκαιον νὰ ἐπαινᾶται πάντοτε ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀνδρεία ἐκείνων ὅπου τὴν ἐργάζονται πρὸς τοὺς τῆς πίστεως ἐχθρούς, διὰ νὰ ἀγαπήσουν καὶ ἄλλοι νὰ γένουν ζηλωταὶ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο, ὅσοι ἐντυγχάνετε τὸ αὐτὸ ποίημα, παρακαλοῦμεν νὰ τὸ ἀναγνώθετε μὲ πόθον, καὶ νὰ μακαρίζετε οὐχὶ μόνον ἐκείνους ὅπου τὸ ἔβαλαν εἰς φῶς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον ὅπου μὲ μεγάλην προθυμίαν ἐξώδίασε καὶ ἐτύπωσέν το. Καὶ ἂν τύχη καὶ μικρὸν σφάλμα,

μὴν τὸ σκώψετε, μάλιστα διορθώσατέ το. Εἰς δόξαν Θεοῦ, ἀμήν.
 Ἐρρωσθε οἱ ἐντυγχάνοντες.

Ὁ πάντων ἐλάχιστος ἀλλὰ πιστὸς φίλος,
 Νεόφυτος ἱερομόναχος.

* *

Ἰδμοσύνης ὦφθη πανυπέρτατος ἥλιος ἄλλος,
 ἠέλιον Πεπανὸς σῆμα φέρων γενεῆς·
 κεῖνος ἐπεὶ γαίῃ φυὴν καρπούς τε πεπαίνει,
 τοῖς θνητοῖς παρέχει πᾶσι παρηγορίην·
 οὗτος ἐπεὶ Μιχαήλου φυὴν ἔργα τε δεῖξεν,
 μόχθοις τοῖς Μυρέων εὖχος ἄκρον τελέθει.

A la fin de l'*Histoire de Michel le Brave* (p. 63), on lit :

Ἐτελειώθηκεν ἐδῶ ταύγούστου τῇ εἰκάδι,
 με θέλημα τοῦ Μπασιᾶ στῆς Τέρτας τὸ λιβάδι·
 χίλιοι ἑξακόσιοι καὶ πρῶτον ἦτον ἔτος
 ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, καθὼς ἔτρεχεν τότες.
 Ὅσοι ἀναγινώσκετε καὶ ὅσοι διηγάσθε,
 ἐὰν εὕρητε καὶ σφαλτὸν, νὰ μὴ με βλασφημάτε.
 ὅτι ἐγὼ ὡς ἀμαθῆς εἶπα νὰ γράψω βῆμα,
 τὸ φῶς μου ἐσκοτίσθηκεν ἐκ τῶν δακρυῶν τὸ χύμα,
 θυμῶντας τὰ καμώματα τ'ἀφέντη τοῦ Μιχάλη,
 διότι ἤμουν δούλος του πιστὸς ὡς ἂν καὶ ἄλλοι.
 Τὰ περισσότερα ἄφηκα ὅπου ἔχεν καμωμένα,
 νὰ βάλω δὲν ἐτόλμησα ἐδῶ στὰ γεγραμμένα.
 Ἀμὴ ἐσεῖς οἱ φρόνιμοι κάμετε νὰ γρικᾶτε.
 ἀπὸ τὰ πιλοπότερα, ὅταν τὰ μελετᾶτε.
 Ἄν θέλετε νὰ μάθετε καὶ μένα τὴν πατριδα,
 Μαλσιανὴ ἡ χώρα μου, τοῦ Δελθίνου μεριδα·
 εὐρίσκεται πολλὰ κοντὰ στὸν ἅγιον Θεολόγον,
 τὸν εὐαγγελιστὴν Χριστοῦ, καθὼς ἐγὼ τὸ λέγω.
 Τὸ ὄνομά νου Σταυρινὸς, Βιστιάρης τὸ πινόμι·

μόνος ἐγὼ τὸ ἔγραψα μὲ τὴν δική μου γνώμη·
 ἐκεῖ μέσα στὴν Ἑρδελιάν, στῆς Πίστρησας τὸ κάστρον,
 ἐκάθισα καὶ τὸ ἔγραψα τὴν νύκτα μὲ τὸ ἄστρον,
 στὴν πρώτην καὶ εἰς δεύτερην μὴνδς φεβρουαρίου·
 καὶ ὄλοι νά ᾄχετε χαρὰν ἐκ Πνεύματος ἁγίου.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

511

DELLA
 HISTORIA
 DI CORFV

Descritta

DA ANDREA MARMORA
 NOBILE CORCIRESE.

LIBRI OTTO.

AL SERENISSIMO
 PRINCIPE

ED ECCELLENTISS.^{MO}

SENATO

DI VENETIA.

VENETIA, *Presso il Curti*, M.DC.LXXII.

Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio.

In-4° de 16 feuillets non chiffrés, 456 pages et 6 feuillets non chiffrés. Sur le titre, un Ange sonnante de la trompette et portant une couronne dans sa main droite.

Collation du volume :

Feuillet 1 : Frontispice gravé en taille-douce et signé *A. Bosio f.*

Le titre placé sur ce frontispice est ainsi conçu : HISTORIA DI CORFV DESCRITTA DA ANDREA MARMORA.

Feuillet 2 : Le titre.

Feuillet 3 r° à 5 r° : Épître dédicatoire de l'auteur au Doge et au Sénat de Venise, datée de Venise, 12 novembre 1672.

Feuillets 5 v° à 7 v° : Épître au lecteur.

Feuillet 8 r° : Portrait d'ANDRÉ MARMORA, signé : *Lafeure delin.* Antonio Bosio scul. André Marmora est représenté à mi-corps, de

trois quarts, portant le costume Louis XIII; la tête, légèrement tournée du côté de l'épaule droite, est coiffée d'une calotte; la perruque flotte sur les épaules et la poitrine; le visage est rasé, sauf les moustaches et la mouche. Ce portrait est placé dans une couronne de feuillages, au dessous de laquelle se trouve un ange tenant un glaive dans sa main droite; plus bas, on voit les armes de la famille Marmora. Dans le haut de la page, on lit : ANDREA MARMORA.

Feuillet 8 v° :

Mars armatum, Minerva doctum Andream Marmora,
suum ille, suum hæc prædicat. Litem componit
P.S.C.R. Epigramma.

Certatim Martis contendunt iura Minervæ :

appetit esse sua hic, appetit illa sibi.

Turba simul procerum Martem comitantur ad arma ;

inde Academiæ iura Minerva parat.

Cedite certantes : Andreas Corphius arcat.

Sit Mars dextra tibi, mens tibi Pallas erit.

Feuillets 9 r° à 12 r° :

Famiglia dell' autore brevemente
descritta da Vincenzo Mazzoleni, patricio Cretense.

Fregiata trovo la Famiglia Marmorana fin da' secoli remoti della più cospicua ed antica nobiltà che vantasse la Grecia; e se bene le strane vicende del tempo e gl' infausti avvenimenti delle guerre che sconvolsero l'Imperio argivo, fecero risentire dolorose catastrofi allo stato della medesima, non perciò seguì che dall' egregio tronco di essa non pullulassero sempre germogli fecondi di virtù e di valore, che sono gl' innesti pretiosi, desiderati ben sì, ma di rado veduti ne' correnti giorni. Le peripetie di cruda sorte, ch' involarono le prosperità alla stessa, non si estessero mai a defraudarle il pregio dell' origine; ma conservandosi vivo, ad onta dell' oblio, nelle memorie de' posteri, coll' additarne per stipite un Emmanuello Comneno imperatore, astringe ragionevolmente ogni uno à costituirli

nel superlativo d'una reggia conditione, confessandola capace delle più sublimi honoranze.

L'anno 1115, Emmanuel Comneno, imperatore Constantino-politano, soprannominato il Pacifico, privilegiò Giovanni Comneno, avolo di GEORGIO MARMORA, col dominio dell' isola di Proconisso, situata ne' mari dell' Asia, che susseguentemente à Georgio stesso, di lui degno nipote, per le segnalate sue attioni, che l'arrichirono di benemerenze, è stata la giurisdittione medesima confermata da Emmanuello Comneno, dispota e duca di Morea, nell' anno 1224, con assoluta potestà sopra le vite e sostanze di quelli sudditi, da godersi successivamente dalla di lui prosapia, non con altra obligatione che di soccorrere la Maestà imperiale in tempo di travaglio con quattro navigli armati di soldatesca e remiganti à suoi dispendii, come diffusamente vā comprobando la serie del seguente diploma, l'originale di cui in idioma greco permane, qual gloriosa reliquia, appresso l'auttore. Dic' egli

Διὰ χάριν τοῦ παντοδυναμοῦ θεοῦ Ἐμμανουὴλ Κομνηνός, δοῦξ Πελοποννήσου, Ῥωμανίας δεσπότης, καὶ διάδοχος πάσης αὐτοκρατείας καὶ βασιλείας Ῥωμαίων.

Ἐκ τῶν δικαιοτάτων σκοπῶντες ὑπάρχειν τοὺς ἐκάστῳ τῷ πόθῳ ἐν τοῖς τῶν μεγιστάνων καὶ βασιλέων προστάγμασιν ὑπήκοντας καὶ τούτοις τῇ τῆς καρδίας ὀρέξει δουλεύοντας, πάσης τιμῆς καὶ δωρήματος ὑπ' αὐτῶν ἀξιοῦσθαι· μᾶλλον δὲ τοὺς τὰ ἴδια σώματα εἰς κινδύνους ἰσχυροτάτων πολέμων τιθέντας, τῆς τε γλυκυτάτης ταύτης ζωῆς καὶ νεότητος μὴ φειδομένους ὑπὲρ τοῦ ἑαυτῶν βασιλέως πόλεμον ὑπ' ἄλλοφυλῶν ἐχθρῶν ἔχοντας· τουταυτὸν (sic) καὶ ἡμεῖς πράττομεν, δωρησόμενοι τοὺς εἰς ἐκάστην ἀνάγκην καὶ ἡμετέραν χρείαν ἢ καὶ πόλεμον καθ' ἡμῶν ἐγειρόμενον βοηθείας χάριν συνδραμόντας.

Ὅθεν τῆς βοηθείας μέγιστον σκευὸς ἐφευρηκότες τὸν εὐγενέστατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον κύριον ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΜΑΡΜΟΡΑ, ἀνοχοᾶριτον ἐκ τοῦ ἡμετέρου γένους βλάστημα, ἀνδρα τίμιον καὶ ἐνάρετον,

μεγαλόθυμον καὶ ἐν δυνάμει ἀνδρείας περιδοξον, πάσης τε τῆς τῶν ἐπιστημῶν σοφίας καὶ συνέσεως πλήρη· ὅς πολλάκις ὑπὲρ τῆς ἡμῶν βασιλείας θάνατον ἐλεῖν ἐκλέξατο, ἑαυτὸν παρεχόμενος εἰς διαφόρους κινδύνους καὶ ἀνάγκας ἡμῶν, καὶ τὸ μᾶλλον ὡς βοηθείας χεῖρα ἡμῖν προθυμοτάτως δέδωκεν, ὅτε τὴν δεδοξασμένην κατὰ τῶν Γαλῶν νίκην ἐγείρομεν, τούτους ἀποδιώκοντες πάσης πόλεως [καὶ] χώρας τῆς ἡμετέρας βασιλείας, ἀπονέμομεν αὐτῷ τὴν νῆσον Προκόνησον μετὰ πάντων τόπων καὶ χωρίων, ἔτι δὲ καὶ πάντων τῶν ἐκεῖσε κατοικούντων ἀνθρώπων ἐξουσιάζειν, ἔν τε ζωῇ καὶ θανάτῳ πράττειν, καὶ εἰς ἅπαντα τὴν πρόνοιαν ἔχειν ἀνεμποδίστως, ὡς βούλεται, οὐδεμίαν ἐξέτασιν παρά τινος ἔχων, καὶ οὐδέποτε δύνασθαι τινα τούτῳ ἐναντιωθῆναι, οὔτε λόγον ζητοῦντα, οὔτε μισθὸν ἐθέλοντα τῶν ἐκεῖ οἰκούντων, ἀλλ' ἔχειν καὶ ἐξουσιάζειν αὐτός τε καὶ ἅπαν τὸ ἑαυτοῦ γένος κατὰ διαδοχὴν, ὡς ὑπ' αὐτοῦ κυρίως οἰκοδομηθεῖη ἄν. Ἔχοντες καὶ ἄλλην τινα ἀπόδειξιν τοῦ τοιοῦτου δωρήματος, τὸν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γινόμενον εἰρηνικώτατον βασιλέα Ἐμμανουήλ, θεῖον τῆς ἡμετέρας βασιλείας, ὅστις παρέχοιεν ταύτην τὴν νῆσον τῷ εὐγενεστάτῳ καὶ πάνυ ἐνδόξῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Κομνηνῷ, πάππῳ τοῦ ἄνωθεν γεγραμμένου Γεωργίου ἐν τύπῳ χρυσοβούλλου βεβαιώσεως μετὰ τινων ἀληθῶς ὑποσχέσεων, τοῦ ἐν πάσαις ταῖς ἡμετέραις ἀνάγκαις καὶ πολέμοις ἡμῖν βοηθῆναι· περὶ ὧν καὶ ἡμεῖς τὰ νῦν ὡσαύτως βουλόμεθα ἐξ ἡμῶν μὲν κατασκευάζεσθαι κατὰ καιρὸν πολέμου τῆς ἡμῶν βασιλείας πλοῖα τὸν ἀριθμὸν τέσσαρα, ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς νήσου ταῦτα καλῶς ὀπλιζέσθαι ἐκ τε αἰρετῶν ὀπλομάχων καὶ ὀπλων εἰς τὸ διαφυλάττεσθαι τὴν βασιλείαν καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἐχθροῦ νικηθῆναι. Ταῦτα γέγραπται καὶ ἐνσημανθέντα συνήθως ἐν τῇ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ, τῇ τε χρυσῇ βούλλᾳ κατεμπιστωθέντα ἐδόθη τῷ ἄνω εἰρημένῳ Γεωργίῳ, ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ ιβ', ἰνδικτιῶνος ζ', ἔτος ς' ψλδ'.

Ἐμμανουήλ Κομνηνὸς δοῦξ.

On trouve ici un fac-similé gravé de la bulle d'or qui était appendue à ce diplôme. Miklosich et Müller, qui l'ont publié (*Acta et diplomata graeca*, tome III, pages xx-xxi), le considèrent avec raison, comme « *haud dubie supposititium et in familiae Marmorarum gratiam confictum.* »

Après cette reproduction figure la traduction latine du susdit document. Nous croyons devoir l'omettre et nous reprenons la suite du récit de VINCENT MAZZOLENI.

Da GIOVANNI MARMORA furono generati GEORGIO & ANDREA, à cui toccato per natura, come primogenito, il comando dell' isola sudetta, prese l'altro partito, mutando cielo, di rintracciare la fortuna, dalla quale anco felicemente scortato nell' alma città di Venetia, gli fè rinvenire più ricco patrimonio, insignito col carattere della nobiltà veneta l'anno 1264, e conseguiti nell' giro degl' anni molti honori, continuò nella prole la sua nominanza che poi mancata la successione, rimase tal casa estinta in quelle parti l'anno 1441, conforme il rapporto delle venete cronologie.

Soggiogata Malvasia, città celebre del Peloponeso, passò à Corfù Tommaso Paleologo, figliuolo dell' imperatore Emmanuello e fratello di Giovanni, unito al quale, approdato medesimamente in quel luoco ANDREA MARMORA con NICOLO suo figliuolo l'anno 1462, fu ivi da quello lasciata la famiglia e scorrendo verso l'Italia s' inoltrò à Roma, dove dal sommo Pontefice accolto con dimostrazioni di gran stima, non tralasciò pure coll' assegnamento annuo di sei milla cecchini d'oro, di facilitarle il modo di mantenersi con lo splendore dovuto alla sua illustrissima nascita.

ANTONIO MARMORA, uno de germi preclari della stirpe medesima, insultata l'isola di Corfù da Solimano, rè de Turchi, restò unitamente con suo figliuolo nominato Andrea lacrimevole preda de' Barbari l'anno 1537, qual oltre le perdite patite nel svaleggio degl' infideli di considerabili ricchezze, terminò miseramente la vita sotto il giogo d'una tirannica schiavitù. Si ridusse quasi prossima alla total annichilatione la schiatta di sangue così eccelso; ma sortita la libertà di Andrea l'anno 1573, rattivòsi la speranza di scorgerla risorta col primiero lustro nella propagatione. Restituissi egli à Corfù esausto d'haveri, non meno per gl' infortunij scorsi della cattività che per l'incidenze funeste dell' invasione predetta; onde, per

ristorarsi in qualche parte le di lui calamità, non fù scarsa la munificenza speciosa del serenissimo principe veneto di riconoscerlo con sette compartite di luoco di casa, tanto più che, per eriggersi le muraglie di quella città, convenne smantellarli la propria.

Colata la discendenza di tanti personaggi nell' unico rampollo di VINCENZO MARMORA, non hà egli tralignato dagl' ascendenti; anzi mostrata hereditaria la generosità di essi, persuase con l'efficacia de suoi meriti la publica liberalità à decorarlo maggiormente col grado riguardevole di cavaliere, dichiarandolo poscia nobile fra la cittadinanza corcirese, prerogativa à lui solamente concessa dalla grandezza publica, mentre gl' altri di quel consiglio, niente derogando alla nobiltà dell' antiche famiglie, col semplice titolo di cittadini vengono tutt' hora chiamati. Stancatasi, cangiò stile in questo l'avversa fortuna, e raddociltosi il rigore del destino, convertì le passate sciagure in contentezze, restituendogli le smarrite facultà degl' avoli, mediante le quali abbondantemente hora spicca la magnanimità de superstiti suoi figliuoli ANDREA e SPIRIDIONE; poichè ANTONIO, che fù il terzo loro inferiore fratello, soggiacque nel verdeggiare dell' età trofeo delle Parche, dopo haver dato saggi di spirito ben elevato. Postergata da lui la quiete del patrio seno, tratto da bellicoso instinto, portòsi in Levante col seguito di sette huomini d'armi à sue spese condotti, ove, nelle turbolanze più horride, contribuì piene testimonianze d'un animo ripieno d'intrepidezza. Nell' incontro della vittoria navale, riportata con inaudita gloria dell' armata veneta l'anno 1656, nel canale de Dardanelli, con l'esterminio dell' ottomana, trattenendosi egli sopra la galeazza capitania, all' hora assistita dalla virtù singolare dell' eccellentissimo signor Giuseppe Morosini, segnalò il suo valore sotto la scorta del publico riverito vesillo. Fortunata fù la congiuntura, havendogli valso ad autenticare un' incorrotta fede, e d'aumentarsi il merito, col fondamento del quale, ad immitatione del genitore, si guadagnò la dignità di cavaliere, distribuitagli

dalla pubblica gratitudine, il riscontro de suoi commendabili diportamenti.

Albergato urbanamente li primi anni della prossima cessata guerra in casa di essi Marmorà nel transito che fece da Corfù, il general Gildas, spedito da Venetia alla direzione dell' armi in Candia, infiammòssi la divotione del secondo fratello Spiridione à seguitarlo; si che essequito il suo lodevole proponimento, & andato a travagliare con duo serventi à suo soldo mantenuti, diede à conoscere in quelle disastrose contingenze, che ad altro non aspirava che di glorificarsi nel serviggio del suo natural principe, nella guisa palesano molteplici attestati de diversi pubblici eccellentissimi rappresentanti. Andrea medesimamente, il maggiore de fratelli, propenso all' armi ed agli studij, non scansò di manifestarsi all' occasioni non meno sufficiente negl' essercitij litterarij che habile agl' impieghi di Bellona; mentre all' opre della penna ed al maneggio della spada si è adattato l'attributo *Ex utroque Cæsar*. Nella guerra del Polesine, hà sostenuto il peso decoroso di governatore di cavalliera, qual ancorche fosse in quel tempo nella verde stagione dell' adolescenza, non gli fù ad ogni modo difficile di contrassegnare nelli cimenti perigliosi di Marte un robusto coraggio, stabilendosi nel concetto di prode guerriere.

Assunse egli l'ardua impresa di compilare l'Historia Corcirese, non essendole rincresciuta l'indefessa applicatione di più lustri, nel progresso de quali raccolte con fatiche intollerabili le memorie disperse della patria, espresse col mezzo di si erudita compositione, che, se le rimanenti città della Grecia si gloriano d'haver cadauna havuto il suo scrittore nativo, Corfù non altrimenti può andar fastosa, essendo uscito dalle sue viscere l'Historiografo de proprij vanti. Qual sia nell' opera stessa la dolcezza e l'energia della frase, comprenderassi dalla lettura, poiche gli sforzi d'un fiacco dire puoco vagliono à circoscriverla.

Fiorisce hoggidi questa famosa progenie nel rispetto e nelle fortune, connumerandosi frà le più honorevoli ed opulenti di

Corcira. Nella splendidezza del vivere fa impareggiabilmente apparire la sua conaturale magnificenza, preservando nell' operationi il decoro de natali, che, appresso molt' altre rare qualità, superiore ad ogn' altra la rendono. Non cede à chiunque si sia nel zelo verso il publico, havendo in tutte le rappresentanze rimarcato l'esquisitezza della fedeltà, che gl' ingiunge l'obbligo d'ottimo vasallagio. Cortese con gli compatricij, sopramodo benigna con gl' esteri, sincera con gl' amici, pietosa con li poveri, affabile con gl' inferiori ed à tutti favorevole, non vi è chi non habbi isperimentato gl' effetti della sua beneficenza e chi non essalti la contradistinta humanità che l'accompagna. Corrispondente è l'habitatione di tali signori alla tempra del loro eroico genio, consistendo la struttura d'essa in fabbriche magnifiche e sontuose, che come l'arte ridusse quelle in eccellenza perfete, così à soggetti grandi che giungono à Corfù, servono bene spesso d'aggiustato alloggio. Ritiratisi nelle tre isole li presidij sopravanzati alla voracità delle fiamme e ferro hostile, attesa la resa della piazza di Candia, non trovò ricovero proportionato il marchese Sant' Andrea, già general dell' armi venete, che nel palazzo di Marmora, esibitogli con applaudita prontezza.

In somma chi volesse adeguare con simetrica narrativa le copiose preminenze della casa Marmorana bisognarebbe formarne volumi, riuscendo per altro temerità il ristringerle nelle angustie de fogli. Mi sono accinto tuttavolta alla brevità, nulla dubitando d'esser tassato d'inconsideratezza, come intravenne, à colui che propose d'effigiarne frà li confini d'un monte le grandezze d'Alessandro, quasi che dal ristretto d'una montagna avesse d'intendere l'immortalità quel monarca le glorie di cui, volendosi bastevolmente delineare, appena capirebbono nell' ampia tella dell' universo. Non è riprensibile però l'ardimento delle mie risoluzioni, sovvenendomi ch' un' intiera Iliade fù ricettata nel breve concavo di picciol noce, e la divinità degl' istessi numi in puoco spatio viene dall' ingegno humano figurata.

Feuillet 12 v° :

Τῷ εὐγενεστάτῳ καὶ λαμπροτάτῳ
 Ἄνδρᾳ Μαρμورانῷ
 εἰς τὴν αὐτοῦ Κερκύρας ἱστορίαν.

Μῆλα καὶ Ἄλκινόσου κήπους Φαιηκίδος αἶας
 αἰνοῦσιν πολλὰ τῶν πάλαι αἰ σελίδες,
 οἱ κλέος οὐ σμικρὸν νήσω δόξαν τε φέρουσι
 σεμνοτέραν ταύτῃ ταῖς σφετέραις σελίσιν·
 ἀλλὰ ἐς αἰδίων γαίᾳ Φαιηκίδι θῆκε

Μαρμورانός, γράψας πατρίδος ἱστορίην.
 Ὀλίβιστη Σχερήν καρπούς τ' ἄνδρας τε φέρουσα
 οἷς τόσσον κῦδος δόξα τε σὴ πέλεται.

*Ludovicus Torrodeus, Gallus Rothomagensis, φίλιος
 μνημόσυνον Corcyrae scripsit anno 1668.*

Feuillet 13 r° :

ALL' AVTTORE. SONETTO

Con erudita penna e stil facondo
 Descrive il Marmorà gl' Alcinoi pregi;
 Le glorie accresce à suoi talenti egregi,
 Mentre rende immortal la Patria al mondo.

L'oblio conculca e lo deprime al fondo.
 Ch' à Corcira involò gl' antichi fregi;
 De Feaci raviva i fasti regi,
 E stabilisce lor stato giocondo.

Se ne le prische età fiori famoso
 Il Drepanico suol; d'ANDREA l'ingegno
 Più cospicuo l'addita e luminoso.

Quanti scrittor' hebbe di Grecia il regno,
 Cedano il vanto al MARMORA glorioso,
 Che questo è d'ogni honor assai più degno.

*In segno di maggior divotione.
 V.M.P.C.*

Feuillet 13 v° :

ALL' AVTTORE. SONETTO:

Inchiostri nò, ma balsami pretiosi
Versa del MARMORA la penna altiera ;
Sublima ei la Patria à gloria vera,
E sono i parti suoi maravigliosi.

L'età non hà per lui denti dannosi,
Mentre fama immortal è sua foriera :
L'atro livor confuso indarno spera
Vibrar à danni suoi fiati dolosi.

Tacinsi i fasti e le memorie antiche
Di Feaco e d'Alcinoò ; ch' hoggi risplende
Corcira più d'ANDREA à le fatiche.

Da prosapia imperial Egli discende :
Conservògli virtù le stelle amiche ;
Onde chiaro frà dotti anco si rende.

In dimostrazione pure di fervoroso affetto.

V.M.P.C.

Feuillet 14 r° :

Πρὸς Κερκυραίους

Περὶ τῆς νεωστὶ ἐκδοθείσης παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου
'Ανδρέου Μαρμωρᾶ ἱστορίας ἐπίγραμμα
Ioannis Cigalæ, nob. Cyprii,
in celeberrimo Patavino Gymnasio
publico philosophiæ professore.

Ἄνδρες ἀρηίφιλοι, κλεινῶν γενεῆ βασιλῆων,
ἄξια Φαιήκων τέκνα παλαιγενέων

ἦν πρώτους ποθέητε μαθεῖν ναετῆρας ἀρίστης
ἐλλαδικῶν πόλεων, πατρίδος ὑμετέρης,
καὶ πόσον ἤριστευσαν ἐνὶ πτολέμοισι πολῖται

δύσμαχοι ἀντιπάλαις κἂν χθονί, κἂν πελάγει,
προφρονέως δέξασθε κλυτοῦ πολυίστορα βίβλον

Ἄνδρου, ἣν τεύξε κυδαλίμοις καμάτοις·
 Ταύτη γὰρ τοκέων μεγαλώνυμα ἔργα συνάψας,
 ἃ σκοτέεν λήθης ἀμπεκάλυψε νέφος,
 εἰς φάος ἐξήνεγκεν ὅπως αἰεὶ διασώσῃ
 ἐν πινυταῖς παιδῶν ὀψιγόνων πραπίσι.
 Τοῦνεκεν ἐκτίνειν πολὺ μείζον' ὀφείλετε τούτῳ
 ἤεπερ ὑμετέροις ἀρχεγόνοισι χάριν·
 ἔργα γὰρ ἡρώων δαμάει χρόνος· ἀλλ' ἵνα μίμνη
 ἄφθιτα, τῶν προγόνων οὗτος ἔσωσε κλέα.

Feuillet 14 v° :

Collusio nominis et operis auctoris. Conferuntur enim
 hæc Marmora et Marmorà Andreas et Ἄνδριάς, quasi
 statua sit ipse Marmorea in Æternitatis templo.
 Epigramma.

Marmora testantur labentis tempora mundi,
 tempora sed tollunt Marmora dura quidem.
 At sapit Andreas, ducit de Marmore nomen,
 tempora commemorat, Marmora firma facit.

Ant. Ab Aqua, I. V. D.

Feuillet 15 r° :

ALL' ILLVSTRISSIMO SIGNOR ANDREA MARMORA
 NOBILE CORCIRESE SONETTO.

Famosa [un tempo e rinomata visse
 Feacia, all' hor ch' accolse in grembo i Regi.
 Accrebbe poi de la sua fama i pregi
 Spinto à quei lidi il naufragato Ulisse.
 Ciò che di Smirna la gran penna scrisse
 De gli horti suoi, de' suoi giardini egregi,
 Recò al nome d'Alcinoo eterni fregi;
 Ond' è che illustre ad ogni clima ei gisse.
 Belle, Corcira, (è ver) fur le tue glorie :

Ma girne hor dei, con più bel grido, altera;
Cedan le prische à le recenti historie.

D'ANDREA la penna à più sublime sfera
Hoggi t' inalza. Havrà le tue memorie
Si lungo il di, che non vedrà mai sera.

F. L. L.

Feuillet 15 v° :

I. N. D. DE ANDREA MARMORA. HISTORIÆ
CORCYRENSIS SCRIPTORE PRIMO ATQVE ILLVSTRISSIMO.

Inclyta Phæacum quæ virtus gesserat olim
aut pace, aut bello, delituere diu.
Marmora sed patriæ et magnorum splendor avorum
ne lateant, clara prodit in historia.
Maior erit posthac Coreyræ gloria, quando
Thucydidis famam iactat et ipsa sui.

Nicolai Mozzanega

æternum in civem suum obsequi argumentum.

Feuillet 16 r° :

ALL' AVTTORE. IDILIO.

Da Cherubin sovrani
Fù la penna divelta
Del Marmorà erudito;
Quindi con frase scielta
Spiega ad onta degl' anni
Li patrij fasti in stil molto fiorito :
E in queste basse rive,
Pieni di suon celeste
Son gli accenti che scrive.
Tacin le Muse Argive,
Ammutischin di Roma gl' oratori;
Sparge egli à coltivar gl' Alcinoi vanti
Più purgati sudori,
Che riflettono al mondo alti splendori.

D' egregi cigni i canti
 Cedano à lui gl' honori ;
 Mentre l' historia sua chiude stupori,
 Di Corcira la fama
 Solo per lui ali dorate spande,
 E le glorie d' Andrea son sue ghirlande.

*In sviscerata rimostranza,
 L' Accademico Assicurato di Corfù.*

Feuillet 16 v° :

Permis d'imprimer accordé à Stefano Curti et daté du 27 juillet 1672.

Pages 1 à 456 : L'ouvrage proprement dit.

Les pages 12-13 sont remplies par un plan de Corfou gravé en taille-douce et intitulé : *Pianta dell' isola di Corfù con parte della Grecia.*

Aux pages 26-27 : *Pianta di Cherssopoli hora Paleopoli con doi porti, antica città di Corfù.*

Aux pages 52-53 : Fac-similés de médailles.

A la page 101 : Fac-similés de médailles.

Aux pages 162-163 : Fac-similés de médailles.

Aux pages 312-313 : Liste des familles nobles de Corfou qui existaient en 1672 (reproduite ci-après) :

Alipuzza.	Beneviti.	Cavalari.	Festa.
Altavilla.	Bua.	Cavassila.	Figlio.
Andiocho.	Bulgari.	Cavodistria.	Fiomaco.
Arcudi.	Calichiopolo.	Cazaiti.	Floro.
Argiro.	Calogera.	Cochini.	Fortio.
Argiropulo.	Calotheto.	Colità.	Galiello.
Assimopulo.	Camali.	Comi.	Gasin.
Avloniti.	Canaglioti.	Damilo.	Geromeriati.
Avrami.	Canal.	Digoti.	Giropetri.
Bacco.	Capadoca.	Dimani.	Giustinian.
Bagliarin.	Capello.	Dondi.	Gonemi.
Bambati.	Caridà.	Doria.	Grapsa.
Bassan.	Cariofilo.	Dramitino.	Lanza.
Bellanda.	Castrici.	Eparcho.	Lepegnoti.

Lisgarà.	Mozzanega.	Quartano.	Stefanopulo.
Lucani.	Padovan.	Rarturo.	Theotochi.
Lupinà.	Palatianò.	Refeletti.	Thomopulo.
Luvro.	Palazzuol.	Reggini.	Trandafilo.
Marcoran.	Pandin.	Ricchi.	Triferò.
Marmora.	Pangali.	Risicari.	Trivolli.
Masarachi.	Paniperi.	Roditi.	Vandalacchi.
Mastraca.	Papadato.	Rodostamo.	Vassilato.
Metaxà.	Pendamodi.	Romanò.	Veia.
Midei.	Petretin.	Sachlichì.	Venier.
Minio.	Piero.	Soffianò.	Vervicioti.
Morello.	Polilà.	Spada.	Vlassopulo.
Mosco.	Politi.	Spanopulo.	Unglessi.
Mostoxidi.	Prossalendi	Spinelli.	Zacchi.

Page 425 (Note sur l'Académie corfiote des *Assicurati*) :

L'ingegno Corcirese, che nel naturale non ammette superiore, havea bisogno delle colture dell' arte per non la cedere à qualsisia intelletto di Grecia, ove fiorirono un tempo le scienze più nobili. Quindi fatta una scelta di trenta fra Religiosi, Dottori e altri, che amavano la virtù, si disposero à un' adunanza di lettere, di cui elessero principe la prima volta il M. R. P. Maestro GREGORIO GRITTI, dell' ordine eremitano di S. Agostino, e censori NICCOLÒ QUARTANO cavaliere e PANAGIOTO GIUSTINIAN con SPIRO ALTAVILLA, e segretario DEMETRIO RICCHI. Vollerò, sotto titolo di ASSICURATI, per impresa due Rupì, sopravi un Leone quasi librato in aria co' l motto *His semper*; e con ciò diedero à intendere che il loro esercizio mai non patirebbe alteration di fortuna. Io stimo che si servissero di tal più tosto simbolo che frenoschema, per alludere alla patria e alla republica dominante che l'affidavano; quella con le due Rocche della Fortezza Vecchia, questa co' l suo invitto e generoso Leone. Poiche per altro le giuste regole dell' impresa, della quale le condizioni son molte, fallerebbero nel corpo, non essendo proprietà conosciuta del Leone l'assicurar, quando

in aria si libra. Dico questo, perche i signori Latini non si credano che, si havessero i nostri Greci voluto fare un giusto frenoschema, che pur vanta per inventrice la Grecia, sarebbe lor mancato il modo di farlo con quelle regole prescrivono i libri degli scrittori più savi.

Feuillets 1 à 5 (à la fin) : Table des matières.

Feuillet 6 r° : Errata signé : *Gabriello Baba P. C.*

Feuillet 6 v° : Blanc.

Bibliothèque nationale de Paris : K 1018 (Invent. K 3515).

Biblioth. de l'École des langues orientales : O. V. 61.

Bibliothèque de Théodore Avramiotis.

512

ΠΕΝΤΗΚΟΚΤΑΡΙΟΝ. Τὸ παρὸν βιβλίον τετύπεται Ἐνετίησι, παρὰ Νικολάῳ τῷ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Διορθωθὲν παρὰ τοῦ Σοφωτάτου καὶ Παναεισεμωτάτου Ἀλλοῦσίου Γραδενίγου τοῦ Βιβλιοφύλακος. Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας. αχγογ'. CON LICENZA DE' SUPERIORI. ΜΙΜΗΤΑΙ ΕΣΤΕ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

A la fin :

Διορθώσει τοῦ λογιωτάτου Γραδενίγου Βιβλιοφύλακος.

In-folio de 252 pages chiffrées en lettres grecques et en chiffres arabes. Titre encadré d'un bois. Impression rouge et noire. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.

En tête du volume on lit l'épître dédicatoire suivante :

Πᾶσι τοῖς ἱερολογιωτάτοις καὶ χριστιανικοφιλοσοφωτάτοις ἐντευχομένοις Γεώργιος ἱεροδιάκονος Σουγδουρῆς, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, τὸ χαίρειν.

Τὴν τοῦ Πεντηκοσταρίου θεοφόρον καὶ ἱερολόγον βίβλον νεωστὶ μετατυπωθεῖσαν καὶ μετὰ μελζονος ἢ ὡς ἦν ἐπιμελείας διορθωθεῖσαν τῇ ὑμετέρᾳ νῦν συνιστῶ γνῶσει καὶ ἀναγνώσει, ἐλλόγιμοί τε καὶ θεοσεβέστατοι ἀναγνώσται· ἦτις οὐ Καισάρων ἔργα, οὐ πράξεις Αὐγούστων,

οὐτ' ἄθλα Θεμιστοκλῶν, ἀλλὰ τρόπαια τοῦ νικητοῦ καὶ τροπαιοφόρου, τοῦ οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ἰσχυροτάτου παντάνακτος ἔνδοξά τε καὶ ὑπερ-θαύμαστα περιέχει· ἅπερ ἀνώρθωσέ τε καὶ ἐκατώρθωσεν αὐτὸς ὁ τῶν ἀπάντων βασιλεὺς. Ἀναγινώσκειν οὖν αὐτὴν ὡς ἱεράν μὴ κατοκνεῖτε. Ὁ Μακεδονίας μὲν καὶ πάσης τῆς οἰκουμένης πολυθρόλλητος αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος τὴν ὁμηρικὴν Ἰλιάδα ἦν πολλὰκις ἐπιλεγόμενος, ὡς τὰς ἡρωϊκὰς ἀνδραγαθίας τοῦ δυσμαχήτου Ἀχιλλέως περιέχουσιν. Ὑμεῖς δὲ πλεονάκις ποιεῖν τὴν ἀνάγνωσιν μὴ ῥαθυμεῖτε ταύτης τῆς μηδαμῶς μυθοπλάστου, ἀλλ' ἀληθευούσης βίβλου, τὰς τοῦ ἐπουρανοῦ Ἀχιλλέως ἐργασίας καὶ σωτηρίους νίκας διηγουμένης.

Ταύτην τὴν ἱεράν βίβλον, καθὰ καὶ ἄλλας, ὁ πανευγενέστατος καὶ φιλέλλην Νικόλαος ὁ Γλυκὺς ἐκ τῶν οἰκείων τύπων καὶ ἰδίων ἀναλωμάτων τοῖς ὑμετέροις ὀξυδερκέσιν ὀμμασιν ὑποτίθησι. Λάβετε οὖν αὐτὴν, καὶ εἰ μὴ πάντῃ εὐδιόρθωτον εὔρητε, τὸν τύπον, ἀλλ' οὐ τὸν τυπογράφον, μήτε τὸν διορθωτὴν ἐπαιτιάσθε. Καθάπερ γὰρ οὐρανὸν ἐκτὸς νεφελῶν ἰδεῖν χαλεπὸν, ὡσαύτως τύπον οἶόν τε δίχα σφαλμάτων εὔρειν. Ἐρρωσθε οἱ ἐντυγχάνοντες.

Ἐνετίησιν, ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ τρίτῳ.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 26. fo.

CATENA GRAECORVM PATRVM IN EVANGELIVM
SECVNDVM MARCVM Collectore atque Interprete *PETRO
POSSINO SOC. IESV PRESBYTERO* Qui & adiecit,
titulo Spicilegii, Commentarium ad Loca Selecta Quatuor
Evangeliorum. ACCESSERE COLLATIONES GRAECI
CONTEXTVS OMNIVM LIBRORVM NOVI TESTAMENTI
CVM XXII. CODD. ANTIQVIS MSS. EX BIBLIOTHECA
BARBERINA. ROMÆ, TYPIS BARBERINIS M.DC.LXXIII.
Excudebat Michael Hercules. *Superiorum permissu.*

In-folio de 14 feuillets non chiffrés, 528 pages et 6 feuillets non

chiffrés. Sur le titre, une vignette gravée en taille douce et représentant Sainte-Sophie de Constantinople.

Ce volume a sa place marquée dans notre Bibliographie, car la collation des 22 manuscrits annoncée sur le titre et qui occupe 68 pages (de 460 à 528) est l'œuvre de JEAN-MATTHIEU CARYOPHYLLIS. Cette partie du présent ouvrage porte le titre ci-après, qui est immédiatement suivi d'une préface dudit Caryophyllis et d'un distique de FRANÇOIS ARCYDIVS.

COLLATIONES GRAECI CONTEXTVS OMNIVM LIBRO-
RVM NOVI TESTAMENTI IUXTA EDITIONEM ANTVER-
PIENSEM REGIAM CVM XXII. CODICIBVS ANTIQVVS
MSS. EX BIBLIOTHECA BARBERINA.

Ad lectorem
Joannes Matthæus Caryophilus.

Græcam Novi Testamenti editionem, quæ, ut archetypa, sacrarum litterarum studiosis notissima debet esse, non privato quorumlibet iudicio, sed publica et legitima, hoc est Sedis Apostolicæ, auctoritate probatam, prodire piorum hominum vota optabant. Absoluti enim operis ratio exigebat ut, quod iam pridem in sacris Bibliis iuxta septuaginta Interpretes et aliis Veteris Testamenti voluminibus græce editis, summa diligentia per Sedem Apostolicam præstitum fuit, id ipsum per eandem non minori studio in sacrosanctis Evangeliiis et reliqua sacræ paginæ græcæ editione præstaretur. Siquidem mira codicum præsertim impressorum varietas et discordia tam crebra lectoribus afferebat incommoda ut passim anceps hæsitaret animus : et quænam præferenda ut germana lectio, quæ minus amplectenda videretur prorsus ambigeret. Ita in græcis ipsis fontibus puriores requirere fontes oportuit, et græcam in codicibus dissonantiam ad græcam rursus, quoad eius fieri potuit revocare originem, expurgatis ad fidem vetustissimorum codicum inutilibus plerumque mutationibus, adiectionibus et detractionibus, sive librariorum vitio, sive quorumvis audacia

in sacrum textum tot novitates irrepserint. Conquisitis igitur, iussu sanctissimi domini nostri Urbani VIII, mss. codicibus venerandæ antiquitatis e Vaticana potissimum et primariis in Urbe bibliothecis, repertisque Evangeliorum codicibus X, Actuum Apostolorum et Epistolarum omnium VIII, Apocalypsis IV, et collatione cum textu impresso regii codicis de verbo ad verbum diligentissime peracta, opus, deo favente, absolutum est, certis hisce universim adhibitis regulis :

Primo : ut si maior pars mss. codicum cum Vulg. latina editione convenirent, textus regii codicis ad latinam lectionem conformaretur.

Secundo : si omnes mss. codices a regio et Vulg. edit. lat. dissentirent, textus ad fidem codicum mss. legeretur; sed antiqua lectio ad finem capitum annotaretur.

Tertio : si maior pars codicum mss. differret a regio, et nihil ex ea discrepantia referret ad textum lat. Vulg. editionis; ut textus ad fidem plurium codicum corrigeretur, et ad finem capitum locus correctus notaretur.

Quarto : ne si vel unus ex mss. codicibus faveret Vulg. lat. editioni, ad finem capitum inter annotationes præmitteretur.

Quinto : non esse curandum de verbis illis quæ manifeste apparent ab uno evangelista translata in alium; ut neque textui quicquam tale adderetur, neque ulla mentio illorum in annotationibus fieret.

Hisce regulis diligenter observatis, et textus ipse cautissime emendatus et singulis capitibus suæ sunt annotationes affixæ. In quibus etiam, ubi opus fuit, reddita ratio est cur necesse fuerit a regulis recedere, et textum ipsum, ut erat, integrum magno veritatis fundamento relinquere. Summo namque dei beneficio ex hac collatione perspectum illud est : vulgatam editionem latinam testimonio græcorum vetustissimorum codicum et autorum esse fidelissimam; et græco illi, ut S. Hieronymus vocat, fonti, cuius ille nitore quatuor evangelia iussu Damasi emendavit, non immerito æquiparandam.

Οὐρβανῶ τῷ ὀγδόῳ ἄκρῳ ἀρχιερεῖ.

Καινήν ἀμφὶ Γραφήν καινὸν πόνον, Οὐρβανέ, δέξαι,
γνήσιος αὐτὸς ἐὼν τοῦδε πόνου βάσανος.

ταπεινότατος δοῦλος
Φραγκίσκος Ἀρχοῦδιος.

Bibliothèque nationale de Paris : A 1806.

Bibliothèque du Musée Britannique : 704. i. 3.

514

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ

ΤΩ

ΔΑΒΙΔ.

ΕΝΕΤΙΗΣΙ.

Παρά Νικολάῳ τῷ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.
αρχογ'.

In-4° de 200 pages. Sur le titre, une vignette semblable à celle du *Psautier* de 1627, décrit dans le tome I, sous le n° 165, p. 234. Dans un coin de cette vignette on a ajouté la marque de l'imprimeur, laquelle se voit aussi à la dernière page. Titre encadré d'un double filet noir. Il y a aussi des exemplaires tirés in-8°.

Bibliothèque du Musée britannique : 218. d. 6.

515

ΕΞΟΜΟΛΟΓΙΤΑΡΙΟΝ. Ὁφέλημον κατὰ πολλὰ καὶ ἀναγκαῖον
περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας, καὶ ἐξετάσεως τῆς συνειδήσεως
ἐκείνων ὅπου ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξομολογηθοῦν ὀρθά, καὶ πιστά. Συντε-
θὲν ΠΑΡΑ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ Ἱερομονάχου τοῦ Πασχαλέως. CON
LICENZA DE' SUPERIORI. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρά Νικολάῳ τῷ
Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αρχογ'.

A la fin : Ἐτυπώθη ἐν Βενεταίαις. τῷ αρχογ'.

In-16 (non in-32) de 192 pages, dont la dernière blanche. Marque

de l'imprimeur sur le titre. Livre rarissime. Un exemplaire est coté 6 fr. dans le *Deuxième catalogue de livres rares* (en grec), publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 9, n° 20. La première édition de cet opuscule vit le jour en 1622. Voir, dans le tome premier, le n° 118.

Bibliothèque du Musée britannique : 870. a. 8.

516

ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ

ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ,

Νεωστὶ Ἐπιμελῶς Μετατυπωθὲν,
ΚΑΙ ΚΕΚΟΣΜΗΘΕΝ ΣΕΛΗΣΙ ΤΕ
καὶ περιγραφαῖς πάντων τῶν ἐν αὐτῷ
περιεχομένων.

Διορθωθὲν παρὰ τοῦ Σοφωτάτου καὶ Παναιδεσιμωτάτου

Ἄλλουσίου Γραδενίγου τοῦ Βιβλιοφύλακος.

ΠΕΡΙΕΧΕΤΑΙ ΕΝ ΤΑΥΤῃ Τῃ ΕΠΙΔΟΣΕΙ

καὶ τις ἔκθεσις περὶ τῶν ἐξ Ἰουδαίων προσερχομένων.

τῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει, πάνυ ὠφελιμωτάτη.

CON LICENZA DE' SVPERIORI.

ΕΝΕΤΙΗΣΙ.

Παρὰ Νικολάφ τῷ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αργγ'.

A la fin :

Διορθῶσει τοῦ λογιωτάτου Γραδενίγου Βιβλιοφύλακος.

In-4° de 4 ff. non chiffrés et 495 pages. Titre encadré d'un bois. Impression rouge et noire. Les 3 ff. non chiffrés qui suivent le titre sont occupés par la table des matières.

Bibliothèque du Musée britannique : 3366. b.

517

De D. Thoma Aquinate Oratio habita eiusdem die festo
in Templo D. Augustini sub felicissimis auspiciis

Illustriss. ac Generosissimi D. D. Ioannis von Flammerdinge Mœno Francofurtensis in Alma Universitate D. D. Theologorum, Philosophorum, ac Medicorum Pro-Rectoris ac Syndici meritissimi, Auctore GEORGIO CALAFATTI Nob. Cretensi eiusdem Almæ Universitatis atque inclitæ nationis Ultramarinæ Consiliario. Patavii, Typis Iosephi Sardi. 1673.

In-4°. Titre emprunté à : Gio. Cinelli Calvoli, *Bibliotheca volante continuata dal dottor Dionigi Andrea Sancassani*, seconde édition, tome II (Venise, 1735, in-4°), p. 25.

518

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΤΩ ΔΑΒΙΔ Νεωστὶ μετατυπωθὲν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας, καὶ διορθώσεως τοῦ Σοφωτάτου καὶ Παναϊδεσιμωτάτου Γραδενίγου, Βιβλιοφύλακος τοῦ Ἁγίου ΜΑΡΚΟΥ. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀρχοδ'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-8° de 104 feuillets non chiffrés, divisés en 15 cahiers de 8 feuillets chacun. Édition rarissime. Communication du professeur Alexis Pavloff.

Au verso de l'avant-dernier f. on lit la note suivante qui a son intérêt :

Ἐπειδὴ ἀπ' ὅλην τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀκολουθίαν, τὸ Ψαλτήριον (πλὴν τοῦ Εὐαγγελίου) πρέπει νὰ στιχολογεῖται, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νὰ ἀκούεται μετ' εὐλαθείας καὶ ἄκρας προσοχῆς, διὰ τοῦτο εἰς πᾶσαν στιγμὴν τελείαν ἐτύπωσα τὸ παρὸν σημεῖον * ὅπως ὁ ἀναγνώστης καὶ στιχολογῶν, ἀναγινώσκων δίχα συγχήσεως ἀπὸ σημεῖον εἰς σημεῖον τὴν ἅπασαν περίοδον τοῦ Ψαλμοῦ, παρέχη ἀφορμὴν τοῖς τε Ἱερωμένοις καὶ Λαϊκοῖς ἀκροαταῖς τοῦ ἀκούειν ἐν κατανδίξει (lire catanúxei) καρδίας τοιαύτην ψυχωφελῆ καὶ σωτηριώδη στιχολογίαν. Τούτου χάριν πᾶς ἕκαστος προσευέτω ὑπὲρ τοῦ ταπεινοῦ ἐρευρετοῦ καὶ ἀμαρτωλοῦ Ἐπανορθωτοῦ.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 103. 8°.

ΑΙ ΘΕΙΑΙ ΚΑΙ ΙΕΡΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ·

ΙΑΣΩΝΟΣ, καὶ ΣΩΣΙΠΑΤΡΟΥ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ,
Μετὰ ΚΕΡΚΥΡΑΣ τῆς ΒΑΣΙΛΙΑΔΟΣ καὶ ΠΑΡΘΕΝΟΜΑΡΤΥΡΟΣ·
ΑΡΣΕΝΙΟΥ ΤΕ ΚΕΡΚΥΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ,

Ἁγίων Πολιούχων καὶ Προστατῶν
Πόλεως, καὶ Νήσου Κερκύρας.

Ἄξιως ἀφιερωθεῖσαι

Τῷ Ἐξοχωτάτῳ, καὶ Σοφωτάτῳ Κυρίῳ Κυρίῳ
ΑΜΒΡΟΣΙῳ Τῷ ΓΡΑΔΕΝΙΓῷ·

Παναδεισιμωτάτῳ ἤδη Κυδωνίας Πρωτοπαπᾶ,
νῦν δὲ Πανοσιωτάτῳ Καθηγουμένῳ τῆς
περιφήμου Νήσου Κερκύρας,
μελιρρύτῳ Ἱεροκλήρῳκῳ.

Ἄνδρὶ κατ' ἀμφοτέρας τὰς Διαλέκτους πολυμαθεστάτῳ,
καὶ τῆς Γαληνοτάτης τῶν Ἐνετῶν Ἀριστοκρατείας
ὑπερτίμῳ Βιβλιοφύλακῳ.

Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ρχθδ'.

Παρὰ Ἀνδρέα, τῷ Ἰουλιανῷ.

In-4° de 4 ff. non chiffrés, pour le titre et les pièces liminaires.
λβ' (32) pages pour l'office de S. Spiridion.
ιθ' (19) pages pour l'office des SS. Jason et Sosipatros et
de sainte Kerkyra.
1 feuillet et x' (20) pages pour l'office de S. Arsène.
ζ' (7) pages pour la Relation d'un miracle, dont voici le
titre de départ :

Ἐπόμνημα τοῦ ὑπερφυοῦς θαύματος, γεγονότος διὰ τῆς Ἁγίας καὶ
Σεβασμίου Εἰκόνης τῆς Ἐπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τῆς
Κασσιοπίας, ἐπὶ τῷ ἐξωρυθέντι (sic) ἀδίκως τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ παρα-
δέξως ἑμπατωθέντι.

On trouve en outre dans ce livre les deux mêmes gravures en
taille-douce signées *Ruphonus*, dont il a déjà été question ci-dessus,

pages 254 et 258, représentant l'une S. Spiridion en habits pontificaux, et l'autre la châsse qui contient ses reliques.

Nous reproduisons ci-après les pièces liminaires qui figurent en tête de cette rarissime plaquette, et d'abord l'épître dédicatoire à AMBROISE GRADENIGO :

Σοφώτατε, πανοσιώτατε καὶ θεοσεβέστατε πάτερ,

Τὰς τοῦ μεγάλου Σπυρίδωνος, τοῦ πολυθρυλλήτου τῶν Κερκυραίων προστάτου, Ἰάσωνός τε καὶ Σωσιπάτρου τῶν Ἀποστόλων ἐκθέμενος ἀκολουθίας, μετὰ Κερκύρας τῆς βασιλίδος ἡμῶν, καὶ Ἀρσενίου ταύτης ἡμῶν τῆς πατρίδος μητροπολίτου, οὐδενὶ μᾶλλον εἰκότως ἀναθετέον αὐτάς ἡγησάμην εἰ μὴ σοι, λογιώτατε καὶ σοφώτατε· οὐ μόνον ὡς πολὺν ἤδη χρόνον ταύτας ἐκδοῦναι θείῳ γε ζήλῳ ἐπιποθήσαντι καὶ ἀναλώμασι τοῖς σαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ συλλεχθείσας ἤδη καὶ συντεθείσας εἰδὼς ταύτας, ὡς τὰ πολλὰ, διὰ Νικολάου, τοῦ παρ' ἡμῖν φιλοσοφίας τε καὶ ἰατρικῆς διδασκάλου, ἐμοῦ μὲν ἀδελφοῦ προσφιλοῦς, σοῦ δὲ κἂν μὴ αὐτοψεῖ ἀλλ' οὖν γε φήμη καὶ γράμμασι παμφιλτάτου, καὶ σου τὸ περὶ λόγουσ δεινὸν καὶ περὶ σοφίαν ἀγγίχουν ἀεὶ διὰ στόματος ἔχοντος. Τί δέ; αὐτὸς ἐγὼ σοι ὀφειλέτης εἰμὶ καὶ πᾶσα ἡ ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότης, καὶ πολλῆν οἶδαμεν, ὧ θαυμάσιε, τῶν εὐεργετηθέντων τὴν χάριν. Ταυταῖσι ταῖς ἐκκλησίαις (ὧν καὶ γὰρ χάριτι τῆς γαληνοτάτης Συγκλήτου μέτοχος) κλύδων ἐνίστατο ὅτι μέγιστος καὶ παναθλίους ἦν ἀποδοτέον, οὐκ οἶδα ὅπως, τὰς εἰσφοράς, ἅς γε παρουσία καὶ παρρησία σοῦ μόνου, αὐτὸς ἠφάνισας τὸ πρότερον τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς ἀνανεώσας ἐλευθερίας. Ἀλλὰ ταῦτα παρεῖς, μυρία σου εἶχον ἂν παραστήσαι τὰ κατορθώματα, καὶ τὸ περὶ σοφίαν ἄκρον, καὶ τὸ κατ' ἀμφοτέρας τὰς διαλέκτους ὀνομαστὸν καὶ χαριέστατον ἐν τοῖς λόγοις, συνελόντι δὲ τὸ κατὰ πάντα περιβλεπτον, ἃ μοι μακρὸν ἂν εἶη διεξιέναι καὶ πέρα λόγου τοῦ ἐνεστῶτος. Ἐρρωσο, καὶ εὐεργετοῦντά σε κἂν ἀπόντα εἰδότες, παρόντα καὶ κατηγορούμενον ἀποδεχόμεθα κεχηγνότες.

Ἀπὸ Κερκύρας, ἀχθὸν ἔτος τὸ σωτήριον, ἐλαφροβλιῶνος δευτέρᾳ ἰσταμένου.

Τῆς σῆς λογιότητος καὶ πανοσιότητος πιστὸς δοῦλος
καὶ εὐμενέστατος Χριστόδουλος ἱερεὺς ὁ
Βούλγαρις, ἀρχιμανδρίτης Κερκύρας.

Ἐπίγραμμα.

Βάσκανε Αἰακίδῃ ὁ Φιλίππου μούσαν Ὅμηρου,
 τῶδε ἅπας κόσμος κοιρανικοῦ γέρατος.
 Νικόλεω ἀτὰρ ὑμνολόγου Σπυρίδων ἱεράρχης
 οὐ φθόνον ἐκφύγη, εἰ φθόνος ἐν μακάροις.
 Ζωίλιος πέρρω ζῆλος σέο, Βούλγαρι, ἔσται
 σὰς σκέπε γὰρ σελίδας οὔνομα Ἀμβροσίου.

REVERENDISSIMVS PATER

80, 5, 200, 5, 80, 5, 40, 4, 9, 90, 90, 9, 30, 200, 90. 60, 1, 100, 5, 80.
 937 246

AMBROSIVS GRADENICVS ABBAS,

1, 30, 2, 80, 50, 90, 9, 200, 90. 7, 80, 1, 4, 5, 40, 9, 3, 200, 90. 1, 2, 2, 1, 90.
 552 439 96

ET CELEBRIS

5, 100. 3, 5, 20, 5, 2, 80, 9, 90.
 105 214

BIBLIOTHECAE VENETAE CVSTOS

2, 9, 2, 20, 9, 50, 100, 8, 5, 3, 1, 5. 200, 5, 40, 5, 100, 1, 5. 3, 200, 90, 100, 50, 90.
 214 356 533

VIGILANTISSIMVS. Tota summa est 4596.

200, 9, 7, 9, 20, 1, 40, 100, 9, 90, 90, 9, 30, 200, 90.
 904

ANAGRAMMA NVMICVM.

VTRIVSQVE LINGVÆ PERITISSIMVS,

200, 100, 80, 9, 200, 90, 70, 200, 5. 20, 9, 40, 7, 200, 5. 60, 5, 80, 9, 100, 9, 90, 90, 9, 30, 200, 90.
 954 281 772

ÆQVITATE, SAPIENTIA, PRVDENTIA,

5, 70, 200, 9, 100, 1, 100, 5. 90, 1, 60, 9, 5, 40, 100, 9, 1. 60, 80, 200, 4, 5, 40, 100, 9, 1.
 490 315 499

ET BONITATE OMNIBVS EXCELLIS.

5, 100. 2, 50, 40, 9, 100, 1, 100, 5. 50, 30, 40, 9, 2, 200, 90. 5, 300, 3, 5, 20, 20, 9, 90.
 307 421 452

Tota summa 4596.

EPIGRAMMA.

Quæ centum Crete conclusit mœnibus urbes
 creditur infantem lacte nutrisse Iovem ;
 quâ labyrinthæas erexit Dædalus arces,
 dicitur Ambrosium lacte nutrisse Cydon.
 Nec res est dispar : Iove nata Minerva sophias
 edidit, inventum Palladis iste gerit.
 Doctrinam ex Iove Pallas habet ; Venetamque celebrem
 iste Helenen instar Pallados excoluit ¹.
 Illa prius Danaos cognoverat ; iste Pelasgos
 sermone, et latios iunxit utroque sonos.
 Illa oleam nutrit, glandem dat Iupiter ; ast huic
 patria composuit laurea poma Cydon.
 Occidit illa vetus deitas ; manet iste, fluitque
 (ecce GRADUS maior) nectare et ambrosia.

A	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	200
x	y	z																	
300	400	500																	

Secundum hoc Alphabetum debent imprimi omnes numeri
 litterarum Anagrammatis superius positi, exceptis duabus
 diphthongis in dictione *linguæ* et *æquitate* ; in quibus omittitur
 unitas utriusque alphae diphthongati, et tantum ponitur nume-
 rus illius E finalis, quod diphthongus sonat, ut superius videre
 licet.

CARMEN IN AVCTOREM

Nomina cum rem significant, res nomina, idemque
 munus et officium nomina resque ferant ;
 Nicoleus fertur populi victoria, græcam
 si vocem sensum vertis in ausonicum.
 Quam bene victor es, ut germen sileamus avitum :
 in patria nulli es nobilitate minor.

1. Allusion à la célèbre HÉLÈNE PISCOPIA CORNARO, élève de Gradenigo.

Quam bene victor es, ut sileam morbosque febresque,
 vestra sit, expulsa morte, medela salus.
 Quam bene victor es, ut sileam quæ fanda : latino
 unus es et graio Tullius eloquio.
 Quam bene victor es, ut morum sileamus honores :
 eximium virtus fert tibi rara decus.
 Quam bene victor es, et cunctis pietate supremus
 Spyridionis dans gesta precesque typis !
 Per te splendescunt patriæ duo lumina ; Iason
 Sosipaterque sacra cum prece numen habent.
 Corcyræque ignota prius Corcyra resurgit,
 virgineumque decus penna diserta refert.
 Vix scribendo æquare stylumque, troposque, phrasesque,
 sufficient celebres Nestor et Isocrates.
 Ipse Meta — excedat longa farragine — phrastes,
 Bulgare, tu modulo victor es atque modo.
 Natis (mutat dogma Plato ob tua facta) parentes
 virtute ornatum nomen emisse velint.

*In devotissimæ servitutis obsequium Baccal^r
 Dominicus Bogus, Min. Con.*

Bibliothèque municipale de Corfou.

 520

Panegyris in festivitate Divæ Catharinæ Virginis, &
 Martyris, & in eiusdem Virginis Templo habita sub
 fortunatissimis auspiciis Illustriss. ac Generosissimi
 D. D. Io. Friderici Fursen Hamburgensis Incl. Nat.
 Ger. Consiliarii eiusdemque celeberrimæ Univers.
 Meritissimi P. Syndici, eidemque sacrata a NICOLAÒ
 CHALICHIOPVLO Patritio Cretensi. Patavii, Typis Pas-
 quati, &c. 1674.

In-4°. Titre emprunté à : Gio. Cinelli Calvoli, *Biblioteca volante
 continuata dal dottor Dionigi Andrea Sancassani*, seconde édition
 tome II (Venise, 1735, in-4°), pp. 136-137.

521

LEONIS
ALLATHI

IN

ROBERTI CREIGTONI (*sic*)

Apparatum, Versionem, & Notas

AD HISTORIAM

CONCILII FLORENTINI

Scriptam

A SILVESTRO SYROPVLO

De vnione inrer (*sic*) Græcos, & Latinos,*EXERCITATIONES.*

AD REVERENDISSIMVM PATREM

F. RAYMVNDVM

CAPISVCCVM

Ordinis Prædicatorum, Sacri Apostolici

Palatij Magistrum.

ROME, TYPIS MICHAELIS HERCVLIS. 1674.

SVPERIORVM PERMISSV.

Sumptibus Felicis Cæsaretti.

In-4° de 12 feuillets non chiffrés et 736 pages. On trouve, à la page 19, un fac-similé de la signature de Sylvestre Syropoulos.

Bibliothèque nationale de Paris : B 1745 (Inventaire, B 2372).

522

Βιβλίον (*sic*) Καλούμενον ΓΕΩΠΟΝΙΚΟΝ Νεωστὶ μετατυπωθὲν μετὰ προσθέσεως καὶ προνομίου. ΕΙΣ ΤΟ ΟΠΟΙΟΝ Περιέχονται Ἑρμηνεῖαι θαυμασιώτατες. Πῶς νὰ σπέρνουν τοὺς καρποὺς νὰ ἐπιτυχένουσι. Πῶς νὰ κεντρώνουν τὰ δένδρα. Πῶς νὰ φυτεύουσι. Καὶ ἕτερα ὅμοια. ΚΑΙ ΕΞΟΧΩΣ ΠΩΣ ΝΑ ΚΥΒΕΡΝΑΤΑΙ πᾶς ἕνας νὰ μὴν ἀσθενήσῃ πώποτε. Ἔτι δὲ καὶ ἰατρικὰ διάφορα ἀληθέστατα εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν. Συντεθὲν παρὰ Ἀγαπίου Μοναχοῦ

τοῦ Κρητῶς. Τὰ νῦν προστεθέντα τῶν ἀποκρύφων ἀλεξιφαρμάκων τὸν ἀριθμὸν δώδεκα, πάνυ περιέργα καὶ σωματοφελῆ (sic). ENETIHΣI, παρὰ Νικολάω τῷ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνω, (sic) ἀρχοῦ. Con licenza de' Superiori.

In-8° de 222 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rarissime. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.

A la page 210, on lit :

Προσθήκη εἰς τὸ τοῦ Ἀγαπίου Γεωπονικὸν. ἄλλα κεφάλαια ἑβ'. πολλὰ ὠφέλημα. καθὼς φαίνονται εἰς τὴν ἀρχὴν, τῶρα νεωστὶ μεταγλωττισμένα, καὶ εὐγαλμένα ἀπὸ τὸ Ἰατροσόφιον τοῦ σοφωτάτου Ἀλεξάνδρου Τραλλιανοῦ, τοῦ Ἀλεξανδρέως. Τὰ ὅποια εἰσὶ ταῦτα.

Περὶ πυρετοῦ, ἡγουν θερμασίας.

Περὶ ἐφημερινοῦ πυρετοῦ, ἡγουν θέρμης.

Περὶ τριταίου πυρετοῦ.

Περὶ τεταρταίου πυρετοῦ, ἡγουν καρτάνας.

Περὶ ἀνορεξίας.

Περὶ μελαγχολίας.

Περὶ συνάχου.

Περὶ λειποθυμίας.

Περὶ τῶν λειποθυμούντων ἀπὸ ξηρατὸν καὶ χύσιν ἀπὸ κάτω.

Περὶ τῶν λειποθυμούντων ἀπὸ θέρμην ἢ ἀπὸ ἰδρῶτα.

Περὶ τῶν λειποθυμούντων διὰ τοῦ στομάχου ἀσθένειαν.

Περὶ τοῦ πάθους τῆς χολῆς.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 110. 8°.

523

ΩΡΟΛΟΓΟΠΟΪΛΟΝ. Νεωστὶ Μετατυπωθὲν, Καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθὲν. ENETIHΣIN, ἀρχοῦ. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-32 de 208 feuillets non chiffrés, divisés en 26 cahiers de 8 feuillets chacun, signés A-Z et AA-CC. Sur le titre, une vignette représentant l'Annonciation. Impression rouge et noire. Rarissime.

Biblioth. Casanatense (à Rome) : d. XV. 3.

524

Au recto du f. 1.

COLLEGIUM
 GRAECVM
 ROMAE,
 LEGES VIDELICET
Quibus reguntur eiusdem Collegij
 ALVMNI;
 EMMANVEL
 SCHILICIVS CHIVS;
 ILLVSTRISSIMIS
 DEPVTATIS
 Eiusdem Insulae Chij, D.D.D.
 ROMAE,
 Ex Typographia Michaëlis Herculis.
 M DC LXXV.

Au recto du f. 2.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΝ
 ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ
 ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ
 ἤγουν,
 Τάξις μὲ τὴν ὁποίαν κυβερνοῦνται οἱ ἐκεῖ
 μαθητάδες.
 Ἐγράφη παρὰ
 ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΚΙΑΙΤΖΙΟΥ
 ΤΟΥ ΧΙΟΥ,
 Καὶ ἀφιερῶθη,
 Τοῖς εὐγενεστάτοις, καὶ ἐκλαμπροτάτοις ἄρχουσι, καὶ
 ΔΕΠΟΥΤΑΤΟΙΣ
 ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΝΗΣΟΥ.
 ΕΝ ΡΩΜΗ,
 Ἐν Τυπογραφίᾳ Μιχαήλ Ἑρκολε.

In-4° de trois feuillets non chiffrés et 28 pages, divisés en 4 cahiers de 4 feuillets chacun, plus un feuillet unique inséré entre les feuillets 2 et 3 du premier cahier. Le premier cahier n'est pas signé, les trois suivants sont signés : ΒΓΔ.

L'épître dédicatoire est datée de Rome, le 15 décembre 1675 et signée Ἐμμανουήλ Σκιλίτζιος.

Bibliothèque Barberine (Rome) : GGG. VI. 4.

525

BIBAIION TOV ΜΑΡΤΙΟΥ. ΜΗΝΟΣ. Περιέχον τὴν πρέπουσαν αὐτῷ ἅπασαν ἀκολουθίαν. Τυπωθὲν μὲν παρὰ Νικολάω τῷ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, καὶ παρὰ τοῦ Σοφωτάτου Βιβλιοφύλακος καὶ Ἀββᾶ, Ἀμβροσίου τοῦ Γραδενίγου, ἐπιμελῶς διορθωθὲν. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, Ἐτεὶ ἀπὸ τῆς Θεογονίας. ἀρχεῖ. Con Licenza de' Superiori, e Privilegio. ΜΙΜΗΤΑΙ ΕΣΤΕ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

A la page 139 :

Ἡ τῶν τετραδίων κατὰ τάξιν ἀκολουθία, ἀβγδεζηθι. Ἄπαντα εἰσὶ τετράδια, πλὴν τοῦ ι, τριάδιον.

In-folio de 140 pages (la dernière non chiffrée). Titre encadré d'un bois. Marque de Nicolas Glykys à la fin du volume. Impression rouge et noire.

Biblioth. de I. Pomialowsky, prof. à l'Université de Pétersbourg.

526

S. MAXIMI CONFESSORIS, GRÆCORVM THEOLOGI EXIMIQQVE PHILOSOPHI, OPERVM TOMVS PRIMVS. EX PROBATISSIMIS QVÆQVE MSS. CODICIBVS, Regiis, Card. Mazarini, Seguierianis, Vaticanis, Barberinis, Magni Ducis Florentinis, Venetis, &c. eruta, nova Versione subacta, Notisque illustrata. *Opera & studio* R. P. FRANCISCI COMBEFIS, *Ord. FF. Prædicatorum Provinciæ Sancti Ludovici.* EX ALMI GALLIÆ CLERI IVSSV ET ORDINE. PARISIIS, Apud ANDREAM CRAMOISY, viâ Fibulariâ, sub Abrahami Sacrificio MDCLXXV. *Cum Privilegio Regis Christianissimi, & Superiorum permisso.*

In-folio de 10 ff. non chiffrés et 751 pages. Sur le titre, qui est

tiré en rouge et noir, figure une vignette en taille-douce représentant le Sacrifice d'Abraham.

TOMVS SECVNDVS. Le titre du tome second est pareil à celui du tome premier, mais n'est pas tiré en rouge et noir. Le volume se compose de 2 ff. non chiffrés et 755 pages. A la fin on lit la date : MDCLXXIV (*sic*).

Le Privilège, dont un extrait se trouve dans le tome premier, au verso du f. 10 liminaire, est daté de S. Germain-en-Laye, le 16 juin 1669. Il a été inscrit au registre de la Librairie le 23 décembre 1672 ; enfin, même feuillet et même page, on lit :

Prima hæc editio absoluta 20 novembris 1674.

Collation des feuillets liminaires :

Feuillet 1 : Faux-titre.

Feuillet 2 : Titre.

Feuillets 3° à 5° : Épître dédicatoire à Emmanuel-Théodose de la Tour d'Auvergne, cardinal de Bouillon, grand aumônier de France.

Feuillets 5° à 7° : Préface au lecteur, à la fin de laquelle on lit ce qui suit :

Non possum, amice lector, nisi magna ingrati animi labe parumque beneficii memori, non hic exhibere Reverendissimi Abbatis GERASIMI BLACHI, Cretensis, ad me datam epistolam ab anno MDCLVII, cum Venetiis suos literas doceret, ipse que iis quæ erant adornandæ Maximi operum editioni, ex illustrissimi reverendissimique Cleri gallicani ordine, haud ignavus incumberem. Ad quam nemo mortalium maioribus animis suppetias ivit reverendissimo ipso Blacho : ut non solum quibus mihi opus erat Opuscula Maximi polemica suis ex codicibus transcribenda curaverit, serioque sua ipse manu, si quid scribenti obrepsisset, correxerit : verum etiam spissum volumen variorum eiusdem Maximi a se ultro, ne qua mora operi fieret, Venetiis ad me miserit, nulla alia expectata mercede aut pretio quam ut editorum a me exemplar acciperet. Utinam vero et mihi liceat dare et illi accipere, fruaturque etiamnum vite huius usura, nec lateat quonam gentium diverterit, luceatque extremæ Græciæ præclarum lumen, pietate, eruditione, fide. Corcyram tenere ac incolumen esse haud ita pridem accepi,

salutavitque officiosissime : sed an humano abhinc fato naturæ debitum vir cælo dignus persolverit, haud mihi scire facile fuerit. Utinam vero in libris suis, quos illatos volebat in gazam regiam (remque per me sollicitabat) quovis regiæ munificentiae arbitrario donativo, in sempiternum nobis viveret. Epistolam, ne viri animus eos lateat qui græce nesciunt, omni ego fide, quoad licebit, reddam ; etsi alium lubens mihi vellem interpretem, ne mihi ipse blandiri videar. In Epigrammatis tamen tum reverendissimi eiusdem Abbatis Blachi, tum religiosissimi pereruditissimique ARSENI CALUDI, sacerdotis monachi, ac sacri evangelii præconis, non ludam, sed, si cuius animo sederit vel astricta vel soluta reddere oratione, permittam. Velim autem, amice lector, sic meas cum regis nostri christianissimi illustrissimique ac reverendissimi Cleri gallicani laudes accipias, ut in eis aliud nihil præter amorem pene insanientem nec sui satis compotem intelligas, ipsum certe in tantis viris veniabilem, quo ardore Græci vere homines suum nobis suæque ipsorum Græciæ ac orbi christiano suscitatum iri theologum lumenque vere μέγιστον Maximum, mea quavis in rem delecta opera, sapientissimi cleri concertantibus animis votisque etiam atque etiam sibi gratulati sunt, suamque ipsi gratitudinem, quasi gentis ipsius nomine qua amplissimo ordini, qua mihi ipsi ministro, pluraque forte imperitia mea deterenti, nec ad tantos Maximi assurgenti animos, testatam facere conari. Alioqui meum ipse modum novi, cui a te indulgere quæso, si quando per eum non plene tibi et quantum optas optemque ipse, fecerim satis.

Feuillets 7 v° à 9 r° : Une lettre de Gerasime Vlachos à Combefis (texte et traduction latine), dont nous reproduisons l'original :

Τῷ παναιδεσιμωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ τῆς τῶν ἱεροκηρύκων
τάξεως κυρίῳ πατρὶ Φραγκίσκῳ Κομβέφισ, θεολόγῳ καὶ
τῶν ἐλλήνων πατέρων πανευφραδεῖ παραφραστῇ, Γερά-
σιμος Βλάχος, ὁ ἐκ Κρήτης, ἀββᾶς τοῦ μεγάλου Γεωργίου
Σκαλωτοῦ, κήρυξ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστημῶν

κατ' ἀμφοτέρας τὰς διαλέκτους παρὰ τοῖς ἐν Βενεταίαις Γραικοῖς διδάσκαλος, εὖ πράττειν.

Οὐδὲν οὕτω γῆς βασιλεύοντα ἄνθρωπον ὥσπερ ἀνδρεία μετὰ σοφίας ζῆλωτὸν ἀναδείκνυσιν· ὣν ἕνεκα καὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων οἱ ἐπὶ σοφίᾳ θαυμάσιοι τὴν μὲν Ἀθηναῖν ἐνοπλον διὰ τὸ σοφὸν ἅμα καὶ θαρραλέον τοῖς Ἑλλησι, τὸν δὲ κρατερὸν Ἄρεα, δι' ὃν τὸ τολμηρὸν τοῖς βαρβάροις ἐπαρήγειν ἰστόρησαν. Καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητῆς τὸν Ἀγαμέμνονα ἀγαθὸν βασιλέα καὶ κρατερὸν αἰχμητὴν ἐρραψώδησε, τὸ σοφὸν καὶ ἀνδρεῖον αὐτῷ οἰκειούμενος. Καὶ Ἀπόλλων αὐτὸς τὸν Λάκωνα Λυκούργον θεὸν καὶ ἄνδρα τούτου χάριν ἐθεσπιώδησεν, ἐξ ὧν καὶ τὸ τοῦ θεοῦ Πλάτωνος ἐξελέγηθε θεσφατον, τότε τὴν πόλιν εὐδαιμονήσῃσιν ὅταν ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν, ὡσανεὶ τῇ μετὰ φρονήσεως ἀνδρεία τὸ οἰκονομεῖν μακαρίως πρὸς τῶν βασιλείων τῇ πόλει πορίζεσθαι.

Εἰ δ' οὕτως φέρεται τὸ πρᾶγμα καθάπερ τὸ τε ἀληθές καὶ ἡ πείρα καθίστησι γινώριμον· ἔγωγε προσηκόντως τὸν ἀήττητον τῆς Κελτογαλλίας ἀεὶ μέγα κοιρανέοντα σοφία τε καὶ ἀνδρεία κεκοσμημένον ἐπάγαμαι. Μάρτυρες ἀψευδέστατοι τῆς μὲν ἐκείνου ἀνδρείας τὰ κατὰ τῶν πολεμίων πολυπλάσια τρόπαια καὶ οἱ ὅσημέραι ἐπιτελούμενοι θρίαμβοι· τῆς δὲ σοφίας τὰ ἐκ βασιλικῆς προμηθείας τσαυτὰ ἀρχιγυμνάσια, αἱ τῶν διδασκάλων κατὰ πάντα τὰ ἰδιώματα ἀκαδημαῖαι, ἡ ὠκεάνειος πλημμυρίς τῶν ἐκδεδομένων περὶ πάσης ἐπιστήμης βιβλίων καὶ διηνεκῆς τῆς τῶν πρόπαλαι συγγραφῶν ἐκ παντὸς τοῦ περιγείου ἀθροίσεως πρόνοια καὶ ἡ τῶν ἱερῶν Ἑλλήνων πατέρων κατ' ἀμφοτέρας τὰς διαλέκτους ἐκδοσις.

Καὶ ἐπειδὴ οἷος ὁ βασιλεὺς τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπήκοοι, οἷάπερ πρόπαλαι ἡ τοῦ Νότου βασιλεὺς ἐπὶ Σολομῶντος, τοὺς σεμνοὺς Γαλλικανοὺς ὑπηκόους ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀνδρείᾳ κατὰ πάντα τὸν κόσμον φημιζομένους κατευλογῶ· ἐξαίρετως δὲ διὰ πάντων καὶ μετὰ πάντων θαυμάζειν μου τὸν νεὺν ὁ λαμπρότατος καὶ σοφώτατος γαλλικανὸς κληρὸς, οὗ καὶ μεῖζων ἀρετῆ, τιμῆ τε βίῃ τε· ὁ ἔνθεος ἐκείνου ζῆλος περὶ τὰ θεῖα, τὸ πρόθυμον περὶ τὴν ἡμετέραν φιλοσοφίαν, τὸ ἄκρον τῆς μελέτης περὶ τὴν τῶν παλαιῶν βιβλίων ἐπανόγκμηψιν, καὶ μάλιστα τὸ πολὺ τῆς σπουδῆς,

περί τε τήν τῶν ἐλλήνων πατέρων διὰ τῶν τύπων ἀνάστασιν καὶ περί τήν νεύματι θείῳ ἐκείνων ἐκλογήν, καθ' ἣν ὁ σοφώτατός μοι καὶ κατὰ πάντα περιπόθητος Φραγκίσκος ὁ Κομβέφης μεταφραστής διαπρύσιος τῶν Ἑλλήνων πατέρων διεψηφίσθη.

Διὰ θαύματος οὖν ἔχω τὸ κατὰ πάντα τῆς σῆς λογιότητος τέλειον καὶ τὴν ἄκραν ἐμπειρίαν ἣν περί τὰς μεταφράσεις ἐνδείκνυσαι, καὶ γὰρ αὐτός, ὡ σοφώτατε, μόχθῳ ὅσον πλείστῳ ἐξ ἀλλοτρίας πρὸς ἰδίαν διάλεκτον κατὰ λέξιν τὰ τῶν Ἑλλήνων συγγράμματα μεταστρέφων οὐ διαστρέφεις· ἀλλ' οἷά τις ἄλλος Προμηθεὺς τῇ ἰδίᾳ ἀγγιχίῳ τὴν ἐλληνίδα λατινίδα μοῦσαν διέθηκας, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν Δία τοὺς ἐπὶ σοφίᾳ θαυμαζομένους ἐξαπατᾶσθαι τοῦ διακριῖναι ἐπαποροῦντας ἐκ τῶν ὁστέων τὰς σάρκας, τὸ τοῦ συγγραφέως ἐκ τῆς μεταφράσεως ἰδίωμα, καὶ πότερον ἐλληνιστὶ ἢ λατινιστὶ τοῦ συγγράφειν ἤρξατο ἐρωτᾶν καὶ εἰδέναι μὴ σθένοντας. Οἷον νεωστὶ καὶ τὸν ὁμολογητὴν Μάξιμον παρὰ τῆς σῆς μεταφρασθέντα ἐλλογιμότητος βλέποντες, τὴν παλαιὰν παροιμίαν ἀνανεούμεθα λέγοντες· ἢ Μάξιμος Κομβέφης ἢ Κομβέφης Μάξιμος, καθὰ καὶ πρόπαλαι διὰ τὴν τῆς φράσεως καὶ τῶν νοημάτων ἐρρέθη ὁμοίωσιν, ἢ Φίλων πλατωνίζει ἢ Πλάτων φιλωνίζει.

ᾧστε ὅσον καὶ μέγας ὑπῆρχεν ὁ ὁμολογητῆς Μάξιμος, καὶ οἷά τις Ζεὺς τοὺς μονοθελήτας κατεταρτάρωσε γίγαντας, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν Τιτάνων δεινῆς παρατάξεως τῆς ἀνοήτου λήθης ἐν τῷ ταρτάρῳ τῆς παλαιότητος δεδεμένος διὰ τῆς σῆς ἱεραῆς ἐπιμελείας ἐς τὸ φῶς τῆς ἀγίας ἐκκλησίας ἀνέτειλε, καὶ ὡς μέγας σοῦ τοῦ μεγίστου ἱεροφάντου τετύχηκε. Μακαρίζω σου τὸν θεάρεστον σκοπὸν, τὸ ἔργον σεβάζομαι, τοὺς μόχθους ἐγκωμιάζω, τοὺς ἰδρωτάς τιμῶ, τὴν προθυμίαν ζηλῶ, τὴν γνώμην ἀσπάζομαι, τὸ κατόρθωμα ἐπαινῶ· τὸ ἔργον ἀνελλιπὲς ὀφθῆναι, τέλειον δὲ κατὰ πάντα σφόδρα ἐφίεμαι, τὴν σὴν ἀκριβῆ ἔρευναν διὰ στόματος ἔχω, σκοπούμενος τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν παρὰ πάντων ἐπιζητεῖν διὰ τοῦ ἐκδοθέντος τῶν τοῦ θείου Μαξίμου συγγραμμάτων πινακιδίου, τὰ ἐκ τῶν σῶν βιβλίων παρελλείποντα, ὄντα δ' ἐν ἐτέροις πλείονα· ὁμογνωμῶ τῷ σῷ ἐνθέῳ ζήλῳ, ἔπομαι τῇ σῇ προσκλήσει, καὶ τὸ ποθούμενον (ὅσον ἐφικτὸν) ἐκτελῶ.

Ἴδου γὰρ χάριν καὶ τοῦ χριστιανικωτάτου Λουδοβίκου δεκάτου τετάρτου, τοῦ τῶν Γαλλιάων ἀηττήτως βσιλεύοντος, καὶ τοῦ λαμπροτάτου γαλλικανοῦ κλήρου, ἐξ ὧν ἡ Ἑλλάς ἀνανεουμένη ἐνθάλπεται, καὶ τῆς πρὸς τὴν αἰδεσιμότητά σου ἐφέσεως, εἰς κοινὴν ὠφέλειαν προθύμως τε καὶ ἀσμένως ἐκ τῆς ἐμῆς βιβλιοθήκης (ἐν ἣ μετὰ πολλῶν ἐστὶ καὶ τὰ τοῦ Μαξίμου) τὰ ἐν τῷ ἐκδοθέντι πινακιδίῳ παρελλείποντα, ἐν ἐμοὶ δὲ τυγχάνοντα, τῇ σῇ ἐξαποστέλλω ἐλλογιμότητι. Ἀντεγράφη δὲ καθάπερ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ κεῖται, ἀφαιρέσεως ἢ προσθήκης ἄτερ, οἷάπερ συνέθετο ὁ συγγραφεὺς, ὡς ἐξέστιν ἰδεῖν ἐκ τῆς ἄγαν τῆς βίβλου παλαιότητος· ἔστι γὰρ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκ βεβραίνου χάρτου χαρακτηρη λεπτοτάτῳ γεγραμμένη. Ἐτυχε δέ μοι ἀγαθὴ τύχη ἐκ τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγιωτάτου θρόνου· ὅθεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ χαρακτηρος τὸ βέβαιον γνησιούται, καὶ τὸ γνήσιον τοῦ συγγραφέως ἐκ τῆς παλαιότητος βεβαιούται. Καθὰ δὴ καγὼ τὰ ἀντίγραφα πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν ἐκστειλλόμενος, δόκλῃρα εἶναι καὶ κατὰ πάντα ὅμοια τῶν ἐν τῇ παρ' ἐμοὶ βίβλῳ ἐνώπιον θεοῦ μεγίστην τὴν πρόνοιαν ποιῆσαι ἀποφαίνομαι.

Ἴσθι τοίνυν, πατέρων αἰδεσιμώτατέ μοι καὶ προσφιλέστατε, καὶ τὰ τοῦ θείου Μαξίμου καὶ τὰ τῶν ἐτέρων θείων πατέρων τυγχάνοντά μοι συγγράμματα φυλάττεσθαι εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τοῦ ἀηττήτου βασιλέως, εἰς ἐπίταξιν τοῦ γαλλικανικοῦ λαμπροτάτου κλήρου, καὶ εἰς αἴτησιν τῆς σῆς λογιότητος. Ἐγῶγε δὲ, κατὰ τὸν τῆς ἀκολουθήσεως λόγον, τὴν τοῦ Παρησίου πόλιν εὐδαιμονεστάτην τῶν ἐτέρων κηρύττω πόλεων, τὸν βασιλέα τρισόλβιον, τὸν κληρον μακάριον, τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν ἀείμνηστον, ὡς διὰ πάντων ὑμῶν ἀθανάτων καὶ μακαρίων ἔργων ζεῖ ἐνεργουμένων. Ὅθεν σοι ἄδω· οὐδέ τε καὶ μάλα χαῖρε, θεὸς δέ τοι ἔλθια δοίει!

Ἐδόθη ἐν ταῖς κλειναῖς Βενεταῖς, κυρίου τὸ φηνὴ ἔτος ἰουνίου ιγ'.

Feuillet 9 recto:

Τοῦ αὐτοῦ ἐπίγραμμα εἰς τὴν τοῦ θείου
Μαξίμου βίβλον.

Φθέγγατο δαφνοφάγων πολυφέρτατα ἔμμεναι ἄλλων
φθογγῇ θειοφόρος δῶρα σεμνὰ σοφίης.

καὶ ἐξ ἰάδος αἴης ἰταλίδεσσι Σιβύλλης
 τὴν σοφίην ἤξειν λέξατο βησιδίων.
 Ἄλλά γε νῦν ἀπόπειρα ἀρείοσι ῥήμασι φαίνει
 τὴν σοφίην Κελτοῖς ἐδριάειν ὄριοις.
 ἔνθεν ἀναξ πολυόλβος ἐπ' ἀμφοτέροις μεγαδώροις
 καὶ σοφὸς ἐκτελέθει καὶ πολέμοιο κλέος·
 ἔνθα σοφῶν ὁ κληρὸς Γαλλικανῶν μεγαθύμων
 ἱροσύνη κρατεεὶ καὶ σοφίη στέφεται·
 ὅς τε σεμνῶν πατέρων μελεδήματα ἑλλάδος αἴης,
 ἐξ αἴδου ἐς φάος προφρονέως φέρεται·
 ἐκ περάτων δαπάναισιν ἄκραις ἐπὶ πείρατα γαίης
 βίβλους θειοσόφους ἀντερανιζόμενος·
 ὅς καμάτους ἱερούς μεγακήρυκος ἔργματι θείῳ
 Μαξίμου ἀθλοφόρου χαλκοτύποις ἔθετο,
 μόχθοις Φραγκίσκου θεοκήρυκος, ὃν ῥα φιλοῦσι
 Παλλὰς Ἀθηναίη, φθέγμα τε Πιερίδων·
 ὄλβιος ὃς Δαναῶν μεγαφέρτατα δῶρα κομίζων
 ἀμφοτέρῃ γλώττῃ πάντας ἐπαβρύνεται.
 Μαξίμου οὖν τύπος ἐν βασιλεῦσι Maximum εἶναι
 ἄμιγα σκηπτροφόρον δείκνυσι Γαλλιῶων·
 Maximum ἐν δήμῳ θεοτερπέα κλήρον ἐπάδει
 Κομβέφιν αὖ πατέρων maximum εὐφραδέα.

Feuillet 9 verso :

Ἐπίγραμμα εἰς τὸν σοφώτατον
 καὶ ἔλλογιμώτατον ἐν πατράσι κύριον κύριον
 Φραγκίσκον τὸν Κομβέφιν,
 ἄνδρα εὐφραδέστατον, ἐκ τοῦ τῶν Κηρύκων χοροῦ.

Πανδῶρην μέγα ἔργον ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
 πέρσυνον ἀνθρώποις δῶρα δολοφροσύνης.
 Φραγκίσκον δὲ σάφρονα, ἰδμοσύνης μέγα εὐχος,
 Πιερίδες κόσμῳ προφρονέως ἔνεμον

ἔμμεναι ἀργαλέων ἔλετῆρα ἐπαφροσυνάων
 καὶ πῦρ ἀμαθύνων ριζίθε πάντα δόλον·
 ῥήμασιν εὐσεβέων πατέρων ἀνεμώλια πάντα
 μοῦνος ἄτην τ' ἀπάγων ἐξ ἱερῶν δαπέδων
 οὗ στόμα ἐμπεδόμυθον εὐμμελέως ἀγορεύει·
 λατινίδι γλώττη 'Ελλάδος αὐδοσύνην·
 ὅς καὶ γαλλικανοῦ κλήρου μελεδήματα ἄρδει,
 Μάξιμον οὔνεκα ὧν πᾶσι ποριζόμενος.

Ἄρσενίου ἱερόμονάχου Καλούδη τοῦ Κρητῶς,
 κήρυκος τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου.

Feuillet 10 recto : Table du tome premier.

Feuillet 10 verso : Extrait du privilège.

Bibliothèque Mazarine : nos 1374 et 1375.

527

IL CORONATO
 SAGREDO
 ODA

Consacrata all' Illustriss. & Excellentiss. Sig.

K^a. LVIGI

SAGREDO

FRATELLO DI SVA SERENITA.

DI ANTONIO ARCOLEO,

Dottor in Filosofia, & in ambe le Leggi.

IN VENETIA, MDCLXXV.

Appresso Gio : Pietro Pinelli.

Con Licenza de' Superiori.

In-4° de six feuillets non chiffrés. Fleuron sur le titre. Plaquette de la plus insigne rareté.

En tête de ce petit volume, il y a une épître dédicatoire d'ANTOINE ARCOLÉOS, non datée.

Biblioth. de S. Marc (Venise) : Miscell. 197. 6.

528

ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΠΑΛΑΙΑΙ
ΚΑΙ ΠΑΝΥ ΩΦΕΛΗΜΟΙ
ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΗΜΟΥ
ΠΟΛΕΩΣ ΑΘΗΝΗΣ.

ΑΙΤΙΝΕΣ ΕΣΥΝΑΘΡΟΙΣΘΗΣΑΝ
ΕΚ ΠΟΛΛΩΝ καὶ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Βιβλίων Ἑλληνικῶν τε καὶ Ἰταλικῶν, καὶ εἰς ἀπλὴν φράσει
συντεθέθησαν παρὰ τοῦ λογιωτάτου ἐν Ἱερεῦσι Κυρίου
Γεωργίου Κονταρῆ ἀπὸ τὰ Σέρβια. Διὰ δὲ δαπάνης
τοῦ εὐγενεστάτου Κυρίου Πέτρου Γάσπαρι ἐτυπω-
θησαν εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τῶν φιλομαθῶν.

Ἄρχεται γοῦν ἡ Ἱστορία αὕτη καθάπερ φαίνεται ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Κέχρο-
πος τοῦ πρώτου Βασιλέως τῆς Ἀθήνας, ὅστις ἦτον ἐν ἔτει ἀπὸ
Ἄδὰμ βυδ'. καὶ τελειώνει ἕως τὸν καιρὸν τοῦ Ἁγίου
Διονυσίου τοῦ Ἀρειοπαγίτου ὅστις ἦτον πάλιν ἐν
ἔτει ἐφίη. μένει τὸ μέσον διάστημα ὅπου
ἔγιναν αὐταὶ αἱ Ἱστορίαι ὅπου ἐγράψα-
μεν, νὰ εἶναι χρόνοι γριδ'.

Con Licenza de' Superiori, & Priuilegio.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀρχοέ.

Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-4° de 12 feuillets non chiffrés, τν' (350) pages et 1 feuillet blanc.
Marque de l'imprimeur sur le titre. Livre d'une excessive rareté.
Un exemplaire est coté 40 fr. dans le *Deuxième catalogue de livres
rares* (en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 9,
n° 21.

Les feuillets 2-3 sont occupés par l'épître dédicatoire suivante :

Τοῖς τιμιωτάτοις καὶ εὐγενεστάτοις ἅμα δὲ καὶ φιλοπάτρισι
κυρίοις κυρίοις, τῷ τε κυρίῳ Γιαννούλῃ Πουλημένῳ
δηλαδὴ καὶ κυρίῳ Πέτρῳ Γάσπαρῃ, τοῖς ἐκ πόλεως
Ἀθήνης, Γεώργιος Ἱερεὺς ὁ Κονταρῆς εὖ πράττειν.

Δὲν ἦσαν τόσον πρόθυμοι εἰς ἄλλον ἔργον οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων
καὶ ὑμέτεροι πρόγονοι, ὡς τιμιωτάτη ξυνωρίς, ὅσον ἦσαν εἰς τὸ νὰ

ἀμείβονται πλουσιοπαρόχως μὲ μεγάλα χαρίσματα ἐκείνους ὅπου νὰ ἤθελαν ἀριστεύσει ὀπωσθήποτε διὰ τὴν πατρίδα τως· καθάπερ ἐσυνήθιζαν καὶ εἰς ἄλλων μὲν ὀνόματα ἀφιέρωναν ναοὺς περικαλλεῖς, εἰς ἄλλων δὲ ἔστοῦσαν τόσα ἀγάλματα ἐκ χαλκοῦ καὶ μαρμάρων τεχνηέντως κατασκευασμένα· καὶ πάλιν ἄλλων ἐξωγράφιζαν τὰς εἰκόνας εἰς δημόσια παλάτια πολυτελῶς, διὰ σημεῖον ἀμοιβῆς τῆς ἐκάστου ἀριστείας καὶ γενναιότητος· ὡς εἰς τὴν ἱστορίαν ταύτην φαίνεται ἐμφανῶς, τὸ πῶς νὰ ἀφιέρωσαν εἰς ἔνομα τοῦ Θεσέως τοσοῦτους ναοὺς, νὰ ἐξωγράψαν τοῦ Θεμιστοκλῆ, τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Μιλτιάδου, καὶ τῶν λοιπῶν στρατάρχων τὰς εἰκόνας εἰς τὸ δημόσιον παλάτιον, νὰ ἔστησαν διὰ ἔνομα τοῦ Δημητρίου Φαληρέως τόσα ἀγάλματα μέσα εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ὅπου ἦσαν τόποι διατριβῆς ἀνθρώπων ἐπιτήδειοι. Ἄμῃ ἀπάνω εἰς τὴν καλὴν συνήθειαν καὶ προθυμίαν ταύτην ὅπου εἶχαν, εἶχαν ἀκομὴ καὶ τὸν νόμον τοῦτον ὅτι ὅσους εὐεργετοῦσαν τὴν πατρίδα μὲ τὰ ἴδια τως χρήματα, νὰ τοὺς ἐγκωμιάζον ὅλοι κοινῶς, σχεδὸν ὡς καὶ τὰ μικρὰ παιδιά. Καθάπερ ἔκαμαν ἐν καιρῷ τοῦ Θεσέως, ὅπότεν ἀνακαίνισε τὰς Ἀθήνας μὲ τὰ ἴδια τοῦ χρήματα· ὡς ἔκαμαν ἐν καιρῷ τοῦ Κόνωνος, ὅπότεν ἐξανάκτισε τὰ τῆς πατρίδος του τειχόκαστρα, ὅπου ἦσαν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμόνας καταχαλασμένα, καὶ ὡς ἔκαμαν ἀκομὴ καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς καὶ διάφορους. Τὸ λοιπὸν ἐὰν τοσοῦτους ἐπαίνους καὶ τοιαύτας χάριτας εἰς ἐκείνους κατὰ τοὺς καιροὺς ὅπου ἀρίστευσαν ἔκαμαν, πόσους πρέπει τανῦν νὰ κάμωσιν εἰς τὴν ἐντιμότητά σου, κύρ Πέτρο Γάσπαρι, ὅπου ἔδειξες τοσοῦτον φίλτρον πρὸς τὴν περίφημον πατρίδα σου, τῆς ὁποίας μόνος ἐφάνης ἀληθὲς γέννημα καὶ θρέμμα ὑπὲρ πάντας. Ἐπειδὴ χρημάτων δαπάνην οὐδ' ὅλως ἐψήφησας, ἀλλ' ἀφειδῶς τὰ πολλῶ σοι τῷ πόνῳ κτηθέντα ἐξώδευσας, ἵνα αὐτὴν εὐεργετήσης, ὅθεν ὡς ἀριστος εὐεργέτης αὐτῆς, ἀπείρους ἔχεις λαβεῖν ὑπὸ πάντων τὰς χάριτας, ὧν πρῶτος ἐθέλησα καὶ ἐγὼ νὰ τῆς ἀφιερῶσω καὶ τὴν πονηθεῖσαν παρ' ἐμοῦ παρούσαν ἱστορίαν, καθάπερ διὰ γνώμης εἶχον ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἤρχισα. Ὅμως ἐπειδὴ ἡ εὐγενεία σου ἐμιμήθη τὸν Θεσέα καλῶς καὶ ἐβουλήθη νὰ ἀνανεώσῃ τὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς πατρίδος σου γεγενημένα ἔργα καὶ πράξεις καὶ πάντα τὰ τῶν προγόνων σου ἀνδραγαθήματα, ὡς

ἀνακαινίσει καὶ ὁ Θεσεὺς ποτὲ τὰς ἐκείνης οἰκοδομὰς καὶ κυβερνήσεις, καθὼς φαίνονται εἰς τὴν ἱστορίαν, ἔνθα ἔμεινε τὸ ὄνομά του, διὰ τὴν εὐεργεσίαν ὅπου τῆς πατρίδος ἔκαμεν, αἰώνιον καὶ ἀθάνατον. Τούτου χάριν ἀποφάσισα καὶ ἐγὼ νὰ τὴν ἐγχειρίσω τὴν παροῦσαν τοῦ ἐγκαρδίου σου φίλου κυρίου Γιαννούλη Πουλημένου. Ἐπειδὴ καθὼς ὁ Θεσεὺς τοὺς μὲν κόπους καὶ πόνους τοὺς ὑπέμενε μοναχῶς, τοὺς δὲ ἐπαίνους καὶ δόξας τὰς ἐχάριζε τοῦ ἡγαπημένου του φίλου Περιθίου, διὰ τοῦ ὁποίου τὴν ἀγάπην πολλακίς ἐκινδύνευσε καὶ εἰς θάνατον· οὕτω γοῦν καὶ [ἡ] εὐγενεία σου τὴν μὲν δαπάνην καὶ ἔξοδον τὴν ἔκαμες μοναχῶς, τὴν δὲ τιμὴν καὶ δόξαν, καὶ τὸ εἰς αἰῶνας ἀθάνατον ὄνομα ὁμοῦ μετ' ἐκείνων λάβετε.

Ἴδου λοιπὸν ὅπου προσφέρωντας ἐγχειρίζω εἰς τὰς τιμὰς χεῖρας τῆς αὐθεντίας σας ἀμφοτέρων τὸ παρὸν μου πονημάτιον, καὶ ἄς ἔχω συγγνώμην. Ἐπειδὴ ἐὰν καὶ μὲ τοὺς αἰσθητοὺς ὀφθαλμοὺς καθόλου τὸν τιμιώτατον κύριον Γιαννούλην δὲν τὸν ἐγνώρισα· μ' ὄλον ἐτόυτο, ὡς ἐπληροφόρηθηκα ἀπὸ τινῶς φιλαλήθεις ἀνθρώπους, ἐκατάλαβα νὰ εἶναι ἓνα ἄξιον ὑποκείμενον τοσοῦτον, ὥστε ὅπου οὔτε μὲ τὸν λύχνον τοῦ Διογένους ἂν ἐζήτουν, δὲν ἤθελα εὔρει ἄλλο οὐδένα ἐκλεκτότερον· διότι ὁ σύνδεσμος τῆς ἀγάπης καὶ ἡ ἀμετάθετος ὁμόνοια, ὅπου μεταξὺ τῆς αὐθεντίας σας εὐρίσκεται τανῦν, ἐμφανέστατα φανερώνει πῶς οὐδεμία διαφορὰ νὰ εἶναι ἀπὸ τὸν ἓνα ἕως τὸν ἄλλον, ἀλλὰ νὰ εἶσθιν ἀμφοτέροι ὡς μία ψυχὴ κατοικοῦσα εἰς δύο σώματα. Δέξου τὸ λοιπὸν καὶ ἡ εὐγενεία σου, κύριε Γιαννούλη, τὸ παρὸν ὡς δῶρημα τοῦ προσφιλοῦς καὶ ἐγκαρδίου σου φίλου, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸς τὴν ἀσπάζομαι φιλικῶς. Μέγα χαίρετε.

ὁ ἐν ἱερεῦσιν ἐλάχιστος Γεώργιος Κονταρῆς
καὶ εὐτελεστάτος δούλος τῆς εὐγενείας σας.

Le f. 4 (r^o et v^o) est rempli par une épître au lecteur, ainsi intitulée :

Γεώργιος ὁ Κονταρῆς, ὁ καὶ μετ' ὀλίγων Γρηγόριος διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθησόμενος, τοῖς ἐντευξομένοις χαίρειν.

On peut affirmer avec toute certitude que ce fut en 1675, et dans l'intervalle qui s'écoula entre la publication du présent ouvrage et

celle du volume décrit sous le numéro suivant, que GEORGES CONTARIS embrassa la vie religieuse, car il signe l'épître dédicatoire du second : GRÉGOIRE CONTARIS HIÉROMOINE.

Les ff. 8-12 sont occupés par la table des matières.

Biblioth. de l'École des langues orientales.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 74, 4°.

529

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΑΛΗΝΟΤΑΤΟΝ,
καὶ Θεοσεβέστατον Ἡγεμόνα τῶν Ἐνετῶν
ΝΙΚΟΛΑΟΝ
ΣΑΓΡΕΔΟΝ.
ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ
συντεθείς παρὰ Ἱερωνύμου Κορνηλίου τοῦ Κρητῆς,
καὶ ἀφοσιωθεὶς
Τῷ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤῷ ΑΥΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤῃ,
ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤῃ.
Βουλῇ τῶν ἐν Παταούῳ Σπουδαίων
ΕΛΛΗΝΩΝ.
Ἐτυπώθη ἐν Παταούῳ παρὰ Πέτρῳ Μαρίᾳ
τῷ Φραμπόττω. αχρε.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés et 14 pages (dont les six premières non chiffrées et la quatorzième blanche).

Le premier feuillet liminaire contient les armoiries du doge Nicolas Sagredo, et celles d'EMMANUEL CALAFATTI, HIERONYMVS CORNELIVS et GEORGIVS MAMVNA. Le second feuillet liminaire est occupé par les armoiries de JOANNES LANZA, ALOYSIVS LVVERDVVS, GEORGIVS MAMVNA, EMMANVEL CALAFATTI, DEMETRIVS COZZIVS, ANDREAS TORCELVS, NICOLAVS ROSSI et DIONYSIVS CRASSANVS, lesquelles sont disposées autour d'un écusson qui représente une femme assise sur un trône, tenant de la main droite une bannière avec l'aigle à deux têtes séparées par une croix, et de la main gauche, appuyée sur un globe terrestre, un sceptre, avec ces mots en exergue :

INCLYTA NATIO VLTRAMARINA SEV CYPRIA.

La page 1 contient le titre reproduit ci-dessus ; la 2° est blanche ;

la 3e et la moitié de la 4e sont remplies par une adresse à Nicola Sagredo, dont les noms des signataires, presque tous Crétois, occupent la fin de la page 4, la page 5 et la page 6. A la p. 7 commence le discours, qui se termine à la p. 13. La page 14 est blanche.

A la suite on trouve :

ORATIONE
AL SERENISSIMO PRENCIPE
DI VENETIA
NICOLÒ
SAGREDO.
SEGNO D'OSSEQVIO
Nella Fidelissima Nazione Oltramarina
DIMOSTRATO
DA GIROLAMO CORNARO
Nobile di Candia.

In Padoua, per Pietro Maria Frambotto. 1675.

Con licenza de' Superiori.

In-4° de 22 pages.

Après le discours on trouve dix-sept pièces de vers, dont 12 en latin et 5 en italien, en l'honneur de Nicolas Sagredo. Elles sont signées, la première : HIERONYMVS CORNELIVS, nobilis Cretensis (l'auteur du discours); les 2e, 3e, 4e, 5e et 6e : ALOYSIVS LVVERDVVS, consiliarius Juristarum; la 7e : JOANNES LANZA, consiliarius primus artista[rum]; la 8e : GEORGIVS MAMVNA, assessor; la 9e : NICOLAVS ROSSI, syndicus nationis; la 10e : Comes EMMANVEL CALAFATTI, nob. Cret. assessor; la 11e : DIONYSIVS CRASSANVS; la 12e : Jo. HIERONYMVS SIPHIVS, Rhetimnensis, inquis.; les 13e, 14e et 15e : ALOYSIVS LVVERDVVS, consiliarius Juristarum; la 16e : Comes EMMANVEL CALAFATTI, nob. Cret. assessor; la 17e : Q. FRANCISCVS DRACONDINVS.

Des 22 pages dont se compose le présent opuscle, les 2 premières ne portent aucun chiffre de numération; les 19 suivantes sont chiffrées : 3. 18. 19. 6. 7. 22. 23. 10. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35 (la 22e et dernière est blanche). Si l'on ajoute aux 14 pages du premier opuscle les sept premières de celui-ci, on obtient le chiffre 21 (que devrait porter celle qui est numérotée 7), et de cette façon la pagination se poursuit régulièrement jusqu'à la fin (sauf la page 24 qui est chiffrée 10). Il résulte de ceci que les

deux opuscules ne forment qu'une seule et unique plaquette de 20 feuillets ou 40 pages. Communication de feu Hippolyte Noiret.

Biblioth. S. Marc de Venise : *Miscell.* 189, *opuscules* 12-13.

530

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΙ,

Ἦτοι

ΛΟΓΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ,

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ,

Καὶ ἐτέρων Ἀγίων Πατέρων, παρὰ Διαφόρων Διδασκάλων
πεξευθέντες εἰς ἀπλήν γλῶσσαν, πρὸς κοινὴν τῶν εὐσεβῶν
καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ὠφέλειαν

Ἐκδοθέντες εἰς τύπον συνδρομῆς μὲν καὶ δαπάνῃ τοῦ ἁγιωτάτου ἐν Μοναχίαις,

Κυρίου, Πατριάρχου τοῦ ἐκ τῆς Πόλεως Τουρνάβου, ἦτοι ἐκ τῆς Μητρο-
πόλεως Λαρίσης, τοῦ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει μονάζοντος

Ἐπιμελεῖα δὲ καὶ διορθώσει τοῦ Σοφωτάτου καὶ Πανοσιωτάτου

Ἀμβροσίου τοῦ Γραδενίγου, Ἀββᾶ καὶ Βέλιουφύλακος

τῆς Γαληνοτάτης τῶν Ἐνετῶν Ἀριστοκρατείας.

Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀγοέ.

Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-4° de 4 feuillets non chiffrés, 342 pages chiffrées en grec et 1 feuillet (blanc dans certains exemplaires, dans d'autres ayant au recto la marque d'André Giuliani). Sur le titre, une xylographie représentant saint Jean Chrysostome. Livre d'une excessive rareté.

En tête du volume, on trouve l'épître dédicatoire suivante :

Τῷ φιλοθεάμονι καὶ μουσσοτρόφῳ ἀνδρὶ κυρίῳ κυρίῳ ἐν
ἄργουσι κύρ Μανολάκι Φιλίππῳ, καὶ τῆς μεγάλης βασι-
λείας τῶν Τουρκῶν κορυφοκρεοδόχῳ, ὁ ἐν ἱερομονάχοις

ἐλάχιστος Γρηγόριος ὁ Κονταρῆς καὶ ὁ μοναχὸς Παχώμιος ὁ ἐξ ἀγίου ὄρους τὸ εὖ πράττειν.

Πᾶσα μὲν ἀρετὴ καὶ θεάρεστος, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, χρησιμώτατε καὶ ἐνδοξότατε ἄνερ, μάλιστα δὲ κατὰ τὸν Σταγειρίτην φιλόσοφον καὶ ὁδηγὸν τῶν ἀρίστων Ἀριστοτέλην, ἡ ἐλευθεριότης ἐνδείκνυται νὰ περισφαιλίζῃ ἐν αὐτῇ καὶ νὰ περιέχῃ κάθε ἀρετῆς καὶ καλοκαγαθίας γένος τε καὶ ἰδίωμα· τὴν ὁποίαν ἐρίζωντας λέγει : ἐλευθεριότης δὲ ἐστὶν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς εὐδάπανος εἰς τὰ καλὰ· καὶ πάλιν : ἐλευθεριότης δὲ ἐστὶ τὸ προαιρετικὸν εἶναι χρημάτων εἰς τὰ ἐπαινετά. Τὸ λοιπὸν, διὰ νὰ ἀποδείξῃ τινὰς ὅτι νὰ εἶναι βέβαιον τοῦτο, δηλαδή τὸ νὰ ἔχῃ ἡ εὐγενεία σου ἰδίαν καὶ ἀμετάθετον ταύτην τὴν τῶν λοιπῶν περιεκτικὴν ἀρετὴν, δὲν εἶναι οὐδὲ μία ἀνάγκη· ἀλλέως θέλει ἀκούσῃ τὴν τοῦ σοφιστοῦ Ἀφθονίου κατάκρισιν λέγουσαν : οἱ τὰ πρόδηλα βουλόμενοι σαφηνίσαι λίαν εὐεΐθεοι (sic) εἰσὶ καὶ ἀνόητοι. Ἀνάγκη δὲ εἶναι μόνον νὰ ἀποδείξῃ ὅτι πῶς ἐν αὐτῇ περιέχει ἡ ἐλευθεριότης τὰς λοιπὰς ἀρετάς, ὡς ἐφημεν ἄνωθεν. Καὶ τοῦτο μὲν ἀποδείκνυται σαφέστατα κατὰ λόγον· ἐπειδὴ ὁ λίαν γὰρ ἐλεύθερος καὶ μὴ χρημάτων φειδόμενος, ἂν ἔχῃ ἄκρως τὴν ἐλευθεριότητα αὐτὴν, ἄρα ἔχει καὶ τὴν δικαιοσύνην· καὶ πάλιν, ὡς ἄκρως δίκαιος, δὲν θέλει ἀδικήσῃ ἑαυτὸν, καὶ ἀντὶ ἀρετῶν νὰ ἀσπασθῇ τὰς κακίας· τὸ λοιπὸν, ὁ μὴ μετέχων κακίας ἔχει ἐν αὐτῷ πάσας τὰς ἀρετάς. Ἔτι δὲ βεβαιώνεται ὁ λόγος μάλιστα παρὰ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος : ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία· ἀλλὰ μὴν ἡ ἐλευθεριότης τῆ φιλαργυρίας ἀντίκειται· ἄρα ἡ ἐλευθεριότης ἐστὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων ῥίζα, καὶ ἐπομένως πασῶν τῶν ἀρετῶν. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅπου ἀποδείκνυται ἄκρα πασῶν τῶν ἀρετῶν· τὴν ὁποίαν ἔχουσα ὡς ἰδίαν ἡ εὐγενεία σου, ἔχει ἀναμφιβόλως καὶ τὰς λοιπὰς ἀπάσας. Ἀλλὰ τί δήποτε θαυμάζομεν τοῦτο πάντες ἐκπληττόμενοι, τὸ ἀγαθῆς φύσεως δηλονότι οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προαιρέσεως ἀγαθωτέρας συμφυῆς δώρημα ; Τὸ μεγαλύτερον τούτου καὶ λίαν ἐξαίρετον νὰ θαυμάσωμεν πρέπει, τὸ δωρηθῆν σοι δηλαδή παρὰ τῆς θείας Προνοίας διὰ ὠφέλειαν καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν. Τὸ ὅποιον οὔτε πολλοί, οὔτε πολλακίς νὰ τὸ λάβουσι ἠξιώθησαν, ἀλλὰ μόνον ὀλίγοι τινὲς ἀποσταλμένοι παρὰ τῆς θείας Προνοίας εἰς τὸν

κόσμον τῆς σῆς εὐγενείας ἐφάμιλλοι. Ἐλαβεν ὁ μακάριος Νῶε τοιοῦτο δῶρον παρὰ θεοῦ καὶ ἤξιώθη νὰ διατηρήσῃ σὺν ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων. Ἐλαβε καὶ ἡ ἐντιμότης σου τὸ ὅμοιον, καὶ ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὸν νοητὸν κατακλυσμὸν κοινῶς τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων. Ὁ μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς αἰσθητῆς ἀδύσσου τῶν ὑδάτων τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ διεφύλαξε· καὶ σὺ ὁμοίως ὑπὸ τῆς νοητῆς ἀδύσσου τῆς ἀμαθείας τοὺς ἀπογόνους σου ἐλύτρωσες. Ἐκεῖνος ὠκοδόμησε κιβωτὸν, καὶ ἐν ἐκείνῃ τὸ ὁμόφυλον ἐνέθρεψε· σὺ δὲ ὠκοδόμησας φροντιστήρια, καὶ ἐν αὐτοῖς τοὺς ὁμοφύλους διαθρέφεις. Μᾶλλον δὲ ἐν τούτῳ καὶ τοῦ Νῶε ἐπαινετώτερος τυγχάνεις· ἐκεῖνος γὰρ κατὰ τὸν τοῦ κατακλυσμοῦ καιρὸν μόνον ἐξέθρεψε τοὺς ὄντας μετ' αὐτοῦ ἐν ὀλίγου χρόνου διαστήματι, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέπεμψεν αὐτοὺς ἔνθεν κἀκεῖθεν· σὺ δὲ διὰ παντὸς ἐθρέφεις τούτους, καὶ οὐδαμῶς ἀφίστασαι τοῦ κελοῦ ἔργου τούτου. Δι' οὗ ἡ παμμεγέθης τοῦ ὀνόματός σου ἀρετὴ κατὰ πᾶσαν πύλιν καὶ κόσμον κηρύττεται, ἤγουν οὐ μόνον εἰς τὰ μέρη τὰ ἀνατολῆς (sic), ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐσπέρια. Ἐνθα εὐρισκόμενοι ἡμεῖς ἐπὶ τῇ φροντίδι τοῦ βιβλίου τούτου, παρὰ πολλῶν ἐνωτισθημεν τὰ περὶ τῆς σῆς εὐγενείας, τὰς πολλὰς τούτέστιν εὐεργεσίας, ἐποῦ εἰς τὸ γένος ἡμῶν διατελεῖς, καὶ μάλιστα τὴν εἰς τὸ ἅγιον ὄρος πλουσιοπάρσχόν σου ἐλεημοσύνην, τὰ ψυχοσωτήρια χαρίσματα, ὅποῦ διανέμεις εἰς τοὺς πένητας καθ' ἐκάστην καὶ ἄλλα παρόμοια. Ὑφ' ὧν ὑφελκύσθημεν, ὡς παρὰ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων αἱ χαμερπεῖς τῆς γῆς ἀναθυμιάσεις, καὶ ἠγέρθημεν πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἐπηρμένης σου ἀρετῆς, καὶ ἐγχειρίζομεν προσφέροντές σοι τὸ παρὸν ποίημα ὡς ἀξίῳ ὑπερασπιστῇ καὶ μεγίστῳ ἀντιλήπτορι· τοιοῦτοις γὰρ ὑποκειμένοις οἱ μαργαρίται καὶ πάντα τὰ πολύτιμα τῶν πραγμάτων ἐγκολπίζονται. Ὅθεν, ἐπειδὴ καὶ τὸ παρὸν τοιοῦτον ὑπάρχει, δεῖξο γοῦν αὐτὸ εὐμενεῖ τῷ προσώπῳ καὶ καρδίᾳ περιχαρεῖ· ὁ γὰρ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν Χρυσόστομος πλείονά σοι προσέτι ποιῆσαι τὸν χρυσὸν ἐβουλήθη. Μέγα χαῖρε ὑγαίνων καὶ πράττων καλῶς.

Δοῦλοι εὐτελεῖς τῆς σῆς ἐντιμότητος

ὁ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος Γρηγόριος ὁ Κονταρῆς
καὶ ὁ μοναχὸς Παχώμιος.

A la suite de cette épître dédicatoire, on trouve un avis au lecteur par le moine Pachôme (f. 3 r° et v^o). Enfin le feuillet 4 est occupé par la Table.

Bibliothèque Casanatense (à Rome) : B. VI. 57.

Bibliothèque de Théodore Avramiotis (deux exemplaires).

531

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ Νεωστὶ μετατυπωθὲν, καὶ διορθωθὲν. Παρὰ τοῦ Σοφ. καὶ Παν. Ἀμβρ. Ἀββ. τοῦ Γραδενίγου, Βιβλιοφύλ. τοῦ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ. Μετὰ Πασχαλίων Ἑτῶν λθ'. καὶ Συνταγματίου τινὸς περὶ τῶν νηστειῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ εἰς κοινὴν γλῶτταν μετενεχθέντος παρὰ τοῦ λογιστάτου ἐν Ἱερομονάχοις Κυρίου Νικηφόρου τοῦ Πασχαλέως. ΕΝΕΤΗΣΙΝ. αἰχος'. Παρὰ Νικολάφ τῷ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

In-16 de 743 pages. Titre encadré. Impression rouge et noire. Édition rarissime. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 120. 8°.

532

Κατηγορητικὸν, τουτέστιν αἱ κατηγορήσεις τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, μεταγλωττισθεῖσαι μὲν εἰς ἀπλὴν φράσιν ὑπὸ ἐναρέτων ἀνδρῶν, παρὰ δὲ Νικολάου τοῦ Γλυκέος τανῦν εἰς τύπον ἐκδοθεῖσαι, εἶτα δαπάνη καὶ ἐπιμελεῖα διορθωθεῖσαι τοῦ σοφωτάτου Ἀββᾶ Γραδενίγου Βιβλιοφύλακος καὶ κοινοῦ διορθωτοῦ, δόγματι τῆς τῶν Ἐνετιῶν Ἀριστοκρατικῆς Γερουσίας, ἐν ᾧ περιέχονται καὶ ἕτεροι λόγοι ψυχωφελεῖς τε καὶ κατανυκτικοί, ὡς κατὰ πλάτος ἡ ἐπομένη ἐρμηνεία δηλοῖ. Ἐνετίησι, παρὰ Νικολάφ τῷ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αἰχος'. Con Licenza de' Superiori, e Privilegio.

In-8° (?) de 380 pages.

Communication de M. Laurent Vrokinis, de Corfou.

533

PANEGIRICO

All' Illustriss. & Eccellentiss. Signor

GIROLAMO

GIVSTINIANO

Nella partenza dal suo glorioso Reggimento di Podestà in Padoua.

E CONSECRATO

all' Immortal Nome dell' Illustrissima Signora

ELENA LVCREZIA

CORNARA PISCOPIA

Marauiglia del Secolo.

Da

GIORGIO CALAFATTI NOB. CRET.

Dottor di Filosofia, e Medicina.

In Padoua, per il Cadorino,

Con licenza de' Superiori. MDCLXXVI.

In-4° de 2 ff. non chiffrés et 24 pages (dont les quatre premières non chiffrées). L'épître dédicatoire est datée du 9 avril 1676. Communiqué par feu Hippolyte Noiret.

Biblioth. S. Marc de Venise : *Miscell.* 204. *Opsc.* 32.

534

Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ.

ΤΟΥΤΕΣΤΙ, ΒΙΒΑΙΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΝ.

Ὅπερ συλλεχθὲν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Μονεμβασίας, Κυρίου Δωροθέου, ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων Ἑλληνικῶν Ἱστοριῶν εἰς κοινὴν ἐπεζεύθη γλῶσσαν παρ' αὐτοῦ τοῦ Πανιερωτάτου. Καλεῖται ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ, διότι γράφει τοὺς χρόνους καταλεπτῶς καὶ καιροῦς πασῶν τῶν παρελθουσῶν Ἱστοριῶν ἀπὸ Δημιουργίας τοῦ Κόσμου, μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πλέον ἐπέκεινα. Ἐτυπώθη μὲν ἤδη ἐκ πολλοῦ, ἀλλὰ χωρὶς τινος ἐπανορθώσεως καὶ ἐπιμελείας, ὡς

ἔδει· νῦν δ' ἀκριβῶς διορθωθὲν παρὰ τοῦ Σοφοτάτου καὶ Πανοσιωτάτου Κυρίου Ἀμβροσίου τοῦ Γραδενίγου, Ἀββᾶ καὶ Βιβλιοφύλακος τῆς τῶν Ἑνετιῶν Γαληνοτάτης Ἀριστοκρατίας, ἐκδίδεται ἐξ ὑπαρχῆς παρ' ἐμοῦ Ἀνδρέου Ἰουλιανοῦ Φιλέλληνος τοῦ Τυπογράφου ἰδίῳ μέθῳ καὶ δαπάνῃ· καὶ εὐλαβῶς ἀφιερῶται ΤΗ ΕΚΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΗ ΚΥΡΙΑ ΕΛΕΝΗ-ΛΟΥΚΡΗΤΙΑ, ΚΟΡΝΗΛΙΑ-ΠΙΣΚΟΠΙΑ, ΘΥΓΑΤΡΙ ΤΟΥ ΕΞΟΧΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ-ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ, ΕΠΙΣΤΑΤΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ. Περιέχει δὲ καὶ Πίνακα εὐπορώτατον, πρὸς ὁδηγίαν τῶν Ἀναγνώστων, εἰς τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα περιέργα καὶ ἀξιωμακόμενευτα. Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, Ἔτει Χριστογονίας αἰσ. Παρὰ Ἀνδρέα Ἰουλιανῷ τῷ Τυπογράφῳ.

In-4° de 26 feuillets non chiffrés, 546 (546) pages et 1 feuillet entièrement blanc. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rarissime.

Collation des feuillets liminaires :

Feuillet 1 : Le titre.

Feuillet 2 : Portrait en taille-douce d'Hélène Piscopia Cornaro, autour duquel on lit : HELENA L. CORNELIA PISCOPIA. ÆTATIS SVÆ XXII. IO:BAR:PROCVR.S.M.FILIA.

Et au dessous :

DISTICHON.

Sunt Helenæ geminæ : Sancta Altera, et Altera pulchra :

Moribus et Forma Tertia Vtramque refers.

F. Franc.

Macedo

ALIVD.

à S. Aug^o.

Crux penes est Helenam : penes est Te Gloria Christi,

O Helena : Illi Crux cedit, et Illa Tibi.

EADEM GRÆCE METRICE.

Διττ' Ἑλένη, ἐσίη ἐτέρη, ἐτέρη περικλήθη,

εἰκάζεις ἄμφω (τρίτη) ἤθεσι καὶ ἰδέη.

Aloys : Gradenici

Archipr : Græci

Sui Præceptoris.

ΑΛΛΟ.

Πρὸς γ' Ἑλένην σταυρὸς, παρὰ σέ Χριστοῦ κλέος ἔστιν,

ὦ Ἑλένη. Κεῖνη σταυρὸς, ἐκεῖνο δέ σοι (ὑπέκει).

Feuillets 3-4 :

Τῇ ἐκλαμπροτάτῃ καὶ σοφωτάτῃ κυρία Ἑλένη Λουκρητία Κορνηλία Πισκοπία, τῇ μισονύμφῳ Παλλάδι, σεμνοπόνῳ Ἀθηνᾶ, Ἀδριακῇ Σειρῆνι, δεκάτῃ Μούσῃ, τετάρτῃ Χάριτι, πατρικίᾳ Ῥωμαίᾳ, Λατίνῃ Ἑλένῃ καὶ παρθένῳ ἠρώϊνῃ, τὴν ἅπασαν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν.

Τὴν τοῦ Χρονογράφου ἐπιτομικὴν ἱστορίαν, ὡς παντοδαπὰς καὶ ποικιλομόρφους περιέχουσιν διηγήσεις καὶ συνοπτικῶς συναθροισθεῖσαν ἐκ πολλῶν ἀλλογενῶν καὶ ἑτερογλώσσων βιβλίων, σοὶ τῇ ἑπταγλώττῳ καὶ ὑπερσόφῳ ἠρώϊνῃ ἀφιερῶν, τῇ ἀπάσας κατὰ πλάτος περιεχούσῃ τὰς βίβλους ἐν ἐκάστῃ κυριωτέρῃ τῶν διαλέκτων.

* Ἄς βεβαίωσον τὸν λόγον μου οἱ τῆς Ἑλλάδος ἀγγινούστατοι παῖδες ὀποῦ, κατ' ἀμφοτέρας τὰς γλώττας ἀκούοντές σε νὰ διαλέγεσαι, ἢ δι' ἑλληνικῆς ἢ δι' ἐγγχωρίου φωνῆς, γέννημα καὶ θρέμμα τῆς ἀνατολῆς τὸ σοφόν σου κηρύττουσιν ἔνομα. * Ἄς ἐμολογήσουσιν τὴν ἀλήθειαν τόσον τῆς Γαλλίας καὶ Κελτογαλατίας ὅσον τῆς Ἰσπανίας καὶ Ἰβηρίας οἱ τρέφιμοι, ἐγείροντες πρὸς ἀλλήλους τὰς ὀφρῦς, ὁσάκις ἂν σοὶ συνδιατρίβωσι καὶ σοῦ ἅμα συνομιλῶσι. * Ἄς φιλοτιμοῦνται μεγαλοφρόνως ἐπὶ τούτῳ οἱ τῆς λατινικῆς καὶ τυρρηνίας εὐγλωττίας εὐδόκιμοι, ὅτι εὐφραδέως νὰ ἀποστάξουσιν συχνάκις ἀκούουσιν αὐτὰς ἑκατέρας τὰς διαλέκτους ἀπὸ τὴν εὐόμιλον καὶ γλυκυτάτην σου λαλιάν. Καὶ τέως τὰ τῶν Ἰουδαίων ἄς ἀποστομώνουνται στόματα, ἐπειδὴ καὶ οἱ ραββίδες καὶ οἱ ταλμουδίται τῆς ἑβραϊκῆς φράσεως ἐκπλαγῶς ἀποθαυμάζουσι τὴν ἄκραν εὐφυίαν τῆς ὑπερφουοῦς σου καταλήψεως εἰς μίαν οὕτω δυσερμήνευτον καὶ δυσκατάληπτον γλῶσσαν, καὶ περὶ πλέον ἐκπλήττονται ὅτι μεθοδικῶς καὶ τεχνηέντως ἐπίστασαι τὰς τεχνολογίας καὶ κανόνας τοιαύτης ἱεροπρεποῦς καὶ ἀρχαιολόγου φωνῆς, ὥσπερ ἐπιστημόνως καὶ τὰ λοιπὰ ἰδιώματα οἴδας καὶ ἀσυγχύτως λαλεῖς μὲ σύγχυσιν καὶ ἐκπληξιν τῶν σοφῶν.

Τούτου ἕνεκα Πρωτέα νὰ σὲ κράζουσιν οἱ ἀκροαταὶ δικαίῳ τρόπου λαμβάνουν τὴν ἀφορμὴν, ἅτε δὴ πῆ μὲν εἰς τὸ ἕνα, πῆ δὲ εἰς τὸ ἕτερον ἰδίωμα, ποικιλοτρόπως καὶ πολυειδῶς τῆς σοῦ λαλιᾶς μεταπλαττομένης, ἕκαστος μεθ' ὄρκου ὁμνύει σύνοικον, ὁμοφυᾶ καὶ ὁμοπάτριον νὰ τὴν ἔχη.

Ὅθεν ἑλληνιστὶ δημοσθενίζεις, λατινιστὶ κικερωνίζεις, καὶ οὕτω κατὰ μέρος ἐν ἐκάστη τῶν φράσεων τὴν προφορὰν μετασχηματίζεις εἰς τὴν γνήσιον καὶ ἔμψυτον τῶν ἀλλογενῶν ὀμιλίαν. Διατὶ τοῦτο, ὥσπερ αἱ γλῶσσαι ποτε ἐσυγχύσθησαν εἰς τὸν πύργον τῆς Βαβυλωνίας, διὰ τὸ πλῆθος τῆς πολυμιλίας, οὕτω συγχύζονται περισσώτερον τώρα, διότι βλέπουσιν ἑαυτὰς νὰ κατασκευάζωνται ἀσυγχύτως εἰς μόνην τὴν σὴν πεποικιλμένην πολυλογίαν.

Ποῦ τὴν σήμερον ἢ τῶν παρελθουσῶν ἐναρέτων γυναικῶν ἐκείνη ἡ φιλόσοφος Ἀσπασία, ἢ τοῦ Περικλέως διδάσκαλος; Ποῦ τοῦ Πυθαγόρου ἢ ἀδελφῆ Θεμιστοκλέα, ἢ γνωμοθετοῦσα καὶ ἀποφθεγματίζουσα καλουμένη; ποῦ ἡ Ὀρτενσία τοῦ Ὀρτενσίου, ἢ ἰσοδύναμος εἰς τὴν τοῦ γεννήτορος εὐφραδείαν; ποῦ ἡ πανηγυρικῶς ἐγκωμισμένη Θεμιστὴ ἀπὸ τὸν ἐπικουρείον κάλαμον; ποῦ ἡ τοῦ Ἀριστίππου Ἀρέτη, ἐποῦ μήτηρ οὖσα κατὰ φύσιν, μήτηρ καὶ κατὰ μάθησιν τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἐγένινεν εἰς τὰ τῆς φιλοσοφίας ὑπομνήματα; ποῦ τοῦ Σένεκα ἢ σύγγαμος Παῦλα καὶ ἢ τῆς σοφίας αὐτοῦ παραπλήσιος; ποῦ αἱ συγγενεῖς καὶ ὁμόφυλαι σου Κορνηλίου, ἐποῦ ἱστορῶντας ὁ Πλούταρχος διὰ τὴν μίαν, τὴν μητέρα δηλαδὴ Τιβερίου καὶ Καίου τῶν Γρακχῶν, λέγει· « περὶ τε τὰ γράμματα, περὶ τε τὰς χορδὰς καὶ περὶ τὰ γεωμετρικὰ ἔμπειρος ἦν » καὶ διὰ τὴν ἄλλην, τὴν μητέρα τοῦ μεγάλου Πομπηίου· « πολλοὶ ἦσαν αἱ χάριτες ἐν αὐτῇ πέρα τοῦ ἀνθους τῆς ἀκμῆς· γράμμασι γάρ, λύρα, μουσικῇ καὶ γεωμετρικῇ ἦν ἐγκεκολαμμένη, καὶ διδάγμασι φιλοσοφικοῖς οὐ πεπαιδευμένη ἀκάρπως, τούτοις ἀλλότριος πάσης χαλεπότητος καὶ περιεργείας ἠκολούθει ἢ τοῦ ἠθους σεμνότης. » Καὶ φαίνεται νὰ ἱστορῇ σχεδὸν ὑποτυπικῶς οὗτος ὁ Χαιρωνεὺς ἱστοριογράφος διὰ τὸ πρόσωπον τῆς σῆς ἐκλαμπρότητος, ἐπειδὴ χωρὶς πασῶν τῶν ἐπιστημῶν ἐποῦ σὲ στολίζου, ἔχεις καὶ ἀκρως τὴν τέχνην τῆς μουσικῆς μέφωνῆν ἀγγελικὴν συζευγμένην. Ποῦ εἶναι, λέγω, αὐταὶ πᾶσαι καὶ ἄλλαι πλεῖστοι ὅσαι σοφαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ γυναῖκες, νὰ προσκυνήσουν τὴν σήμερόν σε τὴν διδάσκαλόν τος καὶ κορυφαίαν, καὶ ἐκπληττόμεναι νὰ ὁμολογήσουν ἐνωμένως ὅλας τὰς χάριτας τῶν ἐναρέτων τος πόνων εἰς μόνον τὸ ἄξιον ὑποκείμενον τῆς σῆς ἀσυγκρίτου σοφίας; Ποῦ ἢ τῆς Ἑλλάδος Ἑλένη νὰ κατοπτρεύεται εἰς

τὴν ἐνάρετόν σου ζωὴν καὶ ἀγγελότυπον μορφήν, ἔχει τὰ πρόσκαιρα καὶ εὐκατάπτωτα κάλλη τοῦ βλέμματος, ἀλλὰ τὴν εὐκοσμίαν τῆς ψυχῆς καὶ τῆς συνειδήσεως τὴν σεμνότητα; Ποῦ ἢ θεοσεβεστάτη Πουλχερία καὶ ἡ σοφωτάτη Ἀθηναῖς, νὰ σοῦ φορέσῃ ἢ μία ὡς βασίλισσα τὸ διάδημα Θεοδοσίου τοῦ ἀδελφοῦ τῆς, καὶ ἡ ἄλλη ὡς φιλόσοφος νὰ σὲ προτιμήσῃ ἀπὸ τὴν σοφίαν τοῦ ἰδίου τῆς πατρὸς Λεοντίου;

* Ἀς ὑπεραίρεται καὶ ἄς δοξάζεται ὁ γεννήσας σε τοιαύτην θυγατέρα, οὕτω σωφρονίζουσιν ἐν ἄκρᾳ σοφίᾳ καὶ παρθενεύουσιν ἐν μεγίστῳ πλούτῳ, διότι χωρὶς τὴν φήμην ἔπου ἔχει ὡς κλάδος πατρικίος, ὅπου κατάγεται ἐκ τῆς φύτης τῆς τῶν παλαιᾶς Ῥώμης Κορνηλίων, καὶ χωρὶς τὴν δόξαν ἔπου τὸν καταλαμπρύνει ὡς βασιλικῶς συγγενεῦντα μὲ τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου διὰ τὴν βασιλίσσαν Κορνηλίαν καὶ χωρὶς τὴν ἐπωνυμίαν ἔπου πάντοτε τὸν διαφημίζει, ἐπειδὴ Πισκοπίας κατ' ἐπίκλησιν ἐνομάζεται ἀπὸ τὸ κάστρον καλούμενον Πισκοπία, ὅπου ὁ προρρηθεὶς βασιλεὺς ἔδωκε τοῖς ἐκείνου προπάτορσι Κορνηλίοις διὰ δῶρον εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον τῆς Κύπρου, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Λιμικοῦ, μὲ ἕτερον προσέτι κάστρον ὅπου τῶν ἐχάρισε καλούμενον Μόρφον καὶ μὲ πολλὰ ἕτερα μεγαλοπρεπέστατα καὶ βασιλικά δῶρα ὅπου τοὺς ἐστόλισε τῆς Λουζινιανῆς σημαίας καὶ ἱππικῆς ἀξίας, καθὼς φαίνεται μέχρι τῆς σήμερον αὕτη ἡ σημαία εἰς τὸ ὑπερκόσμιον καὶ ὑψηλόκτιστον παλάτιον τοῦ ἐξοχωτάτου σου γεννήτορος, εἰς τὴν γειτονίαν τοῦ ἁγίου Λευκᾶ, μὲ χρυσᾶ σημεῖα καὶ γράμματα ζωγραφισμένη, καὶ πρεπόντως ἐφιλοδώρησεν ὁ βασιλεὺς Λουζινιάνος τὸ εὐγενικὸν αἶμα τῶν Κορνηλίων μὲ τόσην τιμὴν καὶ πλοῦτον, ὡς εὐχάριστος καὶ εὐμνήμων φίλος Φεδερίκου τοῦ Κορνηλίου, τοῦ καὶ καλουμένου μεγάλου, διὰ τὲς ἐβδομήκοντα χιλιάδες τὰ δουκάτα, ὅπου εἰς τόσα μετρητὰ χρυσᾶ τοῦ ἐδάνεισεν αὐτὸς ὁ μέγας Φεδερίκος εἰς καιρὸν ὅπου αὐτοπροσώπως ἐκατοίκησεν ὁ ἄνωθεν βασιλεὺς εἰς τὸ προειρημένον παλάτιον· χωρὶς, λέγω, ταύτας πάσας τάς τε τιμὰς καὶ προελθούσας ἀξίας, τανῦν, ὡς ἐπιστάτης ὅπου εἶναι τοῦ ἁγίου Μάρκου, κλέος ἀθάνατον λαμβάνει εἰς ὅλον τὸν κόσμον, οὐ μὴν μόνον ὡς τοῖος μέγας τῆς γαληνοτάτης γερουσίας τῶν Ἑνεπῶν, ἀλλ' ὡς πατήρ καὶ ἄλλος Ζεὺς σοῦ τῆς ἀθανάτου Παλλάδος.

Ἄς κυχᾶται καὶ ἄς τιμᾶται ὁμοίως ὁ διδάξας σε τόσην ἀρετὴν καὶ σοφίαν, διότι χωρὶς τὰς χρονικὰς τιμὰς ὅπου ἀπολαμβάνει εἰς ταύτην τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσιν (ἐπειδὴ, ὄχι μόνον κοινὸν διορθωτὴν τῶν γραικολατίνων βιβλίων, καὶ ἀεὶ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν τὸν ἐκατάστησεν ἢ γαληνοτάτη Γερουσία, ἀλλὰ καὶ κοινὸν βιβλιοφύλακα τὸν ἔκλεξεν, ὅπου Γραικὸς ἄλλος δὲν ἐστάθη), οἱ ἀκατάπαυστοι αἰῶνες τοῦ πλέκουσι στέφανον μνήμης αἰωνίου εἰς ἐσένα τὴν ζῶσαν βιβλιοθήκην, ὅπου μὲ τοὺς ἰδρωτάς του σ' ἔκαμεν, ἔστοντας καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἄρχισαν νὰ ἐγκωμιάζουν καὶ νὰ ἐπιφημίζουν πανταχοῦ τὸ σοφὸν ὄνομα Ἀμβροσίου τοῦ Γραδενίγου, τοῦ αὐτοῦ σου διδασκάλου, ὅλα τὰ στόματα τῶν σοφῶν καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν καὶ διὰ φωνῆς καὶ διὰ τοῦ τύπου· τοῦ ὁποῖου τὴν καθαρὰν καὶ ὑψηλὴν φράσιν μετὰ τῆς δεινότητος καὶ ἀξιώματος τοῦ λόγου ἔπρεπε νὰ ἔχω ἐγὼ διὰ νὰ ἐγκωμιάσω ἱκανῶς τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ ὀνόματός του. Ἀλλὰ παρακαλῶντας τον νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν λεπτομέρειαν τῆς βαθυτάτης μου ἀπειρίας μὲ τὴν ἐφεύρεσίν του ὡς Θουκυδίδης, μὲ τὴν εὐγλωττίαν του ὡς Ἴσοκράτης, μὲ τὴν δεινότητα καὶ σχῆμα τῆς ῥητορικῆς ὡς Δημοσθένης, μὲ τὴν εὐρυθμίαν καὶ οἰστρον τῆς ποιητικῆς ὡς Ὀμηρος, μὲ τὴν δξύτητα καὶ εὐφυίαν τοῦ νοῦς ὡς Εὐκλείδης, μὲ τὴν σοφίαν του ὡς Πλάτων, καὶ μὲ τὴν διδασκαλίαν του ὡς Ἀριστοτέλης, ὅπου εἶναι, γονυπετῶς σιωπῶ καὶ προσκνητῶς ὑπογράφομαι τῆς ἐκλαμπρότητός σου ταπεινότητος, ὑπηρετικώτατος καὶ ὑποχρεώτατος δούλος,
Ἄνδρέας Ἰουλιανὸς ὁ τυπογράφος.

Feuillet 5 recto :

Πᾶσι τοῖς τῶν Ἑλλήνων φιλοπόνοις σπουδαίοις καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν Γραικῶν περιέργοις καὶ πεπαιδευμένοις φιλαναγνώσταις Ἄνδρέας Ἰουλιανὸς ὁ τυπογράφος.

Ὅσον αὐξάνει καὶ εἰς τὸ βέλτιον ἐπιδίδοται ἡ ἀρετὴ καὶ σοφία εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης τετραπέρατα ὅρια, τόσον λαμπρύνεται καὶ εἰς τὸ ἄκρον ἄδεται τὸ γένος τὸ σοφὸν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ μουσεῖα καὶ ἀκαδημίας τῶν ἐναρέτων. Μάρτυρες ἀψευδέστατοι περὶ τούτου ἡ διεσπαρμένη κοινῶς οὐ μὴν φήμη, ἀλλ' αἱ περιβόητοι γραικολατίναι τυπογραφίαι πασῶν τῶν

δεσποζουσῶν πόλεων, ἐξ ὧν ἐκδίδονται καθ' ἑκάστην εἰς γλῶτταν ἑλληνικὴν πάσης διδασκαλίας βιβλία. Τούτου χάριν οἱ τῆς τῶν γραμμάτων γερουσίας ἐπαγγελάται ἐν τούτῳ καυχῶνται ὅτι οὐ τυγχάνουσιν ἄμειροι τοιαύτης μελειδοῦς διαλέκτου· καὶ παρὰ μικρὰν μόνον φράσιν νὰ γράψουσι, χαίρονται ὅτι ἀποστάξουν σοφίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κικέρων τὰ πλεῖστα ἔχαιρεν, ὅταν μίαν μόνην καὶ λεπτήν λέξιν ἑλληνικὴν εἰς τὰ συγγράμματά του ἐπρόσθετε, σκοπῶν παρ' ἑαυτῷ τῷ τότε κειρῷ νὰ δημοσοθενίζῃ ἢ τάχα πως καὶ ἑλληνίζῃ, διὰ νὰ φύγῃ τὸν ἐπονειδιστικὸν ἔλεγχον τοῦ « πᾶς μὴ Ἕλληνας, βάρβαρος ». Ἄλλ' ὡς τῆς δυστυχίας ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀπροσεξίας τοιοῦτου ἀοιδίμου καὶ περιφανοῦς γένους, ἐπεὶ περὶ τὸ παράπαν ἐν ἀμελείᾳ κατακειμένου, ἐκεῖ ὅπου ἐπιμελῶς μὲ πόνους ἄξιονημονεύτους τὰ ὑπερβόρεια καὶ διαπόντια μέρη τοῦ κόσμου ἐξ ἐπαγγελίας σπουδάζουσι τὴν ἑλληνικὴν φωνήν, ἀφροντίστως διάγουσι τὴν ζωὴν τὰ τῆς ἀνατολῆς θρέμματα καὶ γεννήματα τῶν Γραικῶν καὶ μετὰ βίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκμελετοῦσι τὴν ὁμοπάτριον καὶ ἐπιχώριον γλῶτταν· ἐκ τούτου γεννᾶται τὸ αἴτιον καὶ ταύτης τῆς βασιλευούσης πόλεως αἰτυπογραφίαι στέκουσιν ἀργαί διὰ τὴν ἐλιγότητα τῶν βιβλίων καὶ σπανιότητα τῶν διδασκάλων· ἐξ ὧν ἂν ἴσως καὶ κἀνεὶς κατὰ τύχην ἤθελε θελήσῃ νὰ κοπιήσῃ νὰ συνθέσῃ, νὰ συγγράψῃ καὶ νὰ τυπώσῃ, ἀλλὰ μὴ ἔχωντας τοὺς συμβεβηθότους πρὸς τὰς χρείας τῆς ζωοτροφῆς καὶ τὰ ἀναγκαῖα τῆς δαπάνης, ἀνάγκη εἶναι νὰ γυρεύῃ τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον μὲ τρόπον στενοχωρημένον ἐτέρας διαγωγῆς καὶ ἀσκήσεως. Ἡ σπανιότης λοιπὸν τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων ἔδωκεν εἰς τοῦ λόγου μου τὴν αἰτίαν νὰ μετατυπώσω νῦν νεωστὶ κἂν τὸ πολυθρύλλητον τοῦ Χρονογράφου ἱστορικὸν βιβλίον, τὸ τόσον ἐπιθυμητὸν καὶ εὐκατῖον. Ὅθεν, ὡς φίλος κοινὸς ὅπου ἐπαγγέλλομαι τοῦ ἐπισήμου γένους τῆς ὑμετέρας εὐγενείας, παρακαλῶ καθ' ἕνα νὰ τάγοράξῃ καὶ μετὰ πλείστης ἐρέξεως νὰ τὸ σπουδάξῃ, διότι περιέχον συνοπτικῶς παντοδαπὰς καὶ πολυπραγμονεστάτας ἱστορίας, αὐτοκρατόρων δηλαδὴ, τυράννων, βασιλέων, ἀριστοκρατιῶν, δημοκρατιῶν, τοπάρχων, ἐπάρχων, στρατάρχων, ἱπάρχων, μεγιστάνων, ὑπάτων, πρυτανείων, καὶ περὶ πλέον ἐπωφελεῖς διηγήσεις ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων, ὅχι μόνον θέλει κάμη τὸν ἀναγινώσκοντα νὰ προκόψῃ εἰς τὰς

τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας μαθήσεις, ἀλλ' ἔτι τὸν θέλει ὀδηγήσῃ πρὸς τὰς τῆς οικονομικῆς ἐπαγγελίας διοικήσεις, ὡς ἂν ὅπου (κατὰ τοὺς κορυφαίους τῶν ἱστοριογράφων, Θουκυδίδην, Ξενοφῶντα καὶ Πλούταρχον) τῆς ἱστορίας ὁ κυριώτερος σκοπὸς εἶναι νὰ νοθετᾷ τοὺς ἀναγινώσκοντας καὶ μεταγενεστέρους εἰς τὸ εὖ ζῆν καὶ καλῶς διάγειν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ πολιτείᾳ. Καὶ ἅπαντες ἄς μνημονεύουσιν ἀείποτε τὸν ἀείμνηστον ἐκεῖνον πανιερώτατον Δωρόθεον, τὸν συγγραφεὰ τῆς παρούσης βίβλου, τὸν ποτὲ φημι μητροπολίτην Μονεμβασίας. Ἐρρωσθε.

Ἐνετίησιν, ἀχρσ', ἐν μηνὶ μαΐου λ'.

Feuillet 5 verso :

Τοῖς ἐντευξομένοις.

Ἐπειδὴ τὸ παρὸν βιβλίον ἐκδόθη τὸ πρῶτον διὰ συνδρομῆς καὶ ἐπιστάσις τοῦ ποτὲ ἀειμνήστου κύρ Ζώτου Τζιγαρά, διὰ τοῦτο τίθεται ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἐσκιογραφισμένη πρὸς σημεῖον μνήμης εὐχαρίστου· ἀλλ' ἔπρεπεν ἐξ ἀρχῆς τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου νὰ εἴχαι ζωγραφιστὴ καὶ τὸν ἀοίδιμον ἐκεῖνον ἀθόεντην Πέτρον βοϊβόδαν, διὰ προστάγματος τοῦ ὁποίου ἐσυνήχθη, ἐσυνθέσθη καὶ ἐσυγγράφη τοιαύτη ποικιλόμορφος καὶ πολυδιήγητος ἱστορία. Ἐγ' ὅμως ἂν ἤθελα ἔχῃ τὴν εἰκόνα τοῦ τρισμακαρίτου ἐκεῖνου πανιερωτάτου μητροπολίτου Μονεμβασίας κυρίου Θεοδώρου, ὅπου ἰδίῳ μόχθῳ ἐσύναξε καὶ ἐσύνθεσεν ὅλον τὸ βιβλίον, ἐκαίην καὶ ἔχι ἄλλην ἤθελα ἐκτυπώσῃ μετὰ πάσης χαρᾶς, ἀφίνωντας ἐκ μέρους τὰς ἄλλας. Ἐκεῖνος μ' ὅλον ἐτοῦτο, οὗ τὸ μνημόσυνον αἰώνιον, δὲν ἐγνοιόσθη περὶ τούτου, διότι ἤξευρεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ φροντίζῃ κανεὶς περὶ τῆς εἰκόνας τοῦ σώματος, ἀλλὰ μάλιστα περὶ τοῦ εἶδους τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ τῆς ἀρετῆς ἐκτυπώματος, κατὰ τὸ Ἰσοκράτους « βούλου τὰς εἰκόνας τῆς ἀρετῆς ὑπόμνημα μᾶλλον ἢ τοῦ σώματος καταλιπεῖν. »

Feuillet 6 : Le portrait de Zótos Tzigaras.

Feuillets 7-26 : Table alphabétique.

Bibliothèque du Musée britannique : 9026. bb. 8.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 70. 4°.

Bibliothèque de M. le prince Georges Maurocordato.

Τραγωδία ονομαζομένη Ἐρωφίλη. Ποίημα τοῦ λογιωτάτου καὶ εὐγενεστάτου Κυρίου Γεωργίου Χορτάτζη τοῦ Κρητικοῦ. Μετατυπωθεῖσα μὲν μετ' ἔξοδον Κυρ. Νικολάου Γλυκεῶς, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, διορθωθεῖσα δὲ εἰς τὴν φυσικὴν τῆς γλῶσσαν μετ' κόπον καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ Σοφωτάτου καὶ Πανοσιωτάτου Ἀμβροσίου τοῦ Γραδενίγου, Ἀββᾶ καὶ Βιβλιοφύλακος τῆς Γαληνοτάτης τῶν Ἑνετιῶν Ἀριστοκρατίας, τοῦ Κρητικοῦ. Ἐνετίησιν, ἀχος'. Παρὰ Νικολάω τῷ Γλυκεῖ.

In-8°. Emprunté à André Papadopoulos-Vrétos, *Catalogue*, seconde partie, pages 35-36, n° 64.

Nous reproduisons ci-dessous, d'après le même bibliographe, l'avis au lecteur qui figure en tête de cette édition d'*Érophile*.

Ἡ παροῦσα τραγωδία ὅσον εἶναι μελίρρυτος καὶ γλυκοδιήγητος εἰς τὴν φυσικὴν τῆς γλῶσσαν τὴν κρητικὴν, τόσον εἶναι ἀνοστομίλητη καὶ σιχαδερὴ εἰς ἑτέραν καὶ ἀλλοδαπὴν ὁμιλίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν νὰ ἐτυπώθῃ πρόπαλαι εἰς γλῶσσαν κατὰ πολλὰ διεφθαρμένην, ὅπου καμίαν νοστιμάδα δὲν ἐπροξένει, μάλιστα ναυτιασμὸν καὶ ἀναγουλιασμὸν ἐπαρὰ κίνα εἰς ὄλους, ἰδοὺ ὅπου τῶρα νεωστὶ μετ' ἐπιμέλειαν καὶ ἔξοδον ἐδικὴν μου τὴν δίδω εἰς τὸν τύπον, πρὸς χάριν τῶν ἀναγινωσκόντων, διορθωμένην, ὡς ἐγράφη, καὶ ἐσυντέθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ποιητοῦ. Ὅλοι κοινῶς οἱ φιλομαθεῖς θέλουσι τὴν ἀγοράζῃ μετὰ χαρᾶς, ἀλλ' ἐξαιρέτως οἱ Κρητικοί, καὶ πάντες ὁμοθυμαδὸν θέλουσι χαίρονται εἰς τὴν εὐρυθμίαν τῶν στίχων. Καὶ ἂν κανεὶς δὲν εὐχαριστᾶται εἰς κάποια λόγια καὶ λέξεις κρητικῆς, ὡσὰν ὅπου δὲν εἶναι τοῦ κανόνος, ἢ τῆς ἐγγωρίου τοῦ ὁμιλίας, ἃς πασχίση νὰ συνθέσῃ καὶ αὐτὸς ποίημα μερικὸν τῆς ὀρέξεώς του, καὶ ὄχι νὰ νοθεύῃ τὸ φυσικὸν καὶ γνήσιον ἰδίωμα τοῦ παρόντος ποιήματος μετ' ἀτιμίαν τοῦ ποιητοῦ, ὅπου ἐστάθη εἰς τοῦτο τὸ γένος ὁ κορυφαῖος τῶν ποιητῶν. Πᾶσα γλῶσσα χαίρεται εἰς τοὺς ἰδιωτισμοὺς τοῦς ἰδίους· ὅθεν κανεὶς μὴν ἀποκοτᾶ ποτὲ προπετῶς νὰ συγχύξῃ τὰς γλώσσας. Ἐρρωθε.

Nous avons, un instant, eu l'espoir de donner une description de ce livre plus minutieuse que celle qui précède. En effet, Nicolas Catramis signale (Φιλολογικά ἀνάλεκτα Ζακύνθου, Zante, 1880, in-8°, p. 227) cette rarissime édition comme existant dans la bibliothèque d'un Zantiote; mais un de nos amis, qui a pu, non sans peine, obtenir communication du volume, nous écrit qu'il est dépourvu de titre.

536

SYNODUS
BETHLEHEMITICA

Adversus

CALVINISTAS HÆRETICOS,

Orientalem Ecclesiam de Deo rebusque

divinis hæretice cum ipsis sentire

mentientes,

Pro REALI potissimum PRÆSENTIA,

Anno M.DC.LXXII. sub Patriarcha Jerosolymorum

DOSITHEO celebrata.

*Interprete Domno M. F. e congregatione Sancti**Mauri, Ordinis Sancti Benedicti.*

PARISIIS,

Apud Viduam EDMUNDI MARTINI, via

Jacobæa, sub aureo Sole & Sacrificio Abelis.

M.DC.LXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI.

In-8° de 10 feuillets non chiffrés, dont le premier blanc, 397 pages chiffrées, et 1 page non chiffrée, laquelle contient le privilège accordé à la veuve d'Edmond Martin, le 5 septembre 1675, et enregistré le 2 décembre suivant. Très rare.

Biblioth. de l'École des langues orientales : R. IV. 117.

Biblioth. nat. de Paris : D 31 (Inventaire D 11620).

Les initiales M. F. sous lesquelles se cache le traducteur désignent DOM MICHEL FOUCQUERET. Ce renseignement nous est fourni par une note manuscrite qui figure sur le titre de l'exemplaire de notre

Bibliothèque nationale et est ainsi conçue : *Mich. Fouquieret, tum priore Abbatix S. Petri Latiniac. Voir aussi B. Hauréau, Singularités historiques et littéraires* (Paris, 1861, in-12), p. 309.

537

ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΗΣ ΙΕΡΟΚΟΣΜΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, Εἰς πέντε μερισθεῖσα Τμημάτῃ. Ὡν, τὰ μὲν Τρία πρῶτα ἐν συντομίᾳ διαλαμβάνουσιν, οὐ μόνον τὰ τοῦ Ἁγίου Θεοδαδίστου Ὁρους Σινᾶ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ ἐκεῖθεν ὠκοδομηθέντος Θεοδοξάστου Μοναστηρίου. Τῶν δ' ὑστέρων, τὸ μὲν περιέχει τὰ τῶν Βασιλέων πάσης γῆς Αἰγύπτου μέχρι Μωάμεθ, καὶ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ ἕως Σουλταν Σελήμ. Τὸ δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ Σελήμ, καὶ περὶ τῆς μάχης, ἣν ἤγειρε κατὰ Περσῶν. Ἔτι δὲ περὶ τῆς Αἰρέσεως τοῦ Τεχλήλ, νέου Προφήτου τῶν Περσῶν, πραγματεύεται. Ἐκαστον τῶν Τμημάτων ἔχει τὸν αὐτοῦ Πίνακα. Προσέτι ἕτερός τις Πίναξ τινῶν ἀναγκαίων Σημειώσεων ὑπάρχει, πρὸς περιεργίαν καὶ ὠφέλειαν τῶν Ἀναγνωστῶν. Συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Μακαριωτάτου πρώην Ἱεροσολύμων Πατριάρχου, Νεκταρίου τοῦ Κρητοῦ· καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθείσα παρὰ τοῦ Σοφωτάτου, καὶ Πανσιωτάτου Ἀμβροσίου Γραδενίγου, ὁμοίως τοῦ ἐκ Κρήτης, Ἀββᾶ, καὶ Βιβλιοφύλακος τῆς τῶν Ἑνετῶν Γαληνοτάτης Ἀριστοκρατίας. ΑΦΙΕΡΩΘΕΙΣΑ Τῷ Γαληνοτάτῳ πασης Μολδοβλαχίας Καθηγεμόνι, ΚΥΡΙΩ ΚΥΡΙΩ, ΙΩΑΝΝΗ ΑΝΤΩΝΙΩ Τῷ ΘΕΟΣΕΒΕΣΤΑΤῷ ΒΩΙΒΟΝΔΑ. ΕΝΕΤΗΣΙ, Κατὰ τὸ, σζζζ'. Ἔτος τὸ Σ[ωτή]ριον. Παρὰ Νικολάῳ τῷ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. CON LICENZA DE' SUPERIORI, E PRIVILEGIO.

In-4° de 9 feuillets non chiffrés + 438 pages (et non pas 448, comme le porte le volume, par suite d'une erreur d'une dizaine dans le numérotage, car la pagination saute brusquement de 329 à 340 et continue régulièrement jusqu'à la fin). On doit, en outre, trouver une carte géographique en regard de la page 69. Rarissime édition de cet ouvrage. Un exemplaire est coté 40 fr. dans le *Deuxième catalogue de livres rares* (en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 10, n° 22.

Collation du volume :

Feuillet 1 : Titre.

Feuillet 2 (recto et verso) : Épître dédicatoire suivante :

Τῷ ἐνδοξοτάτῳ, μεγαλοπρεπεστάτῳ, θεοσεβεστάτῳ καὶ
γαληνοτάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Ἀντωνίῳ τῷ βωϊβόνδῃ,
ἀξιοπρεπεστάτῳ καὶ αὐτεξουσιωτάτῳ πάσης Μολδοβλαχίας
καθηγεμόνι τὴν ἅπασαν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν.

Μᾶλλον μὲν ὡς ὑμνογράφοι, οὐχὶ δὲ ὡς τυπογράφοι νὰ παρασταθοῦμεν εἰς τὸ παρὸν ἤρμοζεν εἰς ἡμᾶς κατέμπροσθέν σου, θεοσεβέστατε καὶ γαληνότητε καθηγεμόν, διὰ νὰ ὑψάνωμεν οὐ μόνον λόγους πανηγυρικοὺς εἰς τὸ πολυῦμνον καὶ πολυθρύλλητον ὄνομα τῆς σῆς αὐτοδεσπότου καθηγεμονίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπερβολικὰ νὰ κατασκευάσωμεν τὰ ἐγκώμια εἰς τὴν ἀθάνατον καὶ ὑπερύμνητον εὐκλειαν τῆς ἐνδοξοτάτης σου φύτλης. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀποροῦμεν τῆς ῥητορικῆς εὐφραδείας καὶ ποιητικῆς ἀρμονίας, τῶν δὲ τυπογραφικῶν χαρακτήρων εὐποροῦμεν, ἰδοὺ ὅπου ἀφιερώνοντες τῇ σοῦ μεγαλοπρεπεστάτῃ αὐτοδεσποτεῖᾳ δι' ἐγχαράξεως χαλκογραφικῆς τὴν παροῦσαν ἱστορικὴν βίβλον, ἐγκολάπομεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν ἀθανάσιαν τοῦ σοῦ περιφήμου καὶ δεδοξαμένου ὀνόματος εἰς μνήμην ἀτελευτήτων αἰώνων· καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ὁμοίως προσφέρομεν κλιτοῖς τοῖς γούνασιν, ὥσπερ ὑπηρετικούς δούλους, τῇ πανυπερτάτῳ σου μεγαλειότητι. Δέξου λοιπὸν, γονυπετῶς ἱκετεύομεν, μὲ τὸ πρᾶον καὶ ἐπεικὲς τῆς σῆς ἐμφύτου καλοκαγαθίας τὴν παροῦσαν Ἐπιτομὴν τῆς ἱεροκοσμικῆς ἱστορίας· εἰς τὴν διήγησιν τῆς ὁποίας κατοπτριζόμενος τὰ χριστιανικοπρεπέστατα ἔθνη καὶ ἐνάρετα κατορθώματα τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὥσπερ καὶ τὰς δεσποτείας, φρονήσεις, ἀνδραγαθίας καὶ νικητήρια ἄθλα τῶν αὐτοκρατόρων καὶ λοιπῶν στρατηγάρχων ἡρώων, θέλεις κατοπτρευθῆς παντάπασιν τὸν ἑαυτὸν σου περικοσμημένον καὶ ἀπὸ Ἄγαμέμνονος ἐξουσίαν, καὶ ἀπὸ Νέστορος σωφροσύνην, καὶ ἀπὸ ἀνδρείαν Ἀχιλλέως, καὶ ἀπὸ τρέπαια καὶ βραβεῖα Μακεδόνας. Ναί, κατὰ ἀλήθειαν, τῇ γαληνότητί σου ἔπρεπεν ἡ καθιέρωσις τοῦ παρόντος βιβλίου, ἐπειδὴ νὰ εἶσαι ἔχι μόνον χαριτόμορφος θεᾶ, ἀλλ' ἔτι τυραννίδος ἄξιον εἶδος. Καὶ διότι ὡς ἀριστάρχην πάσης Μολδοβλαχίας σεβόμενοί σε οἱ

πάντες καὶ ὡς ὑπέρμαχον τοῦ γένους τῶν Ῥωμαίων κηρύττοντές σε οἱ
 τῆς ἀνατολικῆς ἀγίας ἐκκλησίας ὀρθόδοξοι παῖδες ἑμογνώμως μιᾶ ψυχῇ
 σὲ προσκυνοῦσι· τούτου χάριν καὶ ἡμεῖς, ὡς τοῦπίκλην Γλυκεῖς, εἰς δὲ
 τὴν εὐλάβειαν γλυκύτεροι, γλυκύτερα καταφιλοῦντες τὸ κράσπεδον τῆς
 βασιλικῆς σου ἐσθῆτος, ξυναμφοτέρως ὑπογραφόμεθα ὅλη τῇ ψυχῇ καὶ
 καρδίᾳ τῆς γαληνότητός σου ταπεινοὶ καὶ ὑπηρετικώτατοι δεῦλοι,

Νικόλαος καὶ Λεοντάρης

οἱ ἐξ Ἰωαννίνων ἐξ αἵματος ἀδελφοὶ οἱ Γλυκεῖς.

Ἐνετίησι, ἀχοζ΄.

ANTOINE ROSSÉTOΣ, prince de Moldavie, auquel est adressée cette
 épître dédicatoire, était fils de Lascaris RossétoΣ, grand logothète
 de l'Église patriarcale, et de Bella Cantacuzène, fille de Jean et
 petite-fille du fameux Michel. Voir C. Dapontès, *Chronique* (en grec),
 dans C. Sathas, *Bibliotheca græca mediæ ævi*, tome III, p. 17.

Feuillets 3-8 sont occupés par les tables.

Feuillet 9° : Permis d'imprimer daté de Padoue, le 15 juillet 1677.

Le verso de ce même feuillet 9 est occupé par un bois, au haut
 duquel on voit Moïse agenouillé sur le mont Sinai, et au bas Moïse
 et Aaron à côté du tabernacle.

Cette description m'a été obligeamment communiquée par M. I.
 Pomialowsky, professeur à l'Université impériale de Pétersbourg,
 et a été faite sur un exemplaire qu'il possède.

538

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΣΥΝ ΘΕΩ: ΑΓΙΩ:

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΛΛΙ ΤΑΞΙΝ ΟΥ ΜΗΝ ΑΛΛΑ

ΚΑΙ ΤΥΠΙΚΟΝ ΤΟΥ ΚΡΥΠΤΟ-

ΦΕΡΡΗΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ,

ὁ δεῖ πάντως τηρεῖσθαι παρὰ τῶν Μοναζόντων τοῦ Οὐρανο-

φάντορος καὶ Μεγάλου Πατρὸς ἡμῶν

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

ΕΝ ΡΩΜῃ Παρὰ Μιχαήλ Ἐρκολε, ΑΧΟΖ΄.

Μετὰ ἀδείας τῶν Προεστώτων.

A la fin :

ROMÆ, Typis Michaelis Herculis, M.DC.LXXVII. *Superiorum permisso.*

In-4° de 4 ff. non chiffrés, 655 pages chiffrées et 3 pages non chiffrées (dont la dernière blanche). Sur le titre, qui est encadré, on voit, tirées en taille-douce, les armes du cardinal Nerli, archevêque de Florence. Le v° du f. 2 est occupé par un fort beau portrait gravé de S. Basile, au dessous duquel on lit : S. PATRIARCHA BASILIUS MAGNVS, et plus bas : *Cl. Boizot f. anno d[omi]ni 1677. supr. permisso.* Jolie impression rouge et noire.

Au r° du f. 2, on lit, entre deux *imprimatur*, la note suivante :

Horologium extractum a vetustissimo Typico, seu Ordinario Monasterii Sanctæ Mariæ Cryptæ Ferratæ ad usum Monachorum Sancti Basilii Magni.

Les feuillets 3-4 sont occupés par l'épître dédicatoire suivante :

Franciscus tit. S. Matthæi in Merulana S. R. E. presbyter card. Nerlius, archiepiscopus Florentinus, ac religionis S. Basilii Magni protector, dilectis in Christo abbati generali, visitoribus provincialibus, diffinitoribus generalibus, abbatibus, reliquisque monachis præsentibus et futuris ordinis præfati, salutem in domino sempiternam.

Quæ nobis incumbit cura erga religionem sancti Basilii magni a fel. rec. Clemente papa decimo iniuncta iugiter nos admonet ut ad ea quæ ordini præfato necessaria ac profutura animadvertimus, sedulo intendamus ; præcipue vero quæ Dei cultum ac eorum qui sub huiusmodi Religionis iugo divinis se manciparunt obsequiis, animarum salutem tranquillitatemque respiciunt. Sane magister D. Apollinaris Agresta, dicti ordinis abbas generalis, nobis exposuit divinum officium, quod persolvere in Italiæ et Siciliæ provinciis choristæ Basilianæ familiæ sunt obstricti, XX quasi voluminibus, scilicet *Psalterio, Horologio, Paracletice, Octoico, Anastasimo, Pentecostariorum, Triodio, xij Menologiis, Typico et Sticherario*, contineri ;

unde fit ut in eiusdem recitatione non modicum temporis illius partibus in tot codicibus requirendis et connectendis impendatur, non absque debitæ attentionis ac devotionis iactura; præterquam quod non semper et ubique locorum haberi et revolvi tot libri queunt. Quo motus, sub sanct. mem. Clemente VIII, Iulius Antonius cardinalis Sanctorius, sanctæ Severinæ nuncupatus, nationis Græcorum pariterque monachorum S. Basilii protector, D. ANTONIVM ARCVDIVM fuit cohortatus ut pro iter agentibus et impeditis ac choro interesse non valentibus, sive monachis, sive clericis sæcularibus græco ritu viventibus, divinum officium nocturnum ac diurnum ex prænarratis voluminibus in breviarium et compendium redigeret, prout redegit. Verum cum illud ad chorum non inserviat, sed tantum pro non valentibus ad illum accedere, et pro itinerantibus fuerit compilatum, nec cunctarum præfatarum provinciarum religiosorum ritui accommodatum, idcirco ad usum chori et pro maiori omnium monachorum commodo ac expeditiori divini officii persolutione, ex prænumeratis codicibus colligendum ac in unum Horologium perstringendum quidquid in promptu ac præ manibus in choro et extra haberi debet, curavimus : iuxta tamen formam et præscriptum vetustissimi ac probatissimi Typici, seu ordinarii Græci monasterii Cryptæ Ferratæ per D. Bartholomæum, dicti cœnobii fundatorem et abbatem, a sexcentis sexaginta circiter annis prope modum compositi et formati. Quo in magno pretio habito usi sunt et utuntur cuncti Italo-Græci monachi Basiliani, cuique inconcussa observantia in persolutione divinarum horarum et precum, omnes ordinis huiusmodi antiqui patres probitate vitæ, virtutumque excellentia præstantes, ac pariformiter recentiores etiam se conformarunt : et qui demum in multis prænuncupato Arcudio in supradicti brevii confectione similiter usui fuit; idque nobis cordi extitit ut tale Horologium sic excerptum et compactum, typis traditum, singuli eiusdem ordinis præ manibus habentes et molesta sollicitudine tot voluminum volvendorum exonerati, attentiori non modo,

verum etiam magis devota mente canonicarum horarum satisfactioni vacare, uniformitatemque in earum recitatione tot sæculis ac longa annorum serie a prædictis patribus accurate hactenus cultam, futuris quoque temporibus ad dei gloriam facilius observare valeant. Vos igitur cunctos ac singulos Basiliani ordinis, paterna qua flagramus charitate, admonemus ac in domino hortamur, quatenus hoc Horologio in persolutione canonici pensi utentes, ab altissimo mereatis corona gloriæ donari, cuius laudes quo potestis studio, noctu dieque decantare non desistitis.

Bibliothèque nationale de Paris : B 140 (Inventaire, B 1571).

539

A
DESCRIPTION
OF
The Present State
OF

SAMOS, NICARIA, PATMOS,
and MOUNT ATHOS.

By *Joseph Georgirenes.*

Arch-Bishop of SAMOS.

Now living in *London.*

*Translated by one that knew the
Author in Constantinople.*

*Dum licet, & vultum servat fortuna benignum,
Romæ laudetur Samos, & Chios, & Rhodos absens.*

Hor. l. I. Epist. II.

July 14. 1677.

Licensed,

W. Jane.

LONDON,

Printed by *W. G.* and sold by *Moses Pitt,*
at the *Angel* in *St. Paul's Church-yard.* 1678.

In-8° de 10 feuillets non chiffrés et 112 pages. Titre encadré.
Livre peu commun et très recherché.

Collation des feuillets liminaires :

Premier feuillet : Le titre.

Feuillets 2-3 : Épître dédicatoire grecque à Jacques, duc d'York.

Feuillets 4-5 r° : Trad. anglaise de la susdite épître dédicatoire.

Feuillets 5 v° à 10 : The epistle to the Reader.

Les pages 34-37 contiennent de courtes notes sur quelques archevêques de Samos. Voici celle que l'auteur a écrite sur lui-même, page 37 :

After him (Neophytus of Siphanto) came JOSEPH GEORGIRENE, of the island of Milos, who was consecrated october 7, 1666. He sat here five years, till after the taking of Candie, the Turks grew more populous and consequently more abusive. So that wearied with their injuries, he retired to the holy grotto of the Apocalypse, in the isle of Patmos.

Voici maintenant l'épître dédicatoire grecque qui occupe les feuillets liminaires 2-3 :

Τῷ ὑψηλοπρεπεστάτῳ τε καὶ πορφυρογεννήτῳ ἄρχοντι
κυρίῳ Ἰακώβῳ τῷ ἡγεμόνι τῆς μεγαλοπόλεως Ἐβοράκου
ὁ τῶν ἀρχιερέων ἐλάχιστος Σάμου Ἰωσήφ ὁ Γεωργει-
ρήνης ταπεινὴν προσκύνησιν ἀπονέμω.

Οἱ τῆς σοφίας ἀντιποιοῦμενοι, ὑψηλοπρεπέστατε ἄρχων, οὐ μόνον τοῖς μετεώροις τῶν ὄντων ἀκριβῶς προσέχειν πεφύκασιν, ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων ἐλάττωνα οὐκ ἀπαξιοῦσιν ἐξεπίστασθαι· τούτοις μὲν δὴ καὶ τὸ περίβλεπτον τῆς Βρεττανίας γένος ἐπόμενον οὐ μέντοι παύεται πῶς τὰ συνήθη καὶ ἐγγύς ὡς οἱ πολλοὶ περιεργαζόμενον, ἀλλ' ἐνὸς ἐκάστου πράγματος κατάστασιν καὶ ἐνιζύσιον διαγωγὴν καὶ τὰς γνώμας τῶν πραξάντων καὶ τὰς αἰτίας διατελεῖ συντόμως ἅμα καὶ προσεχῶς καὶ μακρὰν ὄντων συμπεριεξετάζον· ἀνθ' ὅτου τῶν ἐνταῦθα φιλομαθῶν καὶ εὐγενεῖα περιφήμων ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι, φύσει φιλοπράγμονες ὄντες, ἐξελιπάρησάν με τὴν τοῦ Ἰωνικοῦ μέρους στάσιν τε καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων, ὅσον ἐμοὶ ἐρρικτόν ἐστιν, εἰς θεῶν περιγράψαι, συνεπιδεικνύων πρὸς τοῖς ὄν τρόπον τὸ νῦν ἔχον ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν καὶ βαρβάρων Ἀγαρη- νῶν τὸ φιλανθρωπίας ἄξιον καὶ ὑπερασπισμοῦ γένος ἡμῶν τὸν βίον διεξ- ἄγον πολιτεύεται, καὶ μυρία δεινὰ παρ' ἐκείνων πάσχον φαίνεται. Ἐγὼ μὲν οὖν τὴν ἐκείνων φιλοπραγμοσύνην περὶ πλείστου ποιησάμενος καὶ

χρησίμην οὔσαν ἡγησάμενος, καταλεπτικὴν τινα περιγραφὴν τινῶν Κυκλάδων νήσων, τῆς μὲν Σάμου, Ἰκαρίας, Πάτμου, καὶ ἁγίου ἔρους τοῦ Ἄθωνος, τύπῳ παραδοῦναι προήρημαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ τουτί τὸ ἐγγεῖρημα ἄμουσόν τε καὶ σοφίας ἄμοιρον εἶναι δοκεῖ, σκέπης τινὸς καὶ ἐπικουρίας ἐξ ἀνάγκης προσδεῖται· ὡς ἂν δῆπουθεν μὴ τοῖς σοφωτέροις ἀδοξὸν φανείη καὶ αἰεδῆς. Διὰ δὴ ταῦτά γε, πρὸς τὸ ἐκλαμπρον τοῦ πανενδόξου τῆς σῆς ὑψηλότητος ὀνόματος προστρέχειν ὑπειλήφα, καὶ μετὰ πάσης αἰδοῦς καὶ εὐλαθείας αὐτὸ τῇ σῇ σεμνοπρεπεστάτῃ καθιερωῦ ὑψηλότητι, οὐκ ἄξιον κρίνας αὐτῆς, εὐτελὲς ὑπάρχον, ἀλλ' ὡς τῆς ἐμῆς πρὸς αὐτὴν δουλικῆς προσκυνήσεως τεκμήριον, καὶ ὣν παρ' αὐτῆς εὐ ἐγὼ πεπονηὸς καὶ δι' ἐμοῦ ξύμπαν τὸ τῆς Ἑλλάδος γένος φαινόμεθα. Δέομαι τοίνυν τῆς ὑψηλοπρεπειᾶς σου ὡς πολλῶν εὐεργεσιῶν ἐμὲ ἄξιον ἡγήσαιο, οὕτω καὶ τὴν παροῦσαν συνεπιμετρήσαι χάριν καὶ εὐνοικῶς, ὡς εἴθως, τοῦ σοῦ οἰκέτου τουτί ἀποδέξασθαι τὸ δῶρημα. Ἔτι δὲ πρὸς τοῖς καὶ ὡς φιλανθρωπάτατος ἡμῶν ὑπερασπιστῆς αὐτὸ τε καὶ ἡμᾶς τῇ ὑψηλοπρεπεστάτῃ σκέπῃ σου ἀμόμους διατηρήσαι ἀπὸ τῶν εἰωθότων οὐ μέντοι γε μιμήσασθαι, ἀλλὰ μωμήσασθαι. Ἡμεῖς δὲ δίκην ἀμοιῆς τῷ παναριστομεγίστῳ θεῷ διατελοῦμεν εὐχόμενοι τὴν ὑμετέραν εὐδαιμονεῖν ὑψηλοπρέπειαν εἰς ἀπεράντους ἐνιαυτοὺς ἐρρωμένως, εἰρηρικῶς καὶ περιχαρῶς τὸν βίον διάγουσαν. Ἀμήν.

Bibliothèque nationale de Paris : J non porté.

Bibliothèque du Musée britannique : 10125. a.

Bibliothèque du prince Georges Maurocordato.

Bibliothèque de M. Ingram Bywater, à Londres.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

Le traducteur de cet ouvrage de JOSEPH GEORGIRENES se nommait HENRI DENTON, ainsi que Wood nous l'apprend dans le passage suivant¹ : « Henry Denton, ...who was son of Thomas Denton of the antient and genteel family of his name living at Warnel-Denton in Cumberland, travelled afterwards to Constantinople in the quality of a chaplain to the english ambassador, and after his return did translate from greek into english *A description of the present state*

1. *Athenæ Oronienses* (Londres, 1721, in-f°), tome II, *Fasti Oronienses*, colonne 125.

of Samos, Nicaria, Patmos and Mount-Athos, Lond. 1678, 8°, which book was written by Joseph Georigirines, archbishop of Samos, living then (1678) in London; who, the year before, had for some weeks been in Oxon, about the Act time, to obtain money from the Academians towards the finishing the greek church in London. This Mr Denton, who was fellow of Qu. College and presented by the provost and fellows thereof to the rectory of Blechingdon in Oxfordshire (on the death of John Hook, B. D., sometime fellow of Magd. College, which hapned 20 feb. 1673), was buried in the church there, 19 aug. 1681. »

On trouvera plus loin, à l'année 1689, une traduction allemande du livre de Joseph Georigirines.

Nous en connaissons deux traductions françaises, restées l'une et l'autre inédites.

La première, qui m'appartient, est anonyme. Elle forme un volume in-4° de 80 feuillets non chiffrés et paraît remonter au siècle dernier.

La seconde version, conservée à la bibliothèque de l'École nationale des langues orientales, a pour auteur Antoine Galland, dont la traduction des *Mille & une Nuits* a rendu le nom populaire. C'est un volume in-4° de 3 feuillets non chiffrés et 66 pages, dont les trois dernières blanches. On n'y reconnaît ni l'écriture de Galland, ni son orthographe habituelle. Il peut se faire que cette copie ait été exécutée sur un brouillon du traducteur. Elle porte au recto du premier feuillet l'intitulé suivant :

ÉTAT PRÉSENT
DES ISLES DE SAMOS, DE NICARIE,
PATMOS ET DU MONT ATHOS
PAR
JOSEPH GEORGERINE, ARCHEVÊQUE DE SAMOS,
ET TRADUIT DU GREC VULGAIRE EN FRANÇOIS,
PAR ANTOINE GALLAND.

Voici maintenant la très intéressante préface, qui commence au recto du feuillet 2 et finit au recto du feuillet 3 :

PRÉFACE DU TRADUCTEUR.

La passion toute particulière que j'avois de connoître les isles de l'Archipel fit qu'à l'arrivée de M^r l'archevêque de

Samos à Paris, je l'engageai à composer une relation de ces trois isles et du mont Athos, où il a pris l'habit de caloyer et demeuré six années. Je la mis en même tems en notre langue, à mesure qu'il m'en fournissoit les cahiers ; mais, dans le temps que j'allois prendre des précautions pour faire imprimer ma version, il passa en Angleterre, et l'emporta avec lui en me laissant l'original ; et, comme il me pria de ne point faire imprimer la seconde version que je n'eusse appris qu'il eût fait traduire et imprimer la première en anglois, l'amitié que je lui portois, fit que je lui tins la parole que je lui en donnai, ne voulant point porter de préjudice aux vues qu'il pouvoit avoir, et lui laissai la liberté toute entière d'en disposer comme il lui plairoit.

Une année s'écoula sans que j'aie appris ce qu'il en avoit fait. Je fis un second voyage au Levant de dix à onze mois¹, sans en avoir d'autre nouvelle, jusqu'à ce qu'étant à Marseille dans l'attente d'un embarquement pour retourner au Levant une troisième fois², j'en reçus enfin l'édition en anglois faite à Londres, il y avoit près d'une année. Cependant, tout privé que je suis de l'original, que j'ai laissé à Paris, j'ai entrepris une nouvelle traduction de la langue angloise, et j'avouerai que je ne la possédois pas encore assez, et que je n'en serois pas venu à bout, si je n'avois eu de fortes idées de l'original. De sorte que, bien que ce françois ait été fait sur l'anglois, je ne fais point difficulté de dire que c'est proprement une version sur le grec vulgaire, que la connaissance confuse de la langue angloise m'a remis dans la mémoire.

J'avois eu dessein de ramasser dans les auteurs anciens ce que j'aurois trouvé de remarquable touchant les lieux pour en faire un état ancien et moderne ; et il y auroit assurément de quoi s'étendre au sujet de Samos, non seulement à cause que les auteurs en ont parlé amplement, mais encore parce qu'il y a de

1. Galland fit son deuxième voyage dans le Levant en 1676.

2. Le troisième voyage de Galland au Levant eut lieu en 1679, aux frais de la Compagnie des Indes orientales.

quoi s'étendre au sujet d'un grand nombre de médailles des empereurs romains qui y ont été frappées. Mais, étant sur le point de m'éloigner de la France pour quelques années, je n'ai point voulu priver plus longtems les personnes curieuses des relations étrangères du plaisir que celle-ci leur pourra donner. La réception favorable qu'ils en feront m'obligera peut-être de leur communiquer à mon retour ce que j'en aurai découvert de nouveau, particulièrement touchant l'isle de Samos et du mont Athos. Car, pour ce qui est de l'isle de Patmos, où j'ai été et où j'ai fait connoissance avec M^r l'archevêque de Samos, je ne pense pas que j'y pusse ajouter rien de plus particulier. Il en rapporte tout ce que j'en aurois pu dire, avec des singularités dont je n'ai pu m'instruire en huit jours de tems seulement que j'y séjournai. L'exactitude que je connois qu'il y a apportée me persuade qu'il n'est pas moins sincère dans la description de Samos, de Nicarie et du mont Athos, et qu'il a omis peu de chose de ce qu'il en pouvoit dire; outre que j'ai souvent entendu faire le récit des mêmes choses étant au Levant. Quoiqu'il en soit, les lecteurs peuvent être assurés de la fidélité de l'auteur, qui n'a point eu d'autre but que de dire la vérité, qu'un long séjour et une longue expérience sur les lieux lui ont apprise. Je serai heureux de rencontrer une personne aussi intelligente pour m'aider de semblables connoissances dans le dessein que j'ai de faire une description générale de tout l'Archipel. Je sais qu'il y a des auteurs qui en ont déjà traité avant moi, mais je sais aussi qu'ils n'ont point tout dit, et qu'il y a après eux de quoi occuper la plume d'un écrivain qui voudra particulariser les choses dans un plus grand détail. C'est pourquoi cela ne m'empêchera point de continuer les remarques que j'ai déjà commencées sur ce sujet, et de faire tout ce que je pourrai pour visiter moi-même les plus considérables et les plus dignes d'être connues des personnes qui aiment la géographie mêlée d'histoire.

Cependant, recevez avec faveur ce que je vous offre présentement, et accompagnez de vos vœux les bonnes intentions

que j'ai de vous offrir des choses qui mériteront mieux votre approbation.

Antoine Galland a négligé de traduire l'épître dédicatoire et l'avis au lecteur.

540

BIBAION TOY NOEMBPIOY MHNOS. Περιέχον τὴν πρόπευσαν αὐτῷ ἅπασαν ἀκολουθίαν. Νεωστὶ μετατυπωθὲν, καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθὲν ENETIHΣIN Παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ἀρχή. CON LICENZA DE' SVPERIORI. ΜΙΜΗΤΑΙ ΕΣΤΕ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

In-folio de 256 pages chiffrées. Titre encadré d'un bois. A la fin du volume figure la marque de Nicolas Glykys. Impression rouge et noire. Communiqué par Gabriel Sophocle.

Bibliothèque nationale d'Athènes : Théologie, 4014.

541

APOLOGIÆ F. ÆGIDII A CESARO Ord. Min. S. Francisci Conu. Mission. in Romania in Catalanon Nathanaelis Xhichæ Atheniensis. *In quibus 53 propositiones hæreticales, vel erroneæ ad hominem confutantur.*

ΑΠΟΛΟΓΙΑΙ ΦΡΑ ΑΙΓΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΚΑΙΣΑΡΟΥ Ἐκ τῆς τάξεως τῶν Λεγομένων Μινόρων τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου Κονβεντουάνων Ἀπεσταλμένον εἰς Ῥωμανίαν, εἰς τὸ Καταλατίνων Ναθαναὴλ Χύχα τοῦ Ἀθηναίου. Εἰς τῆς ὁποίους πρότασες νγ', αἰρετικῆ, ἢ ἐπισφαλεῖς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀνθίστασις. VENETIIS, M.DC.LXXVIII. Typis Mortali. SVPERIORVM LICENTIA, & PRIVILEGIO.

In-4° de 7 feuillets non chiffrés, 351 pages chiffrées et 1 page non

chiffrée. Le premier feuillet est un frontispice gravé. Livre imprimé sur trois colonnes : grec vulgaire, latin et italien. Rarissime.

Au f. 3 recto, on lit en grec et en latin la notice suivante :

NATHANAEL XHICA, oriundus Athenis, cum quodam Græcorum episcopo Romam venit, ubi fidei professionem emittens, litteras commendatitias a Francisco Ingolo, quondam Sac. Congr. de Fide Propag. a secretis, accepit, cum quibus ad Venetos adiit, ibique in D. Georgii Græcorum xenodochio diversatus, Gabrielis, Philadelphiensis olim metropolitæ, familiaritate ac consuetudine hæresum venena ad saturitatem usque propinavit. Hinc provisione sibi facta, in insula Coreyræ, tertio ab urbe milliario, ecclesiæ divæ Mariæ sacræ in suburbio Pothamò sic dicto, hæc quæ leguntur contra Latinos (id *Catalatinon* significat) perfide evomit. Quibus illius regionis schismatici et hæretici hactenus utuntur, adeo ut nullas alias rationes audias in suorum excusationem errorum et has insolubiles iactant. Ibidem divina ultione repentina morte Nathanael iste interiit.

Le permis d'imprimer (f. 4 v°) est daté du 19 novembre 1676.

Les feuillets 5 et 6 sont remplis par une éptre dédicatoire dont voici le titre grec :

Πᾶσι τοῖς ἑρθοδόξοις τῆς ἐνδόξου γενεᾶς τῶν Γραικῶν Φράξ' Ἐγγήδιος ἐκ Κεσσαρῶς, ὁ Γραικὸς κατὰ τὸν πόσον, ἐκ δὲ πατρίδος Σικελίας, μεγάλως ποθεῖ σωτηρίαν τε καὶ ὑγείαν ταῖς ψυχαῖς καὶ τοῖς σώμασι.

Le feuillet 7 (qui, comme les deux précédents, appartient au cahier signé A) contient un avis au lecteur.

Bibliothèque nationale de Paris : D 7387 (Inventaire, D 5812).

Indépendamment de la notice qu'on vient de lire, nous ne possédons que fort peu de détails concernant NATHANAEL CHYCHAS. D'après Jean Veloudo (*Colonie des Grecs orthodoxes à Venise*, page 106), qui le qualifie de « curé et prédicateur », il aurait enseigné la langue grecque à Venise, en 1614 et 1617. Le document italien reproduit à la page suivante, et dont nous devons la copie à Laurent Vrokinis, nous le montre à Corfou, en 1621 :

Adi 3 giugno 1621, prestata nel mag^o Cons^o nella loggia in ispianata per li spett^{li} Sⁱ sindici & censori di questa mag^a Comunità.

Mag^{co} & honor^o Cons^o,

Essendo conveniente riconoscer le fatiche spese et che anderà spendendo il R^{do} Padre ATHANAÏL GICHI, predicatore, in beneficio delle anime di questa città con le sue cristiane et cattoliche predicationi et a ciò che si possa anco mantenere, l'anderà parte che sia dalla cassa delle tanse delli nostri officj esborsatti ogn' anno avanti tratto ducati sessanta da 26 l'uno al sopradetto R^{do} Padre Athanail, con obbligo però di predicar come ha fatto sin hora la parola d'Iddio, et in oltre di legger una lectione ogni settimana di philossofia o d'altra scientia che a lui parerà. Et questo sii per anni cinque prossimi, et questo non ostante la consideratione di tre gⁿⁱ.

Numerato d^o Cons^o, furono li ballotanti, computà l'eccl^{mo} Regg^{to}, Prov^r et Capitano, absente il cl^{mo} S^r consiglier Orio, n° 132.

Letta et ballotata hebbe in favor balle n° 117 }
et di non balle n° 15. } Presa.

(Archives de Corfou, *Argomenti diversi*, t. III, f. 234 vo.)

On a de Nathanael Chychas plusieurs ouvrages tous dirigés contre l'Église latine. Nous connaissons les suivants :

1°) Ναθαναήλ Χύχα ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα· ἐκδίδεται νῦν πρῶτον ὑπὸ Ἀνδρονίκου Κ. Δημητρακοπούλου. Ἐν Λειψία, 1869. Nathanaelis Chychae Atheniensis de primatu Papae. Ex cod. graec. Biblioth. Lugduno-Batav. nunc primum edidit Andronicus Demetracopulus, archimandrita. Lipsiae, 1869, in-8° (*Prix* : 20 Ngr.).

En 1869 également, Cyrille, patriarche de Jérusalem, y fit imprimer une traduction arabe de cet ouvrage, exécutée, sur son ordre, par Théodore Sarrouph, professeur au séminaire de la même ville. Distribuée gratuitement par milliers d'exemplaires aux orthodoxes de Syrie et de Palestine, cette version trouva près d'eux un accueil

enthousiaste (Voir Andronic Démétracopoulos, *Graecia orthodoxa*, Leipzig, 1872, in-8°, p. 142, et le n° 751 du journal *Himera* de Trieste).

2°) Κεφάλαια τῶν Λατίνων μὲ τὰ ἑποῖα λογιάζουσι νὰ ἀποδείξωσι πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ πρὸς ταῦτα λύσεις τῶν Γραικῶν, μὲ τὰς ἑποίας ἀναιροῦσι τὰ ὅσα οἱ Λατίνοι λέγουσι ἐν προτάσεσι καὶ ἀποκρίσεσι δέκα καὶ ἐκτώ (Andronic Démétracopoulos, *Graecia orthodoxa*, p. 142).

3°) Ἀποκρίσεις εἰς τρεῖς ἀπορίας τὰς ἑποίας ἐπρόβλεπον ζητοῦντες τὰς λύσεις των (Andronic Démétracopoulos, *Graecia orthodoxa*, p. 142).

Ces deux derniers ouvrages se trouvent en manuscrit, sous le n° 194, dans la bibliothèque du métoque du S. Sépulcre à Constantinople (Andronic Démétracopoulos, *Graecia orthodoxa*, p. 142).

542

Βιβλίον καλούμενον ΕΚΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥΤΕΣΤΙΝ ΟΙ ΩΡΑΙΟΤΕΡΟΙ ΒΙΟΙ τῶν ἁγίων, ἐκ τοῦ Μεταφραστοῦ Συμεῶνος. Ἐκλελεγμένοι, καὶ εἰς κοινὴν μεταφρασθέντες διάλεκτον παρὰ Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός. ΚΑΙ ΔΙΑ ΔΑΠΑΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΛΥΚΕΟΣ Τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Νεωστὶ μετατυποθεῖται εἰς κοινὴν τῶν Ὁρθοδόξων ὠφέλειαν. Μετὰ τοῦ προσήκοντος Πίνακος. ΕΝΕΤΙΗΣΙ Παρὰ Νικολάῳ τῷ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αχθθ'. CON LICENZA DE' SVPERIORI, E PRIVILEGIO.

In-4° divisé en 26 cahiers, dont le premier de 4 feuillets non chiffrés, tous les autres de 16 pages chacun, à l'exception des cahiers T et BB qui sont l'un et l'autre de 20 pages. Une erreur de pagination, qui s'est produite dans le cahier signé T, nous a engagé à décrire ainsi la composition du présent volume. Communication de Gabriel Sophocle.

Voir dans le tome premier, page 481, sous le n° 364 bis, la première édition de cet ouvrage.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

543

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΛΓΥΠΙΟΥ
 ΤΟΥ ΚΙΩΝΙΤΟΥ. καὶ Θαυματουργοῦ Συναγχεῖσα ἐκ τοῦ Μηναίου
 παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου Ἱερέως EMMANOYTHAOY Τζάνε τοῦ
 Εἰκονογράφου λεγομένου Μπουνιαλῆ. ὁ Κανόνας δὲ τῆς αὐτῆς ἀκο-
 λουθίας ἐπανακαμθῆς (sic) ὑπ' αὐτοῦ, ἐκ τοῦ Ὁργανικοῦ ἤχου τοῦ
 πλά. εἰς τὸ μελοδοποῖον ἦχον τοῦ πλδ'. περιστρέφων τὰς τῶν συλλα-
 βῶν μεθόδους ἐρμηνείας τῶν λόγων καὶ μελοδικὰ μέτρα ἀπὸ ἦχον εἰς
 ἦχον ἐπανερχόμενα τυπωθεῖσα δὲ χάριν εὐλαβείας. ENETIHΣIN.
 Παρὰ Νικολάω τῷ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αχρθ'. CON
 LICENZA DE' SUPERIORI.

In-4° de 16 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rare.
 Communication de Gabriel Sophocle.

Bibliothèque nationale d'Athènes : Théologie, 3858 (2).

544

ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ ΑΙΩΝΙΟΝ ΜΕΤΑ ΚΑΙΝΗC, ΚΑΙ CΥΝΟ-
 ΠΤΙΚΗC ΜΕΘΟΔΟΥ ΠΡΟΧΕΙΡΟΝ ΤΟΙC ΠΑCΙ. Ἀρχόμε-
 νον ἀπὸ Χριστοῦ ἔτη, αχχζ'. καὶ λήγον ἕως εἰς βρνθ'. Καὶ ἀφ' οὗ
 τελειώση, πάλιν ἀρχίζει εἰς τὴν αὐτὴν ἰδίαν ἀρχὴν, μόνον ἢ ἐχρονία
 παρέρχεται. Τὰ δὲ ἄλλα πάντα μένουσιν ἀπαραλλάκτως, ὡς βλέπειC
 ἐστρωμμένα. ΝΕΩCΤΙ ΕΦΕΥΡΕΘΕΝ ΤΕ, ΚΑΙ CΥΝΤΕΘΕΝ
 Παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσι κυρίου Ματθαίου Τζιγάλα τοῦ
 Κυπρίου. Περιέχον καὶ ἐωρτολόγιον πάνυ ὠραῖον, καὶ εὐκολώτατον.
 Ἔτι δὲ Σεληνοδρόμιον συντομώτατον. Τὰ πάντα πρόχειρα τοῖC πᾶσι.
 ENETIHCI. Παρὰ Νικολάω τῷ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αχρθ'.
 CON LICENZA DE' SUPERIORI.

In-4° de 27 pages. Les pièces liminaires sont les mêmes que dans
 l'édition de 1646 (voir ci-dessus, p. 28, le n° 383). Communication de
 Gabriel Sophocle.

Un exemplaire de ce livre est coté 10 fr. dans le *Deuxième cata-*

logue de livres rares (en grec), publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 10, n° 23.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

545

ΟΚΤΩΗΧΟΣ ΝΕΩΣΤΙ Τυπωθεῖσα Καί μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα.
ΕΝΕΤΙΗΣΙ. Παρὰ Νικολάω τῷ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐν
ἔτει. αχρθ'.

In-8° de 228 pages. Impression rouge et noire. Bois dans le texte.
Communication du professeur Alexis Pavloff.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 119. 8°.

546

ΔΙΗΓΗCIC

ΔΙΑ ΣΤΟΙΧΩΝ

ΤΟΥ ΔΕΙΝΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΤΗ

Νήσῳ Κρήτῃ γενομένου εἰς τὴν ὅποῖαν περιέχει, τὴν
σκληρότητα καὶ αἰχμαλωσίαν τῶν ἀθέων ἀγαρηνῶν, καὶ
πῶς ἐκυρίευσαν ἔχι μόνον τὰ Χανιά, καὶ τὸ Ῥέθυ-
μον μὰ καὶ ὅλον τὸ νησί, καὶ ὅλον ἓνα πολε-
μοῦσιν, καὶ αὐτὸ τὸ μέγαλον Κάστρον.

Συντεθεῖσα παρὰ Ἀνθίμου Ἱερομονάχου τοῦ διὰ τοῦ θεοῦ, καὶ Ἀγγε-
λικῷ στήματι Ἀκαίου μὲ τὸ νομασθέντος τοῦ Διάκρουση.

Τοῦ ἐκ τῆς νήσου Κεφαλληνίας ὀρμωμένου, καὶ προετυπῶθει, εἰς
τοὺς αχξζ'. οἰκείαις αὐτοῦ ἀναλλώμασι μὲ δι᾿ ἄφωραις
προσθήκαις, καὶ νῦν νεωστὶ μετατυπωθεῖσα καὶ
μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθεῖσα.

ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ Βαλεντίνῳ τῷ Μορτάλι. αχρθ'.

CON LICENZA DE' SUPERIORI.

In-8° (non in-16) de 32 feuillets non chiffrés. Le titre est orné d'une
petite vignette représentant l'assaut d'une ville. Livre d'une insigne

rareté. Un exemplaire est coté 30 fr. dans le *Deuxième catalogue de livres rares* (en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 11, n° 24.

Comme on l'a vu dans le titre ci-dessus, la première édition de ce petit livre parut en 1667. Nous n'en avons pas rencontré d'exemplaire.

A la fin de ce poème (feuillet 29 r° et v°), on lit les vers suivants qui ont une certaine importance au point de vue de l'histoire littéraire, et que nous reproduisons en conservant l'orthographe de l'original :

Στὴν Βενετῖά τὴν ἔγραψα, στὴν ἀκουσμένη χώρα,
 ἔτζη καθὼς τὴν θεωρεῖς καὶ τὴν διαβάξης τῶρα·
 ἤγουν εἰς τὸν καμπαναριὸν τοῦ μέγα Γεωργίου,
 ἐκεῖ τὴν ἐτελείωσα εἰς δόξαν τοῦ κυρίου,
 στοῦ Τζανφουρνάρου¹ τῷ κελί τοῦ πανοσιωτάτου
 καὶ πανταχοῦ ἐξάκουστον (sic), σοφοῦ, λογιωτάτου·
 καθὼς αἱ πράξεις φαίνονται, τὰ ἔργα φανερώνουν,
 καὶ τὰ καλὰ καμώματα σ' ἔλον τὸν κόσμον σώνουν·
 ἀλλὰ καὶ ἡ ἐφήμη τῆς ἦν ἀγαθὴ καὶ ἄξια,
 τὴν μαρτυροῦσι πάντοτε ὅσοι κί ἂν τὴν ἐπράξα.
 Τέτοιαις λογιῆς ἠβλέποντας ἐγὼ τὸ ὄνομά τῆς
 ἀπ' ἀρεταῖς θεάρεσταῖς καὶ ἐπιτηδεύματά τῆς,
 ἠθέλησα ὡς φίλος τῆς τοῦτα νὰ στιχουργήσω
 πρὸς τὴν ἀγάπη τὴν ἐμὴ καὶ ἐνθύμησιν ν' ἀφήσω
 τὸ φίλτρον τῆς ἀγάπης μου καὶ τῆς πιστῆς φιλίας
 π' ὄχω στὸν πέθον τῆς ψυχῆς, ἐκ χάριτος τῆς θείας·
 διότι πάντων τῶν καλῶν τὸ πλήρωμα ἡ ἀγάπη
 εἶναι σιμὰ στὸν ἄνθρωπον ὅπου δὲν ἐξετράπη·
 καὶ πάντα φύλος γνήσιος τῆς λογιωτητός σου
 καὶ τοῦ μησέρ τὸ μάζου² ἀνταμῶς, ὅπου ναὶ ἀδελφός σου·

1. Théophylacte Tzanphournaris, éditeur d'un grand nombre de livres liturgiques décrits dans cette Bibliographie.

2. C'est-à-dire *messire Thomas* [Tzanphournaris]. Celui-ci fut gardien de la Colonie grecque de Venise pendant les années 1639, 1648 et 1652. Voir Jean Veloudo, *Colonie des Grecs orthodoxes de Venise* (en grec), p. 175.

διατὶ ἀκούω καὶ κεινοῦ τὴν θεοσεβειάν του,
 καὶ χαίρομαι πνευματικῶς εἰς τὰ καμώματά του.
 Δεχθῆτε τὴν προαίρεσιν καὶ τὴν διάθεσίν μου,
 ποῦ ἔχω καὶ στοὺς δύο σας, με πόθον τῆς ψυχῆς μου·
 παρακαλῶ τὸν κύριον νὰ σᾶς πολυχρονίση
 ὡς ἐπιθυμεῖται καὶ οἱ δυὸ αὐτὸς νὰ σᾶς χάριση
 ὑγείαν καὶ μακρόδιον, χρόνους καὶ σωτηρίαν,
 ἀπόλαυσιν αἰώνιον καὶ θεῖαν βασιλείαν.

Bibliothèque de l'Institut de France : Q 75. A 7.
 Bibliothèque du Musée britannique : 237. i. 18 (2).

547

ΛΟΓΟΣ

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

Ἦτοι θρηνητικὸς

Εἰς τὴν ἄωρον καὶ αἰφνίδιαν, μᾶλλον
 δὲ φονικὴν ταφὴν τοῦ Εὐγενεστάτου
 Ὀραιοτάτου τε, καὶ Χαριεστάτου

Νεανίου, Κυρίου

ΚΥΡ ΣΤΑΜΚΟΥ ΔΑΚΟΥ

Υἱοῦ Μονογενοῦς τοῦ

ΚΥΡ ΔΗΜΚΟΥ ΔΑΚΟΥ

ἀπὸ τὰ Σέρβια. τοῦ ἀδίκως φονευθέντος
 ὑπὸ ἀνημέρων Ληστῶν ἐν τῇ αὐτοῦ
 οἰκίᾳ κατὰ τὸ Μεσονύκτιον.

ΕΝΕΤΙΗΣΙ.

Παρὰ Βαλεντίνου τῷ Μορτάλῃ. αἰχθ'.

CON LICENZA DE' SVPERIORI.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés, dont le premier blanc, en un seul
 cahier signé A. Sur le titre, une corbeille de fruits. Rarissime. Un
 exemplaire est coté 15 fr. dans le *Troisième catalogue de livres rares*

(en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1869, in-8°), p. 12, n° 17. Poème en vers de quinze syllabes.

Bibliothèque du Musée britannique : 237. i. 18 (3).

Bibliothèque du Parlement hellénique.

548

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΟΝ Τῶν Ἱερῶν τέπων ἐποῦ εὑρίσκονται εἰς τὴν
ΑΓΙΑΝ ΠΟΛΙΝ ἹΕΡΟΥΣΑΛΗΜ Ἐκδοθὲν Παρὰ ΑΡΣΕΝΙΟΥ
Ἱερομονάχου, Καὶ Ἱεροκλήρου Καλλιουδῆ (sic) τοῦ Κρητός. Πρὸς
τὸν Ἐκλαμπρότατον ΠΡΙΓΓΙΠΑ ΚΑΙ ΛΦΘΕΝΤΗΝ ΜΟΛΔΟ-
ΒΛΑΧΙΑΣ. ΕΝΕΤΙΗΣΙ. Ἰπρὰ Νικολάω τῷ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ
Ἰωαννίνων. αἰχθ'. CON LICENZA DE' SVPERIORI.

In-8° de 8 ff. non chiffrés et 199 pages. Réimpression de l'édition de ce livre, parue en 1661, chez André Giuliani (voir ci-dessus, p. 139, le n° 444). L'épître dédicatoire, ici, n'est pas datée. Gravures sur bois dans le texte. Communication de Gabriel Sophocle.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

549

I. N. J. Defensio Disputationis de Processione Spiritus S.
a Patre et Filio in qua, ea, quæ reverendissimus domi-
nus ILARIUS ZYGALA, archiepiscopus Cypri, modeste
satis et erudite regessit, pari modestia ad exactiorem
veritatis limam revocantur et ad discutiendum Præ-
side ISAACO ZABANIO, AA. LL. et Phil. doctore eius-
demq; et sacræ Theol. in Gymnasio Cibiniensi P. P.
respondente JOHANNE KREMPERIO S. S. Theol. et Phil.
Studioso proponuntur anno 1679, die 1 iul. hac solum
fini ut sublata ista difficultate præcipua pax deside-
ratissima ecclesiarum evangelicarum et græcarum
denuo palmæ instar revirescat. Cibinii excusa per
Stephanum Jüngling.

In-4° de 10 feuillets non chiffrés. Très rare.

Nous avons eu l'occasion d'examiner plusieurs exemplaires de ce livre en Transylvanie, au mois d'août 1881. Dans certains, le titre porte par erreur *Isarius* au lieu d'*Iarius*. La bibliothèque du Musée britannique en possède un exemplaire que nous n'avons pas vu.

550

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΤΩ ΔΑΒΙΔ. Νεωστὶ Τυπωθεῖσα, καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα, παρὰ τοῦ Σοφωτάτου Γραδενίγου. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀχπ'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-8° de 184 pages. Communicé par le professeur Alexis Pavloff.

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 103. 8°.

551

ΟΚΤΩΗΧΟΣ Νεωστὶ Τυπωθεῖσα, καὶ Μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα, παρὰ τοῦ Σοφωτάτου Γραδενίγου. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ. Ἐν Ἔτει, ἀχπ'.

In-8° de 228 pages. Titre encadré. Communicé par le professeur Alexis Pavloff. Voir le numéro 557 (réimpression).

Biblioth. de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 119. 8°.

552

ΟΚΤΩΗΧΟΣ Νεωστὶ μετατυπωθεῖσα, καὶ ἐπιμελῶς διορθωθεῖσα. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. ἀχπ'.

In-8° de 146 ff. non chiffrés, divisés en 18 cahiers de 8 ff. chacun, sauf le dernier qui en a 10. Signatures A-S. Sur le titre, qui est encadré, il y a une vignette représentant la Résurrection. Bois dans le texte. Impression toute noire. Pas de nom d'imprimeur.

Bibliothèque Mazarine : T 932.

553

ORATIONI
HEROICHE

DI

AGOSTIN CAPELLO

DOTTOR

Dedicata

ALL' ILLVSTRISSIMA

COMVNITA

DI

CORFV.

IN VENETIA, M.DC.LXXX.

Per Domenico Milocco.

Con Licenza de' Superiori.

In-12 de 12 feuillets non chiffrés, 234 pages chiffrées et 6 pages non chiffrées. *Nota bene.* La page 234 est, par erreur, chiffrée 134. Sur le titre, une vignette en taille douce représentant une gondole vénitienne. Livre de la plus insigne rareté.

On trouve, en tête du volume (ff. 3 r° à 8 r°), une épître dédicatoire adressée à l'*illustrissima Comunità di Corfù*, et datée de Venise, le 20 septembre 1680. Elle est suivie (feuillets 8 v° à 12 r°) d'un avis au lecteur.

Le v° du f. 12 est occupé par le permis d'imprimer, daté de Venise, le 2 septembre 1680.

Nous croyons utile pour l'histoire littéraire de reproduire le Catalogue de ces neuf discours prononcés par AUGUSTIN CAPELLO; ce catalogue occupe les pages 1 à 3 non chiffrées de la fin du volume.

CATALOGO DELLE ORATIONI.

1) *La Cetra politica*, oratione prima, in gloria dell' illustrissimo & eccellentissimo Sig. Antonio Bernardo, procurator di S. Marco, fù proveditor general da Mar, per la sua partenza da Corfù nel fine del Reggimento, detta nel palazzo Prefettio in fortezza vecchia, nella riduzione dell' Academia degl' illustrissimi Sig. Assicurati, il mese di Ottobre 1671, a nome dell' illustrissima Comunità di Corfù.

2) *Il Pelicano*, oratione seconda, in gloria dell' illustriss. & eccellentiss. Sig. Lorenzo Venier, fù capitano delle navi, nel fine del suo Reggimento, detta nella riduzione della sudetta Academia, il mese di agosto 1674.

3) *Il Trionfo*, oratione terza, in gloria dell' illustrissimo & eccellentiss. Sig. Andrea Valier, fù provveditor general da Mar, per la sua partenza da Corfù, nel fine del Reggimento, detta in chiesa di S. Spiridione, il mese di aprile 1675, a nome di detta Comunità.

4) *La Statua*, oratione quarta, in gloria di detta Eccellenza per la sua partenza da Corfù, nel fine del Reggimento, detta nella riduzione di detta Academia, il mese di maggio 1675, a nome degl' illustrissimi rettori della strenua militia.

5) *Il Tempio della gloria*, oratione quinta, in lode del già illustrissimo & eccellentissimo Sig. Antonio Priuli, fù provveditor general da Mar, nell' ingresso della carica a Corfù, detta nella chiesa di S. Spiridione, il mese di aprile 1675, a nome di detta comunità.

6) *L'Angelo*, oratione sesta, in gloria dell' illustriss. & eccellentiss. Sig. Triadan Gritti, fù provveditor e capitano di Corfù, per la sua partenza nel fine del Reggimento, detta nella riduzione dell' Academia degl' illustriss. Sig. Fertili, eretta in casa dell' autore, il mese di luglio 1676.

7) *L'Idea del Governo*, oratione settima, in gloria dell' illustriss. & eccellentiss. Sig. Andrea Corner, fù prov. gen. da Mar, nell' ingresso della carica a Corfù, detta in chiesa di S. Spiridione, il mese di zugno 1677, a nome di detta Comunità.

8) *Il Merito*, oratione ottava, in gloria di detta eccellenza, per la sua promotione alla carica di proc. di S. Marco, detta nella riduzione dell' Academia di detti Sig. Fertili, in casa dell' autore, li 6 maggio 1678, a nome di detta Comunità.

9) *L'Heroe*, oratione nona, nell' esequie del già illustriss. & eccellentiss. Sig. Antonio Barbaro, rimasto prov. gen. da Mar, detta nella riduzione di detta Academia, il mese di

luglio 1678, ordinato da detta Comunità per l'ingresso della carica.

Bibliothèque municipale de Corfou : XLV. 9.

Lors de leur passage à Corfou, en 1675, Spon et Wheler firent la connaissance d'AUGUSTIN CAPELLO, dont ils parlent en ces termes : « Monsieur le Docteur Capello, quoiqu'assez jeune, est très-sçavant dans la Jurisprudence et dans les Belles-Lettres; et il nous dit qu'il composoit un Dictionnaire en grec vulgaire, italien et latin, plus ample que tous ceux qui ont paru jusques à cette heure ¹. »

554

ΜΕΛΙΣΣΑ Ἐν τῇ παρουσίᾳ βιβλίῳ ἔνεστι τάδε, ΑΠΟΜΝΗΜΟ-
 ΝΕΥΜΑΤΩΝ, ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ Τῶν τε καθ' ἡμᾶς, καὶ τῶν
 θύραθεν βιβλίων ΤΟΜΟΙ ΤΡΕΙΣ. ΜΑΕΙΜΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ
 ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΑΣ Ἀγάπης καὶ ἄλλων ἀρετῶν ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΕΣ
 δ'. ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ ΠΕΡΙ Θεοῦ καὶ
 Πίστews Χριστιανῶν ΒΙΒΛΙΑ Γ'. ΤΑΤΙΑΝΟΥ ΑΣΣΥΡΙΟΥ
 ΛΟΓΟΣ ΚΑΤΑ ΕΘΝΩΝ. Νεωστὶ τυπωθεῖσα, καὶ διορθωθεῖσα
 ἐπιμελέστατα. ΕΝΕΤΙΗΣΙ. Παρὰ Νικολάῳ τῷ Γλυκῷ, τῷ ἐξ
 Ἰωαννίνων. αχπ. CON LICENZA DE' SVPERIORI, E
 PRIVIL.

In-folio de 4 ff. non chiffrés et 288 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Un exemplaire est coté 30 fr. dans le *Troisième catalogue de livres rares* (en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1869, in-8°), p. 12, n° 18. Le permis d'imprimer est daté du 13 février 1679. Communication de Gabriel Sophocle.

En tête du livre, on lit la préface suivante :

Τοῖς φιλομαθεστάτοις καὶ ἐνδοξοτάτοις τῶν Ἑλλήνων παισὶ
 Νικόλαος Γλυκὺς ὁ φιλέλληνας τὸ εὖ πράττειν.

Διὰ τὰς εἰς δέξω, φιλομαθέστατοι καὶ πολυμαθέστατοι τῶν Ἑλλήνων
 παῖδες, τὴν συνέχειαν τοῦ διακκοῦς πόθου, ὅπου ἔχω τὰς δευλεῶν,
 ἠθέλησα μὲ τὸ παρὸν βιβλίον ΜΕΛΙΣΣΑ κοινῶς ὀνομαζόμενον, τὸν

1. Spon et Wheler, *Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant, fait aux années 1675 et 1676* (La Haye, 1724, in-12), t. I, page 75.

ἐαυτόν μου εὐλαβέστατα νὰ ἀφιερῶσω εἰς τὴν ἀγάπην σας, ΜΕΛΙΣ-
ΣΑΝ φέρων τῶν γενεθλίων μου σύμβολον, διὰ νὰ εἶναι τὰ ἐμὰ παντελῶς
ὕμετερα. Πεπαλαιωμένη καὶ ἐρημος σχεδὸν ἦτον ἡ ΜΕΛΙΣΣΑ αὕτη,
τώρα καινοπετροτυπωθεῖσα ἀπὸ τοὺς τύπους μου, ἀλλοῦ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ
πετάξῃ εἰ μὴ εἰς τὸν ὑμέτερον ἀττικὸν μελισταγῆ Ὑμηττῶν, ὑμηττίς
οὕσα τῷ γένει καὶ τῇ φράσει. Μικρὸν ἴσως ὑμῖν δόξει τὸ βιβλίον τοῦτο
ὡς πρὸς τᾶλλα, ὅπου τὴν πάνσοφόν μας ὑπερπλουτοῦσιν Ἑλλάδα.
Ἄλλ' οἶδατε καλῶς, ὃ εἴρηται διὰ τοῦ σοφοῦ, ὅτι μικρὰ ἐν πετεινοῖς
ΜΕΛΙΣΣΑ, καὶ ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς. Μικρὸν εἶναι τὸ
δένδρον ταύτης τῆς βίβλου, ἀληθῶς· ἀλλ' ὁ καρπὸς τῆς εἶναι γλυκύτερος
ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον, καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις εὐρισκόμενα
βιβλίοις. Μάλιστα ὅσα μὲ κόπον καὶ δυσκολίαν ἠθέλετε ἐπιζητήσειν ἔνθεν
κακεῖθεν εἰς τὰ τῶν ἔσω καὶ ἔξω διδασκάλων χαρτία, ἐδῶ ὅλα τὰ ἔχετε
ἔτοιμα καὶ πρόχειρα μὲ εὐκολίαν. Διὰ τοῦτο καγὼ ἐν πόνῳ πολλῷ καὶ
δαπάνῃ οὐ σμικρᾷ ἠθέλησα μὲ τὲς γλυκύτερες τούτων τῶν μελιρρόων
σελίδων τὴν Τυπογραφίαν μου νὰ ἀρτύσω, καὶ τὴν ὄρεξιν τῶν φιλομαθῶν
νὰ γλυκάνω. Ἐπειδὴ ἐδῶ πᾶς ἓνας σπουδαῖος εὐρίσκει ὅ,τι ὀρέγεται·
ἐδῶ τὸ μελιτουργεῖον τῆς εὐαγγελικῆς καὶ θεοπνεύστου διδασκαλίας οἱ
θεολόγοι· ἐδῶ τὰς κυφέλας γεμούσας μέλι φωνῶν μελιρρῦτων οἱ ῥήτορες·
ἐδῶ κηρία σοφᾶς ἐμφάσεις καὶ γνώμας σταλάσσοντα οἱ φιλόσοφοι· ἐδῶ
οὐράνια μέτρα θείων ποιημάτων οἱ ποιηταί· ἐδῶ νόμων χρυσοῦς χρημοῦς
οἱ νομοθέται· ἐδῶ ἰατρεῖα ζωὴν ἀθάνατον φέροντα οἱ ἰατροί· ἐδῶ πνευ-
ματικῆς ΜΕΛΙΣΣΗΣ κέντρα γλυκύπικρα, τὰς κακίας παίοντα πικρῶς,
τὰς δ' ἀρετὰς πέσσοντα μάλα γλυκέως οἱ ἠθικοί· ἐδῶ τὴν πρὸς τοὺς
ἀστέρας ὀρθὴν καὶ εὐθείαν, ἀπλανῆ τε καὶ βεβαίαν ὁδὸν οἱ ἀστρονόμοι·
ἐδῶ τῶς τὸ πᾶν τῆς μαθήσεως οἱ μαθηματικοὶ πάντες εὐρεῖν ἔχουσιν
ἄριστα. Ὑμεῖς οὖν, τῶν Ἑλλήνων ἔνδοξοι παῖδες, μέλισσαι τῆς σοφίας
φιλάγρυπνοι, ἔχοντας ἐδῶ παντοδαπῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης εὐανθῆ καὶ
εὐώδη κῆπον,

Χαίροισθ' εὐαγέες, καὶ ἐν ἄνθεσι ποιμαίνοισθε,
οὐρανοῦ πτηναὶ νέκταρος ἐργάτιδες.

Εὐτυχεῖτε πάντες καὶ ἔρρωσθε.

555

ΕΛΙΚΩΝΟΣ ΑΝΘΗ

Ἐπὶ τῇ Περιθρυλλήτῳ καὶ Ἐπιφανεστάτῃ Δαφνοστεφανηφορίᾳ
 Τοῦ Ἐξοχωτάτου καὶ Λογιωτάτου Κυρίου

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΡΑΣΠΙ
ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ,

Ὅτε ὑπὸ τῶν ἐν τῷ τοῦ Παταβίου Ἀρχιλυκεῖῳ Προκρίτων
 Διδασκάλων Ἀξιότατος Φιλόσοφος καὶ Ἴατρὸς ἀνηγορεύθη,
 Τῇ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤῃ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤῃ

ΚΥΡΙΑ ΚΥΡΙΑ ΔΟΜΝῃ

ΡΩΞΑΝΝῃ ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ

Ταπεινῶς Ἀφιερωθέντα

ΠΑΡ' ἸΩΑΝΝΟΥ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ ΤΥΠΑΛΛΟΥ

Κεφαληνιέως.

ΕΝΕΤΙΗΣΙ. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αχπ'.

Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio.

In-4° de 32 pages non chiffrées, dont les trois dernières blanches.
 Sur le titre, un écusson dans lequel un oiseau, entre deux étoiles,
 est posé sur une vigne chargée de grappes. Plaque de la plus
 insigne rareté.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

M. Panagiotis D. Calogéropoulos, bibliothécaire du Parlement
 hellénique, a eu l'extrême obligeance de faire exécuter à notre
 intention un calque parfait du titre ci-dessus par un très habile
 calligraphe d'Athènes, M. Zoukis.

En tête du livre on trouve l'épître dédicatoire suivante :

Τῇ ἐκλαμπροτάτῃ, σοφωτάτῃ καὶ εὐσεβεστάτῃ
 κυρία κυρία δόμνη Ῥωξάννη τὴν ὀφειλομένην προσκύνησιν.

Ἡ τῶν παλαιστρικῶν εὐστροφος σφαῖρα τοσοῦτον ἐς ὕψος ἀναφέρεται
 ὅσον δὴ μάλιστα ὑπ' αὐτῶν πρὸς γῆν σφοδρότερον καταρρίπτεται. Ἐγῶγε
 δὲ τὴν δαφνόπλεκτον καὶ πολύαστρον σφαῖραν κυρίου Ἀποστόλου τοῦ

'Ράσπι ἐς αἰθέρα ἐπιποθῶν ἀναπέμψαι παρὰ τοῖς σοῖς λαμπροτάτοις
 ποσὶν ἐπιθαρρῶν καταρρίπτω· καὶ τοὺς πάλαι μιμούμενος ἀφοσιῶν τι
 τοῖς θεοῖς εἰωθότας, χρυσοῦν μὲν τρίποδ' Ἀπόλλωνι, ἐλαίαν Παλλάδι,
 μῆλον δὲ Ἀφροδίτῃ, καὶ γὰ σοὶ ὠσαύτως, ἡμιθέα τῶν βασιλίδων οὐση τῶν
 τε ἡμιθεῶν βασιλίδι, δάφνην, ὡς εἰκὸς ἐστὶ, βασιλικὸν ἅμα καὶ θεῖον
 στέφος, ἀφοσιῶ. Τί γάρ; Αὐτὴ μὲν ἡ δάφνη, κἄν τε θάλλη ἀνθοῦσα καὶ
 χλοάζουσα ἐν τῇ λαμπρᾷ κορυφῇ τοῦ σοφωτάτου Ῥάσπι, ὅμως, ἡλιοτρο-
 πίου δίκην, πρὸς σὲ τρέπεται τὴν ἡλιοτόκον καὶ σελασφόρον ἡῶ, ἵνα,
 ταῖς σαῖς ῥοδοδακτύλοις παλάμαις ψηλαφηθεῖσα, ἄτε δὴ χρυσοῦς στέφα-
 νος ἀγλαοφανῶς ἀναλάμψῃ· πρὸς σὲ, φημί, τὴν πηγαίαν καὶ λαμπρὰν
 τῶν χαρίτων αὐγὴν, τὴν ἐξ ἐώας ἡμῖν ἀνατειλασαν, καὶ τὰς κυανᾶς τὴν
 τετρακλίμον συνεχούσας τῆς ἀμαθείας σκιάς δαιμονίως περιουγάζουσας.
 Οὕσπερ τῶν προτερημάτων ἀκτίνες αἰ φεραυγεῖς οὕτως πῶς παρὰ πᾶσι
 σπλινθουσι, τὰς τε γλώσσας ἐκάστου πρὸς τοὺς σοὺς ἐφέλκουσιν ἐπαίνους,
 ὥστε ἄκραν εὐδαιμονίαν αὐτοῖς πάντας τὸ καὶ πόρρωθεν ἄκροισ χεῖλεσιν
 αὐτῶν προσάψασθαι δυνηθῆναι· περιλαμφθεῖεν γάρ τὰ χεῖλη τὰ ἀπτό-
 μενά σου τῶν φώτων, ὧ δέσποινα. Καὶ γε σὺ αὐτὴ οὐκ ὀλίγων τιμῶν τε
 καὶ εὐφημιῶν ὕλη τυγχάνουσα, αὐτὴ σαυτῆς εἰ σάλπιγξ περίτρανος τὰ
 σὰ ἀναφανδὸν σαλπίζουσα μεγαλεῖα. Ἀρεταῖς τὴν εὐγένειαν, εὐγενεῖα
 τὰς ἀρετάς κατεκάλυνας· τὴν πτωχὴν καὶ γυμνητεύουσαν φιλοσοφίαν
 τῇ περιθλέπτῳ τῶν σῶν ἀρετῶν πορφύρα κατεκόσμησας, καὶ τὰς ὧδε
 κακεῖσε πλανωμένας ἀττικὰς Μούσας ἐν ταῖς λαμπραῖς σου αὐλαῖς συν-
 ἤγαγες, μεθ' ὧν καὶ συμβασιλεύεις ἐνδόξως ἐν τῇ βασιλευούσῃ Κωνσταν-
 τίνου. Ἐὰν δὲ ποτε Σαδὰ ἡ βασίλισσα πρὸς Σολομῶντα ἐπεφοιτῆκει
 σοφίας χάριν, τανῦν πρὸς σὲ, τὴν ἀρχηγὸν τῆς σοφίας, οἱ Σολομῶντες
 πάντες προσέρχονται τι μαθησόμενοι καὶ διδαχθησόμενοι. Καὶ γὰρ σοῦ
 μὲν ἀπὸ στόματος λόγων πηγαὶ ἀναβλύζουσιν, ἀνθεῖ τε ἐν αὐτῷ ὄλον
 τῆς εὐγλωττίας τὸ ἔαρ. Γῆς μὲν κόσμος Ἑλλάς, Ἑλλάδος σοφία,
 σοφίας δὲ σὺ ὑπάρχεις κλέος, Ῥωξάννα, ἀνθρώπων Πειθῶ, ἱερὸν
 Τριτογενεῖας στόμα. Εἰ δὲ σοὶ δοκοῖν θάρσους γέμων καὶ τόλμης,
 γλώττη ἀδιαρθρώτῳ καὶ σαθρᾷ τῶν λαμπρῶν ἀρετῶν ἐπιτροχάδην
 καθαπτόμενος, σύγγνωθι, ὧ γενναιοτάτη δέσποινα. Συνελάλησε γάρ
 ποτε βάτραχος τῷ Διὶ, τῇ Ἀθηνᾷ κορώνῃ καὶ κόραξ τῷ Ἀπόλλωνι.

Τὴν δάφνην τοίνυν τοῦ Ἀποστόλου, ἣν σοι ὡς θῦμα προσφέρω, ἰλαρῶ πρόσδεξι ἕμματα· καί, εἰ μὲν ταύτην διαφόρων ἀνδρῶν κάλαμοι λαμπρῶναι δοκοῦντες, τοῖς τοῦ μέλανος αὐτὴν κατημαύρωσαν χρώμασι, σὺ πορφυροχρυσόβαψον ταῖς σαῖς ἀκτῖσι. Καί γάρ τοῦ νέου τουτουῦ Ἀσκληπιοῦ τὸ δάφνηνον στέμμα ἐν τίνι ἄλλῳ βελτίονι ἀσύλῳ θετέον ἂν εἴη, εἰ μὴ ἐν σοὶ τῇ ἐνδόξῳ μητρὶ τοῦ πατρὸς τῶν ἱατρῶν Ἀπόλλωνος, φημί τοῦ σοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου; ὡς περὶ τριῶν ἤδὲ ποτε Ἰωάννης ὁ τῶν ἐξ Ἀθιανῶν ὁ Χίος, τῆς Κρητικῆς μητροπόλεως κανονικὸς θεολόγος :

Zeus mèn Ἀλέξανδρος, Παλλὰς Ῥωξάννα, σὺ Φοῖβος·
ὁ κράτος, ἡ σοφίην, αὐτὸς ἴης δὲ σέλας.

Τὸν δαφνοφόρον λοιπὸν τουτονὶ ὡς σὸν γόνον πρόσδεξι, καμὲ τὸν δαφνοκοσμήτορα ὡς σὸν δοῦλον ὑπὸ τὴν σὴν σκέπην διαφύλαξον, καὶ ζῆθι εἰς αἰῶνας, φέγγος χρυσαυγῆς, τῶν αἰώνων.

Ἐνετίησιν, ἔτει ἀπὸ τῆς θεογονίας ἀχπ'.

Τῆς σῆς σοφωτάτης ἐκλαμπρότητος
ταπεινὸς καὶ εὐλαβὴς δοῦλος,

Ἰωάννης Βαπτιστῆς Τυπάλδος.

Voici maintenant l'énumération des pièces dont se compose cette plaquette :

- 1° Un Éloge de JEAN-BAPTISTE TYPALDOS à l'adresse de Roxane.
- 2° Huit vers élégiaques de NICOLAS BOUBOULIS à la louange de Roxane.
- 3° Huit vers élégiaques de FRANÇOIS MIGNATI à la louange d'Apostolos Rhaspis.
- 4° Une épigramme (huit vers élégiaques) de GEORGES SOUGDOURIS à la louange d'Apostolos Rhaspis.
- 5° Un distique du même au même.
- 6° Huit vers élégiaques de NICOLAS BOUBOULIS.
- 7° Quatre vers élégiaques du même.
- 8° Quatre vers élégiaques d'ARGYROS BERNARDIS, Athénien, élève du Collège grec de Rome.
- 9° Six vers élégiaques du même.
- 10° Douze vers élégiaques du même.
- 11° Quatre vers élégiaques de GEORGES OPHIMAOUE, de Corfou.
- 12° Un Éloge par MATTHIEU TYPALDOS, gymnasiarque des Grecs

de Venise. Ce personnage est le même qui, sous le nom de MÉLÉTIUS, fut plus tard métropolitain de Philadelphie.

13° Un Horoscope (οἰώνισμα) de NICOLAS VÉNÉTANDOS.

14° Un Éloge par ANDRÉ LIKINIOS, médecin.

15° Un Éloge par GEORGES VANDIRIOS, médecin.

16° Un Éloge par ARGYROS BERNARDIS.

17° Un autre Éloge par le même.

18° Huit vers élégiaques par BARTHÉLEMY SYROPOULOS, prédicateur.

19° Deux strophes sapphiques du même.

20° Six strophes sapphiques, suivies de six vers élégiaques, par le même.

Une copie intégrale de cette plaquette nous a été fort obligeamment envoyée de Syra par Périclès Zerlenti.

556

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΤΩ ΔΑΒΙΔ. ΕΝΕΤΗΣΙ. Παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ,
τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ἀρχπά.

In-8° de 216 pages, dont la dernière contient la marque de Nicolas Glykys, reproduite ci-dessous. Sur le titre, une grande vignette représentant David en train de jouer de la harpe.

Bibliothèque de Théodore Avramiotis.

557

ΟΚΤΩΗΧΟΣ. Νεωσι Τυπωθεῖσα, καὶ Μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα, παρὰ τοῦ Σοφωτάτου Γραδενίγου. **ΕΝΕΤΙΗΣΙ,** Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ. Ἐν Ἐτει, ἀχπά.

In-8° de 228 pages. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.
Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 119. 8°.

558

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΙΕΡΑ.

Ἦτοι,

τῆς Θείας, καὶ Ἱερᾶς

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Ἐξήγησις. Καὶ Ἐξέτασις τῶν

ΧΕΙΡΟΤΟΝΟΥΜΕΝΩΝ

Ὁμοῦ καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων.

Πρὸς ὠφέλειαν τῶν Πιστῶν καὶ μάλιστα συντεινόντων.

Ἐκδοθέντα Προστάζει

Τοῦ ἐκλαμπροτάτου, καὶ Παναιδεσιμωτάτου Κυρίου, Κυρίου

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΚΕΡΚΥΡΑΣ ΜΕΓΙΣΤΟΥ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ, ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΥ.

Παρὰ δὲ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙ

Τοῦ Ἀδελφοῦ. Κριτοῦ τῆς Πολιτείας, Ἱατροῦ, καὶ Φιλοσόφου,

Συντεθέντα ἑαυτοῦ, καὶ ἀφιερωθέντα

τῇ Ἐκλαμπροτάτῃ

ΣΥΓΚΛΗΤῶ:

τῶν Κορυφῶν.

Ἐνετίησι, Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ΔΧΠΑ'.

CON LICENZA DE' SUPERIORI, E PRIVILEGIO.

In-4° de 12 feuillets non chiffrés, 218 pages et 13 ff. non chiffrés.

En tête du volume et formant un feuillet indépendant, on trouve le frontispice gravé en taille-douce, dont voici la reproduction.

Marque de l'imprimeur sur le titre. Rare avec le frontispice.

Collation du volume :

Le frontispice gravé.

Feuillet 1 : Le titre.

Feuillets 2-3 recto :

ILLVSTRISSIMO CONCLAVE DI CORFV.

La nostra patria, che sviscerò se stessa vittima ardentissima alle adorazioni del serenissimo cielo della Republica Veneta, altri poli calcar non seppe che quelli della religione e della nobiltà, ne quali gira sicura ogni sfera politica, fuori de' quali ogni moto trabocca. Frà questi l'artico, come à noi superiore pare, è vero simbolo della nobiltà; ma capo trà gl' intendenti è l'antartico, cima del mondo è la crociera. Informò, riformò, abbellì l'Orsa, quanto puote, la patria, coltivò, non è dubio, in tutti i tempi la nobiltà; ma sotto il labaro della croce invitta militò sempre per pietà, sudò per gl' interessi di religione; e note sono le legationi, che di tutta raffinatezza spedì più e più volte di tal materia.

Trà queste delicatissima è quella del sacerdotio, ove consiste tutto 'l maneggio della chiesa d'Iddio. Imperoche promossi così alla cieca i ministri e senza saper che ne sia, ne mistero ne sacramento, venia ad essere sotto 'l moggio ascosa la luce, che Christo espose sù la lumiera, riviluppata trà l'ombra dell' ignoranza, l'eterna Sapienza, providde la pietà pubblica, invigilò in questo anco la comunità e co' santioni religiosissime decretossi l'esame noto auctore prætor, e alla presenza sempre di VV. SS. illustrissime. Tutto però in vano; atteso che non v'essendo à loro istruttione pronto un imaginabile catechismo, si viddero andare le cose peggio che prima sossopra, e l'errore ne' sacerdoti dell' isola in particolare continuò più che mai.

Ad inconveniente si grave applicati i compensi monsignore illustrissimo protopapà nostro, trà gli ordini da lui fatti pubblicare al primo ingresso della prelatura, gode per gratia di sua serenità e della patria, essentialissima stimò l'impressione di una Catechesi sagra in lingua schietta ed in ristretto, con qualche sale d'eruditione, che servir potesse di lume à chi deve soggiacere in avvenire a' rigori di tal esame non meno

ch' à gran parte de promossi già a sacri ordini e de secolari ancora. Esecutore di questa sua pia volontà scelse la mia debolezza : e tutto che traviato dalle cure civili, e di professione a cui tutta la vita dell' uomo non è bastevole, pure e come pastore e come fratello l'ubbidij con quell' ossequio che è mio proprio : sicuro d'ogni compatimento, se non havrò adempito i numeri chiesti da una opera che è fuori della mia sfera.

Qualunque ella sia, la consagro al merito singolare di VV. SS. illustrissime, come à quelle ch' assieme co' reverendiss. canonici del greco clero ventilatori di prove sì fatte, sovrastano à tutto ; e qual animato Zodiaco ζωδεκάρωτος, co' più efficaci influssi, e di tutto calore dan l'essere e la vita à cittadini ; coll' acutezza d'un plettro di tutta ponderatione, qual lira ζωδεκάρητος, fan vivere in armonia, lungi da ogni dissonanza, l'universale ; qual Hercole ζωδεκάρηθλος, propugnando co' petti loro invitti e se stessi e la libertà inalzano su le proprie terga sino alle stelle il Leone dell' Adria, e servono di vivo antimurale al christianesimo. Qual scaturigine ζωδεκάρητος co' cristalli del loro innato candore non cessan d'irrigare gli Horti d'Alcinoo, che più che mai fragranti germogliando tutt' hora in quanto allo spirito, fioriscono nell' acume di tanti ingegni.

Aggradiranno, se non altro, la buona dispositione di chi, come per gratia di questo nobil consiglio le vive collega fedele, e così gode d'essere di VV. SS. illustrissime divotissimo ed affectionatissimo servitore.

Corfù, li 29 decembre 1678.

Nicolò Bulgari.

Feuillet 3 verso :

FRANCISCVS ERICIO, DEI GRATIA DVX VENETIARVM.

Nobilibus et sapientibus viris Antonio Girardo, de suo mandato bailo, et consiliariis et Marco Antonio Memo provisorii et capitano Corcyrae, fidelibus dilectis salutem et dilectionis affectum. Havemo inteso l'istanza da cotesta fedelissima Com-

munità per la confirmatione del decreto fatto l'anno 1631, 25 maggio, dal già diletteissimo nobile nostro Antonio Pisani, quando era proveditor general nelle isole, e considerata anco l'opinione vostra sopra il buon effetto che se ne riceverà nel consacrare de' religiosi del rito greco, mentre tutto cede a servitio del sig. Iddio, in conformità del contenuto ne' sacri canoni, approbiamo pero col senato la terminatione sudetta in tutte le sue parti, al qual effetto doverete far registrar le presenti dove occorre per la sua essecutione, etc.

Data in nostro ducali palatio, die 10 ianuarii, indictione 10, 1641.

Marc' Antonio Bon. sec.

Feuillet 4 recto :

SERENISSIMO PRENCIPE,

Havendo questa fedelissima comunità eletto per nuntio e difensore delle sue ragioni etc. il spettab. sig. Stellio Mastraca, come nella parte della sua elezione, se ne ricorre costi all' oggetto predetto ad agere in nome di questa città ove farà bisogno ed in particolare à piedi della Serenità vostra, alla cui gratia, etc. Corfù, li 23 novembre 1641, s. v.

Antonio Girardo, bailo. Girolamo Zancarol, conserv.

Feuillets 4 verso à 5 recto :

NOI ANTONIO PISANI PER LA SERENISSIMA REPUBBLICA
DI VENETIA PROVEDITOR GENERAL INQUISITOR.

Havendo noi nella visita di questa città di Corfù trovata una pessima introduzione da quelli che per schivar le fattioni et angarie publiche, rendendosegli facile la via di farsi sacerdoti, tutto che siano poco degni e inhabili, ottengono la licenza e vengono ordinati contro la dispositione de' sacrosanti concilij, con poco decoro della religione, con prejuditio del publico servitio, e con mal essemplio, e scandalo de christiani, vedendosi in esperienza che molti senza saper a pena leggere, si sono fatti sacerdoti, al che dovendo provvedere e poner qualche

meta e regola in questo così importante materia mossi principalmente dal zelo del culto divino, con l'autorità del generalato nostro terminiamo et ordiniamo ut infra :

Che de cætero il reverendissimo protopapà non possa etc. conceder licenza ad alcuno di poter passar all' ordinatione del sacerdotio, ne al diaconato, se prima non sarà stato esaminato alla presenza dell' illustrissimo reggimento dalli cinque officij del clero, sachellario, ieromnimon, ecclesiarca, archimandrita & archon de' monasteri, insieme con li deputati del conclave, al meno ridotti al numero di otto, dalli quali, ò vero dalli due terzi al meno, sia conosciuto per atto & sufficiente & havuta fede da essi della sua attitudine & sufficienza in scrittura con giuramento, debba comparire avanti detto reverendissimo protopapà, per haver da lui la licenza solita darsi à quelli che sono atti al sacerdotio, & che da S. S. reverendiss. non fosse trovato alcun impedimento degli ordinarij, & richiesti dalli sacri canoni, nel qual caso resti riservata l'autorità che hà il reverendissimo protopapà di conceder detta licenza.

Omissis alijs.

Et per molti degni & convenienti rispetti sia espressamente prohibito à tutti quelli ch' avessero ottenuta la licenza sudetta d'andar ad ordinarsi altrove che da prelati dello stato della sereniss. Republica, sotto pena di anni cinque di galleria ò prigione, etc.

Segue il capitolo della città.

Feuillets 5 verso à 6 recto :

Serenissimo Prencipe, ottima e saggia deliberatione fu la constitutione dell' eccellentiss. sig. Antonio Pisani di pia memoria, fù proveditor general et inquisitor in queste isole di Levante, e di così augustissima Republica senator sapientissimo, havendo ordinato una ben ordinata provisione diretta al venerando culto di S. D. M. mentre alla giornata si vedevano promoversi all' ordine del diaconato e sacerdotio giovani di età immatura et in riguardo della sacra dispositione de' canoni

incapaci e con maggiori inconvenienti ignari et imperiti del tutto, pur contro l'eccelesiastiche provisioni de' santi concilij; havendo questi tali ordinati non altra mira in sè che dettrahersi e spogliarsi dall' obbligo e servitio di V. Serenità.

Omissis alijs.

Effetto così assurdo che, per esser reprobato dalle canoniche ordinationi cresceva scandalo non ordinario à tutti li christiani: però stabili con matura e canonica institutione il prefato e non mai à sufficienza commendato senatore, che in abollitione e destructione di tali inconvenienti confusioni e censure de' canoni havessero gli eletti ad essere promossi in età idonea e per la sufficienza et attitudine loro dovessero esser prima accuratamente essaminati dalli cinque officii del sacro clero e dalli deputati del Conclave, alla presenza anco dell' illustrissimo reggimento, del qual col numero degli eletti e stretze in questo santo ordine descritte conosciuti per capaci, fossero poi habili di servire, servato iure ecclesie, agli officij venerandi de' tempj di Dio. La onde si compiacerà la Serenità V. così ben regolata santione confermare ed approbare la pontual sua essecutione, à gloria sempre maggiore dell' eterno Iddio, à servitio di V. Serenità et à destructione delli scandali, confusioni et intentioni dannate degli eletti, che per primo scopo hanno l'ordinarsi per ischivare i servitij di V. sublimità. Gratia etc.

Adi 15 decembre 1641.

Convocato il spettabil consiglio di 150 alla Loggia per ballotar il sopradetto capitolo, havendo prima giurato tutti del consiglio, alla presenza dell' illustrissimo reggimento, et il sig. suo cancellier, numer. 97.

Letto e ballotato il sopradetto capitolo hebbe in favor balle num. 70, e di nò balle n° 27. Preso.

Dimo Bua, cancell. della Communità.

Datae in nostro ducali Palatio, die 10 ianuarii, indictione 5, 1641.

Marc' Antonio Bon, secr.

Feuillet 6 verso :

Πρὸς τὸν παναιδεσιμώτατον αὐθέντην πρωτοπαπᾶν, ποιμένα
 ἡμῶν καὶ πρόεδρον, πρὸς τε τὴν ἱεράν πεντάδα τῶν
 ὑπερτίμων αὐτοῦ ὀφφικίων, Ἰωάννου Φλώρου, σακελλα-
 ρίου· Σπυρίδωνος Βούλγαρι, ἄρχοντος τῶν ἐκκλησιῶν·
 Γεωργίου Αὐλωνίτη, ἀρχιμανδρίτου· Ἀντωνίου Μάνεσσι,
 ἱερομνήμονος· Γεωργίου Βούλγαρι, ἄρχοντος τῶν μονα-
 στηρίων, σταυροφόρων ἀξιοπρεπεστάτων, ἐπίγραμμα.

Πεντάδι ὑψιμέδων στοιχείων στήσατο κόσμον,
 πῦρ, ἀέρα κρεμάτων, αἰθέρα, γαῖαν, ὕδωρ·
 πεντάδι καὶ Σχερίης ἱεραρχίην· ὁ δὲ πρῶτον
 κεῖνος ἐκεῖ κινουῦν, ἐνθάδε ἀρχιθύτης·

Ὅ κατὰ πάντα ὑμῖν ὑπόχρεως

Νικόλαος ὁ Βούλγαρις.

Feuillet 7 recto :

Illustriss. Nobiliss. atque Eruditiss. Viris

D. D.

STAMO RHODOSTAMO,
 HIPPOLYTO PROSALENDI,
 NICOLAO BVLGARI,
 Iudicibus integerrimis ;
 BENEDICTO LANZA,
 ANGELO CAPODISTRIA,
 ALOYSIO RARTVRO,
 GEORGIO TRIVOLI,
 Sindicis prudentissimis ;
 STEMMATELLO LVPINA,
 MARINO PIERO,
 censoribus meritissimis ;
 DEMETRIO PETRETINO,
 NICOLAO CALICHIOPVLO,
 TROILO MARCORANO,

Capitulariis ornatissimis,
CORCYRÆ Urbis
CONCLAVI VERENDO
ELOGIVM.

Agite, mellisonæ Musæ,
Et in oceano laudum solvite pennarum
remigium,
Dum labore duodeno, bissenno sidere chartas illustro,
Herculi palmam infringo, pœnam Phaethontis non
timeo.

Interim

Iudicum Geryona commendaturus
Et si non solvo facundiæ Tagum in vectigal,
Habeo cui dicendi inopiam referam copiam
meritorum.

Perorat satis in sui admirationem virtus,
Ipsa suarum laudum et orator et iudex.

Cæterum

Ex quo Rhadamanthum induit gloriosa iudicum
Trias

Transiit in paradisum Phœacia.
Nomen cum rosis natum Rhodostami
Astræa in albo iudicum retulit
Ut aculeum culpæ infligeret, ruborem
Offunderet impudentiæ.
Qui genium ignoras Hippolyti,
Specta Stemmatis Leonem, si placet :
Hic patriæ, inquires, vel dormiens vigilabit.
Porro Nicolaum Bulgari, maximam
posteritatis molem,
laudare erit abs re,
Cum in ore omnium ipse triumphet.
Occurrunt laudanda magna Syndicorum
nomina.

Scilicet horum ope

Erepta corruptioni Corcyra in sua resolvit
 elementa panegyrim.
 Surgit Benedicti in æthera Lancea
 simul et manus,
 Ut tandem annuas Benedicto Mavortem
 Non hastam solum, sed et brachium
 suum dedisset.
 Occurrit Corcyraeo cœlo salutaris Angelus
 Qui siderum agmen illustre
 Non tam stemmate præ se fert quam acumine.
 Huic intelligentiæ
 Non unam tantum sphæram assignarem sed
 Orbem.
 Occurrit Aloysius Rarturus
 Non tam canis insignibus quam splendore
 Virtutum ornatissimus senex,
 Nec nomine duntaxat Arcturus
 Sed et re Corcyrensi navigio Cynosura.
 Claudit heroum quadrigam Georgius
 Trivoli
 Zelo undique flagrans
 Qui non stemmatum calculis
 Quam candore mentis nova relegat ostracismo.
 Ad censores festinat calamus
 Quorum vitam dixeris publici moris censuram.
 De Stemmatello dixisse est satis
 Viginti integros annos sudasse
 Pro ipso erudiendo Italiam.
 Rerum omnium et divinarum & humanarum
 Exquisitam dixeris mathesim
 Censorum in altero
 Adeo cum Musis ludunt Veneres,
 Ut satis apte eum appellare liceat
 Marinum Pierium.
 Tandem impositurus coronidem

Festinat ad capita calamus,
 Præcedit alis stemmatum Demetrius
 Petretinus
 Sacrum Patriæ, Themidi, eloquentiæ nomen,
 Oraculum nullius ore silendum.
 Assurgit super cætera decora
 Nicolai Chalichiopuli turrita virtus
 Non nisi Venetis leonibus ascendenda.
 Claudit rivos facundiæ fons
 Troilus Marcoranus :
 Huic apî
 Stemmata manibus dant lilia plenis.
 In hoc cum omnia matura probaveris,
 Omnium tamen maxime miraberis
 Annorum acerbitatem.
Ingens obsequium Io. Baptistæ Bulgari Doct.

Τῷ συγγραφεὶ τῆς βίβλου κυρίῳ κυρίῳ
 Νικολάῳ Βούλγαρι, ἀκέστορι σοφωτάτῳ, εὖ πράττειν.

Ἀνέγνω σου καὶ ἐπανεύγων τὴν ἱερωτάτην Κατήχησιν, θαυμαστὲ Νικόλαε, καὶ τε πολιὸς τὸ παράπαν, καὶ τε γήρους ἐσχάτου, πολλὴν δι' αὐτῆς ἐκαρπώσαμένην, ἐμολογῶ, τὴν ὠφέλειαν· διὰ τε τῶν τύπων πᾶσι τὸ κατ' ἐμὲ καὶ ψυχροτερπῆ καὶ ψυχοσωτήριον τοῖς ἐντευξομένοις. Ἐν ταύτῃ γὰρ τῶν μυστηρίων τὰ ἄδυτα, τῶν ἱερῶν ἐντευξέων αἱ διαταγαί, τῆς στολῆς τῆς ἱερατικῆς τὰ μυστήρια, τῆς ἐκκλησίας οἱ ὅροι, τῶν θεῶν αἱ ἐρμηνεῖαι ναῶν, τῶν τῆς ἐκκλησίας ἱεραρχῶν αἱ διακοσμήσεις, ὁ νοῦς τῆς γραφῆς ὁ τετράμορφος, Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Μεσσίου αἱ διὰ τῶν γραφῶν ἀποδείξεις, τὸ κήρυγμα τῶν μαθητῶν τὸ πολύβροντον, αἱ εἰσφοραὶ τῆς θείας χάριτος αἱ πολυπλάσιοι, τῶν ἄρθρων αἱ παραφράσεις τῶν συμβολικῶν, τὰ τῶν συνέδων τῶν εἰκουμηνικῶν ἀπανθίσματα, αἱ φάλαγγες τῶν αἰρεσιάρχῶν αἱ ἰσθόλοι, τῆς θεομήτορος ἡ ὑπεροχὴ ἢ ἀσύγκριτος, αἱ τετραπλάσιοι τῶν μακάρων θεοῦφαντοι προῖκες, τῶν ἀναγκαίων πρὸς σωτηρίαν αἱ σκιογραφίαι, τὰ τέγματα τῶν ἱεραρχῶν

τῶν ἐπουρανίων, αἱ τάξεις τῆς βασιλίδος τῶν πέλων αἱ θεοσεβεῖς, τῶν μεγαλείων τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦ ἁγίου ἄρτου τῶν τερατουργιῶν τὰ ἀπόρρητα, καὶ τί ἐτι λέγω; Πάσης τῆς θείας καὶ ἱερᾶς λειτουργίας τὰ ὑπομνήματα καὶ ζητήματα ῥήμασι μὲν ὀλίγοις, ἀλλὰ γε κατὰ τε ἔννοιαν, κατὰ τε τὰς θεοπνεύστους τῶν θεοφόρων πατέρων διδασκαλίας διεξοδικώτατα μεθερμηνεύεται καὶ χαριέστατα. Σιμπλικιον ἐδοξα διέρχεσθαι, Ἀμμώνιον καὶ Φιλόπονον τοῦ Περιπάτου τοὺς ὑπομνητὰς, τοὺς καθ' ἕνα ὑφ' ὅσων τοῦ Σταγειρίτου μετελθόντας, ὡς καὶ σὺ κατὰ πᾶσαν ἀκρίθειαν τὰ τῆς ἱερωτάτης μυσταγωγίας ἀπλῶ τῷ χαρακτήρι τοῖς πολλοῖς χαριζόμενος. Πάντα δὲ ὀρθοδοξίας πλήρη, ὃ γε παντὸς ἔργου καὶ λόγου κορωνίς καὶ κεφάλαιον. Χαίρω τοίνυν ψυχῇ καὶ σώματι, καὶ σοι εὐχομαι καὶ ὑπερέχομαι ὡς υἱῷ μὲν καθ' ἡλικίαν, ἀδελφῷ δὲ κατὰ τέχνην. Τὸν δὲ θεοσεβέστατον ἡμοῦ καὶ σφωτάτον Χριστοῦ δοῦλον, σοῦ μὲν ἀδελφὸν προσφιλέστατον, ἡμῶν δὲ ποιμένα καὶ πρόεδρον, κύριος ὁ θεὸς διαφυλάξαι ὑγιᾶ καὶ μακρόβιον εἰς ἡμῶν διοίκησιν καὶ παντὸς τοῦ ποιμανίου. Ἐρρωσθον, ξυνωρὶς συναιμόνων ἐκλαμπροτάτη.

Οἶκισθεν, ἀρχὴ ἔτος τὸ σωτήριον, ποσειδεῶνος θ' ἐπὶ δέκα.

Τῆς σῆς ἐξοχότητος δοῦλος κατὰ πάντα εὐμενέστατος,

Ἰάκωβος ὁ Ῥίκης,

ἀρχίατρος Κερκύρας.

Feuillet 9 :

Τοῖς ἐντευξομένοις.

Ἡ ἀξία τοῦ παναιδεσιμωτάτου πρωτοπαπᾶ εἰς τοὺς Κορυφούς εἶναι ἢ πλεόν ἐξαίρετος ὅπου νὰ χαίρεται ἡ πατρὶς ἡμῶν, καὶ παλαιὰ τόσον ὅπου καὶ τὸ χρυσόβουλλον Φιλίππου τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τοὺς ἀτζέ', ἰνδικτιῶνος δ', ὅπου τὸ ἔχομεν ἕως τὴν σήμερον, μελετᾷ τὴν αὐτὴν ἀξίαν ἀρχαίαν τόσον, ὅπου μνήμη εἰς τοῦτο νὰ μὴν εἶναι οὐδεμία, μήτε ἔγγραφος, μήτε ἄγραφος· χρυσόβουλλον μὲ τὸ ὅποιον προστάσει τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἡγεμόνας ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ νὰ μὴν μεταχειρίζωνται εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, μόνον ἢ ἐξουσία ὅλη τοῦ κρίνειν καὶ τιμωρεῖν πᾶν ἐκκλησιαστικὸν πρόσωπον νὰ κατὰγεται ἐν πᾶσιν ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον αὐτοῦ τοῦ ἐκλαμπροτάτου προέδρου· ἐξουσία ὅπου καὶ ἡ γαληνο-

τάτη Ἀριστοκρατεία τῶν Ἐνετῶν εἰς τοὺς αὐτῶν τὴν ἀποκύρωσεν εἰς τρόπον ὅπου τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἅπαντα διοικοῦνται καὶ ποιμαίνονται δι' αὐτῆς. Ἐκλέγεται δὲ διὰ τῶν τεσσάρων ἐξοχωτάτων αὐθεντῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν τριῶν κριτῶν τῆς πολιτείας, τῶν τε εἴκοσι πρεσβυτέρων τοῦ ἱεροῦ κλήρου, καὶ τριάκοντα ἀρχόντων τῶν θεοσεβεστέρων καὶ προκρίτων, ἐκλελεγμένων ὑπὸ τοῦ λεγομένου συμβουλίου τῶν ἑκατὸν πενήκοντα. Ἐχει ὑπ' αὐτὴν ἕξ Σταυροφόρους ἱερεῖς, τὰ λεγόμενα δηλονότι ὀφφίκια, ἑννέα ἀρχιπρεσβυτέρους, ἐξάρχους (οἱ ὅποιοι ὅλοι ἐκλέγονται εἰς τὴν ζωὴν τους παρὰ τῆς αὐτοῦ αἰδεσιμότητος) καὶ ὅλον τὸν ἱερὸν κατάλογον τῆς πόλεως καὶ νήσου καὶ τῶν περιχώρων αὐτῶν, διὰ τὸ ὅποιον ὀνομάζεται καὶ μέγας πρωτοπαπᾶς. Καγκελλάριον ἔχει ἓνα ἀπὸ τοὺς πλέον ἐξαιρέτους καὶ πρώτους ἄρχοντας· καὶ εἰς τὸ παρὸν ἐκλέχθη ἀπὸ τὸν νῦν αἰδεσιμώτατον ὁ ἐντιμώτατος ὁμοῦ καὶ ἐξοχώτατος κύριος Ἰωάννης Ἱερώνυμος ὁ Καθοδίστρας, ἀμφοτέρων τῶν νόμων διδάσκαλος, δημηγόρος τε τῶν ἐξαισιῶν τῆς πολιτείας, πάση ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ κεκοσμημένος. Ὡς ὑποκαγκελλάριος ἐνεργεῖ μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν τὰ τῆς ἱεροκαγκελλαρίας ἅπαντα ὁ περίβλεπτος κύριος Παῦλος ὁ Μάστρακας ὁ καὶ ἄριστος τῶν εὐπατριδῶν. Ἰδὼν οὖν ὁ ῥηθεις αἰδεσιμώτατος τὸ ἀπλοῦν καὶ ἄγροικον πολλῶν ἱερέων τῆς νήσου, ἔκρινεν ἀναγκαῖον, διὰ τὴν ἔρευαν μάλιστα ὅπου γίνεται τῶν ὑποψηφίων, νὰ τυπώσῃ μίαν Κατήχησιν ἱερὰν, ἥτε διδασκαλίαν ὀρθόδοξον πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τοῦ ἰδίου ποιμνίου μὲ μίαν καθαρὰν ἐξηγήσιν τῆς θείας καὶ ἱερᾶς λειτουργίας, ὅπου καθ' ἡμέραν μεταχειρίζονται οἱ ἱερεῖς τοῦ θεοῦ. Καὶ ἂν καλὰ οἱ ἀναγινώσκοντες βλέπετε εἰς αὐτὴν κάποιαι παρεκβάσεις, αἱ ὅποια φαίνονται περιτταὶ καὶ παρέλκουσαι, ὡσάν ἡ συλλογὴ τῶν γραφικῶν ἀποδείξεων διὰ τὴν κατὰ σάρκα παρουσίαν τοῦ ἀληθινοῦ Μεσσίας, αἱ περιγραφαὶ τῆς πολυσημάντου χάριτος, τῶν ἱερῶν συνόδων αἱ σκιαγραφαὶ, τὰ διάφορα νοήματα, μὲ τὰ ὅποια ἐξηγεῖται ἡ ἁγία γραφὴ καὶ ἄλλα ὅμοια, μὴν τὸ λογιάζετε διὰ τέρας ἢ ἐλάττωμα τοῦ συγγραψάντος, ὅπου ὁ σκοπὸς του ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτονε τέτοιος, μόνον διὰ εὐχαρίστησιν πολλῶν, ὅπου εἰς τοῦτο πολλὰ τὸν ἐβίασαν. Ἄν καλὰ συλλεγέντα καὶ αὐτὰ συντείνουσιν ὄχι ὀλιγώτερον πρὸς ποικιλωτέραν

εὐμάθειαν τὴν ἐν τοῖς θεοῖς ἐπανθοῦσαν ἀπὸ ὅ,τι συμβάλλουσι καὶ πρὸς ψυχικὴν ὠφέλειαν τῶν ἀπλουστέρων, εἰς χάριν τῶν ὁποίων ἔγινε καὶ εἰς ἀπλὴν διάλεκτον ὄλον τὸ σύγγραμμ.

Ἐρρωσθε οἱ ἀναγινώσκοντες καὶ μέμνησθε, δέομαι, ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν τῆς ψυχῆς τοῦ δούλου ὑμῶν καὶ ἀδελφοῦ Νικολάου.

Feuillet 10 :

Τῷ ξυγγραφεῖ τῆς βίβλου κυρίῳ κυρίῳ
Νικολάῳ Βούλγαρι, τῷ Κερκυραίῳ,
φιλοσοφίας τε καὶ ιατρικῆς διδασκάλῳ ἐξοχωτάτῳ,
ἐλογεῖον.

Αἰνέσατε, Μοῦσαι, Νικόλαον,
Κερκύρας γέννημα, Ἰταλίας θρέμμα, Ἑλλάδος καύχημα·
ἄνδρα φερώνυμον νίκης, ἑμοφυῆ ἀρετῆς,
οὔπερ τῇ εὐγλωττίᾳ
τὸν μελίρρυτον Ὀδυσσεά ναυαγήσαντα σῶσαι
αὔθις σεμνύνεται Κέρκυρα,
τρέφιμον τῆς οἰκίας ἐκείνης,
ἥπερ ὀπίσους ἐξήνεγκεν υἱούς,
τοσοῦτους ἐξέθαλε τῇ ἐνεγκούσῃ πατέρας·
ἄνδρα οὕτω μὲν εὐπρόσφορον
ἐν τῇ Ῥωμαίων, ἐν τε Ἑλλήνων φωνῇ,
ὥστε ἀντὶ φήμης ὑπάρχειν τὴν ἀρετὴν
οὔσαν ἐξ ἑαυτῆς ποικιλόγλωσσον·
ἄνδρα οὕτω ἀμφὶ τὰ θεολογίας παιδευθέντα,
ὥστε τῇ τοῦ νοὸς ἀγγινοῖα,
Μακεδόνας δίχην, κατακόπτειν πᾶν ἄμμα·
οὕτω κήδιστον φιλοσοφίας συνόμιλον,
ὥστε αὐτὸν οὐδὲν τῶν ἐκείνης ἀπορρήτων λαοθάειν·
ἀκέστορα οὕτως ἀκριβῆ τὸ παράπαν,
ὥστε τὴν τούτου ζωὴν
ἔμπνουν ὑπάρχειν τοῖς Κερκυραίοις ἀλεξιτήριον·
τὴν τούτου φωνήν

ἔμψυχον ἀντιφάρμακον νόσων·
 ὄθεν καὶ Νικόλαος τοῦνομα
 ἀένναον αἴρεται νίκην
 οὐδενὸς λώβῃ, εἰ μὴ θανάτου.

Τέως

ἀναβιώσασθης σοφίας καθισταμένη τρόπαιον ἢ Ἑλλάς
 ἐν τοῖς Νικολάου χαρακτῆρσι
 σιὰν γεραίρει τοῦ ἐξιτήλου φωτός.

Εὐμενεῖας ἀμαράντου μνημόσυνον
 Ἄντωνίου ἱερέως Μάνεσι
 τοῦ ἱερομνήμονος.

Feuillets 11-12 : Auteurs mentionnés dans l'ouvrage.

Des 13 feuillets non chiffrés de la fin, le premier (qui appartient au cahier signé P) contient au recto la marque de Nicolas Glykys, avec ces mots au-dessous :

Ἐνετίησι, παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ΑΧΠΙΑ'.

Ce même feuillet est blanc au verso.

Les 12 derniers feuillets contiennent la table alphabétique de l'ouvrage.

Biblioth. de l'École des langues orientales (exemplaire incomplet du frontispice) : R. III. 17. Fonds Brunet de Presle, n° 469.

Feu Jean Romanos de Corfou possédait de ce livre un exemplaire en papier fort et absolument non rogné.

Nicolas Comnène-Papodopoli (*Historia Gymnasii Patavini*, Venise, 1726, f°, tome II, p. 317) appelle ce Catéchisme *egregium, doctum, eruditissimum opus*.

Jean-Frédéric Le Bret a inséré la traduction latine d'un assez long passage de ce même ouvrage dans son *Magazin zum Gebrauch der Staaten-und Kirchengeschichte* (Francfort et Leipzig, 1772, in-8°), tome II, pages 541-565.

Voir le numéro suivant.

559

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΙΕΡΑ

Ἦτοι,

Τῆς Θείας, καὶ Ἱερᾶς

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Ἐξήγησις. Καὶ Ἐξέτασις τῶν

ΧΕΙΡΟΤΟΝΟΥΜΕΝΩΝ.

Ἵμοῦ καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων.

Πρὸς ὠφέλειαν τῶν Πιστῶν τὰ μάλιστα συντεινόντων.

Ἐκδοθέντα Προστάξει

Τοῦ Ἐκλαμπροτάτου, καὶ Παναιδεσιμωτάτου Κυρίου, Κυρίου

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΚΕΡΚΥΡΑΣ ΜΕΓΙΣΤΟΥ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ, ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΥ.

Παρὰ δὲ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙ

Τοῦ Ἀδελφοῦ. Κριτοῦ τῆς Πολιτείας, Ἱατροῦ, καὶ Φιλοσόφου,

Συντεθέντα ὁμοῦ, καὶ ἀφιερωθέντα

Τῷ Πανεπιμοτάτῳ, καὶ Εὐγενεστάτῳ Ἀρχοντι

ΛΕΟΝΤΙ ΓΑΥΚΕΙ

Τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

Ἐνετίγησιν, Ἐπει ἀπὸ τῆς Θεογονίας, ΑΧΙΑ΄.

CON LICENZA DE' SVPERIORI, E PRIVILEGIO.

In-4° de 10 feuillets non chiffrés (dont 1 feuillet blanc, 1 feuillet pour le frontispice gravé et 8 feuillets pour les pièces liminaires), 218 pages, et 13 feuillets non chiffrés, dont le premier, appartenant au cahier P, contient la marque de Nicolas Glykys, et les 12 autres sont occupés par la table. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rare.

Collation des feuillets liminaires :

Un feuillet blanc, formant pendant au frontispice. Ce feuillet se trouve dans tous les exemplaires qui sont parvenus jusqu'à nous avec leur reliure primitive.

Un frontispice gravé en taille-douce, représentant l'Abeille de Nicolas Glykys (avec ses initiales) soutenue par deux Anges. Dans la partie supérieure, on voit un Lion de la gueule duquel sortent

deux abeilles, et au dessus ce passage de l'Écriture : Ἐξ ἰσχυροῦ ἐξήλθε Γλυκύ. Κριτῶν ιδ'.

Vient ensuite un cahier de 8 feuillets, ainsi composé :

Feuillet 1 : Titre.

Feuillet 2 : Épître dédicatoire, qui se termine au feuillet 3 recto. Voici ce document, qui a une importance historique :

Τῷ ἐντιμοτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Λέοντι τῷ
Γλυκεῖ, ἀνδρὶ κατὰ πάντα χρησιμωτάτῳ, τῷ καὶ ἀξι-
πρεπεστάτῳ τῆς Ἰωαννίνων μητροπόλεως λογοθέτῃ,
Νικόλαος ὁ Βούλγαρις χαίρειν.

Ἐν πᾶσιν οἷς ἡμῖν ὁ μεγαλόδωρος ἐχαρίσατο καὶ πάντων δημιουργὸς πρὸς τε σωτηρίαν ψυχῆς, πρὸς τε διάρθρωσιν βίου καὶ ζωῆς αἰωνίου ἐφόδιον, κυριώτατον ὄντως τὸ μέγα τῆς Εὐχαριστίας μυστήριον, τὸ πᾶσαν ἔνοιαν ὑπερέχον καὶ παντὸς ἀνάπλεων παντοκρατορικοῦ θησαυροῦ. Ἐν ταύτῃ γὰρ καὶ τὸ σοφὸν ὑπερεπανέστηκε τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ παντουργὸν καὶ πανάγαθον· κατὰ τε Αὐγουστίνον, σοφώτατον ὃν τὸ θεῖον πλείω διδόναι τῆς ἱεράς ταύτης οὐκ οἶδε θυσίας· παντοδύναμον ὃν πλείω διδόναι οὐκ ἴσχυσε· πλουσιώτατον ὃν διδόναι πλείω οὐκ ἔσχε. Καὶ ὅς οὐκ ἐγνώσθη τοῖς εἰς Ἐμμανουὺς λαλῶν μαθηταῖς, ἠξίωσε γνωσθῆναι τρεφόμενος. Γρηγόριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. Τοῦτο καὶ Ἰσαὰκ ἐδάηλου σίτῳ καὶ οἴνῳ στηρίξας τὸν Ἰακώβ, καὶ Μελχισεδὲκ ὁ μέγας, τοῦ Ἀβραάμ τὸ πρὸς τῆ δρυὸς τῆ Μαμβρῆ μισχάριον, τῆς Διαθήκης ἢ κιβωτὸς, τὸ κατ' οἴκου τῶν πατριῶν πρόβατον, ὁ τοῦ πυρὸς στύλος, καὶ τῆς νεφέλης τὸ μάννα τὸ οὐράνιον, τὸ ἐκ πέτρας ἔλαιον, μέλι τε καὶ ὕδωρ, καὶ πάνθ' ὅσα τῶν ἀχράντων ἀντίτυπα μυστηρίων ἐν τῇ Γραφῇ πρόχειρα, καὶ τοῖς θεοφόροις ἡμῶν πατράσι μεθερμηνευόμενά τε καὶ ἐξηγούμενα.

Ταύτης οὖν τῆς τῶν τελετῶν τελετῆς, ἵνα κατὰ Διονύσιον εἶπω, καὶ τοῦ μυστηρίου τῶν μυστηρίων τὰ ἄδυστα κοινή ἀποκαλύψαι τῇ διαλέκτῳ θεῖῳ γε ζήλῳ προερχόμενος ὁ πάση τανῦν θεοσεβείᾳ τὸ Κερκυραίων πηδαλιούχων ποιμνιον, ὁ μέγας φημί ταυτησὶ τῆς μητροπόλεως ἀρχι-πρεσβύτερος καὶ πρόεδρος καὶ ποιμὴν, μετὰ καὶ πολλῶν ἄλλων πρὸς τὴν ἱερωτάτην ἡμῶν θρησκείαν τὰ μάλιστα συντεινόντων, Κατήχησιν

ἐξέδοτο πάσης, οἶμαι, βρύουσαν ὀρθοδοξίας καὶ εὐσεβείας, καὶ μὴν καὶ ψυχοφελῆ καὶ ψυχοτερπῆ, ἣν ἡμεῖς, ἀδελφοὶ θ' ἑμοῦ καὶ ποιμένοι ὑπεύκοντες, καὶ συνετάξαμεν καὶ θερμῆ καταλύσαμεν τῆ σπουδῆ, τὰ πάντα παρὰ τῶν πνευματεμφόρων τῆς ἡμῶν ἐκκλησίας ἱερομυστῶν ὡς οἶόν τε τεθησαυρικότες.

Ἐδοξε δέ σοι, φίλων ἄριστε καὶ γλυκύτατε, ἀνατιθέναι μετὰ τὴν πατριδα τὸ σύγγραμμα, ὡς γνησίῳ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας υἱῷ, ὑπερασπιστῇ προθυμοτάτῳ, κληρικῷ ὑπερτίμῳ, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἀρίστῳ συζητητῇ. Ὅθεν σε καὶ Φροντιστηρίου τοῦ τῶν Γραικῶν πρύτανιν, καὶ τοῖς φιλέλλησι βίβλους ὠνούμενον ἀπὸ δυσμῶν τὰς χρησιμωτάτας, καὶ πανάριστον τῆς αὐτόθι ἁγίας μητροπόλεως ἐπικριτὴν πᾶσα Ἡπειρος γεραίρει καὶ μεγαλύνει. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αἱ πέριξ πόλεις καὶ νῆσοι, αὐτὸ τὸ Βυζάντιον, εὐφημεῖ, καὶ τοῦνομα τὸ γλυκὺ καὶ μελίρρυτον αἶ διὰ στόματος ἔχει. Ἴδου γὰρ συστροφή μελισσῶνος (Κριτῶν ἰδ') ἐν τῷ στόματι τοῦ λέοντος καὶ μέλι· ἐξ ἰσχυροῦ ἐξήλθε γλυκὺ. Τί γλυκύτερον μέλιτος, καὶ τί ἰσχυρότερον λέοντος; Αὔται σου, Λέων, αἱ φερωνυμία· τοιαῦτά σου, Γλυκὺ, καὶ τηλικαῦτα τὰ κατορθώματα.

Δημοσίᾳ ἴσασι πάντες καὶ ὅσας Ἐνετίησι τοῖς ἑμοῖς ἐχαρίσω τὰς εὐεργεσίας, καὶ ὅσα Κερκύραζε οὐκ ἐπαύσω λαλῶν, ὅσα τε εἰς τὴν Κωνσταντίνου καὶ ἔγραψας καὶ κατέγραψας, παντὶ που τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος, ἐτοιμότητος τῶν ὀρθοδόξων προασπιστής. Τί δέ; ἀπὸ Βουλγάρων ἔγνωμεν τοῦ πρώτου ἐκείνου τῶν Ἰωαννίνων μετοικιστοῦ Θωμᾶ τοῦ Δεσπότη τοῦ γένος, ἀπὸ Βουλγάρων καὶ τὸ Γλυκὺ. Βούλγαροι δὲ καὶ ἡμεῖς, ἐξ οὗ καὶ τἀνάθημα τουτοῖ σοι πολλῶ γε μᾶλλον εὐάρμοστον.

Οἰονδήποτε γοῦν ἱλαρῶ ἀπίδεξι τῷ προσώπῳ, καὶ σὺν Νικολάῳ, τῷ σῶ συναίμονι, στύλοι ἄμφω τοῦ Γένους, ἀρωγοὶ χρησιμώτατοι καὶ χαριέστατοι, ἔρρωσθε.

Ἐκ τῆς Κερκύρας, ἀχθ' ἔτος τὸ σωτήριον.

Feuillet 3 verso, l'épigramme suivante :

Πρὸς τοὺς πανεντιμοτάτους ἄρχοντας καὶ ἀδαιριέτους αὐτα-
δέλφους Νικόλαον καὶ Λέοντα Γλυκεῖς, τοὺς ἐξ Ἰωαννίνων,
ἐπίγραμμα τετράστιχον.

Νικόλεως νίκος, Νίκος τε Λέων, ἄρα φαίης
νίκα, ἄθλα ῥύδην ἀμφοτέροισι πόθεν ;
Γλυκέες ἄμφω· ὦ δὲ μελίττης στέμματα φαίνει,
κέντρον ἄρ' ἠδὲ μέλι, νίκα τῶν Γλυκέων.

Εἰς ἀειθαλοῦς φιλίας μνημέσουν
Νικόλαος ὁ Βούλγαρις.

Feuillet 4 recto : Πρὸς τὸν παναιδεσιμώτατον αὐθέντην, *etc.*, comme dans le n° précédent.

Feuillet 4 verso : Τῷ συγγραφεῖ τῆς βίβλου. Voir le n° précédent.

Feuillet 5 recto : Τοῖς ἐντευζομένοις, comme dans le n° précédent.

Feuillet 6 recto : Τῷ συγγραφεῖ, comme dans le n° précédent.

Feuillets 7-8 : *Auteurs mentionnés*, *etc.* Voir le n° précédent.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

560

Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ Νῦν πρῶτον Μετὰ τῆς προσθήκης τῶν
Ἑποθέσεων καὶ Στίχων καθ' ἕκαστον Κεφάλαιον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις
Ἑμμελῶς ἐκδοθεῖσα τε, καὶ διορθωθεῖσα. *Con Licenza de' Sup-
e Privilegio. ENETIHICHI. ἀρχά. Παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ, τῷ ἐξ
Ἰωαννίνων.*

In-12 de 805 pages chiffrées et 3 pages non chiffrées. Marque de l'imprimeur sur le titre et à la fin du volume. Communication du professeur Alexis Pavloff.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 102, 8°.

Bibliothèque de M. Jean Gennadius.

561

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΕΥΧΛΑΣ
 ΙΚΕΤΗΡΙΟΥΣ ΕΙΣ Τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ εἰς τὴν
 Ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Συλλεχθὲν μὲν ἐκ διαφόρων Βιβλίων, τὰ
 πλείστα δὲ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Ἐφραίμ. ΛΕΓΟΜΕΝΑΙ ΚΑΘ'
 ΕΣΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ Παρὰ τοῖς βουλομένοις πολε-
 μῆσαι τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν πρὸς τὰ πάθη καὶ ἡδονὰς ἐγκυμμένην.
 Ἀρχόμεναι ἀπὸ τοῦ Σαββάτου Ἑσπέρας καὶ λήγουσαι ἕως τῆ Παρα-
 σκευῆ Ἑσπέρας. Προσετέθησαν δὲ καὶ ἕτεροι τρεῖς Κανόνες Παρα-
 κλητικοὶ εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, καὶ ὀλόκληρος ὁ Ἀκάθιστος
 Ὑμνος. ΕΤΙ ΔΕ ΠΡΟΣΕΤΕΘΗ ΚΑΙ ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ ΑΙΩ-
 ΝΙΟΝ, Καὶ Κανόνιον πασῶν τῶν Ἑορτῶν, ἐποῦ ἀκολουθοῦσι τῷ
 Πάσχῃ. Μετὰ Σεληνοδρομίου συνοπτικωτάτου, καὶ Μηρολογίου
 συντομωτάτου. Τὰ πάντα πρόχειρα τοῖς πᾶσι. Συντεθέντα παρὰ τοῦ
 Εὐλαβεστάτου ἐν Ἱερουσῶ Κυρίου Ματθαίου Τζιγάλα τοῦ Κυπρίου.
 CON LICENZA DE' SVPERIORI. ENETIHSIN, Ἐστὶ ἀπὸ
 Χριστοῦ. αχπᾶ. Παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés, 110 pages, et 1 feuillet dont le recto est blanc et le verso occupé par la marque de Nicolas Glykys, qui figure également sur le titre. Le premier feuillet non chiffré contient le faux-titre.

Bibliothèque du Musée britannique : 870. f. 11.

562

EUSTRATHII JOHANNIDIS ZIALOWSKI RUTHENI, *BREVIS
 DELINEATIO ECCLESIAE ORIENTALIS GRÆCÆ*, nun-
 quam antehac, nunc verò cum Notis evulgata, à WOLFF-
 GANGO GUNDLINGIO, Eccles. ad D. Laurentii Noribergæ
 Ministro. NORIBERGÆ, *Literis Andreæ Knorzii*. ANNO
 CHRISTI M.DC.LXXXI.

In-8° de 4 feuillets non chiffrés, 164 pages et 2 feuillets non chiffrés. Très rare.

Nous donnons place ici à cet ouvrage, parce que l'on trouve, aux pages 3-4 de l'épître dédicatoire, un fragment d'une lettre de ΜΕΤΡΟΦΑΝΗΣ ΓΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ adressée à Jean Vogel.

Biblioth. nat. de Paris : D 3 (Inventaire, D 11601).

563

ΘΡΗΝΟΣ
ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΗΜΟΥ ΠΟΛΕΩΣ
ΑΘΗΝΗΣ

Διὰ τὸν ἐπώδυνον καὶ πολύκλαυστον Θάνατον

Τοῦ παμφιλτάτου, καὶ Πιστοτάτου αὐτῆς

ΠΟΛΙΤΟΥ ΚΑΙ ΕΥΗΙΑΤΡΙΔΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΔΙΜΠΙΟΝΑ

ΤΟΥ ΔΕΙΜΝΗΣΤΟΥ,

Ἄδίκως καὶ ἀπηνῶς ὑπὲρ αὐτῆς φονευθέντος.

Ἐκδοθεὶς διὰ στόματος

Ἀντωνίου Ἱερέως Μπουμπούλη τοῦ Κρητῶς

Ἐρήμερίου τοῦ ἐν Βενετίας πανσέπτου Ναοῦ

τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος

ΓΕΩΡΓΙΟΥ τῶν ΡΩΜΑΙΩΝ.

Καὶ παρ' αὐτοῦ ἀφιερωθεὶς

Τῷ Ἐντιμοτάτῳ καὶ Ἀξιοπρεπεστάτῳ Ἀθηναίῳ

ΜΙΧΑΗΛ τῷ ΠΕΡΟΥΛΗ.

ΕΝΕΤΗΣΙ, Παρὰ Μιχαῆλ Ἀγγέλω τῷ Βαρβωνίῳ. ἀχπιά.

CON LICENZA DE' SVPERIORI, E PRIVILEGIO.

In-4° de 28 pages. Livre d'une excessive rareté et constituant un document des plus précieux pour l'histoire d'Athènes au dix-septième siècle.

L'épître dédicatoire en vers à MICHEL PÉROULIS d'Athènes occupe les pages 3-6. Elle est intitulée :

Πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους καὶ πολυμαθεστάτους Ἀθηναίους Ἀντώνιος Ἱερὺς ὁ Μπουμπούλης.

Le poème proprement dit, ou *Relation de l'assassinat de Michel Limbona par les Turcs*, commence à la page 7. Le titre de départ est :

Ἀθῆνης Θρᾷνος.

A la page 25 commence une épître en vers intitulée :

Πρὸς τὸν ἐντιμώτατον καὶ εὐγενέστατον κύριον Μιχαήλ τὸν Περούλην Ἀντώνιος ἱερεὺς ἔ Μπουμπούλης.

J'ai donné une nouvelle édition de ce livre dans le tome deuxième de ma *Bibliothèque grecque vulgaire*, pages 123-147.

Bibliothèque de M. le prince Georges Maurocordato.

Issu d'une ancienne et honorable famille d'Athènes, MICHEL LIMBONA se rendit à Venise à l'âge de vingt ans. Il s'y livra simultanément à l'étude et au commerce. Ses succès rapides excitèrent l'admiration générale; il apprit avec facilité la langue italienne. C'était un jeune homme rempli d'intelligence et d'esprit, aimant la vérité et la justice; il se fit beaucoup d'amis à Venise. Il était à l'égard des pauvres d'une générosité sans pareille, affable et prévenant envers tout le monde, et d'une piété ardente dans l'accomplissement de ses devoirs religieux. Ces différentes qualités déterminèrent ses compatriotes domiciliés à Venise à l'élire, le 12 mars 1661, gardien de la colonie grecque de cette ville (Voir le *Thrène*, vers 168-169, et J. Veloudo, *Colonie des Grecs orthodoxes à Venise*, p. 175). Au bout d'un certain laps de temps, Michel Limbona retourna à Athènes, où il épousa la fille de JEAN BÉNIZÉLOS, jeune personne aussi recommandable par sa vertu que par sa richesse et sa beauté.

Limbona défendait avec énergie les droits et privilèges de sa ville natale. Voyant les Turcs d'Athènes imposer des charges nouvelles à ses concitoyens, il se décida à porter plainte au kislar aga, qui possédait à titre d'apanage les revenus d'Athènes. Il se rendit donc à Constantinople à cet effet, obtint audience du kislar aga, qui lui donna des lettres par lesquelles les Turcs d'Athènes étaient invités à respecter les vieilles coutumes. Ces injonctions n'ayant produit aucun effet, Limbona retourna à Constantinople et, cette fois, en revint avec des ordres plus rigoureux et accompagné d'un tchaouch qui avait mission de les faire exécuter. Les contrevenants étaient menacés de mort. A cette vue, les Turcs ne purent contenir leur rage et résolurent de se débarrasser d'un hôte si incommode. Le 23 décembre 1678, Michel Limbona s'était rendu chez le cadî. Les Turcs en furent informés et se réunirent pour l'attendre à la sortie.

Ils ne l'eurent pas plus tôt aperçu qu'ils se précipitèrent sur lui et le mirent en pièces.

L'aga se montra très affligé de cet horrible assassinat, mais il lui était impossible de faire arrêter les coupables, car on ne respectait nullement son autorité ni celle du tchaouch. Les gérontes d'Athènes, ne sachant comment obtenir vengeance, se rendirent à Constantinople avec les restes mutilés de Limbona qu'ils placèrent sous les yeux du kislar aga, en demandant justice. Le chef des eunuques noirs fit saisir les coupables, dont les uns furent envoyés en exil ou mis en prison, et les autres « crevèrent de rage ».

Spon, qui visita Athènes en 1676, c'est-à-dire deux ans avant la mort de Michel Limbona, raconte dans les termes suivants la première démarche que ce malheureux avait faite à Constantinople :

Nous eûmes assez de peine à obtenir la permission d'entrer dans la citadelle : le vieux aga, qui étoit assez ami des Franks, en ayant été chassé, et celui qui en avoit la garde depuis sept ou huit mois, doutoit s'il nous y laisseroit entrer, parce qu'ils craignent toujours que nous ne soyons des espions. Nous en vinmes à bout par un vieux officier de la citadelle qui étoit son confident, et il lui représenta qu'on n'en avoit jamais refusé l'entrée aux Franks. Nous en fûmes quittes pour deux oques de café à l'aga Haly Deli, et une à notre solliciteur. L'aga est un homme de peu de mine et qui n'oseroit pas faire le méchant, son prédécesseur ayant été poussé à bout par les Grecs d'Athènes, qui l'ont fait condamner à de grosses amendes, et l'ont déposé de sa charge pour avoir favorisé le vaïvode qui les tyrannisoit. Ils en ont fait encore pis à trois frères des principaux agas d'Athènes, qui leur suscitoient tous les jours de méchantes affaires pour avoir leur bien. On leur vouloit aussi mettre un nouvel impôt sur les marchandises, et, comme ils ont toujours aimé la liberté, ils levèrent à la fin le masque, et députèrent à Constantinople les deux frères Limbona, marchands des plus accommodés de la ville. Ils portèrent les plaintes des Grecs et les preuves des violences qu'on leur avoit faites au keslar-aga, chef des eunuques noirs, à qui le revenu d'Athènes appartient. Ils obtinrent tout ce qu'ils voulurent, firent mettre quelques-uns

de ces agas en galère, les privèrent de toutes leurs charges et les firent bannir d'Athènes. Les Limbona y revinrent triomphants avec une grande mortification des Turcs. Quelques-uns mêmes des principaux Grecs, qui trahissoient l'intérêt commun, apprenant leur disgrâce, n'osèrent plus paraître, entr'autres JANI BENINZELLO, qui s'étoit retiré au couvent de Pendeli. Un des plus considérables de ceux qui conduisoient cette grande intrigue disoit un jour au consul Giraud, sur ce qu'il témoignoit de leur fermeté et de leur hardiesse à s'en prendre aux plus puissans de la ville : Voyez-vous, dit-il, nous avons toujours été brouillons, mais vous sçavez que nous n'avons jamais pu souffrir ceux qui prenoient de l'autorité sur nous, et que ce ne sont d'ordinaire que nos meilleures têtes que nous avons condamnées au bannissement. L'air du país porte cela, et c'est une partie de l'héritage de nos ancêtres que l'amour de la liberté. Nous en viendrons à bout, nous en dût-il coûter à chacun la moitié de notre bien. La suite a montré qu'il disoit vray. (Jacob Spon, Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce, etc., La Haye, 1724, in-12, tome II, pages 77-78.)

Dans l'Épître d'Antoine Bouboulis aux Athéniens, nous trouvons le nom d'un savant de cette époque, ANGE BENIZÉLOS, qui, d'après Jean Veludo (*Colonie des Grecs orthodoxes à Venise*, p. 107), fut, de 1635 à 1639, professeur à l'École grecque de Venise. Le personnage auquel il aurait si victorieusement répliqué, dans l'église de Saint-Georges, était Jean-Mathieu Caryophyllis, comme en fait foi le témoignage suivant de Nicolas Céramée, que nous empruntons à Georges Zaviras (*Nouvelle Grèce*, p. 356) :

Οὕτω Καρυόφυλλος προσδιαλεχθεὶς ἐπὶ τῶν Ἐνετῶν τῷ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει κυρῷ Ἀγγέλῳ τῷ Πενιζέλῳ, τῷ κατὰ τὴν ἐνεγκραμένην Ἀθηναίῳ, καὶ τοῖς κατὰ τὸν ἀντίδικον συμφυλέταις τῷ Ματθαίῳ τῇ πατρίδι μὲν τοιοῦτοις, τῇ προαιρέσει δὲ καὶ τῇ θεοσεβεῖς διαιρουμένοις, ἢ τὰ ἰσόβλα φάρμακα ἀλεξιφαρμακεύονται — ἡττημένους κατὰ κράτος τῇ τῶν θείων λογίων θεοπνεύστων πατέρων διαμρτυρία καὶ διδασκαλία, ἐπὶ τῆς ἐκεῖσε ἀρχιερατείας κυρίου Θεοφάνους τοῦ Ξενακίου, προσπασκορακίσθη.

Nous devons faire observer que Antoine Bouboulis place ce fait (*Épître*, vers 29) non sous le pontificat de Théophane Xénakios (1617-1632), mais sous celui d'Athanase Vellérianos (1635-1656).

Dans la *Relation* et dans l'*Épître*, nous trouvons les noms de plusieurs Athéniens, que nous croyons utile de mettre en lumière :

ROUBAS (*Relation*, vers 472) ;

RHOÏDIS (*Relation*, vers 475) ;

PÉTRAKIS GASPARI (*Relation*, vers 476) ;

THOMAS BÉNARDOS (*Épître*, vers 12, 27, 59, 67) ;

PALÉOLOGUE (*Épître*, vers 93) ;

LINARDOS (*Épître*, vers 28) ;

MACOULAS (*Relation*, vers 472), très probablement le même qui publia, en 1682, à Venise, la traduction en grec vulgaire de l'*Abrégé* de Justin, dont il est question plus loin ;

POULIMÉNOS (*Relation*, vers 447), le même peut-être que ÉTIENNE POULIMÉNOS, gardien de la Colonie grecque de Venise, en 1653 (Jean Veloudo, *Colonie des Grecs orthodoxes à Venise*, p. 175) ;

JEAN SOLDAKIS, qui fut gardien de la susdite Colonie grecque, en 1663 (Jean Veloudo, *ibid.*, p. 175), et chez qui Michel Limbona avait logé, lors de son arrivée à Venise (*Relation*, vers 130) ;

MICHEL PÉROULIS (*Titre et Épître dédicatoire*), qui fut quatre fois gardien de la Colonie grecque, en 1683, 1694, 1697 et 1706 (Jean Veloudo, *ibid.*, p. 176) ;

COUTRICAS, que Bouboulis qualifie de musicien (*Épître*, vers 93).

Relevons enfin le nom de JEAN BÉNIZÉLOS, beau-père de Michel Limbona (*Relation*, vers 202).

564

Βιβλίον ἱστορικὸν, περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξέχους ἱστορίας, ἀρχόμενον ἀπὸ κρίσεως Κόσμου μέχρι τῆς ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπέκεινα· συλλεχθὲν μὲν ἐκ διαφόρων ἀκριβῶν ἱστοριῶν καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν μεταγλωττισθὲν παρὰ τοῦ ἱερωτάτου Μητροπολίτου Μονεμβασίας κυρίου Δωροθέου· ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν νῦν γεγονότων πολέμων καὶ βασιλείων καὶ πριγγίπων, τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις μὴ ἔντων, σύντομος διήγησις αὐτῶ προστεθεῖσα, περιέχον καὶ πίνακα πλουσιωτατων παντων των ἀξιωμανημονεύτων πραγμάτων,

νεωστὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθὲν καὶ μετατυπωθὲν καὶ ἀφιερωθὲν. Ἐνετίησιν, 1681. Παρὰ Νικολάω τῷ Σάρω. αχπά.

In-4° (non in-8°) de 20 feuillets non chiffrés et φμζ' (547) pages.
Emprunté au *Deuxième catalogue de livres rares* (en grec), publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 11, n° 26, où cet ouvrage est coté 60 fr.

565

ΔΙΗΓΗΣΙΣ
ΔΙΑ ΣΤΟΙΧΩΝ

ΤΟΥ ΔΕΙΝΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ

Ἐντηνήσω Κρήτης γενομένου ἢ ὅποια περιέχει τὴν
σκληρότητα καὶ ἀχαιαλωσίαν καὶ φόνον ὅταν ἐκυ-
ρίευσαν οἱ ἀγαρυνοὶ τὴν δειστήχης μένην χώ-
ρα τῶν χάνης καὶ ρεθύμνου καὶ ὅτι ἐσυνέρη
εἰς τὸ μεγάλον κάστρον καὶ εἰς ταῖς ἀρ-
δες καὶ εἰς τὰ νυσία ἀποῦ τοῦς. αχμε.
ἕως α.χ.ξ.θ. ὅπου τοῦ ἐδώκανε τὸ
μεγάλο κάστρο καὶ ἐγύνει
ἡ ἀγάπη Συνθεμένη
ἔσσην τωμῆα.

ΠΑΡΑ ΜΑΡΙΝΟΥ ΤΖΑΝΕ
ΤΟΥ ΛΕΓΟΜΕΝΟΥ ΜΠΟΥΝΙΑΛΗ

τοῦ Ρεθυμναίου ἐκ κρήτης.

Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio.

ΕΝΕΤΙΗΣΗΝ, α.χ.π.ά.

Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ
κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίνου.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés (dont le premier blanc) et 447 pages.
Marque de l'imprimeur sur le titre. A la fin, on voit son monogramme, dont les lettres entrelacées forment le mot : ANDREAS.
Ce monogramme est d'ailleurs identique à celui d'André Spinelli, qui figure sur un grand nombre de livres du seizième siècle.

Rarissime et précieuse édition, malheureusement déparée par une quantité considérable de fautes typographiques, dont le titre ci-dessus peut donner une idée.

Collation du volume :

Feuillet 1 : Entièrement blanc.

Feuillet 2 : Titre.

Feuillet 3, la pièce de vers suivante :

Εἰς τὸν κύριον Μαρῖνον τὸν Τζάνε
τὸν ἱστορήσαντα τὸν πόλεμον τῆς Κρήτης.

Στὸν Παρνασσὸ τῆς ἀρετῆς ἐτούτου τοῦ αἰῶνος
στὲς βρύσες τὲς μουσικῆς τοῦ νέου Ἑλικῶνος,
ὦ κλάδοι τῆς ποιητικῆς, δεῦτε νὰ ποτισθῆτε,
οἱ τοῦ Τζάνε, ποιηταὶ γνήσιοι νὰ γενῆτε.
Θέλετε ὄῃ Φοῖβο λαμπρὸ ἔς τούτα τᾶσπρα λιθάδια
μὲ ἄνθη εὐωδέστατα σ' ἐγκάθετα λαγκάδια.
Τώρα σὲ κάμπους τᾶστεσε λουλουδοστολισμένους
μὲ ῥόδα καὶ μὲ ὑάκινθους κρινομοσκοπλεμένους.
Κεῖς τὸν κλεινὸν Ἀπόλλωνα, στὸν Πήγασον ἀπάνω,
τώρα ἐδῶ καὶ τώρα ἑκεῖ θεωρῶ κι αἰφνίδια ἄνω·
γιατὶ ἀπετᾶ πολλὰ ψηλὰ, τρέχει στὴν οἰκουμένη
ὁ νοῦς του σὲ διάφορα λόγια, καὶ μέσα μένει.
Στῆς Κρήτης τῆς πατρίδος του τὲς αἱματοχυσίες,
πολεμικοτυραννικῆς ἀμὴ ἄξιες τραγωδίες,
λιγὸ διάστημα καιροῦ ἐγύρισε, κι ἀπέκει
ἐστράφη εἰς τὸν Παρνασσὸ καὶ στ' ἄνθη τώρα στέκει.
Γιζυτῶς κι ἐγὼ ποῦ ἔμαι παιδί τῶν κηπουρῶν ἐλλήνων
τοῦ Ἀλκινίου Φαίακος, τὸ λογισμὸ μου ἀφίνω
νὰ θεωρῶ τὰ θαύματα κι ἤρθαμε ὁμάδι τώρα
στοὺς κήπους τοὺς πολύανθους, νὰ ἴδω ἔς ὀλίγην ὥρα
τοὺς κάμπους, κι ἀπὸ τοὺς καρποὺς στοὺς κήπους μας νὰ σπεῖρου,
νὰ νοιῶξουν καὶ νὰ θίσουνε, φυτεύοντες τριγύρου.

Τῆς Φαιακῆς πατριότης Γ. Θ. κκ.

Feuillet 4 recto : Permis d'imprimer daté du 4 mars 1681.

Feuillet 4 verso : Privilège, ainsi libellé :

Adi 30 maggio 1681. Li heredi del q. Andrea Zuliani hanno dato in nota di stampar un libro intitolato Successi della guerra di Candia scritto in verso greco da MARINO ZANE, che per esser libro novo manoscritto non più stampato consegue privilegio giusta le leggi. Adi 30 sudetto ho notato io Zuanne Bonfante il sudetto privilegio.

Feuillets 5-8 : Πίναξ τῆς δυηγήσαιως (sic).

Page 1 : Πρόλογος σὺν θεῶι ἀγίῳ.

Page 2 : Πρὸς τοὺς ἀνδρειοτάτους καὶ θεοσεβεστάτους χριστιανοὺς Μαρίνος ὁ Τζάνες ὁ Μπουνιαλῆς.

Page 4 : Μυρολόγι (seule pièce du volume qui soit écrite en vers de douze syllabes).

Page 9 : Épître dédicatoire adressée à Mélétius Chortatzis, métropolitain de Philadelphie (il était mort quand cet ouvrage parut). Nous en détachons le passage suivant :

Μελέτιε, μέλι γλυκὺ ποῦ γίνεται ἀπ' ἄνθη
καὶ μετὰ τούτων κόπτονται πολλὰ πενήτων πάθη·
εἰς τὴν γενιὰν Χορτάκιος, ποῦ κάθε πληγωμένος
βοήθειαν παίρνει ἀπὸ σέ καὶ μένει γιατρεμένος·
κι ἄλλους γιατράνεις ψυχικά κι ἄλλους μ' ἐλεημοσύνην,
κι ἄλλους μὲ γλυκομίλητα λόγια καὶ πρασύνην,
γιὰ ταύτως εἰς τοὺς οὐρανοὺς εὕρισκεσαι γραμμένος....
κ' ἔπρεπε ὅλοι οἱ Κρητικοὶ ἐδῶ νὰ μαζωχθοῦσι,
νὰ βλέπουν τὴν ἰδέαν σου καὶ νὰ τὴν προσκυνοῦσι.
'Αστεροστόλιστοι οὐρανοί, λαμπροφοροῦσα ἡμέρα,
κι ἀργυροχρούσταλλα νερὰ καὶ ζωηφόρ' ἀέρα,
καὶ χρυσοπράσινα δενδρὰ ἀσπαραγυρανθισμένα,
κλίνετε κλάδους καὶ κορφὰς καὶ φύλλα μυρισμένα
τώρα ποῦ σκύπτω κεφαλὴν καὶ γόνατα συγκλίνω etc.

Pages 12-14 sont remplies par une autre épître dédicatoire en vers ainsi intitulée :

Τῷ εὐγενεστάτῳ καὶ περιφανεστάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Μάρκῳ τῷ Καγιάννῃ
Μαρίνος ὁ Τζάνες δόξαν, τιμὴν καὶ ἔπαινον.

Page 15 commence le poème proprement dit avec cet intitulé, dont je reproduis scrupuleusement l'orthographe :

Ἄρχη τῆς διηγῆσεως, τῆς ἐπανελεύσεως, Καὶ γενομένης, ἐν τῇ ἀθλείᾳ Νίσῳ Κρήτῃ, Συντεθέντες, καὶ διορθωθέντες παρὰ Μαρίνου τοῦ Τζάννε τοῦ ἐπιλεγομένου μπουνιαλῆ τοῦ ἐκ ῤιθυμνου.

Cette fidèle et curieuse Relation se termine à la page 438.

Page 439 commence un poème fort intéressant qui est intitulé :

Φιλονεικία τοῦ Χάνδακος καὶ τοῦ Ῥεθέμνου.

Une partie de ce poème apportant une importante contribution à l'histoire littéraire, nous la reproduisons volontiers (en corrigeant les fautes d'orthographe) ; c'est la réponse de Rhéthymno à Candie :

Γρικῶ περίσσιες καύχῃσες δίκια καὶ σοῦ τοκάρου
 νὰ λέγῃς χρόνους εἴκοσι πῶς δὲν μπορεῖ σὲ πάρου·
 μὰ μένα πῶς μὲ πῆρασι καὶ ἄπονα σφάζασίν με,
 καὶ καύσασι τὰ σπίτια μου, καὶ ὅλοι ἐσπλαδώσασίν με.
 Καὶ χαίρεσαι καὶ ἀγάλλεσαι τὸ πῶς δὲν σὲ σπλαθώνουν,
 γιατί τὰ χέρια τῶν πολλῶν πλείσια σὲ δυναμώνουν,
 καὶ κάνω σου προγνωστικὸ ὄγιὰ νὰ τὸ γρικῆσῃς
 πῶς θέλεις νὰ παραδοθῆς εἰς ὅτι κι ἂν ἀργῆσῃς·
 καὶ νὰ σοῦ φύγου οἱ χριστιανοί, νὰ μείνῃς μοναχῆ σου.
 νάδημονᾶς, νὰ βλασφημᾶς τῇ τύχῃ τῇ δικῇ σου·
 μὰ δίκιον ἔχεις νὰ μιλήῃς, νὰ λέγῃς πῶς μ' ἐγδύσαν,
 κοὶ χριστιανοὶ μοῦ φύγασι κῆλθανε καὶ σ' ἐνδύσαν·
 καὶ δὲν θυμοῦμαι νὰ σοῦ πῶ γιατί εἶναι περασμένοι
 ἄνδρες ὅπου ἔγες ἀπὸ μὲ κεῖναι λησμονισμένοι.
 Μὰ φέρνω παραδείγματα πᾶς ἕνας νὰ νοήσῃ
 πρῶτας ἂν εἶχαν ἔλθῃ αὐτοὶ εἴχασι σὲ νικήσῃ,
 Καὶ μὴ μὲ ψέγῃς, Χάντακα, γιατί εἶμαι ῤημασμένη.
 γιατί μοῦ πῆραν τὰ παιδιὰ κι ἔμεινα χηρεμένη.
 Γιατί ἔχω τῇ φινίτζα μου μεγάλη καὶ πετάει
 κι εἰς τὸν ἀέρα παίρνεται σ' ὅλον τὸν κόσμον πάει.
 Κι ἔτζι γυρῖζει ὀλημερνίς, τὸ θράδῳ ἐδῶ καθίζει,

καὶ φέρνει ἀπὸ τὰ λούλουδα τοῦ κόσμου καὶ μυρίζει·
 κι εἶδα πῶς ἡ φινίτζα μου καιρὸ ὅπου θὰ ζήση
 θὲ νὰ μὲ τίση μὲ τιμὴν καὶ νὰ μὲ ξανακτίση.
 Μὰ, Χάνδακα, δὲν ἔλαμπες μὲ τᾶστρα τὰ δικά μου
 καὶ πάντα σ' ἐστολίζασι μὲ τέχνες τὰ παιδιὰ μου.
 Ποτέ σου μηδὲν καυχῆθῃς σὲ τέχνες ὀμπροστάς μου,
 γιατί' εἶχε τὸ περβόλι σου δένδρη, νερὰ δικά μου.
 Τὸν ψάλτην τὸν ἐξάκουστον, τὴν τιμημένην γλῶσσαν
 στέκουτα στὴ χέραν του καὶ ἀκόμη δὲν ἐλειῶσαν,
 σοῦ λέγω τὸν κύρ Πενεδῆ νὰ ᾄχῃς στὴν θύμησίν σου,
 ποῦ ἔμαθε τὸν μισὲρ Τυμνιὰ ποῦ ἔτονε καύχησίς σου·
 πλανήτης δεκαφώτιστος στὸν κόσμον ἦλθε κάτω,
 κι ἐσμίξαμεν κι ἐγέννησα γιατρὸν τὸν Κοταγαῖτο·
 κι ἀπήτις τὸν ἐσφίσα γιαμι' ἀπὸ μένα φεύγει,
 κι ἦλθε σὲ σένα, Χάνδακα, ἐγὼ νὰ σὲ ἰατρεύῃ·
 κι ἄς σοῦ τὸ ποῦν οἱ γέροντες καὶ οὐδένας μὴν τὸ χῶση
 πόσες ὑγιᾶς στὴ χώρα σου ἐτοῦτος εἶχε δῶση·
 πάλαι τὸν κύρ Μελέτιον Βλαστὸν, καὶ τοὺς Λομπάρδους
 ὅπου ᾄχες ἀπὸ λόγου μου ἀξιώτατους δασκάλους·
 τζὶ Φρά Μπενέτους σοῦ ἔδωκα κι ἐκεῖνοι σ' ἐτιμῆσαν,
 κι ἔκαμε τὸ τζιγάτι σου καὶ εὐμορφα σ' ἐστολίσαν.
 Καὶ τζὶ Ταρόνους σοῦ ἔπεμψα νὰ στέκουσι σιμά σου,
 νὰ ζωγραφίζου ἐἰς ἐσὲ νὰ ἴναι στὸ πρόσταγμα σου·
 καὶ τότε τὸ ρεπορτζιδὸν δὲν εἶχες ἀπὸ μένα
 ποῦ πάντα σὲ διαφέντευγε μὲ λόγια τιμημένα.
 Χριστόφορον τὸν Παλμεζῆν καὶ ἄλλους σοῦ φανερώνω
 καὶ τὸ στεφάνι τζ' ἀρετῆς ὅπου ᾄχαν δὲν τὸ χῶνω.
 Κι ὕστερα πάλιν σοῦ ἔδωκα Φιορέντζα τὴν τιμὴ μου,
 παπᾶ τὸν κύρ Νικόλαον ὅπου ἔτονε ψυχὴ μου·
 καὶ ἄλλοι τεχνῖτες ἦλθασιν σ' ἐσένα κι ἐδουλεῦγαν
 καὶ τῶν παιδιῶν σου φρόνιμες τέχνες τοὺς ἐρμηνεύγαν·
 τζὶ χρεῖες σου τὸν Νικολὸ Μαρούδη ἔδωκά σου,

ἔταν οἱ Τούρκοι μὲ φωτιά ἐρρίγχαν τὰ τοιχιά σου.
 φέρνω σου καὶ διδάσκαλον παπᾶ Βαρθολομαῖον
 Συρόπουλον τὸν διδακτὴν καὶ ἄξιον ῥηθυματῶν·
 τούτους τοὺς ἄξιους δείχνω σου πῶς ἦτον ἐδικοί μου,
 καὶ ἦτον ἀπὸ τὴν χώραν μου γέννα καὶ ἀνατροφή μου.
 Ὡς τώρα ἔπὸ τὸ Ῥέθεμνος εἶχες καὶ ἔχεις βοήθεια,
 καὶ οὐδένας μὴν ἀντισταθῆ τὸ πῶς δὲν εἶν' ἀλήθεια·
 καὶ οἱ Ῥεθεμνιώτες φίλοι σου εἶναι καὶ σ' ἀγαποῦσι,
 καὶ στέκουν καὶ εἰς τὴν χώρα σου πλείσιοι καὶ πολεμοῦσι·
 μὰ ἔχω δοτόρους ἄξιους καὶ εἶναι γιατροὶ δασκάλοι·
 καὶ εἰκονογράφους θαυμαστοὺς τεχνῖτες λέγω πάλι.
 Ἔγω μέσα στῆ Βενετιὰ πλούσιους πραγματευτάδες,
 ἱερομονάχους φρόνιμους στῆ χώρα σου παπᾶδες.
 Μα θὲς νὰ μὴ βαρυγομᾶς νὰ σὲ παρηγορήσω,
 ἂν λάχη καὶ δὲν σκλαθωθῆς, πέμπω νὰ σὲ στολίσω·
 καὶ ὡς τώρα ἐπέτουν χαμηλά, μὰ δὰ ἔχω τὰ πτερά μου
 μεγάλα, καὶ θὰ καυχηθῶ καὶ ἐγὼ γιὰ ὄνομά μου.
 Τζῆ Κρήτης τζ' ἑκατόμπολης καρδιὰν ἐμένα λέσι,
 γιὰτὶ κτισμένη εὐρίσκομαι εἰς τοῦ νησιοῦ τὴν μέση·
 ἔχι στῆ μέση στὰ βουνιά, ἀμὴ στὸ περιγιάλι,
 καὶ ὅσοι καὶ ἂν μὲ κοιτάζασι χαρὰν ἔχασιν μεγάλη·
 καὶ εἶχα γενιὲς τῆς Βενετιᾶς δέκα καὶ αὐτὲς μ' ὠρίζαν
 καὶ στέκαν μετὰ λόγου μου πάντα καὶ μ' ἐστολίζαν·
 Μπαρότζοι, Σεμιτέκοι, γιὰ τζῆ Καλέργους λέσι,
 Κορνᾶροι καὶ Πολόνηδες, Μοᾶτζοι, Μανολέσοι·
 καὶ Μπεργαδῆδες ἄξιους, Μπολᾶνοι, Κονταρῆνοι,
 σοὺ δείχνω πῶς τζ' ἀνάθρεψα καὶ τὴν τιμ' εἶχαν κείνοι·
 καὶ ἀκόμη ἄνδρας μετὰ μὲ εἶχαν καὶ μ' ἐκρατοῦσαν
 τζῆ Κρήτης τάρχοντόπουλα ὅπου μ' ἐκυβερνοῦσαν,
 Γριμπίλλοι, Σαινάτζηδες, Ταχιότζοι καὶ Τατόλοι,
 Λήμηδες, Πισκοπόπουλοι, Τζάνηδες καὶ Κανιόλλοι,
 Γρίττοι, Φουρλᾶνοι, Σοφίανοι, Ἀχέληδες, Ταρτόνοι,

καὶ Μοτζενίγοι, Καπεροὶ, Βίσκοτοι, Ταθερόνοι,
 Σουργιάδες, Ταμπιαζέντζηδες, Πέρκουτοι, Ταφερᾶροι,
 Βαροῦχοι καὶ Βεργίτζηδες, Λομπάρδοι, Πατελᾶροι·
 τεχνίτες ἐπιτήδειους εἶχα κι εἰκονογράφους
 καὶ πατριάρχους ἔβγαλα καὶ ἄξιους ἀρχιεράρχους·
 Τὸν Πατελᾶρο λέγω σου πῶς ἔστεκε στὴν Πόλιν,
 κι ἤτονε οἰκουμενικὸς, καθὼς τὸ ξεύρουν ἔλοι·
 καὶ γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν πάντα στὸν νοῦν σου βάνε,
 πῶς πατριάρχη τζ' Αἴγυπτος εἶχαν τὸν Κλαροζάνε·
 στὴ Χίον ἐκάθισε ὁ Διακῆς πλούσιος ἀρχιερέας,
 κι εἰς τὸ Τζιρίγο Πάγκαλος κι ἐχάρη ὁ Μωρέας·
 ἡ στράφου δὲ στὴν Βενετιὰν πλεισιάμετρη σοφία
 Χορτάκιον τὸν θαυμαστὸν καὶ ἄξιον Φιλὰδελφεῖαν·
 παπᾶ Νικόλαον Βλαστὸν ἐδῶ σου παραστένω,
 ἂν πῶ πῶς ἦτον ποιητῆς καὶ δάσκαλος δὲν σφένω.
 Μὰ ἱερεῖς ἀξιώτατους ἔρχομαι καὶ σοῦ φέρνω
 καὶ ἀφίνω καὶ ἄλλους παλαιούς ἐγὶὰ νὰ μὴ μακρῖνω
 Νικόλαον πρωτοπαπᾶ θυμοῦμαι τζὶ δουλιές του
 πόσες φορὲς μ' ἐστόλισε πολλὰ μὲ τζ' ἀρετές του·
 Φιλάρετος Φιλάρετης ἔκραζαν τὴ γενιά του,
 κι ἡ Κρήτη ἐτίμα τονὲ γιὰ τὰ καμώματά του·
 καὶ τὸ νερό μου χάθηκε καὶ τεχνομάζωξέ το,
 καὶ τό 'φερε στὸ φόρος μου, στὴ βρύση μέτρηξέ το.
 Στὴν ἄσκησιν τζὶ μοναχοὺς αἰδέσιμους παπᾶδες,
 δυὸ διδασκάλους καὶ σοφοὺς εἶχα τζὶ Καλονᾶδες.
 Θυμίζω σου τὸ Κομνηνὸ τὸ τιμημένο κεῖνο
 τὸν ψάλτην σαλπιγγόφωνον παπᾶ τὸν κύρ Μαρίνο·
 καὶ τὸν παπᾶ κύρ Μανουήλ τὸν ἀγιογράφον βάνε
 τὸν Ῥεθεμνιώτη Μπουνιαλῆ καὶ Κωνσταντῖνον Τζάνε·
 τὸν Κωνσταντῆ τὸ Ῥόδαθα στοῦ λόγου μου φημίζω,
 ποῦ στόριζε στὴ χώρα μου καὶ τότε μακαρίζω.
 Τὸν Φοῦρλ' Ἀνδρέα παλαιὰ θαρρῶ θυμοῦνται οὔλοι

καὶ κιοτῆα τὸν ἐξαιουστὸν δοτὸρε τὸν Καβούλη·
 κι εἶχεα καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου μου δοτὸρε τὸν Λαμπάρδον,
 καὶ Μανολίτζη σὴ βουλή εἶχα τὸν Σιλυγάρδον·
 καὶ ὅσον μιλῶ τόσον πολλὰ τὸν λογιισμόν μ' ἀνοίγω
 πῶς εἶχα μετὰ λόγου μου Φραντζέσκον Μοτζενίγο·
 Βεργίτζη τὸν Γεώργιον, Γεώργιον Βαροῦχαν,
 Γεώργιον τὸν Καλονᾶ, καὶ ἄλλους δοτὸρους ποῦ 'χεα,
 γιατροὺς μὲ πλείσιαν μάθησιν σὲ καύχησίν μου βάνω
 δοτὸρε γνωστικώτατον καὶ κιοτῆα τὸν Φλουργιᾶνο·
 καὶ τὸν Ἐπισκοπέπουλον ἱατρὸν ἐποῦ 'χε χάριν
 δοτὸρε μαθηματικόν· καὶ ποῦ 'ναὶ οἱ Πατελᾶροι,
 οἱ ῥήτορες οἱ θαυμαστοὶ σὲ κάθα καλοσύνην
 καὶ στέα πιστῆμες λόγιοι καὶ ἀξιοὶ στήν ἱατροσύνην;
 Στήν χώραν μ' ὁ Εὐστάθιος ἦτον ὁ Πατελᾶρος
 κι εἰς τὴν νεροθεμελιατὴν ὁ Τζώρτζης ὁ Κορνᾶρος
 καὶ στέκεται στήν Βενετιᾶν ἀρετοστολισμένος,
 πλούσιος, ἱατρὸς στήν μάθησιν, πολλὰ καὶ τιμημένος.
 Τὸν Σανγινᾶτζο Νικολὸ καὶ τοῦτον μέσα βάνω,
 δόκτορα καὶ κάμε τιμές καὶ δόξες παδουδᾶνο·
 πολλοὶ τονὲ ὀρέγονται καὶ ὅλοι τὸν ἐπαινοῦσιν,
 καὶ ὅλοι τοῦ θέλουσι καλὸν καὶ ὅλοι τὸν εὐφημοῦσιν.
 Κι ἕνα στήν φήμην θαυμαστὸν ἐποῦ 'χε πλείσιαν γνώση,
 καὶ ἀπάνω στὰ πλεοῦμενα τονὲ τιμοῦσι τόσοι·
 καὶ τὸν ὀνοματίασασι εἰσὲ χρυσὸ κονδύλι
 πολλῶν ἀρχόντων στόματα καὶ διδασκάλων χεῖλη,
 κι ἦτον ἀπὸ τοῦ λόγου μου ἄρχος σωστὸς τῆς Κρήτης
 Τζουάννης ὁ σοφώτατος καὶ παινεμένος Γρίττης·
 Στίχους τῆς Μάλτας διάδασε σοφώτατους ἂν θέλης
 νὰκούσης πῶς τζὶ σύνθεσεν Ἄντωνιος ὁ Ἀχέλης.
 Ἕνα παιδί μου παλαιὸν ἐποῦ 'θελα γεννήση
 κι ἐκεῖνο μὲ πολλὴν τιμὴν ἤθελε μὲ στολίση,
 Γεώργιον Χορτάκιον ἐκραζαν τὸνομά του,

κι οί στίχοι του φημίζονται καὶ τὰ ποιήματά του
 καὶ κάμε τὴν πανώργιαν του μὲ ζαχαρένια χειρὶ
 μαζί μὲ τὸν Κατζάροπον τὴν ἄξιαν Ἐρωφίλη.
 Τὸν κιότζα τὸν φιλομαθη εἶχα τὸν ἀξιωμένον
 Τζαννάκη τὸν Εὐγενικὸν καὶ πλείσια γαπημένον.
 Ἰωάννην Ἀνδρέα Τρώϊλον μὲ χάρες θεὸς νὰ πλύνω,
 γιατί ἔβγαλε κι ἐτύπωσε τὸν ῥήγα Ῥωδολίνο.
 Εἶχα καὶ Σάντο στ' ἔνομα κι εἰς τὴν φιλομαθίαν
 τὸν Σανγινᾶτζο στὴν γενιὰν κι εἰς πᾶσαν βοηθείαν·
 Τασέγνα καὶ τὸ νιώτερο Πορτάλιον τὸν Κανιώλα,
 γιατί μ' ἐλέγαν παλαιὰ τῆς Κρήτης ὅλης βιόλα·
 καὶ τὸν Φοῦρλα Ἰερώνυμον τὸν νέον ἀβοκᾶτο
 ὁποῦ καὶ αὐτὸν ἐστόλισα ἄξιο στὸν κόσμον κάτω.
 Δόκτορη ἀλησμόνησα τὸν Σανγινᾶτζο Πόλο,
 καὶ στόλισα γιὰ λόγου σου Νικόλαον τὸν Βόλο.
 Τὸν Καλομμάτη τὸν Φραγγιᾶ πάλιν σοῦ λέγω κείνο
 δίχως δασκάλου μάθησιν πῶς ἔβγαλε τιτίνο.
 Μὲ τέσσαρους Νικόλαους ἐτίμησα τὴν Κρήτη
 Ταρῶνα καὶ Φιλάρετον, Ζοῦρον καὶ Λεταρίτη·
 καὶ Νικολάους τέσσαρις Βλαστὸν καὶ Κλαροτζάνε
 καὶ Ταφιορέντζα, Καλονᾶ· γιὰύτως κοντύλι πιάνε
 νὰ γράφης διὰ λόγου μου καὶ γιὰ τὴν θύμησή μου
 πῶς εἶχα τέτοιους ἥρωας στὴν χώρα τὴ δική μου.
 Κι ἀξιώτατος Χαλκιόπουλος Ἀνδρέας, καὶ ὅλοι τοῦτοι
 εὐρίσκονται μὲ μάθησες κι ἔχουσι πλείσια πλοῦτη....
 Καὶ τώρα πρέπει, Χάνδακα, μὲ σένα νὰ συντρέξω
 μὲ ἄνθη πολυποίκιλα στεφάνι νὰ σοῦ πλέξω
 γιὰ τὸν λαμπρὸν σου ἥλιον κι ἄξιον μητροπολίτην,
 Βλάχον τὸν κύρ Γεράσιμον, τὸν νέον σταγειρίτην, etc.

Bibliothèque du prince Georges Maurocordato.
 Bibliothèque d'Émile Legrand.

566

ΤΕΧΝΗ
ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ Ἱερέως τοῦ ΣΚΟΥΦΟ (sic)

Κρητὸς τοῦ ἐκ Κυθωνίας,

Φιλοσοφίας καὶ Ἱερᾶς Θεολογίας

Διδασκάλου,

ΤΗΣ ΜΗΤΡΙ ΚΑΙ

ΠΑΡΘΕΝΩ.

Γουπετιῶς ἀφιερωθεῖσα.

ARTE DI RETORICA

Di Francesco Scuffi Dottor Teologo,

E di Monsig. Illustriss.^{mo} e Reu.^{mo} Marc' Antonio Barbarigo

Arcivesco di Corfù

Vicario Generale.

ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ Μιχαήλ Ἀγγέλω

τῷ Βαρβωνίῳ. ἀρχά.

CON LICENZA DE' SVPERIORI, E PRIVILEGIO.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés, 472 pages et 12 feuillets non chiffrés. Rarissime.

Collation des feuillets liminaires :

Feuille 1 : Le titre.

Feuillets 2-4 : Épître dédicatoire à la Vierge Marie.

Feuillets 5-8 r° : Avertissement au lecteur.

Feuille 8 v° : Permis d'imprimer daté du 4 juin 1681.

Les 12 ff. non chiffrés de la fin sont occupés par les Tables.

Cet ouvrage renferme quelques tirades oratoires remarquables, parmi lesquelles on peut citer le Tableau du sac d'une ville (p. 34), l'apaisement d'une tempête sur mer par S. Nicolas (p. 38) et surtout l'invocation au Christ, que l'orateur adjure de délivrer la Grèce du joug cruel sous lequel elle gémit (page 371).

Bibliothèque de M. le prince Georges Maurocordato.

567

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΤΩ ΔΑΒΙΔ. ΕΝΕΤΙΗΣΙ. Παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ,
τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αχπβ'.

In-8° de 200 pages. Titre rouge et noir. Communication du
professeur Alexis Pavloff.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 103. 8°.

568

ΤΟΥ
ΜΑΚΑΡΙΩΤΑ-
ΤΟΥ ΚΑΙ ΣΟΦΩ-
ΤΑΤΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ

Καὶ ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ κυρίου
Νεκταρίου πρὸς τὰς προσκο-
μισθείσας θέσεις παρὰ τῶν
ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥ-
ΜΟΙΣ ΦΡΑΤΕΡΩΝ
ΔΙΑ ΠΕΤΡΟΝ
ΤΟΥ ΑΥΤΩΝ ΜΑΙΣΤΟΡΟΣ
περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα
ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ

Τυπωθεῖσα νῦν πρῶτον ἐν τῇ σεβασμίᾳ Πατριαρχικῇ καὶ αὐθεν-
τικῇ μονῇ τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πρωτοκορυφαίων
ἀποστόλων, τῇ καλουμένῃ Τζετατζούια
κατὰ τὸ : αχπβ : ἔτος τὸ
σωτήριον. ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ
Ἐν Γασίῳ Τῆς Μολδαβίας.

Page 255 :

Ἐτυπώθη παρὰ τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις Μητροφάνους.

In-folio de 12 feuillets non chiffrés, 255 pages chiffrées et 7 pages

non chiffrées, dont les trois dernières blanches. En outre, on doit trouver entre les pages 230 et 231, un feuillet blanc appartenant au cahier signé ε, mais non compris dans la pagination. Pour être complet, ce volume doit se composer, en plus des 12 feuillets liminaires, de 33 cahiers de 4 feuillets chacun. Les 32 premiers sont signés Α-Ω et α-θ, le trente-troisième n'est pas signé. Rarissime et recherché.

Cet ouvrage est la première production de l'imprimerie fondée, en 1680, à Jassi, par Dosithée, patriarche de Jérusalem. Voici, en effet, ce qu'il raconte à ce sujet, dans son *Histoire des patriarches de Jérusalem* (Livre XII, chapitre XII, § 1, p. 1236) :

Ἐν ἔτει δὲ χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ ἑβδοηκοστῷ, ὄντες εἰς Γιάσιον καὶ ἰδόντες τοὺς μὲν Μολδαβίους τύπον ἔχοντας, τοὺς δ' Ἑλληνας οὐ, ἐκχιόμεθα τὴν καρδίαν. Ὁ δὲ θεὸς, ὁ τῶν καλῶν ἀρχηγὸς καὶ τελειωτῆς, φέρει ἡμῖν Βλάχον τινὰ ἱερομόναχον τοῦνομα Μητροφάνη, καὶ δίδομεν αὐτῷ ἑξακόσια γρόσια, καὶ κατασκευάζει τύπον καινόν· καὶ δὴ δίδομεν αὐτῷ ἀναλώματα καὶ χαρτία, καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Νεκταρίου κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα πέμπομεν, καὶ παρ' ἐλπίδα τυποῦται· ὃ καὶ διενείμαμεν τοῖς πᾶσιν ἀδωροδοκῆτως. Ὡφθη δὲ ἡμῖν γλυκὴ τὸ πρᾶγμα· καὶ, ἐν Ἀδριανουπόλει εὕρισκόμενοι τῷ χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ ἑβδοηκοστῷ τρίτῳ ἔτει, ἀπεστείλαμεν χαρτία εἰς Γιάσιον, καὶ ἐδώκαμεν τῷ τύπῳ καὶ τὸ τοῦ Συμῶν Θεσσαλονίκης βιβλίον, γράψαντες ἐπιστολὰς καὶ τῷ Δούκᾳ βοεβόδα.

Au verso du titre, on lit les épigrammes suivantes :

Ἐπίγραμμα εἰς τὸν τύπον.

Ἡὔχεται ὄφρ' ὀφρ' ὀφρ' δυτικῆ σοφίῃ μέγ' ἐν Ἑλλάδι πρώην
 ἔν τε τύπῳ βιβλίων ἀντολικῶν προσφέρειν
 ἀμφοτέρων δ' ἀνέτειλε τέως χάρις ἐνθάδε πιστοῖς,
 ταῦτα κλέος κείνων, ἀντολικῶν δὲ θεός.

Εἰς τὴν βίβλον.

Νεκταρίου σοφίης πόμα λάψατε ἀρχιερῆος,
 ρεῖθρον θεολογίας κ' ἔρθουσῆς νόματα.

Ἔτερον εἰς τὴν αὐτὴν.

Μηκέτι τοξοφόρων ψαύει βέλεα ξυνορίας,
 κ' εὐθυγνώμων αὖ ἦθεα θειολόγων·
 ὅττι κε Νεκτάριος νῦν τεύξεται τσίχρα πιστοῖς,
 εὐσεβίης πύργους κ' ἔγχεα τῆς σοφίης.

Au feuillet 2 recto : Citations du Nouveau Testament et de S. Jean Chrysostome.

Aux feuillets 2 verso à 3 recto : Avis au lecteur.

Au feuillet 3 verso :

Τῷ ἐκλαμπροτάτῳ, εὐσεβεστάτῳ, γαληνοτάτῳ τε καὶ ἐνδοξοτάτῳ αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Δούκα, βοεβόνδα πάσης Μολδοβλαχίας, μεγαλοπρεπεστάτῳ τε ἀρχηγῷ καὶ τοπάρχῃ πάσης Οὐκραίνης καὶ τῶν πέριξ αὐτῶν, σωτηρίαν παρὰ θεοῦ.

Νικῶντι· Φιλίππῳ τῷ Μακεδόνων βασιλεῖ καὶ μείζονα ποιουμένῳ τὴν κατ' αὐτὸν ἀρχὴν ἐδυσχέραινεν ὁ Ἀλέξανδρος· πάντα προλήψεται, φησὶν, ὁ πατήρ, ἐμοὶ δὲ οὐδὲν καταλείψει ἔργον ἐπιδείξασθαι. "Ἀκαίρος δ' ἦν ἡ φιλοτιμία, περὶ γὰρ ματαίων ἦν, ἅτινα πρὸ τοῦ δρασθῆναι φεύγει καὶ πρὸ τοῦ συσχεθῆναι ἀποίχεται. Σοῦ δὲ ἡ μεγαλόνοια οὐ μόνον τὴν τοῦ ἐπὶ τὸ εὖ εἶναι μετὰ θεὸν πατρός σου μακαρίτου καὶ αἰδίου Βασιλείου βοεβόνδα ἀρχὴν ἐκπληρώσω νομίμως, μηδὲν ἐκείνῳ παντάπασιν ἐπιφρονήσας, ἀλλ' εὐαγγελικὴν ἐντολὴν ἀποπληρῶν, καλῶς καὶ προθύμως ἐξυπηρέτησας, καὶ τῶν ἐκείνου κατὰ ψυχὴν χαρισμάτων πολλαπλάσια τὰ ὑμέτερα (τὰ γὰρ πνευματικὰ παρεχόμενα πληθύνεται, καὶ πλεονεκτούμενα ἄφθονα γίνεται καὶ ὑπερεκπερισσεύεται) ἐξ ὧν ταυτὶ καὶ μόνον ἀρκεῖ εἰς εὐφημίαν αἰδίου· ἐκεῖνος γὰρ θεοφιλὴς ὧν σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ τοπικὴν σύνοδον συναθροίσας ἐν Γιασίῳ, τὰ ἐν τῇ μικρᾷ Ῥωσίᾳ τότε κατὰ τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ἐπιφρονῆτα σκάνδαλα κατεσίγασε, καὶ τὰς τῶν Καλουίνων διὰ τῶν λεγομένων Κυρίλλου κεφαλαίων συκοφαντίας φωρᾶσας διεσκέδασε, σὺ δὲ ὡς ὁ Ἐλισσαίε διπλοῦς παρὰ θεοῦ τῆς θεοσεβείας τοὺς τρέπουσιν λαβῶν καὶ καλλυνόμενος εὐποιᾷ τε καὶ σωφροσύνῃ συνυπερμαχήσας

καὶ κατὰ τὸν ζῆλον τοῦ Ἡλιοῦ ἐφιλοτιμήσω εἰς τὴν τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου κατασκευὴν, οὐ μόνον Ῥώσων τοὺς ὀρθοδόξους βυθμίζων, οὐδὲ συκοφαντίας μερικῆς ἀπαλλάττων τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ παντὶ ὀρθοδοξοῦντι οἷόν τι φῶς τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως, καὶ τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν παραδόσεων τῶν ἀγίων τὰ συγγράμματα ἀντιθέμενος καὶ κατὰ παντὸς σχίσματος καὶ αἱρέσεως ἔπλον ἀήττητον χρηματίζων. Τοῦτό σοι τῆς ὀρθοδοξίας εἰλικρινὲς τεκμήριον, τοῦτό σοι τῶν ἀρετῶν τὸ κεφάλαιον, καὶ ἔνδειξις τῷ ὄντι τῆς πρὸς σὲ τοῦ κυρίου εὐνοίας, καὶ ἐν τῷ παρόντι ἔση διαφρουρούμενος ἀπὸ παντὸς ἐναντίου, ἕως γῆρας καὶ πρεσβείου, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τεύξει τῆς οὐρανοῦ μακαριότητος.

Δοσίθεος ἐλέω θεοῦ πατριάρχης τῆς ἀγίας
πόλεως Ἱερουσαλήμ, καὶ εὐχέτης τῆς ὑμετέρας
ἐκλαμπρότητος.

Feuillet 4 (recto et verso) :

Τῶν κατὰ τὸν αἰοίδιμον Ἱεροσολύμων
πατριάρχην κύριον Νεκτάριον ὡς ἐν συντόμῳ
διήγησις.

Νεκτάριος, ὁ αἰοίδιμος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, τῆς περιφήμου Κρήτης ἦν γέννημα καὶ ἀνατροφή. Ὁρμητο δὲ ἀπὸ κώμης τινὸς ἀσημοῦ, κειμένης παρὰ τὸν Χάνδακα, πατὴρ Γεωργίου τοῦ πικλήν Πελοπίδου· ἀπὸ γὰρ τῆς Πελοποννήσου καταγόμενον εἶχε τὸ γένος. Ἐμαθήτευσε δὲ τὰ ποιητικὰ παρὰ τῷ ἱερομονάχῳ Μελετίῳ τῷ Μακρῇ καὶ διδασκάλῳ τοῦ κατὰ τὸν Χάνδακα ποτὲ μετοχίου τῶν Σιναΐτων ἐπ' ὀνόματι τιμωμένου τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης. Ἐν νεανίσκοις δὲ τελῶν ἀπετάξατο καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ Σίναϊον ἔρος τὴν ἀσκητικὴν ἐπαιδεύθη ζωὴν, χρηστὸς καὶ ἀγαθὸς γενόμενος οὐ μόνον ἐκυτῶ ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκεῖσε πατράσι. Τεσσαράκοντα δὲ καὶ πέντε ἔτη τελῶν τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, Θεοφίλῳ τῷ Κορυθαλλεῖ, φιλοσόφῳ περιπατητικῷ, συνεγένετο, τὰ λογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἀκρῶνιμος Ἀθήνησιν, ἐλεημοσύνης ἕνεκα τοῦ Σινᾶ ἔρους τότε ἐκεῖσε καὶ ἐν Πελοποννήσῳ διατρέθων. Πεντηκονταετῆς δ' ὢν, πρηρεγένετο δις καὶ τρίς πρὸς τὸν Βασιλεῖον βοεβόνδα Μολδοβλαχίας, πρὸς

σωφρονισμόν τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἰωαννικίου, κωλύοντος τοὺς Σιναΐτας ἱερουργεῖν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ ὃ εἶχον ἐν Αἰγύπτῳ. Καὶ ἤτηθεις εἰς Σινώπην, ζητίας χάριν, ἀπῆλθε, κάκειθεν ἐπανελθὼν εἰς τὸ Σίναιον, συνέγραψε τὸ περὶ ἀρχαιότητος τῆς Αἰγυπτίων βασιλείας, ἕως καὶ τοῦ τὴν ἀραβικὴν καταλύσαντος ἀρχὴν σουλτάν Σελήμ. Τὸν βίον δὲ τοῦ ἐπισκόπου Σινᾶ ἕρους Ἰωάσαφ ἐν γῆρᾳ βαθεῖ καταστρέψαντος ἐν Αἰγύπτῳ, ἐκοιμήθη ἐν κυρίῳ καὶ ὁ Ἱεροσολύμων κὺρ Παΐσιος παρά τινι λιμένι ἀναμέσων κειμένῳ Μυρῶν καὶ Καστελορίζου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ εὐρίσκομένων τῶν δοκούντων τότε Ἀγιοταφιτῶν καὶ Βασιλείου βεβόνδα, καὶ τοῦ μεγάλου ἐρμηνέως τῆς βασιλείας Παναγιώτου, καὶ πολλῶν ὄσων ἐγκρίτων καὶ λογίων ἀρχόντων, πατριαρχούντος τοῦ πρώην Προύσης κὺρ Παρθενίου, καὶ γενομένης σκέψεως περὶ χρησίμου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, καὶ δὴ ὑπὸ πάντων ἐκλεχθέντος τοῦ κυρίου Νεκταρίου καὶ τοῦ ἀπὸ Λίνδου Γαβριὴλ Φιλιππουπόλεως μητροπολίτου πεμφθέντος κοινῶς εἰς χειροτονίαν αὐτοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον, νεύσει θεοῦ, καὶ οἱ Σιναΐται εἰς ἐπίσκοπον καὶ ἡγούμενον αὐτὸν ἐξελέξαντο. Καὶ δὴ μὴ εἰδὼς τὰ κατὰ τὸν κὺρ Παΐσιον καὶ τὰ κατ' αὐτὸν, ὁ κὺρ Νεκτᾶριος ἐρχόμενος εἰς Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν ἄνωθεν κανονικὴν συνήθειαν χειροτονηθῆναι ἐπίσκοπος Σινᾶ ἕρους, καὶ ἄκων χειροτονεῖται πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Εὐρίων δὲ χρέος βαρύτερον ἐν τῷ ἀποστολικῷ ἐκείνῳ θρόνῳ, ἔμεινεν ἐνιαυτὸν ὀλόκληρον ἰδεῖν καὶ μαθεῖν τοὺς τε πατέρας καὶ τὴν τοῦ τόπου ἐκείνου συνήθειαν. Διδάξας δὲ, ὡς ἦν δυνατὸν, κοινοβιακὴν τάξιν καὶ παροτρύνας τοὺς νέους γραμμάτων ἀντέχεσθαι καὶ ἀρετῆς, διὰ τῆς Ἀτταλείας ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν· ὅτε καὶ τὴν ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ λεγομένην Ὁμολογίαν φερομένην αὐτοῦ ἐπιστολὴν συνεγράψατο. Εἶτα, κατὰ τὸ ἀρχῶδ', εἰς Μολδοβλαχίαν ἀπεδήμησεν, ἐπὶ Ἰωάννου Εὐστρατίου Δαμπίτζα βεβόνδα· καὶ τὰ ἐκεῖσε μοναστήρια τοῦ ἁγίου Τάφου διευθετήσας, καὶ φιλοξενηθεὶς ἀρχούντως ὑπὸ πάντων, μεγίστης ἔτυχεν ἐπιμελείας καὶ προσδοχῆς παρὰ τοῦ τότε μεγάλου βεστιαρίου ἀρχόντος Δούκα, τοῦ ὕστερον ἐκεῖσε ἡγεμονεύσαντος μεγαλοπρεπῶς καὶ ἤδη ἡγεμονεύοντος. Εἶτα τὸν μάρτιον ἀπῆλθεν εἰς Οὐγγροβλαχίαν, ἐπὶ Γρηγορίου βοῖβόνδα, καὶ ἡ μηδὲν ἡ

μικρὸν ἀπονάμενος τῆς ἐκείνου βοηθείας, διαπεράσας τὸν Δούναβιν, καὶ τὰς περὶ αὐτὸν κωμοπόλεις περιερχόμενος ἐλέους χάριν, φθάσας τὸν δεκέμβριον εἰς τὸ Τούρνοβον, καὶ συσχεθεὶς ὑπὸ κωλικῆς διαθέσεως ἀπήλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὄντος τότε τοῦ βασιλέως ἐκεῖ· κάκειθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ ἀγίασμα τῆς ζωοδόχου πηγῆς, τὸ κείμενον ἔξω τῆς πύλης Συλληθρίας, ἀπήλλάχθη τῆς νόσου. Τὸν ἰούλιον δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον καλλιουπολίτικον ἀπήλθεν εἰς Μιτυλήνην καὶ Σμύρναν καὶ Χίον. Κάκειθεν διὰ νηὸς φορτίδος ἀνήλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνασχολούμενος μάλιστα ἐν καλλωπισμοῖς διαφόροις τοῦ πολυφώτου οὐρανοῦ τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως, καὶ εἰς ἀνακαινισμὸν πάσης σχεδὸν τῆς μονῆς καὶ νέων τευχῶν οἰκοδομῆν τῆς Λαύρας τοῦ ἀγίου Σάββα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐκ βάρων ξενῶνας καὶ κατοικίας τῶν προσκυνητῶν ὀρθοδόξων ἐν Ῥάμελ πόλει τῆς Παλαιστίνης. Καὶ μετὰ δύο χρόνους ἐπανελθὼν διὰ θαλάσσης εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ παραιτησάμενος διὰ γῆρας καὶ ἀσθένειαν ἐπανήλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπιτροπεύων, καὶ μετὰ τὸ ἐπιτροπεύσαι ἡσύχαζε γηροτροφούμενος ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἀρχαγγέλου, ὅτε καὶ τὴν παροῦσαν πραγματείαν, παροξυνόμενος ὑπὸ τῶν φρατόρων, συνέγραψεν. Ἀπελθόντος δ' εἰς Ἱεροσόλυμα τοῦ πρέσβεως τῶν Γάλλων Δενοσίτε[ιλ], περιηγήσεως οὐ προσκυνήσεως χάριν, καὶ ἀποκτεινάντων τῶν ἐκεῖ φρατόρων τινῶν τῶν ὀρθοδόξων μοναχῶν θάρρει τῷ πρὸς ἐκείνον, ὁ κύρ Νεκτάριος ἐπαπειλούμενος κακῶς παθεῖν, ὡς μὴ ὑπαντιάσας ἐκείνῳ σωματικῶς, ὀλιγοψυχήσας ἀπέδρα εἰς τὸ Σίναιον, ἔνθα καὶ ἐκστατικῶς γεγονῶς καὶ ἀπειληθεὶς τὰ πάνδεινα, ὡς μὴ ποιήσας καλῶς ἀφείδαι τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐπανήλθεν διὰ τοῦ Πηλουσίου δρομαίως, καὶ ἡσύχων αὐθις ἐν τῇ τοῦ Ἀρχαγγέλου μονῇ, οὐκ ἐστηρήθη τῆς ἡς ἐρίετο παρακλήσεως. Εἶδε γὰρ τοὺς ὀρθοδόξους ἱερουργούντας τὴν ἀναίμακτον θουσίαν ἐπὶ τοῦ κυριακοῦ μηνήματος. Καὶ μετὰ μηνῶς πέντε τῆς παρακλήσεως ἀνορεκτιήσας, οὐδενὸς ἐγεύετο, πλὴν ἄρτου ὀλιγίστου μετ' οἴνου κεκραμένου ἕως ἡμερῶν πεντήκοντα· καὶ, τῇ δεκάτῃ πέμπτῃ τοῦ ἰουλίου, λαλήσας μετὰ τῶν πατέρων τὰ πρόσφορα, καὶ παραγγείλας ἐπιμένειν γενναίως τοῖς δεινοῖς τούτου, καὶ ὑπεραγωνίζεσθαι τοῦ οἴκου καὶ τῆς

πόλεως τοῦ θεοῦ ἡμῶν, καὶ μικρὸν ἐπιρριγώσας, ἐκταθείς ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ καὶ προσευχόμενος ὡς ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, ἐξέλιπε, λύπην οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀφείς τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις, ἢ μᾶλλον εἶπεῖν μνημόσυτον αἰώνιον, δι' ὧν εἶπε καὶ δι' ὧν ἔπραξε τῇ καθολικῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, καταλιπών.

Les 8 derniers feuillets liminaires sont occupés par les Tables.

Bibliothèque nationale de Paris, D 36 (Inventaire, D 7), Réserve.

Une traduction latine de l'ouvrage de Nectaire fut faite par Pierre Allix, et publiée sous le titre suivant :

TOY ΠΑΝΥ ΚΥΡ ΝΕΚΤΑΡΙΙ PATRIARCHÆ HIEROSOLYMITANI CONFUTATIO IMPERII PAPÆ *IN ECCLESIAM. LONDINI*, Extat apud JOANNEM TAYLOR, in Cæmeterio Paulino sub signo Navis. Anno MDCCII.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés, xv et 439 pages. Très rare. Dans la *Bibliotheca Rhynwykiana* (catalogue de livres théologiques à prix marqués, publié, en avril 1889, Amsterdam, in-8°, par le libraire Frédéric Muller), on en trouve, sous le n° 1129, un exemplaire coté 3 florins hollandais.

L'épître dédicatoire à Thomas, archevêque de Cantorbéry, est datée de Londres, 10 janvier 1702, et signée P. ALLIX.

Biblioth. nat. de Paris : D 37 (Inventaire D 11625).

Bibliothèque Sainte-Geneviève (deux exemplaires).

Bibliothèque d'Émile Legrand.

Enfin, de ce même ouvrage de Nectaire parut une réfutation, dont voici le titre :

STEPHANI DE ALTIMURA, PONTICENSIS, PANOPLIA CONTRA SCHISMA GRÆCORVM, QUA ROMANA ET OCCIDENTALIS ECCLESIA DEFENDITUR, *ADVERSUS CRIMINATIONES NECTARII nuperi Patriarchæ Hierosolymitani, quas congressit in Libro Περι ἀρχῆς τοῦ Πάπᾱ, de Primatu Papæ. PARISIIS*, Apud NICOLAUM SIMART, Serenissimi Delphini Typographum ordinarium, viâ Jacobæâ, ad insigne Delphini coronati. M.DCC.XVIII. *Cum Approbatione & Privilegio Regio.*

In-4° de 4 feuillets non chiffrés, xxxiii pages chiffrées en chiffres romains, 19 pages non chiffrées et 444 pages chiffrées en chiffres arabes. Rarissime.

Étienne d'Altimura est le pseudonyme de Michel le Quien.

Biblioth. nationale de Paris : D 7391 (Inventaire D 5813).

569

ANTIQUITATES

ECCLESIE ORIENTALIS,

Clarissimorum Virorum

<i>Card. Barberini,</i>	}	}	<i>Nic. Peyrescii,</i>
<i>L. Allatii,</i>			<i>Pet. à Valle,</i>
<i>Luc. Holstenii,</i>			<i>Tho. Comberi,</i>
<i>Joh. Morini,</i>			<i>Joh. Buxtorfii,</i>
<i>Abr. Ecchellensis,</i>			<i>H. Hottingeri, &c.</i>

Dissertationibus Epistolicis

ENUCLEATÆ;

Nunc ex Ipsis Autographis Editæ.

QUIBUS PRÆFIXA EST

Jo. MORINI *Congr. Orat. Paris.* PP.

VITA.

LONDINI :

Prostant apud *Geo. Wells,* ad insigne

Solis in Cæmeterio D. Pauli. 1682.

In-8° de 10 feuillets non chiffrés et 487 pages. Peu commun.

La lettre 67 de ce Recueil est de LÉON ALLATIUS. Elle est ainsi intitulée :

Leo Allatius J. Morino nonnulla quæ ad figuram Ecclesiarum apud Græcos & eorum liturgias spectant, discutiuntur, de pœnitentiæ quoque ritu apud Græcos etiam nonnulla.

Bibliothèque Mazarine : n° 31921 A.

570

ΤΡΙΩΔΙΟΝ ΨΙΧΟΦΕΛΕΣΤΑΤΟΝ. Περιέχον τὴν πρέπουσαν ἐν τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ ἅπασαν ἀκολουθίαν. Νεωστὶ τυπωθὲν, καὶ διορθωθὲν μετὰ πλείστης ἐπιμελείας, καὶ δεξιότητος. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ. ΕΝ ΕΤΕΙ. αχπβ'.

A la dernière page : REGESTVM. ABCDEFGHIKLMNOP QRSTVXYZ. AaBbCcDdEeFfGg. Omnes sunt quaterniones. ΑΠΑΝΤΑ ΕΣΤΙ ΤΕΤΡΑΔΑ (*Monogramme de l'imprimeur*). ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, αχπβ'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-folio de 479 pages chiffrées et 1 page non chiffrée (contenant la souscription reproduite ci-dessus). Impression rouge et noire Titre encadré d'un bois. Communication du professeur Alexis Pavloff.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 28. fo.
Bibliothèque de l'École des langues orientales.

571

FROM THE
ARCH-BISHOP
OF THE

Isle of Samos in Greece.

An Account of his building the Grecian Church in So-hoe Fields and the disposal thereof by the Masters of the Parish of St. Martins in the Fields.

In the Year 1676 I came into England with intentions to publish a Book in print called *Anthologion*, for the use of the Eastern Greek Church, but finding they had no place allotted for the Exercise of our Religion, but that some Persons of our Country, Daniel Bulgaris a Priest, and others, who had earnestly indeavoured to get one builded, and in order thereunto had obtained his Majesties gracious Grant for the same,

two years before my arrival ; but wanting means, methods, and interest to proceed to the accomplishing this their purpose, they desired me to take the business upon me ; in which, though some difficulties appeared unsuitable to my Function ; yet in Piety to the Church, and to promote the exercise of the Divine Service thereof, I undertook the charge, and proceeded therein, as followeth Viz. I first applyed myself to the Right Reverend the Lord Bishop of London, to acquaint him therewith, and his Lordship did so far approve thereof, that he promised to speak to the other Bishops, and other Gentlemen to bestow their benevolent Contributions towards the building of the said Church : Next I applyed myself to Doctor Barbone, who was then concerned in building in So-hoe Fields. He, as soon as he was acquainted with my design, promised to give me a piece of ground, and to build the Foundation at his own charge ; thereupon I went again to his said Lordship, and telling him thereof, he promised to give me a piece of ground himself, and sent one Mr. Thrift with me, and marked out the ground.

Hereupon I went to his Majesty, the Duke of York, and most of the Nobility and Clergy, who were pleased to contribute freely to the Building, there being gathered both in City and Country fifteen hundred pounds. I began the foundation at my own charge, and as I received the Contributions I went on ; and expended therein, as may appear by the Workmens Receipts, eight hundred pounds ; and the remainder of the money was expended in Charges, Servants wages, and Horse hire in going about the Country and in my maintenance for these six years last past.

After some time the Church being found inconveniently situated, being too remote from the abodes of most of the Grecians (dwelling chiefly in the furthermost parts of the City), it was upon mature consideration thought fit to be sold, and another to be builded in a more convenient place ; whereupon I applyed myself again to his Lordship the Bishop of

London, who was pleased to tell me, that when the said Church was sold, his Lordship would give his Grant and Title for the building of another.

Hereupon I indeavoured to sell it, and finding two persons, that would buy the same, the Lord Bishop of London would not consent thereto, lest the Party should make a meeting house thereof. Hereupon I went to Doctor of St Martins, who proposing it to the Parish, they consented before the said Lord Bishop to let it be apprais'd by two able workmen. The church was accordingly viewed and rated to be worth 626 £. The Parish proffered 168 £. alledging that the ground was theirs, and not the Bishops. This agreement falling off, I found out others, who proffered 62 £. more than the Parish had done, which they of the Parish coming to understand, they proffered 200 £. which I denying to do, they told me they would take the Church without it, as they did accordingly, breaking open the door and taking possession. Hereupon I indeavoured to carry the person who broke open the door before a Justice, that I might justifie myself, but the Parish not permitting him to go, I went myself, but not finding the Justice, I desisted from any further proceeding.

This Relation I have thought fit to make that thereby all Persons may see I never sold the said Church, nor received any sum for the building thereof.

London, Printed for A. F. 1682.

Placard in-folio. L'exemplaire conservé à la Bibliothèque du Musée britannique, sous la cote : 816. m. 9 (118), est peut-être unique.

572

Βίος Δημητρίου Βασιλέως Μοσχολίας, Σαντομήρου Βοεβόδου
καὶ ἄρχοντος τῆς Λεχίας. Ἐνετίησιν. 1682.

In-8°. Titre emprunté à André Papadopoulos-Vrétos, *Catalogue*, seconde partie, n° 68. Voir dans le tome premier, page 90, n° 71, une édition de ce poème, qui est peut-être la première.

573

ΑΠΟΚΟΠΟΣ

Ὁφέλιμος κατὰ πολλὰ διὰ τοὺς κοπιασμένους.
 Λιμένας ὁ σωτήριος εἰς τοὺς ἀπειγνωσμένους.
 Καλότυχος ὁποῦ στοχαστῆ τὰ ὅσα περιέχει,
 Διατὶ ἀπὸ τοῦ θεοῦ τὴν βουλὴν ποτὲ δὲν θέλει εὔγει.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, αχπγ'.

Παρά Μιχαῆλ Ἀγγέλω τῷ Βαρβωνίῳ.

Πολλεταὶ κοντὰ εἰς τὸν Βύρι.

In-4° de huit feuillets non chiffrés, en un seul cahier signé A.
 Communication de Gabriel Sophocle.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

574

ΑΝΔΡΑΓΑΘΕΙΑΙΣ Τοῦ Εὐσεβεστάτου, καὶ Ἀνδρειοτάτου ΜΙΧΑΗΛ
 ΒΟΕΒΟΔΑ. Ἔτι δὲ καὶ τὰ ὅσα ἐσυνέβησαν εἰς τὴν Οὐγγροβλαχίαν,
 ἀπὸ τὸν καιρὸν, ὅπου ἀφέντεψεν ὁ Σερμπάνος Βοεβόδας, ἕως Γαβριήλ
 Μογίλα Βοεβόδα. Ἔτι δὲ περιέχει καὶ τινὰς παραγγελίας πνευμα-
 τικὰς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ἡλιάσι Βοεβόδα, καὶ εἰς ὅλους τοὺς
 διαδόχους τῆς Ἀφεντείας, καὶ θρῆνον περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
 Con Licenza de' Superiori. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ Ν. Γ. αχπγ'.

Titre de la seconde partie :

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΥΓΚΡΟΒΛΑΧΙΑΝ Τελε-
 σθέντων, ἀρξαμένη ἀπὸ Σερμπάνου Βοιβόδα μέχρι Γαβριήλ Βοιβόδα,
 τοῦ ἐνεστῶτος Δουκός. Ποιηθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν Ἀρχιερεῦσι Πανιερω-
 τάτου Μητροπολίτου Μυρέων, Κυρίου Ματθαίου τοῦ ἐκ Πογωνιανῆς.
 Καὶ ἀφιερωθεῖσα τῷ ἐνδοξωτάτῳ Ἀρχοντι Κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Κατριτζῆ.
 ΕΝΕΤΙΗΣΙ. Παρὰ Ν. Γ. αχπγ'.

In-8° en deux parties comprenant ensemble 177 pages. Le titre
 de chaque partie est orné d'une petite vignette représentant une

bataille. La première partie se termine à la page 63; la page 64 est blanche. Les initiales N. Γ. désignent Nicolas Glykys.

C'est à tort que Papadopoulos-Vrétos (*Catalogue*, seconde partie, p. 38) a consacré deux articles (les n°s 70 et 71) à ce volume.

Bibliothèque du Musée britannique : 868. b. 27. (Cet exemplaire, le seul connu, est incomplet des pages 175, 176 et 177, qui ont été suppléées à la plume).

575

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΟΝ Τῶν Ἱερῶν τόπων ἐποῦ εὕρισκονται εἰς τὴν
ΑΓΙΑΝ ΠΟΛΙΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ Ἐκδοθὲν Παρὰ ΑΡΞΕ-
ΝΙΟΥ Ἱερομονάχου Καλλοῦθῃ τοῦ Κρητῶς. Κήρυκος τοῦ Ἱεροῦ
Εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἐν Παταβίῳ Κωππουιανοῦ Φροντιστηρίου Διδα-
σκάλου. ΕΝΕΤΗΣΙΝ, ἀῆπγ' (sic). Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-8° de 4 feuillets non chiffrés, 190 pages et 1 f. blanc. Marque de l'imprimeur. Reproduction, sauf l'épître dédicatoire, de l'édition parue chez le même imprimeur, en 1661. Voir ci-dessus, page 139, le n° 444. Voir aussi, page 356, sous le n° 548, une édition parue, en 1679, chez Nicolas Glykys.

Bibliothèque du Musée britannique : 868. d. 7.

576

Μαργαρίται ἤτοι λόγοι διάφοροι τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου,
ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Χρυσσοστόμου, καὶ ἐτέρων
ἀγίων πατέρων, παρὰ διαφόρων διδασκάλων πεζευθέντων εἰς ἀπλήν
γλῶσσαν, πρὸς κοινήν τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν ὠφέ-
λειαν. Ἐκδοθέντες τὸ πρῶτον παρὰ τοῦ ἐσιωτάτου ἐν μοναχοῖς
κυρίου Παχωμίου, τοῦ ἐκ τῆς πόλεως Τουρνάβου, ἤτοι ἐκ τῆς
μητροπόλεως Λαρίσης, τοῦ ἐν τῷ ἀγίῳ Ὁρει μονάζοντος, καὶ νῦν
μετατυπωθέντες ἐπιμελεῖα τοῦ κοινῷ διορθωτοῦ Νικολάου Βουβου-
λίου ἱατροσοφιστοῦ. Ἐνετίησι. ἀχπγ'. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκαῖ.

In-4° de 4 feuillets non chiffrés et 343 pages. Titre emprunté au *Troisième catalogue de livres rares* (en grec), publié par Paul

Lambros (Athènes, 1869, in-8°), p. 12, n° 20, où le livre est coté 20 fr. Voir ci-dessus, à l'année 1675, page 323, sous le n° 350, la première édition de cet ouvrage.

577

ΟΚΤΩΗΧΟΣ ΝΕΩΣΤΙ Τυπωθεῖσα Καί μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα. ΕΝΕΤΗΣΙ. Παρά Νικολάω Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐνέτει. αχπγ'.

In-8° de 272 pages. Titre rouge et noir. Communication du professeur Alexis Pavloff.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 119. 8°.

578

ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Κατὰ αἰρέσεων. Καί περὶ τῆς μόνης ὁρθῆς τῶν Χριστιανῶν ἡμῶν πίστεως. Τῶν τε ἱερῶν τελετῶν καὶ Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας Διάλογος. ΠΕΡΙ ΤΕ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΝΑΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΩ. ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ ΤΕ ΠΕΡΙ ΙΕΡΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΩΝ. ΚΑΙ ΤΩΝ ΩΝ ΕΚΑΣΤΟΣ τούτων στολῶν ἱερῶν περιβάλλεται. Καί περὶ τῆς θείας μυσταγωγίας. Εἰς τε τὸ τῆς ὀρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν πίστεως Σύμβολον ἐρμηνεῖα. Καί τῶν τούτου ῥήσεων ἔκθεσις, ὅθεν τε συνελέγησαν, καὶ κατὰ τίνων συγκεῖμεναί εἰσιν. Ἔτι δὲ Περιεκτικὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κεφάλαια, ἦτοι ἄρθρα δώδεκα. Καὶ ὅτι ταῦτα περιέχει τὸ ἱερὸν Σύμβολον. Καί περὶ τῶν περιεκτικῶν ἀρετῶν. Ἀποκρίσεις τε πρὸς τινὰς ἐρωτήσεις Ἀρχιερέως, ἠρωτηκότες αὐτὸν. Καὶ τελευταῖον περὶ Ἱερωσύνης. Μεθ' ὧν ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΕΥΓΕΝΙΚΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΦΕΣΟΥ Ἐξηγήσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας. ΕΦ' ΟΙΣ ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΑΙΟΙ καὶ πλουσιώτατοι δύο. Τυπωθέντα διὰ δαπάνης τοῦ εὐσεβεστάτου ἐνδοξοτάτου ἐκλαμπροτάτου τε καὶ γαληνοτάτου ἡγε-

μόνος κυρίου κυρίου Ἰωάννου Δούκα Βοεβόδα πάσης Μολδοβλαχίας. τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου Αὐθέντου καὶ ἀρχηγοῦ πάσης Ὁκραίνης. Ἐπιμελεῖα καὶ διορθώσει τοῦ λογιωτάτου Νοταρίου τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας κυρίου Ἰωάννου Μολίβδου τοῦ ἐξ Ἡρακλείας. Ἐν τῇ σεβασμῇ Πατριαρχικῇ καὶ αὐθεντικῇ μονῇ τῶν πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων, τῇ καλουμένῃ Τζετατζούα. Ἐν ἔτει σωτηρίου : ΑΧΠΓ. Κατὰ Μῆνα Ὀκτώβριον. ΕΝ ΓΙΑΣΙΩ ΤΗΣ ΜΟΛΔΟΒΙΑΣ.

Page 391, on lit la souscription suivante :

ΕΤΥΠΩΘΗ ΕΝ ΓΙΑΣΙΩ ΤΗΣ ΜΟΛΔΟΒΙΑΣ, ΑΝΑΛΩ-
ΜΑΣΙ ΜΕΝ ΤΟΥ ΠΑνεκλαμπροτάτου, εὐσεβεστάτου, καὶ μεγαλο-
πρεπεστάτου ἡγεμόνος, Κυρίου Κυρίου Ἰωάννου Δούκα Βοεβόδα
πάσης Μολδοβλαχίας, Αὐθέντου καὶ ἀρχηγοῦ πάσης Ὁκραίνης.
Ἐπιμελεῖα δὲ καὶ διορθώσει τοῦ λογιωτάτου Ἰωάννου Μολίβδου τοῦ
Περινθίου, παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Χουσίου κυρίου Μητρο-
φάνους. Ἐν ἔτει αχπγ'.

In-folio de 12 feuillets non chiffrés, 391 pages et 16 feuillets non chiffrés (dont le dernier blanc). Au verso du titre, il y a un bois des armes de Moldavie, au dessous duquel on lit l'épigramme suivante :

Πρὸς τὸν εὐσεβέστατον, ἐκλαμπρότατον, γαληνότατον
καὶ ἐνδοξότατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης
Μολδοβλαχίας κύριον κύριον Ἰωάννην Δούκαν
βοεβόδα, τὸν μεγαλοπρεπέστατον ἀρχηγὸν
πάσης Ὁκραίνης.

Δούκα Μολδοβίης μέγ' ὑπείροχε κοίρανε γαίης,
ἀρχων τ' Οὐκραίνης κράντορ ἐπωνυμίην
οὐνομα σὸν πάντη περιδέδρομε πείρατα κόσμου,
εὐχὸς τ' εὐσεβέων καὶ κλέος ἡγεμόνων.
Ἐλλήνων γενεὴ μέγα τέρπεται, ἧ πόρες ἄρτι
τήνδε βίβλον δαπάναις σαῖς τυπογραψάμενος,

σοὶ στέφος ἐκ λιθάκων προσάγει τ' ἐριτίμων
αἴνων γηθουσύνως σὸν κράτος εὐχομένη.

Τῆς ὑμετέρας ἐκλαμπρότητος ἐλάχιστος δοῦλος
Ἰωάννης.

Le feuillet 2 (r^o et v^o) est occupé par une épître dédicatoire de Dosithée, patriarche de Jérusalem, au prince Ducas, elle est datée d'Andrinople, mars 1683, et ne présente aucun intérêt. Le feuillet 3 (r^o et v^o) est occupé par un avertissement du même Dosithée. Les feuillets liminaires suivants contiennent la table des matières, et les feuillets non chiffrés de la fin renferment l'index.

Bibliothèque nationale de Paris : D 19 (Inventaire, D 2).
Bibliothèque Mazarine : n° 1380 A.

579

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΝ

ΣΥΝ ΘΕΩ. ΑΓΙΩ.

Κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Τυπικοῦ τῆς παν-
σέπτου Μονῆς τῆς Κρυπτοφεβέρρης,
Ναὶ μὴν καὶ ἔθος τῶν Ἰταλογραικῶν
Μοναζόντων τοῦ Μεγάλου

Πατρὸς ἡμῶν

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

ΕΝ ΡΩΜΗΙ,

Παρὰ Ἰωάννη Βαπτιστῆ τῷ Βουσσόττῳ.

α, χ', π', γ',

Μετὰ ἀδείας τῶν Προεστώτων.

A la fin, on lit ce colophon :

ROMÆ, Apud Ioannem Baptistam Bussottum. 1683.
Superiorum Permissu.

In-folio de 12 ff. non chiffrés, 428 et λβ (32) pages. Le titre est imprimé au milieu d'un bel encadrement gravé en taille-douce : en

haut l'on voit les armes du cardinal Nerli, placées entre deux anges qui tiennent au dessus un chapeau cardinalice ; à gauche, S. Basile, auquel l'Esprit saint, sous la forme d'une colombe, darde des rayons dans l'oreille ; à droite, saint Jean Chrysostome, tenant un rouleau déplié sur lequel on lit ces paroles :

Μετὰ φόβου θεοῦ καὶ πίστεως προσέλθετε.

En bas, dans un cartouche :

Τὰ Ἅγια τοῖς Ἁγίοις.

Belle impression rouge et noire. Rare.

Bibliothèque nationale de Paris : B 141 (Inventaire, B 42).

580

Πανουργίαι ΥΨΗΛΟΤΑΤΑΙ ΤΟΥ ΜΠΕΡΤΟΛΔΟΥ. Εἰς ταῖς ὁποῖαις φανερόνεται ἕνας χωριότηης πανοῦργος, καὶ ὀξύνους, ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ διάφορα, καὶ δυσβάκτακα πάθη ὅπου τοῦ ἐσυνέβησαν, τέλος πάντων διὰ τὸν πολλὸν ὀξύτατόν του νοῦν, γίνεται ἀν[θρωπ]ος τῆς Βασιλικῆς αὐλῆς, καὶ βασιλικὸς σύμβουλος. ΟΜΟΥ ΔΕ ΚΑΙ Η ΔΙΑΘΙΚΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, ὅπου εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἔκαμεν, καὶ ἄλλα ῥητὰ ἀποφασιστικὰ καταπολλὰ ὠραιωτατα. Ποίημα νέον, καὶ πολλὰ χαριέστατον συνθεμένον Ἰταλικῶς ἀπὸ τὸν Ἰούλιον Καίσαρα δαλὰ Κρότ-ζε. Καὶ τῶρα νέα μεταγλωτισμένον εἰς τὴν τῶν ἐλλήνων ἀπλήν γλώσσαν, εἰς χάριν τῶν παντων. Con licenza de' Superiori, & Priuilegio. ENETIHΣIN. αχπγ'. Παρὰ Ἄνδρῆα τῷ Ἰουλιανῷ.

In-8° de 120 pages, divisées en cahiers dont les trois premiers de 32 pages chacun et le 4° de 24 pages. Signatures ABCD. Marque de l'imprimeur sur le titre. Bois très grossièrement gravés dans le texte, aux pp. 5, 7, 13, 36, 38, 42, 61, 67, 74, 78, 87, 94, 99 et 106.

La description de ce petit volume a été faite à notre intention par Gabriel Destounis, professeur à l'Université de Saint-Pétersbourg, sur l'exemplaire appartenant à la Bibliothèque impériale de cette ville. Cet exemplaire, le seul aujourd'hui connu, était autrefois la propriété de Jean-Albert Fabricius, dont il porte la signature :

Jo. Alberti Fabricii. Les mots *Ex libris* que André Papadopoulos-Vrétos (*Catalogue*, seconde partie, page 38) fait figurer avant ceux-ci ne s'y trouvent nullement.

581

Βιβλίον καλούμενον Θηκαράς, ἐν ᾧ εἰσὶ γεγραμμένοι ὕμνοι
τε καὶ εὐχαὶ εἰς δόξαν τῆς ὑπερυμνήτου καὶ ἀδιαιρέτου
Τριάδος, Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐνετίησι,
παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ. αχπγ'.

Très petit in-8° de 174 pages chiffrées en caractères grecs. Titre emprunté à André Papadopoulos-Vrétos, *Catalogue*, première partie, p. 40, n° 114; et au *Troisième catalogue de livres rares* (en grec), publié par Paul Lambros (Athènes, 1869, in-8°), p. 12, n° 19, où le livre est coté 8 fr. Lambros affirme (*ibid.*) que le format de ce volume est in-16; mais j'adopte le format donné par Vrétos, qui, en cette matière, présente plus de garantie d'exactitude.

582

ΤΡΙΩΔΙΟΝ
ΨΥΧΩΦΕΛΕΣΤΑΤΟΝ,

Περιέχον τὴν πρέπουσαν ἐν τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ
ἅπασαν Ἀκολουθίαν. Νεωστὶ μετατυπωθὲν Ἐπιμελεῖα τοῦ Κοινοῦ
Διορθωτοῦ Νικολάου Βουβουλίου Ἱατροσοφιστοῦ. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ
Νικολάῳ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αχπγ'. ΜΙΜΗΤΑΙ ΕΣΤΕ ΤΟΥ
ΧΡΙΣΤΟΥ.

In-folio de 493 pages chiffrées et 3 pages blanches. Marque de Nicolas Glykys sur le titre. Impression rouge et noire, disposée sur deux colonnes. Titre encadré d'un bois. La disposition du titre n'a été conservée que pour les deux premiers mots.

Bibliothèque du Musée britannique : 3365. c. 2.

583

ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΟΥ καὶ ΣΤΟΥΔΙ-
 ΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΣ, Μετὰ τῆς προσθήκης ἐν τῷ
 τέλει καὶ ἐτέρων ἐπτὰ Λόγων ψυχοφειλεστάτων, καὶ τῆς Ἐξηγήσεως
 τοῦ Πάτερ ἡμῶν, Νεωστὶ ἐκκλιθαρθεὶς ἐκ πλείστων προτέρων σφαλ-
 μάτων Ἐπιμελεία τοῦ Κοινῷ Διορθωτοῦ Νικολάου Βουβουλίου
 Ἱατροσοφιστοῦ. CON LICENZA DE' SVPERIORI. ENETIHΣI
 Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, Ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ, αχπγ'.

In-4° de 552 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre et au bas
 de la dernière page.

Bibliothèque de l'École des langues orientales.

584

BIBAION TOY OKTΩBPIOY MHNOΣ Περιέχον τὴν πρέπουσαν
 αὐτῷ ἅπασαν Ἀκολουθίαν. Τυπωθὲν παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ
 Ἰωαννίνων, ἐπιμελεία τοῦ Κοινῷ Διορθωτοῦ Νικολάου Βουβουλίου
 Ἱατροσοφιστοῦ. ENETIHΣIN. Ἔτει ἀπὸ τῆς Θεογονίας αχπγ'.

CON LICENZA DE' SVPERIORI. MIMHTAI ΕΣΤΕ ΤΟΥ
 ΧΡΙΣΤΟΥ.

A la fin :

Ἐνετίησι, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αχπδ'.

In-folio de 204 pages chiffrées. Marque de Nicolas Glykys à la
 fin du volume. Titre encadré d'un bois à vignettes représentant le
 Christ et les quatre Évangélistes. Impression rouge et noire.

Bibliothèque nationale d'Athènes : Théol. 4013.

585

BIBAION TOY IANNOVAPIOY MHNOΣ. Περιέχον τὴν πρέ-
 πουσαν αὐτῷ ἅπασαν ἀκολουθίαν. Τὸ παρὸν βιβλίον τετύποτε Ἐνε-
 τίησιν Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ. Ἀπὸ τῆς θεογονίας. EN ETEI
 αχπδ'.

In-folio de 132 feuillets chiffrés en grec. Le registre est erroné

en ce qu'il annonce les 17 cahiers dont se compose le volume, comme étant tous des quaternions (8 feuillets), tandis que le dernier n'a que quatre feuillets. Monogramme à la fin du volume. Impression rouge et noire.

Biblioth. de I. Pomialowsky, prof. à l'Université de Pétersbourg.

586

ΩΡΟΛΟΓΟΠΟΥΛΟΝ Νεωστὶ Μετατυπωθὲν, καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθὲν. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ Νικολάῳ τῷ Πετζάνα. ἀρχὸδ'.

In-32 de 208 feuillets non chiffrés, divisés en 26 cahiers de 8 ff. chacun, signés A-Z et Aa-Cc. Impression rouge et noire. Très rare.

Bibliothèque de M. le prince Georges Maurocordato.

587

ΕΝΧΟΛΟΓΙΟΝ ΣΥΝ ΘΕΩ. ΑΓΙΩ. ΚΕΚΟΣΜΗΘΕΝ ΣΕΛΙΣΙ ΤΕ, Καὶ περιγραφαῖς πάντων τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων, μετὰ καὶ τινος προσθήκης, καὶ Ἐκθεσεως (sic) περὶ τῶν ἐξ Ἰουδαίων προσερχομένων τῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει, πάνυ ὠφελιμωτάτης, Νεωστὶ μετατυπωθὲν Ἐπιμελείᾳ τοῦ Κοινοῦ Διορθωτοῦ Νικολάου Βουβουλίου Ἱατροσοφιστοῦ. CON LICENZA DE' SUPERIORI. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ἀρχὸδ'.

In-4° de 4 feuillets non chiffrés et 495 pages. Titre encadré. Marque de l'imprimeur au verso du dernier feuillet. Impression rouge & noire. Communiqué par le professeur Alexis Pavloff.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 87. 4°.

588

Βιβλίον καλούμενον Κυριακοδρόμιον, ἤγουν διδραχὰ καὶ ὀμιλία εἰς τὰς Κυριακὰς ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, αἱ πρὶν συλλεχθεῖσαι παρὰ Ἀγαπίου μοναχοῦ τοῦ Κρητὸς ἐκ διαφόρων διδασκάλων, καὶ νεωστὶ μετατυπωθεῖσαι εἰς κοινὴν τῶν ὀρθοδόξων ὠφέλειαν, ἐπιμελείᾳ τοῦ κοινοῦ

διορθωτοῦ Νικολάου Βουβουλίου, ἱατροσοφιστοῦ. Ἐνετίησιν, ἔτει αχπδ'. Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ.

In-4° de 4 feuillets non chiffrés et τυδ' (344) pages. Après le titre, on trouve une préface d'ΑCΑΚΙΟΣ ΔΙΑCΡΟΥCΙC, hiéromoine, et la table.

Titre emprunté au *Troisième catalogue de livres rares* (en grec), publié par Paul Lambros (Athènes, 1869, in-8°), p. 13, n° 21, où le livre est coté 25 francs.

589

ΚΑΤΑΝΥΞΙC

ΩΦΕΛΙΜΟC

Διὰ κάθε Χριστιανὸν,

Εἰς τὴν ὁποῖαν περιέχονται Διάλογος Ψυχῆς, καὶ Νεκροῦ,

Καὶ Διηγῆσεις τινὲς περὶ τῆς συντελείας τοῦ Αἰῶνος,

Περὶ Κρίσεως, καὶ Παραδείσου,

Καὶ περὶ Κολάσεως.

Καὶ ἕτεροι Στίχοι περὶ Θανάτου.

ΠΟΙΗΜΑ

ΜΑΡΙΝΟΥ ΤΖΑΝΕ

τοῦ ἐπιλεγομένου ΜΗΙΟΥΝΙΑΛΗ

τοῦ Ῥηθυμναίου ἐκ Κρήτης.

Con Licenza de' Superiori.

ΕΝΕΤΙΗCΙΝ, αχπδ'.

Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

In-8° de 16 feuillets non chiffrés (dont le dernier blanc), divisés en deux cahiers de 8 feuillets chacun. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rarissime.

En tête de ce curieux petit livre, on lit une épître dédicatoire en vers intitulée :

Τοῖς πανευγενεστάτοις ἄρχουσι καὶ ἔλλογιμωτάτοις κυρίοις τῷ τε Πάνφ Ἱερομνήμονι καὶ Ἰωάννη τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ τοῖς ἐξ Ἰωαννίνων Μαρῖνος Τζάνες Μπουνιαλῆς τὸ χαίρειν.

Bibliothèque du Musée britannique : 236. i. 17, et 237. i. 37.

590

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Θεοῦ.

ΣΤΙΧΟΙ

διὰ μέτρων ἀπλῶν ἐμοιοκατάληκτοι, συντεθέντες

παρὰ

EMMANOYHA IEPEΩΣ TOY TZANE

ΛΕΓΟΜΕΝΟΤ (sic) ΜΠΟΥΝΙΑΛΗ,

Καὶ παρ' αὐτοῦ ἀφιερωθέντες

Τῷ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤῷ, καὶ ΣΟΦΩΤΑΤῷ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ

ΚΥΡΙῷ ΚΥΡΙῷ

ΓΕΡΑΣΙΜῷ Τῷ ΒΛΑΧῷ

ΕΝΕΤΗ:ΣΙ, ρχπδ'.

Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

In-8° de 8 feuillets non chiffrés, en un seul cahier signé A.
 Marque de l'imprimeur sur le titre.

Le deuxième feuillet (r° et v°) est occupé par l'épître dédicatoire
 suivante :

Τῷ πανιερωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ μητροπολίτη Φιλαδελφείας
 κυρίῳ κυρίῳ Γερασίμῳ τῷ Βλάχῳ, ὑπερτίμῳ καὶ
 ἐξάρχῳ.

Τῷ θερμοτάτῳ ἐραστῇ θεοῦ μητρὸς πανάγνου
 ποῖον προστάξει ἔπαινον γλῶσσα ἐνὸς ἀνάγνου ;
 Πάνσοφε, περιβόητε, γέρας ἀρχιερέων,
 καὶ κῆρυξ διαπρύσιε ἐλληνηστῶν Ῥωμαίων,
 τῆς Κρήτης μέγιστε φωστήρ, κέρας τῆς Ἀμαλθείας,
 καὶ κραταιὲ ὑπέρμαχε δογμάτων εὐσεβείας·
 πρόφρονε τῶν ἐπιστημῶν, ὡκεανὲ σοφίας,
 θεολογίας ἔγκριτε καὶ τῆς ἀστρολογίας·
 ἐξάρχε πανεξάριτε τῶν νῦν ἀπανταχθέν,
 καύχημα μητροπόλεων ἐκλεχθεισῶν θεόθεν·

γραφῆς τῆς θείας ἔμπειρε, νηφάλιε ἐν ὕμνοις,
 ποιμὴν ἀληθινώτατε, κι ἄγρυπνε φύλαξ ποιμνῆς·
 ἔκλαμπρε καὶ πανίερε δέσποτα, κύριέ μου,
 Γεράσιμε πολύτιμε καὶ παμφρονέστατέ μου,
 θαρρῶντας εἰς τὸ ἄμετρον σῆς καλοκαγαθίας
 χριστομιμῆτου σου ψυχῆς καὶ ἄκρας συμπαθείας,
 μετ' εὐλαθείας καὶ αἰδοῦς ταῦτα νάφιερώσω
 τὰ ἔπη μου τὰ ἄμουσα, κ' εἰς χεῖρας σου νά δώσω
 ἠθέλησα, καὶ δέομαι νά μὴν τὰ ἀπορρίψῃς,
 ἀλλ' εὐμενῶς νά τὰ δεχθῆς καὶ νά μὲ εὐλογῆσῃς,
 διὰ τὴν ἔμφυτον στοργὴν ἣν ἔχεις εἰς μητέρα
 τοῦ παντοκράτορος θεοῦ τὴν πάντων ἀνωτέρα,
 τὴν ἐν παρθένοις ἀνανδρον δειχθεῖσαν παιδοτόκον,
 καὶ ἐν μητράσι πάναγνον καὶ μόνην θεοτόκον,
 ἥς ταῖς πρεσβείαις ὁ θεὸς ἄμποτες νά χαρίσῃ
 ὑγείαν τοῖς σοῖς μέλεσι καὶ νά σ' ἀνακαινίσῃ.
 Τῆς σῆς πανιερότητος ἀνάξιος οἰκέτης
 καὶ μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ ἀχρεῖος ὑπηρέτης,
 Τζάννης ὁ εἰκονογραφεὺς Ῥηθύμιος ἐκ Κρήτης,
 Ἐμμανουὴλ ὁ Μπουνιαλῆς, ὁ γηραιὸς πρεσβύτες.

Bibliothèque de l'Institut de France : Q. 75. A 6.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

591

ΣΥΝΟΨΙΣ

ΜΙΚΡΑ,

Περιέχουσα τὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον, τοὺς δύο Παρακλητικούς Κανό-
 νας τῆς Θεοῦ μετὰ τῶν Εὐαγγελίων αὐτῶν, τὴν Ἀγίαν Μετάληψιν,
 καὶ τὰ Προσόμοια κατ' ἐπιτομὴν τῶν κατὰ Μῆνα Ἀγίων, μετὰ τὸ σημεῖον
 τοῦ ✠ εἰς τοὺς ἑορταζομένους Ἀγίους, νεωστὶ ἐπιμελῶς μετὰ τινος
 προσθήκης μετατυπωθεῖσα. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀχπδ'. Παρὰ Νικολάφ τῷ
 Πετζάνα.

Au recto de l'avant-dernier feuillet :

Ἐτυπώθη εἰς τὴν Βενετίαν ἀπὸ τὸν Νικόλαον Πετζάνα, εἰς τοὺς χιλίους ἑξακοσίους ὀγδοήγντα τέσσαρες. Καὶ πουλιέται εἰς τὴν Μερτζαρία, εἰς τὸ σημεῖον τοῦ Κρίνου.

In-16 de 172 pages et 2 feuillets non chiffrés, dont le dernier blanc. Titre tiré en rouge et noir avec encadrement. Bois dans le texte. Sur le titre, la marque de l'imprimeur, une fleur de lys tirée en rouge, laquelle se trouve répétée au recto de l'avant-dernier feuillet. Impression rouge et noire. Rare.

La disposition du titre n'a été conservée que pour les deux premières lignes seulement.

Bibliothèque nationale de Paris : Inventaire, B 17294.

Bibliothèque de l'Arsenal : Théol. 2261. 8°.

592

ΒΙΟΙ ΑΓΙΩΝ ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΤΤΗΣ ΗΤΟΙ
ΕΚ ΤΩΝ ΣΥΝΑΞΑΡΙΩΝ μεταφρασθέντες. ΠΑΡΑ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΡΥΘΗΡΩΝ εἰς κοινὴν ὠφέλειαν.
CON LICENZA DE' SUPERIORI. Παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ, τῷ
ἐξ Ἰωαννίνων. ἀχπέ.

In-4° de 4 ff. non chiffrés (dont le premier blanc) et 687 pages. Titre encadré d'un bois. Marque de l'imprimeur à la fin du volume. Communication de Gabriel Sophocle.

Bibliothèque nationale d'Athènes : Théologie, 2955 α.

593

ΒΙΟΙ ΑΓΙΩΝ ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΤΤΗΣ, ΗΤΟΙ
ΕΚ ΤΩΝ ΣΥΝΑΞΑΡΙΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝΤΕΣ. Παρὰ
Μαξίμου Ταπεινοῦ Ἐπισκόπου Κυθήρων εἰς κοινὴν ὠφέλειαν. Τὸ
παρὸν Βιβλίον (sic) τετύπεται Ἐνετίησιν, Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰου-
λιανῷ, ἀναλώμασι μὲν τοῖς αὐτοῦ, ἐπιμελεία. Ἔτει ἀπὸ τοῦ κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἀχπέ. Ἐνετ.

In-4° de 8 feuillets non chiffrés et τχθ' (329) feuillets chiffrés.

Titre encadré d'un bois. Après le mot *ἐπιμελεία* du titre, on attend un régime, mais il est absent. Communication de Nicolas G. Politis.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

594

[Ἀκολουθία τῶν ἁγίων μαρτύρων
Σεργίου καὶ Βάχχου.]

A la fin, on lit ce colophon :

ΕΤΝΠΙΩΘΗ ΕΝ ΓΙΑΣΙΩ ΤΗΣ
ΜΟΛΔΟΒΙΑΣ.

παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου
Χουσίου κυρίου Μητροφάνους.

Ἐν ἔτι ἀχπε.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés, 22 pages et 1 feuillet blanc. Tous les exemplaires de ce livre que nous avons eus entre les mains étaient dépourvus de titre-frontispice. Peut-être n'a-t-il jamais existé.

Le titre d'entrée en matière (p. 1) est ainsi conçu :

ΜΗΝΙ ΟΚΤΩΒΡΙΩ Ζ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ (sic) ΜΑΡΤΥΡΩΝ

Σεργίου καὶ Βάχχου.

De la préface qui figure en tête de cette plaquette nous extrayons le passage suivant :

... Αὐτὴν τὴν διαφορὰν τῆς τε κοσμικῆς καταστάσεως καὶ εὐαγγελικῆς ἀληθείας ἀκριβέστατα γνωρίσας ὁ ἐλέω θεοῦ μεγαλοπρεπέστατος, ὑψηλότατος καὶ θεοσεβέστατος αὐθέντης καὶ ἡγεμῶν πάσης Οὐγγροβλαχίας, κύριος κύριος Ἰωάννης Σερμπᾶνος βοηθώντας Καντακουζηνός, ὡς ἀπόγονος τῶν πάλαι θεοστέπτων βασιλέων, τὴν ἀγαθὴν μερίδα μᾶλλον ἐξελέξατο, καὶ ἂν θέλῃ παραστήσῃ μὲ σολομώντειον σύνεσιν καὶ τοῦ περιβοήτου γένους αὐτοῦ ἀκόλουθον τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ, λαμπρὰν, κεκοσμημένην καὶ ἔνοπλον μὲ πολλὰς καὶ ἄλλας ἀρετάς, τὰς ὁποίας ὁ

καιρὸς θέλει φανερώσῃ ἐπ' ἄκρα τῆς γῆς, προκρίνουσα νὰ ἔχη τὴν τιμὴν τῆς ἡγεμονίας ἐκείνης διὰ τὴν ὅποιαν ἡ προφητικὴ βοᾶ ῥῆσις « ἔμοι δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ θεὸς, λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν », ἀλλὰ καὶ τανῦν τὴν ἐπαρρησίασε πανταχοῦ διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, ἤτοι τοῦ αὐθεντικοῦ καὶ ὠραιστάτου μοναστηρίου ὁποῦ ἐκ θεμελίω ἀκοδόμησεν ἡ ἐκλαμπρότης του εἰς τὴν θεοφιλεῖ αὐτοῦ τζάραν, κατὰ τὴν τοποθεσίαν Κοτρατζάνι, μετὰ πάντων τῶν περιστατικῶν αὐτοῦ τῶν τε συντεινόντων εἰς καλλωπισμὸν τοῦ ναοῦ, καὶ τῶν χρηζόντων πρὸς κυβέρνησιν τῶν μοναχῶν, εἰς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, εἰς τὸ ἴδιον μοναστήριον ἐδιώρισεν ἡ ἐκλαμπρότης του νὰ ἑορτάζωνται οἱ ἅγιοι Σέργιος καὶ Βάχχος κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτῶν μετὰ λαμπρᾶς πανηγύρεως, φιλοξενίας, καὶ ὑποδοχῆς τῶν συντρεχόντων εἰς τὴν τούτων ἑορτῆν, ὡσὰν ὁποῦ εἰς καιρὸν ἀνάγκης εὔρε καταφυγὴν, πρῶτον μὲν αὐτὸν τὸν δυνάμενον σωτῆρα θεὸν, εἶτα τὴν πανάχραντον καὶ ἀπαραίτητον πρεσβεύουσαν Θεοτόκον, καὶ τρίτον τοὺς μεγαλομάρτυρας Σέργιον καὶ Βάχχον, ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἦτον ἡμέρα καὶ τῶν ἁγίων, ἑκτωμβρίου ζ'.

Cette préface est datée de Jassi, mars 1685.

Biblioth. du prince Georges Maurocordato.

Bibliothèque de Théodore Avramiotis.

595

BIBLION ONOMAZOMENON NEOS ΘΗΣΑΥΡΟΣ, Μετὰ

τῶν μὴ προῦπαρχουσῶν τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων Ὀμιλιῶν. Καὶ νῦν ἐπιμελῶς διορθωθέν τε, καὶ μετατυπωθέν. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, 1685.

Παρά Νικολάω τῷ Σάρφ. ἀγπέ.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés et 380 pages. Titre encadré d'un bois formé de médaillons. Rarissime.

Bibliothèque de M. Jean Gennadius.

596

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ
ΔΑΒΙΔ

Τοῦ Προφήτου, καὶ Βασιλέως
ΜΕΤΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΩΙΔΩΝ.

Μεθ' ὅσης οἶόν τε ἦν ἀκριθείας ἐκτετυπωμένον τε,
καὶ ἐπανωρθωμένον.

Ἐπιμελεῖα καὶ προτροπῇ τοῦ Αἰδεσιμωτάτου Πατρὸς
Ἀπολλιναρίου τοῦ Ἀγρέστα τῆς Ἱερᾶς Θεολογίας
Διδασκάλου, καὶ τῆς σεβασμίας Τάξεως τοῦ
Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου,
Καθολικοῦ Προεστῶτος.

ΕΝ ΡΩΜΗ:

Παρά Ἰωάννη-Βαπτιστῆ τῷ Βουσσόττῳ.
α', χ', π', ε'.

Μετ' ἀδείας τῶν Προεστῶτων.

A la fin, on lit ce colophon :

ROMÆ, Sumptibus Ioannis Baptistæ Bussoti, 1685.
Superiorum Permissu.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés et 256 pages. Texte encadré. Belle impression rouge et noire.

Biblioth. nationale de Paris : B 150 (Inventaire, B 1575).

597

ΤΥΠΙΚΟΝ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ Περιέχον πᾶσαν τὴν διάταξιν τῆς
ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τοῦ χρόνου ὅλου. Νεωστὶ τυπωθὲν, καὶ
ἐπιμελῶς διορθωθὲν παρὰ Μάρκου Ἱερέως Μαυρᾶ τοῦ Κρητός.
CON PRIVILEGIO. Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρῳ. ἀρχέ. ΕΝΕ-
ΤΙΗΣΙΝ. 1685.

In-folio de σκ' (220) pages. Titre encadré d'un bois. Texte sur

deux colonnes ; 51 lignes à la colonne pleine. Impression rouge et noire. Communication de Gabriel Sophocle.

Bibliothèque nationale d'Athènes : Théologie, 4089.

Bibliothèque du monastère de S. Jean de Patmos : n° 4.

Bibliothèque de Jean Gennadius.

Bibliothèque de Périclès Zerlentis.

598

CLEARCO

IN

NEGROPONTE

DRAMA PER MUSICA

Da rappresentarsi nel Teatro

Zane à San Moisé,

L'ANNO 1685.

DEDICATO

Allà Virtù, e Merito dell' Illustrissimo Sig.

GEORGIO CORNARO

Nobile del Regno di Creta, e

Fisico Rinomatissimo.

IN VENETIA, MDCLXXXV.

Presso Francesco Nicolini.

Con Licenza de' Superiori, e Priuil.

In-12 de 1 feuillet (pour le frontispice, signé *Antonio Bosio*) et 72 pages, dont les trois dernières blanches. Rarissime.

L'épître dédicatoire est signée AN[TONIO] A[RCOLEO].

On apprend par l'épître au lecteur (p. 8) que la musique de ce mélodrame fut composée par DOMENICO GABRIELI.

Une nouvelle édition parut en 1686. Voir plus loin, p. 439.

Biblioth. nat. de Paris : Collect. Piot, Yth 52104.

599

BIBLION ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΝ
ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ,
ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝ.

Ἐκ τῆς Λατινίδος φωνῆς εἰς ἀπλὴν φράσιν παρὰ Ἰωάννου Μάκολα
τοῦ ἀθηναίου, προσέτι δὲ καὶ τινες μῦθοι μεταφρασθέντες καὶ
αὐτοὶ ἐκ τῆς Λατινίδος φωνῆς εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν παρ-
αυτοῦ· διὰ δὲ δαπάνης καὶ συνδρομῆς τοῦ πανευγενε-
στάτου Κυρίου ΜΗΧΑΗΛ τοῦ ΠΕΡΟΥΓΗ τοῦ
ἐξ ἀθηνῶν ἐτυπώθη εἰς κοινὴν ὠφέλειαν
τῶν φιλομαθῶν, διορθοθὲν μετὰ
πλείστης ἐπιμε-
λείας.

Ἐν δὲ τῷ τέλει τῆς αὐτῆς βίβλου τυγχάνει
καὶ τὴν διδασκαλίαν Χριστιανικὴν, ἀ-
ναγκαιοτάτην εἰς καθ' ἕνα.

CON LICENZA DE' SUPERIORI, E PRIVILEGIO.

ΕΝΕΤΗΝΑΣΙΝ, ἄρπς'.

Ἀπὸ Θεογονίας, Μηγὶ Φευρουαρίῳ.

Παρὰ Μιχαήλ Ἀγγέλω τῷ Βαρβωνίῳ.

In-4° de 8 feuillets non chiffrés, 382 pages et 1 feuillet blanc.
Titre encadré. Livre de la plus grande rareté.

Collation du volume :

Premier feuillet : Titre, avec la marque parlante de l'imprimeur, un ROUGET (*Barbon*, en dialecte vénitien).

Feuillets 2-3 : Épître dédicatoire ainsi intitulée :

Τῷ πανευγενεστάτῳ καὶ ἐνδοξοτάτῳ ἡμετέρῳ τε εὐεργέτῃ κυρίῳ κυρίῳ Μιχαήλ τῷ Περούλῃ, τῷ ἐκ τῆς τῶν Ἀθηνῶν πόλεως καὶ προθύμῳ εἰσηγητῇ τῆς τοιαύτης βίβλου, Ἰωάννης Μάκολας ὁ Ἀθηναῖος τῶν ὅσα εὐχὰ καὶ σωτήρια.

Elle est signée :

ὁ τοῦ Δημητρίου Ἰωάννης Μάκολας ὁ Ἀθηναῖος.

Feuillets 4-5 : Avis de Jean Macolas aux lecteurs.

Feuillets 6-7 : Table des matières.

Feuillet 8 recto :

Ἐπίγραμμα Μιχαήλ ἱερέως Μήτρου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων πρὸς τὸν ἐλλογιμώτατον κύριον Ἰωάννην Μάκολαν τὸν Ἀθηναῖον καὶ τῆς παρούσης βίβλου διερμηνευτὴν ἄριστον.

Ἄθρε', εὐκλεέων Μουσῶν μήτηρ τὸ πάροιθεν,
ἰδμοσύνης τε πάσης νηρεκέως τροφίμη,
νῦν τεὸν ἔρνος ἐπήρατον, ἔλδωρ οἶον ἐνίσχει·
ἱστορίαις γήθει, κάρτα θ' ὑπεργάνβει.

Τοῦνεκα τοσσατίων ἐνταῦθα μετάφρασιν ἄμμι
ἱστοριῶν πολλῶν σκηπτοφόρων μερόπων,
ἤδ' ἄλλων πόρεν ἀνδρῶν κυδαλίμων, ὅθεν αὐτῷ
Ἑλλάς κ' Ἀχαΐδῃ κύδεα ἀμπλεκέτω.

Τοῦ αὐτοῦ δίστιχον εἰς τὴν τοῦ Κέκροπος πόλιν.

Καὶ τόδ', Ἀθήνη, σὸν, μεγαλώνυμε, πάτριον εὖχος,
οὔισιν ὅττι τσοῖς γῆρυς ἔπηλυς ἔνι.

Feuillet 8 verso :

Εἰς τὸν αὐτόν.

Ὅσσα παλαιφάτου πολυποίκιλα μνήματ' αὖ φήμης
Ῥωμαίοις Τρώγου ἤδ' ἐχάραξε δόναξ,

νῦν ἀκοῶς δαναῆς, δαναῆς τε ἐπάξια μνήμης
 Ἄργειοις παρέχει σοῖο, Μάκουλα, γραφίς.
 Τέρπεο, Κεκροπίδων σοφίας τε πρὶν ὀλβία πατρὶς,
 τῇ τ' ἀρετῇ τὴν σὴν μέμφοο δουλοσύνην.

Νικόδημος ἱεροδιάκων ὁ Βαβατενῆς.

Πρὸς τὸν ἄριστον μεταφραστὴν Ἰωάννην Μάκολαν,
 τὸν Ἀθηναῖον Γεωργίου ἱατροφιλοσόφου Ζανδηρίου δίστιχον.

Ἠρώων μερόπων ἀνελίττων δράματα πότνα,
 πόρσυνες ἱστορίας ἄφθιτον οὔνομά σου.

Εἰς τὸν αὐτὸν Γαετάνου Βούκουλα τοῦ ἐκ Σικελίας
 δίστιχον.

Ἦγουγιῶν μεταφράσει κύδεα σοῖο ἀτάλλων
 μοῖραν Ἰουστίνου αἰρεθείεις γέρας.

Pages 1-307 : Traduction grecque vulgaire de l'Histoire de Justin.

Pages 308-364 : Douze fables traduites d'Ovide, à savoir :

Pyrame et Thisbé.

Daphné.

Phaéthon précipité du ciel.

Les sœurs de Phaéthon métamorphosées en peupliers.

Fable de Cyncus.

Narcisse et Écho.

Fable d'Arachné.

Fable de Niobé.

Fable de Procné, de Philomèle, de Tyreus et d'Itis.

Fable de Ganymède.

Fable d'Hyacinthe.

Contestation d'Ajax et d'Ulysse au sujet des armes d'Achille.

Pages 365-382 : Doctrine chrétienne par demandes et par réponses. A la fin du dernier chapitre, on lit ce qui suit :

Προσετέθησαν δὲ ταῦτα τῇ Χριστιανικῇ διδασκαλίᾳ, Παρὰ Μιχαὴλ
 Ἱερέως Μήτρου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, χάριν τινὸς αἰτήσαντος αὐτά.

Bibliothèque d'Émile Legrand.

600

ΘΕΙΟΝ ΚΑΙ ΙΕΡΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Νεωστὶ ἀναλώμασι καὶ δαπάναις ἀφειδέσι Νικολάου Σάρου μετατυποθὲν : Καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας παρὰ Νικοδήμου Ἱεροδιακόνου Βαβατενοῦς τοῦ ἐκ Λεβαδείας διορθωθέν· ἀφιερωθὲν δὲ τῷ πανιερωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ Μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας κ̄ω Μελετίῳ τῷ Τυπάλδῳ, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου. CON PRIVILEGIO. Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. αχπς'. 1686.

In-folio de 257 pages chiffrées et 3 pp. non chiffrées. Marque de Nicolas Saros à la fin du volume. Impression rouge et noire. Titre encadré d'un bois et bois dans le texte. En tête du volume on trouve une épître dédicatoire de Nicolas Saros à Mélétius Typaldos, mais elle est tout à fait insignifiante.

L'exemplaire de ce livre que nous avons eu entre les mains appartenait à feu H. Tross, libraire à Paris, rue des Pyramides, n° 19.

Voir le numéro suivant.

601

K 72

Θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, νεωστὶ ἐκ δευτέρου ἀναλώμασι καὶ δαπάναις ἀφειδέσει (sic) Νικολάου Γλυκέος, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, μετατυπωθὲν καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας παρὰ Μιχαὴλ ἱερέως Μήτρου διορθωθέν· ἀφιερωθὲν δὲ τῷ πανιερωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ Μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας κυρίῳ Μελετίῳ τῷ Τυπάλδῳ, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου. Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. αχπς'.

In-folio de σζ' (257) pages chiffrées en grec.

Emprunté au *Deuxième catalogue de livres rares (en grec) publié par Paul Lambros (Athènes, 1864, in-8°), p. 13, n° 29, où ce volume est coté 25 francs.*

Voir le numéro précédent.

602

RISPOSTA

DI

IACOPO GRANDI

Medico Professore di Notomia

in Venezia, e Accademico

DELLA CRVSCA

A una Lettera del Sig. Dottor

ALESSANDRO PINI

Medico dell' Illust. & Eccellentiss :

Sig. Capitan delle Navi

ALESSANDRO MOLINO

Sopra alcune richieste intorno

S. Maura, e la Preuesa.

IN VENEZIA, M.DC.LXXXVI.

Per Combi, e Lanou.

Con Licenza de' Superiori.

In-12 de 8 feuillets non chiffrés, 155 pages et 10 feuillets non chiffrés. Sur le titre, qui est imprimé en rouge et noir dans un encadrement, on voit une vignette avec cette devise : *Il più bel fior ne coglie*. Petit volume d'une excessive rareté. Description communiquée par le Dr John Schmitt.

En tête du livre, on trouve successivement :

1° Une épître dédicatoire à Marc-Antoine Giustiniani, doge de Venise.

2° Un avis au lecteur.

3° Une épigramme grecque (cinq distiques) à Jacques Grandi par Jean-Baptiste de Miro Napolitain, moine du Mont-Cassin, avec la traduction latine dans le même rythme.

4° Un *errata*.

Nous donnons place à ce livre dans notre Bibliographie, parce que NICOLAS BOUBOULIS y a collaboré. Ce fut lui qui fournit à Jacques Grandi le texte grec et la traduction italienne d'un chrysobulle délivré par Siméon le Serbe, en janvier 1361, au grand connétable Jean Tzaphas-Orsini (voir pages 124 à 134 de la *Risposta*). On lit, en effet, p. 39 : « Questo privilegio mi è stato communicato

dal sig. dottore Nicolò Bubulli, soggetto di singolare perizia della lingua greca, della quale hà dato saggio anche nella spiegazione della greca iscrizione di Trifena, illustrata poi dall' erudite annotazioni del sig. cavalier Patino. Il riceverà V. S. ecc. annesso a questa lettera e fedelmente tradotto dal medesimo. »

Biblioth. Casanatense (à Rome) : AA. 9. 14.

603

ΣΤΑΧΥΟΛΟΓΙΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ Κατ' ἐρωταπόκρισιν τῆς Γραμματικῆς Τέχνης. Ἐκδοθεῖσα παρὰ Βησσαρίωνος Ἱερομονάχου Μακροῦ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, πάνυ ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαία νῦν πρῶτον τυπωθεῖσα, καὶ πάσῃ ἐπιμελείᾳ Μιχαὴλ Ἱερέως τοῦ Μῆτρου διορθωθεῖσα, Ὁ τῇ προτροπῇ προστέθη καὶ τὸ, περὶ ὁμοίων καὶ διαφόρων Λέξεων τοῦ Ἀμμωνίου χάριν τῶν φιλομαθῶν. Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio.

Οἰκοδομεῖν χωρὶς θεμέθλου πόνος ἐστὶ Μάταιος,

Νόσοι δὲ γραμματικῆς ἀνεμώλιον ἐστὶ μαθῆσαι.

ENETIHSIN. Παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. αἰ. π. σ'.

In-8° de 345 pages chiffrées et 5 pages non chiffrées, dont les deux dernières entièrement blanches. Marque de Nicolas Glykys sur le titre. Rarissime édition.

En tête du volume, on lit la préface suivante :

Πᾶσι τοῖς νεανίσκοις τοῖς περὶ τὴν γραμματικὴν
καὶ ἑλληνικὴν σοφίαν σπουδάζουσι Μιχαὴλ ἱερέως
Μῆτρος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων χαίρειν.

'Ἄλλ' εἰ καὶ σφόδρα βίβλων τῶν περὶ τὴν γραμματικὴν τέχνην οὐκ ὀλίγων, ὃ Καλλιμάχου στρατιῶται, εὐπορεῖτε δι' ὧν ὅσον τὸ ἐφ' ὑμῖν προθύμως ἔχετε πρὸς τὸ αὐτὴν καρποῦσθαι, ἧς πολλάκις τὸ δυσχερὲς πολλοὺς τῶν βουλομένων τινὸς τῶν αὐτῆς μερῶν ἀπολαῦσαι, πόρρω που σκοποῦ ἀπέβαλε καὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἀρετῆς, ἧς δῶρον ἄλλο μείζον οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ λαβεῖν, ἀπεστέρησε· ἔμπης οὐδέμια αὐτῶν μέχρι τοῦ νῦν ἐς φῶς δέδοται τοιαύτη ἀφελεία κεκοσμημένη, ὑμῖν, νῆ Δία, τοῖς

νέοις στρατιώταις μάλα εικότως ἐφαρμόζουσα ἤπερ ἢ ἐν ταῖς ὑμετέραις χερσίν, ἀνάλογος τοῖς πρωτοπείροις οὔσα. Αὕτη γὰρ μεθόδου τινὸς τυχοῦσα, δι' ἧς τὸ βαρύμοχθον (εἰ οὕτως χρὴ φάναι) τῆς γραμματικῆς ἀφαιρεῖ, καὶ βραδίως τοὺς νεολέκτους μὴ ἄχρως χεῖλεσι γεύσασθαι, ἀλλὰ καὶ λόγων καὶ δογμάτων αὐτῆς ἐπὶ πλέον ἐστιθηῆναι ποιεῖται. Ταύτην τοίνυν πανθυμαδὸν δέξασθε, νομίζοντες ὡς εὐμαρῶς καὶ ταχέως δι' αὐτῆς δυνηθήσεσθε τῶν περάτων ἄψασθαι καὶ τοὺς ὑμετέρους καθηγεμόνας πάνυ τι εὐφράναι, ἐν ἀπαλαῖς ἔτι καὶ καθαραῖς ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς ὀρώντας τὴν ἀρετὴν βίωθεισαν, ἣν καὶ τραφεῖσαν καὶ εἰς ἀκμὴν τελείαν προελθοῦσαν, συλλαμβανομένης τῆς ὑμετέρας φιλομαθείας, ἰδεῖν εὐχονται. Χαίρει μὲν γὰρ πόνων καὶ γεωργῶν, ἀδρυνομένων αὐτῶν τῶν ἀσταχῶν ἢ τῶν φυτῶν αὐξανομένων. Εὐφραίνουσι δὲ καὶ μαθηταὶ διδασκάλους, μάλιστα ὅταν δι' εὐφροσύνην βελτίους ἐφ' ἑαυτοῖς ὑποφάνουσι τὰς ἐλπίδας ὥσπερ καὶ ὁ τῆς παρούσης βίβλου ποιητῆς, ἐλλόγιμος ὢν τὴν Ἑλλήνων παιδευσιν, καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ μεγάλῃν ἔχων προκοπὴν, ὅς καὶ πρῶτος τῶν καθηγητῶν τῶν ἐν τῷ Λυκείῳ τῶν Ἰωαννινητῶν διατριψάντων ἔστη, ὀρῶν τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἐπὶ τὰ μείζω τῶν μαθημάτων προχωρεῖν, χαριζόμενος αὐτοῖς, τὴν παροῦσαν βίβλον πεποιήκει τὴν ἀκοπιάστως ἐπὶ τὴν τῆς γραμματικῆς κατ'ἀλήθειαν εἰσφύρουσαν τοὺς ἀρχαρίους. Ἐρρωσθε. Ἐνετίθηεν.

ὁ αὐτός.

*
**

Εἰ πολυίδρις ἔμεν μεμάκς, νέε, γραμματικῆς τε
κἀλλῆς ἰδμοσύνης, μάνθανε τήνδε βίβλον·
ἦ γε γὰρ εὐπορεῖ θεμέθλων σοι ἀστυφελίκτων
ἐργοπόνου τέχνης γραμματικῆς ἀπέρου.

Biblioth. de l'École des Langues orientales : R. VII. 3. Fonds Brunet
de Presle, n° 456.

604

LA PIETA

PRODIGIOSA

NELLA VITA

DI S. SPIRIDIONE

Protettor di Corfù e Vescouo

di Trimitunte,

DESCRITTA

DA ANTONIO CAPODISTRIA

Nobile Corcirese, Dottore in

ambe le Leggi.

DEDICATA

*All' Illustriss. e Reuerendiss. Monsig.**Arciuescouo*

CARLO LABIA

Vescouo d'Adria.

IN VENETIA, M.DC.LXXXVI.

Per Pietro d'Orlandi.

Si vende à San Moisè all' Insegna

dell' Agnello.

Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio.

In-12 de 6 ff. non chiffrés et 132 pages. Sur le titre, une vignette représentant un prélat ayant une crosse pastorale dans la main droite. Au v° du f. 6 figure le permis d'imprimer daté du 18 février 1685 (style vénitien). Livre d'une insigne rareté.

Au f. 3 recto commence l'épître dédicatoire suivante :

Illustrissimo & reverendissimo signor
mio padron colendissimo,

Le vite di quegli uomini che furono donati al mondo da Dio per pubblicare ne' loro costumi la legge dell' eroiche operazioni à niuno appariscono più considerabili e più pure nel loro essere che à quelli à cui servono di specchio. Accade spesso all' anime grandi nel leggere sull' istorie alcune particolari

azioni degli uomini illustri di provare certi generosi moti del sangue sollevati dall' imaginazione che loro rappresenta negli altri se stessi. Anche V. S. illustriss. nelle molte qualità di Spiridione troverà l'immagine gloriosa del suo zelo, della sua carità, del soave e paterno tratto, della saviezza e di mille altre virtù che nello specchiarsi in quelle di un S. si risentiranno dentro lei stessa e le si faranno note, non ostante la esemplare sua modestia, come già sono palesemente ricevute dagli applausi di tutta l'Italia e dall' obbligazioni e da' sospiri di Corfù. Io non ho altro fine che questo; perchè pretendo ch' un simile palesi l'altro, e che V. S. illustriss. confessi dentro se stessa che dalla dimora fatta da lei vicino a Spiridione nella reggenza spirituale di Corfù si è molto vivamente imbevuta delle sue maniere. Quando ella concepirà questi sentimenti, io m'appagherò delle mie fatiche, le quali humilmente consacro in questo punto al merito autorevole di V. S. illustriss. e reverendiss. & accaderà che sotto la sua protezione goderanno quei vantaggi che bramano: così sperando ardisco di rassegnarmi di V. S. illustriss. e reverendiss. humiliss. devotiss. & obligatissimo servitore.

ANTONIO CAPODISTRIA.

Venetia, li 20 febraro 1686.

Bibliothèque nationale de Paris : H 2420.

605

Βιβλίον Ἱστορικόν, περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας, ἀρχόμενον ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῶν ἀκολουθῶν Σουλτάνων· συλλεχθὲν μὲν ἐκ διαφόρων ἀκριβῶν ἱστοριῶν, καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν μεταφρασθὲν παρὰ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Μονεμβασίας, κυρίου Δωροθέου. Νεωστὶ μετατυπωθὲν, ἀῤῥηθὲν καὶ πλουτισθὲν μ' ἐκτεταμένον Πίνακα. Ἐνετίησιν, 1686, παρὰ Νικολάω τῷ Σάρφω.

In-4°. Titre emprunté à André Papadopoulos-Vrétos, *Catalogue*, seconde partie, p. 40, n° 74.

606

Clearco in Negroponte. Drama per musica da rappresentarsi nel Teatro Zane a S. Moisè l'anno 1686. Dedicato all' Eccellenza di Madama Marescialla Baronessa di Platen d'Hannover. In Venetia, MDCLXXXVI. Appresso Francesco Nicolini.

In-12 de 1 feuillet pour le frontispice gravé et 72 pages, dont les trois dernières blanches.

Ce libretto, dont les paroles sont d'ANTOINE ARCOLÉOS et la musique de DOMINIQUE GABRIELI, est la réimpression de l'édition parue l'année précédente, et décrite ci-dessus, page 428, n° 598.

Emprunté à : Livio Niso Galvani, *I teatri musicali di Venezia nel secolo XVII (1637-1700)*, *memorie storiche e bibliografiche* (Milan, Ricordi, [1878], in-4°), page 62.

607

ORAZIONE *Detta in lode dell' Illustriss. & Eccell. Sig. Capitan General FRANCESCO MOROSINI* Cauialier, e Procurator di S. Marco *NELL' AQVISTO* Di Napoli di Romania, *DEDICATA All' Illustriss. & Eccellentiss. Sig. GIROLAMO ASCANIO GIVSTINIAN.* VENEZIA, M.DC.LXXXVI. Per Aluise Pauin. *CON LICENZA DE' SVPERIORI.*

In-12 de 67 pages. Vignette sur le titre. Rarissime. Ce Discours a pour auteur THOMAS CATANEO.

Biblioth. Saint Marc (à Venise) : 33403. Tome I. 1.

608

ORAZIONE *Detta nella Morte Dell' Illustriss. & Eccellentiss. Sig. Cau. LORENZO MOROSINI.* Dedicata *All' Illustriss. & Eccellentiss. Sig. CARLO RVZINI.* IN VENETIA, M.DC.LXXXVI. Per Aluise Pauin. *CON LICENZA DE' SVPERIORI.* All' Insegna della Ragione.

In-12 de XII et 54 pages. Vignette sur le titre. Rarissime. Ce Discours a pour auteur THOMAS CATANEO.

Biblioth. Saint Marc (à Venise) : 33403. Tome I. 2.

609

ORAZIONE *DETTA* Nel principio della Campagna.
M.DC.LXXXVI. DEDICATA *All' Illustriss. & Excellentiss.*
Sig. ALVISE GIVSTO. IN VENEZIA, M.DC.LXXXVI.
Per Aluise Pauin. *CON LICENZA DE' SVPERIORI.* All'
Insegna della Ragione.

In-12 de 55 pages. Vignette sur le titre. Rarissime. Ce Discours
a pour auteur THOMAS CATANEO.

Biblioth. Saint Marc (à Venise) : 33403. Tome I. 3.

610

Η ΘΕΙΑ ΓΡΑΦΗ

δηλαδή,

ΠΑΛΑΙΑΣ, ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΑΠΑΝΤΑ.

DIVINA SCRIPTURA

nempè

VETERIS AC NOVI TESTAMENTI OMNIA.

A viro doctissimo et linguarum peritissimo diligenter recognita, et multis
in locis emendata, variisque lectionibus ex diversorum Exemplarium
collatione decerptis, et ad Hebraicam veritatem in veteri
Testamento revocatis aucta et illustrata.

ΠΑΛΑΙ ΜΕΝ ΕΤΕΡΩΘΙ ΤΥΠΩΘΕΙΣΑ, ΚΑΙ ΝΥΝ ΠΡΩΤΟΝ ΕΚΔΩΘΕΙΣΑ
ΕΝΕΤΙΗΣΙ

Παρά Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ΑΧΠΖ'.

CON LICENZA DE' SVPERIORI, E PRIVILEGIO.

In-folio de 3 feuillets non chiffrés, 1098 pp. chiffrées et 1 f. dont
le recto est occupé par la marque de Nicolas Glykys et le verso est
blanc. Cette même marque figure également sur le titre qui est
imprimé en rouge et noir. Édition d'une excessive rareté. Commu-
nication de Gabriel Sophocle.

On lit en tête du volume cette épître dédicatoire :

Τῷ γαληνοτάτῳ, ἐνδοξοτάτῳ τε καὶ χριστιανικωτάτῳ ἡγεμόνι κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Σερβάνῳ Καντακουζηνῷ, βοϊδόδα πάσης Οὐγγροβλαχίας, Κραιόβης καὶ τῶν ἐξῆς, Νικόλαος ὁ Γλυκὺς εὐδαιμόνως διάγειν.

Τὰ καλὰ, πανευκλεέστατε ἡγεμῶν, καταμελούμενα γίνεται τε τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα καὶ λήθην ἀμπέχεται. Ὁ γὰρ χρόνος, ὁ τὰ τε ἄδηλα φύων (κατὰ τὴν τραγωδίαν) καὶ τὰ φανέντα κρυπτόμενος, οὐδὲν οὐδαμῆ πω ἀδιαλώθητον συντετήρηκεν, ἀλλὰ φύσιν ἔχει τὰ μὲν ἀμαυροῦν, τὰ δὲ παντάσῃ ἀφανεῖα καταθυθίζειν. Εἰ δὲ μὴ ἦν τι τὸ τὴν τοιαύτην ἀνακόπτον τοῦ χρόνου ῥοήν, πάλαι ἂν τὰ καλὰ ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο. Τοῦτο δὲ τί ἂν ἕτερον εἴη, ἢ ὁ τῶν παλαιουμένων ἐγκαινισμὸς τῷ τοῦ χρόνου ἀντικαθιστάμενος σθένει, καὶ οὐκ ἔων τὰ ἅπαξ γεγενημένα βραδίως διόλυσθαι, ἀλλ' ἐς τὸν ἅπαντα κατὰ διαδοχὴν διαμένειν αἰῶνα ἵνα τούτων οἷ τε πρόγονοι μετέχωσι, καὶ μὴ στερίσκωνται οἱ ἀπόγονοι; Τοῦτο κάγω, θεοδόξαστε καὶ ὑψηλότατε ἡγεμῶν, ἐγνωκῶς, ἠνιώμην μὲν οὐ μετρίως, οὐ μέντοι καὶ τινα τοῖς πράγμασιν ἡδυνάμην συνεισφέρειν ἐπικουρίαν, πολλῶν ἔντων τῶν ὀσημέραι γινομένων καὶ φθειρομένων. Δεῖν οὖν ᾤηθην, εἰ μήτοιγε πᾶσι, κἄν γοῦν τοῖς ἀναγκαιοτέροις, ὡς ἐφικτὸν, ἐπαρκέσαι. Καὶ δὴ τὴν θεῖαν ὄρων καὶ ἱερὰν τῷ ὄντι γραφὴν ἑλληνιστὶ τυπωθεῖσαν μὲν οὐχ ἅπαξ καὶ δις, ἀλλὰ καὶ πολλακίς καθ' ὃν δηλονότι χρόνον καὶ ἡ ἑλληνίς ἦνθει φωνή, καὶ παρὰ πολλοῖς τοῖς τε κατὰ τὴν ἔω καὶ τοῖς καθ' ἕσπερον ἠκμαζεν, νῦν δὲ ταύτης (φεῦ τῆς τύχης!) παρ' ὀλίγοις βραχείας ἀξιομένης τιμῆς, καὶ πάνυ ἀναριθμητῶν ἔντων τῶν γλιγομένων αὐτῆς, καταμελουμένην τε δυστυχῶς καὶ τύποις ἐτέροις μηδαμῶς ἀνακαινουμένην, ἀλλὰ κινδυνεύουσαν ὥστε κατὰ βραχὺ παλαιωθεῖσαν ἐλθεῖν (ὁ μὴ γένοιτο) εἰς παντελεῆ μὲν ἀφάνειαν οὐκ, εἰς ἐσχάτην μέντοιγε σπανιότητα καὶ μάλα, ὕπερ καὶ ἄλλαι φιλοσόφων τε καὶ θεολόγων πεπόνθασι βίβλοι, ἔνθεν τοι καὶ τὴν ἀρίστην πασῶν τῶν ἀνεκαθεν μέχρι τοῦδε τυπωθειῶν ἐκλεξάμενος, τύποις τοῖς ἐμοῖς ἀναεῶσαι ταύτην οὐκ ὤκνησα. Ἦν μὲν οὖν πάμπολλα τὰ ἀντιπίπτοντα πρὸς τουτοῖς μου τοῦγγεῖρημα, μάλιστα δὲ πάντων ἦ τε τῶν χρημάτων δαπάνη ὅτι πλείστης δεομένη ποσότητος καὶ ἡ τοῦ βίου ἀδηλόγητος· διετῆ

γάρ ἔδει σχεδὸν καταναλωθῆναι ἐπὶ ταύτῃ γε χρόνον, μήτοι ἀρξαμένω μοι τὸν πύργον οἰκοδομεῖν αἴφνης ἐπέλθη καὶ τὸ χρεῶν, καὶ καταλειφθεῖν τὸ ἔργον ἡμιτελές. Ἄλλὰ ταῦτα οὐδ' ὄλως κατενάρκησέ μου τὴν πρὸς τὸ καλὸν προθυμίαν· θεὸν δὲ τοῦ ἔργου συλλήπτορα ἐπικαλεσάμενος ἅμα τε ἠρξάμην, καὶ, τῇ τούτου συνάρσει, οὐκ ἐστερήθην τοῦ ποθουμένου. Χάρις οὖν τῷ θεῷ συνεπιλαμβανομένῳ τοῖς ἀγαθοῖς ἐγγειρήμασι. Ἐμὲ δὲ (εἰ χρὴ τάληθές εἰπεῖν) οὐχ οὕτως ἕτερον ἦν τὸ σφόδρα κινήσαν εἰς τοῦτο καὶ παροτρύναν, καίτοι πολλῶν ὄντων, ὡς ἔφημεν, ὡς τὸ μάλιστα ἐπὶ τῆς ὑμετέρας τουτί τοῦργον ἀπαρτισθῆναι θεοτιμῆτου ἡγεμονίας.

Ἐπὶ γάρ μυρίων [ὧν] ἀπήλαυσεν ἀγαθῶν οὐ μόνον Μυσία καὶ Παιονία, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα ἢ Ἑλλάς δι' αὐτῆς, ἔσπευσα πάσῃ θερμότητι προθέσει ἔν' ὅπως καὶ τούτου τὴν χάριν αὐτῇ σου τῇ θεοδοξάστῳ ἐκλαμπρότητι μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπιγράφηται ἀγαθῶν. Ἔδει δὲ τίνοι, μεγαλοπρεπέστατε ἡγεμῶν, ταύτην ἀνατεθῆναι τὴν βίβλον; οὐκ ἂν ἔγωγε φαίην ἐτέρῳ προσήκειν ἢ τῇ σῇ γαληνότητι, ἄτε δὴ μετόχῳ οὕσῃ καὶ κοινωνῷ τῶν αὐτῆς ἐν τοῖς μάλιστα.

Αὐτίκα καὶ γὰρ ἐπ' αὐτῆς τῆς πρώτης βαλβίδος τῶν θειογραφικῶν φημί λόγων γενεαλογίαν ὀρώμεν τῶν προπατόρων θαυμαστὴν τινα καὶ μυρίων ἀξίαν ἐπαίνων. Εἰ μέντοιγε πρὸς τὴν σὴν τις ἀτενίσσει γενεαλογίαν, πῶς οὐκ ἂν, τὰς ὄψεις καλύψας καὶ πτύξας τὰ χεῖλη, τὴν ἀρίστην σειρὰν ἐκπλαγῆσεται, φύτλην βασιλικὴν καὶ μυρίους ἄρα τοῖς κάλλεσι πάντη κεκοσμημένην, καὶ οὐδεὶς ἂν μοι γραφὴν ἐπενέγκοιτο ψεύδους. Ἰσασι γὰρ ἅπαντες τὴν τῶν περιβλέπτων Καντακουζηνῶν εὐγενεστάτην οἰκίαν ὅσοις βρῦει τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ πρώτοι καὶ ὕστατοι, καὶ περιάδεται μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν τῆς οἰκουμένης περάτων τὸ εὐαγές αὐτῆς καὶ πανθαύμαστον κλέος. Τί δὲ τὸ μετὰ ταῦτα; οὐχὶ κατακλυσμός; καὶ Νῶε σπέρματα τοῦ πάλαι γένους ἐν κιβωτῷ θείαις εἰσηγήσειεν εἰς τὸν μετέπειτα συντηρῶν χρόνον; τοῦτο δὴ τοῦτο κατὰ τῆ σῇ γαληνότητι ἄντικρυς θεωρεῖται, σωζομένων ἐν σοί, ὡς ἀρίστῳ τινὶ ἐκμαγεῖω, τοῦ πάλαι περιφανοῦς τῶν Ἑλλήνων γένους τῶν ἀπαρτρέπτων θεοειδῶν χαρακτήρων· καὶ, τῶν ἄλλων ἀμαυρωθέντων, τὸ σὸν περιφανές

γένος διακρίνει τε καὶ μενεῖ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα παντὸς ἀνώτερον κλύδωνος καὶ τῶν ἀντικειμένων προσβολῆς τε καὶ ἐπηρείας. Τὸν δὲ Ἄβραάμ πῶς παρελεύσομαι καὶ σὺν αὐτῷ τὴν τοῦ μακαρίτου θεοσεβεστάτου πατρός σου ἄβραμιαίαν τῷ ὄντι ψυχῆν; ὅστις δὴ (καθὼς ποτε καὶ ὁ Ἄβραάμ) ἤκουσε παρ' αὐτοῦ τοῦ τὰ πάντα κελῶς διιθύνοντος τῶν ὄλων θεοῦ τὸ « ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δεῖξω », καὶ δὴ τῷ θεῷ ἑαυτὸν πειθήνιον κελεύσματι παρασχών, καταλείπει μὲν τὴν μεγαλόπολιν, ἀρικνεῖται δὲ πρὸς αὐτὴν ἧς νῦν αὐτὸς ἄρχεις ἤπειρον, οὐκ ἐκτὸς θείας ὄντως προνοίας, καὶ τοῦτο ἴν' ἐξ ἐκείνου μένη δεσπότης καὶ τροφοδέτης καὶ κηδεμὼν ἄριστος ὁ τούτου μεγαλεπιφανέστατος υἱός, σὺ αὐτὸς, φημί, ὁ κύριος Ἰωάννης Σερβᾶνος Καντακουζηνὸς βεϊβόδας. Διὸ Μωσῆν τε καὶ Ἰησοῦν δικαίως ἄν σε καὶ ἐπιγνοίημεν καὶ καλοῖμεν, ὀδηγοῦντα καὶ διιθύνοντα οὐ λαὸν σκληροτράχηλον. οἷος ὁ Ἰουδαϊκός, χριστιανικὸν δὲ πρᾶν τε καὶ τῷ θεῷ πειθήνιον τοῦ κυρίου ζυγῷ, ἔθνος ἅγιον καὶ βασιλειον ἱεράτευμα. Τί δέ; οὐχ ὡς ὁ προφητάναξ Δαβὶδ ὑπέστης μὲν τὰ ἀνύποιστα παρὰ τῶν δυσμενῶς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀσυνέτως διακειμένων, ὑπ' αὐτῆς δὲ τῆς ἀνωθεν θείας βοήθης οὐ μόνον ἀσινῆς διετηρήθης, ἀλλὰ καὶ τῶν δικαίων ἐκράτησας, καὶ ἤρας ἔνειδος ἐξ υἱῶν Ἰσραήλ. Ὅθεν καὶ τῶν μεγίστων παρὰ θεοῦ δωρεῶν καὶ χαρίτων ἡξιώθης ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν μεταγόμενος. Τὸν δὲ Σολομῶντα ὅτι καὶ ἐμιμήσω ταῖς ἀρεταῖς, μαρτυρεῖ μὲν ἐν πρώτοις ἢ ὑπερπερισεύουσα ἐν τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἐκλαμπροτάτην ἀρχὴν δικαιοσύνη τε καὶ ἀλήθεια ὥστε καιρὸν εἶναι λέγειν τὸ τῆς γραφῆς « ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν », ὡς ποτὲ ἐν ἡμέραις Σολομῶντος. Ἄλλ' ἐκεῖνος τυχὸν ναὸν ἐδείματο κυρίῳ παντοκράτορι· σὲ δὲ παρέδραμε τοῦτο; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Νενίκηκας, θεοδόξαστε, κἂν τούτῳ τῷ μέρει τὸν Σολομῶντα καὶ ὑπερῆρας, ξυμφάντων πάντων καὶ μηδενὸς ἀντιλέγοντος. Ἔστηκε κηρυξ διαπρύσιος τῆς τοιαύτης ὑπεροχῆς ὁ περικαλλῆς εὐαγῆς τε καὶ θεῖος ναὸς τῆς πανυμνήτου Θεοτόκου τῷ τε Σεργίῳ καὶ Βάκχῳ, τοῖς σοῖς κηδεμόσι τε καὶ προαπισταῖς, ἐγγὺς Βουκουρεστίου, ἐκ βάρων δημιουργηθεὶς καὶ εἰς ἀκρόρειαν τέχνης ὑπεραρθεὶς, νεύσει μὲν καὶ συνάρσει θεοῦ, σοῦ δὲ δαπάνῃ βασιλικῇ

καὶ γενναία. Ἐὼ νῦν λέγειν τοὺς κατὰ διαφόρους κόμας καὶ χώρας ἱεροὺς καὶ θείους σηκοὺς, οὐκ ἔντας εὐαριθμήτους, οὐσπερ θείῳ ζήλω ἀνήγειρας, μηδενὸς ἄλλως φεισάμενος. Ἐπειδὴ δ' ἕκαστος οἷς ἤδεται, τούτοις καὶ τιμώμενος γάννυται, καθὰ φησι τὸ γνωμοδοτούμενον· διὰ τοῦτο καὶ γὰρ ἐβουλήθην τιμησαί σου τὴν μεγαλοπρέπειαν διὰ τοῦ παρόντος μου ἀναθήματος. Τοῦ δὲ σὲ ἤδεσθαι τῷ δωρήματι, σαφές γνώρισμα ἢ τῶν θείων γραφῶν διὰ σοῦ μεθερμηνεύσεις καὶ μετάφρασις ἀπὸ τῆς ἐλλάδος φωνῆς εἰς τὴν τῶν Μουσῶν καὶ Δακοπαιόνων διάλεκτον¹, τὸν σὸν πρὸς τὰς ἱεράς καὶ θειογραφικὰς βίβλους ἔρωτα καὶ θερμότερον πόθον ἀνάφανδον παριστάνουσα. Ὡστε καὶ τούτῳ καὶ αὐτὸν δὴ τὸν φιλάδελφον ὑπερῆρας Πτολεμαῖον, τὸν τῆς Αἰγύπτου κατάρξαντα. Ἐκεῖνος καὶ γὰρ τὴν θείαν μεθερμηνεύσας γραφὴν, ταύτην οὕτως ἐν τῇ οἰκείᾳ ἐναπέθετο βιβλιοθήκῃ· σὺ δὲ, πάνσοφε καὶ θεόστεπτε κεφαλή, ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις δωρεὰν τὰς βίβλους ἀφωσιώσω. Σοὶ τοιγαροῦν τῷ περιφανεστάτῳ ἡρωϊ, τῶν ἀπ' αἰῶνος ἡγεμόνων τῇ κορωνίδι, τὴν παροῦσαν ἀνατίθημι βίβλον, ΠΑΛΛΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ὀνομαζομένην. Διὸ, τρίς καὶ πολλάκις εὐδαίμων τε καὶ μακάριε, μὴ ἀπαξιώσεις, ἀντιβιῶν, δέξασθαι τουτί μου τὸ δῶρον, ἐς τὸν διακαῆ μερικόν, ὃν ἔχω πρὸς σέ, ἀπιδὼν αἰδήμονα πόθον, καὶ οὐκ ἐς τὴν τοῦ δῶρου κοινότητα.

Εὐδαίμωνων διαβιώσης, Ἑλλήνων καύχημα, Βυζαντίου δόξα, Καντακουζηνῶν εὐχος καὶ πάσης Μυσίας τὸ κράτος.

Οὐδέ τε καὶ μέγα χαίρει. Ἐνετίηθεν.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

611

PHILIPPI CYPRII, Magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanae ante hos qvadraginta annos Proto-notarii,

1. Allusion à la traduction de la Bible en roumain attribuée à NICOLAS SPATHAR et qui parut à Bucarest l'année suivante (1688). Émile Picot en a donné le titre et la description dans sa *Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spatar Milescu* (Paris, 1883, in-8°), pages 43-44.

CHRONICON ECCLESIAE GRÆCÆ; Qvod primus è Manuscripto Byzantino edidit, Latineqve vertit Nicolaus Blancardus, Juris ac Historiarum in famigeratissimâ Academiâ Franeqveranâ Professor. HENRICUS HILARIUS, Rect. ante ferale illud incendium, Scholæ Cellerfeldensis, recensuit; lapsus aliquot Philippi emendavit; Commentaria & Notas nomenclaturæ Patriarcharum, majoris lucis ergo, addidit; Historiamqve Patriarchicam a captâ ab infidelibus urbe, Crusii plerumqve vestigiis insistens, plenior paulo exhibuit, ut Lector harum rerum cupidus, quæ facies Ecclesiæ Christianæ hactenus sub jugo Turcico fuerit, ac etiamnum sit, eo facilius cognoscere queat &c. Accessit in fine APPENDIX, in quâ non minus grata quàm utilia in gratiam Lectoris in medium producentur, Historiæ Patriarchicæ inservientia, quæ in ipsâ rei tractatione commodè proferri haud potuere. Cui Appendici Notitia quoqve Episcopatum per Orientem, quæ Imp. Andronicum Palæologum Seniores autorem habet, est inserta. *LIPSIÆ, & FRANCO-FURTI*, Sumpt. JOH. CHRISTIAN. WOHLFART, 1687.

In-8° de 20 feuillets non chiffrés (y compris le portrait), 508 pages et 59 feuillets non chiffrés, dont les trois derniers, qui contiennent l'errata, manquent quelquefois. Titre rouge et noir.

Le premier feuillet de ce volume est occupé par une *Effigies Patriarchæ Constantinopol[itani]* gravée en taille-douce et signée : *Ienæ, Cröker sc.*

Henri Hilarius n'a pas donné le texte grec de la Chronique de PHILIPPE LE CYPRIOT, mais seulement la traduction latine, accompagnée de notes très copieuses. Cet ouvrage constitue une véritable mine de documents et de renseignements variés.

On trouve dans ce livre de curieux détails sur plusieurs Grecs qui visitèrent l'Allemagne dans la seconde moitié du dix-septième siècle :

ANASTASE COMNÈNE, higoumène du Mont-Sinaï (pages 486 et suiv.).

JOASAPH LOGOTHÈTE, moine de l'Athos (App. cahiers *d* et *e*).

JÉRÉMIE, prêtre de l'Asie-Mineure (App. cahier *e*).

DANIEL CASTRISIOS, moine de Patmos, originaire de Thessalonique (App. cahier *e*).

ATHANASE CRÉMONA, archimandrite du monastère des Ibères, au mont Athos (p. 495 et App. cah. *f*).

On y trouve également :

Une lettre grecque de JÉRÉMIE, prêtre de l'Asie-Mineure (voir ci-dessus), adressée à Jean Olearius et datée du 3 métagitnion (juillet) 1670 (App. cah. *e*).

Une lettre grecque du patriarche MÉTHODE (juin, 6e indict.), par laquelle il recommande DANIEL CASTRISIOS (App. cah. *e*).

Une lettre grecque d'ACAÏOS, higoumène du monastère des Ibères (App. cahier *f*).

Une lettre grecque du patriarche DENYS (mars, 11e indict.), par laquelle il recommande ATHANASE CRÉMONA (App. cah. *f*).

Une lettre grecque d'ATHANASE CRÉMONA à Jean Olearius, Leipzig, 17 octobre 1673 (App. cahier *f*).

Bibliothèque de Théodore Avramiotis (exempl. non rogné).

Bibliothèque d'Émile Legrand.

612

Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ, Νῦν πρῶτον Μετὰ τῆς προσθήκης τῶν Ὑποθέσεων διὰ Στίχων καθ' ἕκαστον Κεφάλαιον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐμμελῶς ἐκδοθεῖσά τε καὶ διορθωθεῖσα. Con Licenza de' Sup. e Privilegio. ΕΝΕΤΗ.ΣΙ, ἀρχιζ', παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

In-12 de 805 pages chiffrées et 3 pages non chiffrées. Marque de l'imprimeur sur le titre et à la fin du volume. Très rare. Communication de Gabriel Sophocle.

Bibliothèque nationale d'Athènes : Théol. 30.

613

ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΑΡΙΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΝ τὴν τῶν Εὐαγγελιστῶν διαδοχὴν πόθεν ἀρχονται καὶ ποῦ καταλήγουσιν. Ἔτι δὲ κανόνια λέ. ἐν

οἷς εὕρεσκαται τὸ εὐαγγέλιον τῶν κυριακῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ, ὁμοίως καὶ τὸ ἐωθινὸν καὶ ποῖος ἦχος ψάλλεται ἐν ἐκάστη κυριακῇ καὶ ἕτερα ἀναγκαῖα, περὶ τοῦ εὐρεῖν τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου πάσχα, καὶ πασχάλιον διηγετικὸν Συντεθὲν παρ' Ἐμμανουήλου τοῦ Γλυζωνίου. CON PRIVILEGIO. Ἐνετίησι, Παρὰ Νικολάω τῷ Σάρο (sic). ἀρχιζ'.

In-folio de 14 feuillets non chiffrés, divisés en 2 cahiers dont le premier de 8 feuillets et le second de 6. Signatures A-B. Titre encadré d'un bois. Impression rouge et noire. Au v° du titre, on trouve un avis de Nicolas Saros, daté de Venise, 1687.

L'exemplaire qui nous a servi pour faire cette description appartenait à feu H. Tross, libraire à Paris, n° 19, rue des Pyramides.

614

H ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. DIVINA MISSA
SANCTI PATRIS NOSTRI IOANNIS CHRYSOSTOMI.
VENETHIS, M.DC.LXXXVII. Apud Iulianos. *Superiorum
permissu, & Priuilegijs.*

In-4° de 3 feuillets non chiffrés (appartenant au premier cahier) et 41 feuillets chiffrés, divisés en six cahiers de 8 feuillets chacun, sauf le dernier qui n'en a que 4. Signatures A-F. Impression rouge et noire. Texte grec avec traduction latine. Édition rare, qui est la reproduction de celle donnée en 1528 par DÉMÉTRIUS ZÉNOΣ et MÉNANDRE NUCIUS. Voir notre *Bibliographie des XVe et XVIe siècles*, n° 80.

Dans la partie supérieure du titre, on trouve un petit bois représentant la Cène. Au r° du f. 3 non chiffré, il y a un bois représentant S. Jean Chrysostome et au dessous ces vers :

Ὁ χρυσοῦς οὗτος ἥλιος τῶν δογματῶν
ἀκτίνεσσ' ἀπλῶν ἠθικῶν διδαγματῶν
διασκεδάζει πᾶν φιλάργυρον νέφος,
καὶ φωταγωγεῖ πᾶσι τὴν σωτηρίαν.

Bibliothèque de l'École des langues orientales.

Bibliothèque de l'Imprimerie synodale de Moscou : n° 90. 4°.

615

Διδασκαλία Χριστιανική παρὰ τοῦ ἐν Θεολόγοις περιβοήτου
 Ἰακώβου Λεδέσμα ἱερέως ἐκ τῆς ἐταιρείας τοῦ Ἰησοῦ, μὲ
 Ἰταλικὴν μετάφρασιν. In Parigi. Apresso Pietr.
 Esclassan stampatore. 1687.

In-8°.

Titre emprunté à Papadopoulos-Vrétos, *Catalogue des livres imprimés en grec moderne ou en grec ancien par des Grecs depuis la chute de Constantinople jusqu'en 1821* (Athènes, 1845, in-4°), n° 77. Ne se trouve pas dans la seconde édition (Athènes, 1854-1857, in-8°).

616

OPTIMUM
 ORATOREM

Nisi Philosophum fieri neminem

ORATIO

Quam Primam habuit

IN ARCHILYCEO PATAVINO

NICOLAUS CALLIACHIVS

CRETENSIS.

Philos. Medic. ac Sac. Theol. Doctor.

Cum è Philosophiæ Extraordinariæ Prima Sede,

In Eloquentiæ Doctoris locum suffectus est.

ANNO M.DC.LXXXVII. IX. CALEND. MAI.

PATAVII, M.DC.LXXXVII.

Ex Typographia Seminarii.

SVPERIORVM PERMISSV.

In-4° de 24 pages (dont la dernière blanche). En tête de cet opuscule, il y a une épître dédicatoire ainsi intitulée : *Ampliss^{mo} ac præstantiss^{mo} senatori Laurentio Superantio Nicolaus Calliachius felicitatem*. Rarissime. Communication de feu Hippolyte Noiret, membre de l'École française de Rome.

Biblioth. S. Marc de Venise : *Miscell.* 210. n° 13.

617

DIVINAM
 VENETAE
 REIPUBLICÆ
 PRÆESSE FORTUNAM,
 SIVE
 EIDEM SERENISSIMÆ REIPUBLICÆ
 OB RECUPERATAM NUPER È BARBARIS RAPTORIBUS
 PELOPONNESUM
 GRATULATIO
 NICOLAI CALLIACHII
 CRETENSIS
 Philos. Medic. ac Sacr. Theol. D.
 INQUE ARCHILYCEO PATAVINO
 HUMANIORUM LITERARUM PROFESSORIS.
 PATAVII, M.DC.LXXXVII.
 Ex Typographia Seminarii. Opera Augustini Candiani.
 SUPERIORUM PERMISSU.

In-4° de 16 feuillets non chiffrés, dont le dernier blanc. En tête de cette plaquette, il y a une épître dédicatoire ainsi intitulée : *Illustriss^{mo} atque excellentiss^{mo} d. d. Hieronymo Gradonico, D. Marci procuratori eximio, Nicolaus Calliachius felicitatem*. Rarissime. Communication de feu Hippolyte Noiret, membre de l'École française de Rome.

Biblioth. S. Marc de Venise : *Miscell.* 184. n° 17.

618

ORAZIONE *Detta in lode dell' Illustriss. ed Eccell. Sig. GEROLAMO CORNARO KAV. e PROCVRATOR SOPRANVMERARIO DEDICATA All' Illustriss. ed Eccellentiss. Signor MICHEL FOSCARINI, Sauio Grande, ed Istoric della Sereniss. Repubblica di Venezia. VENEZIA,*

M.DC.LXXXVII. Per Aluise Pauin. *CON LICENZA DE' SUPERIORI.*

In-12 de 6 feuillets non chiffrés et 99 pages. Vignette sur le titre. Rarissime.

Ce discours a pour auteur THOMAS CATANEO.

Biblioth. Saint-Marc (à Venise) : 33403. Tome II. 1.

619

ΤΟ ΘΕΟΒΑΔΗΣΤΟΝ ΟΡΟΣ ΤΟΥ ΣΗΝΑ.

Τῶ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤῶ ΛΟΓΙΩΤΑΤῶ ΚΑΙ ΑΓΙΩΤΑΤῶ, ΙΜΩΝ ΑΥΘΕΝΤῆ ΚΑΙ ΔΕΣΠΟΤῆ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠῶ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΒΑΔΙΣΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΣΙΝΑ ΚΩ ΚΩ ΙΩΑΝΝΙΚΙΩ ΣΥΝ Τῆ ΑΓΙΑ ΑΥΤΟΥ ΣΥΝΑΞΗ Ο ΤΑΠΕΙΝΟΣ ΔΟΥΛΟΣ ΚΙΡΙΑΚΙΣ ΒΟΥΡΑΙΟΤΗΣ Ο ΣΙΝΑΙΤΗΣ ΜΕ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΠΡΟΣΚΥΝΑ, ΚΑΙ ΔΕΕΤΕ ΝΑ ΤΟ ΔΕΧΘῆ ΕΙΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΟΝΑΣΤΕΡΙΟΥ. 1688. ΟΚΤΟΒΡΙΟΥ 5. ΕΙΣ ΛΕΟΠΟΛΙ ΤΗΣ ΠΟΛΟΝΙΑΣ.

Gravure sur bois de format in-folio. Dans le bas, à droite, on trouve la signature du graveur ainsi conçue (autant que permet de s'en assurer une impression fort empâtée) :

Ἱεροδιάκονος Νικόδημος Ῥόκου ἀχπὴ γ' ὀκτωβρίου μηνὸς εἰς τὴν καθέδραν Λεοβσχόη ἡζωγράφη.

Reliée dans le *Parisinus* 265 du Supplément grec, dont elle constitue le feuillet 5. *Nota bene.* Toutes les fautes d'orthographe ci-dessus reproduites sont bien dans l'original.

620

ΘΕΟΤΟΚΑΡΙΟΝ ΩΡΑΙΟΤΑΤΟΝ ΚΑΙ ΧΑΡΜΟΣΥΝΟΝ, Τὸ πρὶν ἐπιμελῶς συγγραφέν ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου Ὁρους Βιβλίων παρ' Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητῆς. Καὶ τανῦν μετατυπωθὲν εἰς δόξαν αὐτῆς τῆς Ἀειπαρθένου Κόρης καὶ Θεομήτορος. Ἀναλώμασι μὲν

Νικολάου Σάρου, διορθώσει δὲ Νικοδήμου Ἱεροδικόνου Βαβατενοῦς τοῦ ἐκ Λεβαδείας. CON LICENZA DE' SVPERIORI. ENETIHSIN. Ἐπει ἀπὸ τῆς Θεογονίας, 1688. 4η κη.

In-4° de 2 feuillets non chiffrés et 187 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre et à la page 187.

Biblioth. de I. Pomialovsky, prof. à l'Univ. de Pétersbourg.

621

LETTRE A MONSIEUR DEMETRIUS AMMIRALLY,
DOCTEUR EN MEDECINE A CHIO. *SUR La Maladie Venerienne & les Antiveneriens*. MDCLXXXVIII.

In-8° de 53 pages chiffrées et 3 pages non chiffrées, dont l'antépénultième contient l'errata et les deux suivantes sont blanches. Le lieu d'impression n'est pas indiqué. Rarissime.

Cette lettre porte la date de Paris, 26 décembre 1687, et a pour auteur *Charles Thuillier*.

On y lit, pages 3-4 :

Il ne faut point espérer, Monsieur, de vous revoir en France, puisqu'enfin vous voilà engagé dans les liens du mariage. Heureuse est la belle Grecque qui vous possède et qui a seu faire naître dans votre cœur la plus agréable et la plus douce de toutes les passions. Je ne doute point que ceste aimable épouse, après vous avoir fait perdre le souvenir de Paris, ne vous engage à retourner à Constantinople, dans l'assurance qu'elle doit avoir que, par les grands emplois que votre merite vous procurera, sans doute, vous parviendrez bien-tost à la dignité d'un hequem-bachi du serrail. C'est dans ce poste que vous recevrez une ample recompense de tant de cures ou miracles que vous avez, comme un autre Hippocrate, fait dans toutes les isles de la Grece. Vous y trouverez le soulagement et le repos de vos peines et des travaux que vous avez soufferts, des périls que vous avez courus, dans tant de voyages que vous avez entrepris dès votre enfance, pour apprendre la médecine

et les langues, aussi bien que les coutumes des nations étrangères.

Et, page 36 :

Et vous, Monsieur, combien de maladies déplorées avez-vous guéry en Italie, en Grèce et dans plusieurs provinces de l'Asie, par le judicieux usage et la juste application que vous avez fait de diverses préparations de cet excellent remède que je vous ai communiquées icy à Paris.

Bibliothèque nationale de Paris : Te²³ 24.

622

GLOSSARIUM ad Scriptores MEDIÆ & INFIMÆ GRÆCITATIS, *IN QUO* GRÆCA VOCABULA NOVATÆ SIGNIFICATIONIS, aut usus rarioris, Barbara, Exotica, Ecclesiastica, Liturgica, Tactica, Nomica, Jatrix, Botanica, Chymica explicantur, eorum Notiones & Originationes reteguntur : *Complures avi mediï Ritus & Mores; Dignitates Ecclesiasticæ, Monasticæ, Palatinæ, Politicæ, & quamplurima alia observatione digna, & ad HISTORIAM BYZANTINAM præsertim spectantia, recensentur ac enucleantur.* E libris editis, ineditis, veteribusque monumentis. ACCEDIT Appendix ad Glossarium mediæ & infimæ Latinitatis, unà cùm brevi Etymologico Linguae Gallicæ ex utroque Glossario. *Auctore CAROLO DU FRESNE, Domino DU CANGE, Regi à Consiliis, & Franciæ apud Ambianos Questore.* TOMUS PRIMVS. LUGDUNI. Apud ANISSONIOS, JOAN. POSUEL, & CLAUD. RIGAUD. M.DC.LXXXVIII. *Cum Privilegio Regis Christianissimi.*

In-folio dont voici le détail :

4 feuillets non chiffrés contenant,

Le premier : Le faux-titre.

Le deuxième : Le frontispice gravé en taille-douce et signé :
P. Giffart Sculptor regius fecit.

Le troisième : Le titre ci-dessus où figure la marque d'Anisson et sa devise : *Anni son che fiorisce*. Cette marque est signée *Papillon f.*

Le quatrième (au recto) : *Syllabus et series totius operis*. (Au verso) *Virorum doctorum testimonia de utilitate glossariorum mediæ et infimæ græcitatís*.

Un extrait du Privilège accordé à Du Cange, le 7 septembre 1683, et transmis par lui à Anisson, le 20 septembre suivant.

Enfin cette mention :

Desiit prælum hujusce primæ editionis, die 23. Junii 1688.

xl pages, comprenant la préface (i à xviii) et la *Grammaire* de SIMON PORTIUS (xix à xl).

2 feuillets non chiffrés, contenant *Tabellæ seu imagines rerum quarundam ad rem præsertim liturgicam aut vestitariam græcicam spectantium, quarum vocabula in hoc glossario exponuntur*.

1278 colonnes, contenant la première partie du Glossaire proprement dit, soit les lettres A à H.

TOME SECOND.

Le libellé du titre du tome second est identique à celui du tome premier, sauf pour la tomaisn (TOMUS SECUNDUS) et pour la mention qui suit *Lugduni*, laquelle, dans le tome second, est ainsi conçue :

**Sumptibus ANISSONIORUM, JOANNIS POSUEL,
ET CLAUDII RIGAUD.**

Ce tome second est ainsi composé :

1 feuillet pour le titre.

Pages 1279 à 1280 et colonnes 1281 à 1794 pour la fin du Glossaire (lettres P à Ω).

214 colonnes pour les *Omissa et addenda in Glossario mediæ et infimæ græcitatís*.

Pages 1 à 2 et colonnes 3 à 22 : *Notæ sententiarum, mathematicæ, astronomicæ, chymicæ, iatricæ*.

Colonnes 23 à 70 : *Index auctorum græcorum*.

Colonnes 71 à 88 : *Index rerum*.

Colonnes 89 à 96 : *Index dignitatum ecclesiasticarum*.

Colonnes 97 à 102 : *Index botanicus*.

2 feuillets et colonnes 1 à 244 : *Appendix ad glossarium mediæ et infimæ latinitatís*.

Colonnes 245 à 250 : *Addenda ad dissertat. de inferioris ævi numismatibus.*

Colonnes 251 à 316 : *Etymologicon vocabulorum linguæ gallicæ, quorum origines pluribus reteguntur et illustrantur in utroque glossario, locis indicatis.*

Nota bene. On rencontre souvent des exemplaires incomplets du faux-titre ; et, dans les exemplaires reliés en un seul volume, on a parfois supprimé le titre du tome second.

Sur cet ouvrage, on consultera avec fruit la très intéressante étude de Henri Omont : *Le Glossaire grec de Du Cange, Lettres d'Anisson à Du Cange relatives à l'impression du Glossaire grec* (Tirage à part de la *Revue des Études grecques*, 1892), Paris, 1892, in-8° de 2 feuillets et 38 pages.

Du Cange a inséré dans son Glossaire (*passim*) un Recueil de proverbes formé par HERMODORUS RHEGIUS, jésuite grec (né à Zante, mais originaire de Chios). Il le mentionne en ces termes dans l'*Index auctorum*, col. 27 :

Hermodori Rhegii Adagia, hoc tit. *Adagia collecta a R. P. Hermodoro Rhegio.* Descripsit Adrianus Parviliarius soc. Jesu, et ad me olim misit.

623

Securitas præclari Ecclesiæ Regiminis in Alexandro Octavo Pontifice Maximo orta ex idea Purpurati Principis omnium aptissimi ad Sacerdotium Regale in Petro Card. Otthobono, et ex ipso sacri principatus exordio. Panegyricus fere instar synopsis Historiæ conformatus. Scriptus a Jo. Laurentio Lucchesino Lucensi è Societate Jesu, dictus ab ANDREA ARAUANDINO, NICOLAO CORTESIO, THEODORO PANGALO, alumnis Collegij Græcorum. Romæ, typis Nicolai Angeli Tinassij. M.DC.LXXXIX.

In-12 de 79 pages.

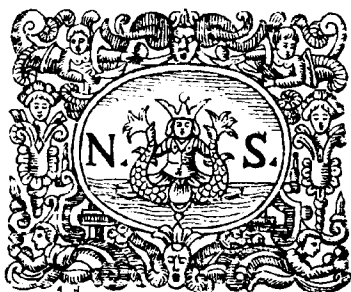
Communiqué par le R. P. Sommervogel, de la Compagnie de Jésus.

624

ΨΑΑΘΗΡΙΟΝ τῷ ΔΑΒΙΔ. Νεωστὶ μετατυπωθὲν καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διορθωθὲν. ΕΝΕΤΙΗ.ΣΙ. 1689. Παρὰ Νικολάω τῷ Σάρω. αχπθ'.

In-8° de 196 pages. Sur le titre, une xylographie représentant un roi sur son trône. La page 196 est occupée par la marque de Nicolas Saros reproduite ci-dessous.

Nous devons faire observer que les marques de Nicolas Saros ne sont pas toutes parfaitement identiques, mais présentent entre elles quelques différences. Nous avons choisi celle-ci à cause de la netteté de son tirage.

Bibliothèque de Théodore Avramiotis (Exemplaire revêtu d'une jolie reliure vénitienne en maroquin rouge estampé et datée de 1694).

625

ΕΞΑΨΑΛΜΟΣ Μετ' ἐλαθείας καὶ φόβου Θεοῦ ἀναγινωσκομενος.

A la fin, on lit cette souscription :

ΕΝΕΤΙΗ.ΣΙ. αχπθ'. Παρὰ Νικολάω τῷ Σάρω. 1689.

In-16 de 15 pages chiffrées et une seizième non chiffrée, laquelle contient la marque de Nicolas Saros et la souscription ci-dessus. En un seul cahier signé A. Il n'y a qu'un titre de départ. Impression rouge et noire.

Bibliothèque nationale de Paris : Inventaire, B 17294 (Relié à la suite de la *Synopsis* de 1684. Voir ci-dessus, page 423, n° 591). Seul exemplaire connu.

626

ΛΟΓΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ.

τῆς ἱερᾶς πολιτείας

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ, καὶ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
 ΚΥΡ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
 ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

Συγγραφεὶς παρὰ τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις
 λογιωτάτου Ἱεροκῆρυκος

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΤΟΥ ΚΑΚΑΒΕΛΑ.

Καὶ ἀφιερωθεὶς τῷ Παναγιωτάτῳ πρώτῳ

Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως

ΚΥΡΙΩ, ΚΥΡ ΔΙΟΝΥΣΙΩ

ΤΩ ΓΕΡΟΝΤΙ

ΠΑΡΑ ΗΛΙΟΥ ΜΗΝΥΑΤΟΥ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ

Νοταρίου τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Φιλαδελφείας

Δαπάνῃ, καὶ σπουδῇ τοῦ τιμιωτάτου κυρίου κὺρ Ἰσαάκ.

Ράλλη τοῦ Χαλέπλη καὶ Ἑρμηνευτοῦ τῆς Γάλη-

νοτάτης Ἀριστοκρατείας τῶν Ἑνετῶν.

ΕΝΕΤΙΗΣΙ, 1689.

Παρὰ Νικολάφ τῷ Σάρφ, ἀρχθ'.

In-4° de 27 pages. Marque de Nicolas Saros sur le titre. Le texte est encadré d'un filet. Excessivement rare.

Les pages 3 à 5 sont occupées par l'épître dédicatoire de l'éditeur du livre, ÉLIE MIGNATI (c'est ainsi que les documents italiens orthographient son nom).

Les pages 6 à 8 sont remplies par un Éloge du patriarche DENYS COMNÈNE, signé Élie Mignati, hiérodiaque.

La Vie du patriarche commence à la page 9. Il serait à souhaiter que l'on réimprimât cette rarissime plaquette.

Bibliothèque du prince Georges Maurocordato.

627

LA

ROSAVRA

Dramma per Musica

Da Rappresentarsi nel Teatro di

S. Angelo l'Anno 1689.

CONSACRATO

ALL' ALTEZZA SERENISSIMA

DI FRANCESCO II.

DVCA DI MODONA

REGGIO &c.

IN VENETIA, M.DC.LXXXIX.

Per il Nicolini.

CON LICENZA DE' SUPERIORI.

In-12 de 1 feuillet (pour le frontispice, non signé) et 72 pages dont les cinq dernières blanches. Rarissime.

L'épître dédicatoire est signée ANTONIO ARCOLEO.

Il est dit dans l'Avis au lecteur (page 6) que la musique de ce mélodrame est de Giacomo Antonio Perti et *le sceniche operazioni de signori Paolo e Tomaso fratelli Bezzi, conduttori del Teatro.*

Biblioth. nat. de Paris : Collect. Piot, Yth 51744.

Une seconde édition, que nous ne connaissons pas, vit le jour à Bologne, en 1693. Voir Mazzuchelli, *Gli scrittori d'Italia*, I, 972.

628

ΒΙΒΛΙΟΝ ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΝ ΝΕΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ ΕΚ ΤΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ Εἰς τὴν κοινὴν ἡμετέραν Διάλεκτον Μεταφρα-

σθὲν ΠΑΡΑ ΑΓΑΠΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ. Καὶ

νῦν μετατυπωθὲν δαπάνῃ μὲν Νικολάου Σάρου, διορθώσει δὲ Νικο-

δήμου Ἱεροδιακόνου Βαβατενοῦς τοῦ ἐκ Λεβαδείας. Con Licenza

de' Superiori, e Privilegio. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, 1689. Παρὰ Νικολάω

τῷ Σάρω. αχθ'.

In-4° de 4 feuillets non chiffrés, 542 pages et 1 feuillet non chiffré. Communication de Gabriel Sophocle.

Le feuillet non chiffré de la fin contient au recto la marque de Nicolas Saros, et au dessous :

ΕΝΕΤΙΗΣΙ. 1689. Παρὰ Νικολάω τῷ Σάρω. ἀρχθ'.

En tête du volume, on trouve un avertissement sans intérêt du hiéromoine Acakios.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

629

Beschreibung des gegenwärtigen Zustandes der Inseln SAMOS, NICARIA und PATHMOS, wie auch des Berges ATHOS In Griechischer Sprache beschrieben von JOSEPH GEORGIRENES, Ertz-Bischoff in Samos, anitzo in London wohnend, übersetzt durch einen, so mit dem Autore in London gar wohl bekannt gewesen. Gedruckt im Jahr 1689.

In-12 de 143 pages. Sans indication de lieu d'impression. Rarisime traduction de l'ouvrage décrit ci-dessus, page 342, n° 539.

Andronic Démétracopoulos (Προσθήκαι καὶ διορθώσεις, etc., p. 59) désigne Dresde comme lieu d'impression. Nous ignorons si l'exemplaire qu'il possédait portait une telle indication. Le Dr Schnorr von Carolsfeld, à qui nous devons la présente description, nous écrit que l'exemplaire de la bibliothèque royale de Dresde ne porte aucun nom de lieu.

Bibliothèque royale de Dresde : *Hist. Asiae*. 2246.

630

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΦΛΑΓΟΝΟΣ, Ψαλλομένη τῇ κς'. τοῦ Νοεμβρίου Μηγῆς, Ἐν ἣ τελείται ἡ Αὐτοῦ Μνήμη. Πρὶν μὲν Συνταθεῖσα παρὰ τοῦ Ποτῆ Ἐλλογιμωτάτου Κυρίου ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΡΙΚΗ. Καὶ Ἐκδοθεῖσα Σπουδῇ καὶ Δαπάνῃ Τοῦ Ποτῆ Εὐγενεσεστάτου Κυρίου Θεοδώρου Προσαλέντη. Νεωστὶ δὲ, δι' Ἐπιμελείας καὶ Ἀναλωμάτων

Τοῦ Νῦν Ἐκλαμπροτάτου Κυρίου ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΡΟΣΑ-
ΛΕΝΤΗ Τοῦ Αὐτοῦ Δισεγγόνου, χάριν Εὐλαβείας Μετατυπωθεῖσα.
ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, *αρχή*. Παρά Μιχαήλ Ἀγγέλω τῷ Βαρβωνίῳ.
CON LICENZA DE' SVPERIORI.

In-4° de 23 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Impression rouge et noire. Très rare. Communiqué par Gabriel Sophocle. La première édition de l'Office de saint Stylianos parut en 1626; elle est décrite dans le tome premier, page 203, n° 149.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

631

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ, ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΑΒΙΔ.

Ἐν ᾧ νεωστὶ προσετέθησαν καὶ αἱ ἐν ἐκάστῳ Ψαλμῷ Ἰποθέσεις.
ΕΝΕΤΙΗΣΙ. Παρά Νικολάῳ Γλυκεῖ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. *αρχή*.

In-16 de 592 pages chiffrées et 16 pages non chiffrées, dont les cinq dernières blanches. Sur le titre, une petite vignette représentant David. Communication de Gabriel Sophocle.

Bibliothèque nationale d'Athènes : Théologie, 223.

632

ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΤΟΝ
ΜΕΛΕΤΙΟΝ ΣΥΡΙΓΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΝ ΤΕ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΣΥΝΓΕΛΟΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,

Κατὰ τῶν καλθινικῶν κεφαλαίων, καὶ ἐρωτήσεων κυριλλου τοῦ
λουκάρως, Ἀντίρρησις. Καὶ ΔΟΣΙΘΕΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΝ
ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ καλθινικῆς
φρενοδλαβείας. Τυπωθέντα, διὰ δαπάνης τε, καὶ ἐπιτροπῆς, τοῦ πανεκ-
λαμπροτάτου, εὐσεβέστατου τε, καὶ γαληνοτάτου, αὐθέντου καὶ ἡγεμό-
νος πάσης οὐγκροδλαχίας, κυρίου, κυρίου, ἰωάννου Κωνσταντίνου
μπασαράμπα βοεβόδα. Ἐπιμελεῖται δὲ, καὶ διορθώσει, τοῦ λογιωτάτου

νοταρίου, τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κυρίου μιχαήλ μακρῆ τοῦ ἐξ ἰωαννίνων. Ἐν τῇ περιφύμῳ πόλει μπουκουρέστη τῆς Οὐγκροβλαχίας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ : αχμ' : Κατὰ Μῆνα Σεπτέμβριον.

In-folio de 9 feuillets non chiffrés, 162 feuillets chiffrés, 1 feuillet blanc et 93 pages, dont la dernière porte par erreur 92. Rarissime et recherché. La disposition du titre n'a été conservée que pour les quatre premières lignes.

La seconde partie de ce volume, laquelle comprend les 93 pages, a un titre particulier qui est ainsi conçu :

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΕΛΕΓΧΟΝ ΤΗΝ ΚΑΛΒΙΝΙΚΗΝ ΦΡΕ-
ΝΟΒΛΑΒΕΙΑΝ ΣΥΚΟΦΑΝΤΟΥΣΑΝ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ
ἀγίαν, καθολικὴν, καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, φρονεῖν ἐν τοῖς περὶ θεοῦ
καὶ τῶν θείων ὡς αὐτοὶ οὗτοι, οἱ καλοῦντο δηλονότι κακοφρονοῦσι,
προβάλλοντες εἰς, πίστιν δῆθεν τῶν λεγομένων αὐτοῖς, τὰ λεγόμενα
κυρίλλου τοῦ λουκάρεως κεφάλαια, συντεθὲν παρὰ δοσιθέου πατριάρχου,
τῆς ἀγίας πόλεως ἱερουσαλήμ, κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἐξακκοσιοστὸν ἐβδομη-
κοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς τοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν ἐνσάρκου ἐπιφανείας.

A la fin de cette seconde partie, on lit la souscription suivante :

Ἐτυπώθη, ἐν μπουκουρεστήῳ τῆς οὐγκροβλαχίας, (sic) ἀναλώμασι
μὲν, τοῦ πανεκλαμπροτάτου, εὐσεβεστάτου τε, καὶ μεγαλοπρεπεστάτου
αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης οὐγκροβλαχίας, (sic) κυρίου, κυρίου, ἰωάννου
κωνσταντίνου μπασαράμπα βοεβόδα. Παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου
πρώην χουσίου, κυρίου μητροφάνους. Ἐπιμελεῖα δὲ, καὶ διορθώσει, τοῦ
λογιωτάτου νοταρίου, τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, κυρίου μιχαήλ μακρῆ τοῦ
ἐξ ἰωαννίνων. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ : αχμ' : κατὰ μῆνα σεπτέμβριον.

Au verso du titre, il y a un bois des armes de Valachie et au dessous cette épigramme :

Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον, εὐσεβέστατον καὶ ὑψηλότατον
αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγκροβλαχίας κύριον
Ἰωάννην Κωνσταντῖνον Μπασαράμπα βοεβόδα.

Ἐξ Οὐγκροβλαχίης Κωνσταντῖνος μόνος οὗτος
οἶκας ὅς ταύτης νῦν διέπει μακάρως

φύτλης ἐκ πατέρος Μπασσαράμπων ὦν μεγακιδῶν,

Καντακουζηνῶν μητρόθεν ἡγεμόνων,

χαλκοτυπεῖ τόδ' ἔνειαρ ἐελδομένοισιν ἔρωτα

πνεύματος, ὅτι τελεῖ σύμβολον εὐσεβείης

ἐσθλοῦ θειοφίλου θ' Ἱερουσαλύμων (sic) πατριάρχου,

ἔνθεον οὗ σπουδῆ τοῦνομα Δουσίθεος.

Ναὶ μὲν ἐπιστάσις πόνος ἤδὲ μεληδῶν (vers boiteux!)

τοῦ γέγον' ἀτρεκέως, πᾶν δὲ φιλοψυχέως

Κωνσταντῖνος ἔδωκεν ἵος πόρον ὁ Μπραγκοβᾶνος,

ἀγλαίης ἄνθος καὶ χαρίτων τρέφιμος·

τοίου γὰρ νοὸς ἤδὲ χερὸς τοῦργον δέετ' ἐσθλῆς

Χριστοῦ ἐξ ἀγάπης σκιδναμένης ἄφενον.

Χρῦσανθος ἱερομόναχος καὶ

ἀρχιμανδρίτης τοῦ ἀγίου τάφου ὁ Νοταρᾶς.

Au recto du feuillet 2 :

Εἰς τὸν αὐτὸν ὑψηλότατον αὐθέντην καὶ

ἡγεμόνα.

Πανευκλεῆς κοίρανος Οὐγκορβλαχίης (sic),

ἐκ βασιλῆων εὐσεβῶν γένηα λαμπρὰ

προγούνων, Κωνσταντῖνος ὁ Μπασσαράμπας.

ἐν ἰδίαις δαπάναις χρησιμωτάτην

πέλουσαν τηγδί τυπογραφεῖ τὴν βίβλον.

Σπαντωνῆς ὁ δικαιοφύλαξ τῆς μεγάλης

ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλος τῶν ἐπιστημῶν

τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς.

Εἰς τὸν Συρίγον διδάσκαλον ὁ διαληφθεὶς

Χρῦσανθος.

Νῦν πλέον ἢ τὸ πάροιθεν ἀνώγθη δόγματα θεῖα

πνεῦμα θεοῦ Συρίγου πρὸς στόμα χρησιμοδέον.

ἐφθαλμοῦς δ' ἀνέρων φιλαλήθως οὗτος ἀνοίξεας,

εὐσεβείης δέλτον τήνδε λιπῶν ὁσίως.

Feuillets 2 verso à 4 recto :

Δοσίθεος, ἐλέω θεοῦ πατριάρχης τῆς μεγάλης καὶ ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, τῷ εὐσεβεστάτῳ, ἐκλαμπροτάτῳ, ἐνδοξοτάτῳ καὶ ὑψηλοτάτῳ αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι πάσης Οὐγκροβλαχίας κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Κωνσταντίνῳ Μπασαράμπκ βοεβόδα, τῷ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ καὶ περιποθήτῳ υἱῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀποστολικὴν εὐλογία καὶ τὸν ἐν Χριστῷ ἄσπασμόν.

Τὰ βιβλία καὶ τὰ συμβέβηκα τὰ ἐν ἀνθρώποις ἅπερ περιέχουσι συμφωνίας, νοουθεσίας καὶ ἐπαγγελίας, οὐκ ἂν ἦσαν ἀναγκαῖα, ἐὰν δὲν ἤθελε χρειασθῆ ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων. Ὄταν ἡγόρασεν ὁ Ἀβραάμ τὸ σπήλαιον τὸ διπλοῦν, ποῦ ἦτον ἐκεῖ ἐμολογία; Καὶ ὅταν ἐσυμφώνησεν ὁ πατριάρχης Ἰακῶβ περὶ εἰρήνης μετὰ τὸν πενθερόν του Λάβαν, βουνοὺς ἐκ λίθων γίνεταί μάρτυς· ὅθεν λέγει ἡ Γραφή, Γενέσεως κεφ. λά, καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν Λάβαν βουνοὺν μαρτυρίας. Ἰακῶβ δὲ ἐκάλεσεν αὐτὸν βουνοὺς μάρτυς. Ποῦ νόμοι; ποῦ κώδικες; ποῦ νεαραὶ; ποῦ χρυσόβουλλα; Δὲν ἦσαν ταῦτα τότε, ἀλλὰ ἡ πίστις ἐπολιτεύετο, ἡ καλοσύνη καὶ ἡ ἀπλότης· ὕστερα ὅμως ἐγινήκασι τὰ ἐναντία, ὅθεν εἰς τὸ ὄρος τεσσαράκοντα ἡμέρας τῷ Μωϋσῇ συλλαλήσας ὁ θεὸς πρῶτος τὰς πλάκας ἔγραψεν, οὐ λόγῳ παρέδωκε· προβλέπων γὰρ εἰς τίνα ἔλισθον ἔμελλεν ὁ ἄνθρωπος νὰ καταβῆ, μανθάνει τὸν Μωϋσέα, ἵνα καὶ αὐτὸς οὕτω ποιῆ εἰς διόρθωσιν τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὁ Μωϋσῆς, μαθητευθεὶς ταῦτα παρὰ θεοῦ, συνέγραψεν ἀπ' ἀρχῆς θείῳ πνεύματι τὴν Γένεσιν, τὴν Ἔξοδον καὶ τὰ λοιπὰ, καθότι εἶχεν ὁ ἄνθρωπος τὰ νομοθετηθέντα βραδύως ἐπιλανθάνεσθαι, καὶ ἦτον ζημία εἰς τὴν σωτηρίαν του. Καὶ ἐπειδὴ ταύτην τὴν τάξιν ἔδωκε καὶ ἐφύλαξεν ὁ θεὸς, πνέει τὸ πανάγιον πνεῦμα τὸ κατελθὼν ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν εἰς τὴν διάνοιαν τῶν πανευφήμων ἀποστόλων, καὶ ἐγράψασι τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, διὰ τὸ ἔχωμεν ἔγκαιρον ἀνάμνησιν τῶν βηθέντων καὶ ἐνεργηθέντων ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἰδιαζόντως αἷτια πάσης ἀληθείας, ἀνηκούσης εἰς γνῶσιν τελείαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· δι' ἧς κληρονόμοι γινόμεθα ζωῆς αἰωνίου· χωρὶς γὰρ τῆς τοιαύτης πίστεως, εὐαρεστῆσαι ἀδύνατον.

Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν, ὑπεναντίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ αἰεὶ εἶναι ἀνάγκη, ἐγένοντο ἐν μὲν τῷ πάλαι λαῷ ψευδοπροφήται· ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ εἰσέφρησαν ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξαν αἰρέσεις ἀπωλείας, τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρνούμενοι, καὶ πολλοὶ ἐξηκολούθησαν αὐτῶν ταῖς ἀπωλείαις· καὶ γε δι' αὐτοὺς ἡ ἑδὼς τῆς ἀληθείας παρὰ πολλῶν ἐβλαστημήθη· ὁ ἐκδικος ὅμως τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας θεός, διττὰ ὅπλα δικαιοσύνης ἀνέστησεν εἰς κατάλυσιν τῆς αἰρετικῆς ὁφρύος, τοὺς μὲν διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας δηλονότι νὰ ἀποσκορακίζωσι τὸ ψεῦδος μὲ ταῖς ἀγίαις σύνοδαις καὶ μὲ τὰ συγγράμματά των· τοὺς δὲ ἑρθεοδόξους ἀρχηγούς νὰ τὰ βεβαιώσῃ· ὅθεν οἱ εὐσεβέστατοι αὐτοκράτορες διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἤθροισαν τὰς ἀγίας συνόδους, ἵνα διορίσωσι περὶ τῶν ἀναρῶντων ἀμφισβητήσεων, ἐβεβαίωσαν δὲ τὰ διορισθέντα μὲ σάκραις, μὲ εἰδικτα, μὲ ἐπιστολάς, μὲ διαταγὰς καὶ μὲ ἄλλους ἀγῶνας. Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς, τὸ μίγμα τῶν αἰρέσεων, τὴν ἀσέβειαν λέγω τοῦ Καλοῦντου ἐθεάτρισε καὶ κατήσχυεν ὁ μακαρίτης Βασίλειος βεβόδας, σύνοδον ἄθροίσας εἰς Γιάσιον, καὶ ἐπιτρέψας τὸν μακαρίτην Μελέτιον Συρίγου ἵνα συγγράψῃ τὸ παρὸν βιβλίον εἰς παντελεῖα ἐξουδένωσιν αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἐχρειάσθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν νῦν ἡ ἐκδοσίς του διὰ ἀναγκαιᾶς αἰτίας, ἔμεινεν ἔργον τῆς σῆς ἐκλαμπρότητος καὶ νὰ τὸ φέρῃς εἰς φῶς βάνωντάς το εἰς τύπον, καὶ νὰ τὸ διαφεντεύσῃς, παρέχων αὐτὸ δωρεὰν τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ.

Ὅτι δὲ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἴδιον σὸν, οὐ μόνον διὰ τὴν ἄκραν ἑρθεοδοξίαν καὶ τὴν σύνοικον ἀρετὴν ἢ ἀνετράφης καὶ συζῆς, ἀγαλμὰ τι τῶν ἀρετῶν καὶ ἐκμαγεῖον ὑπάρχων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀθθεντικὸν καὶ βασιλειον αἷμα ὅπου ἔχεις προγονικὸν καὶ προπατορικὸν ἐκ τε πατρὸς καὶ μητρὸς. Τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ πατρὸς γένος σου ἀθθεντικὸν τε καὶ ἀρχαῖον, καθότι πρόγονος ὑμῶν ὁ αἰοιδίμος Μπασαράμπας βεβόδας ὁ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ περιβλεπτός καὶ πολλὰ ἀγαθὰ καὶ ὠφέλιμα ἐργασάμενος καὶ ἐν τῇ μητρὶ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τοῖς ὑπηκόοις τῆς αὐτοῦ ἡγεμονίας, καθὼς αἱ παρ' ὑμῖν ἱστορίαι φανερώνουσιν, καὶ ἄλλοι πολλοὶ αὐθένται μετ' ἐκείνον πανευλαδέστατοι, καὶ δὴ καὶ ὁ πρὸ ἐλίγων χρόνων περιφανῶς ἀθθεντεύσας Ματῆς βεβόδας, ὁ πολλὰ καὶ μεγάλα βοηθήσας τῷ

ἀγίῳ Τάφῳ, καὶ πλουσιοδότην χειρὶ ἐπαρκέσας πολλὰς ἐκκλησίας εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ ἄλλους τόπους, οὗ καὶ τὴν καθέδραν καὶ τὴν πρὸς θεὸν εὐλάβειαν ἐκκληρονόμησεν ἢ σὴ ὑψηλότης.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀπὸ μητρὸς σου γένος, βασιλικόν τε καὶ θεοσεβές· πέντε γὰρ αὐτοκράτορας εὐρίσκω προγόνους σοῦς : Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν, ὅστις ἐβασίλευσεν ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ἀπά, καὶ ἐγέννησε τὸν Κομνηνόν Ἰωάννην, ὃς εἶχε υἱὸν τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ, καὶ κόρην ἣν εἶχε σύζυγον ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης (ὡς ὁ Χωνειάτης φησὶν εἰς τὸν τρίτον τόμον τοῦ Χρονικοῦ του), ὁ πολλὰ καὶ μεγάλα στρατηγήματα κατορθωκῶς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ γυναικαδελφοῦ. Ἀπόγονος δὲ τούτου τοῦ Ἰωάννου ἐγένετο ὁ αὐτοκράτωρ Καντακουζηνὸς καὶ αὐτὸς Ἰωάννης· τούτου δὲ πάλιν υἱὸς καὶ αὐτοκράτωρ Ματθαῖος ὁ Καντακουζηνὸς (ὡς ἱστορεῖ αὐτὸς Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον τῶν ἱστοριῶν του, κεφαλαίῳ εἰκοστῷ ὀγδόῳ). Ἦσαν δὲ οἱ πέντε οὗτοι αὐτοκράτορες οὐ μόνον βασιλεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀρχιερεῖς, καθ' ὃν τρόπον ἡ ἐκκλησία ψάλλει περὶ τοῦ ἱσαποστόλου Κωνσταντίνου· καθότι μὲν Ἀλέξιος ἠγωνίσθη διαφόρως ὑπὲρ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· ἀ' : ὅτι Νεῖλον τὸν ψευδομόναχον, ὁποῦ ἔλεγεν ὅτι φύσει ἐθεώθη τὸ πρόσλημμα τοῦ σωτήρος, διὰ συνόδου ἀναθεμάτισε· β' : ὅτι τοὺς Παυλικιάνους, ὁποῦ Ἰωάννης ὁ Τζημισκῆς μετέφερεν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ κατήκισεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος αὐτὸς μόνος μετὰ τὰς διὰλεξαίς του, καὶ ἔτι ἔχων συνεργοὺς τὸν Φιλιππουπέλεως ἀρχιερέα, καὶ Εὐστράτιον, τὸν μητροπολίτην Νικαίας, μετήνεγκεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῆς αἰρέσεως εἰς τὴν εὐσέβειαν· γ' : Βασίλειον, τὸν ἀρχηγὸν τῆς αἰρέσεως τῶν Βογομίλων, κατέκαυσεν εἰς τὸ ἱποδρόμιον, καὶ τὴν αἵρεσιν του ἄρδην κατέστρεψε· δ' : ἐπρόσταξεν Εὐθύμιον τὸν Ζυγαβηνόν, καὶ συνέγραψε κατὰ πασῶν τῶν αἰρέσεων τὴν δογματικὴν πανοπλίαν, τὸ ὠραιότατον βιβλίον ὁποῦ νὰ εἶναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ε' : Ἰωάννην τὸν Φουρνῆ καὶ ἠγούμενον τοῦ Γάννου, καὶ Νικήταν Σεΐδην, τὸν ἐξ Ἰκονίου, ὥρισεν καὶ συνέγραψαν κατὰ τῆς καινοτομηθείσης προσθήκης εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως· καὶ δὴ καὶ αὐτὸς μόνος του διαλεχθεὶς μετὰ τὸν ἐπίσκοπον Μεδιολάνων διὰ τὴν προσθήκην, εἶχε τὰ νικητήρια καὶ τὰ

ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τρόπαια' ς' : συνεργήσας Γοδιφρέδω καὶ τοῖς δυτικοῖς ἀρχηγοῖς κατὰ τῶν ἐθνικῶν, οὐ μόνον ἠλευθέρωσεν ἀπὸ Βιθυνίας ἕως Ταύρου τοῦ ἔρους τὸ ὀρθόδοξον φύλον, ἀλλὰ καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης συστρατεύσας, καὶ χρήματα δοὺς ὑπὲρ τὸ μέτρον ἀπελύτρωσε Συρίαν, Φοινίκην, Παλαιστίνην καὶ αὐτὴν τὴν ἀγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ, συγκόψας τοὺς Σαρακηνούς· καὶ ἂν οἱ δυτικοὶ δὲν ἠθέλασιν ἀθετήσῃ τὰς μετὰ τοῦ Ἀλεξίου συνθήκας εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, δὲν ἠθέλασιν ἔλθῃ τὰ μελετημένα εἰς ἣν κατήλθον ὕστερον ἐσχάτην φθοράν, ἀλλ' ἔφθανον εἰς αὐξήσιν καὶ μεγάλην ἐπίδοσιν. Ὅσα δὲ ἐπιλοτιμήσατο περὶ ξενῶνας καὶ σχολεῖα, ὄρφανοτροφεῖα καὶ πτωχοτροφεῖα, δύσκολα εὐρίσκει τις τὸν αὐτῷ συγκρινόμενον. Ἰωάννης δὲ ὁ Κομνηνὸς αὐταρχήσας, οὐ μόνους τοὺς εἰς τὴν ἀνατολὴν Πέρσους, καὶ δὴ καὶ Σέρβους καὶ Οὐγκρους καὶ Ἱταλιώτας πολλακίς καὶ διαφόρως κατέστρεψεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Σκύθας ὡσεὶ ἄμμον τὴν παρὰ τὴν θάλασσαν στρατεύσαντας κατέφθειρε, σύμμαχον ἔχων τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, ὥσπερ ὁ Μωϋσῆς ποτὲ κατεπολέμησε τοὺς Ἀμαλικίτας μὲ τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸν τύπον· ὅθεν μετὰ τὴν νίκην θριαμβεύων εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων εἶχε μὲν τὴν θεομητρικὴν εἰκόνα ἐφ' ἄμαξαν καινὴν, ὡς ὁ Δάγ (lire Δαβίδ) ποτὲ τὴν κιβωτὸν· ἐκράτουν δὲ τὰ χαλινὰ τῶν ἵππων τῆς ἀμάξης οἱ μεγιστᾶνες, αὐτὸς δὲ ἐπροπορεύετο πεζὸς ἔμπροσθεν, βασιτάζων ἐπ' ὤμων τὸν τίμιον σταυρὸν, ἀνυμνῶν τὸν σωτῆρα Χριστὸν, ὡς Δάγ (lire Δαβίδ) κατωρχεῖτο ἐνώπιον τῆς κιβωτοῦ, ἀνθομολογούμενος τῷ θεῷ ἐπὶ τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ. Δορύκτητον δ' ἐποίησε καὶ τὴν Κιλικίαν καὶ Συρίαν, καὶ αὐτὸν τὸν Εὐφράτην διαπεράσας ἐβούλετο καταστρέψαι τὰ ἔθνη καὶ προσκυνησαι τὸν ἅγιον τοῦ κυρίου Τάφον. Καὶ ἦλθεν ἂν εἰς τέλος ἡ προθυμία, ἂν δὲν ἐγένετο ἐμπόδιον ὁ θάνατος ὅστις τοῦ ἐσυνέβη, τῆς τύχης τῶν Ῥωμαίων φιλοτιμουμένης εἰς τὰ ὀπίσω χωρεῖν. Ποῖος δ' εἰπεῖν δύναται τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τὰ τρόπαια κατὰ Σέρβων, Οὐγκρων, Ἱταλιωτῶν, Σικελῶν καὶ Ἀγαρηνῶν; ὅς καὶ περὶ τῆς ὁ πατήρ μου μελλῶν μου ἐστὶ φωνῆς σύνοδον ἀθροίσας, ὀρθοδόξως περὶ αὐτῆς διωρίσατο, καὶ τοὺς βλασφήμους καθεῖλε· β', τινὰς ὅπου ἐδλασφημοῦσαν εἰς τὸ ἀγιώτατον μυστήριον τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας διὰ συνόδου ἀναθεμάτισε,

καὶ συνοδικῶς ἀπέδειξεν ὅτι ἐν τῷ ἀγιωτάτῳ μυστηρίῳ ὁ αὐτὸς Χριστὸς ἐστὶν ὁ προσφέρων καὶ ὁ προσφερόμενος. Καὶ δὴ καὶ κατὰ πόλιν καὶ χώραν διδασκάλους ἀπέστειλε κηρύττειν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ὡς πάλαι ὁ βασιλεὺς Ἰωσίας πεποίηκε κηρύττων τὸ Δευτερονόμιον. Καὶ ἔχομεν εἰς τοῦτο μάρτυρα ἀξιόπιστον Νικέλαον, τὸν Μεθώνης ἐπίσκοπον, εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν κατὰ Σωτηρίχου Ἀντιρρητικῶν αὐτοῦ γ', Ἀνδρόνικον, τὸν μέγαν δρουγγάριον τῆς βίγλης, ἐπέτρεψε καὶ συνέγραψε κατὰ τῆς ἐν τῷ Συμβόλῳ προσθήκης. Περὶ δὲ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ τί χρὴ καὶ λέγειν; Ἐπειδὴ συνοδικῶς ἀνέτρεψε καὶ αὐτὸς τὰ κατὰ Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνον, καὶ Γρηγορᾶν, καὶ Ἰωάννην τὸν Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην β', συνέγραψεν εἴπερ τις ἄλλος κατὰ τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ γ', ἀνέτρεψε τὰ κεφάλαια Προχώρου τοῦ Δυσσεβοῦς, καὶ ἀπέδειξε διὰ τῶν ἀγίων πατέρων ὅτι ἄκτιστος ἦ τε θεία χάρις καὶ ἡ θεία ἐνέργεια. Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ θαυμαστὸς καὶ γενναῖος Ματθαῖος ὁ Καντακουζηνὸς ἄξια λείψανα ἀφῆκε τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς ὅστις δὲν εἶναι ἐπιφανῆς τόσον ἀπὸ τὸ γένος ὅσον διὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν παιδείαν ὅπου εἰς κάθε ἐλευθέριον τέχνην καὶ ἐπιστήμην εἶχε διότι εἰς τὴν πρώτην ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφάνη νικητὴς περιβόητος κατὰ καὶ ἄλλων πολλῶν, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν Περσῶν β' δὲ, γενόμενος καὶ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων, μὲ μεγάλην ἀγχίνοιαν καὶ ἀνδρείαν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐφόνησε μόνος του τρεῖς δυνατοὺς καὶ φοβερωτάτους ἐχθρούς του γ', ἀφ' οὗ καὶ τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας διεδέξατο παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἔγινεν ἄμετρος χαρὰ εἰς ὅλον τὸν λαὸν διὰ τὴν ἀρετὴν του δ', παρὰ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ἐκβληθεὶς ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν μεγαλειότητα, σὺν πολλῇ μεγαλοψυχίᾳ ὑπέμεινε πάντα τὰ μελετώμενα καθ' ἑκάστην κατ' αὐτοῦ χαλεπά καὶ ἐ, ἠσυχάσας εἰς ἓνα τόπον ἐλεύθερος ἀπὸ φροντίδας, διὰ ὑπακοὴν πατρικὴν ἀφῆκε περισσὰ σημεῖα τῆς ἀρετῆς καὶ μαθησεῶς του ἀνάμεσα εἰς τὰ ἑποῖα εἶναι ἡ θαυμαστὴ ἐρμηνεία ὅπου ἔχαμεν εἰς τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων καὶ εἰς τὴν Σοφίαν τοῦ Σολομῶντος, καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ, κάμνωντας μὲ τοῦτα περισσοτέραν ὠφέλειαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον παρὰ εἰς τὸν βασιλικὸν

θρόνον. Οἱ πέντε οὖν αὐτοκράτορες οὗτοι καὶ ὑμέτεροι πρόγονοι τοιαῦτα πεποιηκότες, οὐχὶ ἀρμολόγως εἴρηνται καὶ βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ὅθεν καὶ οἱ πέντε μακαρίζονται εἰς τὸ συνοδικὸν τῆς ὀρθοδοξίας μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς αὐτοκρατόρων. Οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς προπάτορες ὅλοι ἦσαν ὕπατοι καὶ στρατηγοὶ καὶ αὐθένται καὶ αὐθεντῶν σύμβουλοι, ὡς ἦν ὁ σὸς πάππος αἰδιμὸς Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς ὁ μέγας ποστέλνικος· οὗ τὸ κλέος σχεδὸν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διέδραμε. Ἀνακαλεῖται δὲ τὸ πατρικὸν ἀξίωμα ὁ μακαρίτης θεῖος Σερμπᾶνος βοεβόδας, καὶ ἐπισφραγίζεται τοῦτο ἡ θεία χάρις εἰς τὴν σὴν ἐκλαμπρότητα.

Ἐπεὶ οὖν φιλάρετος αὐτὸς καὶ εὐσεβέστατος καὶ πανευλαβὴς εἰς τὴν μητέρα σου τὴν ἐκκλησίαν, εἶτα καὶ τὸ σὸν γένος ἀρχικὸν καὶ αὐθεντικὸν καὶ μάλιστα ἀνάκτων καὶ αὐθεντῶν τοιοῦτων ὅπου ἐδήλωσεν ὁ λόγος, ἴδιον σὸν καὶ ὁ τύπος τοῦ παρόντος βιβλίου, ὅπου ἐλέγχει τὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος αἱρέσεις· ὅθεν δικαίως συγκατένευσας καὶ εἰς τὴν ἐμὴν ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ (ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐκκλησία) πρεσβείαν· ἵνα ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι συναριθμησῶν ἐν τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ, ἔχων τὸ καύχημα ἐν αὐτῇ μετὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὑπερμάχων τῆς καθολικῆς πίστεως αὐτοκρατόρων καὶ αὐθεντῶν, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι συγχορευοῖς ἐκεῖνοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν πρωτοτόκων τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, τῇ χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα αἰδιος εἰς αἰδίου αἰῶνας. Ἀμήν.

Ἐν ἔτει τῷ σωτηρίῳ αχμ', κατὰ μῆνα μάιον, ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως.

Feuillets 4 verso à 6 verso : Avertissement de Dosithée au lecteur.
Nous en reproduisons seulement la fin (ff. 5 v° à 6 v°) :

Εἰς δὲ τὸ ἀφλή ἔτος ἀνεφάνη καὶ ἄλλος τις Ἰωάννης ὀνόματι, νέθος υἱὸς τινὸς λατίνου ἱερέως, τοῦπίκλην Καλθίνος καὶ, παίρνωντας τὰ δόγματα τοῦ Λουτέρου, ἐσύστησεν αἵρεσιν, ἧτις μίγμα ἐστὶ πασῶν τῶν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος αἱρέσεων. Λοιπὸν ἐκάμασι καὶ ἄλλους μαθητὰς καὶ ἔσυραν διαφόρους καὶ μεγάλους τόπους τῆς δύσεως καὶ τῶν βορείων μερῶν εἰς τὴν γνώμην των. Ἀλλὰ δὲν τοὺς ἔσωσεν αὐτό· ἀμὴ ἠβουλήθησαν νὰ βίψουν τὸ φαρμάκι τους οἱ μαθηταὶ των καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν.

Καὶ δὴ καὶ ἀχλγ', πατριαρχέοντος Κυρίλλου τοῦ Λούκαρη εἰς

Κωνσταντινούπολιν, φαίνεται ἓνα βιβλιδάριον ἑξαφνα εἰς Κωνσταντινούπολιν, τυπωμένον εἰς τὴν παρά τὰς Ἑλληνας Γεννοῦσαν, περιέχον ἑλληνικὰ δεκαοκτὼ κεφάλαια καὶ τέσσαρας ἐρωτήσεις, εἰς ὄνομα τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου, πῶς τάχα νὰ ἦτον σύνθεσις τοῦ Κυρίλλου, καὶ νὰ λέγῃ ὅτι τούτη εἶναι ἡ πίστις τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἂν καλὰ καὶ αὐτὸ ἦτον ὅπου περιεῖχε τὴν καλθινικὴν αἵρεσιν. Περιεῖχε δὲ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν μίαν ἐπιστολὴν λατινικὴν, ὅπου ἐφάνερονε πῶς νὰ ἦτον ἡ τοιαύτη ἑκδοσις τοῦ Κυρίλλου. Τοῦτὸ τὸ βιβλίον ἔδωκεν εἰς τὸ κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλὴν σύγχυσιν καὶ πολλὴν λύπην· τὸ πρῶτον, ὅτι ὁ Κύριλλος ἔκαμε ἐν χρόνους πατριάρχης εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλους τόσους χρόνους πάπας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ποτὲ παρεκκλίνων τῆς εὐσεβείας δὲν ἐγνωρίσθη, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἐπ' ἄμβωνος ἐδίδασκεν ὀρθόδοξα, καὶ εἰς τὰς μάχας, ὅπου εἶχεν ὁ Θεοφάνης Ἱεροσολύμων μὲ τοὺς δυτικοὺς ὅπου ἐζητοῦσαν νὰ ἀποξενώσουν τοὺς ἁγίους τόπους ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους, ἦτον συνήγορος ἄκρος καὶ βοηθὸς τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ εἶτα νὰ τὸν ἠξεύρουσιν οἱ ὀρθόδοξοι τοιοῦτον καὶ νὰ ἀκούσουν νὰ δυσφημηθῆται τὸ περιφρημὸν τοῦ ὀνόμα, ἐταράττοντο· πάλιν βλέπωντας ὁ Κύριλλος νὰ ζῆ μετὰ τὴν φανέρωσιν τοῦ βιβλιδαρίου ἐξ ἐκείνων χρόνων καὶ νὰ μὴ γράψῃ τίποτα ἐναντίον τῶν κεφαλαίων, καὶ μὲ τὴν σιωπὴν τούτην νὰ δίδῃ ὑποψίαν εἰς τὸ κοινὸν, ἐλυποῦντο. Τέλος πάντων ὅμως, παρόντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τοῦ τε Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων ἐπὶ τοῦ ἐκ Βερροίας Κυρίλλου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ποιήσαντες σύνοδον ἀπεκήρυξαν αὐτόν. Ἀλλὰ τὸ κακὸν δὲν ἔπαυσεν ἕως ἐδῶ· ἐπειδὴ τινὲς ὅπου ἐπαγγέλλονται νὰ διαυθευθῶσιν μὲ τὴν σοφίαν τοὺς τὴν καθολικὴν πίστιν, καὶ εἶναι ὅμως τὸ ἔργον τοὺς τὸ ἀληθινὸν νὰ ἀγωνίζωνται καὶ νὰ στρατεύωνται μὲ τὴν καταργουμένην σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου κατὰ τῆς καθολικῆς πίστεως, πειράζοντες καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ ἐξωτερικὴν δυναστείαν τοὺς ὀρθοδόξους Ῥώσους εἰς τε τὴν Λεχίαν καὶ Λιτφάνιαν καὶ Ποδῶλιαν καὶ Οὐκραίαν νὰ κλίνουν εἰς νεωτερισμοὺς, εὕρισκον αἰτίαν εὐλογον τάχα ὅτι ὁ πατριάρχης τῶν ἦτον καλθίνος. Διὰ τοῦτο παροξυνόμενον τὸ πνεῦμα τοῦ δοῦκα τῆς Μολδοβλαχίας Βασιλείου βοεβόδα τοῦ Λούπκου-

λου (καταγομένου ἀπὸ τὸ Ἄλβανιτοχώριον ὅπου κεῖται εἰς τὴν Μυσίαν, ἦτοι εἰς τὴν περιτοῦναθα (sic), καὶ ἔχοντος τὸ ἀρχαιότερον αὐτοῦ γένος ἀπὸ τῆς Μακεδονίας) ὑπὸ τῆς θείας προνοίας, ἔγραψεν εἰς τὴν Λεχίαν, εἰς τὸ Κίαιβον, καὶ εἰς τὴν μεγάλην σύνοδον εἰς Κωνσταντινούπολιν· δὲν ἐλυπήθη ἔξοδα, ἀλλὰ διεσκόρπισε τὰ χρήματα ὑπὲρ Χριστοῦ πάμπολλα, καὶ συνεκρότησε τοπικὴν σύνοδον εἰς Γιάσι, ἐπὶ Παρθενίου γέροντος, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, παρόντων λεγάτων ἀπὸ τε Κωνσταντινουπόλεως καὶ Κιαίβου, καὶ αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτου Ῥωσίας Πέτρου Μογίλα τοῦ φιλοχρίστου καὶ τῶ ὄντι πανιερωτάτου· καὶ δὴ ἀναθεμάτισαν τὰ κεφάλαια τοῦτα καὶ τὸν συγγραφεὰ αὐτῶν. Καί, ὡς ἀν ἐδιαλύθη ἡ σύνοδος καὶ εἰρηνοποιήθη κατὰ τὸ παρὸν ἡ Ῥωσία, ὁ εἰρημένος Βασίλειος βοεβόδας, ἂν καλὰ καὶ ἔκαμε πολλαῖς ἐλεημοσύναις εἰς τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὰ μοναστήρια ὅπου εἶναι εἰς τὸν Ἄθωνα, καὶ εἶχε δώσει καὶ σαράντα δύο χιλιάδες φλωρία οὐγκρικά καὶ ἐξεχρέωσε τὸν ἅγιον Τάφον καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἔκαμεν, ὅμως τοῦ ἐφάνη καὶ τοῦτο διὰ πολὺ καὶ ἐπαραινίησε μαζί με τὸν παναγιώτατον καὶ πανευλαθέστατον πατριάρχην τῆς βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως Παρθένιον τὸν γέροντα, τὸν διαληφθέντα διδάσκαλον Μελέτιον τὸν ἐπινοήσαν τὴν παροῦσαν βίβλον. Ὑπακούσας δὲ ἐκεῖνος καὶ συγγράψας αὐτὴν, ἀνέτρεψε μὲν τὰ ἰὴ κεφάλαια καὶ τὰς τέσσαρας ἐρωτήσεις τοῦ Κυρίλλου· διέλυσε δὲ πᾶσαν καλθινικὴν κακομηχανίαν, καὶ ἐσύστησε τρόπῳ ἐγγχειριδίου πᾶν εὐσεβῆ (sic) καὶ ὀρθόδοξον δόγμα. Ἦν ὅμως τὸ βιβλίον ἄγνωστον καὶ οὐδενὶ φανερόν· ἀποβληθέντος γὰρ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βασιλείου βοεβόδα, μετέπεσον καὶ τὰ τοῦ Συρίγου εἰς ἀνωμαλίαν καὶ μάλιστα εἰς πτωχείαν τὴν σύνοικον τοῖς φοβουμένοις τὸν κύριον.

Ἰστέον δὲ ὅτι, περίπου δὲ τὸ ἀχό ἔτος τῆς σωτηρίας, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβις τοῦ βῆγγος τῆς Γαλλίας ἐζήτηι ἀπὸ ἀρχιερεῖς τινὰς καὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς πατριάρχας τὴν γνώμην τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἰς τὰ περὶ πίστεως ἔγγραφον, καὶ ἐδώκασι πολλοὶ καὶ δὴ καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερά σύνοδος· ὅτε καὶ ἡμεῖς Ἐγγχειριδίον τι ἐλεγχον τῆς καλθινικῆς φρενοβλαθείας ἐσχεδιάσαμεν, τὸ ὅποιον καὶ αὐτὸ ἐντυ-

χόντες εἴσεσθε τὴν αἰτίαν ὅπου ἐγύρευον τὰ τοιαῦτα συγγράμματα οἱ Κελτοί. Εἶτα ἐλθόντες ἐν ἔτει τῷ σωτηρίῳ αχπ' εἰς Βλαχομπογδανίαν, ἐδεήθησαν ἡμῖν οἱ εἰς τὴν Ἑρδελίαν ὀρθόδοξοι νὰ τοὺς δώσωμεν τίποτα συγγράμματα νὰ δύνωνται νὰ ἀποκρίνωνται τῶν Καλθίνων, ὅπου τοὺς ἐνοχλοῦσαν κατὰ πολλὰ, καὶ εὐρισκόμενοι εἰς λογισμὸν νὰ τοὺς βοηθήσωμεν, χάριτι Χριστοῦ, εὐρομεν τὴν παροῦσαν βίβλον τοῦ μακαρίτου Συρίγου ὅπου εἴπαμεν ἀνωτέρω, καὶ διελθόντες αὐτὴν πολλακίς, εὐρομεν ἱκανὴν εἰς πᾶσαν ἀπόκρισιν τῶν τοιούτων αἰρετικῶν· πρῶτον, ὅτι εἶναι ὀρθόδοξος καὶ ἐν πᾶσι σύμφωνος τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ· δεύτερον, ὅτι εἰς ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἀποκρίνεται, καὶ μὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον πᾶσαν αἰρετικὴν πρότασιν ἀναιρεῖ καὶ διαλύει ὡς ἀράχνης ἰστόν· τρίτον, ὅτι ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος συγγράψας αὐτὴν πρῶτον ἑλληνικὰ, τὴν ἔκαμεν ὕστερον εἰς κοινὴν γλῶσσαν, καὶ δύναται καθένας χριστιανὸς νὰ ἔχη ἀπ' αὐτὴν μεγάλην βοήθειαν· καὶ μάλιστα πολλοὶ τῶν ἐν Βλαχομπογδανίᾳ εὐγενῶν ἑλληνίζοντες τὰ πολλὰ εἰς τὴν γλῶσσαν, θέλουσι τὴν μεταφράση εὐκόλα εἰς γλῶσσαν βλάχικην, ὅπου νὰ γενῆ κοινὴ ὠφέλεια εἰς πᾶσαν τὴν ἐκκλησίαν· ἐσυνάψαμεν λοιπὸν αὐτὴν καὶ τὸ ἡμέτερον Ἑγγχειρίδιον εἰς ἓνα τόμον, καὶ θέλοντες νὰ τὰ βάλωμεν εἰς τὸν προγεγονότα παρ' ἡμῶν νέον τύπον, δὲν ἐδυνήθημεν καὶ ἀπὸ τὰς ἀκαταστασίας τοῦ καιροῦ καὶ ἀπὸ τὴν πτωχείαν μας.

Ἄλλ' ἐν τούτοις ὁ νυμφίος τῆς ἐκκλησίας, ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ υἱὸς, κηδόμενος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἠδρόκησε καὶ αὐθέντευσεν ὁ ἐκλαμπρότατος, εὐσεβέστατος καὶ ὑψηλότετος αὐθέντης πάσης Οὐγκροβλαχίας κύριος Ἰωάννης Κωνσταντῖνος Μπασαράμπας βοεβόδας, καὶ οἶα ὦν καὶ γένους χρυσοῦ καὶ ἀνατροφῆς εὐσεβοῦς καὶ πολιτείας ἐναρέτου, καὶ μάλιστα ζηλωτῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, εὐθύς ὅπου ἐμηνύσαμεν αὐτῷ, πρεσβεύσαντες ὑπὲρ Χριστοῦ, ἐδέξατο μετὰ χαρᾶς τὴν αἴτησιν, καὶ ὤρισε νὰ τυπωθῇ ἡ βίβλος μὲ ἐξοδα τῆς ἐκλαμπρότητός του, καὶ νὰ μοιρασθῇ εἰς τοὺς ὀρθοδόξους δωρεὰν ἐκ μέρους τῆς ὑψηλότητος αὐτοῦ. Ἀποδεχόμενοι οὖν τὴν βίβλον εὐχέσθε, δεόμενοι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ ὑγείας καὶ εἰρηνικῆς καταστάσεως καὶ σωτηρίας τοῦ ἐκλαμπροτάτου αὐθεντοῦ καὶ κοινοῦ εὐεργέτου. Ἀναγινώσχετε δὲ

αὐτὴν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ σοφίαν πνευματικὴν, ἴνα, ἔχοντες τὴν ὀρθόδοξον γνῶσιν τῆς καθολικῆς πίστεως ἀπαράτρωτον τύχητε τῆς αἰωνίου ζωῆς τῇ χάριτι τοῦ σωτήρος ἡμῶν θεοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην.

Ἐν ἔτει τῷ σωτηρίῳ αχκ', κατὰ μῆνα μάϊον, ἐν Ἀδριανουπόλει.

Feuillet 7 recto et verso.

Βίος Μελετίου τοῦ Συρίγου
συγγραφεὶς παρὰ Δοσιθέου πατριάρχου Ἱεροσολύμων.

Μελέτιος ἱερομόναχος ὁ Συρίγου τοῦ ἐν τῇ Κρήτῃ Χάνδακος ἦν γέννημα καὶ θρέμμα· ἐπαιδεύθη δὲ τὰ κοινὰ γράμματα καὶ τὴν κυκλοπαιδείαν παρὰ Μελετίῳ ἱερομονάχῳ τῷ Βλαστῷ. Εἶτα ἀπελθὼν εἰς Ἱταλίαν ἔμαθε τὴν μὲν λογικὴν παρὰ Θεοφιλοῦ τῷ Κορυθαλλεῖ· ῥητορικὴν δὲ, μαθηματικὴν καὶ τὰ φυσικὰ εἰς Πάντωβαν. Ἐπανερχόμενος δὲ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, γίνεται ἱερεὺς εἰς Κυθηραίαν, ἐπειδὴ ἐν τῇ Κρήτῃ οὐκ ἦν ἐπίσκοπος ὀρθόδοξος, ἐπικρατούντων τῶν Βενετικῶν. Διδάσκων δὲ ἐπ' ἐκκλησίας εἰς τὸν Χάνδακα τὸν λόγον τοῦ θεοῦ σοφῶς τε καὶ ὀρθοδόξως, ἐπεβουλεύετο παρὰ τινος ἄρχοντος, ὡς δῆθεν τὸ καλυμαύχιον αὐτοῦ μὴ ἐξαίρων ἐν ταῖς πρὸς ἐκεῖνον προσήρσει. Γέγονε δὲ καὶ ἡγούμενος εἰς μοναστήριον κείμενον εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς Πράξεσι φερομένους Καλοὺς Λιμένας, ἐν ᾧ ἀπελθὼν εἰς προσκύνησιν ὁ γενεράλης τῆς Κρήτης, ἐπέτρεψε τοῖς ἰδίῳι φράτορι λειτουργεῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ μοναστηρίου· ἀλλὰ, τοῦ ἀρχηγοῦ ἀποδημήσαντος τῆς μονῆς, ὁ Μελέτιος οὐκ ἀφήκεν ἱεουργήσιν τοὺς ὀρθοδόξους πρὶν ἢ ποιῆσαι ἁγιασμόν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ὅπερ τοῦ ἐπιβουλεύοντος αὐτῷ προρρηθέντος ἄρχοντος Κωνσταντίνου τοῦνομα ἀναγγελίαντος τῷ γενεράλῃ, καὶ ἀποφάσεως γενομένης θανατωθῆναι τὸν ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ, εἴδησιν λαθὼν ἐκεῖνος ἀποιδράσκει εἰς Ἀλεξάνδρειαν· ἀφ' ἧς, μηνύσαντος αὐτῷ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Κυριλλοῦ τοῦ Λουκάρεως, ἀνάγεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τὸ αχλ' ἔτος, καὶ ἔχων τὴν οἴκησιν αὐτοῦ ἐν τῇ Χρυσοπηγῇ ἐδίδασκεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἠθικοὺς καὶ θεολογικοὺς λόγους, καὶ γε καὶ σχολὴν ἀποκαταστήσας ἐδίδασκε γραμματικὴν καὶ ἐπιστήμας

τοὺς βουλομένους ἕως τοῦ ἀχλθ' ἔτους. Ἐπὶ δὲ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Παρθενίου τοῦ γέροντος, ἐπέμφθη εἰς Γιάσιον μετὰ τοῦ Νικαίας Πορφυρίου· καὶ συνεστήσαντο τὴν ἐκεῖσε μετὰ τῶν Ῥώσων τοπικὴν σύνοδον, ἐπιμελεῖα τοῦ ἀοιδίμου Βασιλείου βοεβόδα. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν ἔτει ἀχμδ', καὶ μὴ λέγων τὰ ἀρέσκοντα τῷ τότε Κωνσταντινουπόλεως Παρθενίῳ τῷ δευτέρῳ, ἀλλὰ τὰ δοκοῦντα τῇ ἀληθείᾳ, φυγαδεύεται εἰς Γιάσιον. Ἀναγκαίᾳ δ' αἰτία ἀναχθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ μάλιστα τῇ πρὸς τὸν Παναγιώτην, ἐρμημένα τοῦ Καίσαρος τὸν καὶ ἴδιον αὐτοῦ μαθητὴν, ἐλπίδι, καὶ κατανοήσας ἀμελικτον τοῦ πατριάρχου τὸν θυμὸν, ἀποδημεῖ εἰς Κιδν (sic) καὶ τὰς ἐκεῖσε κωμοπόλεις· καὶ, μετὰ τὴν ἐκεῖνου καθάρεισιν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀποβολὴν, ἀνάγεται αὐθις ἐπὶ Ἰωαννικίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατοικήσας εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ κατοικίαν εἰς τὴν Χρυσοπηγὴν. Πάλιν δὲ πατριαρχεύσαντος τοῦ Παρθενίου, ἀποδημεῖ εἰς Τρύγλιαν, κώμην νῆς Βιθυιακῆς Ἀπαμείας, ἕως τοῦ ἀχνά ἔτους. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Παρθενίου, προσκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰωαννικίου, καὶ κάθεται πάλιν εἰς τὴν Χρυσοπηγὴν. Εἶτα μετὰ δύο ἔτη μετώκησεν εἰς τὴν Ἐλπίδα εἰς τὸ Κοντοσκάλιον, ἕως ἀχξ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ συνέβη τότε ἡ πυρκαϊά, ἣν εἰς τὸ ἐνδέκατον βιβλίον τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων ἐσημειώσαμεν, μετέβη εἰς τὸν Γαλατᾶν εἰς τὸν Χριστὸν τῶν Μποστανίων, ἐνθα διατρίβων μετέστη τῶν τῆδε ἀχξδ' ἔτει τῷ σωτηρίῳ, ἀπριλίῳ ιξ', ἡμέρᾳ κυριακῇ, ἐτῶν ὧν ἐβδομήκοντα ὀκτώ. Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἐκόμισαν τινὲς εἰς Τρύγλιαν εἰς τὸ μοναστήριον τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ ἔθαψαν ἐκεῖ. Μαθηταὶ δὲ αὐτοῦ ἔτι δύο : Ἀρσένιος ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐγενῶν, κατ' ἔχνος τῷ ἴδιῳ διδασκάλῳ ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν ζωῇ πορευόμενος. καὶ Ἰωαννάκης Πορφυρίτης, ὁ χρηματίσας πρῶτος δραγουμᾶνος τῆς ἀλαμανικῆς βασιλείας εἰς τὴν ὑψηλοτάτην ὀτμανικὴν Θύραν, καὶ νῦν εἰσέτι ἐν τῷ βίῳ περιῶν καὶ ζῶν εἴπερ τις ἄλλος φρονήσει καὶ εὐσεβεῖα· διαπρέπει γὰρ ἐν πολιτικαῖς ἀρεταῖς προσφυῶς, καὶ ζηλωτῆς ἐστὶν ἄκρος τοῦ σωτηρίου καὶ προσκυνητοῦ φρονήματος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.

Συνέγραψε δὲ τὸ παρὸν βιβλίον κατὰ τῶν κεφαλαίων τοῦ Κυρίλλου

καὶ τῶν ἐρωτήσεων· καὶ εἰς τὰς κυριακὰς ὄλου τοῦ χρόνου ἑμιλίας· καὶ τόμους τρεῖς εἰς διάφορα ῥητὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς· καὶ μαρτύρια πολλῶν μαρτυρησάντων εἰς τοὺς κατ' ἐκείνον καιροὺς· καὶ δὴ καὶ τὴν Ὁρθόδοξον λεγομένην Ὁμολογίαν, ἣν συνέγραψαν μὲν Ῥῶσοι καὶ ὁ Κιαΐβου Πέτρος, οὗτος ἐδιόρθωσε προτροπῇ τῆς ἐν Γιασίῳ συνόδου. Μετέφρασε δὲ καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ὠριγένους τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς ἀπὸ τῆς λατινίδος εἰς τὴν ἑλληνίδα· καὶ τοῦ γε Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, Ῥωμαίων αὐτοκράτορος τὸ κατὰ τοῦ Ἐθνικοῦ, καὶ τὰ Ἰνστιτούτα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ τὴν Νομικὴν ἐπιτομὴν Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου τῶν βασιλέων ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς γλώττης μετένεγκεν εἰς πεζὴν φράσιν, προτροπῇ τοῦ Βασιλείου βοεβόδα.

Εἴ τις δὲ βούλεται καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ γνῶναι ὅποια τίς ἦν, συγκρίνας αὐτὴν μεθ' ὅτου ἂν βούλοιτο τῶν ἁγίων ἱεραρχῶν, ἴσῃν αὐτῇ[ν] καὶ εἰς οὐδὲν ἔλαττον γεγεννημένην εὐρήσει.

Les feuillets 8 et 9 contiennent les Tables.

Pages 24 à 28 de l'*Enchiridium* de Dosithée, on trouve le texte des Πρακτικὰ du Concile de Jassi contre Cyrille Lucar. Et pages 28-29, la lettre suivante, adressée à Basile le Loup :

Ἐπιστολὴ τῆς ἐν Γιασίῳ συνόδου τῷ ἐκλαμπροτάτῳ καὶ μεγαλοπρεπεστάτῳ δουκί, θεοσεβεστάτῳ αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι πάσης Μολδοβλαχίας, κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Βασιλείῳ βοεβόδα, σωτηρίαν παρὰ θεοῦ.

Σὸν ἦν ὡς ἀληθῶς, δοῦξ μεγαλοπρεπέστατε, τύποις ἐκδοῦναι καὶ τὰ συνοδικὰ ταυτὶ γράμματα. Ἐπειδὴ γάρ σοι τὸ σύνθημα δέδωκεν ὁ κύριος τοῦ εἶναι τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ πρόμαχον καὶ τῶν αἱρέσεων γενναῖον καταλύτην, σὲ μόνον ἐκ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἡγεμόνων ὡς εὐχρηστον αὐτῷ ἐκλεξάμενος, τίνι ἂν ἄλλῳ ἐπέκειτο τὰς κακοδοξίας στηλιτεῦσαι, εἰμὴ ἄρα τῇ σῇ θεοσεβεστάτῃ μεγαλονοίᾳ, ὅς ἰδὼν τὰς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ταραττομένης ἐπὶ τοῖς νεωστὶ ἀναφανέσι καλοῦνικοῖς κεφαλαίοις, διατεινομένοις ἡμετέροις εἶναι τῷ ἐπιγράφεσθαι ἀνατολικὴ ὁμολογία τῆς χριστιανικῆς πίστεως, οὐδοτιοῦν κατενάρκησας· ἀλλὰ, πάντα κάλων κινήσας, οὐκ ἀπέστης ἕως οὔ, μεταπεμφάμενος τοποτηρητὰς τοῦ

ἀγιωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ θρόνου τοῦ οἰκουμενικοῦ καὶ πάσης τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς συνόδου, καὶ ἀπὸ Ῥωσίας λεγάτους τῆς ἐκεῖθεν ἐκκλησίας, σὺν αὐτοῖς πάντα τὰ νεοθευμένα κατέρραξας δόγματα, δημοσίοις βίβλοις ἐγκρίνας τε καὶ κυρώσας τὰ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας γνήσια διδάγματα· καὶ νῦν πᾶσι τοῖς χριστιανῶν παισὶν ὀρθοδόξοις ἐκκαλύπτων τὸν ἐγκρυμμένον ἰὸν τοῖς κεφαλαίοις ἐκείνοις, κοινῶς προκεῖσθαι ἐθέσπισας ἣν ἔχει δόξαν περὶ αὐτὰ ἢ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία, ἐφ' ᾧ ἔχει πανταχῆ τὰ τοῦ κυρίου πρόβατα διαγινώσκειν ἐπίστων βρωμάτων ἀπέχεσθαι χρῆ καὶ ποίαις τισὶ νομαῖς ἀναμφιβόλως προσπελάζειν. Διὸ χάριτας τῷ θεῷ ἀποδιδόντες ἐπὶ τοῖς διὰ σοῦ παρ' αὐτοῦ οικονομισθεῖσιν ἡμῖν, ἐξ ὅλης ψυχῆς ἐκετεύομεν αὐτὸν τὴν παροῦσαν ζωὴν μακραίωνά τε καὶ εἰρηνικὴν σοὶ δωρῆσασθαι, τὸν τῆς ἡγεμονίας θρόνον μέχρι τέλους κοσμοῦντα ἐν τῇ αὐτοῦ χάριτι, ἐν τῇ μελλούσῃ ἐκ τῶν ἐπὶ γῆς τὰ οὐράνια μεταθέσθαι σε βασιλεία.

Οἱ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως λεγάτοι καὶ ἑξαρχοὶ πατριαρχικοί,
ὁ πρῶην Νικαίας Πορφύριος.

Μελέτιος Συρίγος ἱερομόναχος καὶ κῆρυξ τοῦ εὐαγγελίου
Καὶ ἀπὸ Ῥωσίας λεγάτοι,

Ἡσαΐας Τρόφιμος, ἡγούμενος τοῦ ἀγίου Νικολάου.

Ἰγνάτιος ὁ Ξενοβίκιος, ὁ τοῦ εὐαγγελίου κῆρυξ.

Ἰωσήφ Κοινωνοβίκιος, ἡγούμενος τῶν ἁγίων Θεοφανίων.

Bibliothèque Mazarine : n° 1380 B. Cet exemplaire, qui est bien conservé et revêtu de sa reliure originale, provient du Couvent des Jacobins de la rue Saint-Honoré, à Paris. Au bas du titre, on lit aussi cet ex-libris : ἐκ τῶν τοῦ Χρυσάνθου ἱερομονάχου. 1683 (sic).

ASSERTIONES EX VNIVERSA THEOLOGIA SVB FÆLI-
CISSIMIS AVSPICHS ILL^{mi} ET EXCELL^{mi} PRINCIPIS
D. ANTONII OTTHOBONI SS^{mi} D. N. ALEXANDRI VIII
EX GERMANO FRATRI NEPOTIS Generalis Pontificiorum
Armorum Ducis, D. Marci Procuratoris, Equitis Perpetui etc.

Publicè propugnandæ IN TEMPLO S. ATHANASII A SISSIMO PILLARINO CEPHALENIO Collegij Græcorum Alumno. Anno M.DC.XC. Mense (*en blanc*) Die (*en blanc*) ROMÆ, Typis Reuerendæ Cameræ Apostolicæ. 1690. *SVPERIORVM PERMISSV.*

In-folio de huit pages. Pièce d'une insigne rareté.

Le mois et le jour de la soutenance sont, comme on le voit, restés en blanc dans l'imprimé; mais nous apprenons par le *Catalogus Alumnorum* (1610-1734) du Collège grec que Sissimus Pillarinus *suscepit lauream in philosophia et theologia die 16 augusti 1690.*

Le R. P. Carlos Sommervogel, de la Compagnie de Jésus, à qui nous devons la copie du titre de cet opuscule, a bien voulu nous donner les détails complémentaires ci-après :

Pages 3-4 : Épître dédicatoire dénuée d'intérêt.

Page 5, en tête : *CONCLVSIONES THEOLOGICÆ.*

Page 8, le texte finit par par les mots *LAVS DEO.* Puis viennent les *imprimatur* de Stephanus Joseph Menattus et de Franciscus Maria Forlani.

Sur le titre de l'exemplaire qui a servi à faire la présente description, on lit la note suivante d'une écriture de l'époque : *Præsudarunt P. Alemanni et P. Alfaro, theologiæ professores in collegio Romano. Ita P. de Reux. Romæ, 11 martii 1690.*

Les *Assertiones* de Sissimus Pillarinus se trouvent à la bibliothèque universitaire de Louvain, dans un recueil factice in-4°, contenant des thèses de théologie ou de philosophie presque toutes soutenues à Louvain. Les *Assertiones* sont repliées par le bas, à cause du format plus petit des autres opuscules. Le volume n'est pas coté, parce que les pièces qu'il contient ne sont pas encore cataloguées; il porte ce titre sur le dos : *THESES PP. Soc. IESV. 1690-1692.* Il est à un étage supérieur de la bibliothèque, dans le rayon inférieur d'un compartiment ne renfermant que des recueils analogues de thèses.

Ἡ Θεία Λειτουργία ἐρμηνευμένα παρὰ τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γερμανοῦ, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν ἀναγκαίων τάξεων, ἀνηκουσῶν

τῷ ἱερεῖ. τυπωθεῖσα παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ.
Ἐνετίγησιν, ἔτει ἀπὸ τῆς ἀνσάρκου οἰκονομίας. αχλ'.

In-4°. Emprunté à André Papadopoulos-Vrétos, *Catalogue*, première partie, page 41, n° 118.

Cette édition est la réimpression de celle qui parut en 1639. Voir le tome premier de la présente Bibliographie, page 403, n° 284.

635

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ

Τῶν Παπιστῶν.

Συντεθὲν μὲν Παρὰ τοῦ Σοφωτάτου Ἱερομονάχου
Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου.
Νῦν δὲ τυπωθὲν, Διὰ Προστάγματος
Τοῦ εὐσεβεστάτου Ἐκλαμπροτάτου καὶ Γαληνοτάτου
Αὐθέντου καὶ Ἠγεμόνος πάσης Οὐγγροβλα-
χίας Κυρίου Κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου
Μπασαράμπα Βοεβόνδα τοῦ
Μπραγκοβάνου.
Ἐν τῇ Αὐθεντικῇ Τυπογραφίᾳ τῇ ἐν
Μπουκουρεστίῳ.
Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αχλ'· κατὰ μῆνα Ἰαννουάριον.
Ἐπὶ τῷ διαδίδοσθαι χάρισμα
τοῖς Ὀρθοδόξοις.

In-4° de six feuillets non chiffrés, dont le sixième blanc, et 200 pages. *Nota bene*. Il y a des exemplaires (notamment celui de la Bibliothèque du Parlement hellénique) où les quatre feuillets contenant la table et la préface sont reliés à la fin. Dans son *Status præsens Ecclesiae græcæ* ([Nüremberg], 1714, in-8°), page 81, Helladius écrit, en parlant de cet Enchiridium : *Hic liber inter eruditos in Europa albo corvo rarior est*. On peut ajouter qu'il est devenu tout aussi rare aujourd'hui dans l'Orient hellénique.

Au verso du titre, il y a un bois des armes de Valachie, avec cette épigramme au dessous :

Σταυροῦ κόραξ τρόπαιον ἐν ῥάμφει φέρει,
 ὄρηκ' ἐλαίας ὡς περιστερά πάλαι·
 ἀλλ' ἢ μὲν ἤγεν ἀμπλακημάτων κλύσιν,
 τῶν δυσσεβῶν οὗτος δὲ θραῦσιν δογμάτων·
 κείνη κιβωτοῦ, στέμμα δ' οὗτος Βλαχίης,
 μήνης μέσος μὲν ἡλίου τ' ἐφιζάνων
 ἀκτινοβλήτοις ὀρθοδοξίας κλάδοις,
 βάλλων παπισμὸν δ' ἐν κορύνῃ καὶ ξίφει.

Voici maintenant la préface ou avis au lecteur :

Τοῖς ἐντευξομένοις ὀρθοδόξοις χαιρεῖν.

Συνήθειαν ἔχουν ἐκεῖνοι ὁποῦ χωρίζονται τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας μετὰ σχίσματα ἢ αἵρεσες ἢ ἄλλα νεωτερίσματα νὰ διαστρέφουν ἢ τὰς ἀγίας γραφάς, καθὼς ἔκαμεν ὁ ποντικὸς Μαρκίων· ἢ τὰ ῥητὰ τῶν ἀγίων, ὡς πεποιήκειν ὁ Ἄντιοχείας Μακάριος ὁ μονοθελήτης· ἢ νὰ διαστρέφουν τὸν νοῦν καὶ τὰ ῥητὰ τῆς γραφῆς καὶ τῶν πατέρων, ὡς ὅλοι οἱ αἰρετικοί· οἱ δὲ Λατῖνοι καὶ τῆς γραφῆς καὶ τῶν πατέρων καὶ ἔτι τῶν ἀγίων συνόδων τὰ ῥητὰ διαστρέφουν, πότε παρεξηγῶντες, καὶ πότε κατακόπτοντές τα ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν των. Ὅταν δὲ μήτε μετὰ τὰς τοιαῦτες καταστροφὰς δύνωνται νὰ κατασκευάσουν τὰ νεωτερίσματά τους, σμίγουν τὴν καταργουμένην σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν σοφιστίαν, μετὰ τὴν θεολογίαν· φέρνουν μάρτυρας ἀδῆλους, προβάλλουν ἐπιστολάς ἀποκρύφους, ἐφευρίσκουν ὄνειρα καὶ ἀποκάλυψες γυναικῶν, προσφέρουν ἱστορίας μυθώδεις καὶ αἰρετικῶν συγγραφάς. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα προβάλλουν εἰς μαρτυρίαν, ὡς διὰ νὰ συστήσουν μεγάλα πράγματα· εἴτα βλέποντες πῶς μήτε μετὰ τὰ τοιαῦτα ὅλα δὲν κατορθώνουν τίποτα, ὑβρίζουν, κατηγοροῦν, ἀναθεματίζουν, βλασφημοῦν, καὶ ἄλλα ἀναιδῆ καὶ ἀπάνθρωπα πράττουσι καθ' ἡμῶν. Ἐτὶ εἰς τὰ ὡςθ' ἔτη ἀπὸ Χριστοῦ, εἰς τὴν κατὰ Φωτίου σύνοδον, οἱ περὶ Νικόλαον τὸν πάπαν, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντιτείνουσι εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἀγιωτάτου

Φωτίου, τὸν ἔλεγαν παράνομον, μάγον, φονέα, καὶ τέως ὅτι ὁ διάβολος τὸν ἐδίδαξε τὴν σοφίαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἦτον ὁ πάπας τῆς Ῥώμης Σιλβέστρος ὁ δεύτερος νεκρομάντις καὶ μὲ μάγεια ἔλαβε τὸ παπᾶτο, καὶ μάλιστα ὑπεσχέθη τῷ διαβόλῳ ὅτι νὰ εἶναι καὶ μετὰ θάνατον ἐδικός του, ὡς ἱστορεῖ ὁ Πλάτινας, λέγουσι τῷ ἁγίῳ Φωτίῳ ἐκεῖνα ὅπου ἦτον καὶ ἔκαμεν αὐτὸς ὁ Σιλβέστρος· καθὼς ἐκεῖνο ὅπου Ἰωάννης πάπας Ῥώμης ὁ ὄγδοος ἦτον γυναῖκα μαρτυρημένη ἀπὸ μυρίους ἱστορικούς ἔλληνας καὶ λατίνους, Λέων ὁ ἔννατος εἶπεν ὅτι ἐγένηκεν εἰς Βυζάντιον μία γυναῖκα πατριάρχης, πρᾶγμα καταγέλαστον καθότι καὶ ἀμάρτυρον καὶ ἀπὸ μόνον τὸν αἴτιον τοῦ σχίσματος Λέοντα εἰρημένον. Ἐτὶ ὅταν ἐπήρσαι Παλαιστίνην, Φοινίκην καὶ μέρος τῆς Συρίας, καὶ ὅταν ἐπήρην τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐκάμασι μυρία βάσανα καὶ διωγμούς καὶ ἀρπαγὰς εἰς τοὺς ὀρθοδόξους καὶ τοὺς ναοὺς τοῦ θεοῦ, οὓς μὲν κατέστρεφον, τινὰς δὲ καὶ ἐβεβήλουν, μὴ φειδόμενοι μήτε αὐτῶν τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ τῶν ἱερῶν καὶ ἀχράντων μυστηρίων. Ἐτὶ, ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἐπροξένησαν δημεύσεις, ἐξορίας, μαστιγώσεις, φυλακὰς ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν καὶ τέως θανάτους πολλῶν τῆς συγκλήτου ἀρχόντων· καὶ καθέξῃς ἔττι ἐκάμασι καὶ κάμνουσιν ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὡς μαρτυρεῖ τὰ γενόμενα εἰς Ῥωσίαν καὶ ἄλλους τόπους τῶν ὀρθοδόξων. Ἐτὶ Καρυοφύλλης ὁ Κρήσιος καὶ Ἀλλάτιος ὁ Χίος, ὅπου διὰ τὰ πλήθη τῶν βλασφημιῶν του κατέφαγε τὴν γλῶσσαν του καὶ οὕτως ἐξέψυξε· καὶ ἄλλοι ὅπου τυπώνουν μάλιστα εἰς Ῥώμην βιβλία καθ' ἡμῶν, βλασφημοῦσι τοὺς τε πατριάρχας καὶ τοὺς θεολόγους τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, λέγοντες Βαλαάμ τὸν Βαρλαάμ, παλαμίδα τὸν Παλαμᾶν, σαβουροκέφαλον τὸν Σεβήρον¹, καὶ κοινῶς ὅλους τοὺς λέγουσι σκότους ὀδηγούς, ἔφρις καὶ βασιλίσκους. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ Λατῖνοι καὶ λέγουσι καὶ γράφουσι, συγκρίνοντες ἡμᾶς μετὰ τῶν ἐθνικῶν καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων. Ὅταν δὲ τίς τῶν ἡμετέρων γράψῃ βουληθῆ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀπολογούμενος εἰς τὰς καθ' ἡμῶν βλασφημίας τῶν Λατίνων, λέγουσι τινές : μὴ εἰπῆς ἔττι, μὴ γράψῃς ἔττι, ὅτι προξενεῖται σκάνδαλον. Σὺν

1. Allusion à l'épigramme de Jean-Matthieu Caryophyllis, que nous avons reproduite dans le tome premier du présent ouvrage, page 240.

νά ἔλεγον : μισήν εἰπέ τήν ἀλήθειαν καί ὄχι σωστήν· οἱ Λατίνοι δὲ συκοφαντοῦν, καί ὑμεῖς κωφεύετε καί ἄφετε πρὸς τοὺς εἰρημένους νά μεγαλορρημονοῦσιν οἱ Λατίνοι, καί νά λέγουν οἱ Ῥωμαῖοι γράμματα δὲν ἤξεύρουν τί θέλουν νά εἰποῦν, καί ἄλλα τοιαῦτα νά λέγουν καυχώμενοι καί κατεπαιρόμενοι.

Ὅθεν καί τοῦτο τὸ βιβλιόδιον τοῦ μακαρίτου Μαξίμου, πολλοὶ ἤβουληθησαν νά τὸ ἐμποδίσουν νά μὴ τυπωθῆ, διότι λέγει γυμνήν καὶ καθαρὰν τήν ἀλήθειαν· ἴσχυσεν ὅμως ἡ ἀλήθεια, καὶ ἠὺδέκησεν ὁ κύριος καὶ τυποῦται εἰς ἀνάμνησιν μὲν τῶν σοφῶν, μάθησιν δὲ καὶ στηριγμὸν πάντων τῶν ὀρθοδόξων. Ὅθεν, ὧ τέκνα φωτόμορφα τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, λαμβάνοντες καὶ ἀναγινώσκοντές το, εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν συγγραψάντων καὶ τυπωσάντων καὶ διορθωσάντων αὐτὸ, ἵνα φαινόμενοι εὐχάριστοι εἰς τοὺς ἀγρυπνοῦντας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ὑμῶν, τύχοιτε τῆς μερίδος τῶν σφριζομένων ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἥτις μήτηρ πάντων ἡμῶν ἐστί.

αρχὴ, κατὰ μῆνα ἰανουαρίου.

Le titre d'entrée en matière est ainsi conçu (page 1) :

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ συντεθὲν Εἰς ΦΡΑΣΙΝ ΠΙΕΖΗΝ, ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ Ἱερομονάχου, Μαξίμου τοῦ πελοποννησίου, μαθητοῦ δὲ τοῦ αἰδίδιμου πάπα Ἀλεξανδρίας, Μελετίου τοῦ πηγᾶ, περὶ τῆς νεωτερισθείσης ἀρχῆς τοῦ πάπα, περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, περὶ ἀζύμων, περὶ μεταβολῆς, ἥτοι μετουσιώσεως τῶν μυστηρίων, περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς, περὶ ἀπολαύσεως τῶν δικαίων, τουτέστιν ἂν ἔλαβον τὴν ἐπαγγελίαν.

Bibliothèque du Parlement hellénique.

Bibliothèque du prince Georges Maurocordato.

LA GLORIA Posta in comune frà l'Uomo, e la Donna. *All' Eccellenza di MADAMA, La Procuratessa CONTARINA CONTARINI SORANZA* Nella elezione alla dignità di Pro-

curator di San Marco. *Dell' Illustriss. & Eccell. Sig.*
 SEBASTIANO SORANZO SUO CONSORTE. IN PADOUA.
 clō Ibc Xc. Appresso Francesco Brigonci. *Con licenza de'*
Superiori.

In-12 de 9¼ pages. Vignette sur le titre. Rarissime.
 Cet opuscle a pour auteur THOMAS CATANEO.

Biblioth. Saint-Marc (à Venise) : 33403. Tome I. 5.

637

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ
 ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΝΔΟΞΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
 Καὶ Μεγζλομάρτυρος
 ΙΩΑΝΝΟΥ
 ΤΟΥ ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΥ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ.
 Τυπωθεῖσα δαπάνῃ τοῦ τιμιωτάτου Κυρίου
 ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΠΑ.
 ΤΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΕΟΚΑΣΤΡΟΥ
 Καὶ παρ' αὐτοῦ τοῖς ἑμοπατρίοις, καὶ τοῖς λοιποῖς
 τοῖς μετ' εὐλαβείας ἐκεῖσε προσερχομέ-
 νοις ἐκδοθεῖσα.
 Con Licenza de' Superiori, & Privilegio.
 ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ρχλ'.

Παρὰ Ἰωάνν. Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ, καὶ τοῖς Ἀδελφοῖς.

In-4° de 51 pages. Marque de l'imprimeur sur le titre. Rarissime
 et précieuse édition de ce curieux Office de S. Jean Wladimir.

La page 4 est occupée par un très beau portrait à mi-corps de
 saint Jean Wladimir. Il est représenté avec la couronne sur la tête,
 drapé dans un manteau royal, tenant de la main droite une croix à
 double croisillon et portant avec la gauche une tête coupée et nimbée.
 Dans le haut de cette gravure, on lit :

Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ.

Et autour :

ΤΟ ΤΩΝ ΧΑΡΙΤΩΝ ΧΑΡΙΤΩΝΥΜΟΝ ΚΛΕΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΣΗΣ
ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ Ο ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ
ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΣ, Ο ΧΑΡΙΤΟΒΡΥΤΟΣ ΚΑΙ ΟΝΤΩΣ ΜΥΡΟΒΛΥ-
ΤΗΣ Ο ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ.

Ce portrait est signé : *Suòr Isabella Piccini scolpi.*

A la page 5 commence la préface suivante :

Τοῖς κατὰ τὴν πολιτείαν Νεοκάστρου καὶ τοῖς λοιποῖς
ἐντευξομένοις Ἰωάννης ὁ Παπᾶ τὸ χαίρειν ἐν κυρίῳ.

Ἄν καλὰ, ὦ φίλοι συμπατριῶται καὶ λοιποὶ θεοσεβεῖς φιλομάρτυρες, δὲν δύνομαι ὅσον εἶμαι ὀφειλέτης νὰ ἀποδώσω τὴν εὐχαριστίαν εἰς τὸν κοινὸν εὐεργέτην καὶ ἀντιλήπτορα τῆς ἡμετέρας πατρίδος καὶ πάντων τῶν μετὰ πόθου καὶ εὐλαθείας αὐτῷ προστρεχόντων, τὸν θαυματουργὸν λέγω καὶ χαριτώνυμον ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἐκ Βλαδιμήρου, χρεωστῶ δ' ὅμως, κατὰ τὸ δυνατὸν, νὰ δείξω ἐκείνην τὴν θερμὴν εὐλάβειαν ὅπου φυλάττω μέσα εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ψυχῆς μου, καὶ διὰ ὅλους μὲν τοὺς ἁγίους κοινῶς, ὡσάν ὅπου εἶναι προστάται καὶ ὑπέρμαχοι μὲ τὴν πρεσβείαν τοὺς ἔμπροσθεν τοῦ ὑψίστου θεοῦ, ἐξαιρέτως δὲ διὰ τὸν ἐν βασιλευσί τοῦτον ἀθλοφόρον, ὁ ὁποῖος ὄντας μία ψυχὴ καλλωπισμένη ἀπὸ χάριτας οὐρανίους, καὶ ἐνεργῶντας εἰς τὰς χεῖρας του μᾶλλον τὸ ἀήτητον ὄπλον τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ παρὰ τὸ σκῆπτρον τῆς ἐπιγείου δυναστείας, ἐπροαιρέθη καὶ ἐκουσίως νὰ χύσῃ τὸ αἷμα του διὰ τὸν σταυρωθέντα Χριστὸν, καὶ νὰ λάβῃ τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου· ὅθεν καὶ ὁ ἀθλοθέτης θεὸς τὸν ἐτίμησε καθὼς ἐν οὐρανοῖς τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐδῶ εἰς τὸν κόσμον ἐποῦτον μὲ τὰ ἄπειρα θαύματα, ὅπου ἀποτελοῦνται καὶ γίνονται εἰς ἐκείνους ὅπου προστρέξουσιν εἰς τὸν ναὸν του, καὶ ἐπικαλεσθῶν τὴν βοήθειάν του μετὰ πίστεως· τὰ ὅποια διὰ τὸ ἄπειρον πληθὺς τὰ σιωπῶ, καὶ ἀφίνω τοὺς θεραπευμένους νὰ τὰ κηρύττουν, ὡσάν ὅπου γίνονται ἀξιопιστότεροι μάρτυρες μὲ τὴν πράξιν παρὰ μὲ τὸν λόγον. Ἐγὼ τοῦτο μόνον δηλοποιῶ τοῖς πᾶσι καθὼς καὶ ὅλοι τὸ ἐξεύρουσι καὶ εἶναι φανερὸν πῶς ἐπειδὴ καὶ νὰ ἐξεύρω τὴν εὐλάβειαν καὶ τὸ σέβας ὅπου φέρουσιν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ εἰς αὐτὸν τὸν θαυματουργὸν ἅγιον Ἰωάννην

τὸν ἐκ Βλαδιμήρου, καὶ τὴν πολυάνθρωπον πανήγυριν, ὅπου γίνεται εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του, ἔστοντας καὶ νὰ συνάγωνται ὅλοι ἀπὸ τὰ περίξ ἐκεῖσε χωρὶα κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, νὰ πανηγυρίζουσι μὲ ὀλονύκτιον δέησιν, ἔγραψα πρὸς τε τὸν πανιερώτατον καὶ σφώτατον πρῶην μητροπολίτην τῆς κατὰ Κύπρον ἐπαρχίας Κιτιέων κύριον Κοσμᾶν, ἄνθρωπον διδάσκαλον καὶ ἐνάρετον, ὅπου ἐπιστατεῖ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου, καὶ τοὺς ἡμετέρους συμπατριώτας, παρακαλῶντας τοὺς νὰ μοῦ στείλουν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου μὲ τὸν βίον του, ὅπου εὑρίσκεται, διὰ νὰ τὸν βάλω εἰς τύπον, νὰ εἶναι εἰς χρῆσιν τῶν ψαλλόντων ἱερέων. Τὴν ὁποίαν πέμποντές την καὶ διορθῶνόντες την ἐδῶ εἰς τὰ ἐλλείποντα οἱ περὶ ταῦτα δεινοί, οὕτως τὴν ἔβαλα εἰς τὸν τύπον, καθὼς φαίνεται, δείχνωντας τὸ χρέος ὅπου ἔχω εἰς αὐτὸν τὸν θαυματουργὸν ἅγιον διὰ τὰ ἄπειρα θαύματα καὶ τὰς ἀμέτρους θεραπείας, ὅπου κάνει εἰς τὴν ἐμὴν πατρίδα· παρακαλῶντας πρῶτον μὲν τὸν πανιερώτατον κύριον Κοσμᾶν καὶ τοὺς ἐκεῖσε κατοικοῦντας πατέρας νὰ δεχθοῦσιν αὐτὰ τὰ βιβλία, ὅπου ἐτύπωσα καὶ τὰ πέμπω εἰς τὴν μονὴν αὐτήν. Καὶ μερικὰ μὲν νὰ τὰ κρατήσουν, διὰ νὰ εὑρίσκωνται νὰ ψάλουν τὴν ἀκολουθίαν κατ' ἔτος· ἄλλα δὲ πάλιν νὰ τὰ δώσουν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ κλίματος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ὁχριδας, ἣ καὶ ἄλλοῦ ὅπου κίμη χρειὰ εἰς πρόσωπα θεοσεβῆ, ὅπου νὰ ἔχουν πόθον καὶ εὐλάβειαν εἰς τὸν ἅγιον, διὰ νὰ κηρυχθῆ καὶ εἰς ἄλλους τόπους τὸ ὄνομα καὶ τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου ἐτούτου, καὶ τὸ περισσότερο νὰ δοξάζεται ὁ θεὸς θαυματουργῶντας ἐν τοῖς ἁγίοις πανταχοῦ· παρακαλῶντας προσέτι τοὺς αὐτοὺς πατέρας τῆς ἁγίας ταύτης μονῆς νὰ παρακαλοῦν τὸν θεὸν καὶ τὸν θαυματουργὸν ἅγιον Ἰωάννην νὰ πρεσβεύη εἰς αὐτὸν, διὰ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τῶν ἐμῶν γονέων. Δεχθῆτε λοιπὸν τὴν προθυμίαν ὅσοι ἀναγνώστετε τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ οἱ ἀναγινώσκοντες. Ἐρρωσθε.

A la p. 47, il y a une gravure représentant le corps de Jean Wladimir. Le saint, vêtu d'une robe longue et d'un manteau royal, est couché sur une sorte de lit funèbre; sa tête, couronnée et nimbee, repose sur un coussin. Cette gravure est suivie de Μεγαλυνάρια, qui ont pour auteur THÉODORE HADJI-PHILIPPIDIS d'Elbassan.

Enfin le volume se termine par une inscription reproduisant d'une

façon incorrecte le texte original gravé sur une plaque de marbre, placée au dessus de la porte méridionale de l'église du monastère de saint Jean Wladimir, situé à une heure au nord-ouest d'Elbassan. Plutôt que de donner ici la version fautive de l'imprimé, nous préférons donner le texte d'après le fac-similé qui en a été publié par Stavros Aristarchis dans l'annuaire du Syllogue littéraire hellénique de Constantinople, tome XIII (CP. 1880, in-4°), n° 25 de la seconde planche. Parmi les fautes dont fourmille cette inscription, il en est qui sont certainement dues à l'ignorance du rédacteur, d'autres proviennent de l'inadvertance du lapicide ; nous avons conservé les premières et corrigé les secondes par des additions placées entre crochets.

+ Χρῆ γινώσκ[ειν] ἔτι ὁ ναὸς οὕτως κατελύθη ἀπὸ σεισμοῦ παντε-
λῶς ἕως θεμελίου εἰς τὴν διακράτησιν καὶ ἐν ἡμέραις αὐθεντεύοντος
πάσης χώρας Ἀλβανοῦ πανυψυλώτατος πρῶτος Κάρλας ὁ Θεόπις
ἀνεψιὸς δὲ καὶ αἵματος βύγας τῆς Φραγγίας· αὐτὸς δὲ ἀνοικοδόμησεν
τὸν πάνσεπτον ναὸν τοῦτον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Β[λ]αδημήρου καὶ
ἀνίγειρεν αὐτῶ[ν] ἐκ βάθρου μέχρι τέλους ἐκ πίστεως δὲ καὶ ζεοῦσι
καρδία· ἀπὸ Χϋ γεννήσεως ἕως οἰκοδομήσεω[ς] τοῦ ναοῦ ἔτη ατπ', ἀπὸ
δὲ κτίσεως κόσμου εἰσὶν ἔτη στωι', αὐθεντεύοντος δὲ ἕως τότε κβ' ἔτους,
ἰνδικτιόν[ος] τῆς ε', ἡλίου κύκλ. α', σελήνης κύκλ. ια'. ἐκτίστη δὲ ὁ ναὸς
ἕρας δ', μέγιστως ὥσπερ (?) ὁ παλεὸς ναὸς.

Ajoutons que, sur les murs de la même église, on trouve également une inscription latine et une inscription serbe, rappelant l'une et l'autre que la reconstruction de l'édifice a eu lieu sous le règne de Carlo Thopia, prince d'Albanie. On en voit le fac-similé dans la planche ci-dessus mentionnée.

Dans l'inscription grecque, l'année du monde ne concorde pas avec celle de l'ère chrétienne ; mais, grâce à l'inscription latine qui donne 1382, on peut avec certitude corriger : ατπβ'. Les cycles solaire et lunaire sont également indiqués d'une façon erronée ; il faut lire pour le premier ε' (2) et pour le second ιβ' (12), au lieu de 1 et 11.

Bibliothèque du Musée britannique : 870. f. 12.

638

BRENNO

IN

EFESO

DRAMA PER MUSICA

Da rappresentarsi nel famoso Teatro

Vendramino di S. Salvatore.

L'Anno 1690.

CONSECRATO

A sua Eccellenza

IL SIGNOR PRINCIPE

D. ANTONIO

OTTOBONO

Nipote di Sua Santità,

Generale di Santa Chiesa.

Kau., e Procurator di S. Marco, &c.

IN VENETIA, M.DC.LXXXX.

Per il Nicolini.

Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio.

In-12 de 1 feuillet pour le frontispice (signé *I. Daudid*), 12 + 60 pages. Titre encadré. Livre de la plus insigne rareté.

L'épître dédicatoire est signée ANTONIO ARCOLEO, auteur du libretto.

La page 5 liminaire est occupée par l'avis suivant :

Amico lettore,

L'aggradimento col quale sin' ora m'hai favorito ne teatri più angusti mi fa pure sperare la continuazione delle tue grazie in questo famoso di San Salvatore. Io seguendo il mio costume ho scritto nella maniera che ho stimata più opportuna per meglio addatarmi al luoco e alle circostanze, senza troppo allontanarmi (per quanto ho saputo) dalla buona ordinatione e dalla regola, ma senza ancora affatto scostarmi dall' uso di queste scene. Si questa volta mi riuscirà d'haverti avezzato a

compatirmi, in altra occasione dove io possa ingegnarmi per far giocare il capriccio e spaziar l'idea, studierò forse maggiormente di sodisfarti. Intanto fa che ti si rendano tollerabili le mie presenti mancanze dalla sperimentata armonica abilità del signor Giacomo Antonio Perti (le di cui note l'anno innanti hai così gradito) e dalle dote voci de virtuosi rappresentanti. Concoreranno inoltre in gran parte a ricrearti l'animo e toglierti ogni noia, che recato t'havessero le mie imperfezioni, le sceniche operazioni del signor Carlo Ludovico del Basso, pittore di nota esperienza, e del signor Pietro Massilini, architetto ingegnossissimo. Io per me solo ti prego a non condannarmi, se, toltone il prototipo del vero nome historico, non mi sono servito che di nomi finti per intrecciare con più libertà e condurre il fine propostomi senza por troppo in vista con nausea l'historica alterazione. Veni, vedi, aggradisci, col credermi vero cristiano ne sensi poetici, e stà sano.

Bibliothèque nat. de Paris : Collection Piot, Yth 52266.

639

ORAZIONE DETTA IN LODE *Dell' Illustriss. ed Eccellentiss.*

Sig. SEBASTIANO FOSCARINI Kavaliere eletto Procurator di. S. MARCO. DEDICATA ALL' ECCELLENZA *Del Signor* DOMENICO PIZZAMANO. PADOVA, M.DC.XC. Appresso Gio : Francesco Brigonci. *Con Licenza de' Superiori.*

In-12 de 4 feuillets non chiffrés et 60 pages. Rarissime.

Ce Discours a pour auteur THOMAS CATANEO.

Biblioth. Saint-Marc (à Venise) : 33588. LXXII. 3.

INDEX ALPHABÉTIQUE

DU TOME DEUXIÈME

A

- ABBATIUS (HIÉROTHÉE). 44 à 46.
Abraham Ecchellensis. 77. 78. 408.
Acakios, moine du couvent des Ibères. 445. 457.
Acciaiuoli (Pierre). 225.
ACHÉLIS (Antoine). 398.
Achélis, famille crétoise. 396.
Acqua (Antonio dall'). 246. 291.
Adrien, arch. de Moscou. 216.
ÆGIDIUS A CESARO. 348.
AGAPIOS (dans le monde Athanase LANDOS). 35 à 37. 89. 185. 307. 351. 449. 456.
AGAPITOS (MICHEL). 153.
Agathémère. 223.
Agathon le Diacre. 233.
Agresta (Apollinaire). 340. 427.
Akindynos. 465.
Albrizzi (Orsino), imprimeur. 148. 150. 187. 198. 217. 261. 262.
Alecci (Sébastien d'). 134.
Alemanni (Le Père). 474.
ALEMANNI (NICOLAS). 63. 64. 71.
Alexandre de Tralles. 308.
Alexandre le Grand. 37. 53.
Alexandre III, pape. 17.
Alexandre VII, pape. 78. 90. 149. 197.
Alexandre VIII, pape. 453. 473.
Alexiovitz (Jean). 251.
Alexis (Le Père), custode des Capucins de CP. 205. 207.
Alfaro (Le Père). 474.
Alipuzza, famille corfiote. 293.
Allacci. Voir Allatius.
ALLATIUS (LÉON). 14. 21. 22. 23. 37. 39. 40. 49. 51. 55. 56. 61. 71. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 88. 90. 91. 94. 95. 111. 112. 120. 121. 123. 124. 125. 126. 133 à 135. 142 à 144. 154. 157. 158. 166. 186. 187. 197. 219. 220 à 237. 242. 307. 408. 477.
Allix (Pierre). 407.
Altavilla, famille corfiote. 293.
ALTAVILLA (Spiro). 294.
Altimura (Étienne d'), pseudonyme de Michel le Quien. 407. 408.
Alypius le Stylite (Saint). 201. 352.
Amaduzzi (Jean-Christophe). 56. 122.
AMMYRALLIOS (DÉMÉTRIUS). 450. 451.

- Anagnoste (Jean). 222.
 Anargyres (Les saints). 125.
 Anastase, patriarche d'Antioche. 232.
 Anaxandre de Milet. 223.
 André de Chios, martyr. 228.
 Anisson (Jean), imprimeur. 451. 452.
 Anne d'Autriche. 60.
 Antigonitès (Grégoire). 229.
Antiochos, famille corfiote. 293.
 Antoine, moine (dit *Mélissa*, du titre de son ouvrage). 360.
 Antonio (Carolus a S.) 236.
 Anyta, poétesse. 230.
 Apostolios (Michel). 227. 230.
 Arata (Jean-Baptiste). 163.
 ARAVANDINOS (ANDRÉ). 453.
 ARCOLÉOS (ANTOINE). 317. 428. 438. 456. 483.
 ARCUDIUS (Antoine). 341.
Arcudius, famille corfiote.
 ARCUDIUS (FRANÇOIS). 297. 299.
 ARCUDIUS (PIERRE). 143.
 Archélaüs, philosophe. 234.
Argyropoulos, famille corfiote. 293.
 Argyropoulos (Jean). 55.
 Argyropoulos (Joasaph), métrop. de Thessalonique. 173.
Argyros, famille corfiote. 293.
 Aristarchis (Stavros). 482.
 Aristote. 24. 233. 332.
 Arnauld (Antoine). 204.
 Arnold (Christophe). 144.
 Arsène, archevêque de Corfou. 229.
 ARSÈNE, hiéromoine, élève de Mélétiüs Syrigos. 471.
 Arsène (Saint). 229. 302. 303.
 Asimina, fille de Georges Calocharétis et femme de Stemmatello Ier Bulgaris. 256.
Asimopoulos, famille corfiote. 293.
 ASPRAS (Macaire). 140.
 ATHANASE LE RHÉTEUR, 82. 83 à 87. 97. 144. 145.
 Athanase (Saint). 20. 111. 112. 115. 474.
 Aubert (Jean). 222.
 Auguste, duc de Brunswick-Lunebourg. 136.
 Augustin (Saint). 121. 266. 300.
 Autolycus. 360.
 Avantius (Carolus). 236.
 AVIANI (JEAN D'). 364.
 Avila (Jean d'). 268.
 Avila (Joseph-Marie). 167.
Avlonitis, famille corfiote. 293.
 AVLONITIS (Georges). 373.
 Avramiotis (Théodore). 87. 108. 112. 119. 188. 295. 326. 365. 426. 445. 454.
Avramis, famille corfiote. 293.

B

- Baba (Gabriel). 295.
 Bacchus (Saint). 425. 426. 442.
Bacco, famille corfiote. 293.
 Baigne (Mgr de), archevêque d'Athènes. 19.
 BALAOURAS (Jean). 262.
 Baldrati (César). 91.
 BALDRATI (Jacques, en religion Alexandre). 90. 91.
Baliarin, famille corfiote. 293.

- Bambati*, famille corfiote. 293.
BARBARIGO (Marc-Antoine),
 archevêque de Corfou. 400.
 Barbaro (Antonio). 359.
 Barbe (Sainte). 229.
 Barberini (Antoine). 7.
 Barberini (François). 8. 71.
 Barberini (Lucrèce). 77,
 Barbon (Michel-Ange), imprimeur. 386. 400. 412. 429 (sa
 marque parlante). 458.
 Barbone (Le docteur). 410.
 Bardus (Hieronymus). 236.
 Barlaam, moine calabrais. 233.
 465. 477.
Barocci, famille crétoise. 396.
 Baronius (César). 234. 255.
 Barthélemy (Saint), fondateur de
 Grotta-Ferrata. 341.
 Bartolucci (Jules). 167.
 Basarab (Constantin). 458. 459.
 469. 475.
 Basarab (Serban). 277.
 Basile, évêque de Séleucie. 228.
 Basile le Loup. 467. 468. 471.
 472.
 Basile le Macédonien. 222.
 Basile (Saint). 1. 2. 20. 250.
 339 à 341. 417. 427.
Bassan, famille corfiote. 293.
 Basso (Antoine). 154.
 Basso (Carlo Ludovico del). 484.
 Basta (Georges). 278. 279. 280.
 Battista (Joseph). 169.
 Beccus. Voir Veccus.
 Becket (Thomas), archevêque de
 Cantorbéry. 17.
Bellanda, famille corfiote. 293.
 Belli (Catherine). 184.
 Bénardos (Thomas). 390.
 Benessa (Pierre). 156. 159. 183.
Benevitis, famille corfiote. 293.
 BÉNIZÉLOS (Ange). 389.
 Bénizélos (Jean). 387. 389. 390.
 Berettinus (Petrus). 242.
Bergadi, famille crétoise. 396.
 BERNARDIS (ARGYROS). 364.
 Bernardo (Antonio). 358.
 BERTOLDO (*Les Fourberies de*).
 417.
 Bessarion (Le cardinal). 225.
 230.
 Bezzi (Paul et Thomas). 456.
 Bianchi (Lucie de'). 91.
 Biscia (Lelio). 223.
 Blachus. Voir Vlachos.
 Blageart (Claude). 194.
 Blemmida (Nicéphore). 55. 223.
 228. 233. 235.
 Blummus (Henr. Iulius). 236.
 Böckmann (Pierre). 79.
 Bogus (Dominicus). 306.
 Boineburg (Jean-Christian de).
 78. 79.
Bolani, famille crétoise. 396.
 Bollandus (Ioannes). 236.
 Bolzetta (François). 50.
 Bombinus (Paulus). 236.
 Bon (Marc-Antoine). 370. 372.
 Bona (Jean). 197.
 Bonacina (Jean-Baptiste). 160.
 163.
 Bosio (Antoine), graveur. 281.
 Bossius (Augustinus). 98. 109.
 260.
Bouas, famille corfiote. 293.
 Bouas (Dimos). 372.
 BOUBOULIS (ANTOINE). 386 et
 suiv.
 BOUBOULIS (NICOLAS). 364.
 413. 418. 419. 420. 421. 433.
 434.

- BOUNIALIS (CONSTANTIN TZANÈS). 195. 397.
 BOUNIALIS (EMMANUEL TZANÈS). 129 et suiv. 195. 196. 269. 270. 352. 397. 422. 423.
 BOUNIALIS (MARINOS TZANÈS). 37. 391 et suiv. 421.
 Boustronios (Alexandre). 61.
 BOUSTRONIOS (GEORGES). 6. 61. 67. 98.
 Boustronios (Jacques). 61.
 Boustronios (Jason). 61.
 BOUSTRONIOS (JEAN-MATTHIEU). 48. 62. 185. 200.
 Bouttats (G.), graveur. 94.
 Branciforti (Étienne). 110.
 Brandis (Christian-Auguste). 37.
 Bretonvilliers (Alexandre le Ra-
 guois de). 97.
 Bretonvilliers (Bénigne le Ra-
 guois de). 97.
 Brigonci (François). 479.
 Brigonci (Jean-François). 484.
 Brocopoulos (G. Cornaros-). 65.
 Broses (M^r des). 203. 204. 207.
 Bruni (Léonard). 224.
 Bryson le philosophe. 224.
- Bullialdus (Ismael). 51.
 Bulgaris (Artème). 256.
 BULGARIS (CHRISTODULE). 255. 256. 258. 303. 366 et
 suiv. 381.
 Bulgaris (Daniel). 409.
 BULGARIS (Étienne). 258.
Bulgaris, famille corfiote. 254.
 293.
 BULGARIS (Georges). 373.
 BULGARIS (JEAN-BAPTISTE). 376.
 BULGARIS (Marc-Antoine) 256.
 BULGARIS (NICOLAS). 254 et
 suiv. 303. 366 et suiv.
 Bulgaris (N. T.). 259.
 Bulgaris (Pierre). 256.
 BULGARIS (Spiridion). 373.
 Bulgaris (Stemmatello Ier). 256.
 Bulgaris (Stemmatello II). 256.
 Bulgaris (Victor), *cavalier*. 256.
 Bulgaris (Victor), médecin. 256.
 Bussotti (Jean-Baptiste). 416.
 427.
 Buxtorf (Jean). 408.
 Bywater (Ingram). 23. 139. 200.
 264. 344.

C

- Cabanilius (Michael). 152.
Cabasilas, famille corfiote. 293.
 CACAVÉLAS (GÉRASIME). 455.
 Cadorino (Jacques et Matthieu). 96. 218. 246. 327.
 CAGIANNIS (Marc). 252. 253. 393.
 CAGNOLA (Portalios). 399.
Cagnoli, famille crétoise. 396.
 CALAFATTI (EMMANUEL). 146.
 147. 321. 322.
 CALAFATTI (GEORGES). 271.
 301. 327.
- Calaphatis. Voir Calafatti.
Calergi, famille crétoise. 396.
 CALIMERA (NICOLAS). 195.
 196.
 CALLIAKIS (NICOLAS). 447.
 448.
 CALLIERGI (CALLIOPIOS). 129.
 131.
 Calliste (Nicéphore). 49.
Calogéras, famille corfiote. 293.
 Calogéropoulos (Panag. C.). 362.
 CALOMMATIS (Phrangias). 399.

- CALONAS (Georges). 398.
 CALONAS (Nicolas). 399.
Calothétos, famille corfiote. 293.
 CALOUDIS (ARSÈNE). 116. 117.
 137. 139. 140. 166. 261. 262.
 317. 356. 413.
Camalis, famille corfiote. 293.
 Camariote (Matthieu). 226.
 Caméniate (Jean). 222.
 Camilli (Camillo). 174.
 Camillus de Capua. 49.
 Campana (Albert). 181.
 Campanella (Thomas). Réfuta-
 tion de son ouvrage *De sensu
 rerum et magia*. 82 et suiv.
 Canaboutzis (Jean). 224.
Canal, famille corfiote. 293.
Canaliotis, famille corfiote. 293.
 Cananus (Jean). 51.
 Candianus (Augustinus). 448.
 Cantacuzène (Andronic), fils de
 Michel. 173
 Cantacuzène (Bella), femme de
 Lascaris Rossétos. 339.
 Cantacuzène (Constantin), grand
 postelnic. 466.
 Cantacuzène (Jean), emp. 463.
 464. 472.
 Cantacuzène (Jean), fils de Mi-
 chel. 172. 173. 339.
 Cantacuzène (Marie). 172. 173.
 Cantacuzène (Matthieu). 463.
 465.
 Cantacuzène (Michel). 172. 173.
 339.
 Cantacuzène (Serban). 247. 412.
 425. 440 et suiv. 466.
 Capé, relieur. 41.
 CAPELLO (AUGUSTIN). 358 à
 360.
Capello, famille corfiote. 293.
- Capizucchi (Raymond). 91. 122.
 307.
 CAPODISTRIA (Ange). 367. 373.
 375. Il étudiait à Padoue en
 1663. Voir Grotto dell' Ero,
*Cenni ed iscrizioni dell' Uni-
 versità di Padova* (Padoue,
 1841, in-8°), p. 27.
 CAPODISTRIA (ANTOINE). 436.
 437.
Capodistria, famille corfiote. 293.
 Capodistria (Jean-Jérôme). 378.
Cappadocas, famille corf. 293.
 Caracciolo (Charles). 153. 162.
 163.
 Caracciolo (Paul). 155.
 Caradja (Nicolas). 246.
 Caraffa (Pierre-Louis), cardinal.
 183.
 Caraffa (Tiberio). 182.
 Cardines (Alonso de). 184.
 Caroluccius (Lucas). 154. 156.
 162.
 Carolus a S. Antonio. 236.
 Carolus (Ferdinandus). 236.
Cartanos, famille corfiote. 294.
 CARTANOS (Nicolas). 294.
 Cartari (François). 47. 48.
Carydas, famille corfiote. 293.
 CARYOPHYLLIS (JEAN-MAT-
 THIEU). 154. 159. 233. 258.
 297. 389. 477.
Caryophyllos, famille corfiote.
 293.
 Castelli (Fiore). 91.
 Castelli (G.), graveur. 152. 154.
 170.
 Castor Durante. 37.
 Castrisios (Daniel). 445.
 CATANEO (THOMAS). 438. 439.
 449. 479. 484.

- Catherine (Sainte). 306.
 Catramis (Nicolas). 108. 336.
Castritzis, famille corfiote. 293.
Cateri, famille crétoise. 397.
 CATRITZIS (Jean). 277. 412.
Cavalaris, famille corfiote. 293.
 Cavodistra. Voir Capodistria.
 CAVOULIS (Le docteur). 398.
 Cébès de Thèbes. 24.
 Celestino di S. Liduina. 167.
 Cellot (Louis). 97. 106.
 Centuripinus (Leo). 227.
 CÉRAMÉE (Nicolas). 32. 33. 389.
 Cesaretti (Félix). 307.
 CESARO (ÆGIDIUS A). 348.
 Chalcondyle (Démétrius). 21.
Chalikiopoulos, famille corfiote. 293.
 CHALIKIOPOULOS (JEAN-PHILIPPE). 263.
 CHALIKIOPOULOS (NICOLAS). 306. 367. 373. 376.
 CHALKIOPOULOS (André). 399.
 CHARÉRIS (Philippe). 38. 39.
 Charles II, roi d'Angleterre. 126. 127. 128.
 Chartarius (Carolus). 236.
 Chesi (Monsieur de), ambass. de France à CP. 19.
 Chæroboscus (Georges). 227.
 Chærosphactès (Léon). 231.
 Choricus le Sophiste. 230.
 Chortakios, comme Chortatzis.
 CHORTAKIOS (MICHEL, *plus tard* MÉLÉTIUS). 73. 130. 131. 196. 199. 200. 270. 393. 397.
 CHORTATZIS (GEORGES), auteur d'*Érophile*. 38. 335. 398. 399.
 CHORTATZIS (GEORGES), médecin. 72 à 76.
 Christian-Louis, duc de Brunswick-Lunebourg. 136.
 Christine, reine de Suède. 88.
 Christodule, grand économiste de la grande église. 212.
 Christophe, archevêque d'Alexandrie. 114.
 CHRISTOPHORE (GÉRASIME). 199. 200.
 Chrysoberga (Maxime). 56.
 Chrysoloras (Manuel). 21. 80.
 Chrysoscoulos, logothète du Trésor de la grande église. 213.
 CHYCHAS (NATHANAEL). 348 à 351.
 Ciampoli (Jean). 154. 159.
 Cicala. Voir Cigalas.
 Cicéron. 138. 158. 306. 332.
 CIGALAS (JEAN). 219. 290.
 CIGALAS (JÉRÔME, *plus tard* HILARION). 13. 65. 132. 356.
 CIGALAS (MATTHIEU). 28. 29. 31. 49. 55. 147. 148. 352. 385.
 Cinelli (Jean). 142. 263. 301. 306.
 Ciofanus (Iacobus). 6.
 Civrano (Joseph). 47.
 CLARONZANNIS, ou CLAROTZANÈS (Nicolas, *plus tard* Nicéphore). 397. 399.
 Claude (Jean), ministre protestant. 247. 251.
 Clément VIII, pape. 255. 341.
 Clément X, pape. 340.
 Clowet (Alb.). 242.
Cockinis, famille corfiote. 293.
 Codinus (Georges). 80.
 Cogliado (Diego). 177.
 Colier (Justin), ambassadeur de Hollande à CP. 204.
Colitas, famille corfiote. 293.

- Combefis (François). 186. 187.
 236. 310. 312 et suiv.
 Comber (Thomas). 408.
 Combi, libraire. 433.
 Côme (Saint). 125.
Comis, famille corfiote. 293.
 Comnène (Alexis), cousin ger-
 main de David Comnène. 165.
 Comnène (Alexis), emp. 18. 463.
 464.
**COMNÈNE (ALEXIS, en reli-
 gion VINCENT)**, de l'ordre des
 Frères Prêcheurs. 152 à 184.
 Comnène (Alexis), neveu de Da-
 vid Comnène. 165.
 Comnène (Alexis), prince de
 Trébizonde (XVIIe siècle). 155.
 163. 164.
 Comnène (Anastase). 445.
COMNÈNE (ANTOINE). 161. 162.
 170.
 Comnène (Constantin). 161.
 Comnène (David), dernier emp.
 de Trébizonde. 165.
 Comnène (Denys), patriarche de
 Constantinople. 455.
 Comnène (Jean), emp. 463. 464.
 Comnène (Jean). 283. 284.
COMNÈNE (JEAN). 416.
 Comnène (Manuel). 232. 282 à
 284. 463. 464.
COMNÈNE (Marinos). 397.
 Comnène (Pierre). 157. 170.
 Cononovitch (Joseph). 210. 473.
 Conrad de Marbourg. 222.
 Conringius (Hermann). 136.
 Constantin de Rhodes. 231
 Constantin, disciple de Léon le
 Philosophe. 230.
 Constantin, hypomnimatographe
 de la grande église. 213.
- Constantin le Grand. 53. 54. 128.
 Constantin Manassès. 80.
 Constantin Méliténote. 56.
 Constantin Porphyrog. 222.
 Constantin, protapostellaire de la
 grande église. 213.
 Contarini (André). 218. 268.
 Contarini (Angelo). 180.
Contarini, famille crétoise. 396.
 Contarini (Marc). 263.
**CONTARIS (GEORGES, en
 religion GRÉGOIRE)**. 318 à
 321. 324. 325.
CORIFEO (Victor). 166.
 Cornaro (Catherine). 331.
Cornaro, famille crétoise. 396.
 Cornaro (Frédéric). 331.
CORNARO (Georges), gentilhomme
 crétois. 428.
 Cornaro (Hélène Piscopia). 305.
 327.
 Cornaro (Jean-Baptiste). 246.
 328.
 Cornaro. Voir Cornélius.
 Cornaros-Brocopoulos (Georges).
 65.
CORNAROS (Georges). 398.
 Cornélius, métrop. de Méthymne.
 212.
CORNÉLIUS (JÉRÔME). 321.
 322. 448.
 Corner (Andrea). 359.
 Corrarío (Ange). 218.
CORTESIUS (NICOLAS). 453.
CORUMALUS (DEMETRIUS).
 147.
**CORYDALÉE (THÉOPHILE, en
 religion THÉODOSE)**. 404.
 470.
COSMAS, métropolitain Κριτεύων.
 481.

- Cosmerovius (Matthieu). 94. 95. 125.
 COTTOUNIOS (JEAN). 24. 50. 57 et suiv. 96. 236.
 Coummoutos (Démétrius). 108.
 COUMMOUTOS (Nicolas). 106 à 108.
 Courtin (J.). 84.
 Coutricas. (= Codricas). 390.
 Cozzius (Demetrius). 321. 322.
 Cramoisy (André). 310.
 Cramoisy (Claude). 96. 99.
 Cramoisy (Gabriel). 21. 49.
 Cramoisy (Sébastien). 14. 21. 22. 49. 51. 80.
 CRASSANUS (DIONYSIUS). 321. 322.
- Cratès le philosophe. 231.
 Creighton (Robert). 197. 307.
 CRÉMONA (ATHANASE). 445.
 Cribellus (Leodrisius). 224.
 CRITOPOULOS (MÉTROPHANE). 136. 386.
 Cröker, graveur. 444.
 Croock (Richard). 204.
 Crusius (Martin). 173.
 Curleto, dessinateur. 88.
 Curti (Étienne). 281. 293.
 CYRILLE, archevêque de Trébizonde. 15 à 21.
 Cyrille d'Alexandrie (Saint). 20.
 Cyrille de Berrhée. 14. 206. 467.
 Cyrille de Jérusalem (Saint). 20.
 Cyrille (Saint). 135.

D

- Dabiza (Eustrate), prince de Moldavie. 405.
 Dacos (Dimcos). 355.
 Dacos (Stamcos). 355.
 Da Fiorenza (Nicolas). 395. 399.
 DAMASCÈNE LE STUDITE. 263. 419.
 Damien (Saint). 125.
Damilo, famille corfiote. 293.
 Daniel, moine. 224.
 Dannhawer (Jean-Conrad). 143.
 Dapontès (C.). 339.
 Dario (Antoine). 146. 147.
 David (Hier.). 47.
 Dehn (Reinhold). 125. 236.
 De la Mare (Philibert). 236.
 De la Reinye. 237. 242.
 De la Tour d'Auvergne (Emmanuel-Théodose), cardinal de Bouillon. 311.
 Della Croce (César). 417.
- Démétracopoulos (Andronic). 350. 351. 457.
 Démétrius dit de Phalère. 319.
 Démétrius (Le faux). 411.
 Démétrius, métropolitain de Cyzique. 234.
 Démétrius (Saint). 229.
 Démocrite. 234. 235.
 Démosthène. 226. 332.
 Denton (Henri). 344. 345.
 Denton (Thomas). 344.
 Denys, patriarche de CP. 213. 215. 445. 455.
 Denys (Saint). 20.
 Dépharanas (Marc). 27.
 Desprez (Guillaume). 251.
 Destounis (Gabriel). 417.
 DIACROUSIS (ANTHIME, en religion ΑCΑΚΙΟΣ). 113. 114. 185. 353. 421,
 Diadochus, episc. Photicæ. 227.

- Dieu (Louis de). 167.
Digotis, famille corfiote. 293.
Dimanis, famille corfiote. 293.
 Dimos, Albanais qui enleva la Juive Marcada. 246.
 Diogène le Cynique. 231. 320.
 Dion le Sophiste. 227. 230.
 Diversinus (Blasius). 123.
 Donado (Jean). 196.
Dondis, famille corfiote. 293.
 Dorez (Léon). 14. 109. 110.
Doria, famille corfiote. 293.
 DOROTHÉE, métropolitain de Monembasie. 327. 334. 390. 437.
 DOSITHÉE, patriarche de Jérusalem. 99. 202. 203. 402 et suiv. 458 et suiv.
 Douza (Théodore). 51.
 Doxapatri (Jean). 226.
 Doxapatri (Nil). 223.
 DRACONDINUS (FRANCISCUS). 322.
Dramitinos, famille corfiote. 293.
 Du Cange (Charles Du Fresne). 203. 451 et suiv.
 Ducas, chroniqueur. 51.
 Ducas-Lascaris (Théodore). 3. 4.
 Ducas, prince de Moldavie. 402. 403. 415. 416.
 Durante (Castor). 37.

E

- Ecchellensis (Abraham). 77. 78.
 Eichel (Jean). 71.
 Élias (Alexandre). 277. 412.
 Elzevier (Abraham). 40.
 Elzevier (Bonaventure). 40.
 Emmanuel, économiste de l'île de Saint-Eustrate. 90.
Éparque, famille corfiote. 293.
 Épiphane Hagiopolite. 222.
 Épiphane (Saint). 20. 32. 133.
Épiscopopoulos, famille crétoise. 396.
 ΕΠΙΣΚΟΠΟΠΟΥΛΟΣ (Le D^r). 398.
 Ercole (Michel), imprimeur. 296. 307. 309. 339. 340.
 Erizzo (François). 180. 369.
 Erythræus (Ianus Nicius). 236.
 Esclassan (Pierre). 447.
 Ésope. 27.
 Este (Rainaldo d'). 219.
 Estienne (Henri). 67.
 Ethnicos. 465.
 Étienne d'Alexandrie. 235.
 Étienne le Philosophe. 234.
 Euclide. 332.
 Eugénicos (Marc), métropolitain d'Éphèse. 414.
 EUGÉNICOS (Tzannakis). 399.
 Eugesippus. 222.
 Euripide. 227.
 Eustathe, grand chartophylax de la grande église. 213.
 Eustrate, métr. de Nicée. 463.
 Eustrate, prêtre de CP. 79.
 Évode (Saint), martyr. 229.
 Exmélisky (Zenobius). 52.

F

- Fabricius (Jean-Albert). 417. 418.
 Fabrot (Annibal). 80.
 Falco (Fabius de). 219.
 Ferdinand II, duc de Tosc. 116.

- Ferdinand II, empereur. 183.
 Ferrier (Saint Vincent). 158.
 171. 172.
Festa, famille corfiote. 293.
 Ficeni (Louis). 156.
 Fieschi (Maurice). 76.
 Filelfe (François). 229.
Filio, famille corfiote. 293.
Fiomaco, famille corfiote. 293.
 FIORENZA (Nicolas). 395, 399.
 Fontaine, drogman de l'ambass.
 de France à CP. 203. 207.
 Foreri (Laurent). 232. 236.
 Forlani (Franciscus Maria). 474.
Fortios, famille corfiote. 293.
 Foscarini (Michel). 448.
 Foscarini (Sébastien). 484.
- Fouqueret (Michel). 336. 337.
 Fourlanos (André). 397.
Fourlanos, famille crétoise. 396.
 FOURLANOS (Jérôme). 399.
 Flammerdinge (Jean de). 301.
Floros, famille corfiote. 293.
 FLOROS (Jean). 373.
 FLOURIANOS (Le docteur). 398.
 Frambotti (Paul). 47. 57.
 Frambotto (Pierre-Marie). 321.
 322.
 François de Sales (Saint). 122.
 François II, duc de Modène. 456.
 Fransonus (Anfranus Matthias).
 220.
 Fursen (Jean-Frédéric). 306.

G

- Gabriel, métropolitain de Lacé-
 démone. 212.
 Gabriel, métropolitain de Philip-
 popolis. 405.
 Gabriel Sionita. 222.
 Gabrieli (Domenico). 428. 438.
 Gaddius (Iacobus), 236.
 Galamino (Augustin). 174.
Galiellos, famille corfiote. 293.
 Galien. 72. 75. 193.
 Galland (Antoine). 203. 205. 207.
 208. 345 à 348.
 Gallo (César). 184.
 Galvani (Livio Niso). 438.
 Gambarini (François). 225.
 Garnier (Jean). 202.
 GASPARI (Pierre). 318 à 320.
 390.
 Gaudentius (Nicolaus). 236.
 Gauquelin (Margaritus). 84.
 Gaza (Théodore). 21. 222.
- Gazin*, famille corfiote. 293.
 Gémiste (Georges). Voir Pléthon.
 Gennadius (Jean). 384. 426. 428.
Géoponiques d'Agapios. 35 à 37.
 On lira avec profit sur ce
 curieux ouvrage un article de
 Villoison, inséré dans la *Biblio-
 theca græca* de Fabricius, éd.
 Harlès, tome VIII, pages 23 à
 26. Villoison y dit avec raison
 (p. 24) que « c'est un livre dans
 le genre des *Secrets* de Fallope,
 de Castor [Durante], d'Alexis
 Piemontese, du grand Albert,
 etc. »
- Georges Acropolite. 51.
 Georges Chæroboscus. 227.
 Georges Codinus. 80.
 Georges de Trébizonde. 21. 55.
 Georges-Guillaume, duc de
 Brunswick-Lunebourg. 136.

- Georges Hagiopolite. 227.
 Georges le Grammairien, 229.
 Georges Métochite. 56.
 Georges Pachymère. 55. 226.
 Georges (Saint). 262. 263. 269.
 Georges, sakélion de la grande
 église. 213.
 Georgi (Jean). 1. 50.
 GEORGIRENES (JOSEPH). 95.
 342 à 348. 409 à 411. 457.
 Georgis (Iacobus de). 6.
 Gerlach (Étienne). 173.
 Germain (Saint), patriarche de
 Constantinople. 474.
Géromériatis, famille corfiote.
 293.
 Gerson (Jean). 122.
 Ghibbes (Jacques-Alban). 242.
 243.
 Giffart (P.), graveur. 451.
 Gildas (Le général). 287.
 Gilio (Jacques). 167.
 Giona (Jean-Baptiste). 167.
 Giorgio (Jean-Antoine). 48.
 Girardi (Marc). 271.
 Girardo (Antonio). 369. 370.
Giropétris, famille corfiote. 293.
 Giubilato (Il padre lettore). 167.
 Giuliani (André). 87. 89. 106.
 113. 129. 137. 139. 148. 198.
 199. 200. 252. 253. 267. 268.
 269. 270. 274. 301. 302. 308.
 318. 323. 328. 332. 356. 357.
 366. 391. 393. 409. 417. 419.
 424. 475.
 Giuliani (Antoine). 3. 4.
 Giuliani (Jean-Antoine). 25. 26.
 27. 28. 31. 32. 34. 35. 38. 39.
 49. 52. — et ses frères) 479.
 Giustiniani (Benoft). 66. 93.
 Giustiniani (Cassano). 92. 184.
Giustiniani, famille corfiote. 293.
 Giustiniani (Jérôme). 327.
 Giustiniani (Jérôme-Ascagne).
 438.
 Giustiniani (Marc). 91. 92. 180.
 Giustiniani (Marc-Antoine). 433.
 Giustiniani (Michel). 81. 91. 94.
 GIUSTINIANI (Panagiotis). 294.
 Giusto (Alvise). 439.
 Glycas (Michel). 229.
 GLYKYS (LÉONTARIS, *alias*
 LÉON.) 339. 381 à 384.
 GLYKYS (NICOLAS), imprimeur.
 26. 247. 261. 263. 264. 272.
 273. 295. 296. 299. 300. 308.
 310. 326. 335. 337. 339. 348.
 351. 352. 353. 356. 362. 365.
 366. 380. 381. 384. 385. 401.
 403. 418. 419. 420. 421. 424.
 432. 434. 439. 440. 445. 458.
 GLYNZOUNIOS (EMMANUEL).
 446. *Voir, pour les différentes*
orthographes de ce nom, l'index
du tome premier.
Gonémis, famille corfiote. 293.
 Gondola (Jean), dit Maciza. 167.
 Gonzague (Isabelle de). 171.
 Götz (Thomas-Matthias). 193.
 Gouffier (Dame Claude). 194.
 Govdelaas (Saint). 129 et suiv.
 GOZZADINO (François), évêque
 de Zante et Céphalonie. 166.
 Gracchus (Caius). 330.
 Gracchus (Tiberius). 330.
 GRADENIGO (ALVISE ou
 LOUIS, *plus tard* AMBROISE).
 244. 257. 267. 274. 295. 300.
 301. 302. 304. 305. 310. 323.
 326. 328. 332. 335. 337. 357
 366.
 Gradenigo (Jérôme). 448.

- Grandi (Jacques). 433.
Grapsas, famille corfiote. 293.
 Gratien, empereur. 232.
 Gregentius (Saint). 32.
 Grégoire Antigonitès. 229.
 Grégoire de Nazianze (S.). 20.
 33.
 Grégoire de Nysse (S.). 20.
 Grégoire le Chypriot, patriarche
 de Constantinople. 231.
 Grégoire le Thaumaturge (S.)
 20.
 Grégoire, métr. de Larisse. 212.
 Grégoire Palamas. 55.
 Grégoire protosyncelle, patriar-
 che de Constantinople. 55.
 Grégoire XIII. 122.
- Grégoire XV. 69. 93.
Gribilli, famille crétoise. 396.
 GRIPPARI (Georges). 166.
Gritti, famille crétoise. 396.
 GRITTI (Grégoire), président de
 l'académie corfiote des *Assicu-*
rati. 294.
 GRITTI (Jean). 398.
 Gritti (Triadan). 359.
 Gronovius (Io. Feder.). 236.
 Gryphius (Bartholomæus). 225.
 Guarini (Jean-Baptiste). 107.
 Guevara (Inigo Velez de). 161.
 168.
 Guidiccioni (Lelio). 236.
 Gundling (Wolfgang). 385.

H

- H A D J I - P H I L I P P I D I S
 (THÉODORE). 481.
 Haga (Cornélius). 205.
 Hallier. 84.
 Haly Déli. 388.
 Hannover (Baronne de Platen
 d'). 438.
 Hauréau (B.). 337.
 Haye (Jean de la), ambassadeur
 de France à Constantinople.
 19. 100 à 105.
 Hebed Iesu. 78.
 Heinemann (Otto von). 136.
 Heingerus (Elias). 236.
 Heinsius (Nicolaus). 236.
 Héliodore, philosophe. 234.
 Helladius (Alexandre). 26. 202.
 247. 475.
 Henri IV, roi de France. 60. 174.
 Henschenius (Gottofred.). 236.
 Héphæstion d'Alexandrie. 226.
- Héraclius, empereur. 234.
 Herban, Juif, interlocuteur du
 Dialogue de Saint Gregentius.
 32.
 Hermias. 233.
 Hermodorus Rhegius, jésuite
 grec. Voir Rhegius.
 Hermogène. 226.
 Hermonyme (Georges). 21.
 Hérodien (Ælius). 227.
 Herrera (Pierre de). 174.
 Heyllius (Nicolaus). 77.
 Hiéroclès, philosophe. 32.
 HIÉROMNIMON (Jean). 421.
 HIÉROMNIMON (Panos). 262. 421.
 Panos Hiéromnimon, de Ja-
 nina, était drogman du grand
 vizir. En 1689, il fit don de
 cinq mille ducats à la colonie
 grecque de Venise, pour l'ai-
 der à reconstruire le couvent

des religieuses basiliennes de cette ville. Panos mourut en 1692, et fut enterré à Venise, dans le cimetière de Saint-Georges-des-Grecs, comme en fait foi son épitaphe ainsi conçue :

Πάνω Ἱερομνήμονι
φιλοθεοπτώχῳ
ἐξ Ἰωαννίνων
καὶ τοῖς συγγενέσιν.
Ἦρει ἀχιβ'.

Nous empruntons les renseignements qui précèdent à Jean Veloudo : *Colonie des Grecs orthodoxes à Venise* (en grec), p. 111 et p. 147.
Hiérothée, philosophe. 234.

ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ (Épiphane). 23. 24.
Hilaire (Saint), évêque de Poitiers. 20.
Hilarion, moine. 55.
Hilarius (Henricus). 444.
Himerius le Sophiste. 230.
Hippocrate. 159. 218.
Hippolyte (Saint), martyr. 233.
Holstein (Luc). 49. 154. 159. 222. 408.
Homère. 104. 332.
Hook (John). 345.
Horneius (Jean). 136.
Hottinger (Jean-Henri). 133. 134. 142. 408.
Hubertus (Joannes). 236.
Huet (Pierre-Daniel), évêque d'Avranches. 22.
Hummius (Jean-Nicolas). 144.

I

Ier nich (Thomas). 162. 167.
Ignace (Saint), patriarche de CP. 122.
Inchofer (Melchior). 222. 236.
Ingoli (François). 91. 349.
Innocent X, pape. 93. 169. 176.

Isaïe de Chypre. 55.
Isidore (Saint), martyr. 228.
Isocrate. 306. 332.
Iveglia Ohmuchievich Gargurich (Pierre). 171.

J

Jacques (Saint), apôtre. 1.
Jacquin (Julien). 82. 83.
Jasinsky (Barlaam), métropolitain de Kiev. 216.
Jason (Saint). 302. 303.
Jean Anagnoste. 222.
Jean Caméniate. 222.
Jean Cananus. 51.
Jean Chrysostome (Saint). 3. 4. 20. 27. 33. 193. 194. 219. 323 à 325. 403. 413. 417. 446.

Jean Damascène (Saint). 222. 228. 232. 235.
Jean d'Antioche. 224.
Jean de Philadelphie. 224.
Jean de Raguse. 232.
Jean Doxapatri. 226.
Jean, évêque d'Eubée. 228.
Jean-François de Jésus. 153.
Jean le Lampadiste (Saint). 199.
Jean l'Italien. 226.
Jean Paléologue. 51.

- Jean Phournis. 229, 463.
 Jean Plousiadinos. 55.
 Jean, référendaire de l'église de Paramythia. 112.
 Jean Stauracius. 228.
 Jean Tzimisçès. 463.
 Jean Veccus. 55. 56.
 Jean Wladimir (Saint). 479 et suiv.
 Jean Zonaras. 11.
 Jeanne (La Papesse). 23.
 Jérémie, prêtre, 445.
 Jérôme (Saint). 20.
 Joannikios, archevêque du Sinai. 449.
- Joannikios, métropolitain de Berrhée. 212.
 Joannikios, patriarche d'Alexandrie. 212. 405.
 Joannikios, patriarche de CP. 471.
 Joasaph, évêque du Sinai. 405.
 Joasaph Logothète. 445.
 Joël, chroniqueur. 51.
 Joseph de la Visitation. 156.
 Joseph l'Hymnographe (Saint). 195. 196.
 Jüngling (Étienne). 356.
 Justin, historien latin. 429 et suiv.
 Justinien, empereur. 472.

K

- Kalcovius (Iodocus). 22. 23. 39. 71. 222.
 Kerameus. Voir Céramée.
 Kerkyra (Sainte). 302. 303.
 Kircher (Athanasie). 222. 242.
 Knorz (André). 385.
- Kohlius (J. P.). 79. 203.
 Kononovitch (Joseph). 210. 473.
 Korssounsky (Jean). 273.
 Krempserius (Johannes). 356.
 Kühn (Christian-Balthasar). 144.

L

- Labia (Charles), archevêque de Corfou. 255. 257. 436.
 Lafarina (Aloysius). 123.
 Lafeure, dessinateur. 281.
 Lagalla (Jules-César). 230. 233.
 Lambecius (Pierre). 80.
 Lambros (Paul). 89. 112. 188. 217. 218. 266. 269. 300. 337. 353. 354. 356. 360. 391. 413. 418. 421. 432.
 Lamoignon (Guillaume de). 187.
 Lando (Jérôme). 50.
 Landos (Athanasie). Voir Agapios
 Landos.
- Lanoù, libraire. 433.
 LANZA (Benoît). 367. 373. 375.
 Lanza, famille corfiote. 293.
 LANZA (JEAN). 321. 322.
 Lascaris (Constantin). 23.
 Lascaris (Janus). 21.
 Lascaris Rossétos. Voir Rossétos (Lascaris).
 Lascaris (Théodore Ducas). 3. 4.
 Laurent, métropolitain d'Ancyre (Angora). 212.
 Le Bret (Jean-Frédéric). 380.
 Le Cointe (François). 187.
 Ledesma (Jacques). 99. 447.

- Leo Centuripinus. 227.
 Léon Cherosphactès. 231.
 Léon de Tarente. 231.
 Léon le Sage. 80. 230.
 Léon le Sicilien. 227.
 Leontius. 331.
 Léopold I, empereur d'Allemagne. 137. 243.
Lépéniotis, famille corfiote. 293.
 Le Picard, secrétaire de M. de Nointel. 216.
 Le Quien (Michel). 408.
 Lesbonax. 226.
 LÉTARITIS (Nicolas). 399.
 Le Tellier (Charles-Maurice), archevêque de Reims. 215.
 Leunclavius (Jean). 80.
 LIAKIS, métrop. de Chios. 397.
 Libanius. 230.
 Libelli (Hyacinthe). 221.
 Liceti (Fortunio). 236.
 Lichfield (A. et L.). 126.
 LIGARIDÈS (ΠΑΪΣΙΟΣ). 249. 250.
 LIKINIOS (ANDRÉ). 365.
 Lillenthal (Jean de). 250.
 LIMBONA (Michel). 386 et suiv.
 Liscius (Blasius). 225.
Lisgaras, famille corfiote. 294.
 LIMA (MARC). 5 et suiv.
 Logothète (Joasaph). 445.
Lombardos, famille crétoise. 397.
- LOMBARDOS (Le docteur). 398.
 Loredano (Jean-François). 180.
 Loth (Michel). 81.
 Louis VII. 17.
 Louis XIII. 60. 69. 70. 100.
 Louis XIV. 40. 57. 58. 59. 60. 83. 100. 145. 238.
Loupinas, famille corfiote. 294.
 LOUPINAS (Stemmatello). 367. 373. 375. Il étudiait à Padoue en 1655. A cette date, il est qualifié de docteur et de premier conseiller. Voir Grotto dell' Ero, *Cenni ed iscrizioni dell' Università di Padova* (Padoue, 1841, in-8°), p. 46.
Louvro, famille corfiote. 294.
 Lowndes (Richard). 95.
Lucanis, famille corfiote. 294.
 LUCAR (CYRILLE). 14. 16. 45. 83. 205. 265. 403. 466. 467. 470. 471. 472.
 Lucchesini (Jean-Laurent). 453.
 Luciani (Pierre). 72.
 Ludovisi (Le cardinal). 184.
 Ludovisi (Le prince). 184.
 Luna (Joseph). 78.
 LUSIGNAN (Gaspar de). 62. 63.
 Luther (Martin). 203.
 LUVERDUS (ALOYSIUS). 321. 322.

M

- Macaire, patr. d'Antioche. 212.
 Macedo (François). 328.
 Maciza. Voir Gondola.
 MACOLAS (JEAN). 429 et suiv.
 Macoulas. 390.
 MACRIS (BESSARION). 434.
 MACRIS (Mélétius). 404.
 MACRIS (MICHEL). 459.
- Maculano (Vincent). 178.
 Madorius (Bernardus). 236.
 Maffæus Vegius. 224.
 Mahomet II. 18. 51. 164. 165.
 Mamas (Saint). 122.
 MAMOUNAS (GEORGES). 321. 322.
 Manassès (Constantin). 80.

- Manésis (N. B.). 259.
 Manetti (Gianozzo). 229.
 Mannagetta (Jean-Guillaume). 94.
Manolesi, famille crétoise. 396.
 Manso (Jean-Baptiste). 154.
 Manuel Chrysoloras. 80.
 MARAS (MARC). 427.
 MARATHONÆOS (Nicolas). 33.
 Marcada, jeune Juive qui fut enlevée par l'Albanais Dimos. 246. 247. Son histoire (*ibid.*).
 Marcheville (Monsieur de), ambassadeur de France à CP. 19.
 MARCORAN ou MARCORAS (Troilos). 367. 373. 376. Il étudiait à Padoue en 1670. Voir Grotto dell' Ero, *Cenni ed iscrizioni dell' Università di Padova* (Padoue, 1841, in-8°), p. 27.
Marcoras, famille corfiote. 294.
 MARGOUNIOS (MAXIME). 47. 87. 424.
 Marie-Anne d'Autriche, femme de Philippe IV, roi d'Espagne. 168.
 Marinarius (Vincentius). 236.
 Marine (Sainte). 32.
 Marini (Jean-Baptiste). 81.
 Marinis (Jean-Baptiste de). 184.
 Mariotti (Augustin). 56.
 Mariottus (Benedictus). 236.
 Marmora (André Ier). 285.
 MARMORA (ANDRÉ II). 281 et suiv.
 Marmora (Antoine Ier). 285.
 Marmora (Antoine II). 286.
Marmora, famille corfiote. 294.
 Marmora (Georges). 283. 284. 285.
 Marmora (Jean). 285.
 Marmora (Nicolas). 285.
 Marmora (Spiridion). 286.
 Marmora (Vincent). 286.
 MAROUDIS (Nicolas). 395.
 Martin (Edmond). 105.
 Martin (Veuve Edmond). 336.
 Martolossi (Christophe). 176.
 Marye (Jean-Baptiste), de l'ordre des Minimes de S. François de Paule. 166.
 Mascardi, imprimeur. 5. 81. 120. 122. 197. 220.
 Massilini (Pierre). 484.
Mastracas, famille corfiote. 294.
 Mastracas (Paul). 378.
 Matrone (Sainte), de Chios. 228.
 Mathæi (Antonius). 157.
 Matthieu Camariote. 226.
 MATTHIEU DE MYRE. 277 et suiv. 412.
 Matthiole (Pierre-André). 37.
 Mattioli. Voir Matthiole.
 MAUROCORDATO (ALEXANDRE). 130. 142. 189 à 193. 364.
 Maurocordato (Prince Georges). 24. 115. 119. 133. 196. 200. 269. 270. 334. 344. 400. 420. 426. 455. 478.
 Maurogordato (Alexandre). Voir Maurocordato.
 Maxime Chrysoberga. 56.
 MAXIME LE PÉLOPONNÉSIEEN. 475 et suiv.
 Maxime Planude. 226.
 Maxime (Saint). 310 et suiv.
Mazarakis, famille corfiote. 294.
 Mazarin (Le cardinal). 60. 100.
 Mazuchelli (Jean-Marie). 456.
 Mazzarino (Michel). 6. 175.
 Mazzi (Curzio). 236.

- MAZZOLENI (VINCENT). 282.
 Médicis (Charles de). 117.
 Médicis (Cosme de). 117.
 Médicis (Ferdinand de). 169.
 183. 190.
 MÉDICIS (Jacques de), médecin grec. 36.
 Médicis (Jean-Charles de). 117.
 Médicis (Léopold de). 117.
 Médicis (Matthieu de). 117.
 Medonius (Bernardus). 81.
 Meibomius (Marc). 236.
 Mélétius, métrop. d'Athènes.
 Voir Mitros.
 Mélétius, métr. de Rhodes. 212.
 MÉLISSÈNE (GRÉGOIRE). 118.
 138.
 Méliténote (Constantin). 56.
 Memo (Marc-Antoine). 369.
 Menattus (Stephanus Joseph).
 474.
 Mercurio (Rochus de). 109. 110.
 260.
 Merula (Georges). 225.
 Merula (Jacques). 225.
Métaxas, famille corfiote. 294.
 Méthode de Patara. 232.
 Méthode, patriarche de CP. 202.
 231. 445.
 Méthode (Saint), martyr. 90.
 Métochite (Georges). 56.
 MÉTROPHANE, hiéromoine puis évêque de Huși (Roumanie), imprimeur, 401. 402. 425. 459.
 Meyer (Gustave). 199.
 Michel, dikæophylax de la grande église. 213.
 Michel Glycas. 229.
 Michel, grand rhéteur de la grande église. 213.
 Michel le Brave. 27. 277 et suiv. 412.
 Michel Psellus. 227. 230. 231. 235.
 Michieli. 180.
 Michna (Pierre). 334.
Midei, famille corfiote. 294.
 MIGNATI (ÉLIE). 455.
 MIGNATI (FRANÇOIS). 364.
 Miklosich. 284.
 Milesco. Voir Spathar.
 Minerva (Paul). 81.
 Miniati (Laurent). 151 et suiv.
 Miniatis. Voir Mignati.
Minio, famille corfiote. 294.
 Miro (Jean-Baptiste de). 433.
 MITROS (MICHEL, plus tard métropolitain d'Athènes sous le nom de MÉLÉTIUS), auteur de la *Géographie ancienne et moderne*, dont la première édition parut à Venise, chez Nicolas Glykys, en 1628, in-folio. 430. 431. 432. 434. 435.
 Mocenigo (Alvise). 52.
Mocenigo, famille crétoise. 397.
 MOCENIGO (FRANÇOIS). 398.
 MODAFORO (Nicolas-Marie). 64.
 Mogila (Gabriel). 277. 412.
 MOGILA (Pierre), métrop. de Kiev. 203. 209. 468. 472.
 MOLIVDOS (Jean). 415.
 Mollo (Robert). 163. 167.
 Moneta (François). 91.
 Montefeltro (Frédéric de). 225.
 Moreau (René). 236.
 Morel (Frédéric). 236.
Morello, famille corfiote. 294.
 Morin (Jean). 22. 236. 408.
 Moroni (Charles). 95. 227. 237.
 Morosini (François). 438.

- Morosini (Joseph). 286.
 Morosini (Laurent). 439.
 Mortali (Valentin), imprimeur.
 254. 277. 348. 354. 355.
Moschus, famille corfiote. 294.
 MOUSALOS (Georges). 166.
Moustoxydis, famille corfiote.
 294.
 Movila. Voir Mogila.
 Moyard (François). 76.
Mozzanega, famille corfiote. 294.
- MOZZANEGA (NICOLAS). 292,
Muazzi, famille crétoise. 396.
 Müller (Frédéric). 407.
 Müller (Henning). 72. 136.
 Müller (Joseph). 284.
 Musurus (Marc). 21.
 MYRIANTHÉE. Voir Christophore
 (Gérasime).
 Myrmécousianos (Grégoire). V.
 Grégoire Myrmécousianos.
 Myro, poétesse. 230.

N

- Nani (Baptiste). 180. 181. 244.
 268.
 Naudé (Gabriel). 49. 236.
 Nectaire, patriarche de Jérusa-
 lem. 203. 208. 337. 401 et suiv.
 Nectaire (Saint), patriarche de
 Constantinople. 227.
 Nenchus (Desiderius). 156.
 Néophyte de Siphanto, arche-
 vêque de Samos. 343.
 NÉOPHYTE, hiéromoine. 280.
 Néophyte (Saint). 121.
 Néri (Saint Philippe de). 156.
 255.
 Nerli (François), cardinal. 340.
 Nevers (Charles, duc de). 69.
 Nicéphore Blemmida. 55. 223.
 Nicéron (Jean-Pierre). 40. 133.
 Nicétas David. 122.
 Nicétas de Byzance. 55.
 Nicétas le Chartophylax. 232.
 NICODÈME Rocou. 449.
 Nicolas V, pape. 225. 229.
 NICOLAS LE SPATHAR. 248.
 249.
 Nicolas, logothète de la grande
 église. 213.
- Nicolas (Saint). 400.
 Nicolaus Fulginas. 225.
 Nicolaus Pepagomenus. 228.
 Nicolini (François). 428. 438.
 456.
 Nicolopoulos (Agathophron =
 Constantin). 115.
 Nicolosi (Angelo). 196.
 NICOUSIOS (PANAGIOTIS). 202.
 204. 205. 207. 208. 211. 213.
 214. 215. 252.
 Nihusius (Bartoldus). 23. 39. 71.
 77. 78. 79. 143. 236.
 Nil de Chios, métropolitain de
 Rhodes. 228.
 Nil Doxapatri. 223.
 Nil (Saint), disciple de S. Jean
 Chrysostome. 219.
 Nointel (Charles-François Olier
 de). 203. 204. 205. 215. 216.
 252. 406.
 Noiret (Hippolyte). 245. 323.
 327. 447. 448.
 Nossis, poétesse. 230.
 NOTARAS (CHRYSANTHE). 460.
 Nucius (Ménandre). 446.

O

- Oldenberg (Villebrand d'). 222.
 Ohmuchievich (Hélène). 157. 158.
 Ohmuchievich (Pierre de Ivelgia). 157. 158.
 Olearius (Jean). 445.
 Olympiodore, philosophe. 234.
 Omont (Henri). 453.
 OPHIMAQUE (GEORGES). 364.
 Oppien. 110. 224.
 Orlandi (Pierre d'). 436.
 Orléans (Gaston duc d'). 69. 70.
 Orsini (Benoît). 154. 156.
 Orsini (Jean Tzaphas). 433.
 Orsini (Thomas). 157.
 Ostanus le Philosophe. 235.
 Ottoboni (Antoine). 473. 483.
 Ottoboni (Pierre). 72. 73. 453.
 Ounglésis, famille corfiote. 294.

P

- Pace (Jules-César della). 142.
 PACHOME DE TOURNAVOS. 323 à 325. 413.
 Pachôme, métropolitain de Chalcédoine. 212.
 Pachymère (Georges). 55. 226.
 Padovan, famille corfiote. 294.
 Paisius, patriarche de Jérusalem. 212. 405.
 Palamas (Grégoire). 55. 477.
 Palatianos, famille corfiote. 294.
 Palazzuol, famille corfiote. 294.
 Paléologue (Andronic). 444.
 Paléologue (Jean). 51. 285.
 Paléologue (Manuel). 285.
 Paléologue (Michel). 477.
 Paléologue (Thomas). 285.
 PALMÉZAN (Christophe). 395.
 Pamphilio (Jean-Baptiste). 92.
 PANCALOS, évêque de Cérigo. 397.
 Pandin, famille corfiote. 294.
 Pangali, famille corfiote. 294.
 PANGALOS (THÉODORE). 453.
 Paniperi, famille corfiote. 294.
 Papadatos, famille corfiote. 294.
 PAPADOPOLI (NICOLAS COMNÈNE). 218. 219. 380.
 Papadopoulos-Vrétos (André). 27. 335. 411. 413. 418. 437. 447. 475.
 PAPAS (JEAN). 479 et suiv.
 Papillon, graveur. 452.
 Parthénius, évêque d'Eurysthène(!). 36.
 Parthénius, métropolitain d'Andrinople. 212.
 Parthénius, métropolitain de Chios. 212.
 Parthénius, patr. de CP. 14. 100. 206. 211. 212. 405. 468. 471.
 Partivalla (Bartolo). 170.
 Parvilerius (Adrianus). 453.
 PASCHALÉE (NICÉPHORE). 2. 148. 200. 261. 299. 326.
 Pasmano (le cardinal). 183.
 Pasquati, imprimeur. 25. 271. 306.
 PATELLAROS (Athanase). 82. 397.
 PATELLAROS (EUSTACHE). 378.
 Patellaros, famille crétoise. 397.
 Patin (Charles). 434.
 Paula, femme de Sénèque. 330.
 Paul V, pape. 174.

- PAUL DE LAGNY**, capucin. 237.
 238 et suiv.
Paul de Latros (Saint). 228.
Paulin. 232.
Pavin (Alvise). 438. 439.
Pawloff (Alexis). 48. 148. 198.
 200. 264. 295. 301. 308. 326.
 353. 357. 384. 401. 409. 420.
Payen (Antoine-François). 49.
Pélage le Sophiste. 235.
Pélopidis (Georges), père de
 Nectaire, patriarche de Jérusa-
 salem. 404.
Pélopidis. Voir Nectaire, patriar-
 che de Jérusalem.
Pendamodi, famille corfiote. 294.
PÉPANOS-DOMESTICOS
 (DÉMÉTRIUS). 56. 122.
PÉPANOS (Panos). 279. 280.
Percouti, famille crétoise. 397.
Perdiccas d'Éphèse. 222.
Périnthios. Voir Molivdos.
PÉROULIS (Michel). 386. 387.
 390. 429. 430.
Perti (Jacques-Antoine). 456. 484.
PERZIVALES (ANDRÉ). 98. 109.
 260.
PESCHIULLI (André). 221.
Petasis. 235.
Petau (Denys). 71.
Petrasancta (Silvester a). 14.
PETRETIN (Démétrius). 367. 373.
 376.
Petretin, famille corfiote. 294.
Petris (François de). 160.
Petta (Paul). 98.
Peutinger (Marc). 236.
Peyresc (Nicolas). 408.
Pezzana (Nicolas). 420. 423. 424.
PHALEREUS (DÉMÉTRIUS), de
 Constantinople. 149.
- Phesta*, famille corfiote. 293.
Philadelphus (Th. Nicolaidès).
 217. 218.
Philaras (Jean). 67. 69.
PHILARAS (LÉONARD). 60. 61.
 67 à 70. 114.
PHILARÉTIS (Philarète). 397.
PHILARÉTOS (Nicolas). 399.
Philelphe (François). 229.
Philio, famille corfiote. 293.
Philippe de Thessalonique. 231.
PHILIPPE LE CHYPRIOT. 213.
 443. 444.
Philippe, roi de Macédoine. 53.
Philippe II. 171.
Philippe IV. 151 et suiv.
PHILIPPOS (Manolakis). 323 à
 325.
Philon de Byzance. 223.
Philoponus. 377.
Phiomaco, famille corfiote. 293
Phloros, famille corfiote, 293.
PHLOROS (Jean). 373.
Phocas (Jean). 221.
Phortios, famille corfiote. 293.
Photine (Sainte), la Samaritaine.
 270.
Photius. 229. 232.
Phourlanos, famille crétoise. 396.
Phourlanos. Voir Fourlanos.
Phournis (Jean). 229. 463.
Piccini (Pierre), graveur. 161.
 162.
Piccini (Sœur Isabella), graveur.
 480.
Picini (Jacques), graveur. 245.
Pie II, pape. 165.
Pie V, pape. 165.
PIERI (Marin). 367. 373. 375.
Piero, famille corfiote. 294.
Pierre, évêque de Milan. 55.

- PIGAS (MÉLÉTIUS)**. 478.
Piget (Siméon), libraire. 186. 187.
Pinelli (A.). 3.
Pinelli (Jean-Pierre). 23. 27. 35. 47. 48. 116. 317.
Pini (Alexandre). 433.
Pisani (André). 196.
Pisani (Antoine). 370. 371.
Pisani (Cornélie). 153.
Pitt (Moïse). 342.
Pizimentius (Dominicus). 234. 235.
Pizzamano (Domenico). 484.
Placentinus (Marcius). 271.
Planude (Maxime). 226.
Platen (Baronne de). 438.
Platon. 86. 193. 306. 332.
Pléthon (Georges Gémiste ou). 21. 223. 232.
Plousiadinos (Jean). 55.
Plutarque. 7. 330. 334.
Politis, famille corfiote. 294.
Politis (Nicolas G). 425.
Poloni, famille crétoise. 396.
Polylas, famille corfiote. 294.
Pomialovsky (I.). 216. 310. 339. 420. 450.
Pomponne (Simon Arnauld, marquis de). 248. 249. 250.
Porcellus (Franciscus). 152.
Porphyre, métropolitain de Nicée. 210. 471. 473.
PORPHYRITIS (Ioannakis), élève de Mélétius Syrigos. 471.
PORTIUS (LAURENT). 120.
PORTIUS (SIMON). 159. 166. 242. 243. 452.
Portu (Nicolas de). 91.
Possino (Pierre). 296.
Posuel (Jean). 451. 452.
Pouliménos (Étienne). 390.
POULIMÉNOS (Giannoulis). 318 à 320.
Priuli (Antonio). 359.
Prochoros. 465.
Proclus. 76.
Procopé de Césarée. 71.
Procopé, diacre. 229.
Procopé le Sophiste. 230.
Prossalendis, famille corfiote. 294.
PROSSALENDIS (Hippolyte), docteur en médecine. 367. 373. 374. Il étudiait à Padoue en 1652. Voir Grotto dell' Ero, *Cenni ed iscrizioni dell' Università di Padova* (Padoue, 1841, in-8°), p. 45. De son mariage avec ZAPHIROULA, fille de MOREL GIUSTINIANI, naquit à Corfou, le 11 avril 1679, FRANÇOIS (en religion PHILOTHÉE), lequel fut baptisé le 26 du même mois dans l'église du Saint-Sauveur « al monte Giudaico » par le hiéromoine Chariton Galiellos et eut pour parrain le docteur Laurent Labia (Archives de Corfou, t. V, n° 65, *Atti per aspiro al sacerdotio sotto il protopapa Anastasio Avloniti dal 1693 al 1715*, p. 316). Je dois ces renseignements si précis à l'obligeance de Laurent Vrokinis.
PROSSALENDIS (THÉODORE). 457.
PROSSALENDIS (THÉODORE), arrière-petit-fils du précédent. 458.
Prussurot (Louis). 247.

- Psellus (Michel). 227. 230. 231. 235. | Pulchérie. 331.
Ptolémée (Claude). 76. | PYLLARINOS (Sissimos). 474.

Q

- Quartano*, famille corfiote. 294. | Quirini (Lauro). 225.
QUARTANO (Nicolas). 294. | Quistorpius (Johannes). 79.

R

- Raggi (Marie). 81. | Rhyzanos (Jean). 224.
Ragotski, prince de Transylvanie. 248. | Riccardi (Nicolas). 155.
Raius (Christianus). 236. | Ricchi. Voir Rikis.
Refeletti, famille corfiote. 294. | RICHARD (François). 97. 98. 99 à 106.
Reggini, famille corfiote. 294. | Richelieu (Le cardinal de). 60. 69. 70. 100.
Rettenpacher (Simon). 123. | Rigaud (Claude). 451. 452.
Reux (P. de). 474. | RIKIS (Démétrius). 294.
Rhallis (Irène). 172. | *Rikis*, famille corfiote. 294.
RHALLIS (Isaac). 455. | RIKIS (JACQUES). 377.
RHARTOUROS (Alvise ou Louis). 367. 373. 375. | RIKIS (STYLIANOS). 457.
Rhartouros, famille corfiote. 294. | Risoz (Raphaël). 175.
RHASPIS (Apostolos). 362 à 365. | Rispoli (Matthieu). 167.
RHEGIUS (HERMODORUS). 453. | *Rizicaris*, famille corfiote. 294.
RHÉTEUR (Athanase LE). Voir Athanase le Rhéteur. | Roccamora (Le Père). 172.
Rhizanos (Jean). 224. | ROCOU (NICODÈME). 449.
RHODINOS (NÉOPHYTE). 112. 120 à 122. 265. 266. | RODAVA (Constantin). 397.
Rhoditis, famille corfiote. 294. | *Romanos*, famille corfiote. 294.
RHODOCANAKIS (CONSTANTIN). 126 à 128. 148. 188. 189. 202. 260. | Romanos (Jean). 380.
RHODOLINOS (*Le Roi*), tragédie de Jean-André Troilos. 37. | Romanus le Sophiste. 226.
Rhodostamos, famille corfiote. 294. | Rosa (Salvator). 242.
RHODOSTAMOS (Stamos). 367. 373. 374. | ROSIERS (François). 96. 97. 98.
Rhoidis. 390. | Rossétos (Antoine), prince de Moldavie. 337 à 339.
 | Rossétos (Lascaris), grand logothète. 212. 339.
 | ROSSI (NICOLAS). 321. 322.
 | ROTAS (GUILLAUME). 6. 13.
 | Roubas. 390.
 | Rovère (Victoria de la), grande

- duchesse de Toscane). 117. 169.
 Roxandre. Voir Roxane.
 Roxane, fille de Scarlatos. 362 à 364.
- RUBEIS (ALEXANDRE DE). 218. 219.
 Ruphonus (I.). 156. 157. 162. 168. 254. 258. 302.
 Ruzini (Charles). 438.

S

- Sabioni (Jean-Victor). 2.
Sachlikis, famille corfiote. 294.
 Sagredo (Louis). 317.
 Sagredo (Nicolas). 218. 268. 317. 321. 322.
 Sagredo (Pierre). 50.
Sainatsi, famille crétoise. 396.
 Saint-André (Le marquis de). 288.
 Saint-Martin (Le docteur de). 411.
 Sales (Saint François de). 122.
 Sancassani (Denys-André). 142. 263. 301. 306.
 SANGUINACCIO (Nicolas). 398. Il étudiait à Padoue en 1656 et était, à cette date, « *artistarum consiliarius primus* » ; en 1657, il était syndic ; en 1658, « *pro regno exactor* » ; en 1659, « *juristarum consiliarius* ». Ces renseignements sont puisés dans l'*Album de l'illustration d'Outre-Mer* (ms. en ma possession). En 1661, il est qualifié de docteur en philosophie et en médecine dans une inscription reproduite par Grotto dell' Ero, *Cenni ed iscrizioni dell' Università di Padova* (Padoue, 1841, in-8°), p. 23. Voir aussi (*ibid.*), p. 46.
 SANGUINACCIO (Paul), docteur. 399. Il étudiait à Padoue en 1620. Voir Grotto dell' Ero, *Cenni ed iscrizioni dell' Università di Padova* (Padoue, 1841, in-8°), p. 11.
 SANGUINACCIO (Santo). 399.
 Santorio (Jules-Antoine). 341.
 Sanudo (Jean-Baptiste). 146.
 Sardi (Joseph). 142.
 SAROS (NICOLAS), imprimeur. 391. 427. 432. 437. 446. 450. 454. 455. 456. 457.
 Sarrouph (Théodore). 350.
 Sathas (Constantin). 339.
 SAVARUS (Ioannes Franciscus). 156. 164.
 Savreux (Charles). 204. 207. 247. 251.
 SCARLATOS (ROXANE, fille de). 362 à 364.
 Schelstrate (Emmanuel). 202.
 Schilicius. Voir Skylitzios.
 Schmitt (John). 433.
 SCOUPHOS (FRANÇOIS). 262. 400.
 Secco (Séraphin). 176.
 Seguiet (Pierre). 22. 84 à 87.
 Sédis (Nicéas). 463.
 Sélim, sultan. 93.
Sémitecolo, famille crétoise. 396.
 Serge (Saint). 273. 425. 426. 442.
 Sersale (Thomas). 163.
 SÉVÈRE (GABRIEL). 349. 477.

- Seymour (William). 127. 128.
 SILYGARDOS (Manolitzis). 398.
 Simart (Nicolas). 407.
 Siméon de Thessalonique. 414.
 Simeonibus (Gaspar de). 22. 236.
 Siméon le Serbe. 433.
 Siméon Métaphraste. 351. 456.
 Simplicius. 377.
 SIPHIUS (HIERONYMUS). 322.
 Skilitzios. Voir le suivant.
 SKYLITZIOS (EMMANUEL). 309.
 310.
 Socrate. 193.
 Soldakis (Jean). 390.
 Sommervogel (Carlos). 453. 474.
 SOPHIANOS (ANDRÉ). 91 à 94.
 Sophianos (Denys). 108.
Sophianos, famille corfiote. 294.
Sophianos, famille crétoise. 396.
 Sophianos (Nicolas). 91.
 Sophocle (Gabriel). 267. 272.
 348. 351. 352. 412. 424. 428.
 439. 445. 456. 457.
 Soranza (Contarina Contarini),
 femme du suivant. 478.
 Soranzo (Sébastien). 479.
 Sosipatros (Saint). 302. 303.
 Soterichus. 232. 465.
 SOUGDOURIS (GEORGES). 273.
 295. 364.
 SOUMMAKIOS (ANGE). 201.
 244. 245.
 SOUMMAKIOS (MICHEL). 106 à
 108.
Sourias, famille crétoise. 397.
 Spada (Bernardin), card. 84. 92.
Spada, famille corfiote. 294.
 SPANDONIS, dikæophylax de
 la grande Église, etc. 460.
Spanopoulos, famille corfiote. 294.
 SPATHAR (NICOLAS LE). 248.
 249. 443
 Spinelli (André). 391.
Spinelli, famille corfiote. 294.
 Spinola (Charles). 156.
 Spinola (Marc-Antoine). 77.
 Spiridion (Saint). 254 et suiv.
 302 et suiv. 436. 437.
 Spon (Jacob). 360. 388. 389.
 Spondanus (Henricus). 234.
 Stædelius (Josias). 143.
 Stauracius (Jean). 228.
 Stavridis (Paul G.). 186.
 STAVRINOS LE VESTIAR. 279.
 280.
 Stefanini (Jean). 74. 76.
 Stella (Charles-Antoine). 161.
Stéphanopoulos, famille corfiote.
 294.
 Strabon. 223.
 Stylianos (Saint). 457. 458.
 Superantius (Laurentius). 447.
 Sylburg (Frédéric). 45.
 Syméon. Voir Siméon.
 Synesius. 29. 235.
 SYRIGOS (MÉLÉTIUS). 203. 210.
 214. 458. 462. 468. 469. 470
 à 472 (sa biographie). 473.
 SYROPOULOS (BARTHÉLEMY).
 118. 365. 396.
 Syropoulos (Silvestre). 197. 307.

T

- Tabiazentzis*, famille crétoise. 397.
Taferari, famille crétoise. 397.
Takiotzi, famille crétoise. 396.

- TARONAS** (Nicolas). 399.
Tartoni, famille crétoise. 396.
 Tatien l'Assyrien. 360.
Tatoli, famille crétoise. 396.
 Taurellus (Andreas). 236.
Taveroni, famille crétoise. 397.
 Taylor (John). 407.
 Terzakis (Antoine). 259.
 Thalès. 65. 223.
 Thémistocléa. 330.
 Théodora (Sainte). 269.
 Théodore, évêque de Sougdæa. 78. 79.
 Théodore le Paphlagonien. 231.
 Théodore le Studite. 229. 326.
 Théodose le diacre. 224.
 Théodose le Grand. 234.
 Théophane, patriarche de Jérusalem. 209.
 Théophile d'Antioche. 360.
 Théophile le Romain. 224.
THÉOPHYLACTE (ALEXANDRE). 4.
Théotokis, famille corfiote. 294.
 Thomas d'Aquin (Saint). 141. 142. 174. 175. 300.
 Thomasinus (Philippus). 236.
Thomopoulos, famille corfiote. 294.
 Thopia (Carlo), prince d'Albanie. 482.
 Thouvenot (Jacques), graveur. 161. 168.
 Thucydide. 332. 334.
 Thuillier (Charles). 450.
 Thun (Guidobaldus). 96.
 Tibère le Sophiste. 226.
 Tiefenau (Alfred Gödlin de). 95.
 Tinassi (Nicolas-Ange). 149. 453.
 Toletto (Frédéric de). 176.
TORCELUS (Andreas). 321. 322.
 Torres (Michel de). 155. 156.
 Tortoletti (Barthélemy). 236.
 Tosius (Clemens). 236.
 Touroude (Louis). 289.
Trantaphyllos, famille corfiote. 294.
 Trébizonde (Georges de). 21. 55. 228. 232.
Trivolis, famille corfiote. 294.
TRIVOLIS (Georges). 367. 373. 375.
 Trogue-Pompée. 430.
TROÏLOS (JEAN-ANDRÉ). 37. 399.
 Troilos le Sophiste. 226.
 Trophimovitch (Isaïe). 210. 473.
 Tross (H.), libraire. 432. 446.
Tryphéros, famille corfiote. 294.
 Tryphon le Sophiste. 225.
TYPALDOS (JEAN-BAPTISTE). 362 à 364.
TYPALDOS (MATTHIEU, plus tard MÉLÉTIUS). 364. 365. 432.
Tzakis, famille corfiote. 294.
Tzanès ou *Tzanis*, famille crétoise. 396.
 Tzanès. Voir Bounialis.
TZANPHOURNARIS (THÉOPHYLACTE). 3. 27. 32. 38. 47. 87. 354.
TZANPHOURNARIS (Thomas). 354.
 Tzigalas. Voir Cigalas.
TZIGARAS (ÉTIENNE). 119.
TZIGARAS (Zótos). 334.

U

- Urbain VIII, pape. 8. 16. 69. | 178. 183. 264. 298. 299.
92. 111. 154. 156. 159. 176. |

V

- Valençay (Achille de). 176.
Valerio (Bertuccius). 50.
Valesius (Henricus). 236.
Valier (Andrea). 359.
Valle (Pietro della). 167. 408.
Valuta (Thomas). 153.
Valvasense (François). 151.
Vandalakis, famille corfiote. 294.
VANDIRIOS (GEORGES). 365.
On peut se demander si ce personnage ne doit pas être identifié avec GEORGES ZANDIRIOS, son contemporain et médecin comme lui. Voir l'index de ce volume à ZANDIRIOS.
Varesius, typographus. 123.
Vargas (François de). 164.
Varouchas, famille crétoise. 397.
VAROUCHAS (Georges). 398.
Varner, ambass. de Hollande à Constantinople. 203.
Varvesius (Paulus). 257.
Vasilatos, famille corfiote. 294.
VAVATÉNIS (NICODÈME). 431. 432. 450. 456.
Veccus (Jean). 55. 56. 78. 79.
Veia, famille corfiote. 294.
Veilius (Élie). 142. 143. 144.
Vellérianos (Athanasé). 390.
Veloudo (Jean). 201. 245. 252. 253. 349. 354. 387. 389. 390.
VÉNÉTANDOS (NICOLAS). 365. |
- Venier*, famille corfiote. 294.
Venier (Lorenzo). 359.
VERGÈCE (Georges). 398.
Vergitzis ou *Vergèce*, famille crétoise. 397.
Vernazza (Raphaël). 56.
Verner. Voir Varner.
Vervitziotis, famille corfiote. 294.
Vimbodinus (Michael Ioannes). 236.
Viscotti, famille crétoise. 397.
Vitré (Antoine). 237. 238.
VLACHOS (GÉRASIME). 115. 116. 117. 119. 136 et suiv. 311. et suiv. 399. 422. 423.
VLACHOS (GRÉGOIRE). 137. 139. 148. 150. 187. 200.
Vlasopoulos, famille corfiote. 294.
VLASTOS (Mélétius). 395. 470.
Vlastos (Nicolas). 397. 399.
Vlastos (Thomas), protectidos de la grande église. 213.
Voegelinus (Gotardus). 236
Vogel (Jean). 386.
VOLOS (Nicolas). 399.
Vossius (Isaac). 236. 237.
VOURLIOTIS (Cyriaque). 449.
Vrétos. Voir Papadopoulos.
Vrokinis (Laurent). 326. 349.
Vuarnero (Livino). 167.
Vucula (Gaétan). 431.

W

Wadding (Luc). 236.	Wheler (Georges). 360.
Wangnereck (Simon). 95. 125.
126. 236.	Widerhold (Jean-Hermann). 204.
Webb (Nathanaël). 148.	Willems (Alphonse). 44. 45.
Wells (G.). 408.	Wohlfart (Jean-Chrétien). 444.

X

Xanthopoulos. Voir Calliste.	Xénophon. 334.
XÉNAKIOS (THÉOPHANE). 2.
389. 390.	Xénovitch. 210. 473.
	Xiphilin, patriarche de CP. 235.

Y

- York (Jacques duc d'). 343.

Z

Zabanius (Isaac). 356.	Zanès. Voir Tzanès.
Zacchi. Voir Tzakis.	Zannetti (Barthélemy). 121.
Zacchia (Paulus). 22.	Zaviras (Georges). 26. 389.
ZAMITRIS (LAONICOS). 52.	ZÉnos (Démétrius). 446.
Zancarol (Jérôme). 370.	Zerlentis (Périclès). 365. 428.
ZANDIRIOS (GEORGES), méde-
cin. 431. Il fut, en 1705 et
1713, gardien de la Colonie
grecque de Venise. (Voir Jean
Veloudo, <i>Colonie des Grecs
orthodoxes à Venise</i> , page 176.)
C'est à Georges Zandirios
qu'est dédiée la première édi-
tion de l' <i>Érotocritos</i> (Venise,
1713, in-8°).	Zialowski (Eustrate). 385.
	ZIBLETTI (JULES). 256.
	Zonaras (Jean). 11.
	Zoravius (Nicolaus). 236.
	Zosime. 231. 234.
	Zoukis, calligraphe. 362.
	ZOUROS (Nicolas). 399.
	Zunica (Jean de). 171.
	Zygavinos (Euthyme). 463.

GRAVURES DANS LE TEXTE

	Pages
Armoiries de Léonard Philaras.....	68
Vignette de l' <i>Histoire de Susanne</i> (édit. de 1667).....	217
Marque typographique de Nicolas Glykys.....	365
Frontispice du <i>Catéchisme</i> de Nicolas Bulgaris.....	367
Marque typographique de Michel-Ange Barbon.....	429
Marque typographique de Nicolas Saros.....	454

*

TABLE

CHRONOLOGIQUE ET RÉCAPITULATIVE

DES LIVRES DÉCRITS DANS LE TOME DEUXIÈME

ANNÉE 1645.

N ^{os}	Pages
365. Messe de saint Jacques apôtre.....	1
366. Messe de saint Basile le Grand (abrég.).....	1
367. Messe de saint Basile le Grand (2 textes).....	2
368. Messe des Présanctifiés.....	2
369. Ménéé de juin.....	2
370. Horologium.....	3
371. Marc Lima : Relation de N.-D. de Lorette.....	5
372. Cyrille Lucar : Confession de foi, avec les censures de Cyrille de Berrhée et de Parthénus.....	14
373. Cyrille, archevêque de Trébizonde : Supplique à l'Assem- blée du Clergé de France.....	14
374. Léon Allatius : De libris ecclesiasticis Græcorum disser- tationes duæ.....	21
375. Léon Allatius : De templis Græcorum recentioribus, etc.	22
376. Léon Allatius : Confutatio fabulæ de Ioanna papissa....	23
377. Léon Allatius : De mensura temporum.....	23
378. Constantin Lascaris : Grammaire publiée aux frais d'Épi- phane Higouménos.....	23
379. Jean Cottounios : De triplici statu animæ rationalis....	24
380. Petit manuel d'arithmétique.....	25

ANNÉE 1646.

381. Nouveau Trésor de sermons.....	27
382. Horologium.....	28
383. Paschalium.....	28
384. Saint Gregentius : Dialogue avec le Juif Herban.....	32

385. Jacques Trivolis : Histoire du roi d'Écosse..... 34
 386. Histoire d'Imbérios..... 35

ANNÉE 1647.

387. Agapios Landos : Géoponiques..... 35
 388. Jean-André Troilos : Le roi Rhodolinos..... 37

ANNÉE 1648.

389. Euchologe..... 38
 390. Georges Chortatzis : Érophile..... 38
 391. Léon Allatius : De ecclesiæ occidentalis atque orientalis
 perpetua consensione libri tres, etc..... 39
 392. Doctrine chrétienne et orthodoxe des églises des Pays-
 Bas, trad. en grec vulgaire par Hiérothée Abbatios.. 40
 393. Synaxaires, trad. en grec vulgaire par Margounios... 47
 394. La Fama foriera..... 47

ANNÉE 1649.

395. Apostolus..... 48

ANNÉE 1650.

396. Nicéph. Calliste Xanthopoulos : Synaxaires, trad. en grec
 vulgaire par Matthieu Cigalas..... 49

ANNÉE 1651.

397. Testimonium adversus Gersenistas triplex Lucæ Holste-
 nii, Leonis Allatii, Camilli de Capua..... 49
 398. Jean Cottounios : Expositio universæ Logices..... 50
 399. Georges Acropolite : Chronique, publiée par Léon Alla-
 tius, etc., etc..... 51

ANNÉE 1652.

400. Laonicos Zamitris : Victoire navale remportée sur les
 Turcs par Alvise II Mocenigo..... 52
 401. Léon Allatius : Græcia orthodoxa..... 55
 (*Il n'y a pas de numéro 402.*)

TABLE CHRONOLOGIQUE

515

ANNÉE 1653.

403. Jean Cottounios : Épigrammes grecques..... 57
 404. Léon Allatius : Symmicta..... 71
 405. Léon Allatius : Melissolyra.. 71

ANNÉE 1654.

406. Procope : Histoire secrète, publiée d'abord par Nicolas Alemanni, nouvelle édition due à l'érudition de Jean Eichel..... 71
 407. Georges Chortatzis : Trutina medica..... 72
 408. Proclus : Paraphrase sur Ptolémée, publiée et traduite par Léon Allatius..... 76
 409. Léon Allatius : Viaggio della signora D. Lucrezia Barberini, duchessa di Modena..... 77

ANNÉE 1655.

410. Abraham Ecchellensis et Léon Allatius : Concordia nationum christianarum per Asiam, Africam et Europam..... 77
 411. Léon Allatius : De utriusque ecclesiæ occidentalis atque orientalis perpetua in dogmate de Purgatorio consensione..... 78
 412. Constantin Manassès : Abrégé historique, avec variantes fournies par Léon Allatius..... 80
 413. Léon Allatius : Vita di Maria Raggi da Scio..... 81
 414. Athanase le Rhéteur : Antipatellarus, Epistola de unione ecclesiarum, Anticampanella..... 82

ANNÉE 1656.

415. Synaxaires, trad. en gr. vulgaire par Margounios..... 87
 416. Christinæ, Suecorum reginæ, Eucharisticon..... 88
 417. Octoechus trinitaria..... 89
 418. Agapios Landos : Liber vocatus Æstivalis..... 89
 419. Saint Méthode : Convivium decem Virginum, publié, traduit et annoté par Léon Allatius..... 90

ANNÉE 1657.

420. Léon Allatius : Vie et mort d'Alexandre Baldrati de Lugo (en italien)..... 90

421. Léon Allatius : De Cryptographia Græcorum recentiorum
epistola..... 94
422. A true and exact relation of the strange finding out of
Moses his tombe (Ouvrage faussement attribué à
Joseph Georgirenes)..... 95
423. Jean Cottoulios : Commentaires sur le *Traité de l'Âme*
d'Aristote..... 96
424. François Rosiers : L'Avocat des Âmes du Purgatoire .. 96
425. André Perzivalès : Abrégé de Grammaire grecque 98
426. Jacques Ledesma : Doctrine chrétienne..... 99
(Pour l'édition du *Liber vocatus Æstivalis d'Agapios Landos*
portant la date de 1657, voir, à l'année 1656, le numéro 418, et
les Additions, à la fin du présent volume.)

ANNÉE 1658.

427. François Richard : Bouclier de la Foi..... 99
428. Michel Soummakios : Traduction du *Pastor Fido*..... 106
429. André Perzivalès : Abrégé de Grammaire grecque..... 109
430. Léon Allatius : Sur la procession du saint Esprit..... 111

ANNÉE 1659.

431. Léon Allatius : Le Symbole de saint Athanase 111
432. Néophyte Rhodinos : Lettre à Jean, prêtre de Para-
mythia..... 112
433. Acakios Diacrousis : Livre très beau, etc 113
434. Gérasime Vlachos : Dictionnaire en quatre langues..... 115
435. Néophyte Rhodinos : Sur les héros, les généraux, les
philosophes, les saints et autres personnages illustres
de l'île de Chypre..... 120
436. Léon Allatius : *Librorum editorum elenchus* 123

ANNÉE 1660.

- 436 bis. Léon Allatius et Simon Wangnereck : *Syntagma his-
toricum de tribus sanctorum Anargyrorum Cosmæ et
Damiani nomine paribus*..... 125
437. Constantin Rhodocanakis : *Carmina græca de reditu
Caroli II, Magnæ Britanniaë regis*..... 126

ANNÉE 1661.

438. Calliopios Calliergi et Emmanuel Bounialis : Office de saint Govdelaas, martyr.....	129
439. Léon Allatius : Ioannes Henricus Hottingerus fraudis et imposturæ manifestæ convictus.....	133
440. Léon Allatius : Poeti antichi, etc.....	134
441. Léon Allatius : Vindiciæ Ephesinæ.....	135
442. Métrophane Critopoulos : Confession de foi de l'Église orientale.....	136
443. Gêrasime Vlachos : Harmonia definitiva Entium de mente græcorum doctorum.....	136
444. Arsène Calloudis : Guide du Pèlerin aux Saints Lieux de Jérusalem.....	139
445. Alexandre Maurogordato : Aureus Nilus.....	141

ANNÉE 1662.

446. Léon Allatius : De octava synodo Photiana.....	142
447. Athanase le Rhéteur : De la primauté du Pape.....	144
448. Emmanuel Calafatti : Il delicioso giardino di Semiramide, overo la sede gloriosa de i cigni di Permesso..	146
449. Matthieu Cigalas : Syntagmatium.....	147

ANNÉE 1663.

450. Horologium.....	148
451. Constantin Rhodocanakis : The excellency and usefulness of the true spirit of salt.....	148
452. Demetrius Phalereus : De Anima.....	149
453. Ménéce de décembre.....	150
454. Ménéce de janvier.....	150
455. Laurent Miniati : Le glorie cadute dell' antichissima ed aug. famiglia Comnena.....	151

ANNÉE 1664.

456. Agapios Landos : Nouveau Paradis.....	185
457. Léon Allatius : De Symeonum scriptis.....	186
458. Ménéce d'avril.....	187
459. Constantin Rhodocanakis : Alexicacus spirit of salt of the world.....	188

460. Constantin Rhodocanakis : A discourse in the praise of
antimonie..... 189
461. Alexandre Maurocordato : Pneumaticum instrumentum
circulandi sanguinis..... 189

ANNÉE 1665.

462. Alexandre Maurocordato : Pneumaticum instrumentum
circulandi sanguinis..... 193
463. Nicolas Caliméra : Explication de la liturgie ou messe
exposée en grec par saint Jean Chrysostome.. 193
464. Office de saint Joseph l'Hymnographe..... 195
465. Léon Allatius : Contre Robert Creighton..... 197

ANNÉE 1666.

466. Léon Allatius : Drammaturgia..... 197
467. Euchologe..... 198
468. Psautier..... 198
469. Octoechus..... 198
470. Histoire d'Imbérios..... 199

ANNÉE 1667.

471. Office de saint Jean le Lampadiste..... 199
472. Horologium..... 200
473. Ange Soummakios : Éloge de saint Alypius..... 201
474. Confession orthodoxe de l'église orientale..... 202
475. Bergadis : Apocopos..... 217
476. Marc Dépharanas : Histoire de Susanne..... 217
477. Alexandre de Rubeis : Expositio brevis et dilucida in
duas priores sect. aphorism. Hippocratis..... 218

ANNÉE 1668.

478. Lettres de S. Nil, publ. par Léon Allatius..... 219
479. Léon Allatius : Index des Symmicta..... 220
480. Paul de Lagny : Doctrine chrétienne..... 237
481. Paul de Lagny : Manuel orthodoxe..... 237
482. Jacques-Alban Ghibbes : Poésies..... 242
483. Ange Soummakios : Apantismatologia..... 244
484. L'Echo giuliva..... 245
485. Histoire de la Juive Marcada..... 246

ANNÉE 1669.

486. La Perpétuité de la foy de l'église catholique touchant l'Eucharistie.....	247
487. Grégoire [Myrmécousianos], protosyncele : Synopsis des dogmes de l'Église.....	252
488. Nicolas Bulgaris : Vera relatione del thaumaturgo di Corfu Spiridione il santo.....	254
489. André Perzivalès : Abrégé de Grammaire grecque.....	260

ANNÉE 1670.

490. Constantin Rhodocanakis : Alexicacus, etc.....	260
491. Horologium, édition d'Arsène Calloudis.....	261
492. François Scouphos : Panégyrique de S. Jean-Baptiste.....	262
493. Jean-Philippe Chalikiopoulos : Stella orientalis.....	263

ANNÉE 1671.

494. Hirmologium, et <i>Physiologus</i> de Damascène le Studite...	263
495. Marc Dépharanas : Histoire de Susanne.....	264
496. <i>Professio orthodoxæ fidei ab orientalibus facienda</i>	264
497. Jean-Matthieu Caryophyllis : Censure (en grec ancien) de la Confession de Cyrille Lucar.....	265
498. Néophyte Rhodinos : Exercice spirituel.....	265
499. Saint Augustin : Manuel et Soliloques, traduits en grec vulgaire par Néophyte Rhodinos.....	266
500. Néophyte Rhodinos : Sur la Confession.....	266
501. Paracletice.....	267
502. Jean d'Avila : Conseils spirituels, traduction en grec vulgaire par Georges Boustronios.....	268
503. Emmanuel Bounialis : Office de sainte Théodora.....	269
504. Emmanuel Bounialis : Office de sainte Photine.....	270
505. Georges Calafatti : <i>Pallas armata</i>	271
506. Doctrine chrétienne abrégée.....	272

ANNÉE 1672.

507. Nouveau Trésor de sermons.....	272
508. <i>Apostolus</i>	273
509. Anthologium, édition d'Alvise Gradenigo.....	274

510. Stavrinou le Vestiar : Exploits de Michel le Brave, suivis de l'Histoire de Valachie, par Matthieu de Myre..... 277
511. André Marmorà : Della Historia di Corfù..... 281

ANNÉE 1673.

512. Pentecostarium, édition d'Alvise Gradenigo..... 295
513. Catena græcorum Patrum in Evangelium secundum Marcum, publ. par Pierre Possino avec la collaboration de Jean-Matthieu Caryophyllis et de François Arcudius..... 296
514. Psautier..... 299
515. Nicéphore Paschalée : Confessionarium..... 299
516. Euchologe, édition d'Alvise Gradenigo..... 300
517. Georges Calafatti : De D. Thoma Aquinate oratio..... 300

ANNÉE 1674.

518. Psautier, édition d'Alvise Gradenigo..... 301
519. Christodule Bulgaris : Offices des saints Spiridion, Jason, Sosipatros et de sainte Kerkyra..... 302
520. Nicolas Chalikiopoulos : Panegyris in festivitate divæ Catharinæ, virginis et martyris..... 306
521. Léon Allatius : Contre Robert Creighton..... 307
522. Agapios Landos : Géoponiques..... 307

ANNÉE 1675.

523. Horologium parvum..... 308
524. Emmanuel Skylitzis : Règlement du Collège grec de Rome..... 309
525. Ménéde de mars..... 310
526. Œuvres de saint Maxime, édition de Combefis, avec collaboration de Gerasime Vlachos..... 310
527. Antoine Arcoléos : Il coronato Sagredo. Oda..... 317
528. Georges Contaris : Histoire d'Athènes..... 318
529. Jérôme Cornelius (Cornaro) : Panégyrique de Nicolas Sagredo..... 321
530. S. Jean Chrysostome : *Margaritæ*, traduction en grec vulgaire..... 323

TABLE CHRONOLOGIQUE

521

ANNÉE 1676.

531. Horologium, édition d'A. Gradenigo.....	326
532. Théodore le Studite : Catéchèse traduite en grec vul- gaire, éd. donnée par A. Gradenigo.....	326
533. Georges Calafatti : Panégyrique de Jérôme Giustiniani .	327
534. Dorothee de Monembasie : Chronique.....	327
535. Georges Chortatzis : Érophile.....	335
536. Synodus Bethlehemitica.....	336

ANNÉE 1677.

537. Nectaire, patriarche de Jérusalem : Abrégé d'histoire ..	337
538. Horologium.....	339

ANNÉE 1678.

539. Joseph Georgirenes : Description de Samos, Nicaria, Patmos et du mont Athos (en anglais).....	342
540. Ménéé de novembre	348
541. Ægidius a Cesaro : Apologia.....	348

ANNÉE 1679.

542. Agapios Landos : Eclogium.....	351
543. Emmanuel Bounialis : Office de saint Alypius.....	352
544. Matthieu Cigalas : Paschaliium.....	352
545. Octoechus.....	353
546. Acakios Diacrousis : Relation de la guerre de Crète....	353
547. Complainte de Stamcos Dacos.....	355
548. Arsène Calloudis : Guide du Pèlerin aux Saints Lieux de Jérusalem	356
549. Isaac Zabanius : Défense de la procession du saint Esprit contre Hilarion Cigalas.....	356

ANNÉE 1680.

550. Psautier, édition de Gradenigo....	357
551. Octoechus, édition de Gradenigo.....	357
552. Octoechus.....	357
553. Augustin Capello : Orationi heroiche.....	358
554. Mélissa.....	360

555. Fleurs de l'Hélicon, cueillies à l'occasion du doctorat d'Apostolos Rhaspis et offertes à Roxane Scarlatos par Jean-Baptiste Typaldos 362

ANNÉE 1681.

556. Psautier 365
 557. Octoechus, édition de Gradenigo 366
 558. Nicolas Bulgaris : Catéchisme 366
 559. Nicolas Bulgaris : Catéchisme (exemplaire différent de celui qui est décrit sous le numéro précédent) 381
 560. Nouveau Testament 384
 561. Matthieu Cigalas : Syntagmatium 385
 562. Eustratii J. Zialowski brevis delineatio ecclesiæ orientalis græcæ 385
 563. Antoine Bouboulis : Thrène de la ville d'Athènes sur l'assassinat de Michel Limbona 386
 564. Dorothée de Monembasie : Chronique 390
 565. Marinos Bounialis : Relation de la guerre de Crète 391
 566. François Scouphos : Rhétorique 400

ANNÉE 1682.

567. Psautier 401
 568. Nectaire, patriarche de Jérusalem : Confutatio imperii Papæ in Ecclesiam 401
 569. Antiquitates Ecclesiæ orientalis 408
 570. Triodium 409
 571. Joseph Georgirenes : An account of his building the grecian Church, etc 409
 572. Matthieu Politis : Vie du faux Démétrius 411

ANNÉE 1683.

573. Bergadis : Apocopos 412
 574. Stavrinis le Vestiar : Exploits de Michel le Brave, suivis de l'Histoire de Valachie par Matthieu de Myre 412
 575. Arsène Calloudis : Guide du Pèlerin aux Saints Lieux de Jérusalem 413
 576. S. Jean Chrysostome : *Margaritæ*, traduction en grec vulgaire 413
 577. Octoechus 414

TABLE CHRONOLOGIQUE

523

578. Siméon, archevêque de Thessalonique : Contre les hérésies, etc., etc.....	414
579. Liturgicum.....	416
580. Jules-César della Croce : Les Fourberies de Bertoldos, traduction en grec vulgaire.....	417
581. Liber vocatus Thecaras, éd. par Agapios.....	418
582. Triodium, édition de Nicolas Bouboulis.....	418
583. Damascène le Studite : Trésor.....	419
584. Ménéé d'octobre.....	419

ANNÉE 1684.

585. Ménéé de janvier.....	419
586. Horologium parvum.....	420
587. Euchologe, édition de Nicolas Bouboulis.....	420
588. Agapios Landos : Kyriacodromium.....	420
589. Marinos Bounialis : Componction utile.....	421
590. Emmanuel Bounialis : Vers sur l'Annonciation.....	422
591. Petite Synopsis.....	423

ANNÉE 1685.

592. Synaxaires, trad. en grec vulgaire par Margounios.....	424
593. Synaxaires, trad. en gr. vulg. par Margounios (édition différente de la précédente).....	424
594. Office des saints Serge et Bacchus.....	425
595. Nouveau Trésor de sermons.....	426
596. Psautier.....	427
597. Typicum, édition de Marc Maras.....	427
598. Antoine Arcoléos : Clearco in Negroponte.....	428

ANNÉE 1686.

599. Justin : Histoire, trad. en grec vulgaire par Jean Macolas.....	429
600. Évangélaire, édition de Nicodème Vavaténis.....	432
601. Évangélaire, édition de Michel Mitros.....	432
602. Jacques Grandi : Riposta a una lettera del sig. dottor Alessandro Pini.....	433
603. Bessarion Macris : Spicilegium technologicum.....	434
604. Antoine Capodistria : La pietà prodigiosa nella vita di S. Spiridione.....	436

605. Dorothee de Monembasie : Chronique..... 437
 606. Antoine Arcoléos : Clearco in Negroponte (deuxième éd.). 438
 607. Thomas Cataneo : Orazione in lode di Francesco Morosini, cavalier 438
 608. Thomas Cataneo : Orazione detta nella morte di Lorenzo Morosini..... 438
 609. Thomas Cataneo : Orazione detta nel principio della Campagna. 1686..... 439

ANNÉE 1687.

610. La Sainte Écriture..... 439
 611. Philippe le Chypriot : Chronique de l'Église grecque, traduction latine par Henri Hilarius 443
 612. Nouveau Testament..... 445
 613. Évangéliste..... 445
 614. Messe de saint Jean Chrysostome..... 446
 615. Jacques Ledesma : Doctrine chrétienne..... 447
 616. Nicolas Calliakis : Oratio, etc 447
 617. Nicolas Calliakis : Gratulatio, etc..... 448
 618. Thomas Cataneo : Orazione in lode di Gerol. Cornaro. 448

ANNÉE 1688.

619. Nicodème Rocou : Le mont Sinai (gravure)..... 449
 620. Agapios Landos : Theotocarium, sive *Mariale*..... 449
 621. Lettre à Démétrius Ammyrallios..... 450
 622. Du Cange : Glossarium mediæ et infimæ græcitatatis..... 451

ANNÉE 1689.

623. J.-L. Lucchesini : Securitas præclari Ecclesiæ regiminis, panegyricus... dictus ab Andrea Aravandino, Nicolao Cortesio, Theodoro Pangalo, alumnis Coll. Græcorum. 453
 624. Psautier..... 454
 625. Hexapsalms 454
 626. Gerasime Cacavélas : Vie de Denys Comnène, patriarche de Constantinople, publiée par Élie Mignati..... 455
 627. Antoine Arcoléos : La Rosaura..... 456
 628. Agapios Landos : Nouveau Paradis 456
 629. Joseph Georgirenes : Description de Samos, Nicaria, Patmos, et du mont Athos (traduction allemande). . . 457

ANNÉE 1690.

630. Stylianos Rikis : Office de saint Stylianos.....	457
631. Psautier.....	458
632. Mélétius Syrigos : Réfutation de Cyrille Lucar, suivie de l'Enchiridium de Dosithée, patriarche de Jérusa- salem <i>Contre la Démence calviniste</i>	458
633. Sissimus Pillarinus : Assertiones ex universa theologia .	473
634. Messe de saint Germain, patriarche de CP.....	474
635. Maxime le Péloponnésien : Enchiridium contre le Schisme des Papistes.....	475
636. Thomas Cataneo : La gloria posta in comune frà l'uomo e la donna.....	478
637. Office de saint Jean Wladimir.....	479
638. Antoine Arcoléos : Brenno in Efeso.....	483
639. Thomas Cataneo : Orazione in lode di Sebast. Foscarini.	484

ADDITIONS

Page 90, après les mots : *Cette épître est suivie d'une autre épître au lecteur et de la table des matières*, il faut insérer ce qui suit (oublié par inadvertance) :

Cette description a été prise sur un exemplaire appartenant au prince Georges Maurocordato ; mais Théodore Avramiotis possède un exemplaire dans le titre duquel un ζ a été repoussé sur le ς de façon à donner le millésime 1657. Enfin, il existe des exemplaires dont le titre est identique à celui ci-dessus, sauf qu'il porte nettement imprimée la date αχνζ' et a sa dernière ligne en capitales italiques ; tel est celui de la [*Bibliothèque &c. &c.*].

Page 99, n° 427. Nous avons eu récemment l'occasion d'examiner un exemplaire de l'ouvrage décrit sous ce numéro, en tête duquel on a ajouté un feuillet qui porte imprimé le titre suivant :

CLYPEVS ROMANÆ FIDEI AVTORE R. P. FRANCISCO
RICHARDO E SOCIETATE IESV. LVTETIÆ PARISIORVM.
MDCLVIII.

Cet exemplaire fut vraisemblablement offert à un personnage dont les armes, qui figurent sur ce titre, sont *d'azur, au coq d'or chantant, crété et barbé de gueules*.

Page 186, n° 457. Il y a des exemplaires de cet ouvrage en papier fort ; tel est celui que possède Théodore Avramiotis.

Page 353, n° 546. Dans sa *Relation de la guerre de Crète*, décrite précédemment (pp. 391 et suiv.), Marinos Tzanès Bounialis parle (p. 437) d'une autre Relation, composée par un prêtre et imprimée en 1669 :

Στοὺς χιλίους ἑξακόσιους ἑνέα καὶ ἑξήντα,
εἰς ἕξει μῆνες λύποντας ναυτάξει εὐδομήντα.

Il est évident que Bounialis fait allusion au livre d'Acakios Diacrousis ; mais nous ne saurions dire s'il en existe réellement une édition de 1669, ou s'il ne faut voir dans ce passage qu'une erreur (*au lieu de 1679*), d'ailleurs facile à corriger en écrivant κ' ἐβδομήντα à la fin du premier vers, et ἐγδομήντα à la fin du second.

Page 360, n° 554. Nicolas Glykys semble avoir réimprimé le texte de ces divers auteurs d'après l'édition donnée par Conrad Gesner à Zurich, en 1546, in-folio.

FIN DU TOME DEUXIÈME

A LA MÊME LIBRAIRIE :

- Langlois** (Ch. V.), archiviste-paléographe, chargé de cours à la Faculté des Lettres de Paris, et **Stein** (H.), archiviste-paléographe, archiviste aux Archives nationales. — MANUELS DE BIBLIOGRAPHIE HISTORIQUE. *Les archives de l'Histoire de France*, 1 vol. in-8° de plus de 900 pages..... 18 fr.
- Prou** (Maurice). — MANUEL DE PALÉOGRAPHIE LATINE ET FRANÇAISE DU VIe AU XVIIIe SIÈCLE, suivi d'un dictionnaire des abréviations, avec 23 fac-similés en phototypie, 1892, 2e édition, 1 vol. in-8° carré..... 12 fr.
- Prou** (Maurice). — RECUEILS DE FAC-SIMILÉS D'ÉCRITURES DU XIIe AU XVIIIe SIÈCLE (*Mss. latins et français*), accompagnés de transcriptions; 12 planches et transcriptions, in-4°, dans un carton..... 6 fr.
- Omont** (Henri), conservateur au Département des Mss. de la Bibliothèque nat. de Paris. — INVENTAIRE SOMMAIRE DES MANUSCRITS GRECS DE LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE (*Ancien fonds, Fonds Coislin, Supplément*), 1886-1888. Trois vol. in-8°..... 30 fr.
L'*Introduction* et la *Table générale alphabétique*, formant un quatrième volume, sont sous presse et paraîtront prochainement.
- Omont** (Henri). — FAC-SIMILÉS DE MSS. GRECS DES XVe ET XVIe SIÈCLES, reproduits en photolithographie d'après les originaux de la Bibliothèque nationale. Paris, 1887. Un vol. in-4° br. 50 planches..... 12 fr. 50
- Omont** (Henri). — CATALOGUES DES MSS. GRECS DE FONTAINEBLEAU SOUS FRANÇOIS Ier ET HENRI II, publiés et annotés. Impr. nat. 1889. Un vol. in-4. br. avec deux héliogravures..... 30 fr.
- Pellechet** (M.). — NOTES SUR LES IMPRIMEURS DU COMTAT VENAISSIN ET DE LA PRINCIPAUTÉ D'ORANGE, et catalogue des livres imprimés par eux qui se trouvent à la bibliothèque de Carpentras. Paris, 1887, 1 vol. grand in-8°..... 10 fr.
- CATALOGUE DES INCUNABLES ET DES LIVRES IMPRIMÉS DE 1500 à 1520, avec les marques typographiques des éditions du xve siècle, qui se trouvent à la biblioth. publique de Versailles (*Fac-similés de 38 marques*) 1 vol. in-8° br..... 10 fr.
- CATALOGUE DES LIVRES DE LA BIBLIOTH. D'UN CHANOINE D'AUTUN, CLAUDE GUILLAUD (1493-1551), 1890. 1 vol. in-8°, cart. non rogné..... 7 fr.
- CATALOGUE DES INCUNABLES DE LA BIBLIOTHÈQUE SAINTE-GENEVIÈVE, rédigé par Daunou, publié par M. Pellechet, avec une introduction de H. Lavoix, administrateur de la bibliothèque, 1891. 1 vol. in-8° de xxviii et 310 pages. Portrait..... 12 fr.
- Egger** (Émile). — LA LITTÉRATURE GRECQUE. Paris, 1890. 1 vol. in-8° de 11+419 pages..... 6 fr.
- Schœmann**. — ANTIQUITÉS GRECQUES, traduction mise au courant des travaux récents de l'érudition française par C. Galuski, avec un index très complet et une bibliographie détaillée, 1883-1887, 2 vol. in-8° br..... 6 fr.

